

Seria Focus Struktury systemów szkolnictwa wyższego w Europie

2006/07

Proces Boloński: kierunki rozwoju
w poszczególnych krajach

Seria Focus

**Struktury systemów szkolnictwa wyższego w
Europie**

2006/07

Proces Boloński: kierunki rozwoju w poszczególnych krajach

EURYDICE

Sieć informacji o edukacji w Europie

Publikacja przetłumaczona z języka angielskiego

Tytuł oryginału w języku angielskim **Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07. National Trends in the Bologna Process.**

Przetłumaczyła Ewa Kolanowska

© Copyright for Polish edition:

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

ul. Mokotowska 43

00-551 Warszawa

Warszawa, 2008

ISBN 978-83-87716-34-9

Z wyjątkiem celów komercyjnych, przedruk dozwolony pod warunkiem podania źródła.

PRZEDMOWA

Uczelnie można niewątpliwie uznać za podstawowe źródło tworzenia nowej wiedzy i jej upowszechniania. Mają one do odegrania zasadniczą rolę w osiągnięciu celu, jakim jest stworzenie z Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki świata, gospodarki opartej na wiedzy.

Proces Boloński ma wspierać ten cel poprzez stworzenie do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. W działaniach na rzecz podniesienia atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego w skali międzynarodowej niezwykle istotne znaczenie mają trzy kwestie: zwiększenie kompatybilności różnych systemów kształcenia i tytułów/stopni istniejących w poszczególnych krajach europejskich, promowanie mobilności studentów i naukowców oraz podniesienie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym do poziomu faktycznej doskonałości.

Od czasu podpisania Deklaracji Bolońskiej w 1999 r. kraje podjęły wiele istotnych kroków, aby spełnić najważniejsze wstępne warunki stworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego w przewidzianym terminie. W niniejszym, przygotowanym w 2007 r. wydaniu publikacji Eurydice z serii Focus pt. „Struktury systemów szkolnictwa wyższego w Europie – Proces Boloński: kierunki rozwoju w poszczególnych krajach”, dokonano przeglądu postępów we wprowadzaniu trzystopniowego systemu studiów, ECTS i suplementu do dyplomu, jak również działań podejmowanych przez poszczególne kraje w celu stworzenia krajowych struktur kwalifikacji, wspólnych tytułów/stopni i efektywnych mechanizmów zapewniania jakości.

Niniejsza publikacja stanowi cenny wkład w ocenę postępu prac w ramach Procesu Bolońskiego. Podobnie jak poprzednie wydania, publikacja zawiera porównawczy przegląd najważniejszych osiągnięć Procesu, wraz z opisami sytuacji w poszczególnych krajach i diagramami przedstawiającymi strukturę ich systemów szkolnictwa wyższego na obecnym etapie reform, po spotkaniu ministrów w Bergen w 2005 r.

Z zadowoleniem odnotowuję fakt, że publikacja nie ogranicza się do 31 krajów należących do sieci Eurydice, lecz obejmuje wszystkie 45 krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej. O naszej zdecydowanej woli przyjęcia prawdziwie europejskiego podejścia świadczy uwzględnienie informacji o regionach Europy Południowo-Wschodniej i kilku krajach objętych Europejską Polityką Sąsiedztwa.

Jestem niezmiernie wdzięczny Europejskiemu Biuru i Krajowym Biurom Eurydice za to, że tak sprawnie współpracowały ze sobą w celu przygotowania tej publikacji. Jestem przekonany, że publikacja „Struktury systemów szkolnictwa wyższego w Europie – Proces Boloński: kierunki rozwoju w poszczególnych krajach” pozwoli czytelnikom lepiej poznać dotychczasowe osiągnięcia odnotowane w ramach realizacji Procesu, a także wyzwania związane z reformowaniem europejskiego szkolnictwa wyższego.

Ján Figel'

Commissioner responsible for
Education, Training, Culture and Youth

SŁOWO WSTĘPNE

Komisja Europejska zwróciła się do sieci Eurydice z prośbą o dokonanie przeglądu aktualnych zmian, jakie zachodzą w wyniku Procesu Bolońskiego w strukturze szkolnictwa wyższego i krajowych politykach na tym poziomie. Oprócz kwestii uwzględnionych w poprzednim wydaniu (2005) tej publikacji (tj. trzystopniowej struktury studiów, ECTS, suplementu do dyplomu i zapewniania jakości), w niniejszym wydaniu z 2007 r. przedstawiono dodatkowo informacje o studiach doktoranckich, działaniach służących promowaniu uznawalności wykształcenia i krajowych agencjach ds. zapewniania jakości. Podobnie jak w przypadku wydań z lat 2003 i 2005, przewidzianych do rozpowszechnienia podczas konferencji ministrów ds. szkolnictwa wyższego w Berlinie i Bergen, niniejsze wydanie zostało przygotowane na konferencję ministrów, którzy dyskutowali o Procesie Bolońskim w Londynie w dniach 17-18 maja 2007 r.

Po raz drugi sieć Eurydice prowadziła te prace w porozumieniu z Grupą Wdrożeniową Procesu Bolońskiego (Bologna Follow-up Group, BFUG), którą ministrowie poprosili o przygotowanie szczegółowego raportu z oceny realizacji Procesu Bolońskiego na swe londyńskie spotkanie. Na każdym etapie – od przygotowania ankiety w celu zebrania informacji ze źródeł krajowych do zakończenia prac nad przeglądem porównawczym – utrzymywano ścisłe kontakty z Grupą Wdrożeniową odpowiedzialną za opracowanie „Raportu na temat postępu prac”. Chodziło o to, aby uniknąć dublowania się prac oraz zapewnić maksymalną komplementarność i spójność danych zawartych w tych dwóch raportach. Każdy z nich powstał jednak w innym celu, tj. oceny realizacji i przedstawienia zaleceń w przypadku raportu Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego, a w przypadku niniejszego raportu Eurydice z serii Focus – opisowej analizy znacznie zróżnicowanej sytuacji i wypunktowania wspólnych elementów w poszczególnych krajach.

Wprawdzie w sieci Eurydice reprezentowanych jest 31 krajów, Komisji Europejskiej zależało na tym, aby przegląd przygotowany przez sieć obejmował 45 krajów, które są obecnie sygnatariuszami Deklaracji Bolońskiej. Ankiety służącą zebraniu informacji rozesłano do przedstawicieli we wszystkich krajach, włącznie z 14 dodatkowymi krajami. Dwa z nich (Azerbejdżan i Ukraina) nie były w stanie przedstawić informacji wymaganych do przygotowania krajowych materiałów i diagramów. Niemniej jednak postanowiono (w uzgodnieniu z Grupą Wdrożeniową) uwzględnić te kraje w przeglądzie porównawczym na podstawie informacji, jakie podały do „Raportu na temat postępu prac”.

Z wyjątkiem danych o tych dwóch krajach, informacje w niniejszej publikacji (a w szczególności w przeglądzie porównawczym) opierają się na krajowych materiałach i diagramach przedstawionych i zweryfikowanych przez Krajowe Biura Eurydice lub krajowych korespondentów w przypadku pozostałych krajów-sygnatariuszy, nienależących do sieci Eurydice.

Całość informacji została zebrana, a następnie zweryfikowana we wszystkich krajach w okresie od końca kwietnia 2006 r. do początku marca 2007 r. W przypadku 31 krajów, które należą do sieci, Eurydice zastosowała swe zwyczajowe procedury weryfikowania i oficjalnego zatwierdzania danych. Przy pomocy sekretariatu Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego zweryfikowano również materiał ze źródeł krajowych w dodatkowych krajach i sposób jego interpretacji. Niemniej jednak informacje o systemach edukacji w tej drugiej grupie, które nie były wcześniej zbyt dobrze znane Eurydice, należy traktować z pewną ostrożnością.

Z uwagi na centralne usytuowanie biur sieci Eurydice w należących do niej krajach, w większości przypadków funkcjonujących faktycznie

w obrębie ministerstw edukacji, sieć wykorzystuje głównie oficjalne informacje o charakterze administracyjnym (ustawy, rozporządzenia, zalecenia itp.). W związku z tym prace analityczne sieci dostarczają danych o intencjach twórców polityki, a niekoniecznie o praktycznych warunkach ich realizacji czy ich efektach. Na ten aspekt należy zwrócić uwagę szczególnie w przypadku niniejszego raportu, dotyczącego zarówno procesów, które są już wszędzie znacznie zawansowane, jak i poziomu edukacji charakteryzującego się znaczną autonomią placówek, o którym trudno w praktyce gromadzić informacje faktograficzne na szczeblu centralnym.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja przybliży zmiany strukturalne, jakie zachodzą obecnie w szkolnictwie wyższym w Europie. Serdecznie dziękujemy Krajowym Biurom Eurydice, jak również przedstawicielom 12 dodatkowych krajów, z którymi ściśle współpracowaliśmy, za dostarczenie niezbędnych informacji i dołożenie wszelkich starań, aby dotrzymać terminów w napiętym harmonogramie prac. Składamy także podziękowania członkom Sekretariatu Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego i Grupy roboczej ds. oceny postępu prac za pomoc i przydatne dyskusje.

Niniejszy przegląd stanowi jedną z kilku publikacji, które Eurydice wydaje w 2007 r. na temat szkolnictwa wyższego. Pozostałe publikacje to: „Europejski glosariusz edukacyjny, tom 5: Instytucje decyzyjne, doradcze, administracyjne oraz nadzorcze w szkolnictwie wyższym” (luty 2007), „Kluczowe dane o szkolnictwie wyższym w Europie” (czerwiec 2007) i opracowanie na temat zarządzania w szkolnictwie wyższym (przewidziane na koniec 2007 r.).

Patricia Wastiau-Schlüter
Dyrektor Europejskiego Biura Eurydice

SPIS TREŚCI

Przedmowa	3	Diagramy i materiały krajowe	
Słowo wstępne	5	AD Andora	64
Spis treści	7	AL Albania	66
Wprowadzenie	9	AM Armenia	72
Proces Boloński – przegląd wydarzeń	11	AT Austria	76
		BA Bośnia i Hercegowina	82
		BE de Belgia – Wspólnota Niemieckojęzyczna	87
Przegląd porównawczy	15	BE fr Belgia – Wspólnota Francuska	90
Część A: Wprowadzanie trzystopniowej struktury studiów	15	BE nl Belgia – Wspólnota Flamandzka	96
Część B: Trzeci cykl – studia doktoranckie	21	BG Bułgaria	100
Część C: Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS)	25	CH Szwajcaria	105
Część D: Suplement do dyplomu	29	CY Cypr	113
Część E: Inne działania na rzecz uznawalności wykształcenia	33	CZ Republika Czeska	118
Część F: Krajowe organy ds. zapewniania jakości	37	DE Niemcy	124
Część G: Wewnętrzne i zewnętrzne zapewnianie jakości	47	DK Dania	130
Część H: Realizacja Procesu Bolońskiego – działania uzupełniające	58	EE Estonia	135
Objaśnienia do diagramów	62	EL Grecja	140
		ES Hiszpania	145
		FI Finlandia	152
		FR Francja	159
		GE Gruzja	165
		HR Chorwacja	171
		HU Węgry	176
		IE Irlandia	181
		IS Islandia	187

Diagramy i materiały krajowe (c.d.)

IT	Włochy	191
LI	Lichtenstein	199
LT	Litwa	202
LU	Luksemburg	208
LV	Łotwa	211
MD	Mołdowa	216
ME	Czarnogóra	222
MK	Była Jugosłowiańska Republika Macedonii	228
MT	Malta	235
NL	Holandia	240
NO	Norwegia	245
PL	Polska	250
PT	Portugalia	256
RO	Rumunia	260
RS	Serbia	268
RU	Rosja	273
SE	Szwecja	279
SI	Słowenia	284
SK	Słowacja	289
TR	Turcja	294
UK-ENG/WLS/NIR		299
	Zjednoczone Królestwo – Anglia, Walia i Irlandia Północna	
UK-SCT	Zjednoczone Królestwo – Szkocja	306
VA	Stolica Apostolska	310

Glosariusz

Kody krajów	315
-------------	-----

Definicje	316
-----------	-----

Załączniki **321**

Załącznik 1:	Nazwy niezależnych krajowych (lub regionalnych) organów ds. zapewniania jakości i członkostwo w ENQA, 2006/07	321
--------------	---	-----

Załącznik 2:	Statystyki krajowe	326
--------------	--------------------	-----

Podziękowania **343**

WPROWADZENIE

Niniejsza publikacja przedstawia strukturę publicznego szkolnictwa wyższego w 45 krajach-sygnatariuszach Procesu Bolońskiego w roku 2006/07.

Publikacja została podzielona na dwie główne części.

Pierwsza część zawiera porównawczy przegląd najważniejszych trendów i istotnych aspektów związanych z realizacją Procesu Bolońskiego. Aspekty te obejmują istnienie struktury studiów opartej na trzech cyklach, przyjęcie lub powszechne wdrożenie Europejskiego Systemu Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS), wprowadzenie suplementu do dyplomu, stosowanie rozwiązań zachęcających do wprowadzania ww. trzech aspektów, ustanowienie krajowej struktury kwalifikacji i wspólnych/podwójnych tytułów/stopni oraz doskonalenie mechanizmów zapewniania jakości.

Przegląd porównawczy poprzedzono krótkim opisem historycznym Procesu Bolońskiego, nakreślającym najważniejsze efekty spotkań ministrów edukacji UE, które towarzyszą Procesowi Bolońskiemu.

Druga część publikacji zawiera szczegółowe materiały krajowe o wszystkich krajach-sygnatariuszach, przedstawiające reformy lub aktualne uregulowania związane z Procesem Bolońskim. W niektórych przypadkach wspomniano również o innych szczególnie istotnych reformach przeprowadzanych niezależnie od działań związanych z Procesem Bolońskim lub w celu ich wzmocnienia. Jeżeli w danym kraju nie przeprowadzono dotychczas żadnych reform, w materiale podano datę ostatnich reform lub kwestie, na których koncentrują się aktualne dyskusje.

Do każdego materiału krajowego dołączono diagram przedstawiający programy* i kwalifikacje najczęściej oferowane przez uniwersytety i inne uczelnie. Nazwy uczelni i kwalifikacji zostały podane w oryginalnej wersji językowej. Na diagramach podano również najważniejsze kierunki studiów, czas trwania programów oraz procedury selekcji kandydatów na studia, przyjęte na poziomie krajowym/regionalnym lub uczelnianym. Ponadto, za pomocą systemu klasyfikacji ISCED 1997, diagramy wskazują wyraźnie, czy – zgodnie z zaleceniami Procesu Bolońskiego – istnieje struktura oparta na trzech głównych cyklach. Bardziej szczegółowe informacje o klasyfikacji ISCED znajdują się w glosariuszu na końcu publikacji.

Materiały krajowe i diagramy zostały zamieszczone w porządku alfabetycznym według kodów krajów, które także podano w glosariuszu. To podejście ma zapewnić jednolitość prezentacji we wszystkich wersjach językowych publikacji.

Na końcu publikacji znajduje się glosariusz kodów krajów i skrótów oraz definicje często używanych terminów i załącznik z danymi statystycznymi o poszczególnych krajach – jeśli takie dane są dostępne – pozwalającymi zorientować się, w jakim zakresie różne rozwiązania zostały już wprowadzone.

* W niektórych kontekstach terminu „programy” (ang. programmes) używa się w tej publikacji jako synonimu „studiów”. „Program” oznacza studia prowadzone na danym poziomie i kierunku lub w danej dziedzinie, mające określony profil (np. akademicki lub zawodowy) i kończące się określoną kwalifikacją (np. dyplomem, tytułem licencjackim/inżynierskim lub magisterskim bądź stopniem doktorskim) – przyp. tłum.

PROCES BOLOŃSKI – PRZEGLĄD WYDARZEŃ

Proces Boloński jest efektem szeregu spotkań ministrów ds. szkolnictwa wyższego, podczas których podjęto polityczne decyzje w celu stworzenia do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Od 1998 r. w różnych miastach europejskich – Paryżu (na Uniwersytecie Sorbońskim), Bolonii, Pradze, Berlinie i Bergen – odbyło się pięć spotkań ministrów wytyczających kierunek Procesu Bolońskiego. Kolejne spotkanie odbyło się w maju 2007 r. w Londynie.

Deklaracja Sorbońska (1998)

Podstawowe założenia Procesu Bolońskiego wywodzą się ze "Wspólnej Deklaracji Sorbońskiej w sprawie harmonizacji architektury europejskiego systemu szkolnictwa wyższego", podpisanej w maju 1998 r. przez ministrów edukacji czterech krajów: Francji, Niemiec, Włoch i Zjednoczonego Królestwa.

Deklaracja Sorbońska koncentrowała się na następujących kwestiach:

- zwiększenie przejrzystości studiów w skali międzynarodowej i poprawa uznawalności kwalifikacji poprzez **stopniowe przybliżanie ich do wspólnej ramowej struktury kwalifikacji i cykli studiów**;
- ułatwianie **mobilności studentów i nauczycieli** w obszarze europejskim i ich integracja na europejskim rynku pracy;
- zaprojektowanie **wspólnego systemu studiów** na poziomie licencjackim (ang. *Bachelor*) oraz powyżej licencjackiego, (ang. *Master* oraz *Doctor*).

Deklaracja Bolońska (1999)

Deklaracja Bolońska w sprawie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, zainspirowana w dużej mierze Deklaracją Sorbońską, została podpisana w czerwcu 1999 r. przez ministrów ds. szkolnictwa wyższego z 29 krajów europejskich. Deklaracja ta stała się podstawowym dokumentem, który posłużył krajom-sygnatariuszom do stworzenia ogólnych ram modernizacji i reformy europejskiego szkolnictwa wyższego; ten proces reform został następnie nazwany Procesem Bolońskim.

W 1999 r. kraje-sygnatariusze obejmowały 15 państw tworzących wówczas UE, trzy kraje EFTA (Islandię, Norwegię i Szwajcarię) oraz 11 krajów kandydujących do UE (Bułgarię, Estonię, Litwę, Łotwę, Malte, Polskę, Republikę Czeską, Rumunię, Słowację, Słowenię i Węgry). W przygotowaniu projektu Deklaracji uczestniczyły również takie instytucje międzynarodowe, jak Komisja Europejska i Rada Europy oraz stowarzyszenia uczelni, rektorów i studentów europejskich.

W Deklaracji Bolońskiej ministrowie potwierdzili zamiar podjęcia następujących działań:

- przyjęcie systemu **czytelnych i porównywalnych tytułów/stopni**;
- wdrożenie systemu opartego zasadniczo na **dwóch głównych cyklach**;
- wprowadzenie **systemu punktowego** (takiego jak ECTS);
- wspieranie mobilności **studentów, nauczycieli i naukowców**;
- promowanie **współpracy europejskiej w dziedzinie zapewniania jakości**;
- promowanie **wymiaru europejskiego w szkolnictwie wyższym** (w odniesieniu do tworzenia programów nauczania i współpracy międzyuczelnianej).

W Deklaracji Bolońskiej sformułowano również cel dotyczący zwiększenia międzynarodowej konkurencyjności europejskiego systemu szkolnictwa wyższego i podkreślono potrzebę zadbania o odpowiednią promocję tego szkolnictwa na całym świecie.

Komunikat Praski (2001)

W maju 2001 r. zorganizowano spotkanie w Pradze w celu oceny dotychczasowych postępów (w szczególności na podstawie raportów z poszczególnych krajów) i określenia najważniejszych priorytetów, które powinny wyznaczać kierunek Procesu Bolońskiego w nadchodzących latach. W spotkaniu uczestniczyły 33 kraje, przy czym Chorwacja, Cypr, Lichtenstein i Turcja wzięły w nim udział jako nowi członkowie.

Ministrowie edukacji postanowili również powołać Grupę Wdrożeniową Procesu Bolońskiego (*Bologna Follow-up Group, BFUG*) odpowiedzialną za stały rozwój Procesu. Grupa Wdrożeniowa składa się z przedstawicieli wszystkich krajów-sygnatariuszy i Komisji Europejskiej, a przewodniczy jej na zasadzie rotacji kraj sprawujący Prezydencję w UE. W charakterze obserwatorów w pracach Grupy Wdrożeniowej uczestniczą: Rada Europy, Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (*European University Association, EUA*), Europejskie Stowarzyszenie Instytucji Szkolnictwa Wyższego (*European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE*) oraz Krajowe Związki Studentów Europy (*National Unions of Students in Europe, ESIB*).

W Komunikacie Praskim zwrócono uwagę na trzy następujące elementy Procesu Bolońskiego:

- promowanie **uczenia się przez całe życie**;
- **zaangażowanie uczelni i studentów**;
- zwiększenie **atrakcyjności Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego**.

Komunikat Berliński (2003)

Konferencja berlińska, która odbyła się we wrześniu 2003 r., stanowiła ważny etap w dalszej realizacji Procesu Bolońskiego. Po przyjęciu siedmiu nowych krajów-sygnatariuszy (Albanii, Andory, Bośni i Hercegowiny, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Rosji, Serbii i Czarnogóry oraz Stolicy Apostolskiej), w procesie uczestniczyło 40 krajów.

Wraz z Komunikatem Berlińskim Proces Boloński nabrał większego rozmachu, wyznaczając określone priorytety na następne dwa lata:

- rozwijanie mechanizmów **zapewniania jakości na poziomie uczelnianym, krajowym i europejskim**;
- rozpoczęcie wdrażania **dwustopniowego systemu studiów**;
- **uznawanie tytułów/stopni i okresów studiów**, włącznie z automatycznym i bezpłatnym wydawaniem suplementu do dyplomu wszystkim absolwentom od roku 2005;
- opracowanie kompleksowej **ramowej struktury kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego**;
- włączenie **poziomu doktoranckiego jako trzeciego cyklu studiów** w Procesie;
- promowanie ściślejszych **powiązań między Europejskim Obszarem Szkolnictwa Wyższego a Europejskim Obszarem Badań**.

W Komunikacie Berlińskim ministrowie zobowiązali Grupę Wdrożeniową do przygotowania szczegółowych raportów na temat postępów i realizacji średniookresowych priorytetów oraz zorganizowania oceny postępów prac przed kolejną konferencją ministrów w 2005 r. W prace Grupy Wdrożeniowej włączono, w charakterze członka pełniącego funkcję doradczą, Europejskie Centrum Szkolnictwa Wyższego UNESCO (UNESCO-CEPES).

Komunikat Bergeński (2005)

Do maja 2005 r., po przystąpieniu Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Mołdowy i Ukrainy, Proces Boloński objął swym zasięgiem 45 krajów-sygnatariuszy. Ministrowie ds. szkolnictwa wyższego spotkali się w Bergen, aby przedyskutować osiągnięcia Procesu Bolońskiego w połowie okresu jego realizacji. Z tej okazji Grupa Wdrożeniowa przedłożyła zlecony jej wcześniej „Raport na temat postępu prac”. Podczas konferencji bergeńskiej przyjęto również „Standardy i wskazówki dotyczące zapewniania jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego”.

W charakterze członków pełniących funkcję doradcą do Grupy Wdrożeniowej włączono Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), Paneuropejską Strukturę ds. Edukacji Międzynarodowej (*Education International Pan-European Structure*) i Europejski Związek Konfederacji Przemysłu i Pracodawców (*Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe, UNICE*).

W Komunikacie Bergeńskim ministrowie rozszerzyli priorytety na rok 2007, które obecnie obejmują również:

- **wzmocnienie wymiaru społecznego** i likwidowanie przeszkód w mobilności;
- wdrażanie **standardów i wskazówek dotyczących zapewniania jakości** w kształcie zaproponowanym w raporcie ENQA;
- wprowadzanie **krajowych struktur kwalifikacji**;
- przyznawanie i uznawanie **wspólnych tytułów/stopni**;
- tworzenie **elastycznych ścieżek kształcenia w szkolnictwie wyższym**, włącznie z procedurami uznawania dotychczasowego kształcenia.

Od Bergen do Londynu (2007)

Kolejne spotkanie ministrów, które odbyło się w dniach 17-18 maja 2007 r. w Londynie, koncentrowało się na zmianach, jakie zaszły ostatnio w ramach Procesu Bolońskiego w różnych krajach-sygnatariuszach.

W opracowaniu informacyjnym pt. „*Od Bergen do Londynu – wkład UE*” ze stycznia 2006 r. Komisja Europejska podkreśliła potrzebę skoncentrowania się na rzeczywistym wdrażaniu reform Procesu Bolońskiego. W opracowaniu potwierdzono, że realizacja Procesu Bolońskiego przekroczyła już półmetek, a obecnie, gdy następuje ugruntowywanie reform jako elementu ustawodawstwa w poszczególnych krajach, muszą one także nabrać realnego wymiaru dla studentów i nauczycieli w ich codziennym życiu akademickim. Ponadto Komisja podkreśliła, że zmiany w europejskim szkolnictwie wyższym przyciągnęły uwagę całego świata, a w związku z tym należy opracować strategię dotyczącą „wymiaru zewnętrznego”.

HARMONOGRAM PROCESU BOŁOŃSKIEGO

PRZEGLĄD PORÓWNAWCZY

CZEŚĆ A: WPROWADZANIE TRZYSTOPNIOWEJ STRUKTURY STUDIÓW

Studia w trzech cyklach: system przyjęty w niemal wszystkich krajach-sygnatariuszach

Ministrowie ds. szkolnictwa wyższego z krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej zgodnie uznali, że w celu skonsolidowania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego do roku 2010 należy wprowadzić bardziej ujednoczony i „czytelny” system studiów. Podczas konferencji w maju 2005 r. ministrowie z zadowoleniem odnotowali, że studia zorganizowane w postaci trzech cykli (studia licencjackie/ inżynierskie, ang. *bachelor's programmes*, magisterskie, ang. *master's programmes*, i doktoranckie) zostały już wprowadzone na szeroką skalę.

Na początku roku akademickiego 2006/07 trzystopniowa struktura studiów istniała już praktycznie we wszystkich krajach-sygnatariuszach. Trzystopniowej struktury nie wprowadziły jedynie trzy kraje lub regiony. W Andorze wprowadzenie struktury trzystopniowej jest obecnie przedmiotem dyskusji publicznych. W Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii niemożliwe jest pełne wprowadzenie struktury trzystopniowej, ponieważ studia są w tym regionie prowadzone w bardzo ograniczonym zakresie; jednak *Autonome Hochschule* będzie przyznawać tytuł licencjacki/inżynierski od roku 2007/08. W Szwecji (gdzie struktura trzystopniowa ma obecnie zastosowanie jedynie do określonych programów) wprowadzająca ją ustawa wejdzie w życie w lipcu 2007 r.

W wielu krajach trzystopniowa struktura studiów istniała już (przynajmniej na niektórych kierunkach studiów) przed podpisaniem Deklaracji Bolońskiej w 1999 r. Pozostałe kraje wprowadziły tę nową strukturę po przystąpieniu do Procesu Bolońskiego w latach 1999- 2006.

W większości krajów nadal konieczna jest kilkuletnia faza przejściowa

W Polsce i Słowenii, gdzie struktura trzystopniowa istniała przed Deklaracją Bolońską, została ona ostatnio odpowiednio dostosowana i rozszerzona. W Polsce rozporządzenie wydane w 2006 r. na podstawie Ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do wprowadzenia studiów dwustopniowych na większości kierunków. Zmiany te obowiązują od roku akademickiego 2007/08. W Słowenii ustawa wprowadzająca niezbędne zmiany w poprzednio istniejącej strukturze trzystopniowej weszła w życie w 2004 r. Dotychczasowa struktura zostanie całkowicie zastąpiona nową w roku 2009/10.

W większości krajów, które wprowadziły nową strukturę trzystopniową po podpisaniu Deklaracji Bolońskiej, proces ten odbywał się stopniowo, a w związku z tym dwa systemy współistnieją obok siebie przez kilka lat, na ogół do czasu uzyskania dyplomu przez studentów, którzy rozpoczęli studia w poprzedniej strukturze.

W Chorwacji, Mołdowie i Rumunii przepisy nałożyły na wszystkie uczelnie obowiązek wprowadzenia struktury trzystopniowej od początku roku akademickiego 2005/06. Na Węgrzech nowa struktura została wprowadzona w roku 2006/07.

W niektórych krajach lub regionach określono ostateczny termin całkowitego zastąpienia struktury istniejącej przed reformą. We Francuskiej Wspólnocie Belgii, Gruzji i Szwajcarii stopniowe wprowadzanie nowej struktury będzie trwało do roku 2007/08, a we Flamandzkiej Wspólnocie Belgii do roku 2009/10 (w przypadku studiów medycznych do roku 2010/11). We Francji reforma ustanawiająca system *licence/master/doctorat* (LMD) zostanie wdrożona we wszystkich uczelniach i na większości kierunków studiów do 2010 r. (na niektórych kierunkach, głównie medycznych i technicznych, nadal prowadzi się studia jednolite). W Portugalii i Serbii nowa struktura została po

raz pierwszy wprowadzona w roku 2006/07, a jej pełne wdrożenie jest planowane do roku 2009.

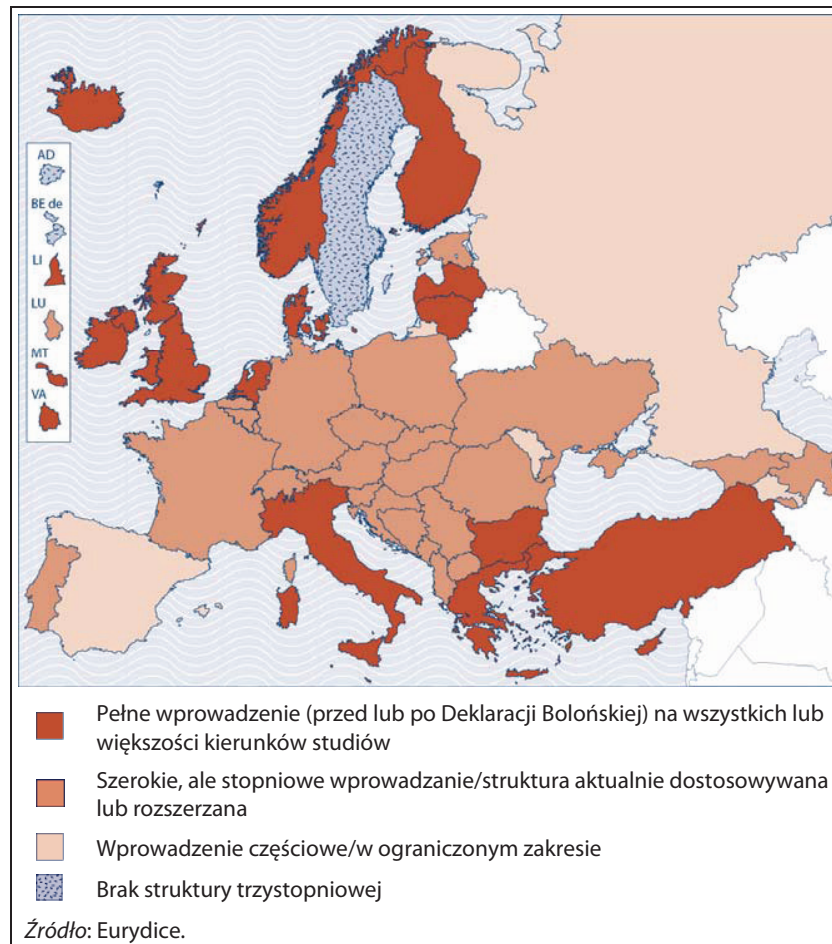
W Republice Czeskiej studia będą prowadzone w strukturze przed-bolońskiej do czasu wygaśnięcia ich akredytacji; jednak od roku 2004/05 większość nowych studentów przyjmuje się na studia pierwszego stopnia (licencjackie/inżynierskie).

W Austrii i Niemczech studenci nadal mają możliwość wyboru istniejących przed reformą studiów jednolitych lub trzystopniowego modelu bolońskiego. W Austrii jedynie studia uruchamiane przez uczelnie po uchwaleniu Ustawy o szkolnictwie wyższym z 2002 r. muszą mieć strukturę trzystopniową; ustawa nie określa terminu, do którego dotychczas prowadzone studia powinny zostać zastąpione nowym systemem. W Niemczech w czerwcu 2003 r. przyjęto „10 założeń dotyczących struktury studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich”, które przewidują wprowadzenie pierwszych dwóch cykli (najlepiej w skali całego kraju) do 2010 r.

W Hiszpanii studia prowadzone obecnie na poziomie *Diplomado, Licenciado* i *Doctor* będą zastępowane nową strukturą na wszystkich kierunkach studiów i we wszystkich uczelniach począwszy od roku 2008/09; pełne wprowadzenie jest planowane do roku 2012.

W Rosji każda uczelnia samodzielnie decyduje o tym, czy wprowadzić strukturę obejmującą studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie. Obecnie większość studentów uczęszcza na studia jednolite prowadzące do specjalistycznego tytułu. Tradycyjny sposób organizacji studiów doktoranckich nie uległ zmianie w kontekście Procesu Bolońskiego.

Rysunek A1: Zakres wprowadzenia struktury trzystopniowej zgodnie z Procesem Bolońskim, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek A1)

Andora: Wprowadzenie struktury trzystopniowej jest obecnie przedmiotem debaty publicznej.

Azerbejdżan: Ponad 90% ogółu studentów na wszystkich poziomach uczęszcza na studia pierwszego i drugiego stopnia; studia doktoranckie nie zostały zreformowane zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE de): *Autonome Hochschule* będzie przyznawać tytuł licencjacki/ inżynierski od roku 2007/08.

Słowacja: Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2002 r. i za zgodą Komisji Akredytacyjnej, w określonych przypadkach istnieje możliwość połączenia pierwszych dwóch cykli studiów w studia jednolite.

Szwecja: Struktura trzystopniowa zostanie wprowadzona na mocy nowej ustawy w lipcu 2007 r.

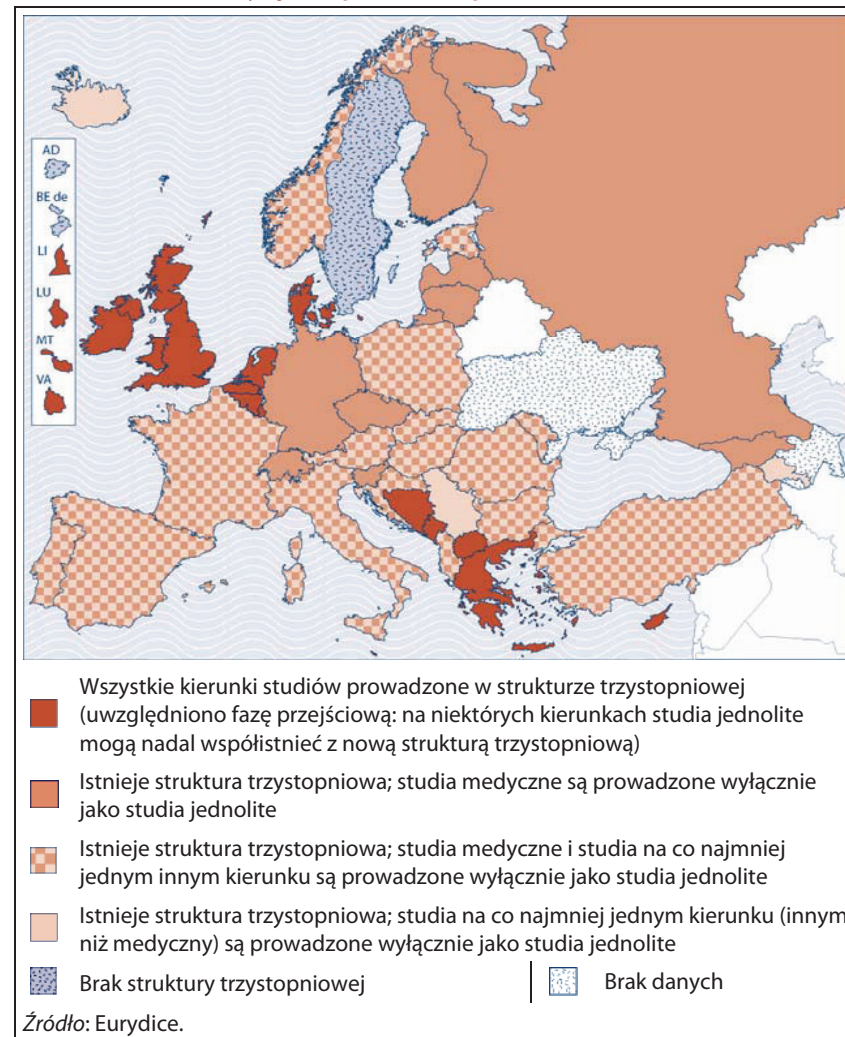
Szwajcaria: Struktura trzystopniowa zostanie w pełni wprowadzona w 2010 r.

W ponad połowie krajów-sygnatariuszy studia na kierunku lekarskim i kierunkach pokrewnych są prowadzone jako studia jednolite

W wielu krajach, które wprowadziły lub wprowadzają strukturę trzystopniową, niektóre kierunki nadal prowadzi się jako 5- lub 6-letnie studia jednolite. Najczęściej spotykanym wyjątkiem w strukturze trzystopniowej są studia na kierunku lekarskim i kierunkach pokrewnych, które prowadzi się jako studia jednolite w ponad połowie krajów-sygnatariuszy (Rysunek A2).

Studia medyczne są prowadzone jako studia dwu- lub trzystopniowe w dziesięciu następujących krajach: Armenia, Bośnia i Hercegowina, Grecja, Islandia, Irlandia, Malta, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Czarnogóra, Serbia i Zjednoczone Królestwo. Jednak studia pierwszego stopnia (na poziomie licencjackim) na kierunkach medycznych trwają w tych krajach od 5 do 6 lat. Studia te kończą się zdobyciem kwalifikacji, która umożliwia absolwentom wykonywanie danego zawodu, choć w niektórych przypadkach wymaga się dodatkowego kształcenia „praktycznego”. Absolwenci mają możliwość podjęcia studiów drugiego stopnia po ukończeniu studiów pierwszego stopnia.

Rysunek A2a: Kierunki studiów prowadzone w strukturze trzystopniowej lub wyłącznie jako studia jednolite, 2006/07

Objaśnienia

Istnieją różne cykle studiów medycznych – zob. informacje w tekście.

Rysunek A2b: Kierunki studiów prowadzone wyłącznie jako studia jednolite (wyjątek przy wprowadzaniu struktury trzystopniowej), 2006/07

	AL	AM	AT	BG	CH	CZ	DE	EE	ES	FI	FR	GE	HR	HU
Medycyna i kierunki pokrewne	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Architektura	●			●				●	●					●
Prawo				●					●				●	●
Kierunki inżynierskie	●							●	●		●			
Teologia									●					
Kierunki artystyczne		●							●					
Inne		●	●					●	●					

	IS	IT	LT	LV	MD	NO	PL	PT	RO	RS	RU	SI	SK	TR
Medycyna i kierunki pokrewne		●	●	●	●	●	●	●	●		●	●	●	●
Architektura		●			●	●		●	●					
Prawo		●					●			●				●
Kierunki inżynierskie										●				
Teologia	●						●	●					●	
Kierunki artystyczne							●							
Inne						●	●						●	

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek A2b)

Andora, Belgia (BE de) i Szwecja: Nie istnieje struktura trzystopniowa.

Azerbejdżan i Ukraina: Brak danych.

Belgia (BE fr i BE nl), Bośnia i Hercegowina, Cypr, Dania, Grecja, Stolica Apostolska, Irlandia, Lichtenstein, Luksemburg, B. Jugosłowiańska Republika Macedonii, Malta, Czarnogóra, Holandia i Zjednoczone Królestwo: Struktura trzystopniowa funkcjonuje na wszystkich kierunkach studiów.

Dodatkowe uwagi (Rysunki A2a i A2b)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr, Stolica Apostolska i Lichtenstein: Istnieje struktura trzystopniowa, ale nie prowadzi się niektórych kierunków/cykli studiów; w tych przypadkach studenci muszą wyjeżdżać za granicę, aby ukończyć studia.

Estonia: W kategorii "Kierunki inżynierskie" studia jednolite prowadzi się jedynie na kierunku inżynieria lądowa; studia na wszystkich pozostałych kierunkach są prowadzone w strukturze trzystopniowej.

Luksemburg: Obecnie prowadzi się jedynie studia pierwszego i drugiego stopnia; studia trzeciego stopnia zostaną wprowadzone w 2007 r.

Malta: Studia pierwszego stopnia (na poziomie licencjackim/inżynierskim) na kierunkach rachunkowość, architektura i teologia trwają pięć lat, ale nie są uznawane za tradycyjne studia „jednolite”.

Polska: Pozostałe kierunki, które będą stanowić wyjątek w strukturze dwustopniowej: 1) Aktorstwo, 2) Konserwacja i restauracja dzieł sztuki, 3) Realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia, 4) psychologia – kierunki, na których będą prowadzone wyłącznie jednolite studia magisterskie, oraz 5) reżyseria – kierunek, który może być prowadzony jako studia jednolite lub studia dwustopniowe, zależnie od decyzji danej uczelni. Zgodnie z przepisami studia na tych „wyjątkowych” kierunkach nie będą objęte restrukturyzacją.

Szwecja: Studia na wszystkich kierunkach zostaną przekształcone w strukturę trzystopniową w lipcu 2007 r.

Jedynie w kilku krajach lub regionach, tj. Flamandzkiej i Francuskiej Wspólnocie Belgii, Danii i Holandii, studia medyczne mają strukturę przyjętą w Procesie Bolońskim (studia licencjackie i magisterskie); jednak w tych krajach absolwenci studiów pierwszego stopnia (licencjackich) nie mają uprawnień do wykonywania danego zawodu do czasu ukończenia studiów drugiego stopnia (magisterskich).

W Szwecji, gdzie struktura trzystopniowa zostanie wprowadzona w lipcu 2007 r., reforma obejmie wszystkie kierunki studiów, włącznie z medycyną.

W wielu krajach wyjątkiem w strukturze trzystopniowej są także kierunki architektura i prawo oraz kierunki inżynierskie i teologia, które prowadzi się jako studia jednolite (zob.: Rysunek A2b).

Wyjątek stanowi również kilka innych kierunków, których nie dotyczy struktura wyodrębniająca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie; są to m.in.: kształcenie nauczycieli w Austrii, Estonii (w przypadku nauczycieli klas 1-6) i Słowacji, kierunki artystyczne w Armenii oraz niektóre kierunki w Polsce, Norwegii i Hiszpanii.

Studia na poziomie ISCED 5B są rzadko podzielone na studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie

W większości krajów-sygnatariuszy istnieje podział na studia o profilu akademickim/teoretycznym (ISCED 5A) i praktycznie ukierunkowane studia zawodowe (ISCED 5B – zob. definicja ISCED 1997 w Glosariuszu).

W niektórych krajach studia na poziomie ISCED 5A i 5B są prowadzone przez różne rodzaje uczelni (odpowiednio, akademickie i zawodowe). Ten „binarny” sposób organizacji zmienia się jednak obecnie, ponieważ coraz powszechniej uczelnie akademickie i zawodowe prowadzą studia na obydwu poziomach. Ponadto studia na tych dwóch poziomach stają się stopniowo coraz bardziej zbliżone do siebie pod względem programu nauczania, profilu i efektów kształcenia.

W roku 2006/07 w trzynastu krajach (Armenii, Estonii, Finlandii, Gruzji, Grecji, Słowej, Szwajcarii, Szwecji, Litwie, Łotwie, Niemczech, Norwegii, Polsce, Portugalii i Rosji) studia prowadzące do pierwszego tytułu uznaje się za studia na poziomie ISCED 5A również w przypadku, gdy są prowadzone przez uczelnie zawodowe. Zgodnie z ustawą z 2004 r. studia na poziomie ISCED 5B w Rumunii zostaną przekształcone w studia na poziomie ISCED 5A w roku 2007/08.

W Gruzji, gdzie wszystkie programy klasyfikuje się obecnie na poziomie ISCED 5A, studia na poziomie ISCED 5B zostaną wyodrębnione ze studiów na poziomie ISCED 5A po wejściu w życie nowelizacji ustawy o kształceniu zawodowym (przewidywany termin – 2007/08; przepisy wprowadzające tę zmianę zostały włączone do nowej ustawy uchwalonej przez Parlament w marcu 2007 r.).

W Polsce trzyletnie kształcenie kończące się uzyskaniem dyplomu kolegium nauczycielskiego lub nauczycielskiego kolegium języków obcych klasyfikuje się jako studia na poziomie ISCED 5B do celów związanych z

opracowywaniem statystyk międzynarodowych; jednak zgodnie z krajowym ustawodawstwem kształcenia w kolegiach nie uznaje się za studia wyższe.

Na ogół na poziomie ISCED 5B nie istnieje struktura wyodrębniająca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie. Jednak w pięciu krajach (Albanii, Bośni i Hercegowinie, Chorwacji, Włoszech i Czarnogórze) struktura dwustopniowa ma również zastosowanie do studiów na poziomie ISCED 5B. Studia pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5B trwają dwa, trzy lub cztery lata i umożliwiają dostęp do studiów drugiego stopnia na poziomie ISCED 5B; studenci tych studiów nie mogą jednak zostać bezpośrednio przyjęci na studia trzeciego stopnia (doktoranckie).

We Francji na niektórych kierunkach można podjąć roczne studia drugiego stopnia (prowadzące do *licence professionnelle*) po odbyciu studiów pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5B; na poziomie ISCED 5B nie istnieje jednak struktura typu „studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie”.

Absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mają często możliwość podjęcia studiów na poziomie ISCED 5A

We wszystkich krajach, w których prowadzi się zawodowo ukierunkowane studia na poziomie ISCED 5B (z wyjątkiem Andory, Republiki Czeskiej, Czarnogóry i Słowacji), absolwenci tych studiów mają możliwość wejścia na rynek pracy lub przejścia na studia na poziomie ISCED 5A w taki sposób, że uznaje się im przynajmniej część osiągnięć w nauce. W niektórych przypadkach absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą zostać przyjęci bezpośrednio na drugi lub trzeci rok studiów licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A, a nawet uzyskać dostęp do studiów magisterskich. Ta ścieżka wymaga często spełnienia różnych warunków, zależnie od kraju lub programu, i czasem jest to możliwe jedynie w obrębie tego samego kierunku studiów.

We Francuskiej Wspólnocie Belgii dostęp do studiów licencjackich/inżynierskich lub magisterskich na poziomie ISCED 5A z poziomu ISCED 5B jest uzależniony od ukończenia programu „pomostowego” (*passerelle*) lub posiadania odpowiednich osiągnięć indywidualnych i zawodowych. Również we Francji absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą zostać przyjęci na studia na poziomie ISCED 5A zgodnie z podobną „zasadą pomostową” i na podstawie uznania ich dotychczasowych osiągnięć; ponadto uwzględnia się punkty ECTS, co pozwala uzyskać zwolnienie z części lub całości zajęć w ramach studiów na poziomie ISCED 5A (prowadzących do tytułu *licence* i/lub *master*). We Flamandzkiej Wspólnocie Belgii bezpośredni dostęp z poziomów ISCED 5B i 5A do studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A jest możliwy jedynie w przypadku, gdy nie zmienia się kierunku studiów. Jeżeli studenci zmieniają kierunek przy przechodzeniu ze studiów licencjackich/inżynierskich na magisterskie, muszą również ukończyć program „pomostowy”.

W Chorwacji każda uczelnia samodzielnie określa warunki, na jakich absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą przechodzić na studia licencjackie/inżynierskie na poziomie ISCED 5A. Na Malcie studenci mogą przenieść się na poziom ISCED 5A po roku lub dwóch latach studiów na poziomie ISCED 5B. Przepisy we Włoszech zobowiązują uniwersytety do uznawania w całości dotychczas zdobytej wiedzy i/lub umiejętności zawodowych i traktowania tego dorobku jako zaliczeń uzyskanych w trakcie studiów uniwersyteckich.

Na Węgrzech absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą przenieść maksymalnie 60 punktów zaliczeniowych na studia licencjackie/ inżynierskie na poziomie ISCED 5A (uwzględnia się punkty ECTS uzyskane na poziomie ISCED 5B, co umożliwia zwolnienie z określonych wykładów lub seminariów na poziomie ISCED 5A). Jednak absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B muszą ubiegać się o przyjęcie na studia na poziomie ISCED 5A zgodnie z normalną procedurą rekrutacji wraz z innymi kandydatami.

W Holandii uruchomiono we wrześniu 2006 r. projekty pilotażowe, których celem jest wprowadzenie studiów o nowej strukturze na poziomie ISCED 5B. Studia na poziomie ISCED 5B kończą się obecnie wstępnym tytułem (ang. *associate degree*), który umożliwia studentom przejście na poziom ISCED 5A po zebraniu 120 punktów ECTS.

W Polsce kandydaci, którzy ukończyli kształcenie na poziomie ISCED 5B, mogą uzyskać tytuł licencjata po zdaniu specjalnego egzaminu.

W Turcji studenci, którzy ukończyli studia na poziomie ISCED 5B, uzyskują dostęp do studiów na poziomie ISCED 5A po zdaniu centralnie przeprowadzanego egzaminu, a następnie zaliczeniu zajęć ‘pomostowych’, trwających maksymalnie rok, po czym mogą kontynuować naukę na trzecim roku studiów na poziomie ISCED 5A.

CZĘŚĆ B: TRZECI CYKL – STUDIA DOKTORANCKIE

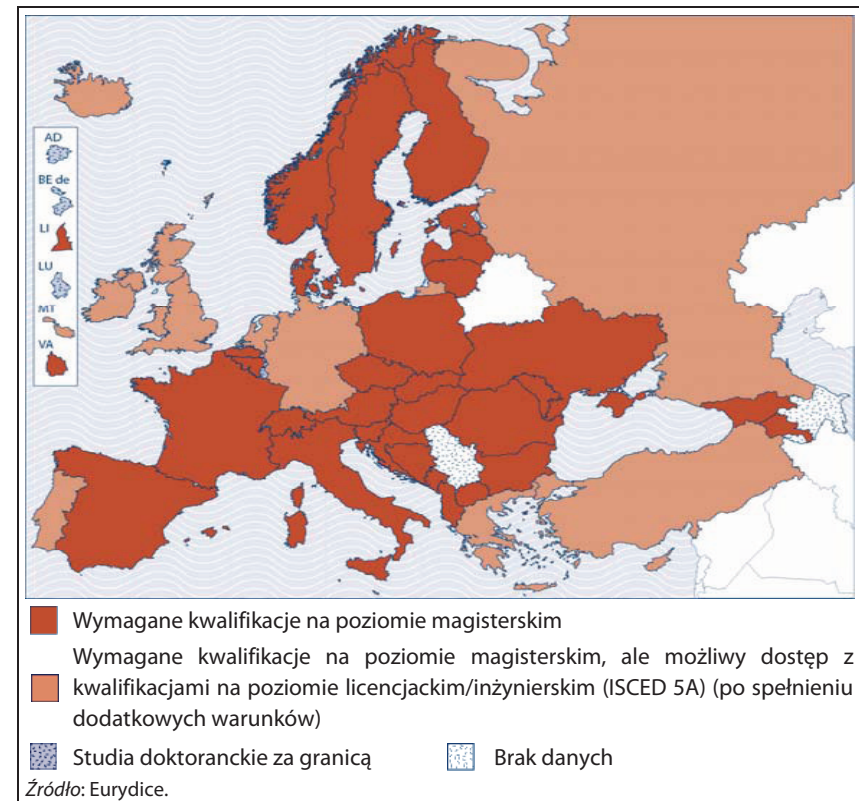
Podczas dwóch ostatnich konferencji zorganizowanych w ramach kontynuacji Procesu Bolońskiego ministrowie ds. szkolnictwa wyższego w krajach-sygnatariuszach Deklaracji Bolońskiej podkreślili potrzebę rozszerzenia konstruktywnych powiązań między Europejskim Obszarem Szkolnictwa Wyższego a Europejskim Obszarem Badań oraz uznania studiów doktoranckich za trzeci cykl studiów. Ministrowie zwrócili również uwagę na to, że normalny nakład pracy na studiach trzeciego stopnia w większości krajów powinien odpowiadać 3-4 latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych) i podkreślili znaczenie kształcenia przygotowującego do prowadzenia badań jako integralnej części studiów trzeciego stopnia.

Na ogół dostęp do studiów doktoranckich mają jedynie kandydaci z tytułem magisterskim na poziomie ISCED 5A

O przyjęcie na studia doktoranckie mogą na ogół ubiegać się jedynie kandydaci, którzy ukończyli studia drugiego stopnia prowadzące do tytułu magisterskiego na poziomie ISCED 5A lub posiadają równorzędne kwalifikacje (Rysunek B1). W niektórych krajach istnieją jednak dodatkowe warunki rekrutacji, ustalane na poziomie krajowym lub przez odpowiednie uczelnie. Na przykład na Węgrzech, oprócz tytułu magisterskiego, wszyscy kandydaci muszą posiadać specjalne świadectwo znajomości języka obcego. Selekcję doktorantów przeprowadza się na podstawie określonej procedury przyjęć; kandydaci obowiązkowo przedstawiają zarys rozprawy doktorskiej i odbywają rozmowę kwalifikacyjną.

W Hiszpanii studenci, którzy uzyskali kwalifikacje na poziomie magisterskim, uczestniczą również obowiązkowo w zajęciach teoretycznych na poziomie zaawansowanym przed rozpoczęciem indywidualnej pracy badawczej (zob.: Rysunek B2).

Rysunek B1: Kwalifikacje warunkujące dostęp do studiów doktoranckich, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek B1)

Grecja: Studentów nieposiadających kwalifikacji na poziomie magisterskim przyjmuje się na studia doktoranckie jedynie na wydziałach, które (wyłącznie ze względów praktycznych) nie prowadzą studiów drugiego stopnia.

Lichtenstein: Kwalifikacje magisterskie uzyskuje się przeważnie za granicą.

Luksemburg: Studia doktoranckie zostaną wprowadzone w 2007 r.

Rumunia: Dostęp do studiów doktoranckich umożliwiają kwalifikacje licencjackie/inżynierskie uzyskane przed wprowadzeniem nowej struktury w roku 2005/06.

Ukraina: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

W jedenastu krajach, z których większość uczestniczy w programach współpracy UE (Cypr, Niemcy, Grecja, Islandia, Irlandia, Malta, Holandia, Portugalia, Rosja, Turcja i Zjednoczone Królestwo), studenci uzyskują dostęp do studiów doktoranckich już po ukończeniu z odpowiednimi wynikami studiów pierwszego stopnia, kończących się tytułem licencjackim/inżynierskim, na poziomie ISCED 5A. Na ogół ta możliwość jest uzależniona od spełnienia pewnych warunków.

Na Cyprze studenci, którzy ukończyli studia pierwszego stopnia, mogą zostać przyjęci na studia doktoranckie pod warunkiem, że najpierw odbędą specjalne kształcenie teoretyczne na poziomie podyplomowym, odpowiadające 60 punktom ECTS. W Niemczech szczególnie uzdolnieni studenci mogą kontynuować naukę na studiach doktoranckich bezpośrednio po studiach licencjackich/inżynierskich, jeśli zdadzą specjalny sprawdzian przedmiotowy. W Grecji dyplom pierwszego stopnia (*ptychio*) może uprawniać do podjęcia studiów doktoranckich na wydziałach, które nie prowadzą studiów drugiego stopnia. W Irlandii decyzje o dopuszczeniu studenta na studia doktoranckie bezpośrednio po studiach licencjackich/inżynierskich pozostają w gestii poszczególnych uczelni.

Na Malcie i w Zjednoczonym Królestwie kandydaci posiadający określony tytuł licencjacki/inżynierski, tj. *Upper Second Class Bachelor's degree*, mogą podjąć studia prowadzące do tytułu magisterskiego *Master of Philosophy*. Po co najmniej 15 miesiącach pracy badawczej w pełnym wymiarze studenci ci mogą zostać przyjęci na studia doktoranckie, a studia magisterskie zalicza się w tym przypadku jako część studiów doktoranckich. Na Malcie te przepisy rewiduje się w roku 2006/07. Tymczasem w Zjednoczonym Królestwie studenci, którzy uzyskali dobre wyniki na studiach prowadzących do tytułu *Bachelor's degree with Honours* na odpowiednim kierunku, mogą w niektórych przypadkach podjąć studia doktoranckie bez tytułu magisterskiego, za zgodą opiekuna naukowego/opiekunów naukowych doktorantów.

W Holandii przyjęcie na studia doktoranckie zawsze wymaga wcześniejszej zgody nadzorującego profesora i jedynie bardzo rzadko przyjmuje się studentów z dyplomem na poziomie licencjackim/inżynierskim.

W Portugalii uczelnia może przyjąć kandydata bez kwalifikacji na poziomie magisterskim, jeżeli posiada on odpowiednie doświadczenie akademickie lub naukowe i uznaje się, że jest w stanie podjąć studia trzeciego stopnia (doktoranckie).

Studenci w Turcji mają możliwość podjęcia studiów doktoranckich bez tytułu magisterskiego w przypadku wybitnych osiągnięć na studiach pierwszego stopnia. Wszyscy przyszli doktoranci muszą przystąpić do egzaminu przeprowadzanego centralnie przez krajową Radę ds. Szkolnictwa Wyższego, a także uzyskać świadectwo znajomości języka obcego i spełnić dodatkowe wymogi określone przez senat danego uniwersytetu.

W Islandii studenci nieposiadający kwalifikacji na poziomie magisterskim mogą podjąć studia doktoranckie w niektórych dziedzinach, jednak w takim przypadku studia te trwają dłużej.

W Rosji warunkiem przyjęcia na studia prowadzące do stopnia *kandidat nauk* jest na ogół posiadanie tytułu magisterskiego lub specjalistycznego; przepisy nie zabraniają jednak podejmowania studiów na poziomie *kandidat nauk* kandydatom legitymującym się jedynie tytułem licencjackim/inżynierskim.

We wszystkich praktycznie krajach-sygnatariuszach studia doktoranckie obejmują przygotowanie do prowadzenia badań

W każdym niemal kraju studia doktoranckie obejmują, oprócz indywidualnej pracy badawczej, obowiązkowe lub opcjonalne kształcenie (zajęcia teoretyczne) przygotowujące do prowadzenia badań (wyjątek stanowią Bośnia i Hercegowina – gdzie reformy zostaną wprowadzone po uchwaleniu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym – i Była Jugosłowiańska Republika

Macedonii). W wielu krajach przygotowanie do badań jest obowiązkowe i odbywa się równoległe z indywidualną pracą badawczą (Rysunek B2).

Rysunek B2: Przygotowanie do prowadzenia badań w ramach studiów doktoranckich, 2006/07

	AD	AL	AM	AT	AZ	BA	BE de	BE fr	BE nl	BG	CH	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	GE	HR	HU	IE	
A		○	●	●	:			○	○		○	●	●		●	●			●	●	●	●	●	●	▲
B	⊗				:		⊗					▲					▲	●							
A lub B					:					●				▲											

	IS	IT	LI	LT	LU	LV	MD	ME	MK	MT	NL	NO	PL	PT	RO	RS	RU	SE	SI	SK	TR	UA	UK	VA	
A	▲		●	●		●	●	●		○	○	●	●		●	●	●	●			●	●	:		
B					⊗																		:		
A lub B		○												○					●			:	▲	○	

A = Przygotowanie do badań równoległe z indywidualną pracą badawczą

B = Przygotowanie do badań przed indywidualną pracą badawczą

- Obowiązkowe ○ Opcjonalne ▲ Wymagane w określonych przypadkach
- : Brak danych ⊗ Nie dotyczy: nie prowadzi się studiów doktoranckich

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek B2)

Bośnia i Hercegowina: Obecnie przygotowanie do badań nie jest wymagane, ale wszystkie programy doktoranckie zostaną zrewidowane zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego po przyjęciu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym.

Bułgaria: W praktyce kształcenie teoretyczne odbywa się najczęściej równoległe z indywidualną pracą badawczą.

Lichtenstein: Prowadzi się studia doktoranckie jedynie w dwóch dziedzinach (filozofia i medycyna naukowa).

Luksemburg: Studia doktoranckie będą prowadzone na uniwersytecie od 2007 r.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii: Studia doktoranckie obejmują wyłącznie indywidualną pracę badawczą pod kierunkiem opiekuna naukowego i obronę rozprawy doktorskiej; jedyny wyjątek stanowią studia doktoranckie w dziedzinie nauk technicznych na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego w Skopje, które obejmują zajęcia na poziomie doktoranckim.

Malta: Uniwersytet Maltański rewiduje aktualnie swe przepisy dotyczące studiów doktoranckich. Nowe przepisy mają zostać zatwierdzone w roku 2006/07.

Objaśnienia

Rysunek B2 dotyczy wyłącznie poziomu doktoranckiego lub równorzędnego i nie obejmuje studiów doktoranckich na drugim poziomie (habilitacji).

W Bułgarii i Słowenii kształcenie przygotowujące do prowadzenia badań jest obowiązkowe, ale każda uczelnia sama decyduje o tym, czy należy je odbyć przed czy też w trakcie indywidualnej pracy badawczej na poziomie doktoranckim.

W Niemczech włączenie kształcenia teoretycznego do studiów doktoranckich i etap, na którym powinno ono mieć miejsce (przed lub w trakcie indywidualnych badań), zależy od uregulowań dotyczących poszczególnych programów doktoranckich. W kolegiach doktoranckich (*Graduiertenkollegs*) tego rodzaju kształcenie jest czasem wymagane w określonych przypadkach, zwłaszcza w dziedzinach nauk przyrodniczych.

W Irlandii tylko niektóre zawodowo ukierunkowane studia doktoranckie obejmują teoretyczne przygotowanie do prowadzenia badań, a w Islandii jest to uzależnione od charakteru badań. W Zjednoczonym Królestwie niektóre organy finansujące studia trzeciego stopnia wymagają odbycia rocznego szkolenia w zakresie metodologii badań przed pierwszą częścią lub w trakcie pierwszej części studiów doktoranckich.

W Albanii, Francuskiej i Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, na Malcie, w Holandii i Szwajcarii kształcenie teoretyczne prowadzi się dla studentów na zasadzie opcjonalnej równoległe z indywidualną pracą badawczą. We Włoszech ustawa przewiduje fakultatywne zajęcia teoretyczne, ale każda uczelnia sama decyduje o tym, czy prowadzić je przed studiami czy też w trakcie studiów doktoranckich. W Stolicy Apostolskiej kształcenie może odbywać się przed indywidualną pracą badawczą lub równoległe.

Studia doktoranckie trwają często nominalnie trzy lub cztery lata

W jedenastu krajach, tj. w Austrii, Bułgarii, Danii, Francji i Stolicy Apostolskiej, na Węgrzech, we Włoszech, w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Norwegii i Słowenii oraz na Ukrainie, nominalny czas trwania studiów trzeciego stopnia w pełnym wymiarze (stacjonarnych) wynosi trzy lata. Także w Armenii i Rosji równorzędne studia na poziomie doktoranckim trwają trzy lata.

Wymiar stacjonarnych studiów doktoranckich określony w Hiszpanii i Finlandii, na Litwie i w Szwecji wynosi cztery lata.

Studia doktoranckie w Bośni i Hercegowinie, Szwajcarii, Republice Czeskiej, Niemczech, Estonii i Islandii, na Łotwie oraz w Polsce i Słowacji trwają od trzech do czterech lat.

W Zjednoczonym Królestwie ukończenie programu doktoranckiego wymaga na ogół od trzech do czterech lat studiów w pełnym wymiarze. Czas trwania studiów doktoranckich określa się na poziomie uczelni, ale nadzór centralny sprawuje się w pewnej mierze poprzez rady ds. badań, które finansują studia doktoranckie w wymiarze do czterech lat.

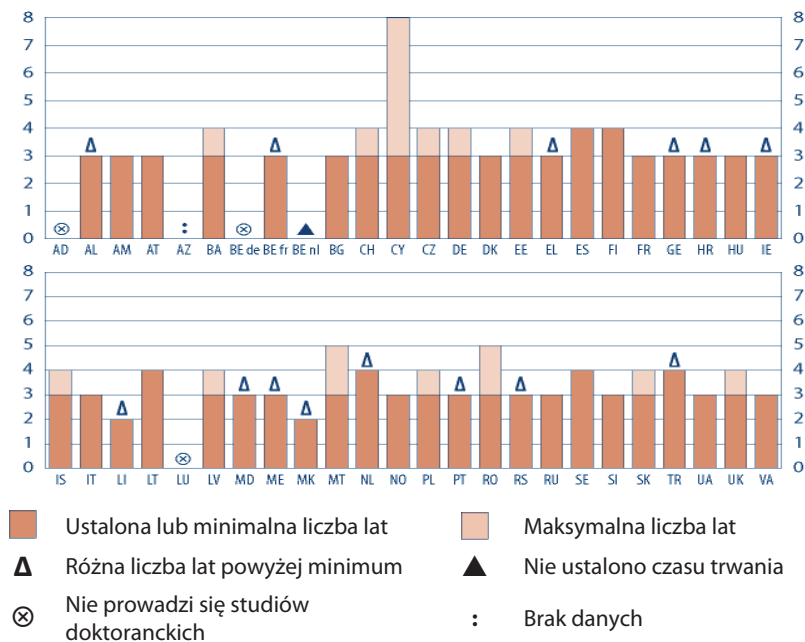
Na Malcie i w Rumunii maksymalny czas trwania studiów doktoranckich wynosi pięć lat, a na Cyprze doktoranci mogą ukończyć studia w okresie od trzech do ośmiu lat.

Wprawdzie nie wszędzie istnieją maksymalne limity czasowe dotyczące ukończenia studiów doktoranckich, niemal we wszystkich krajach-sygnatariuszach określono minimalną liczbę lat studiów doktoranckich w pełnym wymiarze (stacjonarnych). W Lichtensteinie doktorat uzyskuje się po co najmniej dwóch latach, a w Albanii, Francuskiej Wspólnocie Belgii, Grecji, Gruzji, Chorwacji, Irlandii, Mołdowie, Czarnogórze, Portugalii i Serbii po co najmniej trzech latach. Uzyskanie doktoratu w Holandii i Turcji wymaga co najmniej czterech lat studiów.

Objaśnienia (Rysunek B3)

Rysunek B3 dotyczy wyłącznie poziomu doktoranckiego lub równorzędnego i nie obejmuje studiów doktoranckich na drugim poziomie (habilitacji).

Rysunek B3: Nominalny czas trwania stacjonarnych studiów doktoranckich, 2006/07

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek B3)

Austria: Do roku 2009/10 nadal będzie można uzyskać doktorat w ciągu dwóch lat.

Belgia (BE nl): Średni czas trwania stacjonarnych studiów doktoranckich wynosi 4,5 roku, a normalnie trwają one 4 lata.

Dania: Tradycyjne studia doktoranckie (kończące się stopniem *doctorgrad*) trwają dłużej (na ogół 5-8 lat).

Luksemburg: Po uruchomieniu pierwszych studiów doktoranckich w 2007 r., studia stacjonarne będą nominalnie trwały 3 lata.

Polska: Wprawdzie stacjonarne studia doktoranckie trwają od 3 do 4 lat, przeważają studia czteroletnie.

Ukraina: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Zjednoczone Królestwo: Stacjonarne studia doktoranckie trwają na ogół od 3 do 4 lat, ale czas trwania jest określany na poziomie uczelni i jest zróżnicowany w całym brytyjskim systemie.

CZĘŚĆ C: EUROPEJSKI SYSTEM TRANSFERU I AKUMULACJI PUNKTÓW (ECTS)

ECTS (zob.: Glosariusz) był na początku stosowany zasadniczo jako system transferu punktów na potrzeby mobilności studentów w programie Erasmus (począwszy od roku 1989/90). Wraz z podpisaniem Deklaracji Bolońskiej ECTS stał się jednym z podstawowych elementów procesu ujednolicania struktury studiów w Europie.

Istotne znaczenie ECTS w kontekście mobilności studentów i tworzenia programów międzynarodowych potwierdzono w komunikatach z konferencji ministrów ds. szkolnictwa wyższego w Berlinie (we wrześniu 2003 r.) i Bergen (w maju 2005 r.). W Komunikacie Berlińskim zachęcano kraje-sygnatariuszy, aby stosowały ECTS już nie tylko jako system transferu punktów, ale także jako system akumulacji punktów. W Komunikacie Bergeńskim zwrócono uwagę na stosowanie ECTS w ramach studiów pierwszego i drugiego stopnia, kładąc szczególny nacisk na jego znaczenie w kompleksowej ramowej strukturze kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW), która została przyjęta podczas tej konferencji.

W niniejszym raporcie ECTS uznaje się za wprowadzony, jeżeli uregulowania dotyczące jego wprowadzenia są zawarte w aktualnie obowiązujących przepisach, jeżeli ma on zastosowanie do niemal wszystkich programów w niemal wszystkich uczelniach oraz jeżeli spełnia on wymogi dotyczące 60 punktów opartych na nakładzie pracy studenta i jest stosowany zarówno w celu transferu, jak i akumulacji punktów. W związku z tym na rysunkach C1-C3 nie uwzględniono wprowadzania ECTS, który ma być stosowany wyłącznie w europejskich programach mobilności.

W większości krajów-sygnatariuszy wydano przepisy zobowiązujące do wprowadzenia ECTS

W roku 2006/07 większość krajów-sygnatariuszy wprowadziła już ECTS jako taki (w pełni zgodny z ww. wymogami – zamiast przyjmować kompatybilny system krajowy lub ograniczać zakres stosowania ECTS do europejskich programów mobilności). System ten wprowadzono na ogół w latach 2000-2005, a jego podstawę stanowiły odpowiednie przepisy. Kilka krajów lub regionów (Austria, Flamandzka Wspólnota Belgii i Rumunia) wprowadziło go częściowo na podstawie przepisów prawnych przed rokiem 2000.

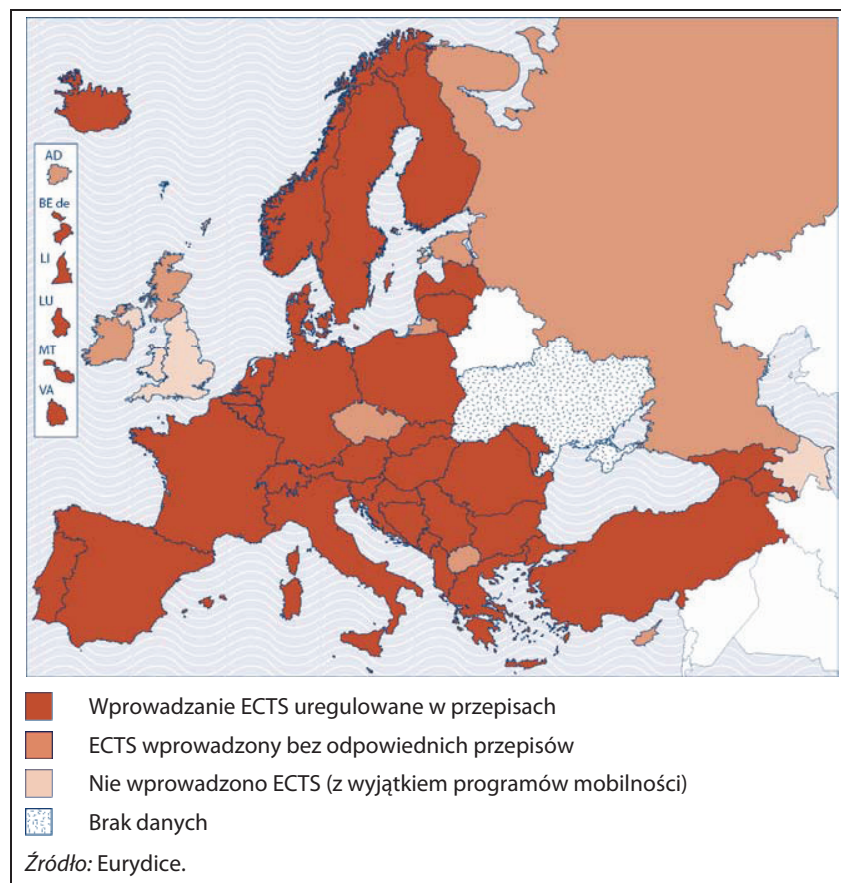
Z obserwacji szkolnictwa wyższego po roku 2005 wynika, że ECTS wprowadza się zwykle na podstawie przepisów prawnych. Spośród krajów, które wprowadziły ECTS bez odpowiedniej legislacji, ponad połowa uchwaliła ostatnio lub uchwali w najbliższym czasie przepisy dotyczące procedur jego wdrażania. Zgodnie z przepisami przyjętymi w 2005 r. lub później w Armenii, Grecji, Lichtensteinie, Mołdowie i Polsce ECTS jest obowiązkowy. W Andorze, na Cyprze i w Estonii (gdzie ECTS będzie obowiązywał we wszystkich uczelniach od roku 2009/10) projekty ustaw lub rozporządzeń mają zostać ratyfikowane lub formalnie zatwierdzone, natomiast w Republice Czeskiej nie planuje się obecnie wydania odpowiednich przepisów. Wprowadzanie ECTS w Irlandii nie jest wprawdzie uregulowane w przepisach, ale zostało uwzględnione w krajowych systemach kwalifikacji. W Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii ustawa o szkolnictwie wyższym z 2000 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do organizowania studiów prowadzących do pierwszego i kolejnych tytułów/stopni w systemie punktowym; uczelnie same decydują jednak o tym, czy wprowadzić ECTS czy inny system.

Jeśli chodzi o kraje, które nie wprowadziły ECTS do 2005 r. (nie licząc sytuacji stosowania go w programach mobilności), stan prawny zmienił się w Gruzji (ustawa z 2004 r. zobowiązuje do jego pełnego wdrożenia do roku 2009/10), Portugalii (zgodnie z projektem nowej ustawy będzie on obowiązkowy od roku 2006/07) i Turcji (gdzie jest on obowiązkowy od końca roku 2005/06).

Od roku 2005/06 ECTS funkcjonuje również na studiach prowadzonych w Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii wyłącznie na poziomie ISCED 5B.

W Szwecji przyjęto nowy system oparty na ECTS, który będzie stosowany począwszy od 1 lipca 2007 r.

Rysunek C1: Legislacja dotycząca ECTS, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek C1)

Andora: ECTS wprowadza się stopniowo od roku 2004/05 bez odpowiednich przepisów, a będzie on obowiązkowy po uchwaleniu nowej ustawy o uniwersytetach.

Azerbejdżan: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE de): ECTS stosuje się w ramach studiów na poziomie ISCED 5B – jedynych, które są obecnie prowadzone w tym regionie.

Bośnia i Hercegowina: Ta kwestia jest uregulowana w przepisach na poziomie jednostek administracyjnych (w Republice Serbskiej) i w większości kantonów. O ECTS wspomina się również w projekcie ustawy o szkolnictwie wyższym, która nie została jeszcze ratyfikowana przez Parlament.

Cypr: Nowelizacja aktualnych przepisów dotyczących uczelni, która przewiduje obowiązkowe przyjęcie ECTS, jest obecnie przedmiotem dyskusji.

Estonia: Zgodnie z nowymi przepisami, które mają dopiero zostać przyjęte, wprowadzanie ECTS będzie obowiązkowe od roku 2009/10.

Litwa i Łotwa: W aktualnych przepisach wspomina się o współlistnieniu ECTS i krajowego systemu punktowego. Nowe przepisy, które zmierzają do zastąpienia krajowego systemu punktowego systemem ECTS, mają dopiero zostać przyjęte.

Polska: Rozporządzenie z 2006 r., które weszło w życie 1 stycznia 2007 r., zobowiązuje uczelnie do wprowadzenia ECTS na wszystkich kierunkach studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich.

Portugalia: Zgodnie z projektem nowej ustawy ECTS powinien być stopniowo wprowadzany w roku 2006/07.

Hiszpania: W przepisach stwierdza się, że ECTS powinien zostać wprowadzony w ramach wszystkich programów studiów trzystopniowych do października 2010 r. Obecnie system ten stosuje się wyłącznie na studiach magisterskich.

Szwecja: Przepisy dotyczą nowego systemu punktowego zgodnego z ECTS.

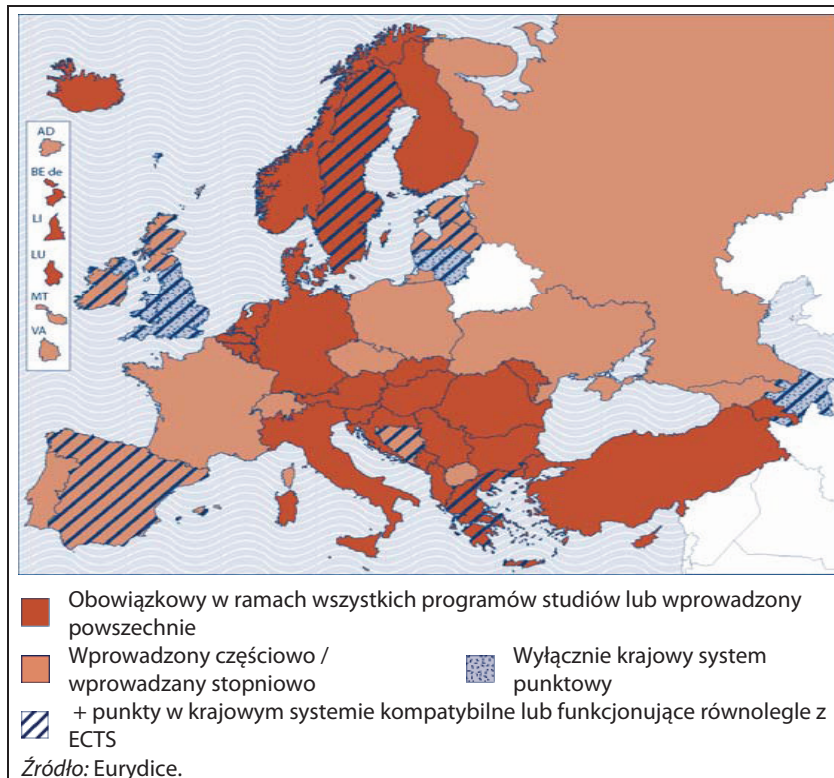
Zjednoczone Królestwo: Uczelnie są niezależnymi, samorządowymi instytucjami, które na mocy edyktu królewskiego lub ustawy posiadają uprawnienia do tworzenia własnych programów studiów i przyznawania własnych tytułów/stopni. Autonomia uczelni oznacza, że nie istnieją żadne istotne przeszkody prawne we wprowadzaniu reform bolońskich, a sektor szkolnictwa wyższego zareagował pozytywnie na zmiany wynikające z Procesu Bolońskiego.

W większości krajów-sygnatariuszy ECTS jest stosowany powszechnie

W roku 2006/07 ECTS funkcjonował już w zdecydowanej większości krajów. W ponad połowie z nich jest on stosowany obowiązkowo i/lub w praktyce we wszystkich uczelniach i w ramach wszystkich programów.

W pozostałych krajach ECTS został przynajmniej częściowo wdrożony. We Francji zostanie on wprowadzony w pełni w roku 2007/08. W Gruzji wiele uczelni już wprowadziło ECTS, spełniając przed terminem ustawy wymóg pełnego wprowadzenia tego systemu do roku 2009/10. W Szwajcarii ECTS wprowadza się obecnie stopniowo zgodnie z harmonogramem wdrażania trzystopniowej struktury studiów (która ma być w pełni wprowadzona w 2010 r.)

Rysunek C2: Zakres wprowadzenia ECTS, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek C2)

Azerbejdżan: W 2006 r. wprowadzono krajowy system punktowy w przybliżeniu kompatybilny z ECTS. Całkowite przejście na ten system punktowy jest planowane na rok 2010.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE fr): ECTS jest obowiązkowy od 2005 r., a obecnie jest powszechnie wprowadzany.

Cypr: Na Uniwersytecie Cypryjskim zaczęto stosować ECTS w ramach wszystkich programów studiów od września 2005 r.

Estonia: ECTS zostanie obowiązkowo wprowadzony we wszystkich uczelniach w roku 2009/10.

Gruzja: Obecnie wszystkie 43 akredytowane uczelnie wprowadziły już system ECTS do programów nauczania na wszystkich poziomach (licencjackim/ inżynierskim, magisterskim i doktoranckim)

Grecja: ECTS jest obecnie powszechnie wprowadzany.

Stolica Apostolska: ECTS wprowadza się stopniowo po przyjęciu odpowiednich przepisów w 2004 r.

Irlandia: ECTS jest powszechnie stosowany na studiach licencjackich/ inżynierskich i sukcesywnie wprowadzany na studiach magisterskich i doktoranckich w sektorze uniwersyteckim.

Malta: ECTS jest obowiązkowy na wszystkich kierunkach studiów pierwszego i drugiego stopnia, z wyjątkiem medycyny i chirurgii dentystrycznej.

Portugalia: ECTS wprowadza się stopniowo w roku 2006/07.

Rumunia: ECTS jest stosowany powszechnie od roku 2005/06.

Rosja i Ukraina: Istniejący krajowy system punktowy opracowano na podstawie ECTS.

Hiszpania: Obecnie ECTS stosuje się wyłącznie na studiach magisterskich.

Szwecja: Nowy system oparty na ECTS, który zostanie wprowadzony w lipcu 2007 r., będzie obowiązkowy we wszystkich uczelniach i programach.

Zjednoczone Królestwo: W Szkocji i Walii dwa punkty w krajowych systemach odpowiadają jednemu punktowi ECTS. Również w Anglii i Irlandii Północnej grupa koordynacyjna reprezentująca cały sektor szkolnictwa wyższego zaleciła stosowanie systemu punktowego, w którym dwa punkty odpowiadają jednemu punktowi ECTS.

Objaśnienia

Punkty w krajowym systemie, które uznaje się za kompatybilne, opierają się na nakładzie pracy studenta i/lub efektach kształcenia.

Pierwsza kategoria w legendzie („obowiązkowy w ramach wszystkich programów studiów lub wprowadzony powszechnie”) opiera się głównie na krajowych przepisach i dotyczy obowiązku wprowadzania ECTS we wszystkich uczelniach i w ramach wszystkich programów. W przypadku gdy wprowadzanie ECTS nie jest uregulowane w przepisach, „wprowadzony powszechnie” oznacza, że ECTS stosuje się we wszystkich uczelniach, na wszystkich kierunkach studiów, we wszystkich modułach/przedmiotach w ramach wszystkich programów studiów i w odniesieniu do wszystkich studentów.

Spośród krajów, w których funkcjonował krajowy system punktowy, część dostosowała swój system (Włochy, Holandia i Norwegia), a część zastąpiła go systemem punktowym w pełni kompatybilnym z ECTS (Finlandia – od sierpnia 2005 r.). Istniejące systemy punktowe zostaną również zlikwidowane w innych krajach, m.in. Bośni i Hercegowinie oraz Estonii (w obydwu do roku 2009/10), a także na Litwie i Łotwie, gdzie propozycje zastąpienia krajowych systemów punktowych systemem ECTS mają wkrótce zostać zatwierdzone. W Szwecji nowy system oparty na ECTS będzie obowiązywał od 1 lipca 2007 r.

W Hiszpanii ECTS jest obecnie stosowany wyłącznie na studiach magisterskich, natomiast w ramach pozostałych programów nadal stosuje się tradycyjny krajowy system punktowy (który nie jest kompatybilny z ECTS). ECTS ma być stosowany we wszystkich programach po wprowadzeniu struktury trzystopniowej do października 2010 r.

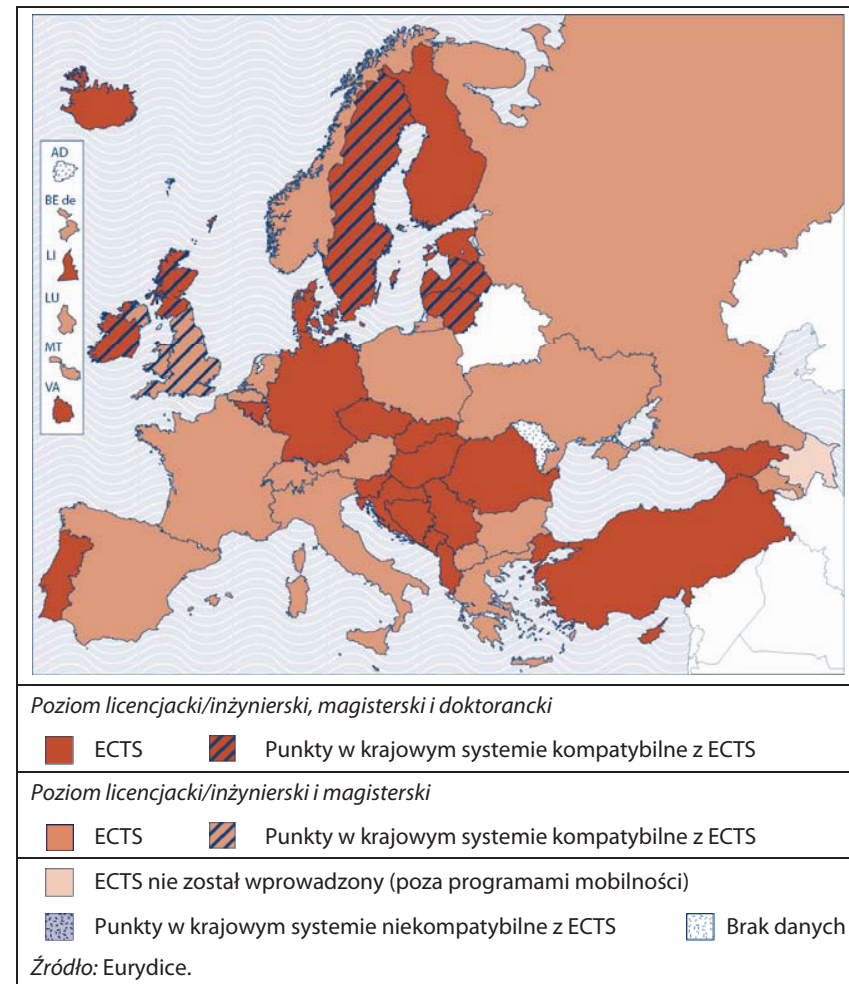
W Zjednoczonym Królestwie krajowe systemy, które już obecnie funkcjonują w Szkocji i Walii, są kompatybilne z ECTS, a system zaproponowany dla Anglii przez grupę koordynacyjną reprezentującą cały sektor szkolnictwa wyższego odzwierciedla aktualne praktyki w Anglii i jest również kompatybilny z ECTS.

We wszystkich krajach, w których istnieje struktura trzystopniowa (Rysunek A1) – niezależnie od tego, w jakim zakresie ECTS został wprowadzony (Rysunek C2) – system ten (lub kompatybilny system krajowy) stosuje się przynajmniej na studiach pierwszego i drugiego stopnia (zgodnie z zaleceniem Komunikatu Bergeńskiego). W ponad połowie z nich jest on także stosowany na studiach doktoranckich (Rysunek C3).

W Irlandii ECTS stosuje się w ramach wszystkich programów prowadzących do kwalifikacji licencjackich/inżynierskich i stopniowo wprowadza na studiach magisterskich i doktoranckich.

Na Malcie ECTS stosuje się na poziomie licencjackim/inżynierskim i magisterskim, natomiast nie jest stosowany na studiach doktoranckich, ponieważ polegają one głównie na indywidualnej pracy badawczej (Rysunek B2).

Rysunek C3: Stosowanie ECTS na studiach trzystopniowych, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek C3)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE de): ECTS stosuje się wyłącznie w ramach istniejących studiów licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5B.

Bośnia i Hercegowina: ECTS nie jest stosowany na studiach doktoranckich we wszystkich uczelniach.

Litwa: ECTS stosuje się wyłącznie w europejskich programach mobilności.

Hiszpania: Obecnie ECTS stosuje się wyłącznie na studiach magisterskich.

Szwecja: ECTS zostanie wprowadzony 1 lipca 2007 r. i od tego dnia będzie stosowany we wszystkich programach.

ECTS stosuje się najczęściej zarówno w celu transferu, jak i w celu akumulacji punktów

W zdecydowanej większości krajów, w których wprowadzono ECTS, jest on stosowany zarówno w celu transferu, jak i akumulacji punktów. W wielu uczelniach w Republice Czeskiej i Polsce ECTS pełni tę podwójną funkcję dopiero od niedawna.

Na Łotwie oraz w Stolicy Apostolskiej i Zjednoczonym Królestwie (w przypadku kompatybilnych krajowych systemów punktowych) ECTS stosuje się wyłącznie do celów transferu. Sytuacja zmienia się jednak na Łotwie, gdzie projekt ustawy o szkolnictwie wyższym (która ma zostać uchwalona w 2007 r.) przewiduje pełne wprowadzenie ECTS. W Stolicy Apostolskiej stosowanie ECTS w celu akumulacji punktów jest obecnie przedmiotem dyskusji.

W Bośni i Hercegowinie ECTS stosowano dotychczas wyłącznie w celu akumulacji; nie jest on stosowany w celu transferu ze względu na niewielką skalę mobilności studentów.

CZĘŚĆ D: SUPLEMENT DO DYPLOMU

Suplement do dyplomu: szeroko stosowany dokument

Suplement do dyplomu ma zagwarantować przejrzystość i zrozumiałość informacji o zdobytej wiedzy i umiejętnościach w kontekście mobilności. W Komunikacie Berlińskim stwierdzono, że od 2005 r. wszyscy absolwenci powinni otrzymywać ten dokument automatycznie, bezpłatnie i w jednym z powszechnie używanych języków europejskich.

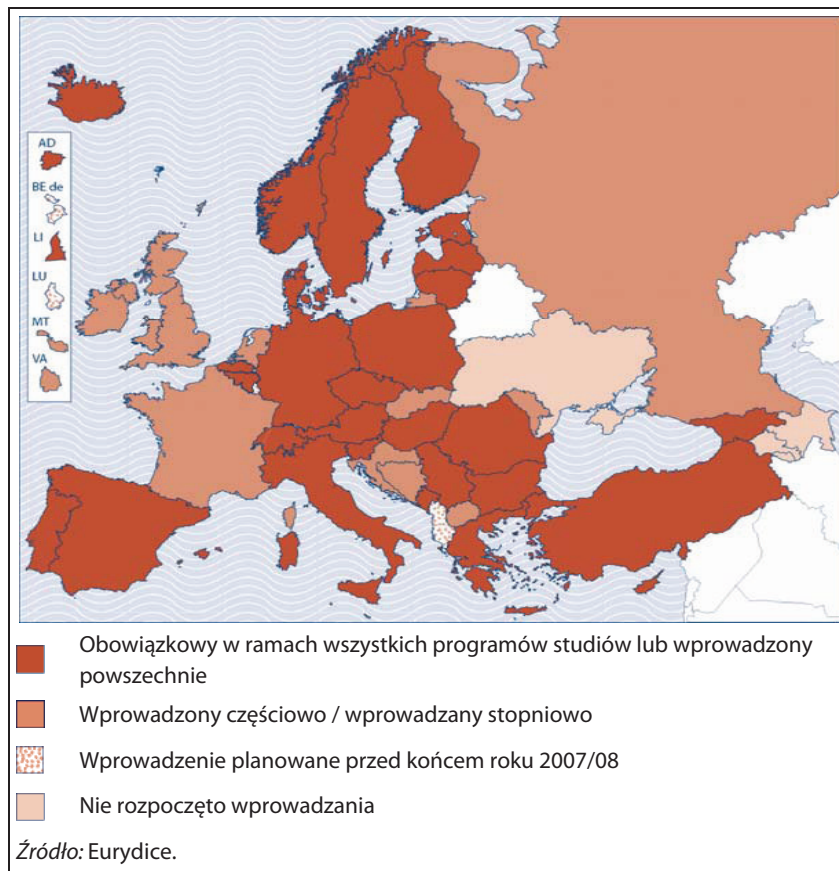
Do roku 2006/07 suplement do dyplomu został uwzględniony w przepisach i był już wydawany przez uczelnie w większości krajów-sygnatariuszy. Wprowadzono go w kilku krajach początkowo bez odpowiednich przepisów, od niedawna w większości z nich wydaje się go na zasadzie obowiązkowej. W roku 2005 r. taki wymóg wprowadziło osiem krajów: Austria, Republika Czeska, Finlandia, Stolica Apostolska, Włochy, Lichtenstein, Holandia i Polska.

W większości przypadków wprowadzanie suplementu do dyplomu rozpoczęło się w latach 2001-2004. Bośnia i Hercegowina, Gruzja, Grecja i Irlandia wprowadziły go w 2005 r., a Malta w grudniu 2006 r.

Zgodnie z przepisami lub oficjalnymi dokumentami, w roku 2006/07 suplement powinien już być wydawany przez wszystkie uczelnie absolwentom wszystkich programów w ponad połowie krajów. Na Węgrzech jest on powszechnie wydawany od marca 2006 r., a w Turcji od końca roku 2005/06.

W mniej więcej jednej trzeciej krajów-sygnatariuszy suplement do dyplomu został wprowadzony jedynie częściowo (w niektórych uczelniach lub w przypadku niektórych programów). W Chorwacji i Rosji suplement będzie wydawany powszechnie od 2008 r., we Francji od 2009 r., a w Irlandii, Portugalii i Zjednoczonym Królestwie (Szkocji) ma to już miejsce w 2007 r.

Rysunek D1: Zakres wprowadzenia suplementu do dyplomu, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek D1)

Albania: Suplement zostanie wprowadzony pod koniec roku akademickiego 2006/07.
Armenia: Krajowy suplement zostanie w 2007 r. zastąpiony suplementem opartym na wzorze UE/Rady Europy/UNESCO.
Azerbejdżan: Wkrótce zakończą się prace nad suplementem zgodnym ze wzorem UE/Rady Europy/UNESCO, a następnie opracowane zostaną plany jego wprowadzania.

Dodatkowe uwagi (Rysunek D1 – c.d.)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.
Bułgaria: Suplement jest wydawany przez wszystkie uczelnie, ale jedynie absolwentom studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich.
Chorwacja: Od kilku lat niektóre wydziały wydają suplement absolwentom, którzy ukończyli studia w strukturze przed-bolońskiej.
Cypr: Przedstawiona sytuacja dotyczy Uniwersytetu Cypryjskiego.
Gruzja: Zgodnie z aktualnymi przepisami wszystkie uczelnie na wszystkich poziomach mają obowiązek wydawania suplementu od 2005 r.
Była Jugosłowiańska Republika Macedonii: Aktualne przepisy nie zobowiązują uczelni do wydawania suplementu, ale część z nich wydaje go na podstawie samodzielnej decyzji.
Ukraina: Suplement do dyplomu zostanie wprowadzony od roku 2008/09.

Objaśnienia

Pierwsza kategoria w legendzie („obowiązkowy w ramach wszystkich programów studiów lub wprowadzony powszechnie”) opiera się głównie na krajowych przepisach i dotyczy obowiązku wprowadzenia suplementu do dyplomu we wszystkich uczelniach i w ramach wszystkich programów studiów. W przypadku gdy jego wprowadzanie nie jest uregulowane przepisami, wyrażenie „wprowadzony powszechnie” oznacza, że suplement jest wydawany przez wszystkie uczelnie na wszystkich kierunkach studiów, z uwzględnieniem wszystkich modułów/przedmiotów w ramach wszystkich programów studiów, i wszystkim studentom.

Sześć krajów lub regionów nie wprowadziło jeszcze suplementu do dyplomu. W czterech z nich uregulowania dotyczące jego wprowadzania są zawarte w aktualnych przepisach. W Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii i Luksemburgu planuje się, że suplement zacznie być wydawany, odpowiednio, od końca roku 2007/08 i w trakcie roku 2007/08. Na Ukrainie przewiduje się wprowadzenie suplementu w roku 2008/09. W Albanii grupa robocza opracowuje obecnie wzór suplementu, który ma zostać wprowadzony pod koniec roku akademickiego 2006/07.

Armeński ośrodek ENIC/NARIC przygotował suplement do dyplomu, który ma zostać sfinalizowany w kwietniu 2007 r.; suplement oparty na wzorze

UE/Rady Europy/UNESCO otrzymają studenci kończący studia magisterskie w czerwcu-lipcu 2007 r.

W Azerbejdżanie aktualny suplement opiera się na krajowym wzorze, którego nie zrewidowano jeszcze zgodnie ze wzorem UE/Rady Europy/UNESCO.

We Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, Holandii i Zjednoczonym Królestwie (Szkocji) suplement istnieje w formie zbliżonej do wzoru UE/Rady Europy/UNESCO.

W większości krajów – sygnatariuszy suplement do dyplomu wydaje się automatycznie i bezpłatnie

Niezależnie od skali, w jakiej jest stosowany, suplement do dyplomu wydaje się na ogół absolwentom automatycznie i bezpłatnie na zakończenie studiów (Rysunek D2).

W siedmiu krajach sytuacja wygląda jednak inaczej. W Albanii (od roku 2006/07), Bośni i Hercegowinie, Chorwacji, Stolicy Apostolskiej, Rosji, Hiszpanii i Turcji jest on wydawany jedynie na życzenie absolwenta. Anglojęzyczną wersję dokumentu wydaje się również na życzenie absolwenta we Flamandzkiej i Francuskiej Wspólnocie Belgii oraz Polsce. W Andorze absolwent otrzymuje na życzenie suplement w innych językach niż kataloński. Na Węgrzech wydaje się go automatycznie w języku węgierskim i angielskim, ale na życzenie absolwenta w przypadku studiów odbywanych w języku mniejszości.

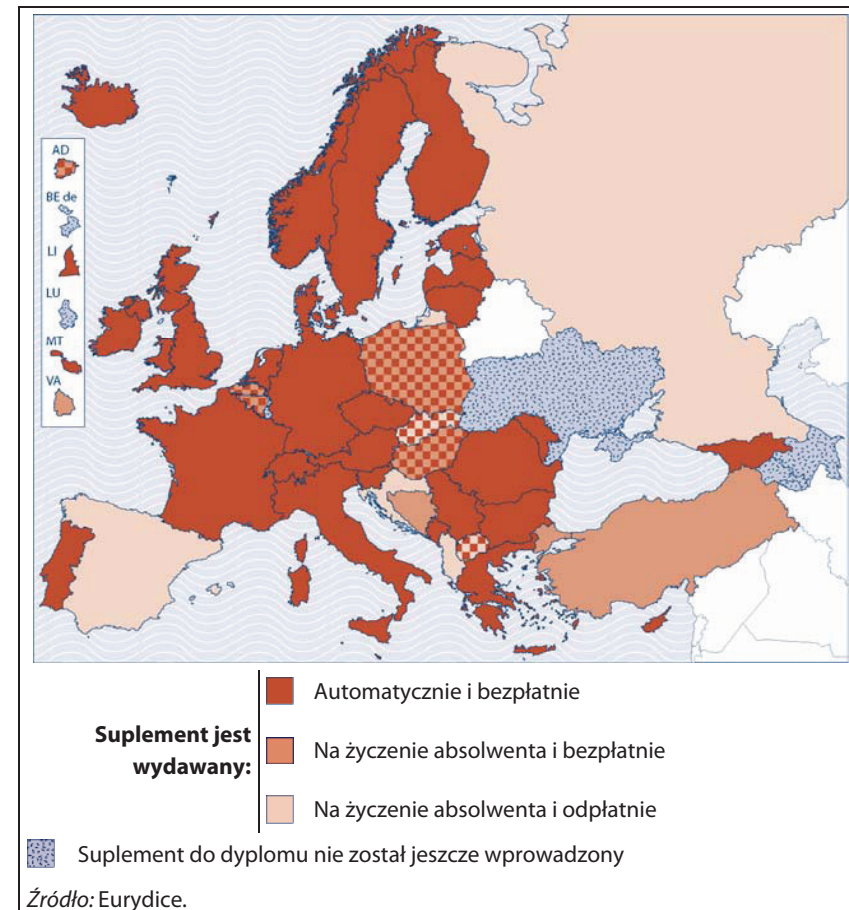
Suplementu nie wydają jeszcze automatycznie wszystkie uczelnie w Zjednoczonym Królestwie (Anglii, Walii i Irlandii Północnej).

Suplement do dyplomu wydaje się bezpłatnie niemal wszędzie, z wyjątkiem Albanii (od roku 2006/07), Chorwacji, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii (gdzie o zwolnieniu z opłaty decyduje każda uczelnia), Rosji, Hiszpanii (niezależnie od języka) i Słowacji (wyłącznie w przypadku wersji anglojęzycznej). Sytuacja zmienia się jednak w Chorwacji i Rosji, gdzie

suplement będzie wydawany automatycznie i bezpłatnie od 2008 r. W Słowacji i Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii sytuacja jest nieco zróżnicowana i zależy w dużej mierze od danej uczelni.

W Bułgarii suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie od roku 2005/06.

Rysunek D2: Zgodność z warunkami dotyczącymi automatycznego i bezpłatnego wydawania suplementu do dyplomu, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek D2)

Albania: Suplement będzie wydawany na życzenie absolwenta i odpłatnie od roku 2006/07.

Armenia: Aktualnie stosuje się krajowy suplement (niezgodny ze wzorem UE/ Rady Europy/UNESCO), który jest przeważnie wydawany automatycznie.

Austria: Suplement wydaje się zwykle automatycznie i bezpłatnie; jednak od 2007 r. będzie on wydawany na życzenie (ale nadal bezpłatnie) absolwentom uczelni pedagogicznych (*Akademien für Lehrer/innenbildung* lub *Pädagogische Hochschulen*).

Azerbejdżan: Krajowy suplement (niezgodny ze wzorem UE/Rady Europy/UNESCO) wydaje się wszystkim studentom automatycznie i bezpłatnie.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE de): Suplement zostanie wprowadzony pod koniec roku 2007/08. Będzie wydawany w języku niemieckim, angielskim i francuskim, bezpłatnie i automatycznie we wszystkich tych językach, studentom wszystkich prowadzonych programów.

Cypr: W kilku prywatnych uczelniach suplement jest wydawany na życzenie absolwenta i bezpłatnie w języku angielskim.

Litwa: Suplement wydaje się automatycznie od 2006 r.

Holandia: Suplement wydaje się automatycznie od marca 2005 r.

Rosja: Od 2008 r. suplement będzie wydawany absolwentom wszystkich akredytowanych programów automatycznie i bezpłatnie.

Słowenia: Suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie od roku 2000/01, a w jednym z urzędowych języków UE od roku 2005/06.

Ukraina: Po wprowadzeniu suplementu w roku 2008/09, będzie on wydawany automatycznie i bezpłatnie.

Suplement do dyplomu wydaje się na ogół w języku angielskim lub w języku wykładowym i języku angielskim

W Chorwacji, na Cyprze, w Niemczech i Irlandii, na Malcie oraz w krajach skandynawskich i Zjednoczonym Królestwie suplement wydaje się wyłącznie w języku angielskim.

W ponad połowie krajów-sygnatariuszy suplement wydaje się w języku wykładowym i języku angielskim. Tak będzie również w Albanii po wprowadzeniu suplementu do końca roku 2006/07.

W Serbii suplement wydaje się w języku serbskim i angielskim, jak również w języku wykładowym, jeśli nie jest nim żaden z tych dwóch języków. W Holandii suplement jest wydawany w języku ojczystym lub w języku angielskim. W trzech innych krajach (Francji, Słowenii i Hiszpanii), zależnie od życzenia studenta i możliwości wyboru oferowanych przez daną uczelnię, suplement jest dostępny w języku wykładowym i jednym z urzędowych języków Unii Europejskiej.

Andora i Turcja wyróżniają się pod względem wachlarza języków, w których można otrzymać suplement. W Andorze dokument ten wydaje się w języku katalońskim, angielskim, hiszpańskim, francuskim i portugalskim. W Turcji jest on dostępny w języku angielskim, niemieckim lub francuskim (jak również tureckim).

W Polsce suplement był wydawany (poza językiem polskim) w języku niemieckim, angielskim, hiszpańskim, francuskim lub rosyjskim do stycznia 2007 r.

Dodatkowe uwagi (Rysunek D3)

Azerbejdżan: Wszystkim krajowym studentom wydaje się krajowy suplement w języku azerbejdżańskim; studenci zagraniczni otrzymują suplement w języku azerbejdżańskim i angielskim.

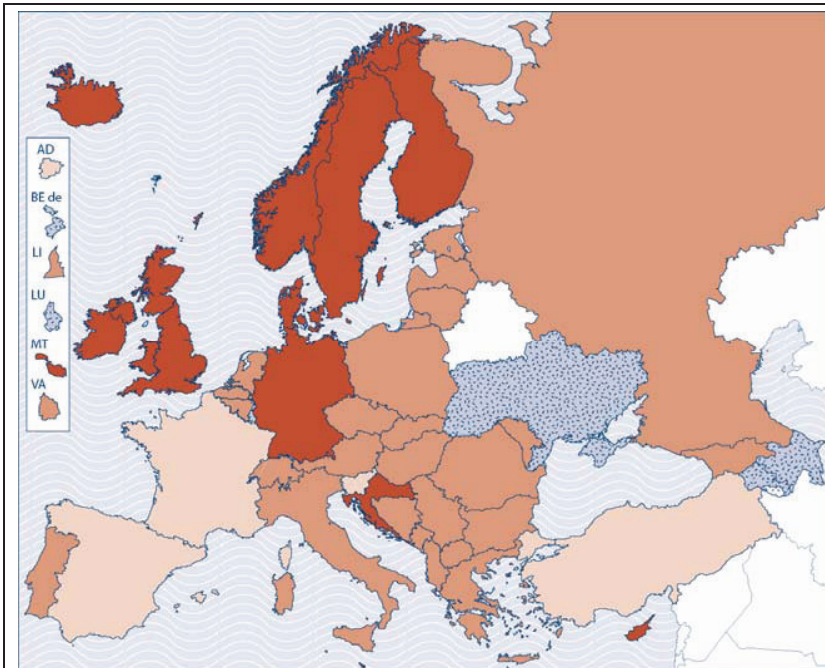
Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE nl): Wszystkim studentom wydaje się suplement w języku holenderskim. Zgodnie z przepisami jest on wydawany na życzenie w języku angielskim, ale w praktyce wszystkie uczelnie wydają go w języku holenderskim i angielskim.

Republika Czeska: Zasadniczo dana uczelnia sama decyduje o tym, w jakim innym języku poza językiem wykładowym wydaje suplement. W praktyce większość uczelni wydaje suplement w języku czeskim i angielskim.

Islandia: Niektóre uczelnie wydają również suplement w języku islandzkim.

Zjednoczone Królestwo (WLS): Niektóre uczelnie walijskie wydają suplement w języku angielskim i walijskim.

Rysunek D3: Języki, w których wydaje się suplement do dyplomu, 2006/07

- W języku wykładowym i jednym lub kilku urzędowych językach UE
- W języku wykładowym i/lub języku angielskim
- Wyłącznie w języku angielskim
- Suplement do dyplomu nie został jeszcze wprowadzony

Źródło: Eurydice.

CZĘŚĆ E: INNE DZIAŁANIA NA RZECZ UZNAWALNOŚCI WYKSZTAŁCENIA

W około dziesięciu krajach przyjęto krajową strukturę kwalifikacji

Podczas konferencji w Bergen europejscy ministrowie ds. szkolnictwa wyższego zatwierdzili **kompleksową ramową strukturę kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW)**. Uwzględniono w niej trzystopniową strukturę studiów i wykorzystano ogólne deskryptory poszczególnych cykli studiów (oparte na efektach kształcenia, kompetencjach i punktach w przypadku studiów pierwszego i drugiego stopnia).

Ministrowie zgodzili się przygotować krajowe struktury kwalifikacji kompatybilne z ramową strukturą EOSW do 2010 r. i rozpocząć prace w tym zakresie do 2007 r.

Krajową strukturę kwalifikacji (zob.: Glosariusz) można zdefiniować jako mechanizm opisywania formalnych kwalifikacji i innych efektów kształcenia na wszystkich poziomach edukacji; może ona mieć różne komponenty i kształt w poszczególnych krajach. Zakłada się również, że struktura ta powinna stanowić źródło czytelnych i zrozumiałych informacji na poziomie międzynarodowym. Według stanu na luty 2007 r. dziewięć krajów lub regionów (w większości państw członkowskich UE) przyjęło (ale niekoniecznie wprowadziło) tego rodzaju strukturę dla szkolnictwa wyższego. We Francji i Zjednoczonym Królestwie miało to miejsce w roku, odpowiednio, 2002 i 2001, a w większości pozostałych krajów w tej grupie od roku 2003.

W związku ze zbliżającą się konferencją w Londynie w maju 2007 r. Irlandia i Szkocja wzięły udział w projekcie pilotażowym, którego celem była tzw. auto-certyfikacja zgodności ich krajowych struktur z ramową strukturą EOSW. Miało to miejsce po szczycie bolońskim w Bergen w 2005 r., podczas którego ministrowie z uczestniczących krajów zatwierdzili raport wzywający do

stworzenia mechanizmów samodzielnego certyfikowania przez poszczególne kraje zgodności ich struktur kwalifikacji z ramową strukturą EOSW. Rysunek E1 odnosi się jednak wyłącznie do samego przyjęcia krajowej struktury kwalifikacji (obejmującej szkolnictwo wyższe).

W wielu krajach nie przyjęto jeszcze, ale planuje się przyjęcie krajowej struktury kwalifikacji. Łotwa, Malta, Holandia i Szwecja zamierzają przyjąć taką strukturę w 2007 r. Również w Republice Czeskiej przewidziano przyjęcie założeń struktury kwalifikacji w 2007 r., natomiast w Armenii powinno to mieć miejsce do końca 2009 r.

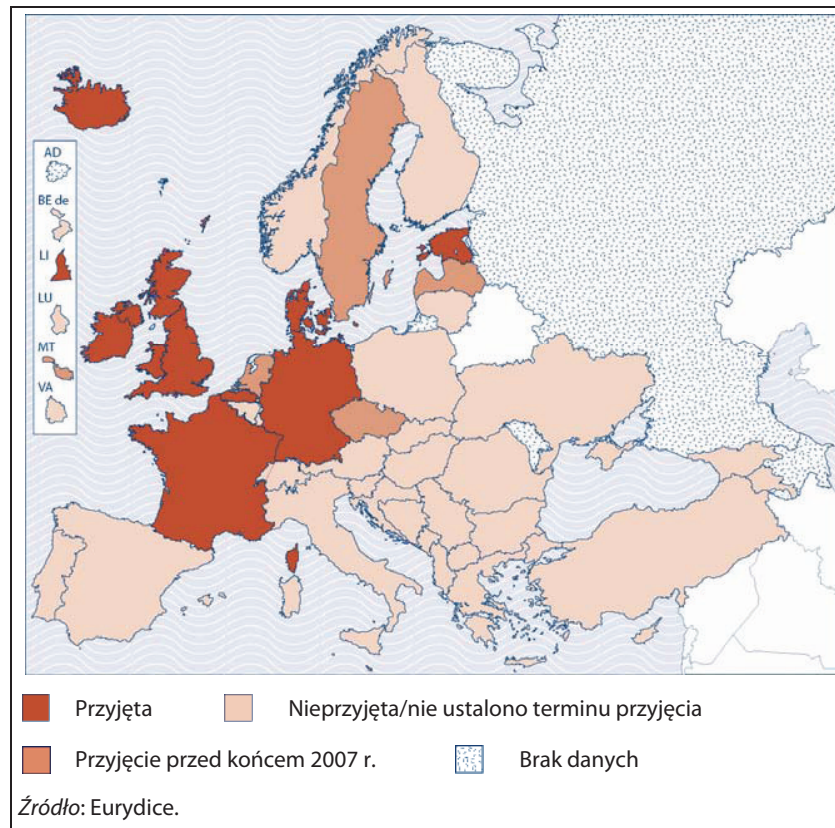
W większości pozostałych krajów nie określono terminu przyjęcia krajowej struktury kwalifikacji, ale trwają prace (w specjalnych komisjach, grupach roboczych lub poprzez konsultacje społeczne) nad modelem takiej struktury. Grupy robocze powstały niedawno, np. w Belgii (Wspólnocie Francuskiej), na Cyprze, w Gruzji, Polsce i Serbii w 2006 r., bądź zostaną utworzone w najbliższym czasie (w Austrii gdzie konsultacje rozpoczynają się w 2007 r.).

W Bułgarii, Chorwacji, Grecji, Norwegii, Hiszpanii i Turcji grupy robocze przedstawiają swoim rządów w 2007 r. projekty (całościowej lub częściowej) modelowej struktury. Na Litwie prace nad takim modelem mają zakończyć się w 2008 r.

W Albanii zakończył się obecnie etap debaty publicznej a krajowa struktura kwalifikacji ma być przedmiotem projektu ustawy.

W Finlandii model struktury został przedstawiony Ministerstwu Edukacji w 2004 r., ale dotychczas nie podjęto decyzji o jej przyjęciu.

Rysunek E1: Sytuacja dotycząca przyjęcia krajowych struktur kwalifikacji obejmujących szkolnictwo wyższe, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek E1)

Albania: Albański model krajowej struktury kwalifikacji opiera się na wzorze brytyjskim. Deskryptory poziomów zostały opracowane w języku albańskim, a struktura zostanie przygotowana w języku albańskim i angielskim.

Armenia: Przyjęcie krajowej struktury kwalifikacji zaplanowano do końca 2009 r.

Belgia (BE nl): Założenia struktury kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego zostały określone w zarządzeniu z kwietnia 2003 r.

Bośnia i Hercegowina: Komitet kierujący projektem powinien zatwierdzić projekt struktury kwalifikacji do kwietnia 2007 r.

Dodatkowe uwagi (Rysunki E1 – c.d.)

Republika Czeska: Założenia krajowej struktury kwalifikacji zostały określone w nowej ustawie, która ma wejść w życie 1 sierpnia 2007 r.

Gruzja: Obecnie przygotowuje się zmiany do ustawy o szkolnictwie wyższym i na tej podstawie określony zostanie termin przyjęcia krajowej struktury kwalifikacji. Przewiduje się, że struktura zostanie wprowadzona do 2008 r.

Łotwa: Założenia krajowej struktury kwalifikacji zostały określone w projekcie ustawy o szkolnictwie wyższym, która ma zostać uchwalona w 2007 r.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii: Krajowa struktura kwalifikacji powinna zostać wprowadzona do roku 2009/10.

Malta: Przewiduje się, że krajowa struktura kwalifikacji zgodna z ramową strukturą kwalifikacji EOSW zostanie wprowadzona do jesieni 2007 r.

Czarnogóra: Przygotowano projekt i przedstawiono go zainteresowanym instytucjom do zaopiniowania. Po otrzymaniu ich opinii przeprowadzona zostanie debata publiczna i opracowana zostanie ostateczna wersja. Zgodnie z harmonogramem prac wersja ta powinna zostać przedłożona rządowi do zatwierdzenia do grudnia 2007 r.

Słowacja: Pełne wprowadzenie krajowej struktury kwalifikacji zaplanowano na 2009 r.

Ukraina: Krajowa struktura kwalifikacji powinna zostać wprowadzona do 2010 r. Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu z prac 2007 r.

Wspólne tytuły/stopnie są formalnie uznawane w około połowie analizowanych krajów

Podobnie jak ECTS i suplement do dyplomu, wspólne tytuły/stopnie (zob: Glosariusz) mają odgrywać kluczową rolę w tworzeniu EOSW. Jednak brak wyraźnych odniesień do pojęcia „wspólnego tytułu/stopnia” w przepisach prawnych mógł stanowić – bądź nadal stanowi – barierę utrudniającą uznawanie takich tytułów/stopni.

Z tego względu i w powiązaniu z procesami ratyfikacji Konwencji Lizbońskiej, w Komunikacie Bergeńskim wezwano kraje-sygnatariuszy do uznawania wspólnych tytułów/stopni przyznawanych przez dwa lub większą liczbę krajów EOSW.

W lutym 2007 r. przyznawanie krajowych lub międzynarodowych wspólnych tytułów/stopni było przewidziane w przepisach prawnych lub oficjalnych

dokumentach w mniej więcej połowie krajów, dla których dostępne były informacje.

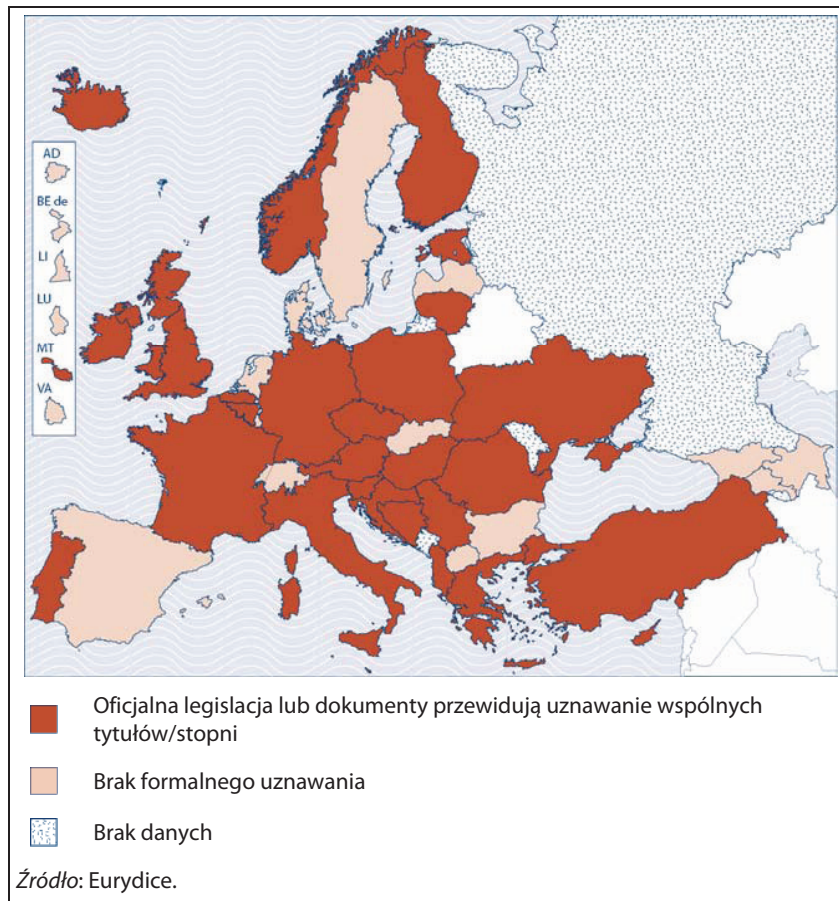
Nie we wszystkich krajach dokumenty te określają programy, które mogą kończyć się uzyskaniem wspólnego tytułu/stopnia. Na przykład w Republice Czeskiej, Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, Finlandii, Francji i na Malcie wspólne tytuły/stopnie można przyznawać po wszystkich trzech cyklach studiów. Na Litwie i w Polsce dotyczy to jedynie pierwszych dwóch cykli, a w Grecji wyłącznie studiów na poziomie magisterskim.

W przepisach prawnych i oficjalnych dokumentach pozostałych krajów nie wspomina się wyraźnie o możliwości przyznawania wspólnych tytułów/stopni. W przypadku Holandii i Hiszpanii należy jednak dodać, że koncepcja wspólnych tytułów/stopni powinna zostać wkrótce uregulowana w przepisach. Na Łotwie wspólne lub podwójne tytuły/stopnie międzynarodowe przewidziano w projekcie nowej ustawy (która ma zostać uchwalona w 2007 r.). W Andorze oficjalne uznawanie wspólnych tytułów/stopni jest obecnie przedmiotem dyskusji w rządzie.

Oficjalne uznawanie nie oznacza, że wspólne tytuły/stopnie przyznaje się bardziej regularnie czy bardziej powszechnie niż w krajach, w których nie ma odpowiednich przepisów. I tak, na Cyprze i Malcie, gdzie prawo zezwala na przyznawanie wspólnych tytułów/stopni, nie miało to jeszcze faktycznie miejsca. W Irlandii, gdzie przyznawanie takich tytułów/stopni jest również dozwolone, nie wdrożono jeszcze odpowiednich procedur na poziomie uczelni.

Natomiast w Szwajcarii, gdzie nie ma odpowiednich przepisów prawnych, w praktyce przyznaje się jednak wspólne tytuły/stopnie.

Rysunek E2: Sytuacja dotycząca formalnego uznawania wspólnych tytułów/stopni, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek E2)

Albania: O wspólnych tytułach/stopniach wspomina się w projekcie ustawy o szkolnictwie wyższym, która ma zostać uchwalona w 2007 r.

Azerbejdżan: Wprowadzie wraz z uczelniami zagranicznymi realizuje się szereg

wspólnych programów, po ukończeniu takich studiów studenci otrzymują krajowe dyplomy.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Przepisy regulujące funkcjonowanie Uniwersytetu Cypryjskiego zostały znowelizowane, aby umożliwić przyznawanie wspólnych tytułów/stopni.

Estonia: Wszystkie wspólne tytuły/stopnie uznaje się na podstawie Konwencji Lizbońskiej. Przygotowano specjalne zmiany w przepisach, które mają ułatwić przyznawanie wspólnych tytułów/stopni.

Irlandia: Wprowadzie szereg uczelni w Irlandii przyznaje już wspólne dyplomy, nie dotyczy to sektora uniwersytetów. W listopadzie 2006 r. *National University of Ireland* wyraził zgodę na przyznawanie wspólnych tytułów/stopni i w tym celu przygotował odpowiednie zmiany w statucie.

Była Jugosłowiańska Republika Macedonii: Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, która ma zostać uchwalona do końca 2007 r., powinna zawierać przepis o uznawaniu wspólnych tytułów/stopni.

Zjednoczone Królestwo: W Zjednoczonym Królestwie państwo decyduje o uprawnieniach uczelni do przyznawania tytułów/stopni, a nie o poszczególnych tytułach/stopniach jako takich. Same tytuły/stopnie stanowią prawną własność uczelni, która je przyznaje. Nadawanie uprawnień i określanie kryteriów dotyczących przyznawania tytułów/stopni leży w gestii rządu, który podejmuje decyzje na podstawie informacji przedstawianych przez Agencję ds. Zapewniania Jakości.

CZĘŚĆ F: KRAJOWE ORGANY DS. ZAPEWNIANIA JAKOŚCI

Wzajemne uznawanie w dziedzinie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym wymaga opracowania jasno określonych oraz powszechnie akceptowanych kryteriów i metod oceny i akredytacji. W związku z tym, zgodnie z wnioskami z konferencji ministrów w Berlinie w 2003 r., krajowe systemy oceny jakości powinny nie tylko obejmować organy odpowiedzialne za to zadanie, ale także określać ich skład i podstawowe cele.

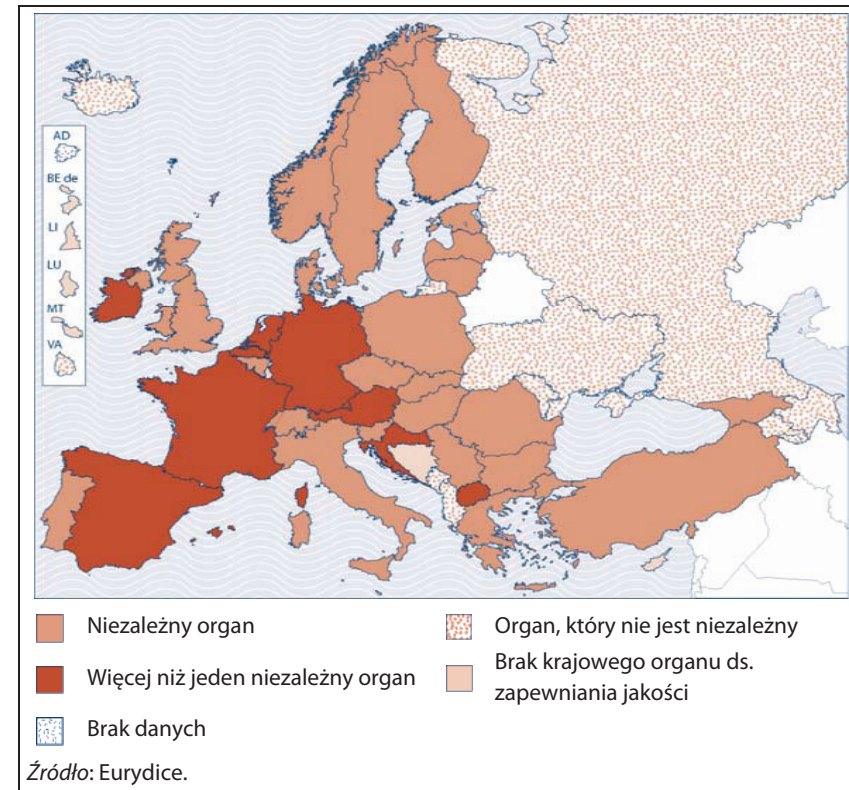
W Komunikacie Bergeńskim z 2005 r. stwierdza się, że „niemal wszystkie kraje stworzyły podstawy systemu zapewniania jakości, który opiera się na kryteriach określonych w Komunikacie Berlińskim i przewiduje szeroki zakres współpracy oraz działań w ramach sieci.”

W większości krajów istnieje niezależny krajowy organ ds. zapewniania jakości

W celu zagwarantowania obiektywizmu w zapewnianiu jakości organ odpowiedzialny za to zadanie powinien być niezależny i samodzielnie odpowiadać za swe działania i metody. Oznacza to, że instytucje czy osoby trzecie (np. rząd, uczelnie lub inne zainteresowane instytucje bądź grupy) nie mogą mieć wpływu na jego sprawozdania i wnioski. Niezależny status tego organu powinien być zagwarantowany w oficjalnych dokumentach (np. aktach prawnych lub dokumentach wykonawczych). Krajowy organ nie posiadający takiego niezależnego statusu tworzy się zwykle w formie rady, komisji lub agencji bezpośrednio podległej władzom publicznym najwyższego szczebla.

Niezależność organu ds. zapewniania jakości stanowi jedno z kryteriów warunkujących przyjęcie go jako pełnoprawnego członka do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) (bardziej szczegółowe informacje o członkostwie krajowych organów w ENQA przedstawiono na rysunku F4).

Rysunek F1: Krajowe (lub regionalne) organy ds. zapewniania jakości, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek F1)

Andora: Agencja ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym w Andorze (*Agència de Qualitat de l'Ensenyament Superior d'Andorra*) została utworzona w listopadzie 2006 r. i obecnie opracowuje swe procedury.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Niezależny organ odpowiada wyłącznie za zapewnianie jakości w uczelniach prywatnych. Utworzenie Krajowej Agencji ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji dla uczelni publicznych i prywatnych jest aktualnie przedmiotem dyskusji.

Dodatkowe uwagi (Rysunek F1 – c.d.)

Lichtenstein: Nadzór nad uczelniami sprawuje rząd i *Schulamt*, wspierane przez ekspertów zewnętrznych lub agencje ds. zapewniania jakości.

Luksemburg: W 2006 r. grupa ekspertów rozpoczęła prace w dziedzinie zapewniania jakości.

Mołdowa: Przewiduje się, że niezależny organ ds. zapewniania jakości rozpocznie działalność do roku 2007/08.

Portugalia: Zgodnie z zarządzeniem z mocą ustawy 74/2006 nowoutworzona agencja akredytacyjna, *Agência de Acreditação e Avaliação*, rozpocznie działalność w 2007 r. Przejmie ona zadania *Conselho Nacional de Avaliação do Ensino Superior*.

W roku 2006/07 w dwóch trzecich krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej funkcjonował co najmniej jeden **niezależny krajowy organ ds. zapewniania jakości**. Takie organy pełnią często podwójną funkcję, zajmując się zarówno oceną, jak i akredytacją uczelni lub programów.

W dziewięciu krajach lub regionach (Austrii, Flamandzkiej Wspólnocie Belgii, Chorwacji, Francji, Niemczech, Irlandii, Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Holandii i Hiszpanii) istnieje **więcej niż jeden niezależny organ ds. zapewniania jakości**. Na ogół wynika to z tego, że poszczególne organy odpowiadają tylko za jeden region w danym kraju lub istnieją odrębne organy zajmujące się różnymi rodzajami uczelni bądź programów.

W Austrii *Österreichische Qualitätssicherungsagentur* (Austriacka Agencja ds. Zapewniania Jakości) została utworzona w celu wspomaganie uniwersytetów i *Fachhochschulen* w tworzeniu własnych systemów oceny i zarządzania jakością. Natomiast akredytacją zajmują się dwa odrębne organy: *Fachhochschulrat* (Rada ds. *Fachhochschulen*), odpowiedzialna za akredytację *Fachhochschulen*, i *Akkreditierungsrat* (Rada Akredytacyjna), która akredytuje i nadzoruje uczelnie prywatne i prowadzone przez nie studia.

We Flamandzkiej Wspólnocie Belgii głównym organem ds. zapewniania jakości jest *Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie* (Holendersko-Flamandzka Organizacja Akredytacyjna), ponadnarodowa organizacja utworzona wspólnie z Holandią, która odpowiada za akredytację i wydawanie licencji agencjom zajmującym się oceną. Kolejnym organem jest *Vlaamse*

Interuniversitaire Raad (Flamandzka Rada Między-universytecka), która wspiera ocenę jakości przeprowadzaną w sześciu flamandzkich uniwersytetach. Trzecią instytucją jest *Vlaamse hogescholenraad* (Rada Flamandzkich Uczelni Zawodowych), stanowiąca organ doradczy flamandzkich *hogescholen*.

W Chorwacji zewnętrzną ocenę uczelni i programów przeprowadza *Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje* (Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego), a wsparcie eksperckie i administracyjne zapewnia Krajowej Radzie specjalistyczny organ pod nazwą *Agencija za znanost i visoko obrazovanje* (Agencja ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego). W zakresie specjalistycznych zadań wykonywanych w trakcie oceny zewnętrznej Agencja podlega Krajowej Radzie.

We Francji *Comité national d'évaluation* (Krajowa Komisja ds. Oceny) zajmuje się wyłącznie zewnętrzną oceną uczelni. Istnieją również krajowe komisje ds. akredytacji określonych programów, np. studiów przygotowujących *ingénieurs* czy studiów na kierunkach ekonomicznych. Ponadto ocena jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym jest jednym z zadań *Inspection générale de l'administration de l'éducation nationale et de la recherche* (Inspektoratu Generalnego ds. Edukacji i Nauki). Przewiduje się, że w roku 2007/08 rozpocznie działalność nowa agencja, *Agence d'Évaluation de la Recherche et de l'Enseignement Supérieur* (Agencja ds. Oceny Badań i Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym).

W Niemczech akredytację przeprowadzają agencje lokalne, które akredytują programy studiów, oraz jedna centralna instytucja akredytacyjna, *Akkreditierungsrat* (Rada Akredytacyjna). Nie istnieje krajowy organ koordynacyjny zajmujący się oceną. Stworzono natomiast infrastrukturę instytucjonalną, która obejmuje inicjatywy na szczeblu landów (agencje) oraz na szczeblu regionalnym i międzyregionalnym (sieci i stowarzyszenia).

W Irlandii zadania w zakresie zapewniania jakości wykonują wspólnie: *Higher Education Authority* (Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego), *National Qualifications*

Authority of Ireland (Krajowy Urząd ds. Kwalifikacji w Irlandii), *Higher Education and Training Awards Council* (Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym), odpowiedzialna za uczelnie zawodowe, *Irish Universities Quality Board* (Komisja Uniwersytetów Irlandzkich ds. Jakości) oraz *Dublin Institute of Technology* (Dubliński Instytut Techniki).

W Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii krajowym organem odpowiedzialnym za akredytację jest *Odbor za Akreditacija vo Visokoto Obrazovanie* (Komisja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego), natomiast *Agencija za Evaluacija na Visokoto Obrazovanie* (Agencja ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym) przeprowadza ocenę zewnętrzną i wspólną ocenę jakości kadry akademickiej w uniwersytetach i innych uczelniach. Obecnie planuje się połączenie Komisji Akredytacyjnej i Agencji ds. Oceny w jeden organ zajmujący się zapewnianiem jakości na szczeblu krajowym; podstawę prawną tej zmiany będzie stanowić nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, która ma zostać uchwalona w 2007 r.

W zapewnianiu jakości w Holandii uczestniczą: *Inspectie van het Onderwijs* (Inspektorat ds. Edukacji), *Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie* (Holenderska Agencja ds. Jakości – w odniesieniu do uczelni prowadzących wyłącznie kształcenie zawodowe) i *Quality Assurance Netherlands Universities* (Organizacja ds. zapewniania jakości w uniwersytetach holenderskich – wyłącznie w odniesieniu do uniwersytetów).

W Hiszpanii głównym organem ds. zapewniania jakości jest *Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación* (Krajowa Agencja ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji). Istnieje jednak również 11 regionalnych agencji ds. zapewniania jakości, które wspólnie tworzą *Red Española de Agencias de Calidad Universitaria* (Hiszpańską Sieć Agencji ds. Zapewniania Jakości w Uniwersytetach).

W dziewięciu krajach, z których żaden nie jest państwem członkowskim UE (Albanii, Armenii, Azerbejdżanie, Stolicy Apostolskiej, Islandii, Mołdowie,

Czarnogórze, Rosji i Ukrainie), istnieje **krajowy organ ds. zapewniania jakości, który nie jest uznawany za niezależny.**

W Albanii zapewnianiem jakości zajmuje się *Agjencia e Akreditimit të Arsimit të Lartë* (Agencja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego) i *Këshilli i Akreditimit* (Rada Akredytacyjna) w ścisłej współpracy z Ministerstwem Edukacji i Nauki. Agencja jest instytucją publiczną i finansowaną przez państwo, która podlega ministerstwu. W marcu 2007 r. Radzie Ministrów przekazano projekt nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, która przewiduje funkcjonowanie dwóch powyższych organów ds. zapewniania jakości na zupełnie innych zasadach, zgodnych z opracowanymi przez ENQA „Standardami i wskazówkami dotyczącymi zapewniania jakości”.

W Armenii utworzono w 2000 r. *Litsenzavorman ev havatarmagman gortsakalutyun* (Krajową Agencję ds. Akredytacji i Licencjonowania), która funkcjonuje w obrębie Ministerstwa Edukacji i Nauki i stanowi jego jednostkę organizacyjną. Utworzenie niezależnego organu ds. zapewniania jakości jest obecnie przedmiotem debaty publicznej.

W Stolicy Apostolskiej ocenę przeprowadza *Congregatio de Institutione Catholica* (Kongregacja Edukacji Katolickiej), która ma status jednostki rządowej. W 2005 r. rozpoczęły się prace przygotowawcze zmierzające do utworzenia niezależnej agencji ds. zapewniania jakości.

W Islandii w 2006 r. utworzono *Mats- og greiningarsvið* (Biuro Ocen i Analiz) w Ministerstwie Edukacji, Nauki i Kultury.

W Mołdowie za akredytację uczelni odpowiada Ministerstwo Edukacji i Spraw Młodzieży, ale obecnie tworzy się niezależny organ ds. zapewniania jakości, który powinien rozpocząć działalność do roku 2007/08.

Organem akredytującym uczelnie w Czarnogórze jest obecnie *Savjet za visoko obrazovanje* (Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego). Zgodnie z zaleceniem ENQA Czarnogóra zmierza do utworzenia niezależnej agencji akredytacyjnej

na szczeblu regionalnym wraz z sąsiadującymi krajami o zbliżonym systemie edukacji i systemie gospodarczym.

Od roku 1997 decyzje o przyznaniu akredytacji w Rosji podejmuje Komisja Akredytacyjna utworzona przez Ministerstwo Edukacji i Krajowa Agencja ds. Akredytacji Kształcenia.

W sześciu krajach lub regionach, tj. w Bośni i Hercegowinie, Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii, na Cyprze (w przypadku uczelni publicznych), w Lichtensteinie i Luksemburgu oraz na Malcie, w ogóle **nie istnieje organ ds. zapewniania jakości**. Wynika to przede wszystkim z tego, że w tych niewielkich krajach czy regionach nie prowadzi się studiów wyższych na szeroką skalę.

Projekt ustawy o szkolnictwie wyższym w Bośni i Hercegowinie przewiduje utworzenie agencji ds. zapewniania jakości na szczeblu krajowym. Może to jednak mieć miejsce dopiero po ratyfikowaniu ustawy przez parlament.

Symvoulio Ekpaideytikis Axiologisis-Pistopoiisis (Rada ds. Oceny-Akredytacji Kształcenia) na Cyprze jest organem niezależnym, ale zajmuje się wyłącznie zewnętrzną oceną programów w uczelniach prywatnych. W Ministerstwie Edukacji i Kultury dyskutuje się obecnie o utworzeniu Krajowej Agencji ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji, która przeprowadzałaby ocenę wszystkich publicznych i prywatnych uczelni na Cyprze.

Na Malcie utworzono niedawno *National Commission for Higher Education* (Krajową Komisję ds. Szkolnictwa Wyższego). Jednym z jej głównych zadań jest ocena, zatwierdzanie, akredytowanie i uznawanie systemów i strategii zapewniania jakości.

Wykaz niezależnych krajowych organów ds. zapewniania jakości zamieszczono w załączniku 1 (na końcu publikacji).

W połowie krajów przedstawiciele studentów uczestniczą w zarządzaniu niezależnymi krajowymi organami ds. zapewniania jakości

W Komunikacie Bergeńskim z 2005 r. ministrowie ds. szkolnictwa wyższego podkreślili potrzebę włączenia studentów w proces zapewniania jakości, na przykład poprzez umożliwienie im udziału w zarządzaniu odpowiednimi krajowymi organami.

W 22 krajach – wśród których niemal wszystkie są państwami członkowskimi UE – przedstawiciele studentów współuczestniczą w zarządzaniu krajowym organem ds. zapewniania jakości. Oznacza to na ogół, że wybiera się jednego, dwóch lub trzech przedstawicieli z listy kandydatów wskazanych na podstawie określonych kryteriów lub spośród członków organizacji studenckich.

Österreichische Hochschülerinnen- und Hochschülerschaft (Austriackie Ogólnokrajowe Zrzeszenie Studentów) jest organizacją członkowską *Österreichische Qualitätssicherungsagentur* i ma swych przedstawicieli w zarządzie tej agencji oraz jej zgromadzeniu ogólnym.

W Radzie ds. Akredytacji Uczelni w Gruzji zasiada jeden student. Rada, która składa się łącznie z dziewięciu ekspertów, działa przy *Ganatlebis akreditacii erovnuli centri* (Krajowym Centrum Akredytacji Kształcenia).

Na Węgrzech w posiedzeniach plenarnych *Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság* (Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej) uczestniczy dwóch członków-studentów bez prawa głosu, reprezentujących *Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája* (Konferencję Zrzeszeń Studenckich) i *Doktoranduszok Országos Szövetsége* (Krajowe Stowarzyszenie Studentów Doktorantów).

W Irlandii studenci wchodzi w skład zarządu wszystkich pięciu organów ds. zapewniania jakości.

Na Litwie udział studentów jest oficjalnie uregulowany i obowiązkowy w obydwu organach doradczych *Studijų kokybės vertinimo centras* (Centrum Oceny Jakości), tj. Rady Ekspertów ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym i Rady Ekspertów ds. Oceny Placówek Badawczych i Uczelni.

W Polsce przedstawiciel studentów wchodzi obowiązkowo w skład Państwowej Komisji Akredytacyjnej i jej prezydium.

W Słowacji przedstawiciel Studenckiej Rady ds. Szkolnictwa Wyższego regularnie uczestniczy w posiedzeniach *Akreditacna komisja* (Komisji Akredytacyjnej).

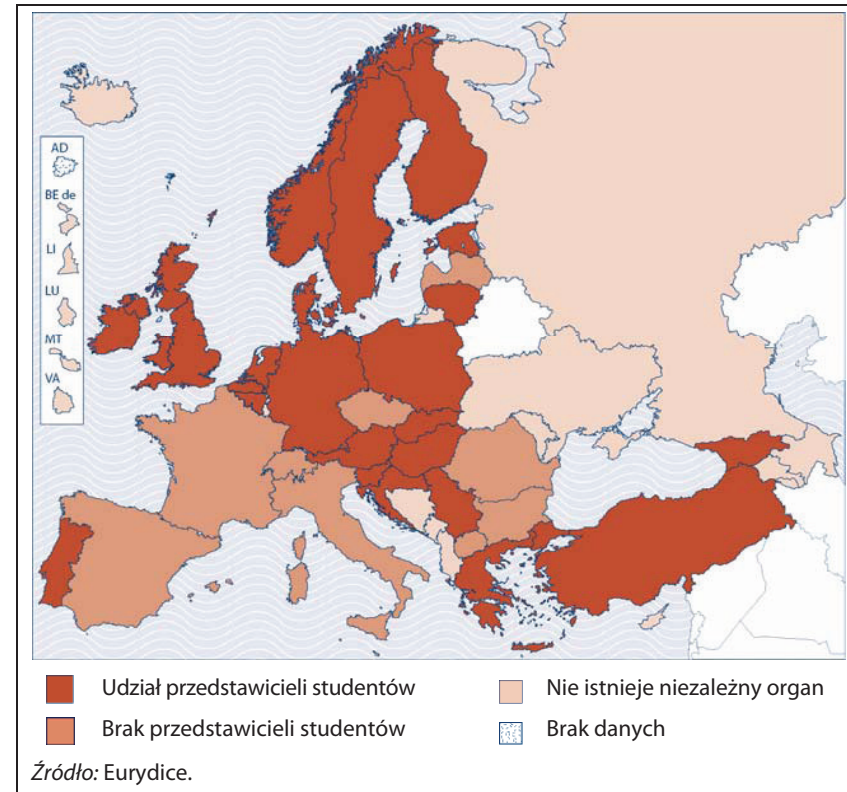
W skład odpowiedniego organu w Szwecji muszą wchodzić dwaj przedstawiciele studentów: jeden reprezentujący studentów studiów kończących się pierwszym tytułem, a drugi studentów studiów prowadzących do kolejnych tytułów/stopni.

W Turcji Krajowa Rada Studentów mianuje jednego członka-studenta, których wchodzi w skład *Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu* (Krajowej Komisji ds. Oceny Akademickiej i Podnoszenia Jakości w Szkolnictwie Wyższym).

W Zjednoczonym Królestwie przedstawiciel studentów uczestniczy w pracach zarządu *Quality Assurance Agency* (Agencji ds. Zapewnienia Jakości) w charakterze obserwatora.

W innych krajach, w których utworzono niezależny organ ds. zapewnienia jakości, przedstawiciele studentów nie uczestniczą w zarządzaniu tymi organami. W skład krajowych agencji lub komisji wchodzi zasadniczo przedstawiciele nauczycieli akademickich i/lub pracowników naukowych uczelni, specjaliści mianowani przez rząd i pracownicy administracyjni. Dodatkowo do udziału zaprasza się często jednego lub kilku zagranicznych nauczycieli akademickich.

Rysunek F2: Przedstawiciele studentów w komórkach zarządzających niezależnymi krajowymi (lub regionalnymi) organami ds. zapewnienia jakości, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek F2)

Austria: Mapa przedstawia sytuację w *Österreichische Qualitätssicherungsagentur*.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE nl) i Holandia: *Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie* ma obowiązek konsultowania się z organizacjami studenckimi. W skład jej zarządu wchodzi przedstawiciel doktorantów.

Dodatkowe uwagi (Rysunek F2 – c.d.)

Chorwacja: Zmiany w rozporządzeniu o utworzeniu *Agencja za znanost i visoko obrazovanje* miały zostać przyjęte do końca 2006 r. Nowelizacja ta przewiduje, że przedstawiciel studentów będzie członkiem zarządu agencji.

Cypr: Studenci nie uczestniczą w pracach zarządu *Symvoulío Ekpaideytikis Axiologisis-Pistopoiisis*, która zajmuje się oceną uczelni prywatnych.

Łotwa: Mapa przedstawia sytuację dotyczącą *Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centrs* (Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym). Studenci mają swego przedstawiciela w komisjach oceniających oraz obydwu centralnych organach, które podejmują decyzje w sprawie akredytacji, tj. *Augstākās izglītības padome* (Radzie ds. Szkolnictwa Wyższego) i *Akreditācijas komisija* (Komisji Akredytacyjnej).

Hiszpania: W swoim Planie działań na rok 2007 *Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación* przewidziała udział studentów w programach i procesach zapewniania jakości, np. poprzez członkostwo w radzie konsultacyjnej Agencji.

Niezależne krajowe organy ds. zapewniania jakości podlegają ocenie środowiskowej w mniej niż jednej trzeciej krajów

W Komunikacie Bergeńskim z 2005 r. ministrowie ds. szkolnictwa wyższego zobowiązali się również do wprowadzenia w swoich krajach modelu oceny środowiskowej (ang. termin *peer review* – tłumaczony także jako "ocena koleżeńska") agencji ds. zapewniania jakości. W „Standardach i wskazówkach dotyczących zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego” z 2005 r. stwierdza się, że „ocenę środowiskową agencji należy uznać zasadniczo za środek służący osiągnięciu celów przejrzystości, widoczności i porównywalności jakości agencji”. Ponadto w zasadach ENQA stwierdza się, że obowiązkowa cykliczna zewnętrzna ocena działalności organu ds. zapewniania jakości powinna mieć miejsce przynajmniej co pięć lat.

Oceny środowiskowe mogą przeprowadzać inne krajowe lub międzynarodowe instytucje lub organy zajmujące się zapewnianiem jakości bądź specjalnie utworzony zespół ds. oceny zewnętrznej. Muszą one jednak zawsze uwzględniać w swej ocenie stopień zgodności działań danej agencji z europejskimi standardami ENQA dotyczącymi agencji ds. zewnętrznego zapewniania jakości. Bardziej szczegółowe informacje o ocenie

środowiskowej przedstawiono w rozdziale 3 dokumentu ENQA „*Standardy i wskazówki dotyczące zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego*”.

W związku z tym zaproponowano opracowanie rejestru uznawanych agencji ds. zewnętrznego zapewniania jakości, które zajmują się szkolnictwem wyższym w Europie. Ponadto, w celu promowania bardziej trwałej współpracy pomiędzy ENQA, Europejskim Stowarzyszeniem Uniwersyteckim (*European University Association, EUA*), Europejskim Stowarzyszeniem Instytucji Szkolnictwa Wyższego (*European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE*) i Krajowymi Związkami Studentów Europy (*National Unions of Students in Europe, ESIB*), utworzono Europejskie Forum Konsultacyjne nt. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Consultative Forum for Quality Assurance in Higher Education*).

Obecnie mechanizm oceny środowiskowej krajowego organu ds. zapewniania jakości istnieje w 15 krajach, wśród których niemal wszystkie są państwami członkowskimi UE.

W Danii *Evalueringinstitut* (Duński Instytut ds. Oceny, EVA) został oceniony przez szwedzką *Högskoleverket* (Krajową Agencję ds. Szkolnictwa Wyższego) wiosną 2005 r. Zadaniem Agencji była ocena wszystkich działań EVA w trzech głównych dziedzinach: dokonywanie ocen, działania ukierunkowane na wiedzę i działania przynoszące dochody. Przy dokonywaniu oceny Agencja wzięła także pod uwagę strategiczne aspekty działalności EVA, jej mechanizmy zarządzania i organizację wewnętrzną oraz zewnętrzne podstawy i warunki jej działania.

W Finlandii procedury i procesy zapewniania jakości *Korkeakoulujen arviointineuvosto, Rådet för utvärdering av högskolorna* (Fińskiej Rady ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym, FINHEEC) były przedmiotem oceny w 2002 r. w ramach skandynawskiego projektu na temat wzajemnego uznawania agencji ds. zapewniania jakości. Kolejna ocena działalności FINHEEC jest planowana w 2008 r.

W Irlandii *Higher Education Authority* (Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego) zaakceptował w grudniu 2006 r. wniosek *Irish Universities Quality Board* (Komisji Uniwersytetów Irlandzkich ds. Jakości) w sprawie zlecenia zewnętrznej oceny Komisji, w ramach której zbadany zostanie stopień zgodności jej działań z „Europejskimi standardami i wskazówkami” ENQA. *Dublin Institute of Technology* (Dubliński Instytut Techniki) włączył „Europejskie standardy i procedury” do swych procedur zapewniania jakości. W czerwcu 2006 r. EUA (*European University Association*, Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie) przeprowadziło na zlecenie *National Qualifications Authority* (Krajowego Urzędu ds. Kwalifikacji) ocenę efektywności stosowanych przez Instytut procedur zapewniania jakości. Ocena Krajowego Urzędu ds. Kwalifikacji, m.in. pod kątem zgodności jego działań z „Europejskimi standardami i wskazówkami”, rozpoczęła się w listopadzie 2006 r. *Higher Education and Training Awards Council* (HETAC, Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym) włączyła „Europejskie standardy i wskazówki” do swej polityki i kryteriów ustalania standardów dotyczących samych kwalifikacji, ich przyznawania i delegowania uprawnień do ich przyznawania oraz zapewniania jakości. Ponadto w lipcu 2006 r. Urząd ds. Kwalifikacji ocenił sposób realizacji zadań przez HETAC, w tym m.in. stopień zgodności jej działań ze standardami i wskazówkami ENQA. HETAC jest pierwszą agencją europejską, która dostosowała się do tych standardów i wskazówek.

W ramach *Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság* na Węgrzech funkcjonuje Międzynarodowa Rada Konsultacyjna, której zadaniem jest monitorowanie i ocena procedur i regulaminów działania oraz wymogów i praktyk akredytacyjnych Komisji.

Högskoleverket w Szwecji poddała się ocenie zewnętrznej dwukrotnie – ostatnia ocena, stanowiąca kontynuację poprzedniej, miała miejsce w 2006 r. Oceny dokonała grupa składająca się z eksperta Szwedzkiego Krajowego Urzędu ds. Zarządzania Finansami, profesora z Kolegium Uniwersyteckiego w Malmö

i starszego doradcy z *Statskonsult*, norweskiej firmy państwowej specjalizującej się w problematyce zarządzania instytucjami publicznymi.

Kilka krajów podało, że ocena środowiskowa ich niezależnego organu ds. zapewniania jakości jest planowana w nadchodzących latach.

Österreichische Qualitätssicherungsagentur w Austrii podda się ocenie środowiskowej koordynowanej przez ENQA w 2007 r. W tym samym roku, na podstawie wskazówek ENQA dotyczących oceny krajowej, zostanie również przeprowadzona ocena środowiskowa dwóch pozostałych organów (*Fachhochschulrat* and *Akkreditierungsrat*).

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, organ ds. zapewniania jakości we Flamandzkiej Wspólnocie Belgii i Holandii, podda się ocenie środowiskowej w 2007 r.

Estońska *Kõrghariduse Hindamise Nõukogu* (Rada ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym) przygotowuje się do oceny środowiskowej, która ma mieć miejsce w 2008 r.

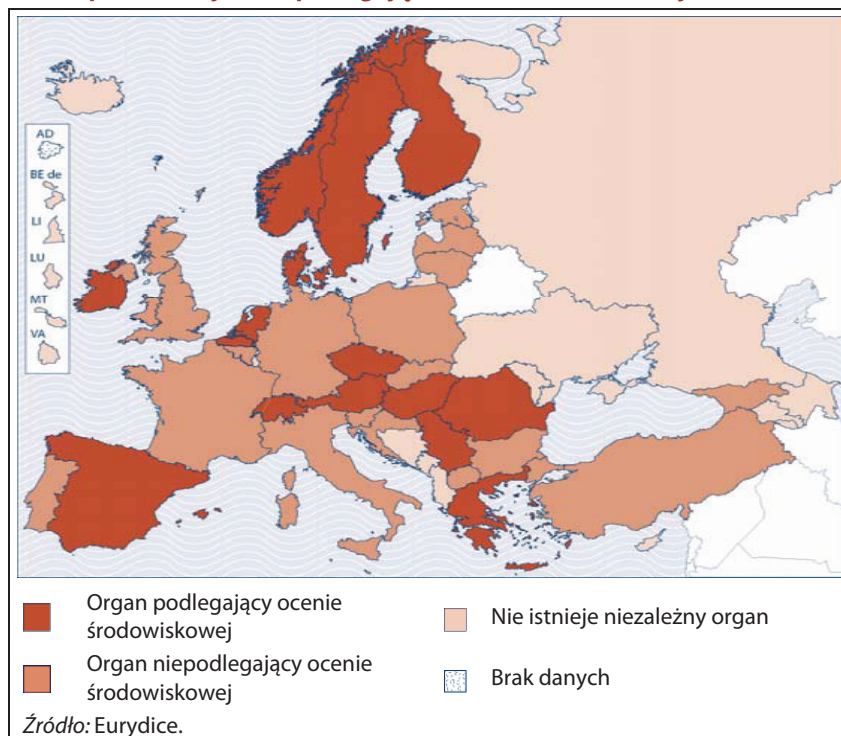
Zgodnie z projektem ustawy o szkolnictwie wyższym na Łotwie (która ma zostać uchwalona w 2007 r.) *Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centrs* (Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym) będzie przedmiotem oceny środowiskowej po jego utworzeniu.

Norweska *Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen* (Krajowa Agencja ds. Zapewniania Jakości Kształcenia) nie poddała się jeszcze ocenie środowiskowej, ale ocenę zewnętrzną planuje się przeprowadzić wiosną 2007 r.

W Rumunii planuje się, że *Agenția Română de Asigura a Calității în Învățământul Superior* (Rumuńska Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym) będzie oceniana cyklicznie przez podobne agencje należące do ENQA.

Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación i *Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya* (Katalońska Agencja ds. Zapewniania Jakości) w Hiszpanii poddadzą się ocenie środowiskowej przeprowadzanej przez ENQA w 2007 r.

Rysunek F3: Niezależne krajowe (lub regionalne) organy ds. zapewniania jakości podlegające ocenie środowiskowej, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek F3)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Estonia: Pierwszą ocenę środowiskową zaplanowano na 2008 r.

Stolica Apostolska: Komisja Ekspertów Zagranicznych, we współpracy z inną grupą specjalistów/konsultantów, wspiera działania służące zewnętrznemu zapewnianiu jakości pracy biura *Congregatio de Institutione Catholica*.

Holandia: Mapka przedstawia sytuację Holendersko-Flamandzkiej Organizacji Akredytacyjnej.

Słowenia: Mapka przedstawia sytuację *Svet za visoko šolstvo Republike Slovenije* (Rady ds. Szkolnictwa Wyższego Republiki Słowenii) i *Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva* (Krajowej Komisji ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym).

W około połowie krajów istnieje niezależny organ ds. zapewniania jakości, który należy do ENQA

W 2000 r. powstała Europejska Sieć na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Network for Quality Assurance in Higher Education*), której celem było działanie na rzecz tworzenia krajowych systemów zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym i wzmocnienie współpracy europejskiej w tej dziedzinie. W listopadzie 2004 r. sieć została przekształcona w **Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym** (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Do stowarzyszenia przystąpiło dotychczas ponad 40 agencji ds. zapewniania jakości i stowarzyszeń zajmujących się szkolnictwem wyższym.

Celem ENQA jest rozpowszechnianie informacji, doświadczeń, dobrych praktyk i nowych rozwiązań w dziedzinie oceny i zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym wśród zainteresowanych instytucji, m.in. władz publicznych, uczelni i agencji ds. zapewniania jakości.

Członkiem ENQA mogą zostać krajowe organy ds. zapewniania jakości z krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej. W ENQA istnieją dwa rodzaje członkostwa: członek pełnoprawny i członek-kandydat.

Warunkiem uzyskania statusu **pełnoprawnego członka** jest spełnienie przez daną instytucję kilku opracowanych przez ENQA kryteriów (np. musi to być organ niezależny, uznawany przez odpowiednie władze publiczne oraz przestrzegający standardów i wskazówek ENQA dotyczących zapewniania jakości). Ponadto instytucja ta musi działać od co najmniej dwóch lat.

Instytucja, która nie spełnia wszystkich kryteriów, może uzyskać status **członka-kandydata**. Wniosek podlega jednak obowiązkowej ocenie najpóźniej po upływie dwóch lat. Jeżeli wszystkie kryteria są wówczas spełnione, dana agencja krajowa staje się pełnoprawnym członkiem. Jeżeli wymogi nadal nie są spełnione, wniosek zostaje unieważniony, a dana

agencja może ponownie ubiegać się o członkostwo w ENQA dopiero po upływie kolejnych dwóch lat.

W prawie połowie wszystkich krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej funkcjonuje niezależny krajowy organ, który jest członkiem ENQA; w 20 mają one status pełnoprawnego członka, a w ośmiu członka-kandydata.

Należy zauważyć, że w przypadku niektórych krajów w pracach ENQA uczestniczy więcej niż jeden organ zajmujący się zapewnianiem jakości. Dotyczy to Austrii, Belgii, Francji, Niemiec, Irlandii, Holandii i Hiszpanii. Bardziej szczegółowe informacje o sytuacji w tych krajach przedstawiono w załączniku 1 (na końcu publikacji).

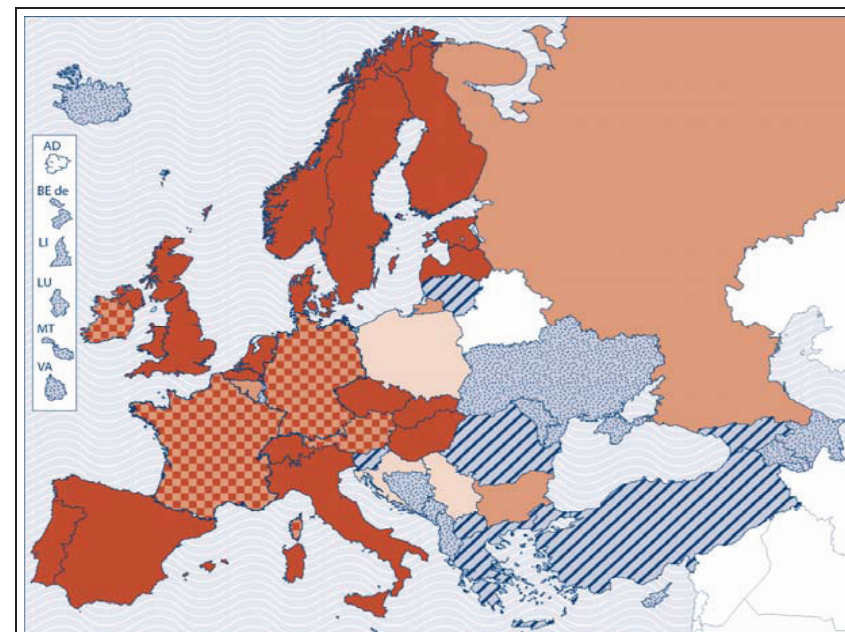
Państwowa Komisja Akredytacyjna w Polsce występuje obecnie z wnioskiem o członkostwo w ENQA. Chorwacka *Agencija za znanost i visoko obrazovanje* formalnie złożyła wniosek o przyjęcie do ENQA w styczniu 2007 r. *Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta* (Komisja ds. Akredytacji i Oceny Jakości) w Serbii oficjalnie wystąpiła o członkostwo 22 lutego 2007 r.

W siedmiu krajach (Gruzji, Grecji, Litwie, Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Rumunii, Słowenii i Turcji) istnieje niezależny krajowy organ, który nie należy do ENQA. Trzy z nich przygotowują obecnie wniosek o przystąpienie do stowarzyszenia. *Ganatilebis akreditaciis erovnuli centri* w Gruzji wystąpi o członkostwo w 2007 r. Do złożenia wniosku przygotowuje się również *Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας* (Grecka Agencja ds. Zapewniania Jakości) w Grecji i *Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior* w Rumunii. W pozostałych czterech krajach nie planuje się złożenia wniosku w najbliższym czasie.

Na Zgromadzeniu Ogólnym ENQA we wrześniu 2006 r. stworzono możliwość dwóch innych rodzajów formalnych powiązań z instytucjami zajmującymi się zapewnianiem jakości. Po pierwsze, legalnie działająca organizacja lub agencja, która wykazała, że interesuje się zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym, może zostać **instytucją stowarzyszoną**. Po drugie,

każda sieć legalnie działających agencji ds. zapewniania jakości lub inne organizacje patronackie zajmujące się zapewnianiem jakości mogą zostać **instytucją afiliowaną** przy ENQA. Wprawdzie instytucje te nie mogą określać się jako członkowie ENQA, mają one prawo otrzymywać publikacje ENQA oraz uczestniczyć w organizowanych przez ENQA seminariach i warsztatach.

Rysunek F4: Członkostwo krajowych (lub regionalnych) organów ds. zapewniania jakości w ENQA, 2006/07

Kraj, w którym organ ds. zapewniania jakości:

- jest pełnoprawnym członkiem
- jest członkiem-kandydatem
- oficjalnie wystąpił o członkostwo

Kraj uprawniony, w którym:

- istnieje niezależny krajowy organ
- nie istnieje niezależny krajowy organ
- Brak danych

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek F4)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Pełnoprawnym członkiem jest *Symvoulio Ekpaideytikis Axiologisis-Pistopoiisis*, która ocenia uczelnie prywatne.

Holandia: Mapka przedstawia sytuację *Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie*.

Turcja: *Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu* zamierza wystąpić o członkostwo w ENQA.

Objaśnienia

Kraje, w których istnieje więcej niż jeden organ, oznaczono "szachownicą", jeżeli organy te mają różny status.

Organy ds. zapewniania jakości z wielu krajów UE należą również do innych międzynarodowych sieci zajmujących się zapewnianiem jakości

Oprócz ENQA istnieje kilka innych sieci zajmujących się zapewnianiem jakości o zasięgu regionalnym, europejskim lub międzynarodowym. Większość krajów uwzględnionych w niniejszym raporcie uczestniczy w pracach jednej lub kilku z tych sieci.

Międzynarodowa sieć agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) powstała w 1991 r. Należy do niej około 180 członków z całego świata. Niemal wszystkie kraje UE i EFTA uczestniczą w pracach tej sieci za pośrednictwem jednej lub kilku instytucji zajmujących się zapewnianiem jakości. Głównym celem INQAAHE jest zbieranie i rozpowszechnianie informacji o aktualnych i obecnie powstających teoriach i praktykach w zakresie oceny, podnoszenia i utrzymywania jakości w szkolnictwie wyższym.

Sieć agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*) powstała w 2001 r., a formalnie została ustanowiona rok później. W jej pracach uczestniczy 19 regionalnych lub krajowych organów ds. zapewniania jakości z 16 krajów lub regionów Europy Środkowej i Wschodniej (Albanii, Austrii, Bułgarii,

Chorwacji, Estonii, Niemiec, Litwy, Łotwy, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Polski, Republiki Czeskiej, Rumunii, Rosji, Słowacji, Słowenii i Węgier).

Skandynawska sieć na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, NOQA*) istnieje od 1992 r. Została utworzona przez pięć krajów skandynawskich i krajowe organizacje zajmujące się oceną i zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym w tych krajach: Duński Instytut ds. Oceny (*EVA*), Fińską Radę ds. Oceny Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*FINHEEC*), islandzkie Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury, Norweską Agencję ds. Zapewniania Jakości Kształcenia (*NOKUT*) i Szwedzką Krajową Agencję ds. Szkolnictwa Wyższego (*Högskoleverket*). Głównym celem NOQA jest dochodzenie do wspólnego rozumienia różnych stanowisk krajów skandynawskich w sprawach związanych z zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym.

Przykładem niewielkiej regionalnej sieci instytucji zajmujących się zapewnianiem jakości jest **D-A-CH** – sieć krajów niemieckojęzycznych. Do tej sieci należą cztery organizacje z Austrii, Niemiec i Szwajcarii.

Wspólna Inicjatywa na rzecz Jakości (*Joint Quality Initiative, JQI*), która powstała pod koniec 2001 r., jest nieformalną siecią zajmującą się zapewnianiem jakości i akredytacją studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich w Europie. W inicjatywie uczestniczą 23 organy ds. zapewniania jakości z 12 krajów lub regionów Europy, tj. Austrii, Danii, Flamandzkiej Wspólnoty Belgii, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Niemiec, Norwegii, Szwajcarii, Szwecji, Włoch i Zjednoczonego Królestwa.

Europejskie Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation in Higher Education, ECA*) zostało utworzone w listopadzie 2003 r. Konsorcjum zmierza do tego, aby do końca 2007 r. jego członkowie wzajemnie uznawali swe decyzje akredytacyjne. Członkami są instytucje z 10 krajów lub regionów Europy, tj. Austrii, Flamandzkiej Wspólnoty Belgii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Niemiec, Norwegii, Polski i Szwajcarii.

Sieci zajmujące się zapewnianiem jakości w Internecie

European Association for Quality Assurance in Higher Education

<http://www.enqa.eu>

International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education

<http://www.inqaahe.org>

CZĘŚĆ G: WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE ZAPEWNIANIE JAKOŚCI

W standardach i wskazówkach dotyczących zapewniania jakości, które zostały opracowane przez ENQA i przyjęte przez ministrów podczas konferencji w Bergen w 2005 r., podkreślono zasadnicze znaczenie autonomii uczelni w kontekście zapewniania jakości.

W tej sytuacji odpowiedzialność za jakość kształcenia i jego ocenę spoczywa przede wszystkim na samych uczelniach. Jednak z uwagi na to, że uczelnie finansowane przez państwo odpowiadają przed społeczeństwem, należy odpowiednio 'zabezpieczyć' jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym. W związku z tym standardy i wskazówki mają wspomagać uczelnie w zarządzaniu jakością ich działań. Uczelnie i agencje powinny same ustalić procedury, które będą najodpowiedniejsze z punktu widzenia ich szczególnej sytuacji, i dlatego w zaleceniach ENQA nie zaproponowano szczegółowych „procedur”.

W niniejszym przeglądzie podano, czy władze edukacyjne wydają **regulacje w sprawie organizacji działań służących zapewnianiu jakości**, aby wesprzeć w ten sposób uczelnie (i ewentualnie wzmocnić polityczne przesłanie wskazówek przyjętych w Bergen), czy też pozostawiają uczelniom

Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education

<http://www.ceenetwork.hu>

Nordic Quality Assurance Network in Higher Education

<http://www.noqa.net>

Joint Quality Initiative

<http://www.jointquality.org>

European Consortium for Accreditation in Higher Education

<http://www.eacaconsortium.net>

swobodę (pełną lub częściową) w projektowaniu własnych mechanizmów zapewniania jakości.

W większości krajów wewnętrzne i zewnętrzne zapewnianie jakości jest obowiązkowe

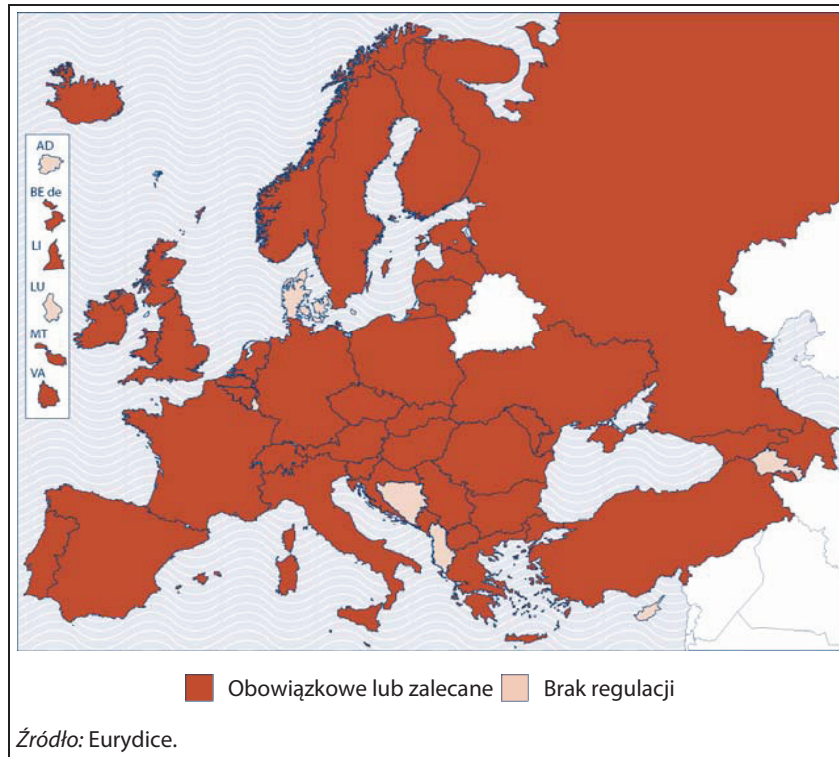
W regulacjach władz edukacyjnych w niemal wszystkich krajach-sygnatariuszach stwierdza się, że wewnętrzne zapewnianie jakości jest obowiązkowe. W Albanii, Andorze, Armenii, Bośni i Hercegowinie, na Cyprze, w Danii i Luksemburgu kwestie te nie są wprawdzie jednoznacznie uregulowane, ale uczelnie w tych krajach zachęca się często do prowadzenia wewnętrznych działań służących zapewnianiu jakości.

W Albanii ocenę wewnętrzną monitoruje państwowa agencja akredytacyjna. Uczelnie nie są zobowiązane do wprowadzenia wewnętrznego systemu zapewniania jakości; jeśli jednak taki system istnieje, jest on uwzględniany w procesie akredytacji.

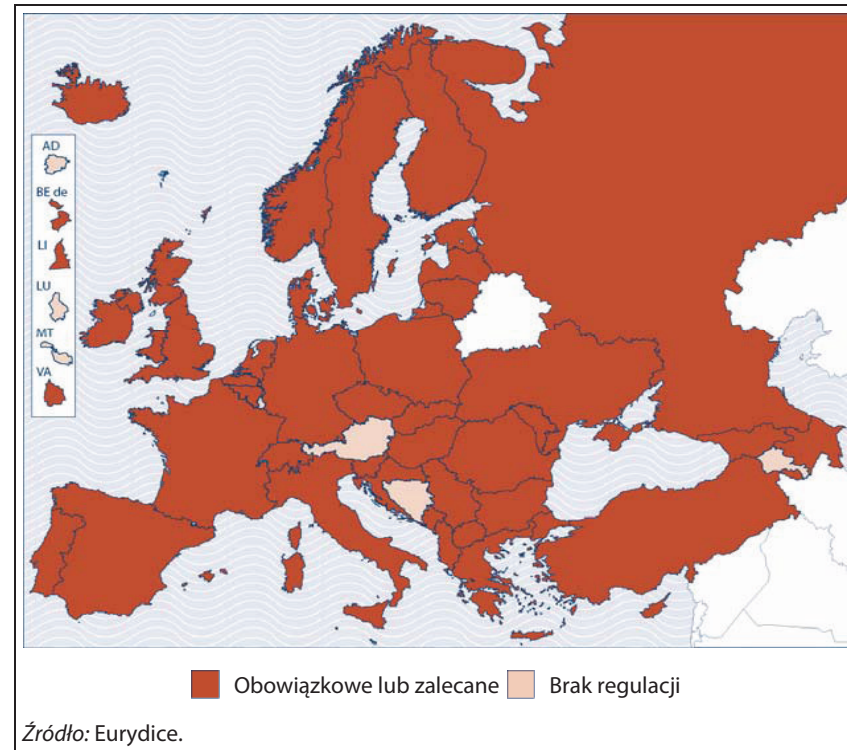
W Danii ocena wewnętrzna nie jest uregulowana w żadnym oficjalnym dokumencie. Zakłada się jednak, że powinna ona stanowić element rocznej strategii rozwoju, którą uczelnie opracowują obowiązkowo.

**Rysunek G1: Status wewnętrznego i zewnętrznego zapewniania jakości,
2006/07**

G1a: Wewnętrzne zapewnianie jakości

G1b: Zewnętrzne zapewnianie jakości

Dodatkowe uwagi (Rysunek G1)

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Wprawdzie uczelnie w Zjednoczonym Królestwie (Anglii, Walii i Irlandii Północnej) zupełnie samodzielnie decydują o organizacji oceny wewnętrznej, muszą jednak przedstawić raport z oceny wewnętrznej do celów zewnętrznego zapewniania jakości.

W wielu krajach aspekty organizacyjne wewnętrznego zapewniania jakości nie są szczegółowo regulowane przez władze edukacyjne, lecz pozostają w gestii samych uczelni. Uczelnie często same określają zakres, procedury i częstotliwość oceny oraz decydują o tym, kto powinien uczestniczyć w tym procesie.

Zewnętrzne zapewnianie jakości jest obowiązkowe lub zalecane w większości krajów-sygnatariuszy, z wyjątkiem Andory, Armenii, Austrii (w przypadku uniwersytetów), Bośni i Hercegowiny, Luksemburga i Malty. Na Cyprze taki wymóg obowiązuje jedynie w odniesieniu do uczelni prywatnych.

Brak centralnych regulacji wydanych przez władze nie oznacza, że poszczególne uczelnie nie ustanawiają wewnętrznie obowiązujących przepisów na swym poziomie podejmowania decyzji bądź nie przestrzegają w pełni standardów ENQA. Takich przepisów uczelnianych nie można było jednak uwzględnić w niniejszym raporcie.

Wewnętrzne zapewnianie jakości: obowiązkowy udział studentów przewidyuje się częściej niż udział innych zainteresowanych grup

Ze wskazówek ENQA wynika jasno, że udział studentów w działaniach służących wewnętrznemu zapewnianiu jakości uznaje się za bardzo istotny. Możliwość przedstawienia uczelniom własnej opinii powinny również mieć takie zainteresowane grupy jak pracodawcy i przedstawiciele rynku pracy.

W niemal wszystkich krajach, w których wewnętrzne zapewnianie jakości jest obowiązkowe, władze edukacyjne wydają oficjalne regulacje dotyczące tego, kto powinien uczestniczyć w jego procedurach. W większości przypadków wymienia się władze uczelni, kadre akademicką i studentów.

Kwestia uczestnictwa nie jest w ogóle uregulowana jedynie w Austrii (w przypadku uniwersytetów) i Chorwacji, oraz na Malcie.

W dziewięciu krajach lub regionach obowiązkowy lub zalecany jest udział przedstawicieli wszystkich pięciu kategorii (władz uczelni, kadry akademickiej, studentów, ekspertów zewnętrznych i innych zainteresowanych grup).

W kilku krajach (Republice Czeskiej, Stolicy Apostolskiej, Włoszech, Słowacji i Hiszpanii) określono grupy, które powinny brać udział w wewnętrznym zapewnianiu jakości, ale nie obejmują one studentów

Zgodnie z przepisami inne zainteresowane grupy, np. organizacje zawodowe czy organizacje pracodawców, obowiązkowo uczestniczą w wewnętrznym zapewnianiu jakości w Austrii (w przypadku *Fachhochschulen*), Belgii, Estonii, Finlandii, Stolicy Apostolskiej i Lichtensteinie, na Litwie, w Mołdowie, Portugalii, Rumunii, Rosji, Słowacji i Zjednoczonym Królestwie.

W niektórych krajach obowiązkowy jest także udział ekspertów zewnętrznych. We Włoszech jedynie eksperci zewnętrzni obowiązkowo uczestniczą w procedurach wewnętrznego zapewniania jakości.

Rysunek G2: Grupy uczestniczące w wewnętrznym zapewnianiu jakości, 2006/07

	Władze uczelni	Kadra akademicka	Studenci	Eksperti zewnętrzni	Inne zainteresowane grupy		Władze uczelni	Kadra akademicka	Studenci	Eksperti zewnętrzni	Inne zainteresowane grupy
AD						IS	●	●	●	●	⊗
AL						IT	⊗	⊗	⊗	●	⊗
AM						LI	■	●	●	○	■
AT 1	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	LT	●	●	●	⊗	●
2	●	●	●	●	●	LU					
AZ	:	:	:	⊗	:	LV	●	●	●	⊗	⊗
BA						MD	●	●	●	●	●
BE de	●	●	●	●	●	ME	●	●	●	⊗	⊗
BE fr	●	●	●	⊗	●	MK	●	●	●	⊗	⊗
BE nl	⊗	⊗	●	●	■	MT	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗
BG	●	●	●	●	⊗	NL	⊗	⊗	●	●	⊗
CH	●	●	●	⊗	⊗	NO	●	●	●	⊗	○
CY						PL	⊗	⊗	●	⊗	⊗
CZ	●	⊗	⊗	⊗	⊗	PT	●	●	●	■	■
DE	●	●	●	■	⊗	RO	●	●	●	●	●
DK						RS	:	:	●	:	:
EE	■	■	●	■	●	RU	●	●	■	■	■
EL	■	●	●	⊗	⊗	SE	●	●	●	⊗	⊗
ES	●	●	⊗	○	⊗	SI	●	●	●	⊗	⊗
FI	●	●	●	■	■	SK	●	●	⊗	●	■
FR	●	●	●	●	⊗	TR	●	●	●	■	⊗
GE	●	●	●	■	⊗	UA	:	:	●	:	:
HR	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	UK	●	●	●	●	●
HU	●	●	●	○	○	VA	●	●	○	●	●
IE	●	●	●	●	⊗						

● Udział obowiązkowy ■ Udział zalecany ○ Udział opcjonalny
 ⊗ Brak regulacji dotyczących tej kwestii : Brak danych
 ■ Brak regulacji dotyczących statusu wewnętrznego zapewniania jakości

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G2)

Austria: 1) Uniwersytety, 2) Fachhochschulen.

Dania: W ustawie o uniwersytetach stwierdza się, że studenci powinni mieć wpływ na przeprowadzaną ocenę. Za zapewnianie jakości odpowiada komisja ds. studiów (składająca się ze studentów i pracowników naukowych) i kierownik studiów. W ustawie o uniwersytetach nie wyodrębnia się oceny wewnętrznej i zewnętrznej.

Irlandia: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uczelni zawodowych. W przypadku uniwersytetów udział władz uczelni i innych zainteresowanych grup jest zalecany.

Zakres wewnętrznego zapewniania jakości

Wewnętrzne zapewnianie jakości może oczywiście obejmować wiele różnych kwestii. W standardach i wskazówkach ENQA zwraca się szczególnie uwagę na to, jak istotne jest zagwarantowanie wysokiej jakości oceny studentów, kadry dydaktycznej oraz dostępnych dla studentów mechanizmów wsparcia i pomocy dydaktycznych.

Procedury oceny powinny być odpowiednie i oparte na jasnych kryteriach. Uczelnie powinny zadbać o to, aby ich kadra dydaktyczna posiadała odpowiednie kwalifikacje, a pomoce wspierające kształcenie studentów były adekwatne do potrzeb każdego programu studiów. Pomoce mogą obejmować biblioteki, sprzęt komputerowy czy różne formy wsparcia ze strony opiekunów i doradców.

W większości krajów, w których istnieją regulacje określające zakres wewnętrznego zapewniania jakości, uwzględnia się wszystkie te kwestie. W Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii regulacje w sprawie zapewniania jakości dotyczą jedynie dokonywania oceny studentów; we Włoszech obejmują jedynie pomoce dydaktyczne, a na Malcie odnoszą się wyłącznie do kwalifikacji kadry dydaktycznej.

Rysunek G3: Zakres wewnętrznego zapewniania jakości – zgodnie ze standardami ENQA, 2006/07

	Praktyki w zakresie oceny studentów	Kwalifikacje kadry nauczycielskiej	Odpowiednie pomoce wspierające kształcenie studentów		Praktyki w zakresie oceny studentów	Kwalifikacje kadry nauczycielskiej	Odpowiednie pomoce wspierające kształcenie studentów
AD				IS	●	●	●
AL				IT	⊗	⊗	●
AM				LI	●	●	●
AT	●	●	●	LT	●	●	●
AZ	●	●	●	LU			
BA				LV	●	●	●
BE de	●	⊗	⊗	MD	●	●	●
BE fr	●	●	●	ME	●	●	●
BE nl	●	●	●	MK	:	●	:
BG	●	●	●	MT	⊗	●	⊗
CH	●	●	●	NL	⊗	⊗	⊗
CY				NO	●	●	●
CZ	■	■	■	PL	●	●	●
DE	●	●	●	PT	●	■	○
DK				SE	●	●	●
EE	⊗	●	●	RO	●	●	●
EL	●	●	●	RS	●	:	:
ES	○	●	●	RU	■	●	●
FI	●	●	●	SI	⊗	⊗	⊗
FR	●	●	●	SK	●	●	●
GE	●	●	●	TR	●	●	●
HR	●	●	●	UA	:	:	:
HU	●	●	●	UK	●	⊗	●
IE	●	●	●	VA	⊗	●	●

● Obowiązkowe ■ Zalecane ○ Opcjonalne
 ⊗ Brak regulacji dotyczących tej kwestii : Brak danych
 ■ Brak regulacji dotyczących statusu wewnętrznego zapewniania jakości

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G3):

Azerbejdżan: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Irlandia: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uczelni zawodowych. W przypadku uniwersytetów zaleca się uwzględnianie kwalifikacji kadry dydaktycznej i odpowiednich pomocy wspierających kształcenie studentów.

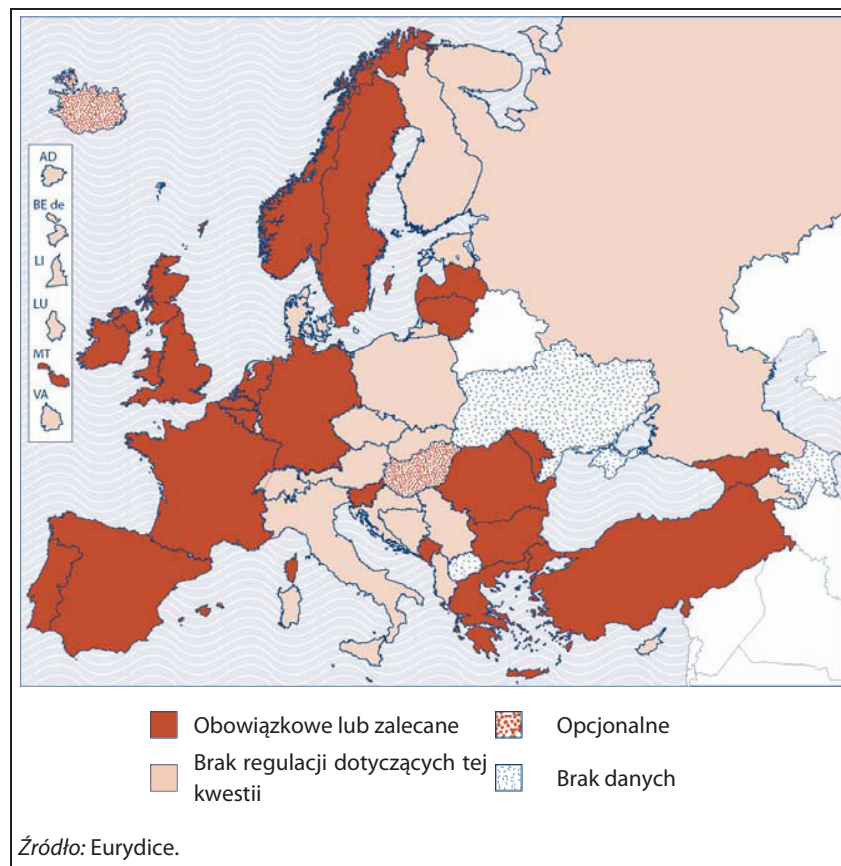
Publikowanie informacji o uczelniach jest często obowiązkowe

W standardach zapewniania jakości uzgodnionych w Bergen zwraca się uwagę na jeszcze inny aspekt, a mianowicie na to, że uczelnie powinny regularnie przedstawiać obiektywne informacje o programach studiów, przyznawanych kwalifikacjach i stosowanych procedurach oceny studentów. Informacje te powinny być powszechnie dostępne.

W ponad połowie krajów istnieją regulacje dotyczące informacji, jakie uczelnie powinny udostępniać. W przepisach stwierdza się na ogół, że należy publikować kryteria oceny studentów oraz informacje o programach studiów i przyznawanych kwalifikacjach. Jednak wymóg publikowania rzadziej dotyczy kryteriów oceny studentów niż informacji o programach i kwalifikacjach.

Rysunek G4: Publikowanie informacji o uczelniach, 2006/07

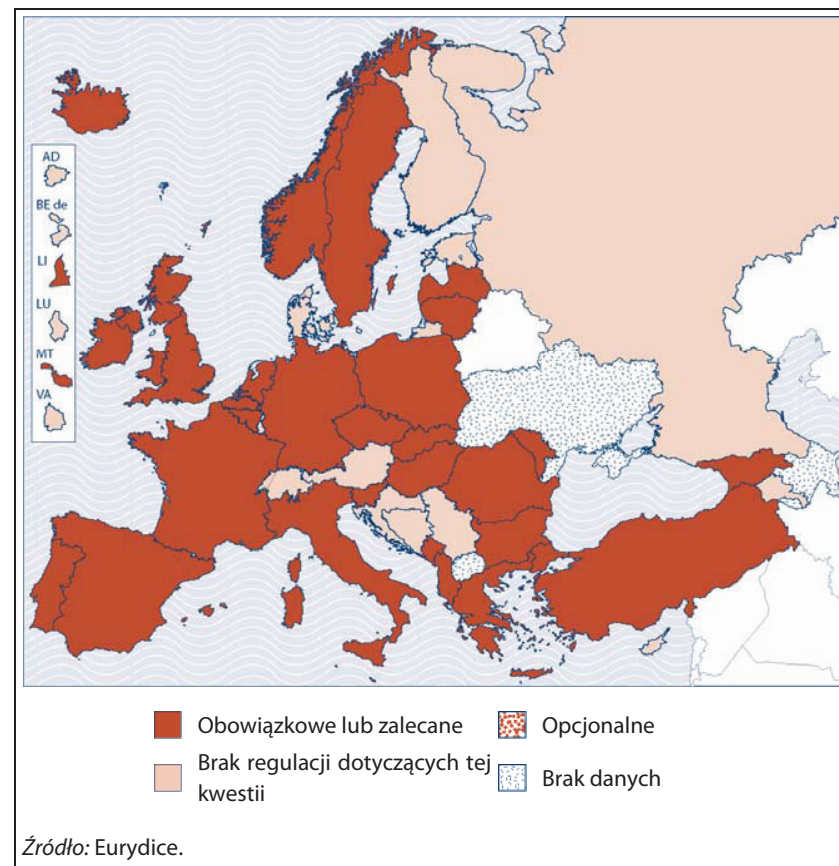
G4a: Kryteria oceny studentów

Dodatkowe uwagi (Rysunek G4)

Austria: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uniwersytetów. W przypadku *Fachhochschulen* powszechnie dostępne powinny być informacje o kryteriach oceny studentów oraz programach i kwalifikacjach.

G4b: Informacje o programach studiów i kwalifikacjach

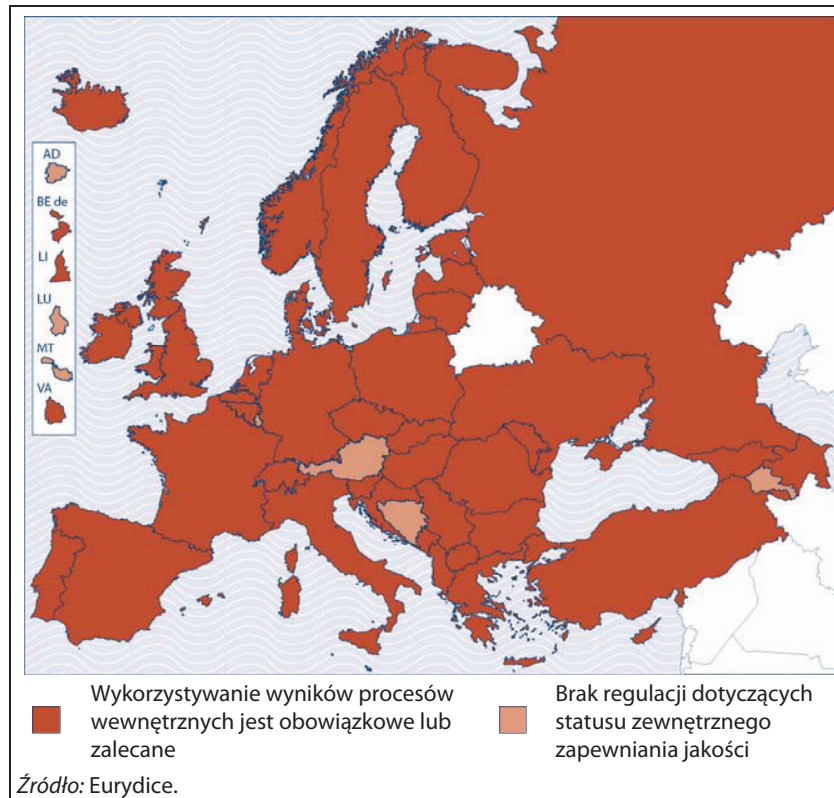
Dodatkowe uwagi (Rysunek G4 – c.d.)

Łotwa: Kryteria oceny są na ogół takie same w ramach wszystkich kierunków i zostały określone w przepisach dotyczących programów nauczania dla wszystkich rodzajów studiów.

Wyniki wewnętrznego zapewnienia jakości i wizytacji wykorzystuje się często w procedurach zewnętrznych

We wskazówkach ENQA podkreśla się, że w zewnętrznym zapewnianiu jakości istotne jest uwzględnianie wyników wcześniejszej oceny wewnętrznej, które mogą stanowić bardzo cenną podstawę procesów zewnętrznych, a także je ułatwiać.

Rysunek G5: Wykorzystywanie wyników procesów wewnętrznych do celów zewnętrznego zapewnienia jakości, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek G5)

Albania: Jeżeli uczelnia wprowadziła wewnętrzny system zapewnienia jakości, jest to uwzględniane w procesie akredytacji.

Austria: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uniwersytetów. W przypadku *Fachhochschulen* wykorzystywanie wyników procesów wewnętrznych jest obowiązkowe.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych.

We wszystkich krajach, w których zewnętrzne zapewnienie jakości jest obowiązkowe lub zalecane, w regulacjach stwierdza się, że wyniki wewnętrznego zapewnienia jakości należy wykorzystywać w procedurach zewnętrznych.

W dokumencie ENQA za przydatny element procesów oceny uznaje się wizytacje. Wizytacje są obowiązkowe lub zalecane w większości krajów; wyjątek stanowią kraje, w których istnieją bardzo nieliczne regulacje lub w ogóle brak regulacji w sprawie zewnętrznego zapewnienia jakości (Andora, Luksemburg i Malta) bądź w których nie ma specjalnych regulacji dotyczących uwzględnienia tej konkretnej procedury (Dania, Finlandia, Stolica Apostolska i Islandia).

Zewnętrzne zapewnienie jakości: nie wszędzie przewidziano obowiązkowy udział ekspertów zagranicznych i studentów

ENQA wyraźnie zaleca, aby w zewnętrznym zapewnianiu jakości uczestniczyli eksperci zagraniczni i studenci. W niemal wszystkich krajach wprowadzono regulacje określające, kto powinien brać udział w tych procesach. W większości przypadków obowiązkowy jest udział kadry dydaktycznej i naukowej. Udział studentów i ekspertów zagranicznych jest obowiązkowy lub zalecany w mniej więcej połowie krajów. W przepisach w Albanii, Niemieckojęzycznej Wspólnocie Belgii, Chorwacji, Niemczech, Francji, Irlandii (w przypadku uczelni zawodowych), Islandii, na Łotwie i Litwie,

Rysunek G6: Skład zespołów zajmujących się zewnętrznym zapewnianiem jakości, 2006/07

	Kadra dydaktyczna i naukowa	Eksperti zagraniczni	Studenci		Kadra dydaktyczna i naukowa	Eksperti zagraniczni	Studenci
AD				IS	●	●	●
AL	■	■	■	IT	●	○	⊗
AM				LI	●	●	⊗
AT	1			LT	●	■	●
	2	●	●	⊗	LU		
AZ	:	:	●	LV	■	●	●
BA				MD	●	■	⊗
BE de	●	●	●	ME	●	■	⊗
BE fr	●	●	⊗	MK	●	●	●
BE nl	⊗	⊗	●	MT			
BG	⊗	⊗	●	NL	⊗	⊗	●
CH	●	●	⊗	NO	●	●	●
CY	●	●	⊗	PL	●	○	○
CZ	●	⊗	⊗	PT	●	●	⊗
DE	■	■	■	RO	●	⊗	⊗
DK	●	⊗	●	RS	:	:	●
EE	⊗	●	⊗	RU	●	○	■
EL	⊗	■	⊗	SE	●	■	●
ES	⊗	⊗	⊗	SI	●	■	●
FI	■	○	■	SK	●	●	■
FR	●	●	■	TR	●	●	●
GE	■	○	■	UA	:	:	●
HR	●	●	●	UK	●	⊗	⊗
HU	●	○	●	VA	⊗	⊗	⊗
IE	●	●	●				

● Udział obowiązkowy ■ Udział zalecany ○ Udział opcjonalny
 ⊗ Brak regulacji dotyczących tej kwestii : Brak danych
 □ Brak regulacji dotyczących statusu zewnętrznego zapewnienia jakości

Źródło: Eurydice.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G6)

Austria: 1) Uniwersytety, 2) Fachhochschulen.

Azerbejdżan i Ukraina: Dane pochodzą z krajowych raportów przedłożonych Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych.

Republika Czeska: Obowiązkowo uczestniczą także urzędnicy ministerialni, a eksperci zagraniczni wchodzi często w skład takich zespołów.

Irlandia: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uczelni zawodowych. W przypadku uniwersytetów kwestia udziału studentów nie jest uregulowana.

w Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Holandii, Hiszpanii, Irlandii, Islandii, Litwie, Niemczech, Norwegii, Słowacji, Szwecji i Turcji stwierdza się, że uczestniczyć powinni zarówno eksperci zagraniczni, jak i studenci. W Estonii i Grecji obowiązkowy lub zalecany jest jedynie udział ekspertów zagranicznych.

W Danii wskazuje zarząd Duńskiego Instytutu ds. Oceny. W przepisach stwierdza się, że zespół przeprowadzający ocenę zewnętrzną muszą wspomagać eksperci z danej dziedziny.

W Holandii obowiązkowy jest udział co najmniej trzech niezależnych ekspertów z danej dziedziny i jednego studenta. W przypadku uniwersytetów zaleca się angażowanie ekspertów zagranicznych.

Na Łotwie studenci uczestniczą w pracach zespołu przeprowadzającego ocenę zewnętrzną w charakterze obserwatorów bez prawa głosu.

W Stolicy Apostolskiej i Hiszpanii nie istnieją regulacje określające, kto powinien uczestniczyć w procedurach zewnętrznego zapewnienia jakości.

W większości krajów obowiązują jasne procedury dotyczące dalszych działań

We wskazówkach ENQA stwierdza się wyraźnie, że procesy zewnętrznego zapewniania jakości powinny obejmować sformalizowaną procedurę dalszych działań, która ma zagwarantować, że zalecenia zostaną uwzględnione, a plany działań naprawczych zostaną nie tylko opracowane, ale także szybko wprowadzone w życie. Agencje powinny od czasu do czasu opracowywać raporty przedstawiające ogólne wnioski z przeprowadzonych ocen, które mogą zawierać informacje o nowych zjawiskach, trendach i trudnościach w całym systemie szkolnictwa wyższego.

W wielu krajach wydaje się regulacje dotyczące dalszych działań. W 26 krajach lub regionach obowiązkowe lub zalecane jest opracowywanie planów działań naprawczych i zbiorczych raportów o całościowych wynikach.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G7)

Austria: 1) Uniwersytety, 2) Fachhochschulen.

Cypr: Wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych.

Irlandia: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uczelni zawodowych. W przypadku uniwersytetów procedury te są zalecane.

Polska: Nie ma wymogu opracowywania formalnego planu działań naprawczych, ale w przypadku przyznania oceny warunkowej Państwowa Komisja Akredytacyjna sprawdza, czy jej zalecenia zostały wdrożone w określonym terminie.

Zjednoczone Królestwo: Plan działań naprawczych jest wymagany jedynie w przypadku negatywnej oceny.

Rysunek G7: Procedury dalszych działań w zewnętrznym zapewnianiu jakości, 2006/07

	Wykorzystywanie wyników do opracowania zbiorczych raportów przedstawiających ogólne wnioski	Plan działań naprawczych		Wykorzystywanie wyników do opracowania zbiorczych raportów przedstawiających ogólne wnioski	Plan działań naprawczych
AD			IS	●	●
AL	●	●	IT	⊗	⊗
AM			LI	⊗	⊗
AT 1			LT	●	●
AT 2	●	●	LU		
AZ	:	:	LV	●	⊗
BA			MD	●	●
BE de	⊗	●	ME	●	■
BE fr	⊗	⊗	MK	:	:
BE nl	●	■	MT		
BG	●	●	NL	●	●
CH	●	■	NO	●	●
CY	●	●	PL	⊗	⊗
CZ	●	●	PT	●	■
DE	■	⊗	RO	●	●
DK	⊗	●	RS	:	:
EE	●	⊗	RU	●	●
EL	●	●	SE	●	●
ES	⊗	⊗	SI	●	●
FI	●	■	SK	●	●
FR	●	●	TR	■	●
GE	●	⊗	UA	:	:
HR	⊗	⊗	UK	●	■
HU	●	●	VA	⊗	⊗
IE	●	●			

● Obowiązkowe ■ Zalecane ⊗ Brak regulacji dotyczących tej kwestii
 ■ Brak regulacji dotyczących statusu zewnętrznego zapewniania jakości : Brak danych

Źródło: Eurydice.

W większości krajów obowiązkowo przeprowadza się okresową ocenę zewnętrzną

ENQA zaleca, aby działania w ramach zewnętrznego zapewnienia jakości były prowadzone cyklicznie, a długość cyklu została jasno określona.

W niemal wszystkich krajach, w których istnieją regulacje dotyczące zapewnienia jakości, ocena zewnętrzna musi odbywać się regularnie. Częstotliwość ocen jest natomiast bardzo zróżnicowana, zależnie od procedury zapewnienia jakości, np. akredytacji (lub ponownej akredytacji) uczelni lub programów bądź oceny programów. W niektórych krajach ocenę zewnętrzną przeprowadza się również według kierunków studiów.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G8)

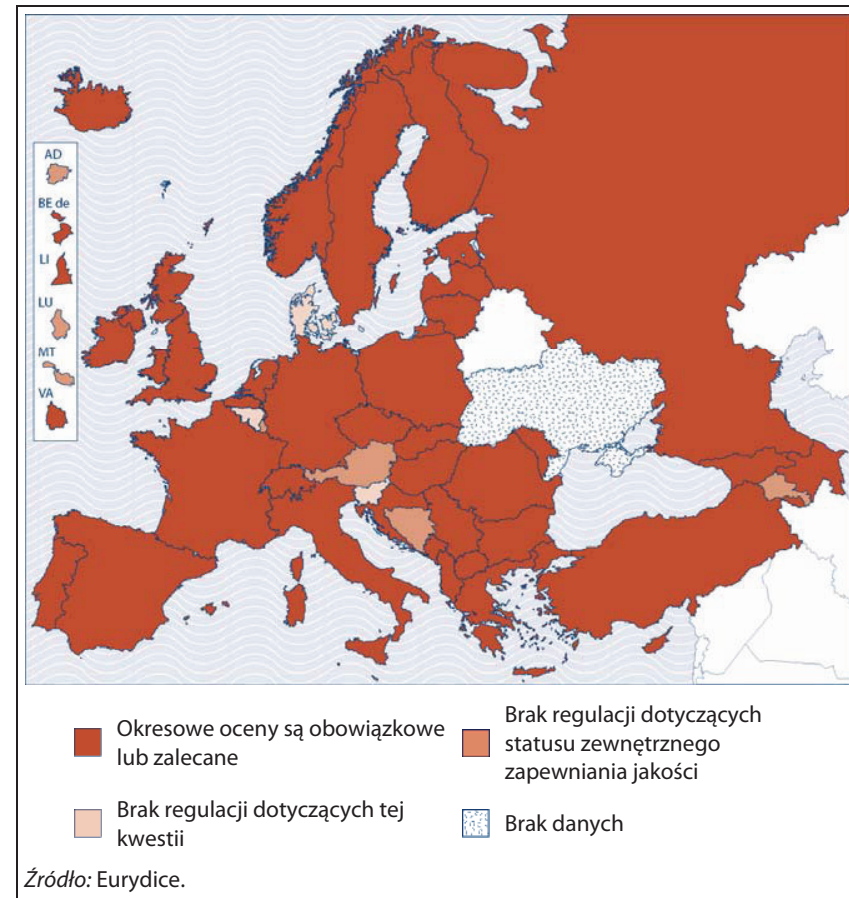
Austria: Przedstawione informacje dotyczą wyłącznie uniwersytetów. W przypadku *Fachhochschulen* okresowe oceny są obowiązkowe.

Azerbejdżan: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Cypr: Wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych.

Republika Czeska: Informacje dotyczą akredytacji programów. W odniesieniu do innych form oceny częstotliwość nie została określona.

Rysunek G8: Regularne działania w ramach zewnętrznego zapewnienia jakości, 2006/07

Obowiązkowo publikuje się wiele informacji dotyczących zewnętrznego zapewnienia jakości

Publikowane powinny być nie tylko wyniki zewnętrznej oceny, ale także stosowane procedury i kryteria oraz informacje o częstotliwości oceny.

Wszystkie informacje o ocenie (wyniki, procedury, kryteria i częstotliwość) są publikowane obowiązkowo lub zgodnie z zaleceniami w większości krajów, w których zewnętrzne zapewnienie jakości jest obowiązkowe.

W Chorwacji i Turcji publikuje się jedynie wyniki, a w Szwajcarii do wiadomości publicznej podaje się wyłącznie pozytywne wyniki ocen zewnętrznych. Publikowanie wyników nie zostało uregulowane we Francuskiej Wspólnocie Belgii, a w Mołdowie jest opcjonalne. Takiego wymogu nie ma również w Estonii, ale w praktyce wyniki są zawsze publikowane.

We Francji i Hiszpanii nie istnieją oficjalne regulacje dotyczące publikowania informacji o zewnętrznym zapewnianiu jakości, ale publikacja wyników oceny stanowi integralną część tego procesu.

Dodatkowe uwagi (Rysunek G9)

Albania: Publikacja jest obowiązkowa wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych, a w przypadku uczelni publicznych decyzje podejmuje się na zasadzie indywidualnej.

Austria: 1) Uniwersytety, 2) Fachhochschulen.

Cypr: Wyłącznie w przypadku uczelni prywatnych.

Łotwa: Procedura, kryteria i częstotliwość oceny zewnętrznej zostały określone w przepisach; w związku z tym informacje te uznaje się za powszechnie dostępne.

Ukraina: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Rysunek G9: Publikowanie informacji o zewnętrznym zapewnianiu jakości, 2006/07

	Wyniki	Procedury	Kryte-ria	Często-tliwość		Wyniki	Procedury	Kryte-ria	Często-tliwość
AD					IS	⊗	⊗	⊗	⊗
AL	■	●	●	●	IT	●	●	●	●
AM					LI	⊗	⊗	⊗	⊗
AT 1					LT	●	●	●	●
2	●	●	●	●	LU				
AZ	:	:	:	:	LV	●	⊗	⊗	⊗
BA					MD	○	●	●	●
BE de	●	⊗	⊗	●	ME	●	●	●	●
BE fr	⊗	●	●	⊗	MK	●	:	:	:
BE nl	●	●	●	●	MT				
BG	●	●	●	●	NL	●	●	●	●
CH	●	●	●	●	NO	●	●	●	●
CY	●	●	●	●	PL	●	●	●	●
CZ	●	●	●	●	PT	●	●	●	●
DE	●	●	●	●	RO	●	●	●	●
DK	●	●	●	●	RS	●	:	:	:
EE	⊗	●	●	●	RU	●	●	●	●
EL	●	●	●	●	SE	●	●	●	●
ES	⊗	⊗	⊗	⊗	SI	●	●	●	⊗
FI	●	●	●	●	SK	●	●	●	●
FR	⊗	⊗	⊗	⊗	TR	●	⊗	⊗	⊗
GE	●	●	●	●	UA	●	:	:	:
HR	●	⊗	⊗	⊗	UK	●	●	●	●
HU	●	●	●	●	VA	⊗	⊗	⊗	⊗
IE	●	●	●	●					

● Obowiązkowe ■ Zalecane ○ Opcjonalne
 ⊗ Brak regulacji dotyczących tej kwestii : Brak danych
 □ Brak regulacji dotyczących statusu zewnętrznego zapewnienia jakości

Źródło: Eurydice.

CZĘŚĆ H: REALIZACJA PROCESU BOLOŃSKIEGO – DZIAŁANIA UZUPEŁNIAJĄCE

Kraje-sygnatariusze Deklaracji Bolońskiej zgodziły się wprowadzić do 2010 r. trzystopniową strukturę studiów (zob.: część A), ECTS (część C) i suplement do dyplomu (część D). Władze publiczne w poszczególnych krajach mogą wspierać uczelnie w realizacji tych zadań w dwojaki sposób – poprzez rozwiązania motywujące i mechanizmy kontrolne.

Rozwiązania motywujące stosuje się jako wsparcie w fazie wprowadzania struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu. Mogą to być zachęty finansowe (np. dotacje) lub pomoc w formie informacji (np. doradztwa czy wskazówek).

Specjalne **mechanizmy kontrolne** służą kontrolowaniu postępów we wprowadzaniu trzech wspomnianych wyżej aspektów. Na ogół uczestniczące kraje starają się dopilnować, aby struktura trzystopniowa, ECTS i suplement do dyplomu były wprowadzane prawidłowo i sprawnie. Kontrolę sprawuje się przeważnie poprzez mechanizmy wewnętrznego, a w szczególności zewnętrznego zapewniania jakości. Oznacza to, że odpowiednia krajowa agencja ds. zapewniania jakości nie przyznaje akredytacji programom lub uczelniom, które nie spełniają wszystkich warunków określonych w krajowych przepisach lub oficjalnych dokumentach stanowiących podstawę Procesu Bolońskiego. Bardziej szczegółowe informacje o zapewnianiu jakości w krajach-sygnatariuszach Deklaracji Bolońskiej przedstawiono w częściach F i G.

Dodatkowe mechanizmy kontrolne służące monitorowaniu postępu prac – np. sporządzanie specjalnych raportów o wynikach oceny czy monitorowania – istnieją jedynie w kilku krajach. Dobrym przykładem jest Austria, gdzie Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury regularnie opracowuje raport na temat monitorowania realizacji Procesu Bolońskiego. Na podstawie celów bolońskich wytyczono szczegółowe cele krajowe i przełożono je na konkretne działania, określając zakres obowiązków i harmonogram realizacji

poszczególnych zadań. Taki mechanizm regularnego monitorowania ma zagwarantować pełne zaangażowanie na rzecz realizacji tych celów. Ostatni raport, obejmujący lata 2000-2004, opublikowano w 2005 r., a kolejny ma zostać opublikowany wiosną 2007 r.

Rozwiązania motywujące stosuje się znacznie powszechniej niż mechanizmy kontrolne. Należy zauważyć, że uwzględniono tu wyłącznie **rozwiązania motywujące stosowane przez władze publiczne w poszczególnych krajach**. W związku z tym na rysunku H1 nie podano informacji o indywidualnych inicjatywach uczelni czy organizacji prywatnych, ani o wsparciu (finansowym) z funduszy Unii Europejskiej (np. programu Socrates). Nie uwzględniono też działań wspierających ze strony Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego, krajowych zespołów promotorów bolońskich czy krajowych ośrodków Europass i NARIC, ponieważ są one – przynajmniej w pewnym zakresie – finansowane z funduszy UE. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na cenny wkład krajowych promotorów bolońskich oraz krajowych ośrodków Europass i NARIC w promowanie Procesu Bolońskiego. Krajowi promotorzy bolońscy m.in. doradzają uczelniom w sprawach związanych z wdrażaniem reform bolońskich na zasadzie pomocy koleżeńskiej, a niektórzy z nich działają również jako specjaliści ds. ECTS i suplementu do dyplomu, aby zagwarantować prawidłowe wprowadzanie tych rozwiązań. Z kolei krajowe ośrodki Europass i NARIC zapewniają uczelniom i indywidualnym osobom fachowe wsparcie w sprawach dotyczących suplementu do dyplomu.

Na ogół krajowe władze publiczne stosują rozwiązania motywujące jedynie wtedy, gdy prace zmierzające do pełnego wprowadzenia trzech głównych aspektów Procesu Bolońskiego są nadal w toku. W związku z tym w wielu wypadkach takie wsparcie nie będzie już dostępne w krajach, gdzie funkcjonowanie struktury trzystopniowej i stosowanie ECTS lub suplementu do dyplomu stało się ugruntowaną praktyką. Jeżeli jednak rozwiązania motywujące przewidziano w długoterminowym programie prac,

obejmującym kilka lat, takie wsparcie może być również oferowane w przejściowym okresie „stopniowej finalizacji”, pomimo że określony aspekt Procesu Bolońskiego został już w pełni wprowadzony. I odwrotnie – rozwiązania motywujące są w niektórych przypadkach oferowane jedynie w momencie uruchamiania krajowych reform w ramach Procesu Bolońskiego, a nie są już stosowane później, choć proces wdrażania nie został jeszcze zakończony.

Rozwiązania motywujące stosuje się w większości krajów, które są nadal w fazie wdrażania reform

W prawie połowie wszystkich krajów wprowadzono już w pełni co najmniej dwa z trzech głównych aspektów Procesu Bolońskiego (struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu). W krajach, w których w roku 2006/07 stosowano rozwiązania motywujące, mają one przeważnie formę doradztwa i fachowej pomocy. W dziesięciu krajach lub regionach oferuje się zachęty finansowe przeznaczone na wprowadzanie co najmniej jednego z wyżej wymienionych aspektów (zwykle struktury trzystopniowej). Takie wsparcie finansowe przyznaje się w postaci określonej kwoty zwiększającej budżet uczelni lub dotacji na określony cel. W niektórych przypadkach organizuje się także konkursy wniosków, w których uczelnie mogą występować o fundusze.

Bardziej szczegółowe informacje o charakterze stosowanych rozwiązań motywujących podało kilka krajów.

W Republice Czeskiej rozwiązania motywujące przewidziano w programach rozwojowych, w ramach których uczelnie mogą składać projekty do finansowania. Przykładem takich rozwiązań jest zwiększanie środków na studia licencjackie/inżynierskie według jednolitej stawki w wysokości 5% i stopniowe zwiększanie środków na efektywnie prowadzone studia doktoranckie, które kończy coraz większa liczba wysoko wykwalifikowanych absolwentów.

Rysunek H1: Rozwiązania motywujące do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu, 2006/07

	Struktura 3-stopniowa	ECTS	Suplement do dyplomu		Struktura 3-stopniowa	ECTS	Suplement do dyplomu
AD	:	:	:	IS	■	■	■
AL	●○	■	×	IT	■	■	■
AM	○	○	×	LI	■	■	■
AT	○	○	○	LT	■	○	■
AZ	:	○	:	LU	■	■	×
BA	×	×	×	LV	■	×	■
BE de	×	■	×	MD	:	■	:
BE fr	■	○	○	ME	×	■	■
BE nl	■	■	■	MK	:	:	:
BG	■	■	■	MT	■	×	×
CH	●○	●○	■	NL	■	■	○
CY	■	■	■	NO	■	■	■
CZ	●	●	●	PL	×	×	×
DE	○	■	■	PT	○	○	○
DK	■	■	■	RO	■	■	■
EE	×	●	■	RS	×	■	■
EL	■	■	■	RU	×	×	×
ES	●	×	×	SE	●	×	■
FI	●	■	●○	SI	○	■	■
FR	●○	○	○	SK	×	■	×
GE	●	○	■	TR	■	■	○
HR	×	×	×	UA	:	:	:
HU	●○	■	■	UK	■	○	○
IE	■	×	×	VA	■	○	○

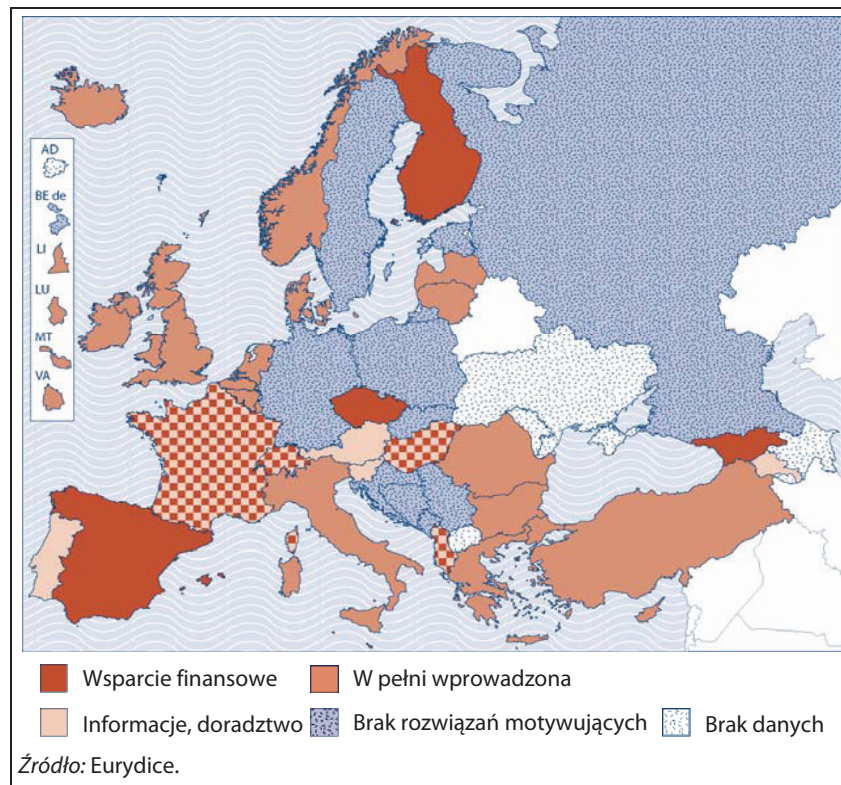
● Wsparcie finansowe ■ W pełni wprowadzone

○ Informacje lub doradztwo × Brak rozwiązań motywujących

: Brak danych

Źródło: Eurydice.

Rysunek H1a: Rozwiązania motywujące do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej, 2006/07

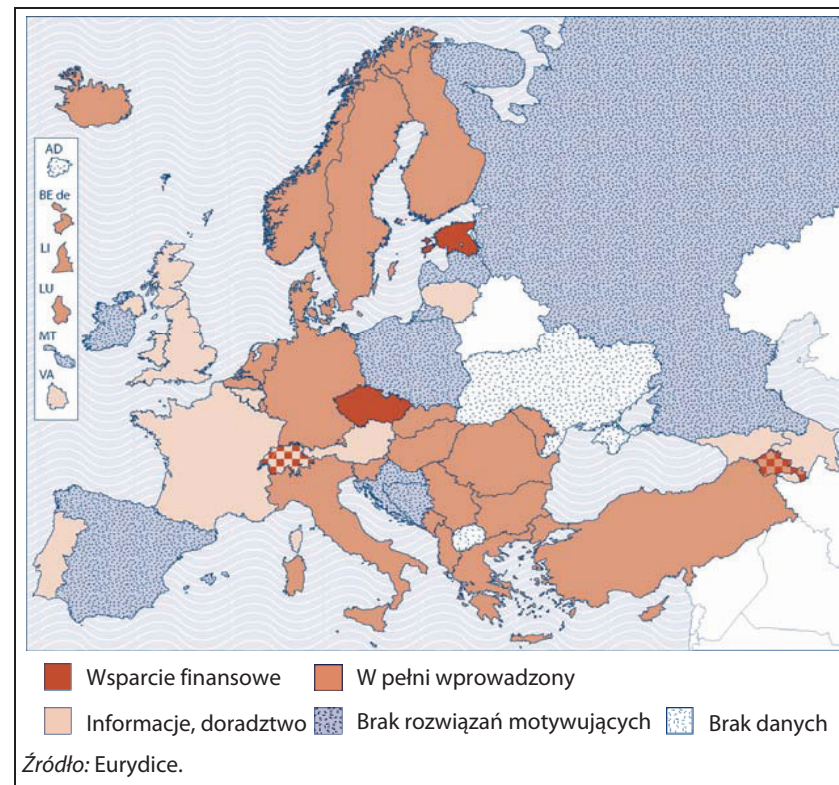

Dodatkowe uwagi (Rysunek H1)

Azerbejdżan: Dane, jeżeli są dostępne, pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Belgia (BE de): W związku z tym, że we Wspólnocie Niemieckojęzycznej istnieje tylko jedna uczelnia, zakres nowej struktury celowo ograniczono do studiów pierwszego stopnia. Zgodnie z przepisami z 2005 r. tytuł licencjacki/inżynierski i suplement do dyplomu będzie można otrzymać po raz pierwszy w roku 2007/08. Zdaniem władz publicznych, specjalne rozwiązania motywujące nie są konieczne.

Rysunek H1b: Rozwiązania motywujące do pełnego wprowadzenia ECTS, 2006/07

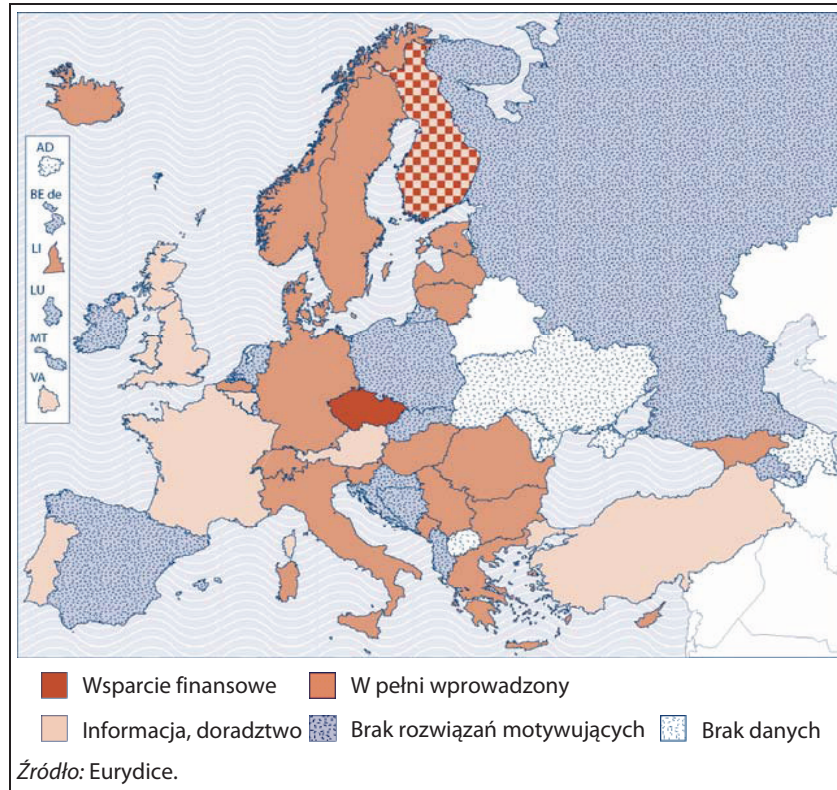

Dodatkowe uwagi (Rysunek H1 – c.d.)

Dania: W kilku programach kształcenia (głównie nadzorowanych przez Ministerstwo Kultury) nie wprowadzono jeszcze zmian w celu dostosowania ich do struktury trzystopniowej; w przypadku innych nie planuje się takich zmian w najbliższej przyszłości.

Francja: Wsparcie finansowe na wprowadzanie struktury trzystopniowej może zostać przyznane w wyniku negocjacji dotyczących czteroletniego kontraktu między rządem centralnym a uniwersytetami.

Rysunek H1c: Rozwiązania motywujące do pełnego wprowadzenia suplementu do dyplomu, 2006/07

Dodatkowe uwagi (Rysunek H1 – c.d.)

Węgry: W związku z tym, że suplement do dyplomu wydaje się obowiązkowo dopiero od marca 2006 r., Ministerstwo Edukacji i Kultury utworzyło Centrum Informacji o Suplemencie do Dyplomu, które ma wspierać uczelnie poprzez przekazywanie informacji za pośrednictwem Programu Koordynującego i doradztwo elektroniczne, oraz zapewnia praktyczną pomoc w zakresie programów informatycznych.

Norwegia: Wsparcie finansowe ze strony władz publicznych, mające zachęcić do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu, było przyznawane w latach 2002-2004.

Uczelnie w Finlandii otrzymują dodatkowe fundusze przeznaczone konkretnie na wprowadzanie struktury trzystopniowej i rozwijanie systemu tytułów/stopni. W tym celu fińskie Ministerstwo Edukacji przyznało środki na coroczne finansowanie projektów w wysokości ok. 5 milionów euro dla wszystkich uniwersytetów na lata 2004-2007. Jeden z tych projektów pod nazwą W2W ('pięć lat, dwa stopnie') ma ułatwiać studentom ukończenie studiów dwustopniowych w ciągu pięciu lat.

Na Węgrzech istnieje możliwość ubiegania się o dotacje w konkursach wniosków. Wysokość dotacji może być zróżnicowana, zależnie od rodzaju i treści wniosku (nowe programy nauczania, zapewnianie jakości itp.). Jeśli chodzi o ECTS, Krajowa Rada ds. Punktów Zaliczeniowych, która prowadzi również takie działania kontrolne jak ogólne monitorowanie stosowania punktów, zapewniła wsparcie w postaci fachowej pomocy, punktów informacyjnych oraz innych usług administracyjnych i doradczych.

W Hiszpanii w 2006 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki zainwestowało ok. 13 milionów euro w programy i projekty pilotażowe w celu dostosowania uczelni do wymogów Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Podobne programy są również finansowane przez Wspólnoty Autonomiczne.

Szwedzki rząd przekazał fundusze, zarówno bezpośrednio do uczelni, jak i za pośrednictwem *Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning* (Szwedzkiej Agencji ds. Sieci i Współpracy w Szkolnictwie Wyższym), aby wesprzeć prace nad strukturą trzystopniową i stymulować współpracę między uczelniami w trakcie jej wprowadzania.

Szwajcaria przeznaczyła 32 miliony franków szwajcarskich na wspieranie realizacji reform bolońskich w latach 2004-2007. Każda uczelnia otrzymuje bezpośrednio określoną część tej łącznej kwoty, zależnie od liczby studentów, programów i przyznawanych tytułów/stopni.

OBJAŚNIENIA DO DIAGRAMÓW

TDiagramy zamieszczone w materiałach krajowych przedstawiają najważniejsze ścieżki kształcenia w szkolnictwie wyższym według kierunków studiów. Każda z tych ścieżek obejmuje jeden lub kilka programów w ramach studiów pierwszego, drugiego i/lub trzeciego stopnia. Studia pierwszego i drugiego stopnia umieszczono po lewej stronie, a studia trzeciego stopnia i studia podyplomowe po prawej stronie diagramu.

Poszczególne programy (studia na określonym poziomie) przedstawiono w formie kolorowych ramek. Długość ramki oznacza nominalny czas trwania programu, przy czym informacje te odnoszą się do studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych), choć studia te mogą być również prowadzone jako studia w niepełnym wymiarze (niestacjonarne).

Studia na poziomach ISCED 5A, 5B i 6 (zob.: Glosariusz) zostały wyodrębnione za pomocą różnych odcieni. W obrębie danego poziomu ISCED różne kierunki studiów połączono w jedną ścieżkę, jeżeli mają następujące cechy wspólne:

- procedury selekcji kandydatów na studia (na poziomie krajowym lub uczelnianym) są zbliżone,
- studia są prowadzone przez ten sam rodzaj uczelni,
- studia mają taką samą długość,
- studia kończą się tym samym rodzajem kwalifikacji (tytułem/stopniem).

Jeżeli w tym samym rodzaju uczelni prowadzi się różne kierunki studiów, a programy na tych kierunkach różnią się od siebie pod względem jednego lub kilku z wyżej wymienionych kryteriów, nazwa danego rodzaju uczelni nie została powtórzona przy każdej z wyodrębnionych ścieżek. Jeśli natomiast w danym rodzaju uczelni prowadzi się studia na

różnych poziomach ISCED (ISCED 5A i 5B), nazwę tego rodzaju uczelni podano przy obydwu tych poziomach.

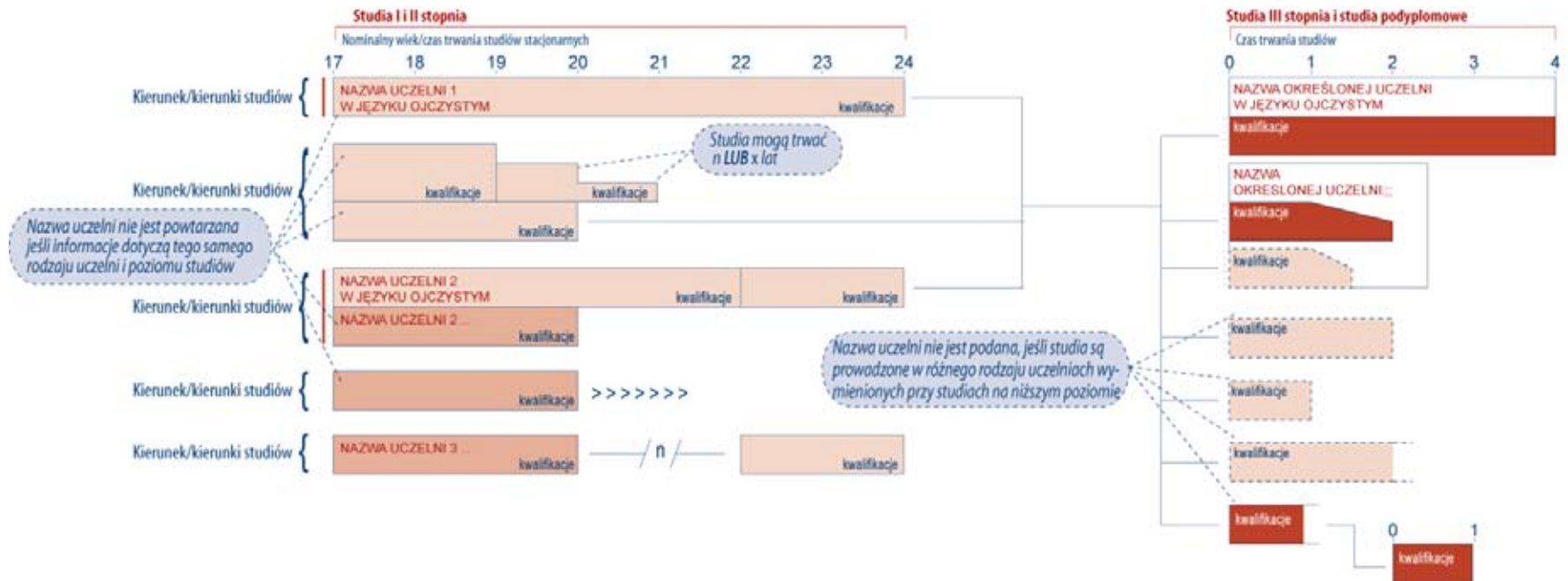
Procedurę selekcji lub ograniczenia dotyczące liczby miejsc dla kandydatów na studia oznaczono pionową czerwoną linią. Linia ciągła oznacza, że procedury selekcji są ustalane na poziomie krajowym lub regionalnym. Linia kropkowana oznacza, że procedury są ustalane na poziomie uczelnianym. Linie ciągłą i linię kropkowaną umieszczono obok siebie w każdym przypadku, gdy decyzje w tym zakresie podejmuje się zarówno na poziomie krajowym/regionalnym, jak i uczelnianym.

Studia pierwszego stopnia mogą same w sobie umożliwić dostęp do rynku pracy. Jeżeli ramka studiów drugiego stopnia ma mniejszą wysokość niż ramka studiów pierwszego stopnia, oznacza to, że studenci mogą zakończyć naukę w ramach danej ścieżki akademickiej, uzyskując odpowiedni tytuł po ukończeniu studiów pierwszego stopnia. W przypadku gdy prowadzone studia mają różny czas trwania (np. roczne lub dwuletnie studia magisterskie), sytuację tę przedstawiono za pomocą ramki o zróżnicowanej wysokości.

W przypadku gdy dostęp do studiów doktoranckich na poziomie ISCED 6 (lub studiów podyplomowych na poziomie 5A lub 5B) jest uzależniony od posiadania kwalifikacji uzyskiwanej po ukończeniu studiów pierwszego lub drugiego stopnia, wymóg ten oznaczono linią łączącą dwie odpowiednie ramki.

Na diagramie przedstawiono wyłącznie ścieżki prowadzące z jednego cyklu studiów do cyklu na wyższym poziomie w obrębie tego samego kierunku studiów. Nie uwzględniono w związku z tym możliwości równoczesnego studiowania na kilku kierunkach na tym samym poziomie, podejmowania studiów pierwszego/drugiego stopnia po uzyskaniu pierwszego/drugiego tytułu na innym kierunku, ani przenoszenia się na inny kierunek/rodzaj studiów w ramach studiów pierwszego stopnia.

LEGENDA

ISCED 5A (studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym
>>> Studia za granicą	/ n / Wymagane doświadczenie zawodowe + jego długość	

ANDORA

AD

Ustawa o uczelniach została uchwalona w 1997 r. W lipcu 2004 r. podjęto próbę uregulowania kwestii przyznawania krajowych tytułów/stopni w szkolnictwie wyższym. Prace nad odpowiednimi zmianami legislacyjnymi związanymi z Procesem Bolońskim nie zostały jeszcze zakończone i są obecnie przedmiotem dyskusji. Nowa ustawa została wniesiona pod obrady parlamentu i oczekuje na zatwierdzenie. Będzie ona dotyczyć wprowadzenia struktury studiów opartej na **trzech głównych cyklach** (studiach licencjackich/inżynierskich, magisterskich i doktoranckich), systemu punktów ECTS, wspólnych tytułów/stopni oraz zasad zapewniania jakości, przejrzystości i mobilności.

Z uwagi na to, że studia wyższe w Księstwie Andory prowadzi się obecnie w ograniczonym

zakresie (wyłącznie jako studia jednolite), zdecydowana większość młodzieży kształcącej się na tym poziomie odbywa studia w Hiszpanii lub Francji.

Istnieje również możliwość odbywania studiów pierwszego i drugiego stopnia w systemie kształcenia na odległość. Po ukończeniu takich studiów studenci otrzymują podwójny tytuł, przyznawany przez rząd Andory i Kataloński Uniwersytet Otwarty, który jest w związku z tym uznawany oficjalnie także w Hiszpanii.

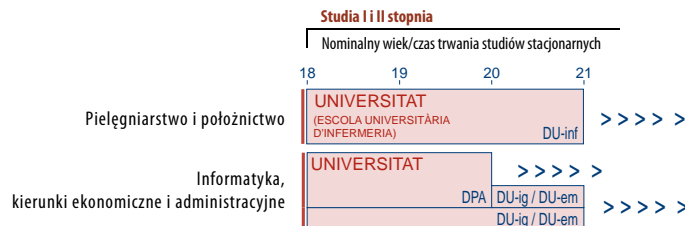
ECTS zaczęto wprowadzać na Uniwersytecie Andorskim w roku akademickim 2004/05 i jest on stosowany zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów. Zostanie on wprowadzony w pełni i będzie obowiązkowy po zatwierdzeniu nowej ustawy o uniwersytetach.

W lipcu 2004 r. wydano rozporządzenie dotyczące **suplementu do dyplomu**. Od roku akademickiego 2004/05 wszystkie krajowe dyplomy ukończenia studiów są wydawane bezpłatnie wraz z suplementem. Wszyscy studenci otrzymują go automatycznie w języku katalońskim. Na życzenie studentów jest on również wydawany w języku hiszpańskim, francuskim, portugalskim lub angielskim.

Kwestia zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym jest uwzględniona w aktualnych przepisach. W celu wprowadzenia systemu zapewniania jakości rząd utworzył w listopadzie 2006 r. krajową Agencję ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym w Andorze (*Agència de Qualitat de l'Ensenyament Superior d'Andorra, AQESA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
30 lipca 1997	Ustawa o uczelniach	Llei d'Universitats
14 lipca 2004	Rozporządzenie w sprawie przyznawania krajowych tytułów/stopni w szkolnictwie wyższym	Decret d'aprovació del Reglament sobre l'expedició de títols d'ensenyament superior de caràcter estatal
14 lipca 2004	Rozporządzenie w sprawie wydawania suplementu do dyplomu	Decret regulador de l'expedició del suplement europeu al diploma
22 listopada 2006	Rozporządzenie w sprawie utworzenia i funkcjonowania Agencji ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym w Andorze	Decret d'aprovació del Reglament pel qual es regula la creació i el funcionament de l'Agència de Qualitat de l'Ensenyament Superior d'Andorra.

Źródło: Eurydice

☐	ISCED 5A (studia I lub II stopnia)	☒	Studia na poziomie ISCED 6	☒	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	>>>	Studia za granicą
☒	ISCED 5B (studia I lub II stopnia)	☐	Studia podyplomowe	☒	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym		

DPA	<i>Diploma Professional Avançat</i>	DU-ig	<i>Diploma Universitari en Informàtica de Gestió</i>
DU-em	<i>Diploma Universitari en Administració d'Empreses</i>	DU-inf	<i>Diploma Universitari en Infermeria</i>

Na następujących kierunkach istnieje możliwość odbywania studiów w systemie kształcenia na odległość: kierunki ekonomiczne i administracyjne, informatyka, systemy komputerowe, studia multimedialne, turystyka i telekomunikacja. Studia te trwają trzy lata i kończą się pierwszym tytułem. W systemie kształcenia na odległość prowadzi się także studia pierwszego i drugiego stopnia na kierunkach prawo i filologia katalońska oraz na kierunkach humanistycznych i psychologii; studia te trwają cztery lata. Studia drugiego stopnia w systemie kształcenia na odległość prowadzi się również na następujących kierunkach: kierunki ekonomiczne i społeczne, techniki audiowizualne, dokumentacja, informatyka, telekomunikacja, nauka o kulturach Azji Wschodniej, badania i techniki badań rynkowych, psychopedagogika, reklama i *public relations*; studia te trwają dwa lata.

ALBANIA

W lipcu 2003 r. Parlament znowelizował ustawę o szkolnictwie wyższym w Republice Albanii z 1999 r., tworząc w ten sposób warunki do wprowadzenia systemu opartego na cyklach studiów. Studia trzeciego stopnia są organizowane na podstawie kryteriów określonych w decyzji Rady Ministrów z grudnia 1998 r., znowelizowanej ustawą o szkolnictwie wyższym w lutym 1999 r. i decyzją z grudnia 2004 r. Zgodnie z rozporządzeniem z maja 2006 r. Grupa Wdrożeniowa Procesu Bolońskiego w Albanii rozpoczęła w pełnym zakresie prace nad wdrażaniem reform w szkolnictwie wyższym, aby osiągnąć cele bolońskie do 2010 r.

Zgodnie z zarządzeniem nr 20 z 2004 r. studia we wszystkich uniwersytetach i na większości kierunków mają strukturę **dwustopniową** (studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie) od roku akademickiego 2005/06. Studia licencjackie/inżynierskie trwają co najmniej trzy lata, a studia magisterskie od roku do 2 lat. Wyjątek stanowią kierunki: medycyna, stomatologia, farmacja, architektura i weterynaria oraz kierunki artystyczne; studia na tych kierunkach trwają 6 lat. Na kierunkach elektrotechnika i rolnictwo struktura dwustopniowa istnieje od roku 2001/02 dzięki współpracy między rządami Albanii i Włoch.

Struktura dwustopniowa (studia licencjackie i magisterskie) ma również zastosowanie do studiów na poziomie ISCED 5B na takich

kierunkach jak pielęgniarstwo i kształcenie nauczycieli przedszkolnych.

O przyjęcie na studia **doktoranckie** mogą ubiegać się osoby posiadające tytuł magisterski lub równoważne kwalifikacje uzyskane w kraju lub za granicą. Kandydaci posiadający kwalifikacje uzyskane po studiach drugiego stopnia, które nie są w pełni równoważne z tytułem magisterskim, muszą odbyć studia uzupełniające, aby kwalifikować się do podjęcia studiów doktoranckich. Studia doktoranckie odpowiadają trzem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych); doktoranci potrzebują zwykle od 3 do 5 lat, aby spełnić wszystkie wymagania. Studia doktoranckie mają ułatwić specjalistom podnoszenie kwalifikacji i prowadzenie samodzielnych badań naukowych. W szczególnych przypadkach opracowane zostały krótkie cykle zajęć dydaktycznych z określonych przedmiotów. Na ogół jednak studia doktoranckie obejmują wyłącznie badania i są prowadzone na zasadzie indywidualnej pracy badawczej. Studia doktoranckie nie zostały jeszcze zreformowane zgodnie ze strukturą przyjętą w Procesie Bolońskim.

Uczestnicy studiów doktoranckich mają specjalny status. Mogą oni ubiegać się o stypendia, włącznie ze specjalnymi formami pomocy materialnej, a także – w przypadku wykonywania pracy zarobkowej – otrzymywać

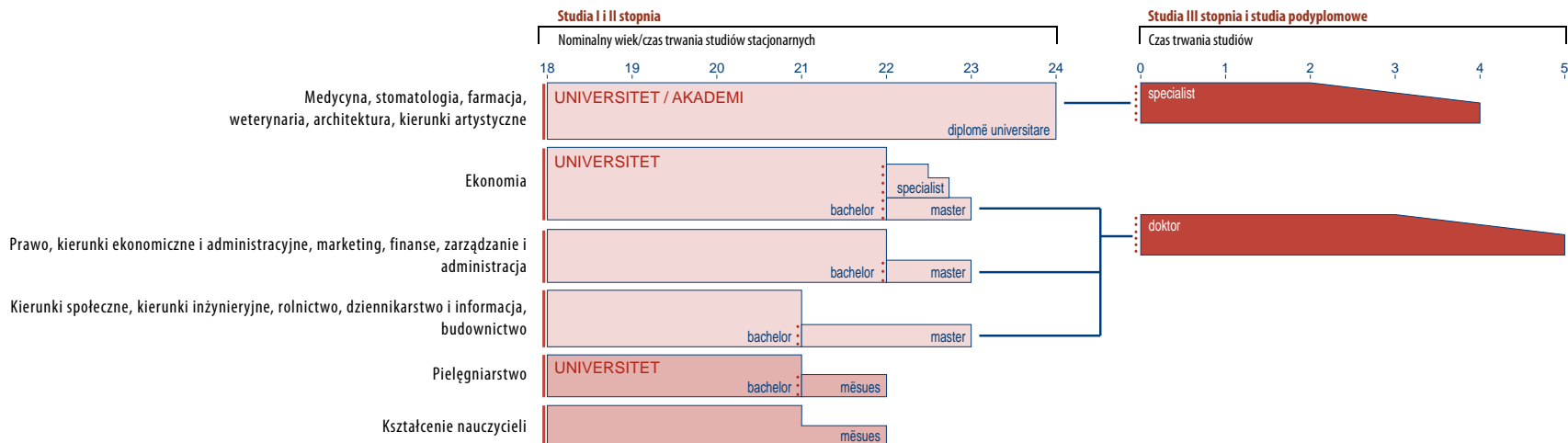
zasiłek przez okres urlopu, podczas którego przygotowują się do uzyskania doktoratu.

Dla absolwentów z tytułem magisterskim, którzy nie podejmują studiów doktoranckich, ale chcieliby uzyskać dodatkowe kwalifikacje przydatne na rynku pracy, istnieją studia drugiego stopnia na poziomie ISCED 5B (od pół roku do roku) oraz podyplomowe studia zawodowe kończące się świadectwem (od roku do 4 lat). Studia kończące się takim świadectwem są prowadzone w dziedzinie finansów, marketingu, biznesu i zarządzania.

Na kierunku medycyna i kilku innych kierunkach prowadzi się 6-letnie studia jednolite, a następnie specjalistyczne studia zawodowe trwające od 2 do 4 lat. Specjalistyczne studia zawodowe na kierunku ekonomia trwają od 6 do 9 miesięcy.

Przepisy krajowe nie przewidują jeszcze przyznawania wspólnych lub podwójnych tytułów/stopni i dotychczas nie przyjęto w Albanii **Krajowej Struktury Kwalifikacji**. Te kwestie stanowią jednak obecnie przedmiot ogólnokrajowych dyskusji publicznych i mają zostać uwzględnione w przepisach w 2007 r., aby odpowiednie rozwiązania zostały wprowadzone do roku 2010.

Wprowadzanie **ECTS**, który służy obecnie zarówno do transferu, jak i akumulacji punktów, rozpoczęło się w 1999 r. W przypadku studentów przechodzących ze

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	■	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

ALBANIA

studiów na poziomie ISCED 5B na poziom 5A punkty ECTS za niektóre przedmioty mogą zostać uznane na poczet zaliczeń na poziomie 5A. Na podstawie zarządzenia nr 18 z 2004 r. od końca roku akademickiego 2004/05 w wykazie zaliczeń załączonym do dyplomów ukończenia wszystkich programów studiów należy podawać punkty ECTS. Obecnie uczelnie w całym kraju stosują już ECTS w ramach większości programów.

W 2004 r. zorganizowano ogólnokrajowe seminarium na temat wprowadzania **suplementu do dyplomu**, a w maju 2006 r. w Ministerstwie Edukacji i Nauki utworzono grupę roboczą z udziałem przedstawicieli uniwersytetów. Grupa ta opracowuje suplement do dyplomu, który zostanie wprowadzony pod koniec roku akademickiego 2006/07. Wszystkie uniwersytety będą odpłatnie wydawać suplement na życzenie studenta w języku albańskim i angielskim.

Ministerstwo Edukacji i Nauki zapewnia wsparcie administracyjne i finansowe, aby zachęcić uczelnie do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej. Tworzy się grupy robocze, których zadaniem jest zrewidowanie programów nauczania opartych na strukturze trzystopniowej we wszystkich uniwersytetach. Organizowane są seminaria i spotkania konsultacyjne, podczas których kadra akademicka dyskutuje o nowej strukturze. Studenci odbywający studia niestacjonarne

lub stacjonarne mogą obecnie przenosić się z jednego uniwersytetu do drugiego.

Ministerstwo wprowadziło również mechanizmy nadzorowania wszystkich uniwersytetów w zakresie dotyczącym struktury trzystopniowej i ECTS. Wśród działań wspierających wprowadzanie struktury trzystopniowej można wymienić m.in. krajowe i międzynarodowe warsztaty oraz publikowanie opracowań na temat spotkań i konferencji w ramach Procesu Bolońskiego. Jeśli chodzi o wprowadzanie ECTS, ministerstwo organizuje dla kadry akademickiej seminaria i spotkania konsultacyjne.

Podstawę systemu **zapewniania jakości** w szkolnictwie wyższym stanowi decyzja Rady Ministrów z 1999 r. Zadania w tym zakresie wykonuje Agencja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego (utworzona w styczniu 2000 r.) i Rada Akredytacyjna (utworzona w marcu 2004 r.), działające w ścisłej współpracy z Ministerstwem Edukacji i Nauki.

Agencja Akredytacyjna jest instytucją publiczną, finansowaną przez państwo i podległą ministerstwu. Opracowuje ona propozycje kryteriów i procedur oceny jakości w szkolnictwie wyższym, i po konsultacjach z uczelniami przedkłada je Radzie Akredytacyjnej do ostatecznego zatwierdzenia. Wszystkie kryteria i procedury opracowane przez Agencję i zatwierdzone przez Radę są obowiązkowo

podawane do wiadomości uczelni. Agencja odpowiada za procesy i procedurę oceny oraz zbieranie wyników oceny.

W skład Agencji Akredytacyjnej wchodzi siedmiu pełnoetatowych członków i dwóch członków pracujących w niepełnym wymiarze, w tym dyrektor i czterech specjalistów. Perspektywa międzynarodowa została uwzględniona dzięki współpracy z ekspertem zagranicznym, który monitorował i wspierał Agencję podczas oceny zewnętrznej kilku uczelni w latach 2001-2004. Z uwagi na aktualną sytuację finansową i trudności językowe eksperci zagraniczni nie mogli dotychczas zostać członkami Rady Akredytacyjnej. W ścisłej współpracy z ekspertami i przedstawicielami uczelni Agencja Akredytacyjna przygotowała dwa podręczniki dotyczące, odpowiednio, samooceny i oceny zewnętrznej. Agencja opracowała również procedury oceny jakości w szkolnictwie wyższym, zatwierdzone przez Radę Akredytacyjną. I w końcu, we współpracy z ekspertami krajowymi i zagranicznymi Agencja przygotowała raport pt. *Aspects and Indicators relevant to Higher Education Quality Evaluation* (Aspekty i wskaźniki dotyczące oceny jakości w szkolnictwie wyższym).

W skład Rady Akredytacyjnej wchodzi dziewięciu uznanych specjalistów z różnych sektorów edukacji, nauki i gospodarki, których powołuje Minister Edukacji i Nauki zgodnie

ALBANIA

z propozycjami z odpowiednich sektorów. Przewodniczącego Rady mianuje Prezes Rady Ministrów na podstawie rekomendacji Ministra Edukacji i Nauki. Rada Akredytacyjna analizuje procedury i wyniki ocen przeprowadzonych przez Agencję Akredytacyjną oraz przedstawia Ministerstwu Edukacji i Nauki zalecenia dotyczące decyzji, jakie należy podjąć. Rada może także wystąpić do Rady Ministrów z wnioskiem o wyrażenie zgody na dalsze funkcjonowanie lub zamykanie uczelni niepublicznych. Procedury oceny mają zastosowanie zarówno do studiów trzeciego stopnia, jak i do studiów pierwszego i drugiego stopnia.

Decyzja Rady Ministrów z marca 2001 r. dotycząca niepublicznego szkolnictwa wyższego umożliwia Ministerstwu Edukacji i Nauki formalne uznawanie uczelni niepublicznych i prowadzonych w nich studiów. Decyzja o uznaniu jest uzależniona od wyników oceny i akredytacji i wydawana na okres pięciu lat.

Ocenę zewnętrzną przeprowadza się na wniosek ministerstwa lub poszczególnych uczelni, bądź w terminie ustalonym przez Agencję Akredytacyjną. Zgodnie z rozporządzeniem z lipca 1999 r. żadna uczelnia nie może funkcjonować bez akredytacji przez okres dłuższy niż cztery lata. Jeżeli uczelnia nie wystąpi o akredytację w tym terminie, Agencja Akredytacyjna i ministerstwo podejmują

kroki w celu uruchomienia procedury oceny. Eksperti zagraniczni uczestniczyli w ocenie jako członkowie zespołów przeprowadzających ocenę zewnętrzną.

Agencja Akredytacyjna ogłasza i publikuje wyniki oceny po zatwierdzeniu ich przez Radę Akredytacyjną. W przypadku uczelni publicznych Rada Akredytacyjna decyduje na zasadzie indywidualnej, czy i w jaki sposób publikuje się ostateczne wyniki. W przypadku uczelni prywatnych raport z oceny publikuje się obowiązkowo, a Rada określa jedynie sposób publikacji.

Agencja Akredytacyjna określa i monitoruje mechanizmy wewnętrznego zapewniania jakości i oceny oraz wspomaga poszczególne uczelnie w tworzeniu odpowiednich procedur. Ustawa o szkolnictwie wyższym nie zobowiązuje uczelni do wprowadzenia wewnętrznego systemu zapewniania jakości, ale niektóre uczelnie prowadzą działania służące zapewnianiu jakości. Pewne działania promujące wewnętrzne zapewnianie jakości zostały również wprowadzone przez indywidualne osoby. W procesie oceny i akredytacji Agencja Akredytacyjna uwzględnia istnienie i starannie analizuje funkcjonowanie wewnętrznych systemów zapewniania jakości, zachęcając w ten sposób uczelnie do tworzenia takich systemów w celu promowania wewnętrznej kultury jakości. Po dłuższych konsultacjach z

uczelniami Agencja opracowała również zbiór standardów dotyczących uczelni i programów; wytyczne te zostały zatwierdzone przez Radę Akredytacyjną i ministerstwo.

Ocena instytucjonalna uczelni obejmuje zbieranie opinii studentów podczas różnych rozmów przeprowadzanych przez zespół dokonujący oceny zewnętrznej. W raportach na temat najważniejszych i dodatkowych kwestii będących przedmiotem oceny uwzględnia się poglądy pracowników uczelni oraz studentów. W trakcie oceny uczelnie pyta się o to, czy studenci uczestniczą w opracowywaniu dokumentów określających politykę lub inne strategię i czy mają swych przedstawicieli w organach opiniotwórczych lub organach decyzyjnych. W trakcie oceny bada się także, czy opinie studentów przekładają się na codzienne funkcjonowanie uczelni.

Od marca 2005 r. Agencja Akredytacyjna regularnie rozsyła ankietę wypełnianą przez studentów, którą wykorzystuje się we wszystkich ocenach. Ankietę publikuje się również na stronie internetowej Agencji, aby umożliwić przedstawienie swych uwag ogółowi społeczeństwa. Równocześnie podejmuje się starania w celu włączenia studentów do zespołów przeprowadzających ocenę zewnętrzną.

Agencja Akredytacyjna utrzymuje ścisłe kontakty i prowadzi wspólne działania

ALBANIA

z agencjami pełniącymi analogiczne funkcje w całej Europie i poza jej granicami. Agencja należy do trzech międzynarodowych sieci zajmujących się zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym, tj. Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*), Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów

Europy Środkowej i Wschodniej (Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN) i Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Edukacji Międzynarodowej (European Association for International Education, EAIE) z siedzibą w Amsterdamie.

W marcu 2007 r. Radzie Ministrów przekazano projekt nowej ustawy o szkolnictwie wyższym,

która przewiduje funkcjonowanie dwóch ww. organów ds. zapewniania jakości na zupełnie innych zasadach, zgodnych z opracowanymi przez ENQA „Standardami i wskazówkami dotyczącymi zapewniania jakości”.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
17 grudnia 1998	Decyzja nr 786 Rady Ministrów w sprawie podyplomowych kwalifikacji naukowych i klasyfikacji pracowników dydaktycznych i naukowych (znowelizowana decyzją nr 897 z 29 grudnia 2004 r. i ustawą o szkolnictwie wyższym z 1999 r.)	Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 786, datë 17.12.1998 “Për kualifikimin shkencor pasuniversitar dhe për klasifikimin e punonjësve pedagogjike e kërkimorë” (i ndryshuar me Vendimin nr. 897, datë 29.12.2004)
25 lutego 1999 (nowelizacja: 28 lipca 2003)	Ustawa nr 8461: Albańska ustawa o szkolnictwie wyższym	Ligji nr. 8461, “Për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë” (i ndryshuar më 28.06.2003)
1 lipca 1999	Decyzja Rady Ministrów nr 303 (wydana na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym z 1999 r.) w sprawie stworzenia systemu akredytacji w szkolnictwie wyższym.	Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 303, datë 01.07.1999 “Për Krijimin e sistemit të akreditimit në arsimin e lartë”
10 sierpnia 1999	Zarządzenie nr 18 Ministerstwa Edukacji i Nauki i Komisji ds. Kwalifikacji Naukowych w sprawie post-universyteckich kwalifikacji naukowych	Udhëzim Nr. 18 i MASH dhe i KKSJ “Per kualifikimin shkencor pasuniversitar”
22 marca 2001	Decyzja Rady Ministrów nr 156 w sprawie uczelni niepublicznych w Republice Albanii	Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 156, datë 22.03.2001 “Për arsimin e lartë Jopublik në Republikën e Shqipërisë”

ALBANIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
8 października 2004	Zarządzenie nr 29 Ministra Edukacji i Nauki w sprawie wyborów do samorządów studenckich w uniwersytetach	Udhëzimi Nr. 29, datë 08.10. 2004 "Për zgjedhjen e Qeverisë Studentore në shkollat e larta universitare"
29 lipca 2004	Zarządzenie nr 18 Ministra Edukacji i Nauki w sprawie standardów dotyczących struktur akademickich	Udhëzim Nr. 18, datë 29.07.2004 "Për standardet e strukturave akademike"
29 lipca 2004	Zarządzenie nr 20 Ministra Edukacji i Nauki w sprawie wprowadzenia w uczelniach studiów dwustopniowych	Udhëzimi nr. 20, datë 29.07.2004 "Për organizimin e studimeve në shkollat e larta (për sistemin me kohë të plotë)"
5 października 2004	Zarządzenie nr 28 Ministerstwa Edukacji i Nauki w sprawie organizacji studiów w szkołach wyższych	Udhëzimi nr. 28, datë 05.10.2004 "Për disa ndryshime në Udhëzimin" nr. 20, datë 29.07.2004 "Për organizimin e studimeve në shkollat e larta"
5 stycznia 2006	Rozporządzenie nr 1 w sprawie zatwierdzonych limitów miejsc na studiach doktoranckich na Uniwersytecie Tirańskim w roku akademickim 2005/06	Urdhër nr. 1 "Per miratimin e kuotave te pranimit ne doctorate ne Universitetin e Tiranës per vitin 2005-2006"
27 kwietnia 2006	Rozporządzenie nr 154 Ministra Edukacji i Nauki w sprawie utworzenia grupy roboczej ds. przygotowania projektu ustawy o szkolnictwie wyższym w Republice Albanii	Urdhër nr. 154, datë 27.04.2006 "Për ngritjen e grupit të punës për hartimin e projektligjit për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë"
15 maja 2006	Rozporządzenie nr 172 Ministra Edukacji i Nauki w sprawie utworzenia grupy roboczej ds. reformy programów nauczania zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego	Urdhër nr. 172, datë 15.05.2006 "Për krijimin e grupit të punës mbi reformën kurrikulare dhe përshtatjen sipas sistemit të Bolonjës"

ARMENIA

Podstawy prawne niezbędne do realizacji Procesu Bolońskiego stworzyła nowa ustawa o szkolnictwie wyższym i kształceniu podyplomowym (*Orenq barzraguyn ev hetbuhakan masnagitakan krtutyany veraberyal*), uchwalona 14 grudnia 2004 r., i Strategia dotycząca szkolnictwa wyższego (*Bardzraguyn krtutyany barepokhumneri razmavarutyun*), zatwierdzona przez rząd Armenii 21 listopada 2003 r. Dokumenty te, wraz z wydanymi rozporządzeniami i najważniejszymi międzynarodowymi deklaracjami, wyznaczają podstawowe kierunki rozwoju tego sektora.

W 1991 r. Państwowy Uniwersytet Techniczny (wcześniej: Państwowa Politechnika) rozpoczął samodzielnie reformę swych programów i struktury studiów. Reformy te doprowadziły do stworzenia struktury opartej na **dwóch głównych cyklach**: w miejsce tradycyjnych studiów jednolitych wprowadzono formalnie studia kończące się tytułem licencjackim/inżynierskim (*bakalavriat*) i utworzono studia magisterskie (kończące się tytułem *magistros*), odbywane po uzyskaniu pierwszego tytułu i stanowiące studia drugiego stopnia. W 1994 r. uniwersytet wprowadził formalnie trzeci cykl kształcenia – studia podyplomowe prowadzące do stopnia badacza (*hetazotogh*) – które nie

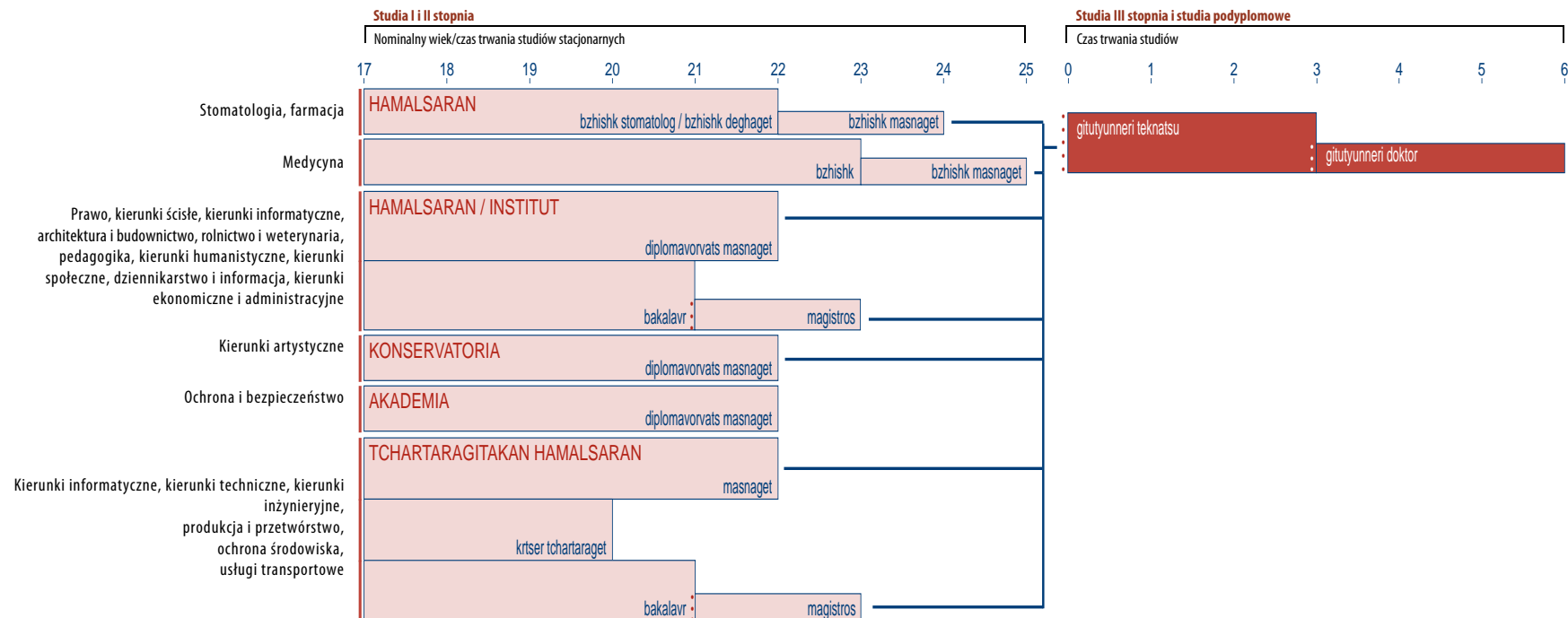
cieszyły się dużym powodzeniem. Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie została również wprowadzona na Erewańskim Uniwersytecie Państwowym w 1995 r., a następnie w Akademii Rolniczej w 1996 r. Po wprowadzeniu tych zmian rząd armeński wydał w 2004 r. specjalne rozporządzenie, które zobowiązało wszystkie uczelnie w kraju do wprowadzenia struktury obejmującej studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie. Przewiduje się, że wszystkie uczelnie (państwowe i prywatne) wprowadzą w pełni tę strukturę do roku 2010.

Wszystkie programy nauczania i rodzaje studiów mają profil zarówno akademicki, jak i zawodowy. Nie są one zharmonizowane z kształceniem na poziomie ISCED 5B.

Tradycyjna struktura **studiów doktoranckich** (*Aspirantura; Doktorantura*) nie została jeszcze zreformowana zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego. Stopień naukowy *Gitutyunneri teknatsu* jest porównywalny z uznawanym w skali międzynarodowej stopniem doktorskim (*PhD*), a studia na tym poziomie obejmują obowiązkowe przedmioty teoretyczne i określone przedmioty specjalne (wskazane przez opiekuna naukowego zgodnie z indywidualnym planem) oraz lektorat języka obcego (z wyjątkiem studiów w dziedzinie

języków obcych). Zajęcia z każdego przedmiotu kończą się egzaminem. Po uzyskaniu stopnia *teknatsu* niektórzy absolwenci decydują się kontynuować studia na kolejnym poziomie; *Doktorantura* prowadzi do stopnia doktora nauk (*Gitutyunneri doktor*) i obejmuje wyłącznie indywidualną pracę badawczą.

Regulacje państwowe dotyczące studiów doktoranckich (*Aspiranturayum ev doktoranturajum usucman kargy*) są zawarte w specjalnym rozporządzeniu Rady Ministrów z 22 lipca 2001 r. Zgodnie z tym rozporządzeniem czas trwania *Aspirantura* (studiów na poziomie doktoranckim) powinien odpowiadać co najmniej trzem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnym). Warunkiem przyjęcia na studia doktoranckie jest uzyskanie tytułu na poziomie powyżej licencjata/inżyniera. Studenci kształcący się na poziomie podyplomowym korzystają z określonych przywilejów: przez pierwsze dwa lata studiów mają oni status zarówno młodych pracowników naukowych, jak i studentów. Po dwóch latach uzyskują kwalifikacje badacza (np. badacza-inżyniera). Wszyscy pełnoetatowi badacze obowiązkowo podpisują umowę o pracę z uczelnią; otrzymują oni stypendium w pełnej wysokości i są zwolnieni z obowiązkowej służby wojskowej przez cały okres studiów.

Źródło: Eurydice

	ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)		Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
	ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)		Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

ARMENIA

Ministerstwo Edukacji i Nauki utworzyło niedawno grupę roboczą ds. **struktury trzystopniowej**, która opracuje nowe koncepcje studiów trzeciego stopnia. Obecnie studenci, którzy zostali przyjęci przed rokiem 2004/05, nadal odbywają studia w istniejącej przed Procesem Bolońskim strukturze studiów jednolitych. Poprzedni system powinien zostać stopniowo zastąpiony w ciągu trzech lat.

Aktualnie nie istnieją przepisy prawne dotyczące **wspólnych lub podwójnych tytułów/stopni** międzynarodowych.

W Armenii nie przyjęto dotychczas **Krajowej Struktury Kwalifikacji** w kształcie zdefiniowanym w Procesie Bolońskim. Ministerstwo utworzyło grupę roboczą, która ma opracować krajową strukturę kwalifikacji. Zgodnie z harmonogramem przyjętym przez rząd, krajowa struktura kwalifikacji zostanie wprowadzona w całym kraju do roku 2009.

ECTS wprowadzono pierwotnie na Państwowym Uniwersytecie Technicznym w 2003 r. jako projekt pilotażowy finansowany przez *Open Society Institute*. 22 grudnia 2005 r. wydane zostało specjalne rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wdrażania systemu punktowego, które zobowiązało wszystkie uczelnie do rozpoczęcia prac nad wprowadzaniem ECTS. Równocześnie ministerstwo utworzyło grupę roboczą, która opracuje koncepcję ECTS na poziomie krajowym

i przygotuje wskazówki dotyczące wprowadzania systemu i organizacji szkoleń. Obecnie uczelnie są na etapie wprowadzania ECTS we wszystkich przedmiotach w ramach wszystkich programów. ECTS będzie stosowany zarówno w celu transferu, jak i akumulacji punktów. Obecnie nie istnieją inne systemy punktowe na poziomie krajowym.

Suplement do dyplomu nie został jeszcze oficjalnie wprowadzony w Armenii. Obecnie stosuje się tradycyjny krajowy suplement, który jest w większości przypadków wydawany automatycznie i zawiera informacje o przedmiotach, wymiarze zajęć, łącznych ocenach oraz wynikach egzaminów państwowych i/lub obrony pracy dyplomowej. Ten krajowy suplement nie spełnia jeszcze wymogów europejskich, ale podjęto już decyzję o wprowadzeniu europejskiego suplementu w 2007 r. Armeński ośrodek ENIC/NARIC przygotował suplement do dyplomu, który zostanie sfinalizowany w kwietniu, a pierwszy europejski suplement zostanie wydany studentom kończącym studia magisterskie w czerwcu-lipcu 2007 r.

Ministerstwo Edukacji i Nauki wspomaga proces wprowadzania struktury trzystopniowej i ECTS w formie ciągłego wsparcia administracyjnego. Wsparcie finansowe na wprowadzanie struktury trzystopniowej zapewniły dotychczas lokalne i międzynarodowe organizacje pozarządowe,

program UE Tempus oraz same uczelnie z własnych środków. Uczelnie muszą na ogół występować o fundusze z własnej inicjatywy. Wysokość dotacji jest zróżnicowana, ale kształtują się one na poziomie ok. 200 000 euro. Wsparcia finansowego na wprowadzanie ECTS udzielił *Open Society Institute* w formie dotacji przyznanych kilku uczelniom.

W 2000 r. w obrębie Ministerstwa Edukacji i Nauki utworzono Krajową Agencję ds. Akredytacji i Licencjonowania (*Litsenzavorman ev havatarmagrman gortsakalutyun*). Organ ten stanowi jednostkę organizacyjną ministerstwa. Wszystkie uczelnie w Armenii muszą posiadać zezwolenie na prowadzenie działalności edukacyjnej. Procedurę akredytacji państwowej poprzedza samoocena działalności edukacyjnej; pracownicy administracyjni uczelni przygotowują raport z samooceny na podstawie informacji otrzymanych z wydziałów, a następnie występują o częściową lub pełną akredytację państwową. Krajowy system **zapewniania jakości** nie został jeszcze zreformowany zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego. Utworzenie niezależnej krajowej agencji ds. zapewniania jakości jest obecnie przedmiotem debaty publicznej.

ARMENIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
12 czerwca 1995	Rozporządzenie Rady Ministrów Armenii w sprawie przejściowych uregulowań dotyczących wprowadzania ujednoliconej trzystopniowej struktury studiów w szkolnictwie wyższym	Bardzragyun Krtutyán Miasnakan Yerastitchan Hamakari Jamanakavor Hastatman Masin
20 lipca 2001	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie państwowych uregulowań dotyczących studiów doktoranckich	Aspiranturayum ev Doktoranturajum Usucman Kargy
21 listopada 2003	Strategia dotycząca szkolnictwa wyższego zatwierdzona przez rząd	Bardzragyun Krtutyán Barepokhumneri Razmavarutyun
14 grudnia 2004	Ustawa o szkolnictwie wyższym i kształceniu podyplomowym	Orenq Barzragyun ev Hetbuhakan Masnagitakan Krtutyán Veraberyal
14 kwietnia 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie opracowania i przyjęcia państwowych standardów dotyczących studiów wyższych i kształcenia podyplomowego	Karg Barzragyun Masnagitakan ev Hetbuhakan Krtutyán Petakan Krtakan Chaporoshichneri Zevavorman ev Hastatman
8 września 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie państwowych uregulowań dotyczących stypendiów studenckich	Barzragyun Usumnakan Hastatutyunnerum Usanokhneri Petakan Krtatoshak Talu Kargi Hastatelu Masin
15 września 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie pomocy materialnej dla studentów	Barzragyun Usumnakan Hastatutyunnerum Usanoghakan Npastner Talu Kargy Hastatelu Masin
9 listopada 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zatwierdzenia listy specjalności zawodowych w szkolnictwie wyższym	Barzragyun Masnagitakan Krtutyán Masnagitutyunneri Tsanky Hastatelu Masin
17 grudnia 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie państwowych uregulowań dotyczących prowadzenia kształcenia	Petakan Barzragyun Hastatutyunnerum Usanoghakan Npastner Talu Kargy
22 grudnia 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wprowadzenia systemu punktowego	Barzragyun Krtutyán Hamakargum Kreditayin Hamakargi Nerdman Masin

AUSTRIA

AT

Tworzenie, organizacja i funkcjonowanie uczelni akademickich są uregulowane w przepisach Federalnej ustawy o organizacji uniwersytetów (ustawie o uniwersytetach z 2002 r.), która weszła w całości w życie w 2004 r. Politechniki (*Fachhochschulen*) działają na podstawie ustawy o studiach w *Fachhochschulen* z 1993 r. (znowelizowanej w 2006 r.).

W uniwersytetach prowadzenie studiów w strukturze opartej na **dwóch głównych cyklach** (studiach licencjackich/inżynierskich, kończących się tytułem *Bachelor*, i magisterskich, kończących się tytułem *Master*) jest możliwe od 1999 r. w ramach Procesu Bolońskiego. W *Fachhochschulen* podstawę prawną do wprowadzenia struktury dwustopniowej stworzyła znowelizowana w 2002 r. ustawa o studiach w *Fachhochschulen*.

Trzystopniowa struktura bolońska ma zastosowanie do wszystkich programów na poziomie ISCED 5A, z wyjątkiem kierunków medycznych, na których zgodnie z przepisami pozostaną studia jednolite, kształcenia nauczycieli, które zostało wyłączone na mocy przepisów, i niektórych kierunków „przed-bolońskich” studiów dyplomowych, które nie zostały dotychczas przekształcone. Należy zauważyć, że w odniesieniu do wprowadzania trzystopniowej struktury studiów nie przewidziano ostatecznych terminów ani sankcji. Natomiast nowo uruchamiane programy muszą

mieć strukturę opartą na dwóch głównych cyklach. Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie nie ma zastosowania na poziomie ISCED 5B. Na ogół jednak studenci kształcący się na tym poziomie nie mają trudności przy przechodzeniu na studia licencjackie/inżynierskie na poziomie ISCED 5A, ponieważ w ramach większości programów zasady przyjęte są identyczne na obydwu poziomach. Absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą w określonych przypadkach ubiegać się o przyjęcie na studia magisterskie na poziomie ISCED 5A. Wymaga to przeniesienia punktów ECTS i uznania wszystkich równoważnych egzaminów, a tym samym uznania wcześniej uzyskanych zaliczeń.

Najważniejszym aktem prawnym dotyczącym **studiów doktoranckich** jest ustawa o uniwersytetach z 2002 r. Przyjęcie na studia doktoranckie wymaga posiadania tytułu magisterskiego. Nowo uruchamiane studia obejmują co najmniej trzy lata akademickie. Do roku 2009/10 nadal istnieć będzie jednak możliwość podjęcia dwuletnich studiów doktoranckich. Studia te należy ukończyć do roku 2017.

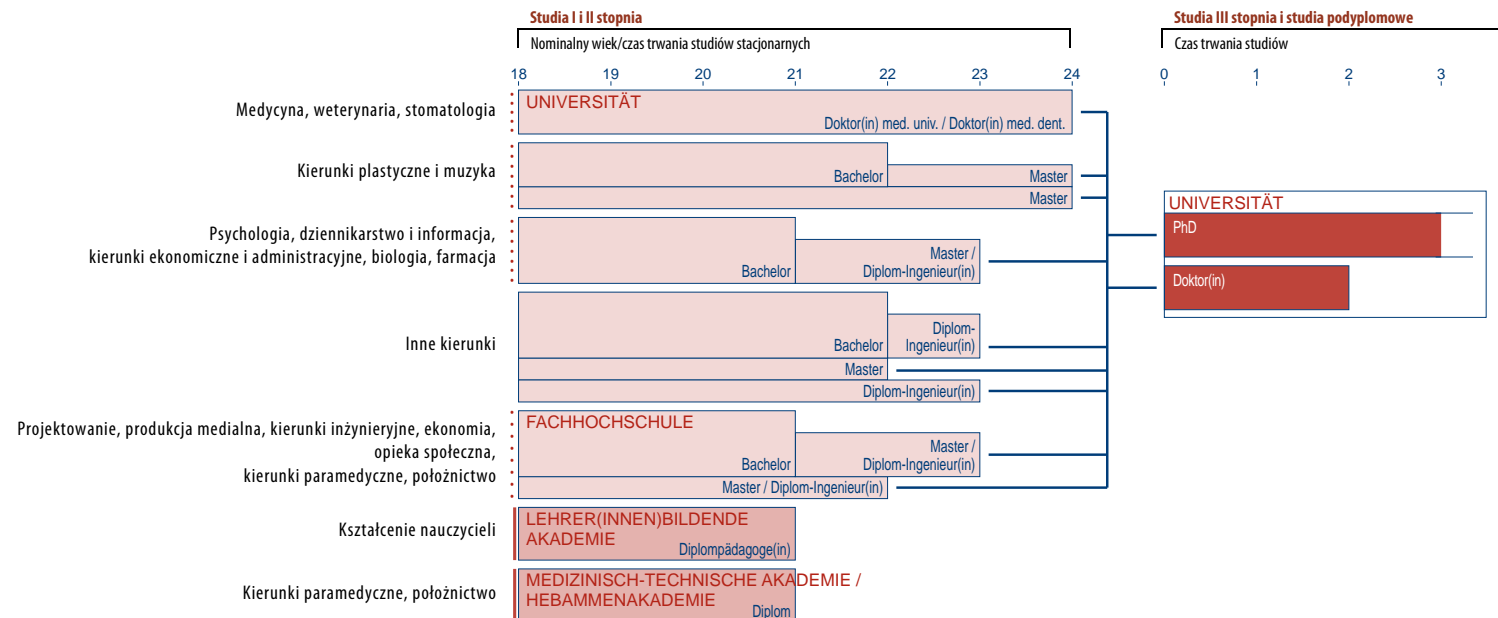
Wszystkie programy doktoranckie obejmują obowiązkowe zajęcia dydaktyczne (głównie naukowo ukierunkowane semina) i przygotowanie rozprawy doktorskiej.

Czas przeznaczony na każdy z tych elementów jest określony w danym programie studiów i nie istnieją scentralizowane uregulowania w tym zakresie. Przepisy prawne nie określają też minimalnego wymiaru obowiązkowych zajęć dydaktycznych ani treści kształcenia.

Doktorat może także zostać przyznany przez kilka uniwersytetów, włącznie z uczelniami zagranicznymi – jak w przypadku niektórych programów prowadzących do **wspólnego stopnia**. Doktorantów uznaje się zarówno za studentów, jak i młodych pracowników naukowych, zależnie od programu. Specjalny status przyznaje się w przypadku, gdy odbywają studia w ramach programu przewidującego umowę o pracę.

Rząd podjął decyzję o przyjęciu **Krajowej Struktury Kwalifikacji** i powiązaniu jej z ramową Europejską Strukturą Kwalifikacji. Konsultacje ze wszystkimi zainteresowanymi środowiskami rozpoczną się w 2007 r., a proces ten będzie wspierać grupa badawcza reprezentująca szkolnictwo wyższe i zawodowe oraz kształcenie dorosłych.

ECTS wprowadza się obowiązkowo na poziomie licencjackim/inżynierskim i magisterskim od 1999 r. Jest on stosowany zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów i został już w pełni wprowadzony w uniwersytetach i politechnikach.

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	⋮	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

AUSTRIA

AT

Zgodnie z ustawą o kształceniu nauczycieli z 2005 r. ECTS jest również obowiązkowy w istniejących obecnie kolegiach nauczycielskich (*Akademien für Lehrer/innenbildung*), które zostaną oficjalnie przekształcone w *Pädagogische Hochschulen* w październiku 2007 r.

Od października 2003 r. **suplementy do dyplomu** wydaje się bezpłatnie i na życzenie w języku niemieckim i angielskim wszystkim absolwentom kolegów nauczycielskich. Przepisy dotyczące suplementu są zawarte w rozporządzeniu w sprawie dokumentacji przebiegu studiów uniwersyteckich z 2004 r. Od lipca 2005 r. wszystkie uniwersytety i *Fachhochschulen* są zobowiązane do wydawania suplementu bezpłatnie i automatycznie wszystkim absolwentom w języku niemieckim i angielskim.

Oprócz stworzenia podstaw prawnych, wprowadzono poniżej przedstawione **rozwiązania motywujące**, aby zachęcić do realizacji celów bolońskich.

Jeśli chodzi o doradztwo, pięciu Promotorów Bolońskich udziela uczelniom wskazówek podczas wizyt organizowanych na ich życzenie. Wszystkie uniwersytety i *Fachhochschulen* powołały Koordynatora Procesu Bolońskiego, który działa na rzecz realizacji celów bolońskich w swej uczelni.

W 1999 r. utworzono krajową grupę wdrożeniową Procesu Bolońskiego, złożoną z przedstawicieli odpowiednich ministerstw i organów władz oraz przedstawicieli sektora szkolnictwa wyższego. Na wszystkich szczeblach działają również tematyczne grupy robocze, które analizują potrzeby i doświadczenia zainteresowanych środowisk związane z realizacją poszczególnych celów bolońskich (np. grupa robocza ds. studiów kończących się wspólnym tytułem/stopniem, komitet do spraw zagranicznych uniwersytetów sztuk stosowanych i międzynarodowe forum Konferencji Rektorów). Austriackie Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury (krajowy punkt kontaktowy) organizuje seminaria poświęcone ECTS, na które zaprasza ekspertów zagranicznych. Krajowy Ośrodek ds. Uznawalności Akademickiej i Informacji (NARIC) w Austrii opracował wzory suplementu do dyplomu, aby był on wydawany w jednolitej formie w całym kraju.

W związku z realizacją Procesu Bolońskiego Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury opracowuje „raport z monitorowania”. Taką odrębną procedurę monitorowania wprowadzono po raz pierwszy w przypadku przedsięwzięć dotyczących szkolnictwa wyższego, co świadczy o tym, że do tego procesu przywiązuje się szczególną wagę. Na podstawie celów bolońskich wytyczono szczegółowe cele

krajowe i przełożono je na konkretne działania, określając zakres obowiązków i harmonogram realizacji poszczególnych zadań. Regularne monitorowanie stanu realizacji pozwala wskazać „odchylenia” od celów. Ostatni raport, obejmujący lata 2000-2004, opublikowano w 2005 r., a kolejny ma zostać wydany wiosną 2007 r.

Podjęto działania w celu opracowania ujednoliconej ogólnokrajowej koncepcji **zapewniania jakości** w szkolnictwie wyższym. Pod koniec 2003 r. utworzono Austriacką Agencję ds. Zapewniania Jakości (*Österreichische Qualitätssicherungsagentur, AQA*), która rozpoczęła działalność wiosną 2004 r. Agencja stanowi wspólną inicjatywę Austriackiej Konferencji Rektorów, Austriackiego Stowarzyszenia Uniwersytetów Nauk Stosowanych (FHK), Stowarzyszenia Uczelni Prywatnych, Austriackiego Zrzeszenia Studentów (ÖH) i Federalnego Ministerstwa Edukacji, Nauki i Kultury. AQA jest autonomiczną agencją usługową, która ma wspierać wszystkie uczelnie, tj. uniwersytety, politechniki i uczelnie pedagogiczne (działające na podstawie wspomnianej wyżej ustawy o kształceniu nauczycieli z 2005 r.) w tworzeniu systemów zarządzania jakością. Do zadań Agencji należy opracowywanie standardów i procedur zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym, koordynacja procedur oceny

AUSTRIA

programów i uczelni, doradztwo i wspieranie uczelni w tworzeniu i wdrażaniu wewnętrznych procesów zapewniania jakości oraz certyfikacja procesów zarządzania jakością. Zgodnie z międzynarodowymi standardami dla agencji ds. zapewniania jakości i oceny, AQA publikuje podsumowanie wyników oceny za zgodą uczelni, których one dotyczą. Większość członków Rady Naukowej (*Wissenschaftlicher Beirat*) Agencji stanowią eksperci zagraniczni.

Organizacją członkowską Agencji jest Austriackie Zrzeszenie Studentów (ÖH), które ma swych przedstawicieli w zarządzie agencji i jej zgromadzeniu ogólnym.

Organem akredytacyjnym sektora *Fachhochschulen* (politechniki) jest niezależna *Fachhochschulrat* (Rada ds. FH, FHR). Jej zadania zostały określone w ustawie o studiach w *Fachhochschulen* i obejmują akredytację, doradztwo na rzecz ministerstwa, promowanie jakości nauczania i uczenia się, innowacji i doksztalcenia oraz monitorowanie sektora *Fachhochschulen*. Za zgodą danej uczelni Rada publikuje na swej stronie internetowej podsumowanie oparte na raporcie z oceny. Wyniki oceny – a zwłaszcza informacje o wdrożeniu zaleceń po przeprowadzeniu oceny – są uwzględniane w decyzjach Rady o przedłużeniu akredytacji. Zgodnie z rozporządzeniem Rady w sprawie oceny z 2004 r.

co najmniej jeden członek zespołu dokonującego oceny w uczelniach politechnicznych musi pochodzić z uczelni zagranicznej o podobnym profilu.

Organem akredytacyjnym sektora uniwersytetów prywatnych jest niezależna *Akkreditierungsrat* (Rada Akredytacyjna, AR). Jej podstawowym zadaniem jest akredytacja nowych uczelni lub nowo uruchamianych programów w uniwersytetach prywatnych, które uzyskały już akredytację. Ponadto Rada monitoruje sektor uniwersytetów prywatnych i przestrzeganie ogólnych standardów. Wyniki wizytacji przeprowadzanych przez ekspertów zewnętrznych są wykorzystywane przez Radę, która składa się w większości z ekspertów zagranicznych, przy podejmowaniu decyzji o akredytacji lub jej przedłużeniu. Wyniki nie są podawane do wiadomości publicznej.

Procedury akredytacji uniwersytetów prywatnych (kształcących ok. 1% ogółu studentów), jak również zadania i uprawnienia decyzyjne Rady Akredytacyjnej zostały określone w ustawie o akredytacji uniwersytetów z 1999 r. Zgodnie z przepisami tej ustawy uniwersytety prywatne obowiązkowo przedstawiają roczny raport na temat rozwoju oraz dokumentację i wyniki oceny działalności dydaktycznej i badawczej prowadzonej przez daną uczelnię. Akredytację przyznaje się na pięć lat na podstawie wizytacji

przeprowadzanej przez zespół ekspertów. Decyzja Rady wymaga zatwierdzenia przez właściwego federalnego ministra.

Procedury oceny, które są stosowane w podobny sposób przez wszystkie organy ds. akredytacji i oceny, opierają się na trzech głównych etapach: samoocena/dokumentacja, ocena zewnętrzna, włącznie z oceną środowiskową (*peer review*), i działania naprawcze wynikające z oceny.

Ustawa o uniwersytetach (art. 14) z 2002 r. zobowiązuje uniwersytety do tworzenia **wewnętrznych** systemów zarządzania **jakością**. W tych przepisach wymieniono także kilka następujących elementów: ciągłą ocenę wewnętrzną, ocenę działań i pracy uczelnianej kadry dydaktycznej oraz ocenę zewnętrzną przeprowadzaną z inicjatywy rady uniwersytetu, rektora lub Federalnego Ministerstwa Edukacji, Nauki i Kultury. Kluczowym rozwiązaniem, które służy określeniu profilu i zakresu usług i stanowi podstawę finansowania uniwersytetów publicznych (kształcących ok. 90% ogółu studentów), są umowy w sprawie działalności (*Leistungsvereinbarungen*). W procesie negocjacji bierze się pod uwagę zadania uniwersytetów i realizację podanych celów. W umowach uwzględnia się także działania na rzecz zapewnienia jakości, które są prowadzone zgodnie ze standardami międzynarodowymi i powszechnie przyjętymi procedurami. Umowy

AUSTRIA

przewidują prowadzenie takich działań na rzecz zapewniania jakości, jak ocena, akredytacja i certyfikacja uczelni, oraz kontrola jakości. Zapisy prawne nie zobowiązują jednak do akredytowania uniwersytetów publicznych czy ich programów.

Ustawa o studiach w *Fachhochschulen* z 1993 r., która stanowi podstawę tworzenia uczelni politechnicznych (kształcących ok. 8% ogółu studentów), zawiera przepisy dotyczące ich wewnętrznych procedur zapewniania jakości (np. regularnej oceny zajęć za pomocą ankietyzacji studentów). Ustawa wprowadziła również wymóg akredytowania programów i ich ponownej akredytacji (najpóźniej po upływie pięciu lat) przez Radę ds. *Fachhochschulen*. Procedury zewnętrznej oceny programów i uczelni pod kątem akredytacji zostały określone w rozporządzeniu w sprawie oceny z 2004 r. Decyzję o ponownej akredytacji podejmuje się na ogół na podstawie oceny zewnętrznej,

koordynowanej przez niezależną agencję ds. zapewniania jakości. Ocena zewnętrzna obejmuje trzy główne etapy: samoocena i opracowanie raportu, wizytacja zespołu ekspertów złożonego z co najmniej trzech członków oraz raport z oceny i działania naprawcze wynikające z oceny.

Austriacka Agencja ds. Zapewniania Jakości (AQA) jest pełnoprawnym członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) i Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies, CEEN*) oraz członkiem-kandydatem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), do którego złożyła wniosek o status pełnoprawnego członka. Rada ds. *Fachhochschulen* i Rada

Akredytacyjna są pełnoprawnymi członkami ENQA i INQAAHE, jak również członkami-założycielami Sieci D-A-CH (regionalnej sieci agencji akredytacyjnych z Niemiec, Austrii i Szwajcarii). Należą one również do Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation in Higher Education, ECA*) i CEEN. Rada ds. *Fachhochschulen* jest także członkiem Wspólnej Inicjatywy na rzecz Jakości (*Joint Quality Initiative*).

Austriacka Agencja ds. Zapewniania Jakości podda się ocenie środowiskowej (*peer review*) koordynowanej przez ENQA w 2007 r.

Rada ds. *Fachhochschulen* i Austriacka Rada Akredytacyjna poddadzą się zewnętrznej ocenie środowiskowej zgodnie ze wskazówkami ENQA dotyczącymi oceny krajowej w 2007 r.

AUSTRIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym	Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1993	Ustawa o studiach w <i>Fachhochschulen</i>	Fachhochschul-Studiengesetz	2004	Rozporządzenie w sprawie dokumentacji przebiegu studiów uniwersyteckich z 2004 r.	Universitäts-Studienevidenzverordnung 2004
1999	Ustawa o akredytacji uniwersytetów	Universitäts-Akkreditierungsgesetz	2003	Austriacka Agencja ds. Zapewniania Jakości – Statut	Österreichische Qualitätssicherungsagentur – Vereinsstatuten der AQA
1999	Ustawa o studiach w akademiach (<i>wkrótce straci moc</i>)	Akademien-Studiengesetz	2004	Rozporządzenie Rady ds. FH w sprawie oceny	Evaluierungsverordnung des FHR
2002	Ustawa o uniwersytetach z 2002 r.	Universitätsgesetz 2002	2005	Ustawa o kształceniu nauczycieli z 2005 r.	Hochschulgesetz 2005

Strony internetowe

Szczegółowe informacje i dane statystyczne dotyczące stanu realizacji są zamieszczone w krajowym raporcie nt. monitorowania Procesu Bolońskiego z 2005: <http://www.bmbwk.gv.at/europa/bp/teilziel.xml>

Krajowa strona internetowa Procesu Bolońskiego z informacjami dotyczącymi przebiegu procesu w Austrii oraz informacjami o przebiegu procesu i wydarzeniach na szczeblu europejskim: <http://www.bologna.at>

BOŚNIA I HERCEGOWINA

Po konferencji berlińskiej w 2003 r. rozpoczęto prace nad ramową ustawą o szkolnictwie wyższym pod patronatem Ministerstwa Spraw Publicznych. Pierwszy projekt był gotowy 18 grudnia 2003 r. i został przedłożony pod obrady parlamentu, ale ostatecznie nie został przyjęty. Prace nad najnowszym projektem ukończono 1 czerwca 2006 r. i przedłożono go parlamentowi. Europejskie Partnerstwo z Bośnią i Hercegowiną wezwało do uchwalenia tej ustawy do czerwca 2006 r., jednak nie została ona jeszcze wprowadzona do porządku obrad Zgromadzenia Parlamentarnego. Projekt ustawy o szkolnictwie wyższym w Bośni i Hercegowinie uwzględnia najważniejsze zasady funkcjonowania szkolnictwa wyższego, które zostały wprowadzone lub są wprowadzane w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. W tym czasie kilka kantonów i Republika Serbska przyjęły własne ustawy dotyczące szkolnictwa wyższego, które umożliwiają reformy zgodne z założeniami Procesu Bolońskiego. Ponadto w lutym 2005 r. Konferencja Rektorów Bośni i Hercegowiny uznała, że wszystkie publiczne uniwersytety w Bośni i Hercegowinie powinny wprowadzić nowe struktury i programy zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, i zwróciła się do wszystkich odpowiednich ministerstw z prośbą o uchwalenie nowych przepisów dotyczących szkolnictwa wyższego zgodnych z założeniami bolońskimi.

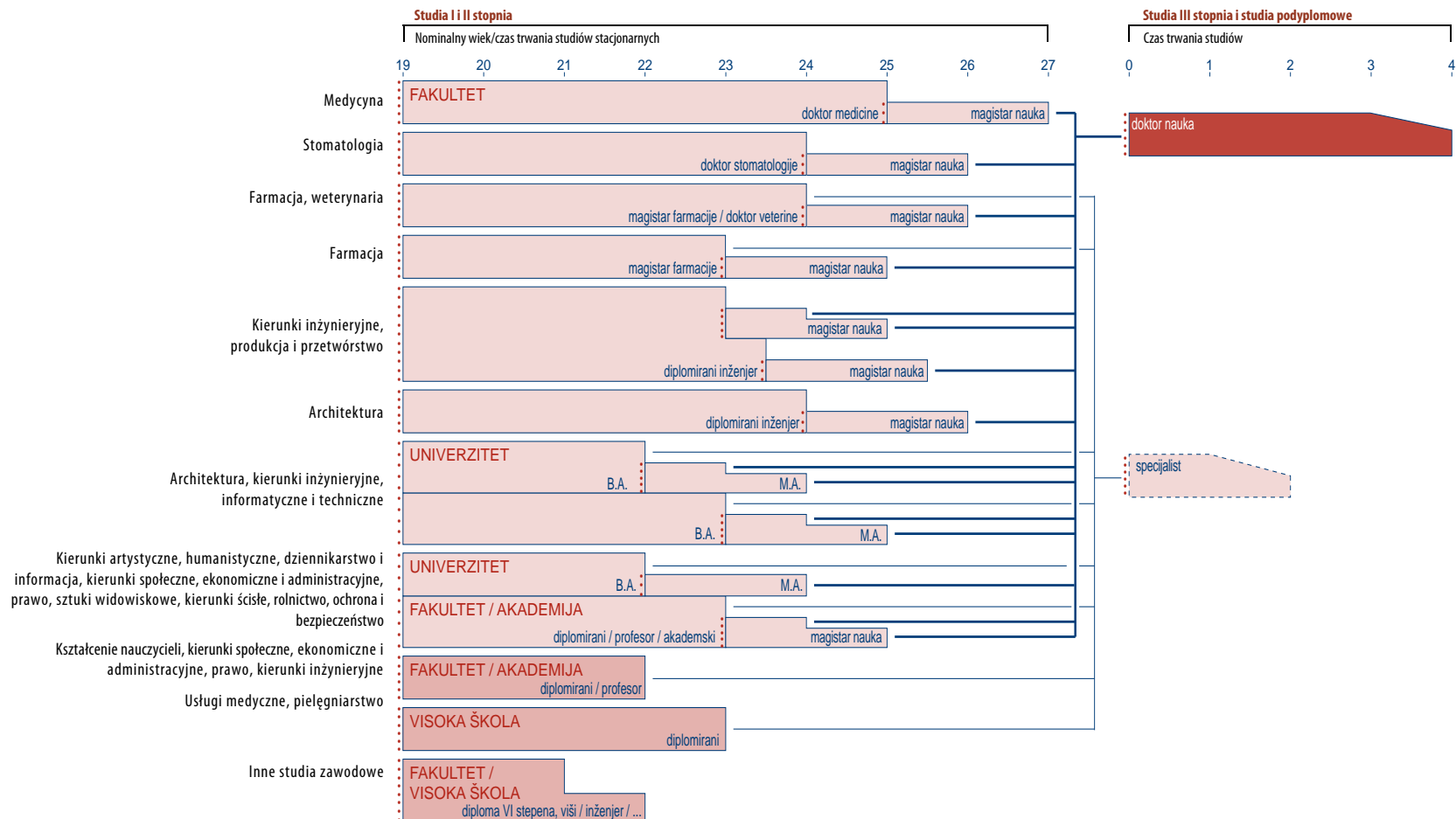
Zgodnie z aktualnie obowiązującymi ustawami i rozporządzeniami z 1999 r. uczelnie są finansowane przez ministerstwa jednostek administracyjnych w Republice Serbskiej (RS) lub ministerstwa kantonów w Federacji Bośni i Hercegowiny (FBiH). Wszystkie działania związane ze szkolnictwem wyższym są prowadzone na podstawie przepisów dotyczących szkolnictwa wyższego wydawanych na szczeblu jednostek administracyjnych (RS) lub kantonów (FBiH). Rola działającego na szczeblu krajowym Ministerstwa Spraw Publicznych polega na koordynowaniu działań odpowiednich ministerstw.

Trzystopniowa struktura studiów istnieje na większości kierunków we wszystkich krajach byłej Jugosławii, włącznie z Bośnią i Hercegowiną, od 30 lat. Po studiach pierwszego stopnia (od 3 do 4 lat) absolwenci otrzymują *diplomirani*, który uprawnia do ubiegania się o przyjęcie na studia trwające od roku do dwóch lat i kończące się uzyskaniem tytułu *magistar nauka*. Tytuł ten umożliwia dostęp do studiów doktoranckich (3 lub 4 lata), prowadzących do stopnia *doktor nauka*. Obecnie nie wszystkie wydziały i instytuty prowadzą studia drugiego stopnia, ale w ciągu najbliższych dwóch lat przewidywane jest uruchamianie studiów drugiego stopnia na szerszą skalę. Na niektórych kierunkach, tj. medycynie, stomatologii, farmacji i weterynarii, nadal prowadzi się studia jednolite (5 lub 6 lat).

Sześć uniwersytetów publicznych wprowadziło oparty na założeniach Procesu Bolońskiego trzystopniowy system studiów na niektórych wydziałach w roku akademickim 2005/06. Jedna uczelnia, Uniwersytet w Tuzli, wprowadziła system trzystopniowy w 2003 r.

System dwustopniowy ma zastosowanie do niektórych programów na poziomie ISCED 5B. Studenci kształcący się na poziomie ISCED 5B mają możliwość przechodzenia na studia na poziomie ISCED 5A.

Wprowadzona struktura trzystopniowa została już wprowadzona, studenci, którzy zostali przyjęci przed reformami legislacyjnymi w kilku kantonach i Republice Serbskiej, nadal odbywają studia w poprzedniej strukturze (4+2+doktorat). Zgodnie z projektem ustawy o szkolnictwie wyższym w Bośni i Hercegowinie studia trzeciego stopnia oparte na założeniach Procesu Bolońskiego będą musiały zostać wprowadzone natychmiast po uchwaleniu ustawy i zastąpią aktualnie prowadzone studia doktoranckie. W momencie przygotowywania niniejszego raportu trzeci cykl (**studia doktoranckie**) nie został jeszcze dostosowany do zasad bolońskich. Przygotowania do doktoratu obejmują jedynie samodzielną pracę badawczą pod kątem rozprawy doktorskiej. Uznaje się, że doktoranci zdobyli odpowiednie doświadczenie w trakcie przygotowywania pracy magisterskiej

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	□	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

BOŚNIA I HERCEGOWINA

lub porównywalnej pracy w celu uzyskania tytułu *magistrar nauka* (a jedna z tych prac jest wymagana, aby rozpocząć pracę nad rozprawą doktorską), i oczekuje się od nich wniesienia indywidualnego wkładu w rozwój wiedzy w danej dziedzinie poprzez samodzielne badania. Obecnie istnieje tylko jeden interdyscyplinarny program doktorancki w formie zorganizowanych studiów na jednym uniwersytecie. Inne uniwersytety również rozpoczęły prace nad programami studiów doktoranckich, które zostaną uruchomione po ukończeniu nowych magisterskich studiów drugiego stopnia przez pierwszy rocznik studentów.

ECTS jest obecnie wprowadzany w uniwersytetach, a odpowiednie zapisy są zawarte w art. 5 i 59 projektu ustawy o szkolnictwie wyższym oraz innych ustawach dotyczących szkolnictwa wyższego w Republice Serbskiej i kantonach Bośni i Hercegowiny. Ponadto przyjęcie tego systemu jest przewidziane w dokumentach na temat zapewniania jakości wszystkich uniwersytetów i ich nowych statutach. Wszystkie uniwersytety uwzględniły już ECTS w swoich statutach lub odpowiednich dokumentach dotyczących nowych (tj. uruchamianych w roku 2005/06) studiów magisterskich (60 punktów przypadających na rok akademicki, opartych na pełnym nakładzie pracy studenta). System ten nie został jeszcze wprowadzony na niektórych wydziałach.

Obecnie ECTS współistnieje z innym systemem punktowym, ponieważ poprzednie roczniki studentów mogą kończyć studia zgodnie z programami, które obowiązywały w momencie przyjęcia ich na studia. Te dwa systemy nie są kompatybilne, ale poprzedni system zostanie w pełni zastąpiony systemem ECTS w ciągu najbliższych trzech-czterech lat. Aktualnie ECTS stosuje się jedynie w celu akumulacji, a nie transferu punktów. Wprowadzanie ECTS na uniwersytetach w Federacji Bośni i Hercegowiny stworzyło równocześnie możliwość zreformowania programów nauczania, a tym samym wprowadzenia nowych, bardziej nowoczesnych treści i dostosowania struktury programów nauczania do zaleceń Procesu Bolońskiego (przedmioty prowadzone przez jeden semestr). Wprowadzanie systemu punkowego w większości uniwersytetów w Bośni i Hercegowinie obejmuje również aspekt związany z akumulacją, umożliwiając studentom wybór przedmiotów i gromadzenie punktów. Aspekt związany z transferem nie został jeszcze w pełni wprowadzony, a skala mobilności studentów jest niewielka, częściowo ze względu na przepisy wizowe i ograniczone środki finansowe.

Również wymóg wprowadzenia **suplementu do dyplomu** jest zawarty w projekcie ustawy o szkolnictwie wyższym oraz innych ustawach dotyczących szkolnictwa wyższego w Republice

Serbskiej i kantonach Federacji Bośni i Hercegowiny. Większość uniwersytetów i wiele wydziałów przygotowało już wstępną wersję tego dokumentu. Pierwsze suplementy do dyplomu zostały wydane w roku akademickim 2005/06 (wyłącznie przez uniwersytety i wydziały, które zaczęły wprowadzać nowe programy trzy lata temu). Są one wydawane bezpłatnie i na życzenie absolwenta, w języku angielskim i języku lokalnym.

Nie istnieją rozwiązania motywujące ani kontrolne dotyczące trzystopniowego systemu studiów, ECTS czy suplementu do dyplomu.

Przepisy regulujące funkcjonowanie uczelni w Bośni i Hercegowinie zezwalają na przyznawanie **wspólnych tytułów/stopni** i prowadzenie w uczelniach wspólnych studiów. Nie istnieją przeszkody prawne uniemożliwiające realizację wspólnych programów studiów z zagranicznymi uczelniami partnerskimi. Większość wspólnych programów jest obecnie realizowana na poziomie magisterskim.

W związku z podjęciem zobowiązań wynikających z Komunikatu Bergeńskiego utworzona została grupa robocza, której zadaniem jest opracowanie **Krajowej Struktury Kwalifikacji** dla Bośni i Hercegowiny. W skład grupy wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Spraw Publicznych, ministerstw edukacji na szczeblu jednostek administracyjnych, wszystkich publicznych

BOŚNIA I HERCEGOWINA

uniwersytetów w Bośni i Hercegowinie oraz studenci i eksperci zagraniczni. Grupa robocza ma przygotować projekt struktury kwalifikacji do kwietnia 2007 r., który zostanie przedstawiony komitetowi koordynującemu to przedsięwzięcie do zatwierdzenia.

Oficjalne regulacje dotyczące wewnętrznego zapewnienia jakości istnieją obecnie w kilku uczelniach. Całościowy proces **zapewnienia jakości** na szczeblu krajowym został przedstawiony w art. 47-53 projektu ustawy o szkolnictwie wyższym. Artykuły te koncentrują się w szczególności na utworzeniu Agencji ds. Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Zapewnienia Jakości. Agencja będzie instytucją działającą na szczeblu krajowym, a jej zadaniem będzie m.in. określenie warunków i kryteriów zapewnienia jakości w szkolnictwie wyższym. Zatwierdzi ona wspólne standardy licencjonowania dla uczelni oraz ustali jasne, przejrzyste i przystępne kryteria dotyczące procedur akredytacji, kontroli jakości i oceny jakości w uczelniach. Agencja powoła także komitety ekspertów, z udziałem ekspertów zagranicznych, i będzie przeprowadzać akredytację, kontrolę jakości i ocenę jakości w uczelniach.

Projekt ustawy o szkolnictwie wyższym określa skład organów zarządzających Agencji ds. Zapewnienia Jakości. Agencja powinna zostać

utworzona po przyjęciu projektu ustawy o szkolnictwie wyższym.

Art. 44 projektu ustawy o szkolnictwie wyższym stanowi podstawę prawną utworzenia Ośrodka Informacji i Uznawalności (*Centre for Information and Recognition, CIR*), pełniącego w istocie funkcję ośrodka ENIC/NARIC w Bośni i Hercegowinie. Jego działalność została przedstawiona w art. 45-46 projektu ustawy o szkolnictwie wyższym. W czerwcu 2005 r. w dziale edukacji Ministerstwa Spraw Publicznych Bośni i Hercegowiny utworzono wydział ds. zbierania i rozpowszechniania informacji z zakresu działalności ośrodków ENIC-NARIC. Po uchwaleniu ustawy wydział ten przejmie w całości zadania ośrodka ENIC.

Agencja ds. Zapewnienia Jakości i CIR będą finansowane z budżetu państwa.

W szkolnictwie wyższym realizuje się obecnie kilka projektów finansowanych przez Radę Europy, Komisję Europejską i Austriacką Agencję ds. Rozwoju, które mają ułatwić krajowym instytucjom przygotowanie się do wykonywania na szczeblu krajowym zadań w zakresie uznawania kwalifikacji akademickich (ENIC/NARIC) oraz oceny, akredytacji i certyfikacji w szkolnictwie wyższym (jako podstawa przyszłej działalności CIR i Agencji ds. Zapewnienia Jakości w Bośni i Hercegowinie).

Wszystkie osiem uniwersytetów w Bośni i Hercegowinie przeprowadziło ocenę wewnętrzną nadzorowaną przez Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (*European University Association, EUA*). Zewnętrzna ocena siedmiu uniwersytetów (tj. wszystkich z wyjątkiem jednego, który został utworzony w 2004 r.) została przeprowadzona przez EUA w 2004 r.

W procesie oceny wewnętrznej uczestniczyli przedstawiciele organizacji studenckiej.

Bośnia i Hercegowina nie należy do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), ponieważ dotychczas nie powstała agencja akredytacyjna.

BOŚNIA I HERCEGOWINA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1998, znowelizowana w 2004 r. i 18 maja 2006	Ustawa o Uniwersytecie w Bihaću	Zakon o Univerzitetu u Bihaću
19 lipca 1999, znowelizowana w 2004 r. i 31 maja 2005	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Tuzla	Zakon o visokom obrazovanju Tuzlanskog Kantona
22 września 1999, znowelizowana 7 czerwca 2004 i 30 czerwca 2005	Ustawa o Uniwersytecie w Tuzli	Zakon o univerzitetu u Tuzli
4 października 1999, znowelizowana w latach 2000, 2002, 2003, 2004, 2005 i 25 maja 2006	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Sarajevo	Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo
14 września 2000	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Posawina	Zakon o visokom obrazovanju Županije Posavske
30 kwietnia 2004	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Zachodnia Hercegowina	Zakon o visokom školstvu Zapadnohercegovačke županije
31 marca 2005	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Zenica-Doboj	Zakon o visokom obrazovanju Zeničko-Dobojskog Kantona
28 kwietnia 2006	Ustawa o Uniwersytecie w Zenicy	Zakon o univerzitetu u Zenici
15 czerwca 2006 (dotychczas nie uchwalona)	Ustawa o szkolnictwie wyższym w Bośni i Hercegowinie	Zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini
18 lipca 2006	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu Bośniackie Podrinje-Goražde	Zakon o visokom obrazovanju u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde
19 lipca 2006	Ustawa o szkolnictwie wyższym w Republice Serbskiej	Zakon o visokom obrazovanju u Republici Srpskoj
31 lipca 2006	Ustawa o szkolnictwie wyższym kantonu 10	Zakon o visokom obrazovanju Kantona 10

BELGIA – WSPÓLNOTA NIEMIECKOJĘZYCZNA

Szkolnictwo wyższe podlega przepisom specjalnego rozporządzenia z 21 lutego 2005 r. i rozporządzenia z 27 czerwca 2005 r., a obydwie akty prawne dotyczą utworzenia autonomicznej uczelni (*Autonome Hochschule*). Są one ściśle powiązane z Procesem Bolońskim, określają bowiem cele odnoszące się do struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu.

Z uwagi na niewielką powierzchnię i liczbę ludności Wspólnoty szkolnictwo wyższe znajduje się nadal na etapie rozwoju. W związku z tym zdecydowana większość młodzieży kształcącej się na tym poziomie odbywa studia we Francuskiej Wspólnocie Belgii lub w Niemczech.

We Wspólnocie nie istnieje struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach**. Studia pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5B są prowadzone w uczelni, *Autonome Hochschule*, utworzonej w 2005 r. w wyniku połączenia trzech niewielkich placówek. Obecna struktura szkolnictwa wyższego obejmuje dwa wydziały prowadzące krótkie studia trzyletnie na kierunkach związanych z naukami o zdrowiu i kierunku pielęgniarstwo (sekcja 'pielęgniarstwa') oraz kierunkach pedagogicznych (sekcja 'pedagogiczna'), które zapewniają dostęp do rynku pracy przyszłym pielęgniarcom i nauczycielom placówek przedszkolnych i szkół podstawowych.

Po każdym roku studiów studenci mogą przenieść się na inne studia pierwszego stopnia (na ogół na poziomie ISCED 5B, ale czasem także na poziomie ISCED 5A) we Francuskiej i Flamandzkiej Wspólnocie Belgii czy nawet w Niemczech. Dyplomy uzyskiwane po studiach we Wspólnocie Niemieckojęzycznej umożliwiają też w niektórych przypadkach podjęcie uniwersyteckich studiów drugiego stopnia (absolwenci kierunków przygotowujących nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych mają dostęp do studiów magisterskich na kierunku sztuki widowiskowe lub kierunkach pedagogicznych, a absolwenci pielęgniarstwa do studiów magisterskich na następujących kierunkach: nauki związane z wykonywaniem pracy zawodowej, zdrowie publiczne, nauki o rodzinie i seksuologia oraz polityka gospodarcza i społeczna).

W tych przypadkach dostęp do studiów drugiego stopnia wymaga ukończenia rocznych studiów przygotowawczych lub uzyskania 60 punktów ECTS (z zajęć na poziomie ISCED 5A). W Belgii zajęcia „pomostowe” zapewniające automatyczny dostęp są prowadzone na warunkach określonych w rozporządzeniach wydanych niedawno we Wspólnocie Francuskiej i Flamandzkiej. Oprócz tych zajęć „pomostowych” istnieją czasem inne możliwości podjęcia studiów uniwersyteckich, a decyzje w tej sprawie podejmuje komisja rekrutacyjna na zasadzie

indywidualnej. W takich przypadkach uwzględnia się dotychczasowe studia lub część studiów, przeliczone na punkty ECTS, bądź też studenta zapisuje się na drugi rok studiów licencjackich o zmodyfikowanym programie.

Zgodnie z ww. rozporządzeniami pierwsze tytuły licencjackie (*Bachelor*) (ISCED 5B) zostaną przyznane na zakończenie roku 2007/08 tym studentom, którzy rozpoczęli studia w roku 2005/06 na podstawie nowych przepisów.

ECTS został wprowadzony na mocy rozporządzenia z 27 czerwca 2005 r. i ma zastosowanie jedynie do studentów, którzy rozpoczęli studia w roku 2005/06. Służy on do celów transferu i akumulacji i jest stosowany obowiązkowo we wszystkich modułach w ramach wszystkich programów studiów prowadzonych przez *Autonome Hochschule*.

Na mocy rozporządzenia z 27 czerwca 2005 r. wprowadzono również **suplement do dyplomu**, który będzie wydawany od końca roku 2007/08, gdy studenci, którzy rozpoczęli studia w roku 2005/06 na podstawie nowych przepisów, otrzymają tytuł licencjacki. Suplement będzie wydawany absolwentom wszystkich programów w języku niemieckim, angielskim i francuskim, automatycznie i bezpłatnie we wszystkich tych językach.

Z uwagi na to, że przyznawanie tytułu licencjackiego i stosowanie ECTS jest uregulowane

BELGIA – WSPÓLNOTA NIEMIECKOJĘZYCZNA

w przepisach, a obydwie te elementy są wprowadzane wyłącznie w jedynej istniejącej uczelni, władze publiczne nie uważają, aby konieczne były specjalne **rozwiązania motywujące**. Komisarz rządowy, który pełni funkcję doradcą w Radzie Administracyjnej *Autonome Hochschule*, dba o to, aby uczelnia spełniała wymóg prawny dotyczący określania nakładu pracy na każdym roku studiów i w

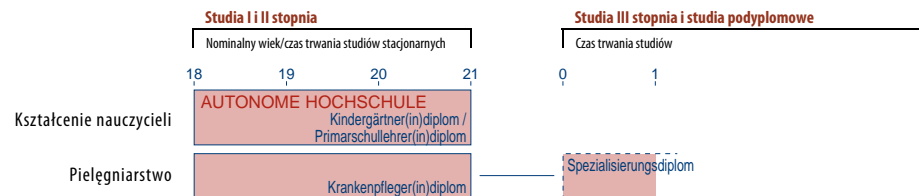
każdym komponentcie programu nauczania w postaci punktów ECTS.

Możliwość utworzenia **niezależnej agencji ds. zapewniania jakości** w szkolnictwie wyższym **nie była dotychczas rozważana**, ponieważ kształcenie na tym poziomie jest prowadzone na niewielką skalę. Obecnie trwają natomiast dyskusje na temat przedsięwzięć partnerskich

z ekspertami w pozostałych Wspólnotach Belgii i krajach sąsiadujących. Niemieckojęzyczna Wspólnota Belgii nie należy do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
30 czerwca 2003	Rozporządzenie w sprawie pilnych działań w dziedzinie edukacji (w szczególności utworzenia specjalności na kierunku pielęgniarstwo)	Dekret über dringende Maßnahmen im Unterrichtswesen (u.a. bezüglich der Schaffung einer Spezialisierung im Bereich der Krankenpflege)
21 lutego 2005	Specjalne rozporządzenie w sprawie utworzenia autonomicznej uczelni (opublikowane w <i>Moniteur belge</i> z 3 czerwca 2005; http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_rech.pl?language=fr)	Sonderdekret zur Schaffung einer autonomen Hochschule
27 czerwca 2005	Rozporządzenie w sprawie utworzenia autonomicznej uczelni (opublikowane w <i>Moniteur belge</i> z 1 lipca 2005; http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_rech.pl?language=fr)	Dekret zur Schaffung einer autonomen Hochschule

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Autonome Hochschule będzie przyznawać tytuł licencjacki (*Bachelor*) począwszy od roku 2007/08.

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

Reforma bolońska znalazła odzwierciedlenie przede wszystkim w rozporządzeniu z 31 marca 2004 r. Rozporządzenie to określa strukturę studiów w uczelniach akademickich i zawodowych oraz niektórych cykli kształcenia na rzecz awansu społecznego na poziomie wyższym (*enseignement de promotion sociale*). Dotyczy ono wszystkich aspektów Procesu Bolońskiego, wszystkich programów i wszystkich kierunków studiów.

Struktura studiów oparta na trzech głównych cyklach, którą wprowadza się stopniowo od roku 2004/05 w ramach reformy bolońskiej, zostanie w pełni wdrożona najpóźniej do roku akademickiego 2007/08. Jej podstawę stanowią studia pierwszego stopnia trwające trzy lata (180 punktów ECTS) i kończące się tytułem licencjackim/inżynierskim (*Bachelier*), a następnie studia drugiego stopnia trwające od co najmniej roku do dwóch lat (od 60 do 120 punktów ECTS) i kończące się tytułem magisterskim (*Master*), lub studia na poziomie magisterskim na kierunku medycyna (co najmniej cztery lata lub 240 punktów ECTS) albo weterynarii (trzy lata lub 180 punktów ECTS). Studia trzeciego stopnia trwają co najmniej trzy lata (180 punktów ECTS) i kończą się stopniem doktorskim.

W okresie przejściowym do roku 2009 współistnieć będą dwa systemy (równoległe ze studiami w strukturze trzystopniowej, na

wszystkich kierunkach nadal prowadzi się studia w strukturze 'przedbolońskiej' dla studentów, którzy rozpoczęli studia przed rokiem 2004/05).

Studia trzeciego stopnia (praca badawcza i kształcenie na poziomie doktoranckim) prowadzi się wyłącznie na uniwersytetach. Warunkiem przyjęcia na studia trzeciego stopnia jest uzyskanie kwalifikacji magisterskich po dwóch latach studiów (120 punktów ECTS) lub *licence* w poprzedniej strukturze. Studia te obejmują (fakultatywne) roczne zajęcia dydaktyczne dla doktorantów (60 punktów ECTS), kończące się świadectwem potwierdzającym przygotowanie do badań, i umożliwiającą absolwentom uzyskanie kwalifikacji akademickich i zawodowych na wysokim poziomie. Studia obejmują również indywidualną pracę badawczą w celu przygotowania rozprawy doktorskiej (co najmniej trzy lata lub 180 punktów ECTS), która – jeśli zostanie obroniona – stanowi podstawę przyznania kwalifikacji doktorskich. Zajęcia dydaktyczne są prowadzone w szkołach doktoranckich (*écoles doctorales*) (zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej z 4 marca 2005 r.), należących do jednego lub kilku stowarzyszeń uniwersyteckich (*académies universitaires*).

Doktoranci mogą mieć różny status. Niektórzy doktoranci otrzymują stypendium ze świadczeniami socjalnymi i są zwolnieni z

opodatkowania, a inni są zatrudnieni w uczelni, w której odbywają studia doktoranckie.

Przechodzenie z poziomu ISCED 5B na poziom ISCED 5A jest możliwe w trzystopniowej strukturze studiów.

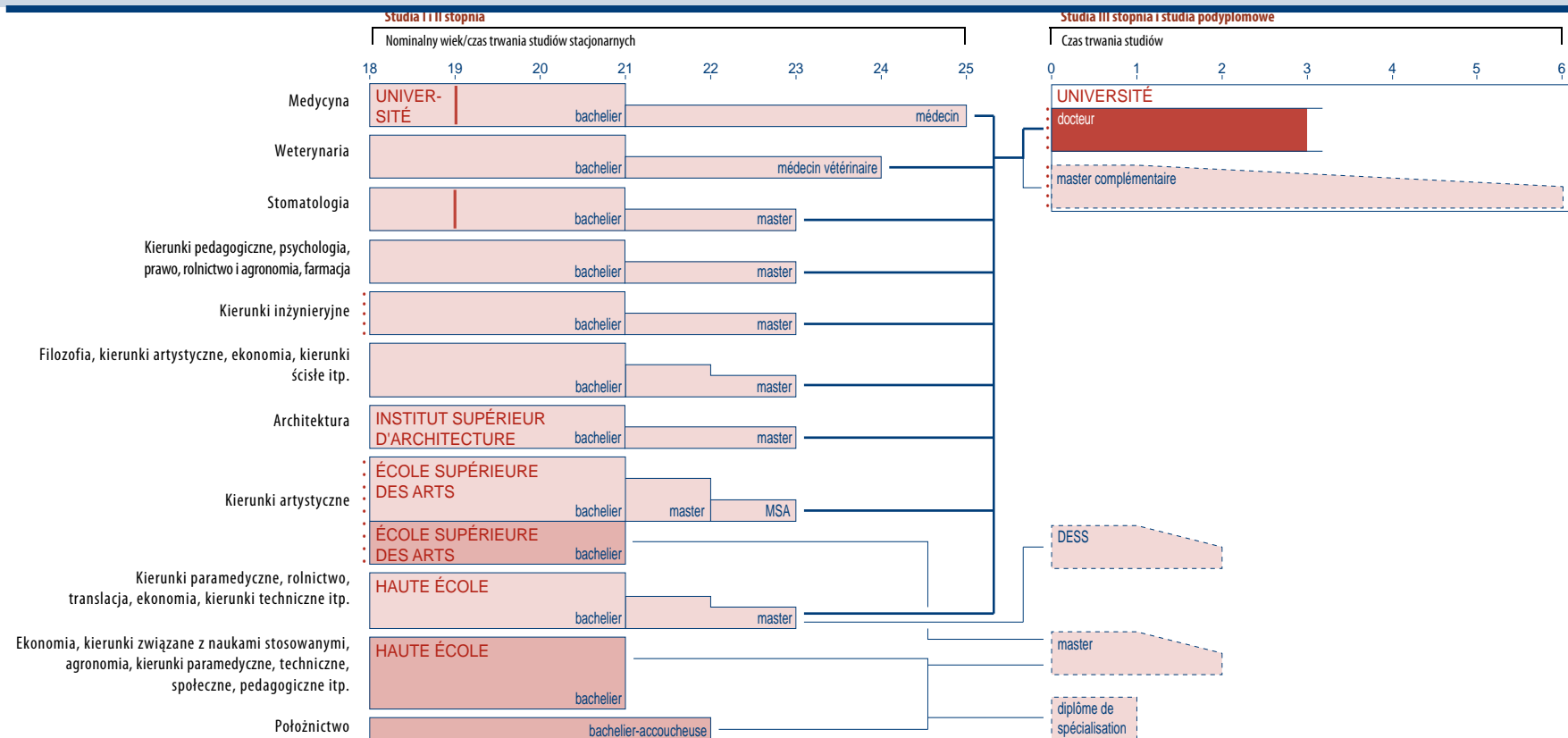
Studia na poziomie ISCED 5B, tzw. krótkie studia, są prowadzone jako studia jednolite i kończą się tytułem licencjackim/inżynierskim przyznawanym po co najmniej trzech latach studiów (180 punktów ECTS). Tego rodzaju tytuł umożliwia dostęp do dłuższych studiów na poziomie ISCED 5A (kończących się tytułem licencjackim/inżynierskim lub magisterskim) w *Haute École* lub uniwersytecie poprzez zajęcia „pomostowe” (na warunkach określonych w zarządzeniach z 30 czerwca 2006 r.).

Wymaga to ukończenia rocznych studiów przygotowawczych lub zajęć uzupełniających.

Oprócz zajęć „pomostowych”, przy przechodzeniu na poziom ISCED 5A istnieje możliwość zwolnienia (na podstawie decyzji władz akademickich) z określonych zajęć w ramach danego programu.

Francuska Wspólnota Belgii nie przyjęła jeszcze **Krajowej Struktury Kwalifikacji**, ale na podstawie decyzji z 27 marca 2006 r. została utworzona grupa robocza ds. jej wdrażania.

Przepisy (ww. rozporządzenie z 31 marca 2004 r.) umożliwiają prowadzenie studiów kończących

Źródło: Eurydice

DESS Diplôme d'Études Supérieures Spécialisées | MSA Master spécialisé artistique

Na diagramie przedstawiono wyłącznie nowy system wprowadzony w roku 2004/05. Szkolnictwo wyższe znajduje się obecnie w fazie przejściowej; do roku 2009 będą współistniały dwa systemy.

Zgodnie z ustaloną przez federalny rząd belgijski zasadą *numerus clausus* w przypadku dostępu do zawodów lekarza i stomatologa, na zakończenie pierwszego roku studiów przeprowadza się obecnie selekcję studentów, którzy mają kontynuować naukę na kierunkach medycyna i stomatologia.

Absolwenci (*bacheliers*) studiów pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5B mają dostęp do studiów magisterskich (*master*) po ukończeniu rocznych studiów przygotowawczych lub poprzez dodatkowe studia uzupełniające.

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

się **wspólnymi i/lub podwójnymi tytułami/stopniami** przez dwie lub więcej uczelni na poziomie krajowym lub międzynarodowym. Dwa dodatkowe rozporządzenia z czerwca 2006 r. mają ułatwić zawieranie umów o współpracy między samymi uczelniami belgijskimi, jak również między uczelniami belgijskimi a zagranicznymi, oraz przyznawanie wspólnych lub podwójnych tytułów/stopni. Mają one także zagwarantować odpowiednią jakość mobilności studentów w ramach tej współpracy.

ECTS został już niemal w pełni wprowadzony. System ten był wprowadzany stopniowo w roku 1998/99 w ramach programów wymiany studentów. W roku 2001/02 ECTS stosowano już w niektórych programach studiów uniwersyteckich, a od roku 2005 jest on obowiązkowy. Punkty ECTS muszą być stosowane zarówno do celów transferu, jak i akumulacji w ramach wszystkich programów studiów (włącznie z doktoranckimi). Uczelnie, w których system ten jeszcze nie funkcjonuje, zamierzają wprowadzić go w bieżącym roku akademickim.

Suplement do dyplomu jest stosowany we wszystkich rodzajach uczelni od roku 2004/05. Uniwersytety zaczęły wydawać suplement na zasadzie dobrowolnej już w roku 2002, a niektóre *Hautes Écoles* poszły za ich przykładem w roku 2003/04. Wszyscy studenci otrzymują suplement

automatycznie i bezpłatnie w języku francuskim. Uczelnie wydają go również bezpłatnie w języku angielskim na życzenie studentów.

Uczelnie zachęca się do powszechnego wprowadzania struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu za pomocą różnych **rozwiązań motywujących**. Jeśli chodzi o strukturę trzystopniową, Wspólnota Francuska przyznała środki nowym akademiom, a także środki na tworzenie struktury umożliwiającej wymianę między uniwersytetami a *Hautes Écoles* i korzystanie z pomocy „Promotorów Bolońskich”. W kontekście powszechnego wprowadzania ECTS tym samym celem służy tworzenie specjalnych grup roboczych i forów dyskusyjnych z udziałem uniwersytetów i innych uczelni. Władze zamierzają zmodyfikować teksty związane z suplementem do dyplomu, aby ujednoczyć aktualnie obowiązujące teksty, spełnić wymogi europejskie (suplement z europejskim certyfikatem) i wyeliminować wszelkie problemy związane z czytelnością. Nie przewidziano specjalnych **zachęt finansowych** w celu wprowadzania ECTS i suplementu do dyplomu.

Wprowadzanie struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu nie podlega specjalnym **mechanizmom kontroli** ze strony Wspólnoty Francuskiej. Natomiast różne organy konsultacyjne zajmujące się szkolnictwem

wyższym regularnie wyrażają swe opinie w wyżej wspomnianych kwestiach i organizują spotkania z udziałem uczelni w celu promowania współpracy w tych dziedzinach. Wspólnota Francuska zdecydowanie zaleca stosowanie ECTS w najbliższej przyszłości.

Na podstawie rozporządzenia z 14 listopada 2002 r. utworzona została **Agencja ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym** (*Agence pour l'évaluation de la qualité de l'enseignement supérieur organisé ou subventionné par la Communauté française*). Ta niezależna agencja, oficjalnie działająca od stycznia 2004 r., ocenia jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym, kształcenia organizowanego lub dotowanego przez Wspólnotę Francuską.

Oprócz reprezentowania Wspólnoty Francuskiej wobec krajowych i międzynarodowych instytucji, które zajmują się oceną jakości w szkolnictwie wyższym, Agencja ułatwia współpracę między wszystkimi środowiskami w szkolnictwie wyższym, zachęcając w ten sposób do stosowania praktyk służących podnoszeniu jakości w każdej uczelni. Dba także o to, aby kształcenie w uczelniach podlegało ocenie, zwracając uwagę na dobre praktyki, jak również nieprawidłowości oraz problemy, które należy rozwiązać. Jej obowiązkiem jest także dbanie o przestrzeganie procedur oceny określonych w rozporządzeniu z 2002 r. Wykaz programów przewidzianych do oceny jest ustalany przez

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

Agencję na podstawie wieloletniego, corocznie aktualizowanego planu. Agencja jest również zobowiązana do przedstawiania decydom propozycji całościowego podniesienia jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym. Studenci uczestniczą w działaniach Agencji poprzez swych trzech przedstawicieli, wybieranych z podwójnych list, które przedstawiają organizacje studenckie. Przedstawiciele studentów mają prawo głosu. W celu przeprowadzenia **oceny zewnętrznej** Agencja przeprowadza selekcję ekspertów. Komisja ekspercka składa się przede wszystkim z przedstawicieli środowiska zawodowego i nauczycieli akademickich z dziedziny będącej przedmiotem oceny. Preferuje się zagranicznych specjalistów, którzy nie są w żaden sposób związani z ocenianą uczelnią. Studenci mają możliwość przedstawienia swojej opinii w trakcie rozmów z ekspertami podczas wizytacji.

Komisja ekspercka przygotowuje poufny raport o każdej wizytowanej uczelni, który przedstawia się wyłącznie władzom danej uczelni i prezesowi Agencji. Po zakończeniu oceny komisja opracowuje raport „przekrojowy”, który zawiera ogólne uwagi i informacje dotyczące wszystkich uczelni, bez podawania ich nazw. Raport ten przesyła się władzom wszystkich zainteresowanych uczelni i członkom Agencji. Ci ostatni przedstawiają swoje uwagi do raportu, który przekazuje się następnie ministrowi ds.

szkolnictwa wyższego w celu przedłożenia go rządowi.

Rozporządzenie z listopada 2002 r. zobowiązuje uczelnie do stworzenia własnej komisji ds. **oceny wewnętrznej**. Ponadto każda uczelnia musi powołać „osobę wspierającą”, która będzie pełnić funkcję pośrednika między Agencją a daną uczelnią, co ma służyć wymianie informacji i aktywizacji uczelni.

We Wspólnocie Francuskiej nie istnieje system **akredytacji** uczelni w ścisłym tego słowa znaczeniu. Można jednak przyjąć, że funkcjonuje system „wstępnej” akredytacji, ponieważ wyłącznie uczelnie, które spełniają kryteria określone w przepisach, mogą zostać uznane przez Wspólnotę Francuską i otrzymywać od władz dotacje. Uznawane uczelnie mogą prowadzić studia jedynie na kierunkach, których dotyczą przyznane im na podstawie przepisów uprawnienia. Uczelnie te mogą samodzielnie przyznawać kwalifikacje, które są uznawane do celów dalszego kształcenia lub na mocy prawa (w szczególności w przypadku kwalifikacji uprawniających do wykonywania zawodów regulowanych). Uprawnienia uniwersytetów do prowadzenia określonych studiów typu *master complémentaire* (specjalistycznych studiów dla posiadaczy pierwszych kwalifikacji magisterskich) mogą zostać czasowo cofnięte w przypadku niewystarczającej liczby studentów

podejmujących takie studia. Korzystając ze swej autonomii, uczelnie mogą występować o akredytację do organizacji zawodowych lub branżowych, ale nie pociąga to za sobą konsekwencji prawnych (np. jeśli chodzi o finansowanie). Nie istnieje procedura akredytacji dla całkowicie prywatnych uczelni.

Agencja jest członkiem-kandydatem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od maja 2006 r.

Misję Agencji (określoną w rozporządzeniu o jej utworzeniu) i stosowane przez nią procedury (uwagi metodologiczne) przedstawiono pod adresem: www.aeqes.be. Agencja nie podlega jeszcze ocenie zewnętrznej.

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
7 lipca 1970	Ustawa dotycząca ogólnej struktury szkolnictwa wyższego	Loi relative à la structure générale de l'enseignement supérieur
5 sierpnia 1995	Rozporządzenie w sprawie ogólnej organizacji studiów wyższych w <i>Hautes Écoles</i>	Décret fixant l'organisation générale de l'enseignement supérieur en Hautes Écoles
14 listopada 2002	Rozporządzenie w sprawie utworzenia agencji ds. oceny jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym – kształcenia organizowanego lub dotowanego przez Wspólnotę Francuską	Décret créant l'Agence pour l'évaluation de la qualité de l'enseignement supérieur organisé ou subventionné par la Communauté française
18 czerwca 2003	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej określające wzory i kategorie dyplomów oraz suplementów wydawanych przez kolegia sztuk pięknych (<i>Écoles supérieures des Arts</i>)	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française déterminant les formes et les mentions des diplômes et des suppléments délivrés par les Écoles supérieures des Arts
3 lipca 2003	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej określające wzory dyplomów i suplementów wydawanych przez <i>Hautes Écoles</i> i komisje ds. szkolnictwa wyższego we Wspólnocie Francuskiej	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française déterminant les modèles des diplômes et des suppléments aux diplômes délivrés par les Hautes Écoles et les jurys d'enseignement supérieur de la Communauté française
31 marca 2004	Zarządzenie w sprawie definicji szkolnictwa wyższego, wspierania jego integracji z europejskim szkolnictwem wyższym i dotowania uczelni	Décret définissant l'enseignement supérieur, favorisant son intégration dans l'espace européen de l'enseignement supérieur et refinançant les universités
2 czerwca 2004	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej określające wzory i kategorie dyplomów oraz suplementów wydawanych przez instytuty architektury (<i>Instituts supérieurs d'Architecture</i>) i komisję ds. szkolnictwa wyższego we Wspólnocie Francuskiej	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française déterminant la forme et les mentions des diplômes et des suppléments aux diplômes délivrés par les Instituts supérieurs d'Architecture et le jury d'enseignement supérieur de la Communauté française

BELGIA – WSPÓLNOTA FRANCUSKA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
4 marca 2005	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej w sprawie wykazu szkół doktoranckich	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant la liste des écoles doctorales
20 lipca 2005	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej określające wzory dyplomów i suplementów wydawanych przez uniwersytety i komisje ds. kształcenia uniwersyteckiego we Wspólnocie Francuskiej	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française déterminant les modèles des diplômes et des suppléments aux diplômes délivrés par les institutions universitaires et les jurys d'enseignement universitaire de la Communauté française
2 czerwca 2006	Rozporządzenie wprowadzające różne przepisy dotyczące studiów na kierunkach artystycznych	Décret portant diverses mesures en matière d'enseignement supérieur artistique
2 czerwca 2006	Rozporządzenie określające tytuły przyznawane przez <i>Hautes Écoles</i> w ramach kształcenia organizowanego lub dotowanego przez Wspólnotę Francuską oraz minimalny wymiar zajęć dydaktycznych	Décret établissant les grades académiques délivrés par les Hautes Écoles organisées ou subventionnées par la Communauté française et fixant les grilles d'horaires minimales
16 czerwca 2006	Rozporządzenie w sprawie umów o współpracy między uniwersytetami w celu organizowania studiów, wprowadzające różne przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego	Décret relatif aux conventions de coopération pour l'organisation d'études entre institutions universitaires et portant diverses dispositions en matière d'enseignement supérieur
30 czerwca 2006	Rozporządzenie w sprawie modernizacji funkcjonowania i finansowania <i>Hautes Écoles</i>	Décret modernisant le fonctionnement et le financement des hautes écoles
30 czerwca 2006	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej w sprawie zajęć pomostowych umożliwiających dostęp do studiów w <i>Hautes Écoles</i>	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant les passerelles donnant accès aux études organisées en Hautes Écoles
30 czerwca 2006	Zarządzenie Rady Ministrów Wspólnoty Francuskiej określające warunki dostępu do studiów uniwersyteckich dla studentów posiadających tytuły uzyskane w uczelniach zawodowych	Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant les conditions d'accès aux études à l'université pour les porteurs de grades académiques délivrés hors université

BELGIA – WSPÓLNOTA FLAMANDZKA

Najnowsze uregulowania związane z Procesem Bolońskim są zawarte w ustawie o szkolnictwie wyższym z 4 kwietnia 2003 r., która reformuje strukturę studiów. Ustawa reguluje aspekty dotyczące struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu. W ustawie uwzględniono również deskryptory dublińskie oraz określono przedziały punktów ECTS dla studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich, jak również sformułowano cele kształcenia doktorantów pod kątem rozprawy doktorskiej.

Zasadniczy element ustawy stanowi struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach**; w ustawie przewidziano stopniowe wprowadzanie tej nowej struktury w ramach wszystkich programów w roku akademickim 2004/05. Większość dotychczasowych programów zostanie stopniowo zlikwidowana w latach 2006-2007. W przypadku dłuższych studiów może to nastąpić później, np. na kierunku medycyna – do roku 2010.

Poprzedni system przekształca się w system binarny, obejmujący zawodowo ukierunkowane studia (ISECD 5B), które prowadzą do tytułu licencjackiego/inżynierskiego (*Bachelor*) w kolegiach uniwersyteckich (*Hogescholen*), oraz studia dwustopniowe, licencjackie/inżynierskie (*Bachelor*) i magisterskie (*Master*), na poziomie ISCED 5A w uniwersytetach i kolegiach uniwersyteckich (*Hogescholen*). Program zajęć „pomostowych” (*schakelprogramma*) umożliwi posiadaczom zawodowo ukierunkowanych tytułów licencjackich/inżynierskich dostęp do

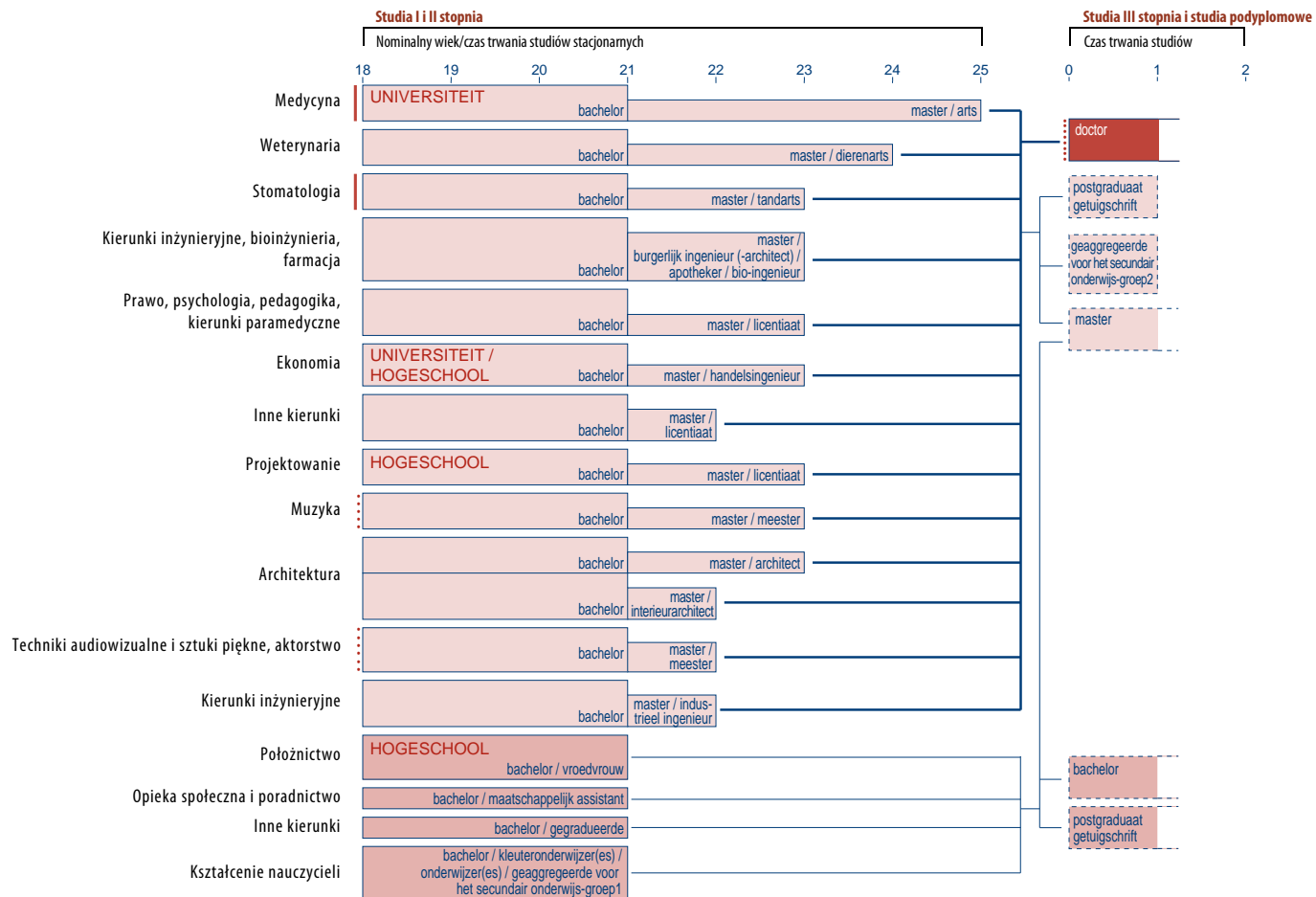
studiów magisterskich. Program takich zajęć określa rada uniwersytetu, a liczba przypisanych im punktów ECTS wynosi od 45 do 90. Liczba ta może zmniejszyć się do 30, jeżeli student posiada co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe i odbył rozmowę służącą ocenie jego przygotowania lub posiada szczególne umiejętności i kompetencje akademickie. Jeżeli student posiada inne (krajowe lub zagraniczne) kwalifikacje formalne, liczba punktów ECTS może być mniejsza niż 30, bądź student może nawet zostać zwolniony z zajęć „pomostowych”.

Doktoraty, stanowiące najwyższy stopień specjalizacji w badaniach naukowych, opierają się na oryginalnej pracy badawczej, która kończy się publiczną prezentacją rozprawy doktorskiej. Ustawa o szkolnictwie wyższym nie określa minimalnego ani maksymalnego czasu trwania tego rodzaju studiów. Na ogół doktorat wymaga 4 lat studiów w pełnym wymiarze i okres ten przyjmuje się za podstawę systemu stypendiów doktoranckich. Stopień naukowy doktora jest przyznawany wyłącznie we wszystkich sześciu istniejących uniwersytetach i dwóch placówkach teologicznych, które są z mocy prawa wpisane do rejestru uczelni. O przyjęcie na studia doktoranckie mogą ubiegać się absolwenci z odpowiednim (krajowym lub zagranicznym) tytułem magisterskim, w niektórych przypadkach po zdaniu wstępnego sprawdzianu uzdolnień, zależnie od dziedziny studiów. Zajęcia dydaktyczne nie są obowiązkowe. Uniwersytety same decydują

o tym, czy kształcenie przygotowujące do badań zostanie uwzględnione w sprawdzianie uzdolnień. Doktoranci mogą być zatrudnieni na uniwersytecie na podstawie umowy o pracę jako asystenci prowadzący zajęcia dydaktyczne. Większość doktorantów pracuje jako kadra naukowa w placówkach badawczych.

Ustawa o szkolnictwie wyższym umożliwiła tworzenie stowarzyszeń z udziałem uniwersytetów i *Hogescholen*. Stowarzyszenie jest formą oficjalnie zarejestrowanej współpracy między uniwersytetem a jedną lub większą liczbą *Hogescholen*. W ustawie o szkolnictwie wyższym z 4 kwietnia 2003 r. poświęcono cały rozdział kwestii organizacji studiów prowadzących do **wspólnych i/lub podwójnych tytułów/stopni** i przyznawania takich tytułów/stopni na poziomie licencjackim/inżynierskim, magisterskim i doktoranckim we współpracy z uczelniami zagranicznymi. Uczelnie flamandzkie uczestniczą bardzo aktywnie w organizowaniu studiów magisterskich w ramach programu Erasmus Mundus.

Struktura kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego i deskryptory poziomów studiów zostały określone w legislacji, natomiast całościowa flamandzka struktura kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (oparta na ramowej Europejskiej Strukturze Kwalifikacji) jest dopiero przygotowywana. Szkolnictwo wyższe zostanie do niej włączone, ale będzie to jedynie potwierdzenie już obecnie obowiązujących przepisów. Po podjęciu w 2005 r. decyzji

Źródło: Eurydice

	ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)		Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
	ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)		Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

BELGIA – WSPÓLNOTA FLAMANDZKA

o opracowaniu Flamandzkiej Struktury Kwalifikacji i przeprowadzeniu konsultacji w roku 2005/06, jej przyjęcie jest planowane na rok 2007.

System punktowy oparty w całości na zasadach **ECTS**, który służy zarówno do transferu, jak i akumulacji, jest obowiązkowo stosowany w ramach wszystkich programów uniwersyteckich od 1991 r., a w ramach programów w uczelniach zawodowych od roku 1994. Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym potwierdza zgodność istniejącego systemu punktowego z ECTS.

Obowiązkowy (flamandzki) suplement do dyplomu jest wydawany automatycznie wszystkim studentom na poziomie uniwersyteckim od 1991 r., a na poziomie studiów zawodowych od 1994 r., niezależnie od programu studiów. W nowej ustawie o szkolnictwie wyższym zatwierdzono koncepcję suplementu, a flamandzki suplement jest w pełni dostosowany do wzoru międzynarodowego. Zgodnie z przepisami suplement wydaje się bezpłatnie i automatycznie w języku holenderskim, a na życzenie studentów w języku angielskim. Większość uczelni wydaje go jednak automatycznie w obydwu językach. W przypadku studiów prowadzonych w innym języku niż holenderski, suplement wydaje się automatycznie w tym języku i w języku holenderskim.

Trzystopniowa struktura studiów, ECTS i suplement do dyplomu zostały już w pełni

wprowadzone, w związku z czym nie istnieją już **rozwiązania motywujące**.

Jeśli chodzi o **kontrolę**, programy, które nie są w pełni zgodne z przepisami ustawy o szkolnictwie wyższym z 2003 r., nie uzyskują akredytacji niezależnej Holendersko-Flamandzkiej Organizacji Akredytacyjnej (*Nederlands-Vlaams Accreditatie Organisatie, NVAO*), która została utworzona 3 września 2003 r.

Jeśli chodzi z kolei o **zapewnianie jakości**, za **wewnętrzną kontrolę jakości** odpowiadają poszczególne uczelnie w ramach swej autonomii. Raport z samooceny wykorzystuje się na pierwszym etapie oceny zewnętrznej. Ta forma kontroli jakości stanowi punkt wyjścia wszystkich ocen.

Po zakończeniu obowiązkowej **zewnętrznej kontroli jakości**, opartej na raporcie z samooceny i wizytacji przeprowadzanej przez zespół złożony z nauczycieli akademickich reprezentujących daną dziedzinę, przedstawicieli środowiska zawodowego i (międzynarodowych) ekspertów, publikuje się raport na temat każdego programu studiów.

Ostatnim etapem jest **akredytacja**.

Koncepcja akredytacji została włączona do ustawy o szkolnictwie wyższym.

We współpracy z zainteresowanymi środowiskami agencja akredytacyjna (NVAO) opracowała ramowe zasady, które stosuje się do

celów oceny i akredytacji studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich.

Przedstawiciele studentów są członkami rady konsultacyjnej NVAO, ale nie wchodzi w skład zarządu. Zarząd NVAO konsultuje się jednak obowiązkowo z organizacjami studenckimi, które mają swych przedstawicieli w radzie konsultacyjnej NVAO.

W związku z tym, że akredytację przeprowadza się w ścisłej współpracy z Holandią, NVAO (pełnoprawny członek Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym, *European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) gwarantuje jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym w Holandii i Flandrii poprzez akredytację studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich. Ta międzynarodowa współpraca w dziedzinie akredytacji doprowadziła do uruchomienia Wspólnej Inicjatywy na rzecz Jakości (*Joint Quality Initiative*) i odegrała istotną rolę w tworzeniu Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation, ECA*). Członkowie zmierzają do tego, aby przed końcem 2007 r. wzajemnie uznawać swe decyzje akredytacyjne.

NVAO podlega ocenie środowiskowej (*peer review*) poprzez członkostwo w ECA i organizowane przez to konsorcjum działania.

Efektom współpracy między członkami ECA i ośrodkami uznawalności ENIC/NARIC

BELGIA – WSPÓLNOTA FLAMANDZKA

w uczestniczących krajach było podpisanie w dniu 8 grudnia 2005 r. Wspólnej Deklaracji, *Vienna Sententia*. Celem tego partnerskiego przedsięwzięcia jest doprowadzenie do automatycznego uznawania przez ośrodki ENIC/

NARIC kwalifikacji uzyskanych w uczelniach i/ lub po ukończeniu programów, które zostały akredytowane przez członków ECA, na odpowiednim poziomie ramowej struktury kwalifikacji.

Flamandzka Wspólnota Belgii jest pełnoprawnym członkiem ENQA poprzez VLIR (Flamandzką Radę Międzyuniwersytecką) i VLHORA (Flamandzką Radę Kolegiów Uniwersyteckich) od 2000 r. i poprzez NVAO od 2003 r.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
4 kwietnia 2003	Ustawa o restrukturyzacji szkolnictwa wyższego we Flandrii	Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen
3 września 2003	Traktat pomiędzy Królestwem Niderlandów a Flamandzką Wspólnotą Belgii w sprawie akredytacji studiów w Holandii i Flamandzkiej Wspólnocie Belgii	Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Vlaamse Gemeenschap van België inzake de accreditatie van opleidingen binnen het Nederlandse en Vlaamse hoger onderwijs
21 kwietnia 2004	Ustawa o elastycznej organizacji kształcenia w szkolnictwie wyższym	Decreet betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen
8 grudnia 2005	Vienna Sententia – wspólna deklaracja członków ECA i ośrodków ENIC/NARIC w sprawie automatycznego uznawania kwalifikacji	Vienna Sententia

BUŁGARIA

W czerwcu 2005 r. Parlament uchwalił ostatnią nowelizację ustawy o szkolnictwie wyższym z 1995 r.

Struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** została po raz pierwszy wprowadzona na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym z 1995 r. Ustawa zobowiązała wszystkie uczelnie do stworzenia trzystopniowej struktury studiów, która jest już obecnie w pełni wprowadzona. Ma ona zastosowanie do wszystkich rodzajów uczelni i niemal wszystkich kierunków studiów. Studia jednolite na kierunkach medycyna, stomatologia, farmacja, architektura i prawo trwają 5 lat i kończą się tytułem magisterskim.

Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie nie ma zastosowania do krótkich (3-letnich) studiów na poziomie ISCED 5B, których absolwenci otrzymują tytuł specjalisty (*специалист*). Jest to odrębny, ale uznawany na takich samych zasadach, zawodowo ukierunkowany tytuł przyznawany w szkolnictwie wyższym.

Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym absolwenci krótkich specjalistycznych studiów na poziomie ISCED 5B mogą kontynuować naukę na studiach licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A, aby uzyskać wyższy tytuł, na warunkach określonych w przepisach państwowych lub zgodnie z zasadami przyjętymi w danej uczelni.

Po podpisaniu Deklaracji Bolońskiej w 1999 r. struktura studiów została zmodyfikowana, a posiadacze tytułu licencjackiego/inżynierskiego uzyskali prawo do ubiegania się o przyjęcie na studia doktoranckie. Przepisy zostały ponownie znowelizowane zgodnie z zaleceniami Konferencji Berlińskiej w 2003 r. i obecnie jedynie tytuł magisterski umożliwia dostęp do studiów doktoranckich.

Studia doktoranckie trwały już przed Procesem Bolońskim i nadal trwają co najmniej trzy lata (stacjonarne) lub cztery lata (niestacjonarne). Uczelnie mogą prowadzić studia trzeciego stopnia w określonych, wymienionych w wykazie specjalizacjach, które obejmuje przyznana im akredytacja.

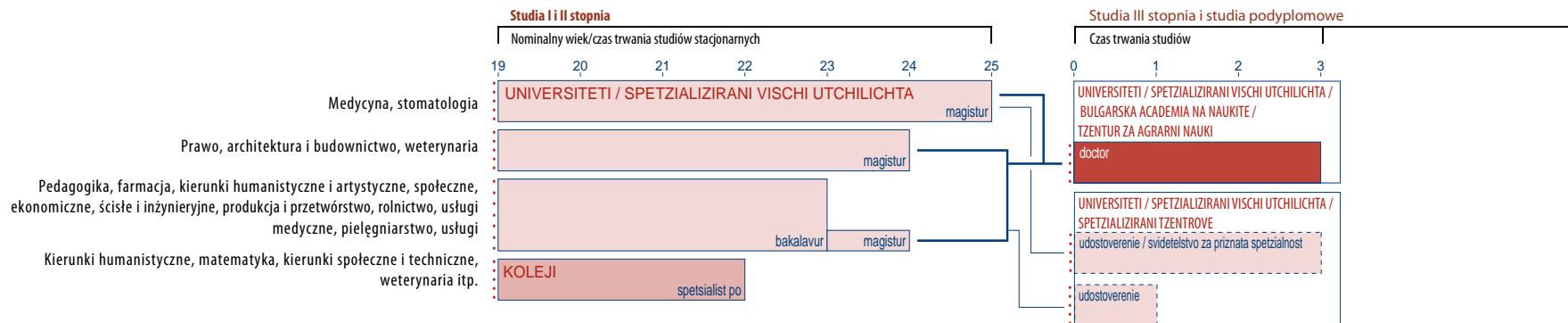
Doktoranci studiują zgodnie z indywidualnym programem nauczania (obejmującym zajęcia dydaktyczne i pracę badawczą) i muszą przygotować oraz obronić rozprawę doktorską. Kształcenie odbywa się pod kierunkiem opiekuna naukowego wyznaczonego przez radę wydziału danej uczelni. Oprócz indywidualnej pracy badawczej wszystkie programy doktoranckie obejmują teoretyczne zajęcia dydaktyczne. Dokładne proporcje czasu przeznaczanego na kształcenie przygotowujące do badań i indywidualną pracę badawczą zależą od danej uczelni (z których każda posiada szeroką autonomię), jej profilu i charakteru planowanej rozprawy.

Zajęcia przygotowujące do badań odbywają się równoległe z indywidualną pracą badawczą. Uczelnie decydują jednak same o rozkładzie dyscyplin teoretycznych w programie studiów doktoranckich oraz o tym, czy doktoranci muszą odbyć kształcenie teoretyczne przed przystąpieniem do bardziej złożonych aspektów pracy badawczej.

Studia doktoranckie mogą być również prowadzone przez takie placówki badawcze jak Bułgarska Akademia Nauk czy Centrum Badań Agrarnych w dziedzinach, w których uzyskały akredytację. Stopień doktorski przyznaje się doktorantom, którzy zdali egzaminy przewidziane w programie nauczania i obronili rozprawę zgodnie z wymogami ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

Jeśli chodzi o status doktorantów, mają oni prawo do comiesięcznego stypendium i pełnego ubezpieczenia społecznego.

Obecnie nie istnieją specjalne przepisy dotyczące **wspólnych/podwójnych tytułów/ stopni**. Jednak zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym uczelnie mogą prowadzić współpracę oraz realizować międzynarodowe i ponadgraniczne przedsięwzięcia partnerskie w celu podniesienia jakości kształcenia i zwiększenia jego konkurencyjności. Szereg uczelni stworzyło już odpowiednie warunki i przyznaje takie wspólne tytuły/stopnie na poziomie licencjackim/inżynierskim, magisterskim i doktoranckim

Źródło: Eurydice

	ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)		Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
	ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)		Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Absolwenci *Koleji* mogą kontynuować naukę na studiach licencjackich/inżynierskich, kończących się tytułem *bakalavur*, po zakwalifikowaniu się w procedurze selekcji, którą przeprowadza się w celu przyznania dotowanego przez państwo miejsca na studiach na danym kierunku w wybranym uniwersytecie lub specjalistycznej szkole wyższej. Co roku rząd (Rada Ministrów) ustala liczbę dotowanych przez państwo miejsc na studiach licencjackich/inżynierskich i magisterskich w uczelniach publicznych.

BUŁGARIA

na podstawie umów zawartych z uczelniami zagranicznymi.

Na początku 2006 r. rozpoczęły się prace nad nową strategią dotyczącą szkolnictwa wyższego, a dokument ten ma zostać poddany pod debatę publiczną w 2007 r. Ten istotny krok otworzy drogę do bardziej konkretnych działań w celu opracowania i przyjęcia **krajowej struktury kwalifikacji**.

Podstawy prawne do praktycznego wprowadzenia **ECTS** stworzyła nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym z 2004 r. i rozporządzenie w sprawie wprowadzenia systemu akumulacji i transferu punktów w uczelniach z 2004 r. ECTS jest obowiązkowy dla wszystkich uczelni i w ramach wszystkich programów studiów (z wyjątkiem studiów doktoranckich) od roku 2004/05. Wszystkie uczelnie są zobowiązane do stosowania ECTS od roku 2006/07. Punkty ECTS będą przyznawane 70-80% studentów studiów licencjackich/inżynierskich i wszystkim studentom studiów magisterskich. Wyjątek stanowią studenci, którzy kończą studia licencjackie/inżynierskie w roku 2006/07.

Suplement do dyplomu został wprowadzony na podstawie nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym z 2004 r. i rozporządzenia z 2004 r. w sprawie państwowych wymogów dotyczących treści podstawowych dokumentów wydawanych przez uczelnie. Od 1 stycznia 2005 r. suplement wydaje się automatycznie absolwentom studiów

licencjackich/inżynierskich i magisterskich w języku bułgarskim i jednym z powszechnie używanych języków UE. W roku 2006/07 wszyscy absolwenci otrzymają suplement bezpłatnie w języku bułgarskim i angielskim.

Władze publiczne nie przewidziały i nie wprowadziły **rozwiązań motywujących ani kontrolnych**, które miałyby zachęcić do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej, ponieważ ustawa o szkolnictwie wyższym zobowiązała uczelnie do niezwłocznego podjęcia działań w tym celu. Natomiast działania podejmowane przez uczelnie w celu wprowadzenia suplementu były wspierane w różny sposób (m.in. seminaria na poziomie krajowym i uczelnianym, broszury informacyjne, spotkania itp.).

W ostatnich latach zmienił się znacznie zakres i ramy funkcjonowania **systemu oceny i akredytacji** w Bułgarii. Ponadto wprowadzono zmiany i innowacje w metodach działania i strukturze niezależnej Krajowej Agencji ds. Oceny i Akredytacji (*Националната агенция за оценяване и акредитация*), która została utworzona w 1995 r. Agencja i uczelnie mają nadzieję, że dzięki temu zwiększy się przejrzystość systemu kształcenia zarówno dla studentów, jak i dla pracodawców.

W roku 2003/04 Krajowa Agencja ds. Oceny i Akredytacji podjęła znaczny wysiłek, aby rozwinąć i udoskonalić swe metody oceny i akredytacji. Wiele z jej propozycji zostało uwzględnionych w nowelizacji ustawy o

szkolnictwie wyższym z 2004 r. Przeformułowano szereg przepisów, kładąc większy nacisk na ocenę jakości, a nie na ocenę zgodności z wymogami państwowymi.

W ciągu ostatnich dwóch lat Agencja skoncentrowała się na pełnym wdrożeniu i dostosowaniu krajowego systemu zapewniania jakości do „Europejskich standardów i wskazówek”. Pod koniec 2005 r. Agencja opublikowała listę kryteriów zgodnych ze „Standardami dotyczącymi zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego”. Kryteria te zostały w pełnym zakresie zastosowane w trakcie ocen przeprowadzanych w uczelniach pod koniec 2006 r.

Akredytacja uczelni jest obecnie wyraźnie powiązana z oceną efektywności wewnętrznych procesów i struktur służących zapewnianiu jakości. Metody oceny jakości kształcenia obejmują podejście według programów i według kierunków studiów. W ciągu najbliższych dwóch lat ocenione zostaną 52 kierunki znajdujące się w Krajowej Klasyfikacji.

Dodatkowe rozwiązania służące zwiększeniu efektywności pracy Agencji polegają na przekazaniu przez Radę Akredytacyjną – organ zarządzający Agencji złożony z jedenastu pracowników naukowych z habilitacją, którzy reprezentują odpowiednie dziedziny i kierunki studiów – nowych uprawnień akredytacyjnych ośmiu stałym komisjom kierunkowym. Od czerwca 2004 r. komisje te odpowiadają za

BUŁGARIA

ostateczną akredytację programów i kierunków studiów. Pracę stałych komisji wspierają grupy ekspertów. Sześciu członków Rady Akredytacyjnej jest przedstawicielami uczelni (desygnowanymi przez Radę Akademicką każdej uczelni), których powołuje Rada Rektorów w tajnym głosowaniu. Wśród pozostałych członków są: jeden przedstawiciel Bułgarskiej Akademii Nauk, jeden przedstawiciel Krajowego Centrum Badań Agrarnych oraz dwóch przedstawicieli Ministerstwa Edukacji i Nauki. Eksperti zagraniczni nie biorą udziału w pracach Rady Akredytacyjnej. Jej wiceprzewodniczącą, którego mianuje się spośród sześciu przedstawicieli uczelni, przewodniczy pracom specjalnej stałej komisji odpowiedzialnej za monitorowanie po przyznaniu akredytacji.

Uczelni, która całkowicie spełnia kryteria Krajowej Agencji ds. Oceny i Akredytacji, przyznaje się akredytację na okres od 3 do 6 lat, zależnie od uzyskanej „oceny”. Każda uczelnia podlega regularnej ocenie i składa raporty w określonych odstępach czasu.

Jedną z ostatnio wprowadzonych innowacji dotyczących stosowanych przez Agencję metod oceny zewnętrznej i akredytacji polega na wprowadzeniu mechanizmu monitorowania po przyznaniu akredytacji; mechanizm ten funkcjonuje od momentu zatwierdzenia nowego statutu Agencji przez Radę Ministrów w 2005 r.

W tym celu Agencja utworzyła odrębną stałą komisję ds. monitorowania i nadzoru,

odpowiedzialną za ocenę sytuacji po akredytacji, która może mieć poważne konsekwencje dla wizytowanych uczelni, włącznie z możliwością cofnięcia akredytacji. Prace komisji mogą również mieć pośredni wpływ na trzystopniową strukturę studiów, a w szczególności na to, czy dana uczelnia otrzyma uprawnienia do przyznawania stopnia doktora. To prawne i strukturalne posunięcie ze strony Agencji wynika z większej świadomości potrzeby ochrony interesu społecznego, jakim jest odpowiednia jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym.

Po ostatniej nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym przedstawiciele Rady Studenckiej danej uczelni mogą uczestniczyć w monitorowaniu wewnętrznych procesów zapewniania jakości. Ponadto stosuje się różne rozwiązania, które mają zapewnić udział studentów na wszystkich etapach oceny i akredytacji. Opracowano i wprowadzono już w praktyce zasady udziału studentów studiów I stopnia i studiów doktoranckich w procedurach zewnętrznej oceny i akredytacji.

Wprawdzie przepisy nie przewidują udziału studentów w procesie podejmowania decyzji w Radzie Akredytacyjnej Agencji, mają oni prawo i są zachęceni do przedstawiania swych opinii i propozycji dotyczących różnych zagadnień, nad którymi pracuje Agencja, związanych z jakością kształcenia, oceną studentów, dostępem do informacji itp. Grupa ekspertów analizuje opinie studentów i – jeśli uznaje to za

konieczne – koncentruje się na sprawach pilnie wymagających rozwiązania.

Członkami odpowiedniego zespołu ekspertów, który jest upoważniony do przeprowadzenia oceny, mogą zostać wyłącznie studenci kończący studia i doktoranci. Przedstawiciele studentów mianuje Krajowa Reprezentacja Rad Studenckich oraz organy władz organizacji studenckich i uczelni zgodnie z przepisami ustawy o szkolnictwie wyższym.

Krajowa Agencja ds. Oceny i Akredytacji jest członkiem-kandydatem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Agencja należy również do Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*), która ściśle współpracuje z ENQA.

BUŁGARIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
27 grudnia 1995	Ustawa o szkolnictwie wyższym	Закон за висшето образование
9 maja 1972 (ostatnia nowelizacja: 4 lipca 2000)	Ustawa o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Monitor Rządowy nr 54/04.07.2000)	Закон за научните степени и научните звания, ДВ бр. 54 от 4.07.2000 г.
12 sierpnia 2004	Rozporządzenie w sprawie państwowych wymogów dotyczących treści podstawowych dokumentów wydawanych przez uczelnie, rozporządzenie nr 215 z 12.08.2004	Наредба за държавните изисквания към съдържанието на основните документи, издавани от висшите училища, приета с ПМС №215 от 12.08.2004 г., обн., ДВ, бр.75 от 27.08.2004 г.
12 października 2004	Rozporządzenie nr 21 w sprawie wprowadzenia systemu akumulacji i transferu punktów w uczelniach (Monitor Rządowy nr 89/12.10.2004)	Наредба №21 от 30.09.2004 г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища, обн. ДВ, бр. 89 от 12.10.2004 г.
23 grudnia 2005	Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym (Monitor Rządowy nr 103/23.12.2005)	Закон за висшето образование, ДВ, бр. 103 от 23.12.2005

SZWAJCARIA

Ze względu na złożony system współodpowiedzialności władz federalnych i kantonalnych prawne kompetencje związane z realizacją reformy bolońskiej na poziomie uniwersytetów zostały przekazane na podstawie prawa federalnego *Schweizerische Universitätskonferenz* (Szwajcarskiej Konferencji Uniwersytetów, CUS) – wspólnemu organowi rządu federalnego i kantonów. W grudniu 2003 r. CUS zatwierdziła wytyczne w sprawie skoordynowanej reorganizacji kształcenia w szwajcarskich uniwersytetach, które stanowią podstawę prawną reformy. Podobne wytyczne dotyczące wdrażania reformy bolońskiej w *Fachhochschulen* (politechnikach) i *Pädagogische Hochschulen* (uczelniach pedagogicznych) zostały przyjęte przez *Fachhochschulrat* (Radę Uczelni Politechnicznych) w grudniu 2002 r.

Pierwsza szwajcarska uczelnia wprowadziła **dwustopniową strukturę studiów** już w 2001 r. Do jesieni 2006 r. struktura oparta na dwóch głównych cyklach zostanie w pełni wprowadzona we wszystkich dziesięciu uniwersytetach i dwóch *Eidgenössischen Technischen Hochschulen* (Szwajcarskich Federalnych Instytutach Techniki, ETH) oraz większości *Fachhochschulen* i *Pädagogischen Hochschulen*.

Na początku roku akademickiego 2005/06 struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie, kończące się tytułem *Bachelor*,

i studia magisterskie, kończące się tytułem *Master*, istniała już w ramach 70% programów i niemal 75% studentów rozpoczynało studia w nowym systemie. Do 2007 r. wszystkie uczelnie i programy zostaną zreorganizowane zgodnie z zasadami przyjętymi przez CUS i *Konferenz der Fachhochschulen der Schweiz* (Konferencję Uczelni Politechnicznych Szwajcarii, KFH). Na kilku kierunkach, w szczególności medycynie, weterynarii i stomatologii, do roku 2007 będą prowadzone studia jednolite.

Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie ma zastosowanie jedynie do studiów na poziomie ISCED 5A. Zgodnie z zaleceniami KFH z 2006 r. w sprawie przyjmowania absolwentów studiów zawodowych na studia licencjackie/inżynierskie istnieje zasadniczo możliwość przejścia z poziomu ISCED 5B na poziom ISCED 5A. W niektórych przypadkach wymaga się dodatkowych kwalifikacji.

Studia doktoranckie nie są ujednoczone pod względem struktury i treści ani regulowane specjalnymi przepisami, lecz organizowane samodzielnie przez poszczególne uniwersytety. Studia doktoranckie trwają zwykle 3-4 lata. Warunkiem wstępu na studia doktoranckie jest na ogół posiadanie tytułu magisterskiego lub równorzędnego tytułu. Niektóre uniwersytety prowadzą jednak czasem zintegrowane studia

magistersko-doktoranckie („szybką ścieżkę” studiów) dla bardzo niewielkiej liczby studentów. Nie organizuje się obowiązkowych zajęć przygotowujących do studiów doktoranckich. Niektóre uniwersytety prowadzą zajęcia teoretyczne, na które studenci uczęszczają równolegle z prowadzeniem indywidualnej pracy badawczej. Pod wpływem konferencji w Bergen w 2005 r. rozpoczęły się dyskusje na temat bardziej usystematyzowanej organizacji studiów doktoranckich.

Osoby przygotowujące rozprawę doktorską w szwajcarskich uniwersytetach mogą mieć bardzo różnicowany status. Mogą one:

- mieć status doktoranta na uniwersytecie bez automatycznego finansowania. Płacą one jednak niższe czesne, otrzymują ubezpieczenie od wypadków oraz inne świadczenia i mogą ubiegać się o stypendium.
- być zatrudnione (w niepełnym wymiarze) jako asystenci otrzymujący wynagrodzenie. Czasem mogą przeznaczać część godzin pracy na przygotowanie rozprawy doktorskiej.
- być zatrudnione w projekcie badawczym i otrzymywać wynagrodzenie, jeśli rozprawa doktorska jest elementem tego projektu badawczego.
- nie mieć żadnego formalnego statusu. W tym przypadku praca nad rozprawą doktorską jest

SZWAJCARIA

“sprawą prywatną”. Taka sytuacja zdarza się często, zwłaszcza w naukach humanistycznych/społecznych.

Na ogół status doktoranta na uniwersytecie nie uprawnia do znacznych ulg podatkowych, ale przepisy mogą być różne w poszczególnych kantonach. Ubezpieczenie społeczne zapewnia się automatycznie w przypadku zatrudnienia na stanowisku asystenta lub w projekcie badawczym.

Z inicjatywy poszczególnych uniwersytetów prowadzi się szereg programów kończących się **wspólnym tytułem magisterskim** we współpracy z zagranicznymi uczelniami. Istnieją również umowy z Włochami i Francją w sprawie podwójnych doktoratów. Same uczelnie szwajcarskie nie przyznają wspólnych ani podwójnych stopni doktorskich.

Prace nad **Krajową Strukturą Kwalifikacji** są obecnie w toku.

ECTS jest wprowadzany równolegle ze studiami licencjackimi/inżynierskimi (180 punktów) i magisterskimi (90-120 punktów). Zastępuje on stopniowo dotychczasowy system punktowy oparty na tygodniowym wymiarze zajęć w danym semestrze (*Semesterwochenstunden*, SWS). ECTS służy do transferu i akumulacji punktów i jest obecnie wprowadzany we wszystkich uniwersytetach i *Fachhochschulen*. W uczelniach tych będzie on stosowany w ramach

wszystkich programów studiów od roku 2007. *Pädagogische Hochschulen* wprowadziły już ECTS we wszystkich programach, natomiast nie jest on wprowadzany w uczelniach kształcących na poziomie ISCED 5B.

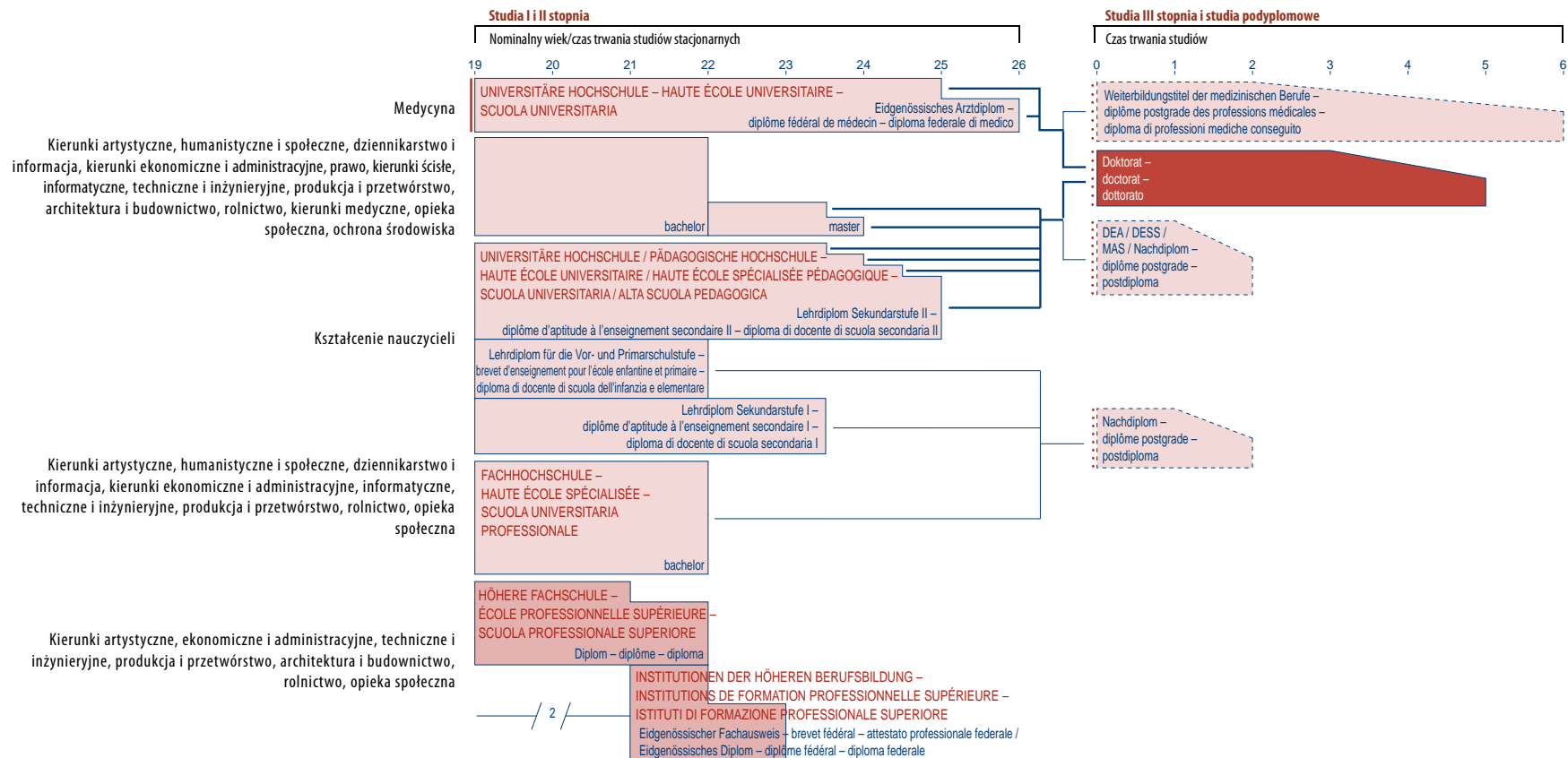
ECTS jest obowiązkowy na studiach magisterskich stanowiących formę podnoszenia kwalifikacji (które kończą się tytułem *Master of Advanced Studies*) oraz normalnych studiach licencjackich/inżynierskich i magisterskich, natomiast wymóg ten nie dotyczy studiów doktoranckich. Planuje się wprowadzenie ECTS wyłącznie w odniesieniu do tej części studiów doktoranckich, która jest objęta obowiązkowym programem nauczania (ok. 12 punktów ECTS w ramach danego programu).

W 2002 r. *Rektorenkonferenz der Schweizer Universitäten* (Konferencja Rektorów Uniwersytetów Szwajcarskich, CRUS) wydała zalecenia dotyczące wprowadzania **suplementu do dyplomu** w uniwersytetach. Suplement mogą otrzymać bezpłatnie absolwenci wszystkich programów studiów we wszystkich uczelniach. Jest on wydawany w języku danego uniwersytetu (np. niemieckim, francuskim lub włoskim) i języku angielskim. *Fachhochschulen* w całym kraju wydają suplement od 2000 r. na zasadzie dobrowolnej, bez odpowiednich przepisów. W *Pädagogischen Hochschulen* Suplement będzie

wydawany automatycznie wszystkim studentom od jesieni 2006 r.

Jeśli chodzi o **rozwiązania motywujące i kontrolne**, w latach 2004-2007 konfederacja szwajcarska przeznaczyła łącznie 32 miliony franków szwajcarskich na wspieranie reformy bolońskiej (wprowadzanie struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu, informację dla studentów, rozszerzenie systemów zarządzania danymi i koordynację Procesu Bolońskiego na poziomie krajowym). Każda uczelnia otrzymuje pewną część tej kwoty, zależnie od liczby studentów, programów i wydawanych dyplomów. Kryteria dotyczące wykorzystania tych środków zostały określone przez władze polityczne (CUS). Środki wypłaca się bezpośrednio uczelniom i każda uczelnia składa co roku do CRUS sprawozdanie z wykorzystania tych funduszy. Realizację Procesu Bolońskiego w Szwajcarii monitoruje specjalny zespół, złożony z przedstawicieli różnych organów działających w szwajcarskim systemie szkolnictwa wyższego.

Niezależnym organem odpowiedzialnym za **zewnętrzne zapewnianie jakości** jest *Organ für Akkreditierung und Qualitätssicherung der Schweizerischen Hochschulen* (Centrum Akredytacji i Zapewniania Jakości Uniwersytetów Szwajcarskich, OAQ), utworzone 1 października 2001 r. Działa ono na podstawie Federalnej ustawy o pomocy dla uczelni i współpracy

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	Wymagane doświadczenie zawodowe + jego długość
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

MAS Master of Advanced Studies

Na kierunkach „artystyczne, humanistyczne, społeczne, ... ochrona środowiska”, które są prowadzone jako studia dwustopniowe, studiuje ok. 70 % ogółu studentów.

SZWAJCARIA

w dziedzinie szkolnictwa wyższego z 1999 r., Międzykantonowej konwencji w sprawie koordynacji polityki dotyczącej uniwersytetów z 2000 r. i Umowy o współpracy pomiędzy rządem federalnym a kantonami posiadającymi własne uniwersytety z 2000 r.

OAQ jest formalnie uznawane przez władze kantonalne oraz rząd federalny. Centrum otrzymuje połowę swych środków od kantonów uczelni, a drugą połowę od rządu federalnego. Obecnie działa ono wyłącznie na poziomie krajowym i podlega CUS, a swoje zadania wykonuje w ścisłej współpracy z CRUS. Zadaniem OAQ jest określanie podstawowych wymogów dotyczących zapewniania jakości w szwajcarskich uczelniach i regularne kontrolowanie przestrzegania tych wymogów. Jego działalność została oceniona przez CUS w 2006 r. (międzynarodowa ocena środowiskowa – *peer review*). Raport końcowy został opublikowany w sierpniu 2006 r.

W imieniu Krajowego Sekretariatu ds. Edukacji i Nauki OAQ obowiązkowo sprawdza co 4 lata, czy systemy zapewniania jakości w uczelniach są zgodne z przyjętymi na poziomie międzynarodowym standardami i czy zapewniają wysoką jakość efektów kształcenia i badań naukowych. Wysokość federalnych środków, jakie otrzymują publiczne uniwersytety kantonalne, jest częściowo powiązana z

wynikami tych „kontrol jakości”. 1 lipca 2003 r. rozpoczęły się kontrole w dziesięciu uczelniach. Podczas wizytacji eksperci korzystali z raportów z samooceny. Na podstawie raportów ekspertów OAQ opublikowało raporty końcowe w lipcu 2004 r. Ocenie podlegał również sam proces kontroli.

We wszystkich formach zewnętrznego zapewniania jakości ocenę zewnętrzną poprzedza **ocena wewnętrzna** (samoocena).

Procedury i standardy jakości OAQ opierają się na dobrych międzynarodowych praktykach. Przed opracowaniem własnych procedur OAQ przeanalizowało dogłębnie systemy akredytacji i oceny w innych krajach.

Studenci nie biorą bezpośredniego udziału w zarządzaniu OAQ, ale uczestniczą we wszystkich ocenach jakości (opracowywanie raportów z samooceny i udział w rozmowach podczas wizytacji).

OAQ przeprowadza ocenę jakości w różnych formach; są to m.in.: **akredytacja** (procedury na poziomie uczelni i programów zarówno w publicznym, jak i w prywatnym sektorze szkolnictwa wyższego oraz procedury dotyczące kształcenia „tradycyjnego” i kształcenia na odległość/za pomocą mediów elektronicznych), kontrole jakości i ocena uczelni w ramach federalnej procedury uznawania nowych uczelni.

Oprócz tych zadań OAQ prowadzi działania w dziedzinie zapewniania jakości.

W skład Rady Naukowej OAQ wchodzi kilku nauczycieli akademickich cieszących się uznaniem na arenie międzynarodowej. Rada przygotowuje decyzje akredytacyjne w imieniu CUS. Większość członków zespołów eksperckich, które przeprowadzają ocenę zewnętrzną i akredytację, muszą stanowić nauczyciele akademicy z danej dziedziny zatrudnieni poza Szwajcarią. Muszą oni posiadać odpowiednie kwalifikacje akademickie, włącznie z udokumentowanym doświadczeniem dydaktycznym, oraz być niezależni i bezstronni. Co najmniej jeden ekspert musi posiadać doświadczenie w zarządzaniu jednostką uczelnianą o podobnej wielkości.

System akredytacji funkcjonuje od roku 2002. Akredytacja może zostać przyznana publicznym i prywatnym placówkom akademickim oraz ich programom studiów. Akredytacja jest procedurą trzyetapową, obejmującą samoocenę jednostki ubiegającej się o akredytację, wizytację przeprowadzaną przez międzynarodowy zespół niezależnych ekspertów, a następnie podjęcie decyzji akredytacyjnej na podstawie pierwszych dwóch etapów. Akredytacja koncentruje się na nauczaniu i uczeniu się. Jeżeli jej wynik jest pozytywny, dana jednostka uzyskuje bezwarunkową akredytację na 7 lat lub

SZWAJCARIA

warunkową akredytację na ustalony okres, w ciągu którego musi usunąć nieprawidłowości stwierdzone w trakcie tego procesu.

Akredytacja jest dobrowolna (w szczególności dla uniwersytetów). Celem nie jest akredytacja wszystkich uczelni czy wszystkich programów, lecz stosowanie mechanizmu akredytacji w tych przypadkach, w których będzie ona miała szczególnie korzystne skutki dla poddających się jej jednostek uczelnianych.

Organem odpowiedzialnym za akredytację *Fachhochschulen* jest Federalny Departament Spraw Gospodarczych. Departament wydaje wytyczne mające zagwarantować minimalny standard jakości.

Wyniki akredytacji publikuje się obowiązkowo, ale zgodnie z krajowymi przepisami dotyczącymi ochrony danych. Nie można publikować negatywnych decyzji akredytacyjnych.

Pädagogische Hochschulen podlegają specjalnej procedurze oceny. Ocena i uznawanie programów studiów w tych uczelniach

należy do zadań *Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren* (Szwajcarskiej Konferencji Kantonalnych Ministrów Edukacji, EDK). Procedury oceny i uznawania obejmują następujące etapy: przedłożenie raportu władzom, wstępna decyzja na podstawie raportu, wizytacja zespołu ekspertów, projekt decyzji komisji ds. uznawania oraz decyzja EDK. W procedurach oceny i uznawania uczestniczą zagraniczni eksperci z danej dziedziny i studenci.

OAQ aktywnie uczestniczy w kilku europejskich sieciach zajmujących się zapewnianiem jakości i akredytacją. Jest członkiem Wspólnej Inicjatywy na rzecz Jakości (*Joint Quality Initiative, JQI*), Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation, ECA*, które współtworzyła w 2003 r.) oraz regionalnej sieci D-A-CH (utworzonej w 2003 r. przez kilka krajów niemieckojęzycznych). OAQ jest również pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Ponadto OAQ działa w podobnych sieciach i organizacjach zajmujących się zapewnianiem jakości na poziomie międzynarodowym: Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) oraz forach UNESCO/OECD poświęconych akredytacji/zapewnianiu jakości i edukacji ponadgranicznej.

SZWAJCARIA

Najważniejsze szwajcarskie organy

Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku niemieckim	Nazwa w języku francuskim	Nazwa w języku włoskim
Szwajcarska Konferencja Uniwersytetów (CUS)	Schweizerische Universitätskonferenz	Conférence universitaire suisse	Conferenza universitaria svizzera
Konferencja Rektorów Uniwersytetów Szwajcarskich (CRUS)	Rektorenkonferenz der Schweizer Universitäten	Conférence des Recteurs des Universités Suisses	Conferenza dei rettori delle università svizzere
Konferencja Uczelni Politechnicznych Szwajcarii (KFH)	Konferenz der Fachhochschulen der Schweiz	Conférence suisse des hautes écoles spécialisées	Conferenza svizzera delle scuole universitarie professionali
Szwajcarska Konferencja Rektorów Uczelni Pedagogicznych	Schweizerische Konferenz der Rektorinnen und Rektoren der Pädagogischen Hochschulen	Conférence suisse des recteurs des hautes écoles pédagogiques	Conferenza svizzera dei rettori delle alte scuole pedagogiche
Rada Uczelni Politechnicznych	Fachhochschulrat	Conseil des hautes écoles spécialisées	Consiglio delle scuole universitarie professionali
Centrum Akredytacji i Zapewniania Jakości Uniwersytetów Szwajcarskich (OAQ)	Organ für Akkreditierung und Qualitätssicherung der Schweizerischen Hochschulen	Organe d'accréditation et d'assurance qualité des hautes écoles suisses	Organo di accreditamento e di garanzia della qualità delle istituzioni universitarie svizzere
Szwajcarska Konferencja Kantonalnych Ministrów Edukacji (EDK)	Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren	Conférence suisse des directeurs cantonaux de l'instruction publique	Conferenza svizzera dei direttori della pubblica educazione

SZWAJCARIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku niemieckim
4 października 1991	Federalna ustawa o instytutach techniki	Bundesgesetz über die Eidgenössischen Technischen Hochschulen (ETH-Gesetz)
6 października 1995; nowelizacja: 2005	Federalna ustawa o politechnikach	Bundesgesetz über die Fachhochschulen (Fachhochschulgesetz)
8 października 1999	Federalna ustawa o pomocy dla uniwersytetów i współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego	Bundesgesetz über die Förderung der Universitäten und über die Zusammenarbeit im Hochschulbereich (Universitätsförderungsgesetz, UFG)
9 grudnia 1999	Międzykantonalna konwencja w sprawie koordynacji polityki dotyczącej uniwersytetów	Interkantonales Konkordat über universitäre Koordination
14 grudnia 2000	Umowa o współpracy pomiędzy rządem federalnym i kantonami posiadającymi własne uniwersytety	Vereinbarung zwischen dem Bund und den Universitätskantonen über die Zusammenarbeit im universitären Hochschulbereich
30 stycznia 2002	Zalecenia CRUS w sprawie wprowadzenia suplementu do dyplomu w szwajcarskich uniwersytetach	Empfehlungen der CRUS zur Einführung des Diploma Supplement an den schweizerischen Universitäten
5 grudnia 2002	Wytyczne w sprawie realizacji Deklaracji Bolońskiej w politechnikach i uczelniach pedagogicznych	Richtlinien für die Umsetzung der Erklärung von Bologna an den Fachhochschulen und den Pädagogischen Hochschulen
4 grudnia 2003	Wytyczne w sprawie skoordynowanej modernizacji kształcenia w szwajcarskich uniwersytetach w ramach Procesu Bolońskiego (Wytyczne bolońskie)	Richtlinien für die koordinierte Erneuerung der Lehre an den universitären Hochschulen der Schweiz im Rahmen des Bologna-Prozesses
13 grudnia 2003	Federalna ustawa o kształceniu zawodowym	Bundesgesetz über die Berufsbildung (Berufsbildungsgesetz, BBG)
14 maja 2004	Zarządzenie CRUS w sprawie stosowania nazw dyplomów zgodnie z reformą bolońską	Regelung der CRUS für die einheitliche Benennung der universitären Studienabschlüsse im Rahmen der Bologna-Reform
16 czerwca 2004	Zalecenia CRUS w sprawie skoordynowanej modernizacji kształcenia w szwajcarskich uniwersytetach w ramach Procesu Bolońskiego	Empfehlungen der CRUS für die koordinierte Erneuerung der Lehre an den universitären Hochschulen der Schweiz im Rahmen des Bologna-Prozesses

SZWAJCARIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku niemieckim
Lipiec 2004	Konferencja Uczelni Politechnicznych Szwajcarii: Zalecenie w sprawie tworzenia bolońskich programów studiów	Konferenz der Fachhochschulen der Schweiz: Die Konzeption gestufter Studiengänge: Best Practice und Empfehlungen
23 sierpnia 2004	Zalecenia CRUS w sprawie stosowania Europejskiego Systemu Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS) w uniwersytetach szwajcarskich	Empfehlungen der CRUS für die Anwendung von ECTS an den universitären Hochschulen der Schweiz
17 września 2004	Uniwersytety szwajcarskie: Strategia na lata 2005-2015	Universitätslandschaft Schweiz: Strategie 2005-2015
11 marca 2005	Rozporządzenie w sprawie minimalnych wymogów dotyczących uznawania programów kształcenia i studiów podyplomowych w uczelniach zawodowych	Verordnung des EVD über die Mindestvorschriften für die Anerkennung von Bildungsgängen und Nachdiplomstudien der höheren Fachschulen
16 maja 2006	Zalecenia Konferencji Uczelni Politechnicznych w sprawie przyjmowania absolwentów studiów zawodowych na studia licencjackie/inżynierskie	Empfehlungen der KFH über die Zulassung von Absolvent/innen der Höheren Berufsbildung zu Bachelor-Studiengängen

Strony internetowe

Konferencja Uniwersytetów Szwajcarskich: <http://www.cus.ch>

Konferencja Rektorów Uniwersytetów Szwajcarskich: <http://www.crus.ch>

Szwajcarska Konferencja Rektorów Uczelni Pedagogicznych: <http://www.scte.ch>

Konferencja Uczelni Politechnicznych: <http://www.kfh.ch>

Krajowy Sekretariat ds. Edukacji i Nauki: <http://www.sbf.admin.ch/htm/sbf/sbf-e.html>

Federalny Urząd ds. Kształcenia Zawodowego i Techniki: <http://www.bbt.admin.ch/index.html?lang=en>

Centrum Akredytacji i Zapewniania Jakości Uniwersytetów Szwajcarskich: <http://www.oaq.ch>

Informacje o reformie bolońskiej w uniwersytetach: <http://www.bolognareform.ch>

Wytyczne w sprawie realizacji Deklaracji Bolońskiej w politechnikach i uczelniach pedagogicznych: <http://www.kfh.ch/index.cfm?nav=3&CFID=2258314&CFTOKEN=99460194>

Federalna ustawa z dnia 8 października 1999 r. w sprawie pomocy dla uniwersytetów i współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego: http://www.admin.ch/ch/d/sr/c414_20.html

W związku z tym, że studia wyższe prowadzi się na Cyprze w ograniczonym zakresie, znaczna część młodzieży kształcącej się na tym poziomie studiuje za granicą. Polityka państwa zmierza jednak do rozszerzenia oferty szkolnictwa wyższego, aby zaspokoić lokalne potrzeby. Obecnie funkcjonują trzy państwowe uniwersytety. Pierwszym był Uniwersytet Cypryjski (*Panepistimio Kyprou*), który powstał formalnie w 1989 r., a pierwszych studentów przyjął w 1992 r. Dwa pozostałe publiczne uniwersytety, tj. Otwarty Uniwersytet Cypryjski (*Anoikto Panepistimio Kyprou*) i Cypryjski Uniwersytet Techniczny (*Technologiko Panepistimio Kyprou*) zostały utworzone, odpowiednio, w roku 2002 i 2003. Prawną podstawę tworzenia i funkcjonowania uczelni (włącznie z prywatnymi) stanowi ustawa uchwalona w 1996 r. i znowelizowana w 2004 r. Uniwersytety publiczne działają zgodnie z własnymi przepisami wewnętrznymi.

Uniwersytet Otwarty przyjął pierwszych studentów we wrześniu 2006 r., a rekrutacja studentów na Cypryjskim Uniwersytecie Technicznym rozpocznie się we wrześniu 2007 r. Na Cyprze istnieje również 6 uczelni o profilu zawodowym, niemających statusu uniwersytetu, oraz 24 uczelnie prywatne, które mają szeroką ofertę programów na różnych poziomach – od cykli kształcenia kończących się świadectwem lub dyplomem do studiów magisterskich. Cztery

prywatne uczelnie złożyły wniosek o uzyskanie statusu uniwersytetu zgodnie z procedurami określonymi w odpowiedniej ustawie.

Struktura studiów opiera się na **trzech głównych cyklach** od czasu utworzenia Uniwersytetu Cypryjskiego w 1989 r. Obecnie ma ona zastosowanie do wszystkich uczelni, które prowadzą studia na poziomie pierwszego tytułu i kolejnych tytułów/stopni. W uniwersytetach państwowych i uczelniach prywatnych studia kończące się kwalifikacjami licencjackimi/inżynierskimi (*Ptychio/Bachelor*) trwają cztery lata, a studia kończące się kwalifikacjami magisterskimi (*master: M.A i M.Sc.*) – od roku do dwóch lat. O przyjęcie na studia magisterskie mogą ubiegać się kandydaci, którzy ukończyli studia pierwszego stopnia.

Studia na poziomie ISCED 5B stanowią jeden krótki cykl kształcenia (od roku do 3 lat). Istnieje możliwość przejścia z poziomu ISCED 5B na poziom ISCED 5A, ponieważ studenci kończący studia na poziomie ISCED 5B mogą ubiegać się o przyjęcie na studia na poziomie ISCED 5A, głównie studia licencjackie/ inżynierskie lub równorzędne. Większość studentów stara się o przyjęcie do uczelni typu uniwersyteckiego lub politechnicznego poza granicami Cypru. Uczelnie docelowe oceniają dotychczasowy przebieg studiów kandydatów i uznają uzyskane

przez nich punkty/zaliczenia zgodnie z własnymi zasadami.

Studia doktoranckie są obecnie prowadzone wyłącznie na Uniwersytecie Cypryjskim. Studia na tym poziomie kończą się stopniem doktorskim (*didaktoriko diploma*) i trwają od trzech do ośmiu lat. Kształcenie przygotowujące do badań (w formie zajęć dydaktycznych) jest włączone do programów i odbywa się zwykle przed indywidualną pracą badawczą.

O przyjęcie na studia doktoranckie na Uniwersytecie Cypryjskim mogą ubiegać się studenci, którzy posiadają tytuł licencjacki/inżynierski (*Ptychio/Bachelor*) lub tytuł równorzędny. Studenci ci muszą jednak ukończyć cykl zajęć podyplomowych odpowiadających 60 punktom ECTS (przygotowanie do badań) przed rozpoczęciem indywidualnej pracy badawczej. Studenci legitymujący się tytułem magisterskim lub równorzędnym mogą zostać zwolnieni z tych zajęć. Dodatkowym wymogiem na studiach doktoranckich na Uniwersytecie Cypryjskim jest zdanie wszechstronnego pisemnego egzaminu kwalifikacyjnego przed piątym semestrem studiów.

Na ogół doktoranci mają status studentów. Niektórzy wykonują różne prace na wydziale równoległe z prowadzeniem własnych badań i otrzymują wynagrodzenie przez 10 miesięcy. Ci,

którzy pracują na rzecz uniwersytetu, są objęci ubezpieczeniem społecznym.

W przepisach regulujących funkcjonowanie Uniwersytetu Cypryjskiego wprowadzono ostatnio zmiany umożliwiające przyznawanie **wspólnych tytułów/stopni** we współpracy z innymi uczelniami. Aktualnie istnieją dwa programy prowadzące do wspólnego tytułu, realizowane przez Wydział Pedagogiki oraz Wydział Matematyki i Statystyki Uniwersytetu Cypryjskiego z odpowiednimi wydziałami na Uniwersytecie Ateńskim.

Na Cyprze nie przyjęto jeszcze **Krajowej Struktury Kwalifikacji**. Po dyskusjach związanych z zatwierdzeniem Europejskiej Struktury Kwalifikacji w UE utworzono komisję roboczą, która ma opracować strategię jej wprowadzania.

ECTS jest stosowany we wszystkich państwowych uniwersytetach, natomiast pozostałe uczelnie publiczne i uczelnie prywatne wprowadzają go stopniowo. Ustawy określające warunki tworzenia i funkcjonowania uczelni na Cyprze (znowelizowane w 2004 r.) nie zawierają zaleceń w sprawie ECTS, ale uczelnie te zachęca się do tego, aby wprowadzały ECTS, korzystając ze wskazówek i porad Promotorów Bolońskich.

Uniwersytet Cypryjski podjął decyzję o stosowaniu ECTS w ramach wszystkich programów studiów latem 2003 r. Decyzja ta

została wprowadzona w życie i od września 2005 r. ECTS funkcjonuje już w ramach wszystkich programów. Pełny rok akademicki odpowiada 60 punktom ECTS (poprzednio 30 punktom w systemie Uniwersytetu Cypryjskiego). ECTS służy zarówno do transferu, jak i akumulacji punktów. Szereg uczelni prywatnych jest przygotowanych do pełnego wprowadzenia tego systemu od roku akademickiego 2006/07.

Uniwersytet Cypryjski wydaje **suplement do dyplomu** automatycznie i bezpłatnie absolwentom wszystkich kierunków studiów. W niektórych uczelniach prywatnych suplement wydaje się na życzenie absolwenta i bezpłatnie w języku angielskim. Pozostałe uczelnie publiczne i prywatne nie wprowadziły jeszcze suplementu. Na tym etapie jego wprowadzanie nie jest uregulowane przepisami.

Trzystopniowa struktura studiów została w pełni wprowadzona na Uniwersytecie Cypryjskim, nie istnieją natomiast **rozwiązania motywujące ani kontrolne** związane z wprowadzaniem tej struktury. Również każda nowopowstała uczelnia prowadzi studia w strukturze trzystopniowej.

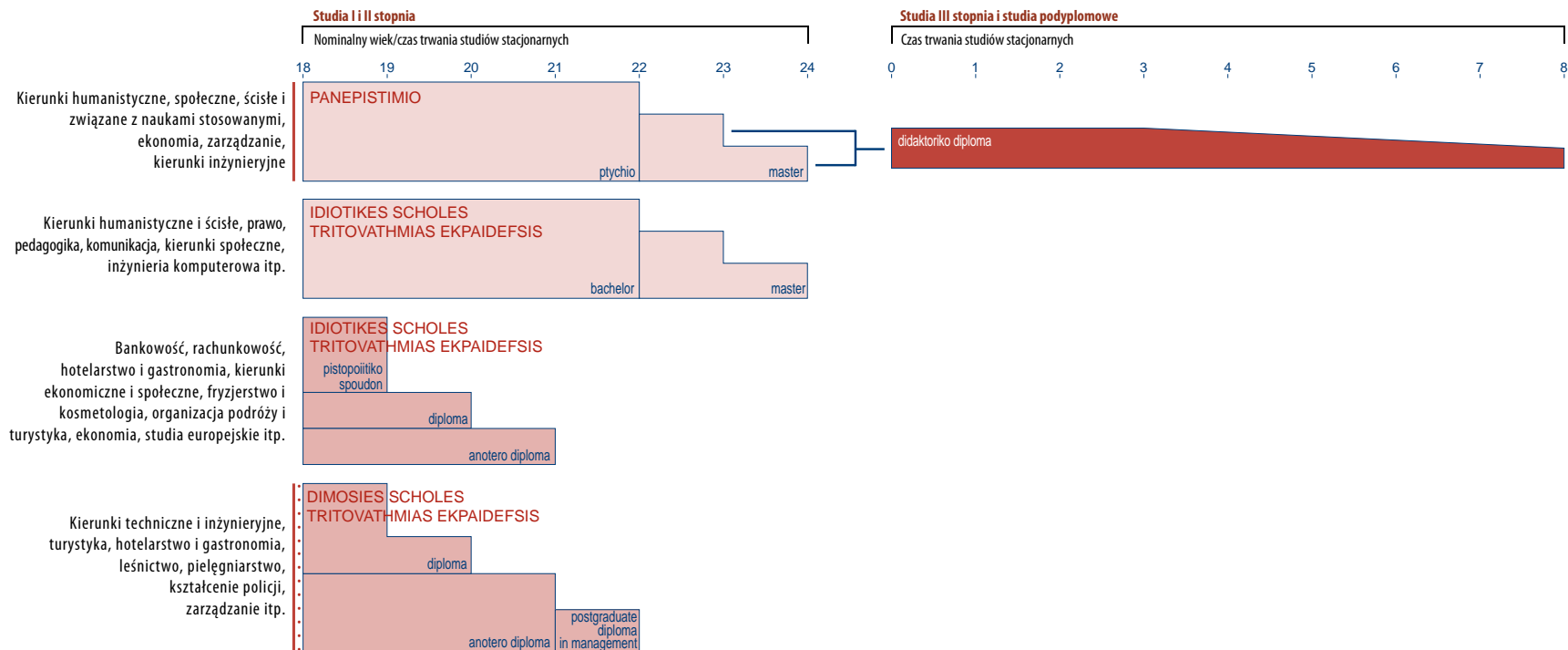
Obecnie nie istnieją też **rozwiązania motywujące ani kontrolne** dotyczące pełnego wprowadzania ECTS i suplementu do dyplomu.

Jeśli chodzi o **zapewnianie jakości**, nie istnieje **krajowa agencja ds. zapewniania jakości**. Niezależnym organem, który odpowiada za

zewnętrzną ocenę programów w uczelniach prywatnych, jest Rada ds. Oceny-Akredytacji Kształcenia (CEEA/SEKAP, *Symvoulia Ekpaideytikis Axiologisis-Pistopoiisis*). Została ona utworzona w lipcu 1989 r., a działalność rozpoczęła w 1992 r. CEEA/SEKAP tworzy zespoły wizytujące, w których skład wchodzi nauczyciele akademicy z Uniwersytetu Cypryjskiego i pozostałych uczelni publicznych oraz co najmniej jeden członek z innego kraju. Zespół wizytujący analizuje wniosek, który zawiera również raport z samooceny uczelni składającej wniosek. Zespół przeprowadza wizytację w uczelni i przygotowuje wstępny raport na podstawie jej wyników. Raport ten przedkłada wizytowanej uczelni, która przedstawia swe uwagi przed opublikowaniem raportu końcowego.

Odpowiednie przepisy nie przewidują udziału studentów w zarządzaniu CEEA/SEKAP.

Proces oceny zewnętrznej i akredytacji stanowi integralną część działań prowadzonych przez Komisję Oceniającą ds. tworzenia uczelni prywatnych (ECPU). ECPU jest niezależnym organem, który odpowiada całościowo za zapewnianie jakości i akredytację uniwersytetów prywatnych na Cyprze, zarówno na poziomie uczelni, jak i programów studiów. Zadaniem ECPU jest analizowanie wniosków o utworzenie uniwersytetów prywatnych. Komisja może powoływać zespoły ekspertów do analizowania

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	⋮	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Ze względu na obowiązek odbycia służby wojskowej mężczyźni podejmują na ogół studia w *panepistimio* w wieku 19 lub 20 lat.

CYPR

określonych aspektów wniosku, ale ostateczną decyzję podejmuje sama Komisja. ECPU zajmuje się również monitorowaniem uniwersytetów prywatnych, które działają na podstawie wstępnego zezwolenia na cztery lata, oraz ich okresową oceną przeprowadzaną co pięć lat.

W wyniku współpracy Uniwersytetu Cypryjskiego z Ministerstwem Edukacji i Kultury powstała propozycja utworzenia Cypryjskiej Komisji ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji (*Cyprus Quality Assurance and Accreditation Board, CyQAAB*). Proponowana agencja będzie odpowiadać za zewnętrzną ocenę wszystkich uczelni, zarówno państwowych, jak i prywatnych, włącznie z uniwersytetami. Ponadto będzie oceniać jakość tzw. kształcenia międzynarodowego prowadzonego przez zagraniczne uczelnie na Cyprze i cypryjskie uczelnie za granicą. Agencja przyjmie również regulacje dotyczące oceny elastycznych i ponadgranicznych programów studiów. Proponowane rozwiązania zostały przedyskutowane przez Radę ds. Szkolnictwa Wyższego i Radę ds. Edukacji, dwa organy doradcze, w których reprezentowane są wszystkie zainteresowane środowiska.

Proponowana Agencja przejmie zadania CEEA/SEKAP, ECPU i Komitetu Doradczego ds. Szkolnictwa Wyższego, jak również zadania związane z uznawaniem wewnętrznych kwalifikacji przyznawanych przez prywatne

uczelnie zawodowe, które wykonuje obecnie KYSATS. W związku z tym CyQAAB przejmie w całości i usprawni aktualnie istniejące mechanizmy i procesy zewnętrznego zapewniania jakości.

W uniwersytetach publicznych pojawił się pozytywny trend, jeśli chodzi o tworzenie mechanizmów **oceny wewnętrznej**. Uniwersytet Cypryjski przywiązuje szczególną wagę do budowania wewnętrznej kultury jakości. W 2000 r. uniwersytet utworzył trzyosobowe komisje złożone z ekspertów zewnętrznych, których zadaniem jest ocena wydziałów. W 2001 r. uczelnia poddała się ocenie przeprowadzonej przez EUA, a powtórna ocena miała miejsce w 2004 r. Ocena wydziałów przez ekspertów zewnętrznych jest obecnie na etapie instytucjonalizacji i zmierza się do tego, aby przeprowadzono ją co 4-5 lat. Kolejna ocena jest planowana na rok 2007.

Istotnym wydarzeniem w kontekście strategii zarządzania jakością było również utworzenie Centrum Nauczania i Uczenia się. Kolejną ustanowioną praktyką jest uczestnictwo studentów w ocenie wewnętrznej poprzez ankiety dotyczące zajęć i dydaktyki.

Poprzez CEEA/SEKAP Cypr jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for*

Quality Assurance in Higher Education, ENQA) od momentu jego powstania w 1996 r. CEEA/SEKAP jest także pełnoprawnym członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) od kwietnia 2002 r. CEEA/SEKAP nie podlega ocenie środowiskowej (*peer review*).

Zgodnie z założeniami i celami Procesu Bolońskiego rząd pracował nad przepisami dotyczącymi tworzenia uniwersytetów prywatnych, które gwarantują odpowiednią jakość. Ustawa 109 (I)/2005 została już zatwierdzona przez parlament, a pierwsze prywatne uniwersytety mają rozpocząć działalność w najbliższej przyszłości (prawdopodobnie przed końcem 2007 r.).

CYPR

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
28 lipca 1989	Ustawa nr 144/1989 o utworzeniu Uniwersytetu Cypryjskiego	<i>O Peri Panepistimiou Kyprou Nomos</i>
3 maja 1996	Ustawa 67(I)/1996 określająca podstawę prawną tworzenia i funkcjonowania uczelni (włącznie z uczelniami prywatnymi)	<i>O Peri Sholon Tritovathmias Ekpaedefsis Nomos</i>
31 grudnia 2002	Ustawa 234(I)/2002 o utworzeniu i funkcjonowaniu Otwartego Uniwersytetu Cypryjskiego	<i>O Peri Anoiktou Panepistimiou Kyprou Nomos</i>
31 grudnia 2003 (weszła w życie 27 lutego 2004)	Ustawa 198(I)/2003 o utworzeniu i funkcjonowaniu Cypryjskiego Uniwersytetu Technicznego Ustawa 198(I) – przepisy uzupełniające/2005 Decyzja administracyjna P.M.A 558/2005	<i>O Peri Technologikou Panepistimiou Kyprou Nomos</i> <i>O Peri Technologikou Panepistimiou Kyprou (Tropopoietikos) Nomos tou 2005</i> <i>Kanonistiki Dioikitiki Praxi KΔΠ 558/2005</i>
29 lipca 2005	Ustawa 109 (I)/2005 określająca warunki tworzenia, funkcjonowania i nadzorowania uczelni prywatnych	<i>O Peri Idiotikon Panepistimion Nomos</i>

REPUBLIKA CZESKA

Najważniejsze regulacje prawne związane z Procesem Bolońskim są zawarte w ustawie o uczelniach z 1998 r. i jej nowelizacjach, zwłaszcza tych, które obowiązują od roku 2001 i 2006.

Realizacja Procesu Bolońskiego stała się istotnym elementem strategii Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu (MEMS) oraz odpowiednich uczelni. Zasada ta znalazła konkretny wyraz w długoterminowych planach poszczególnych uczelni oraz długoterminowym planie MEMS i ich corocznych aktualizacjach. Z kolei priorytety długoterminowego planu ministerstwa znalazły odzwierciedlenie w programach rozwoju, w których część budżetu państwa przeznaczoną na rozwój uczelni rozdziela się na podstawie projektów rozwojowych poszczególnych uczelni.

Proces Boloński stanowi również element Narodowego Programu Rozwoju Edukacji w Republice Czeskiej (Białej Księgi), zatwierdzonego przez rząd w 2000 r., i Strategii Rozwoju Szkolnictwa Wyższego wydanej przez MEMS na lata 2000–2005 (2010).

Do roku 2002 strategiczne cele wskazane we wszystkich wspomnianych wyżej dokumentach były jedynie bardzo luźno powiązane – bądź w ogóle nie były powiązane – z różnymi formami finansowania z budżetu państwa. Istotne zmiany wprowadziła polityka reformowania szkolnictwa wyższego, która była efektem negocjacji i dyskusji pomiędzy ministerstwem a

rządem. Koncepcja ta została przyjęta przez rząd w 2004 r., a jej zaktualizowana wersja została zatwierdzona w 2005 r.

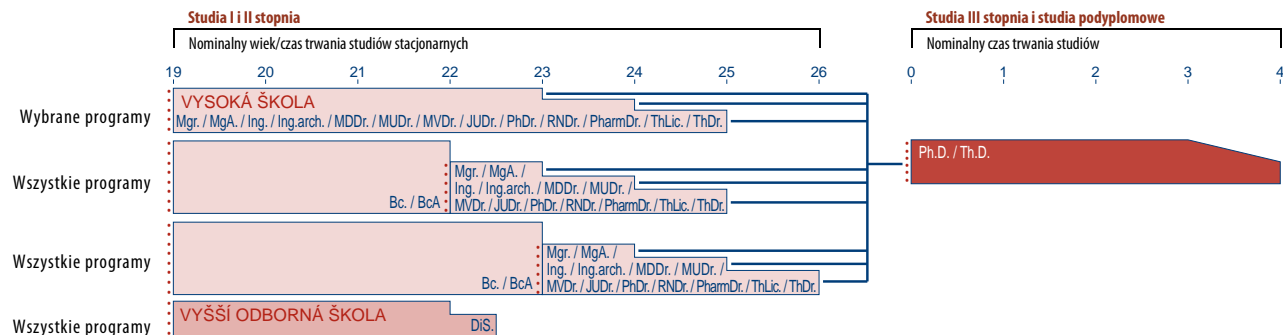
Wspomniane wyżej akty prawne określają jasno **trzystopniową strukturę studiów** zgodną z założeniami bolońskimi, która obejmuje: studia licencjackie/inżynierskie, magisterskie i doktoranckie.

Struktura oparta na dwóch głównych cyklach – krótkich studiach magisterskich (*magistr*), odbywanych po studiach pierwszego stopnia, które kończą się tytułem licencjackim/inżynierskim (*bakalář*) – została formalnie ustanowiona obok tradycyjnych studiów jednolitych w 1990 r., a wprowadzona w pełni na podstawie ustawy o uczelniach z 1998 r. Od roku 2000 realizowany jest Program Przemian i Rozwoju, który ma wspierać działania zgodne z kierunkami Procesu Bolońskiego, w tym rozwój studiów licencjackich/inżynierskich i przekształcanie tradycyjnych studiów w studia dwustopniowe (licencjackie/inżynierskie i magisterskie). Zgodnie z nowelizacją ustawy o uczelniach z 2001 r. trzystopniowa struktura studiów jest obowiązkowa, poza bardzo nielicznymi wyjątkami. Pełny model obejmuje: studia licencjackie/inżynierskie trwające od 3 do 4 lat, studia magisterskie trwające od roku do 3 trzech lat i studia doktoranckie trwające od 3 do 4 lat. Studia jednolite, które nie zostały

przekształcone, trwają od 4 do 6 lat. Studia doktoranckie można podejmować po uzyskaniu dowolnych kwalifikacji magisterskich, nie jest to natomiast możliwe po ukończeniu studiów licencjackich/inżynierskich.

Od roku akademickiego 2004/05 zdecydowaną większość studentów przyjmuje się na studia licencjackie/inżynierskie. Studia jednolite są prowadzone równolegle w przypadku, gdy nie wygasła jeszcze ich akredytacja, lub na określonych kierunkach, np. medycynie, weterynarii, farmacji i innych kierunkach wskazanych przez Komisję Akredytacyjną (*Akreditační komise*).

Studia doktoranckie są ukierunkowane na prowadzenie badań naukowych i samodzielnej działalności twórczej w dziedzinie badań i rozwoju lub samodzielną pracę o charakterze teoretycznym i twórczym w dziedzinie sztuki. Studia doktoranckie trwają od 3 do 4 lat i obejmują indywidualną pracę badawczą oraz część teoretyczną, z której studenci zdają obowiązkowy egzamin. Studia doktoranckie odbywa się zgodnie z indywidualnym programem pod kierunkiem opiekuna, który decyduje, czy kształcenie przygotowujące do badań ma odbywać się równolegle z pracą badawczą, czy też przed jej rozpoczęciem. Zasady dotyczące indywidualnych programów muszą określać wymiar czasu przeznaczony

Žródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Bc. <i>Bakalář</i>	JUDr. <i>Doktor práv</i>	MVDr. <i>Doktor veterinární medicíny</i>	Th.D. <i>Doktor teologie</i>
BcA. <i>Bakalář umění</i>	MDDr. <i>Zubní lékař</i>	Ph.D. <i>Doktor</i>	ThDr. <i>Doktor teologie</i>
DiS. <i>Diplomovaný specialista</i>	MgA. <i>Magistr umění</i>	PharmDr. <i>Doktor farmacie</i>	ThLic. <i>Licenciát teologie</i>
Ing. <i>Inženýr</i>	Mgr. <i>Magistr</i>	PhDr. <i>Doktor filozofie</i>	
Ing. arch. <i>Inženýr architekt</i>	MUDr. <i>Doktor medicíny</i>	RNDr. <i>Doktor přírodních věd</i>	

Ustawa o szkolnictwie wyższym nie określa kierunków studiów. Decyzje dotyczące tego, czy określone programy mogą być realizowane na danym kierunku, podejmuje Komisja Akredytacyjna, a w przypadku jej pozytywnej decyzji program studiów jest przedkładany Ministerstwu Edukacji, Młodzieży i Sportu w celu akredytacji.

„Wybrane programy” obejmują programy, których akredytacja jeszcze nie wygasła; są to programy na takich specjalnych kierunkach jak medycyna, weterynaria i farmacja lub inne kierunki, w przypadku których Komisja Akredytacyjna przeprowadza bardzo staranną selekcję.

Studia o zróżnicowanym czasie trwania są prowadzone w *konzervatoř* (ISCED 5B) i kończą się tytułem DiS.

REPUBLIKA CZESKA

na zdobywanie wiedzy teoretycznej. Studia doktoranckie kończą się państwowym egzaminem doktorskim i obroną rozprawy.

Uczestników studiów doktoranckich uznaje się za studentów, którzy korzystają ze wszystkich przywilejów związanych z tym statusem (ubezpieczenie zdrowotne, świadczenia socjalne dla rodziców), do 26-ego roku życia. Uczestnicy stacjonarnych studiów doktoranckich mogą otrzymywać stypendium. Studenci pracujący mają prawo do ulgi podatkowej. Dotyczy to studentów studiów stacjonarnych do 28-ego roku życia i studentów na innych rodzajach studiów do 26-ego roku życia.

Uczelnie dzielą się na uczelnie akademickie i zawodowe. Zgodnie z przepisami uczelnia zawodowa nie może prowadzić studiów doktoranckich. W praktyce uczelnie zawodowe prowadzą głównie studia licencjackie/inżynierskie. Na początku roku akademickiego 2006/07 jedynie 15 z nich prowadziło akredytowane studia magisterskie.

W Republice Czeskiej istnieją również placówki kształcące na poziomie ISCED 5B: *vyšší odborné školy* (wyższe szkoły zawodowe) i *konzervatoře* (konserwatoria). Placówki te funkcjonują jednak na podstawie ustawy o oświacie. Zgodnie z nowelizacją ustawy o uczelniach z 2006 r. uczelnie lub wydziały samodzielnie określają specjalne warunki

przyjęć dla kandydatów, którzy już ukończyli lub aktualnie odbywają kształcenie w ramach akredytowanego programu w wyższej szkole zawodowej.

Nowelizacja ustawy o uczelniach z 2005 r. wprowadziła przepis dotyczący studiów kończących się **wspólnym tytułem/stopniem** na wszystkich trzech poziomach, które są prowadzone we współpracy z uczelnią zagraniczną. Absolwenci tych studiów otrzymują czeski tytuł/stopień i ewentualnie tytuł/stopień uczelni zagranicznej, zależnie od przepisów w danym kraju.

W kwietniu 2005 r. MEMS podjęło pierwsze kroki w celu opracowania **Krajowej Struktury Kwalifikacji** ułatwiającej powiązanie kształcenia poprzedzającego wejście na rynek pracy z kształceniem ustawicznym. Założenia Krajowej Struktury Kwalifikacji są zawarte w ustawie o weryfikacji i uznawaniu efektów kształcenia ustawicznego, która wejdzie w życie 1 sierpnia 2007 r. Od sierpnia 2007 r. struktura kwalifikacji będzie obejmować poziomy do ISCED 3C włącznie. Przewiduje się, że wyższe poziomy zostaną włączone w nadchodzących latach.

ECTS nie jest przedmiotem regulacji prawnych, choć w nowelizacji ustawy o uczelniach z 2001 r. wspomina się o przyznawaniu punktów i sposobie ich definiowania. Niemniej jednak wszystkie uczelnie publiczne wprowadziły ECTS

lub systemy punktowe kompatybilne z ECTS. Z szybkiego sondażu przeprowadzonego wśród uczelni w 2005 r. wynika, że uczelnie publiczne nie wykorzystują w pełni możliwości ECTS i jedynie część uczelni prywatnych wprowadziła ten system. ECTS jest również stosowany w ramach niektórych programów doktoranckich.

Międzynarodowy transfer punktów ECTS jest dość szeroko stosowanym mechanizmem. W obrębie kraju punkty są przenoszone między uczelniami, wydziałami i programami studiów podobnego typu. Jednak w przypadku transferu pomiędzy różnymi rodzajami uczelni, wydziałów i programów studiów pojawiają się problemy.

Od niedawna ECTS jest stosowany do celów akumulacji w wielu uczelniach. Wzrasta liczba uczelni akademickich, które stosują ECTS do celów akumulacji, aby stworzyć studentom możliwość bardziej elastycznego kształcenia w ramach odpowiednich programów studiów. W szczególności uczelnie techniczne starają się w ten sposób uatrakcyjnić studia.

Europejski **suplement do dyplomu** jest jednym z dokumentów potwierdzających ukończenie studiów. Zgodnie z ustawą o uczelniach z 1998 r. suplement wydawano jedynie na życzenie absolwentów. W 2004 r. zespół ekspertów z uczelni, MEMS i ośrodka ENIC/NARIC oraz krajowy koordynator ds. suplementu do dyplomu przygotowali dokumentację, która miała ułatwić

REPUBLIKA CZESKA

uczelniam spełnienie wymogu wydawania suplementu wszystkim absolwentom zgodnie z Komunikatem Berlińskim. Na podstawie nowelizacji ustawy o uczelniach z 2005 r. suplement wydaje się obecnie automatycznie i bezpłatnie we wszystkich uczelniach. Wprawdzie o języku, w którym wydaje się suplement, decyduje dana uczelnia, w praktyce wszystkie publiczne uczelnie wydają suplement zarówno w języku czeskim, jak i w języku angielskim (lub innym języku obcym).

Rozwiązania motywujące do wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów i ECTS oraz, w razie potrzeby, wydawania suplementu są przewidziane w Programach Rozwoju, zgodnie z którymi uczelnie mogą składać projekty rozwojowe do finansowania. Na przykład MEMS stara się zapewnić odpowiedni rozkład liczby studentów na studiach licencjackich/inżynierskich, magisterskich i doktoranckich. W związku z tym podwyższa ono opartą na algorytmie kwotę środków na studia licencjackie/inżynierskie według jednolitej stawki 5%, a środki na studia doktoranckie zwiększa w sposób zróżnicowany w przypadku znacznego wzrostu liczby studentów pomyślnie kończących te studia.

System **zapewniania jakości** obejmuje samoocenę, ocenę zewnętrzną, ocenę

środowiskową (*peer review*) i akredytację (opartą na uprzedniej ocenie).

W ustawie o uczelniach z 1998 r. stwierdza się, że wszystkie uczelnie (publiczne, państwowe i prywatne) są zobowiązane do regularnej **wewnętrznej oceny** swych działań, szczegółowego określenia przebiegu tego procesu w swych przepisach wewnętrznych i publikowania wyników. Ocena wewnętrzna stanowi wstępny warunek i punkt wyjścia przy ustalaniu długoterminowych planów uczelni w dziedzinie dydaktyki, badań i rozwoju. Ocena wewnętrzna uczelni jest także fazą przygotowawczą przed oceną zewnętrzną dokonywaną przez Komisję Akredytacyjną.

Ocenę zewnętrzną i/lub ocenę środowiskową przeprowadza Komisja Akredytacyjna lub jej komisje robocze, chyba że uczelnie występują z wnioskiem o ocenę międzynarodową. Komisja została utworzona na podstawie ustawy o uczelniach w lipcu 1990 r. Jest to niezależny organ ekspercki złożony z 21 członków, włącznie z ekspertami zagranicznymi (obecnie trzech z uczelni zagranicznych). Wszystkich członków mianuje rząd czeski na podstawie rekomendacji Ministra Edukacji, Młodzieży i Sportu. Studenci nie wchodzi w skład Komisji Akredytacyjnej.

Zadaniem Komisji jest działanie na rzecz jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym oraz ocena wszystkich aspektów dydaktyki i badań, jak

również naukowej, rozwojowej, artystycznej lub innej twórczej działalności uczelni. W szczególności ocenia ona jakość wszystkich akredytowanych działań uczelni i publikuje wyniki tej oceny.

Procedury Komisji są określone w jej statucie, którego najnowsza wersja została przyjęta w lipcu 2004 r. Zasady występowania o akredytację zostały określone w rozporządzeniu w sprawie treści wniosku z 1999 r.

Komisja Akredytacyjna ustala termin oceny i wskazuje uczelnie, które zostaną poddane ocenie. Określa standardy akredytacji programów studiów dotyczące kadry, technologii informacyjnych, literatury i materiałów dydaktycznych. Akredytowane muszą być wszystkie programy, niezależnie od tego, czy są prowadzone przez uczelnie publiczne, państwowe czy prywatne. Zgodnie z ustawą o uczelniach wszystkie programy studiów zostały ponownie akredytowane od roku 2002. Akredytację przyznaje MEMS na podstawie rekomendacji Komisji. Program studiów otrzymuje akredytację na okres do 10 lat. Zgoda Komisji Akredytacyjnej jest również wymagana w celu otrzymania zezwolenia na utworzenie uczelni prywatnych i wydziałów w uczelniach publicznych, jak również w przypadku mianowania profesorów i docentów (*docent*). Komisja uczestniczy także w

REPUBLIKA CZESKA

decyzjach określających rodzaj uczelni (uczelnia akademicka lub zawodowa).

Postępy na studiach doktoranckich są monitorowane i oceniane przez specjalistyczną komisję. Kilka uczelni może utworzyć wspólną specjalistyczną komisję zajmującą się programami w tej samej dziedzinie. Przewodniczącemu komisji wybiera się spośród jej członków.

Komisja Akredytacyjna jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od maja 2002 r. W celu spełnienia określonych

przez ENQA standardów uruchomiono w 2005 r. wspólny dwuletni projekt z udziałem MEMS, Centrum Badań nad Szkolnictwem Wyższym oraz Czeskiej i Słowackiej Komisji Akredytacyjnej. Jego głównymi celami są: współpraca i wprowadzenie systemu wewnętrznej oceny Komisji Akredytacyjnej, stworzenie warunków do wzajemnej oceny zewnętrznej (włącznie z międzynarodową oceną środowiskową – *peer review*) oraz współpraca służąca rozwijaniu krajowego systemu zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym.

Od 1996 r. Republika Czeska jest również członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds.

zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) oraz członkiem-założycielem Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*), utworzonej w 2001 r.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data (*)	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1 lipca 1990	Ustawa nr 172/1990 o uczelniach	Zákon č. 172/1990 o vysokých školách
1 lipca 1998	Ustawa nr 111/1998 o uczelniach oraz o zmianie i uzupełnieniu niektórych innych ustaw (Ustawa o uczelniach)	Zákon č. 111/1998 o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)
10 lutego 1999	Rozporządzenie nr 42/1999 Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu z 10 lutego 1999 r. w sprawie treści wniosku o akredytację programu studiów	Vyhláška č. 42/1999 Sb., Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 10. února 1999 o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu
2000	Narodowy Program Rozwoju Edukacji w Republice Czeskiej (Biała Księga)	Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha)
2000-2005 (2010)	Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego, MEMS	Strategie rozvoje terciárního vzdělávání, MŠMT
1 lipca 2001	Nowelizacja ustawy o uczelniach nr 147/2001	Novela č. 147/2001

REPUBLIKA CZESKA

Data (*)	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
2003 (aktualizacja w 2005)	Standardy Komisji Akredytacyjnej stosowane przy ocenie wniosków o rozszerzenie lub przedłużenie akredytacji programów lub kierunków studiów	Standardy Akreditační komise pro posuzování žádostí o akreditaci, rozšíření akreditace a prodloužení doby platnosti akreditace studijních programů a jejich oborů
28 lipca 2004	Statut Komisji Akredytacyjnej zatwierdzony przez Radę Ministrów Republiki Czeskiej uchwałą nr 744	Statut Akreditační komise, schválený vládou ČR usnesením č. 744
2004 i 2005	Polityka reformowania szkolnictwa wyższego (2004) i jej aktualizacja (2005)	Koncepce reformy vysokého školství v ČR (2004) a její Aktualizace (2005)
Styczeń 2005	Ankieta do oceny akredytowanych działań – organizacja akredytowanych studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich oraz związanej z nimi działalności naukowej, badawczej i artystycznej lub innej twórczej działalności	Dotazník pro hodnocení akreditovaných činností – uskutečňování akreditovaných bakalářských a magisterských studijních programů a s tím související vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti
1 stycznia 2005	Nowelizacja ustawy o uczelniach nr 562/2004	Novela č. 562/2004
1 stycznia 2005	Ustawa nr . 561/2004 o edukacji przedszkolnej, kształceniu na poziomie obowiązkowym, średnim II stopnia i wyższym zawodowym i innych rodzajach kształcenia (Ustawa o oświacie)	Zákon č. 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)
1 stycznia 2006	Nowelizacja ustawy o uczelniach nr 552/2005	Novela č. 552/2005
2006-2010	Długoterminowy plan działalności dydaktycznej, naukowej, badawczej, rozwojowej, artystycznej i innej twórczej działalności uczelni na lata 2006-2010 i jego aktualizacja na lata 2006, 2007	Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol pro období 2006-2010 a jeho Aktualizace pro rok 2006, 2007
Wejdzie w życie 1 sierpnia 2007	Ustawa o weryfikacji i uznawaniu efektów kształcenia ustawicznego i zmianie niektórych ustaw	Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů

(*) Data wejścia w życie (w przypadku ustaw i rozporządzeń)

Strony internetowe

Strona Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu, zawierająca strony *Akreditační komise* (Komisji Akredytacyjnej) oraz strony dotyczące Procesu Bolońskiego i przepisów w dziedzinie szkolnictwa wyższego: <http://www.msmt.cz>

NIEMCY

Struktura studiów została określona w ramowej ustawie o szkolnictwie wyższym z 1998 r. (*Hochschulrahmengesetz, HRG*), ostatnio znowelizowanej w 2005 r. Ustawa przewiduje możliwość prowadzenia studiów licencjackich/inżynierskich, kończących się tytułem *Bachelor*, i studiów magisterskich, kończących się tytułem *Master*, oraz określa ich minimalny czas trwania. Szczegółowe zapisy dotyczące wprowadzania ECTS i suplementu do dyplomu są zawarte w uchwale Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury Landów w Republice Federalnej Niemiec (*Kultusministerkonferenz, KMK*), przyjętej w 1998 r.

Struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** funkcjonuje na zasadzie próbnej od 1998 r. w uniwersytetach i politechnikach (*Fachhochschulen*).

Już w 2002 r. stworzono w Niemczech podstawę prawną do prowadzenia przez uczelnie studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich w ramach ich standardowej oferty i wprowadzenia systemu studiów trzystopniowych, najlepiej w całym kraju, do 2010 r. Decyzja ta została wprowadzona w życie na podstawie przepisów landów dotyczących szkolnictwa wyższego i umów o celach zawartych z uczelniami. Obecnie struktura ta obejmuje również kształcenie prowadzone w kolegiach artystycznych i muzycznych, które zostało początkowo

pominięte. Wraz z przyjęciem „kluczowych założeń w sprawie wzajemnego uznawania tytułów licencjackich i magisterskich uzyskanych po studiach, które nadają uprawnienia do wykonywania zawodu nauczyciela” z czerwca 2005 r. i załącznika do „Wspólnych wymogów landów w sprawie struktury” z września 2005 r. stworzono warunki do wprowadzenia systemu studiów dwustopniowych na kierunkach pedagogicznych.

Równolegle ze strukturą trzystopniową nadal istnieją studia jednolite. Studia na kierunkach medycyna, weterynaria i stomatologia są prowadzone wyłącznie jako studia jednolite. Wprowadzanie struktury obejmującej studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie w ramach innych programów podlegających regulacjom państwowym pozostaje istotnym problemem w polityce edukacyjnej, który może być jednak rozwiązywany jedynie stopniowo.

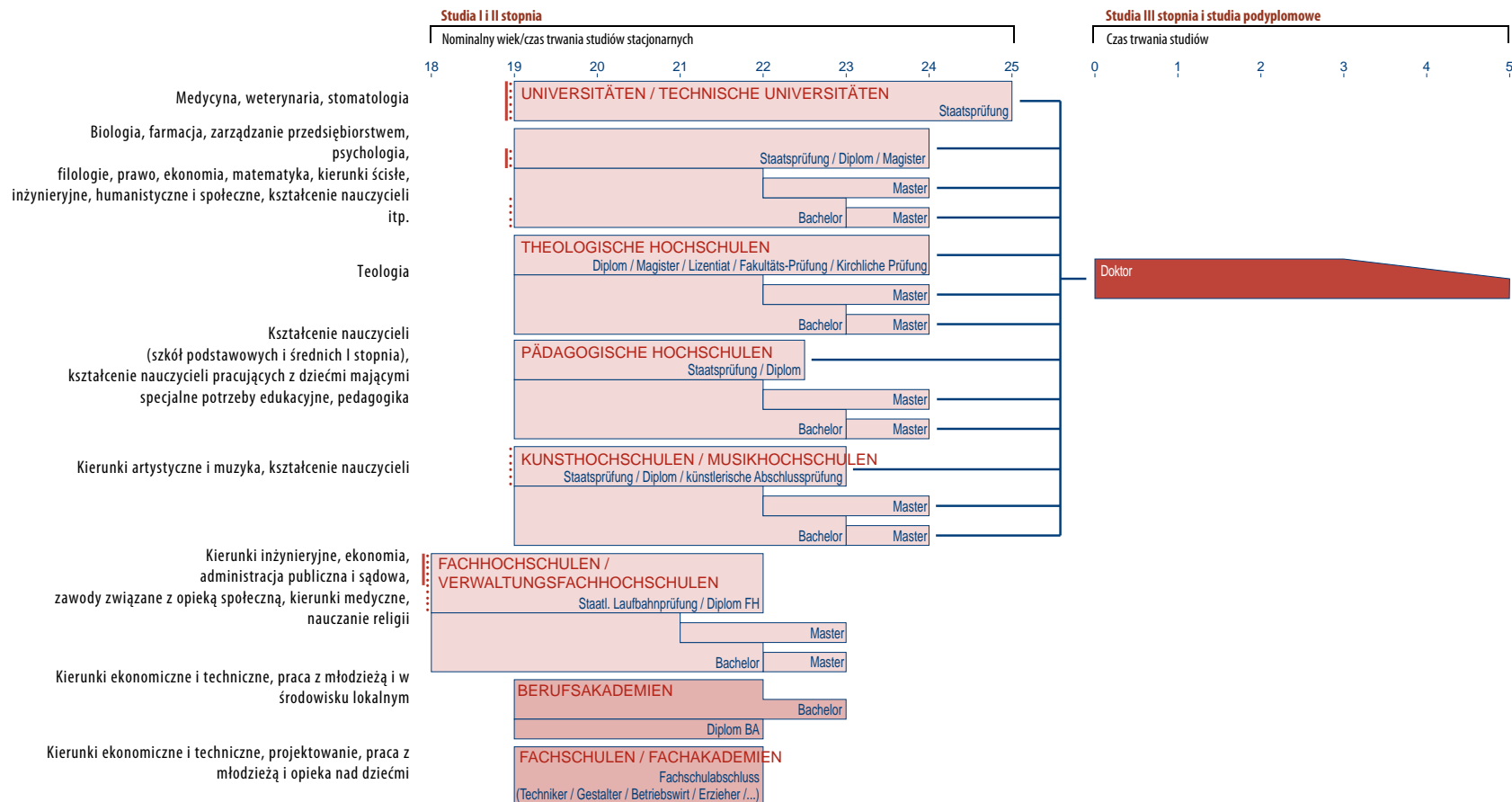
Studia na poziomie ISCED 5B stanowią jeden krótki cykl trwający od trzech do czterech lat.

Studenci zawodowo ukierunkowanych studiów na poziomie ISCED 5B (prowadzonych w *Berufsakademien*) muszą uzyskać tytuł licencjacki/inżynierski (*Bachelor*) przed ewentualnym przeniesieniem się na studia magisterskie na poziomie ISCED 5A w innych uczelniach (z wyjątkiem landu Badenia-Wirtembergia).

Tradycyjnie **studia doktoranckie** obejmują samodzielną pracę badawczą oraz egzaminy końcowe. Uczelnie określają procedury opieki naukowej i oceny w swych regulaminach przyznawania stopni doktorskich. Od 1998 r. prowadzi się studia doktoranckie mające bardziej zorganizowaną formę, których program przewiduje specjalną dodatkową opiekę naukową i zajęcia dydaktyczne (*Graduiertenkollegs, Szkoły Doktoranckie, Międzynarodowe Szkoły Badań Naukowych*). Studia doktoranckie odpowiadają na ogół trzem – czterem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych), zgodnie z zaleceniami Komunikatu Bergeńskiego, ale mogą także trwać dłużej.

W ramach Procesu Bolońskiego KMK podjęła 14 kwietnia 2000 r. uchwałę w sprawie „Dostępu do studiów doktoranckich dla absolwentów studiów magisterskich i licencjackich/inżynierskich”. Określono w niej procedurę przeprowadzania sprawdzianu przedmiotowego, który stanowi warunek bezpośredniego dostępu do studiów doktoranckich dla absolwentów studiów licencjackich/inżynierskich (mających wyjątkowo dobre wyniki).

Kwestia zajęć dydaktycznych w ramach kształcenia przygotowującego do badań/studiów doktoranckich na poziomie ISCED 6 jest

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

FH Fachhochschule | BA Berufsakademie

Zgodnie z uchwałą Stałej Konferencji z 15 października 2004 r. akredytowane studia na poziomie ISCED 5B w *Berufsakademien* będą umożliwiać dostęp do studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A. Studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie kończące się tytułami *Bachelor of Science* i *Master of Science* są prowadzone dla studentów, którzy zamierzają specjalizować się w dziedzinie „badań medycznych”.

NIEMCY

uregulowana w poszczególnych regulaminach przyznawania stopni doktorskich.

Studenci przygotowujący się do doktoratu są wpisani na listę studentów uniwersytetu odpowiadającego za dane studia doktoranckie i są objęci ubezpieczeniem społecznym i zdrowotnym. Mogą oni zawrzeć umowę o pracę z uniwersytetem, ale nie jest to bardzo rozpowszechniona praktyka.

Na poziomie krajowym przewidziano możliwość przygotowania wspólnego doktoratu na uniwersytecie i w *Fachhochschule*, zgodnie z przepisami poszczególnych uczelni.

Wspólne i podwójne tytuły/stopnie są uznawane już od wielu lat. Podstawę stanowią przepisy landów, zgodnie z którymi – oprócz normalnego tytułu/stopnia – można przyznawać inne tytuły/stopnie na podstawie umowy z uczelnią zagraniczną. Istnieje również możliwość przyznawania wspólnych tytułów/stopni pod warunkiem, że zaangażowane placówki są uczelniami lub równorzędnymi placówkami zgodnie z prawem obowiązującym w uczestniczących krajach oraz pod warunkiem, że zagwarantowano odpowiednią jakość kształcenia zgodnie z przepisami w tych krajach. Możliwe jest także przyznawanie wspólnych stopni doktorskich.

Nowy system uzyskiwania dyplomów umożliwia również realizację programu *Master-plus*, który ułatwia studentom zagranicznym z pierwszym tytułem podjęcie studiów w niemieckim systemie szkolnictwa wyższego, jak również zintegrowanego programu studiów kończących się podwójnym tytułem/stopniem.

Hochschulrektorenkonferenz (Konferencja Rektorów Niemieckich, HRK), KMK i Federalne Ministerstwo Edukacji i Nauki uzgodniły kształt **Krajowej Struktury Kwalifikacji** dla niemieckiego szkolnictwa wyższego (*Qualifikationsrahmen für Deutsche Hochschulabschlüsse*) 21 kwietnia 2005 r. W strukturze tej studia doktoranckie uznaje się za studia trzeciego stopnia i określa ich cele. Natomiast nie określono punktów przyznawanych za studia doktoranckie.

We wrześniu 2000 r. KMK przyjęła ogólne kryteria (ostatnio zaktualizowane w październiku 2004 r.) wprowadzania systemów punktowych opartych na **ECTS**. Jeden punkt odpowiada łącznie 30 godzinom zajęć dydaktycznych i indywidualnej nauki. Wprowadzanie ECTS w ramach trzech głównych cykli studiów jest obowiązkowe od 2004 r. Stosowanie ECTS na studiach jednolitych jest zalecane, aby ułatwić drożność między studiami. ECTS stosuje się również do celów transferu i akumulacji punktów w ramach jednej

specjalnej ścieżki (w przypadku przechodzenia z jednej niemieckiej uczelni do innej uczelni w Niemczech lub za granicą).

Wydawanie **suplementu do dyplomu** jest zalecane przez KMK i HRK od 1999 r. Działania zmierzające do wprowadzenia go w ramach wszystkich programów studiów rozpoczęły się w 2000 r. na podstawie wspólnego zalecenia KMK i HRK. Od 1 stycznia 2005 r. suplement jest wydawany przez wszystkie uczelnie i wszyscy studenci otrzymują go automatycznie i bezpłatnie w języku angielskim.

W związku z tym, że struktura trzystopniowa została już niemal w pełni wprowadzona, nie istnieją w tej dziedzinie specjalne rozwiązania motywujące. Jej wprowadzanie oraz akredytacja studiów są monitorowane przez Fundację ds. Akredytacji Studiów w Niemczech (*Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland*).

Nie stosowano też **specjalnych zachęt finansowych** ani **mechanizmów kontrolnych** związanych z pełnym wprowadzeniem ECTS i suplementu do dyplomu. HRK przygotowała jednak w pełni kompatybilny program komputerowy do wydawania suplementu pod nazwą *Diploma Supplement Deutschland* (DSD), aby ułatwić uczelniom wstępne prace administracyjne.

NIEMCY

Ponadto HRK otworzyła Centrum Informacji o Procesie Bolońskim. Centrum świadczy usługi w trybie online, wspierając uczelnie w realizacji Procesu Bolońskiego.

Zapewnianie jakości w dziedzinie dydaktyki i badań w uczelniach odbywa się głównie za pomocą procedur wewnętrznej i zewnętrznej oceny jakości kształcenia, przeprowadzanych od 1995 r., oraz akredytacji studiów, przeprowadzanej od 1998 r. W 1998 r. wprowadzono akredytację studiów prowadzonych w systemie dwustopniowym. Uchwalona w lutym 2005 r. ustawa o utworzeniu „Fundacji ds. Akredytacji Studiów w Niemczech” stworzyła nową podstawę prawną procesu akredytacji. Akredytacja ma zapewnić przestrzeganie standardów dotyczących treści kształcenia; obejmuje ona ocenę koncepcji studiów, możliwości realizacji różnych zajęć do wyboru i jakości nauczania, oraz ocenę adekwatności pod kątem wymogów zawodowych i rozwiązań służących zapewnieniu równych szans kobietom i mężczyznom. Akredytacja stanowi procedurę zewnętrznego zapewniania jakości. Opiera się ona na zasadzie „oceny środowiskowej” (*peer review*). Oprócz nauczycieli akademickich uczestniczą w niej studenci, przedstawiciele partnerów społecznych oraz eksperci zagraniczni.

System akredytacji obejmuje agencje lokalne, które przeprowadzają akredytację studiów, oraz jeden centralny organ akredytacyjny (Niemiecką Radę Akredytacyjną – *Akkreditierungsrat*), który zajmuje się akredytowaniem i przedłużaniem akredytacji tych agencji, oraz określa podstawowe wymogi procedury akredytacji, aby zagwarantować, że jest ona przeprowadzana zgodnie z rzetelnymi i przejrzystymi standardami. Równocześnie Niemiecka Rada Akredytacyjna dba o to, aby w kontekście akredytacji uwzględniane były kwestie dotyczące całego systemu, za który odpowiada wspólnota landów (*Ländergemeinschaft*). W procedurach akredytacji nie uczestniczą bezpośrednio władze państwowe.

Rada Akredytacyjna ma również zapewnić uczciwą konkurencję między agencjami akredytacyjnymi. Dbą także o to, aby stanowisko Niemiec miało wpływ na działalność międzynarodowych sieci na rzecz zapewniania jakości i instytucji akredytacyjnych poprzez promowanie m.in. komunikacji i współpracy pomiędzy agencjami.

Skład Rady odzwierciedla zarówno „ogólnospołeczną” skalę procesu reformy, jak i potrzebę pozyskania dla niej akceptacji w zainteresowanych środowiskach. Radę tworzy czterech przedstawicieli szkolnictwa wyższego,

czterech przedstawicieli landów, pięciu praktyków reprezentujących różne zawody, dwóch studentów i dwóch zagranicznych członków.

Zgodnie z przepisami ocena należy do zadań uczelni od 1998 r. W Niemczech nie istnieje krajowy organ koordynujący ds. oceny, ale stworzono infrastrukturę instytucjonalną, obejmującą inicjatywy na poziomie landów (agencje) lub na poziomie regionalnym i ponadregionalnym (sieci i stowarzyszenia).

Procedury oceny są w znacznym stopniu zgodne z wymogami bolońskimi (ocena wewnętrzna, zewnętrzna ocena środowiskowa (*peer review*) – często z udziałem ekspertów zagranicznych, udział przedstawiciela studentów i publikowanie wyników w odpowiedniej formie).

Uczelnie są placówkami landów. Landy są zobowiązane zagwarantować równoważność studiów, egzaminów w trakcie studiów i egzaminów dyplomowych, oraz możliwość przenoszenia się do innej uczelni. Jednym z niezwykle istotnych celów reformy jest zwiększenie efektywności uczelni w sferze dydaktyki.

Obowiązkowa akredytacja studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich ma opierać się na *Ländergemeinsame Strukturvorgaben* (Wspólnych wymogach landów w sprawie struktury).

NIEMCY

Zgodnie z zasadami dalszego doskonalenia mechanizmów zapewniania jakości dla wszystkich landów i uczelni, przyjętymi przez KMK w 2004 r., system akredytacji ma zostać rozszerzony w dłuższym odcinku czasu na wszystkie poziomy, rodzaje i kierunki studiów.

Rada Akredytacyjna, jak również niektóre agencje akredytacyjne, są pełnoprawnymi członkami Europejskiego Stowarzyszenia

na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2002 r. Rada Akredytacyjna należy także do niemieckojęzycznej sieci instytucji akredytacyjnych (D-A-CH), Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation in Higher Education, ECA*) i Międzynarodowej sieci

agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*).

Agencje akredytacyjne są nadzorowane przez Radę Akredytacyjną.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
3 grudnia 1998	Wprowadzanie procedury akredytacji studiów kończących się tytułem licencjackim/inżynierskim (Bachelor/Bakkalaureus) i magisterskim (Master/Magister) (Uchwała Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury)	Einführung eines Akkreditierungsverfahrens für Bachelor-/Bakkalaureus- und Master-/Magisterstudiengänge (Beschluss der Kultusministerkonferenz)
14 kwietnia 2000	Uchwała w sprawie dostępu do studiów doktoranckich dla absolwentów studiów magisterskich i licencjackich/inżynierskich (Uchwała Stałej Konferencji)	Zugang zur Promotion für Master-/Magister- und Bachelor-/Bakkalaureusabsolventen (Beschluss der Kultusministerkonferenz)
12 czerwca 2003	10 założeń dotyczących struktury studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich w Niemczech (Uchwała Stałej Konferencji)	10 Thesen zur Bachelor- und Masterstruktur in Deutschland (Beschluss der Kultusministerkonferenz)
15 października 2004	Kryteria odniesienia dla dalszego rozwoju akredytacji (Uchwała Stałej Konferencji)	Eckpunkte für die Weiterentwicklung der Akkreditierung (Beschluss der Kultusministerkonferenz)
22 października 2004	Ogólne ramy wprowadzania systemów punktowych i modularyzacji programów studiów (Uchwała Stałej Konferencji)	Rahmenvorgaben für die Einführung von Leistungspunkten und die Modularisierung von Studiengängen (Beschluss der Kultusministerkonferenz)

NIEMCY

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
16 grudnia 2004	Porozumienie w sprawie fundacji „Fundacja ds. Akredytacji Studiów w Niemczech” (Porozumienie Stałej Konferencji)	Vereinbarung zur Stiftung ‘Stiftung: Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland’ (Vereinbarung der Kultusministerkonferenz)
15 lutego 2005	Ustawa o utworzeniu fundacji „Fundacja ds. Akredytacji Studiów w Niemczech”	Gesetz zur Errichtung einer Stiftung ‘Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland’
21 kwietnia 2005	Struktura kwalifikacji dla niemieckiego szkolnictwa wyższego (Uchwała Stałej Konferencji)	Qualifikationsrahmen für Deutsche Hochschulabschlüsse (Beschluss der Kultusministerkonferenz)
22 września 2005	Wspólne wytyczne landów w sprawie akredytacji studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich, wydane zgodnie z art. 9.2 HRG (Uchwała Stałej Konferencji)	Ländergemeinsame Strukturvorgaben gemäß § 9 Abs. 2 HRG für die Akkreditierung von Bachelor- und Masterstudiengängen (Beschluss der Kultusministerkonferenz)

DE

DANIA

Ostatnie zmiany związane z Procesem Bolońskim w Danii zostały określone w rozporządzeniu Ministerstwa Nauki, Techniki i Innowacji z maja 2004 r. w sprawie uniwersyteckich studiów licencjackich/ inżynierskich (kończących się tytułem *Bachelor*), i studiów magisterskich (kończących się tytułem *Master*), które wydano na podstawie ustawy o uniwersytetach z maja 2003 r., i rozporządzeniu Ministerstwa Kultury z czerwca 2004 r. w sprawie kształcenia w akademiach muzycznych i Akademii Opery. Ustawa o uniwersytetach nie zawiera przepisów dotyczących struktury i treści programów.

Struktura oparta na **dwóch głównych cyklach**, obejmująca studia licencjackie/ inżynierskie i magisterskie, została wprowadzona w Danii pod koniec lat 80-tych. Wspomniane wyżej przepisy ustanowiły strukturę 3+2 (lub, w niektórych przypadkach, 3+2½ bądź 3+3) na wszystkich kierunkach studiów uniwersyteckich. Struktura 3+2 została wprowadzona w ramach większości programów w uczelniach prowadzących dłuższe studia; do nielicznych wyjątków należą studia na kierunkach w dziedzinie sztuk pięknych i kultury.

Struktura obejmująca studia licencjackie/ inżynierskie i magisterskie nie ma zastosowania do poziomu ISCED 5B. Na ogół nie istnieje możliwość przeniesienia się ze studiów na poziomie ISCED 5B na studia na poziomie ISCED 5A. Jedynie w określonych przypadkach

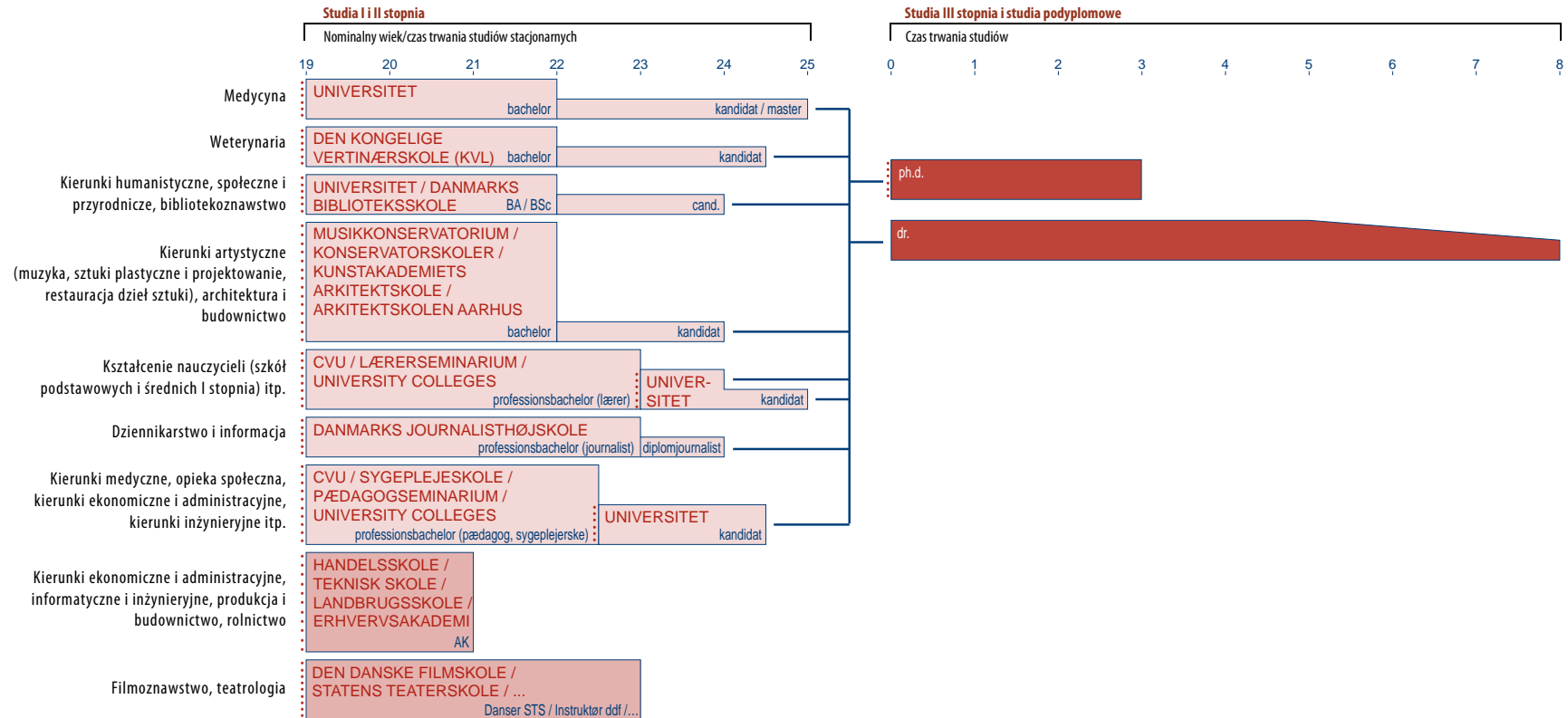
możliwe jest kontynuowanie nauki w celu uzyskania tytułu magisterskiego (ISCED 5A) na tym samym kierunku studiów, tj. podjęcie studiów magisterskich lub specjalnych studiów magisterskich. O warunkach przyjęć na te studia decyduje jednak dany uniwersytet (uczelnia prowadząca dłuższe studia), w którym student ubiega się o przyjęcie.

Zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego zawodowo ukierunkowany tytuł licencjacki/ inżynierski (*Professionsbachelor*) jest wprowadzany na „studiach zawodowych średniej długości” od 2001 r. na podstawie ustawy o pozauniwersyteckim kształceniu średniej długości z 2000 r. Organem nadzorującym wszystkie uczelnie prowadzące zawodowo ukierunkowane studia licencjackie/inżynierskie jest Ministerstwo Edukacji. Zawodowy tytuł licencjacki/ inżynierski przyznaje się po studiach trwających od 3 lat do 3,5 roku (180-210 punktów ECTS) na poziomie odpowiadającym uniwersyteckim studiom licencjackim/ inżynierskim (ISCED 5A). Studia średniej długości przygotowują zwykle studentów do wykonywania określonego zawodu (np. studia na kierunkach pedagogicznych, kierunku opieka socjalna, dziennikarstwo czy pielęgniarstwo, kierunkach inżynieryjnych itp.). Wszystkie programy zawodowych studiów licencjackich/inżynierskich obejmują obowiązkowe kształcenie praktyczne/praktyki i wymagają złożenia projektu/pracy projektowej.

Większość programów umożliwia dostęp do dalszych studiów na tym samym kierunku, tj. studiów magisterskich lub – pod pewnymi warunkami – specjalnych studiów magisterskich, które są szczególnie związane z daną dziedziną zawodową.

Od 1992 r. **studia trzeciego stopnia**, tj. studia doktoranckie kończące się stopniem **Ph.D.**, odpowiadają trzem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych) po ukończeniu zwykłych studiów magisterskich. Zgodnie z przepisami z 2002 r. programy *Ph.D* przewidują: samodzielną pracę badawczą (projekt doktorski) pod kierunkiem opiekuna, przygotowanie pisemnej rozprawy na podstawie projektu doktorskiego oraz ukończenie zajęć dydaktycznych z zakresu badań, zatwierdzonych przez daną uczelnię. Całkowity nakład pracy musi odpowiadać w przybliżeniu 30 punktom ECTS i obejmować udział w pracach badawczych, włącznie z wizytami w innych – głównie zagranicznych – placówkach badawczych, lub podobne działania oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych, bądź działań polegających na upowszechnianiu wiedzy, bezpośrednio związanych w jak największym stopniu z danym projektem doktorskim.

Doktoranci mają status zarówno studentów, jak i młodych pracowników naukowych. Otrzymują oni wynagrodzenie wyłącznie

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

AK	Akademineveau	cand.	Candidatus	STS	Statens Teaterskole
BA	Bachelor of arts	CVU	Center for Videregående Uddannelse	dr.	Doctor
BSc	Bachelor of science	ddf	Den Danske Filmskole	ph.d.	Doctor philosophiae/Philosophiae Doctor

Professionsbachelor umożliwia dostęp przede wszystkim do studiów kończących się tytułem *candidatus*, które są związane z określoną dziedziną zawodową. Szczegółowe warunki wstępu określa jednak dana uczelnia prowadząca studia na poziomie *candidatus*.

DANIA

przez okres trzech lat objętych programem. Co pół roku opiekun naukowy ocenia postępy doktorantów, dbając o to, aby spełniali oni wymagania określone w indywidualnym planie studiów doktoranckich. Wszyscy doktoranci podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym na takich samych zasadach jak inni pracownicy otrzymujący wynagrodzenie. Jeżeli uzyskanie stopnia doktorskiego jest opóźnione z powodu długotrwałej choroby lub urlopu macierzyńskiego/ojcowskiego, okres zatrudnienia może zostać przedłużony na podstawie indywidualnego wniosku.

Doktoranci są objęci ubezpieczeniem emerytalnym na takich samych zasadach jak inni pracownicy z tytułem magisterskim, którzy są pracownikami państwowymi, zgodnie z zapisami umowy zbiorowej pomiędzy Duńską Konfederacją Stowarzyszeń Zawodowych (*Akademikernes Centralorganisation*) a państwem. Zgodnie z tymi zapisami składki własne doktoranta na fundusz emerytalny stanowią jedną trzecią, a składki pracodawcy dwie trzecie.

Istnieje również inny rodzaj **stopnia doktorskiego (dr.)**, który mogą uzyskać naukowcy, na ogół po co najmniej 5-8 latach indywidualnej i oryginalnej pracy badawczej i publicznej obronie rozprawy. W ustawie ministerialnej o stopniu doktorskim stwierdza się, że naukowiec ubiegający się o stopień doktorski

posiada już zwykle tytuł magisterski i/lub stopień Ph.D., ale nie jest to wymóg prawny.

Obecnie nie można podjąć studiów doktoranckich ani uzyskać wspólnego doktoratu w dwóch lub większej liczbie uniwersytetów. Przepisy dotyczące duńskiego stopnia doktorskiego są zawarte w rozporządzeniu Ministerstwa Edukacji w sprawie stopni doktorskich z sierpnia 1996 r.

Generalnie, krajowe przepisy/oficjalne dokumenty nie przewidują prowadzenia studiów kończących się międzynarodowymi, **wspólnymi lub podwójnymi, tytułami/ stopniami** (licencjackimi/inżynierskimi, magisterskimi czy doktorskimi), przyznawanymi przez dwa lub większą liczbę uniwersytetów.

Krajowa Struktura Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego została wprowadzona w 2003 r., a obecnie jest wdrażana w uczelniach. Przedstawia ona w sposób usystematyzowany poziomy i rodzaje kwalifikacji w ramach danego systemu kształcenia, głównie na podstawie opisu efektów kształcenia.

Stosowanie systemu punktowego **ECTS** jest obowiązkowe w ramach wszystkich programów studiów od 1 września 2001 r. ECTS stosuje się nie tylko w celu transferu punktów, ale także jako system akumulacji w celu przyznania tytułu/stopnia po ukończeniu studiów. Od 2000 r., zgodnie z rozporządzeniem w sprawie

egzaminów (*Eksamensbekendtgørelsen*), informacje o ECTS podaje się obowiązkowo na wszystkich świadectwach egzaminacyjnych wydawanych przez placówki edukacyjne.

Stosowanie **suplementu do dyplomu** jest obowiązkowe od 1 września 2002 r. Od tego czasu wszystkie uczelnie są zobowiązane do automatycznego wydawania wszystkim absolwentom suplementu w języku angielskim. Jest on wydawany bezpłatnie.

Jeśli chodzi o działania uzupełniające (**rozwiązania motywujące** i kontrolne), nie wprowadzono specjalnych mechanizmów. Trzystopniowa struktura studiów istnieje w ramach wszystkich programów kształcenia od 2001 r. Kilka programów kształcenia (głównie nadzorowanych przez Ministerstwo Kultury) nie zostało jeszcze dostosowanych do tej nowej struktury, a w przypadku kilku innych nie planuje się takich zmian w najbliższej przyszłości.

W 2002 r. CIRIUS (duńska krajowa agencja zajmująca się programami Leonardo da Vinci, Socrates i Młodość oraz skandynawskimi i duńskimi programami i inicjatywami w dziedzinie edukacji) przeprowadziła badania na temat stosowania ECTS na studiach średniej długości i studiach na wyższym poziomie, aby ocenić stopień zaawansowania w jego wprowadzaniu. Nie są jeszcze dostępne zaktualizowane dane o procesie wdrażania ECTS za rok 2006.

DANIA

W dziedzinie **zapewniania jakości**, na podstawie ujednoliconej ustawy z września 2000 r., utworzono Duński Instytut ds. Oceny (*Danmarks Evalueringsinstitut, EVA*), który jest niezależną krajową agencją, działającą pod patronatem Ministerstwa Edukacji. W momencie utworzenia instytutu włączono do niego Duńskie Centrum ds. Oceny, które przeprowadzało zewnętrzną ocenę kształcenia w szkolnictwie wyższym w latach 1993-1999. EVA odpowiada za zewnętrzne zapewnianie jakości na wszystkich poziomach edukacji w Danii, włącznie ze szkolnictwem wyższym (dotowanymi przez państwo uczelniami publicznymi i prywatnymi). Instytut inicjuje i przeprowadza systematyczną ocenę kształcenia w szkolnictwie wyższym. Jego działania mogą obejmować ocenę uczelni, kontrole i inne formy oceny. EVA może dokonywać oceny na zamówienie. Tego rodzaju oceny przeprowadza się odpłatnie, na wniosek rządu, ministerstw, organów doradczych, władz lokalnych i placówek edukacyjnych.

Całościowy nadzór nad EVA sprawuje rada, która mianuje również dyrektora wykonawczego EVA i opracowuje roczny program działalności na wniosek dyrektora wykonawczego. Organem doradczym instytutu jest Komitet Przedstawicieli, w którego skład wchodzi przedstawiciele organizacji studenckich. Wszyscy członkowie komitetu są wybierani na trzy lata, ale przedstawiciele studentów wybiera się na

okres dwóch lat. Komitet przedstawia opinię na temat rocznego raportu EVA i priorytetów w planie działań. Do każdej oceny EVA powołuje zespół złożony z osób ze szczególnie dobrą znajomością danej dziedziny. Żaden z jego członków nie może być związany z ocenianymi programami/ uczelniami. Na ogół EVA stara się zaangażować co najmniej jednego członka z krajów skandynawskich do każdej oceny.

Wszystkie raporty z oceny są publikowane.

Za działania wynikające z oceny odpowiadają oceniane uczelnie. Muszą one przygotować plan dalszych działań, który uwzględnia zalecenia raportu z oceny.

Plan działań naprawczych wynikających z oceny należy podać do publicznej wiadomości w ciągu sześciu miesięcy od czasu opublikowania raportu i udostępnić na stronie internetowej uczelni.

Uczelnie są zobowiązane do stworzenia własnych procedur **wewnętrznego zapewniania jakości**. Ustawa o uniwersytetach określa rolę dziekanów, kierowników instytutów i komisji ds. studiów w zapewnianiu i podnoszeniu jakości kształcenia i nauczania. Integralny i obowiązkowy element każdej oceny stanowi samoocena, w której na ogół uczestniczą studenci.

W październiku 2006 r. EVA opublikowała raport pt. „Ocena kształcenia na kierunku chemia w Danii i Zjednoczonym Królestwie” –

analizę porównawczą uniwersyteckich studiów na kierunku chemia, koncentrującą się na wprowadzaniu struktury 3+2 i ECTS. Wyniki oceny zostaną opublikowane we współpracy z brytyjskim Królewskim Towarzystwem Chemicznym (*British Royal Society of Chemistry*).

W 2004 r. rozpoczęła się akredytacja wszystkich programów studiów kończących się zawodowym tytułem licencjackim/inżynierskim. EVA przeprowadza akredytację/ocenę, a decyzje akredytacyjne podejmuje Ministerstwo Edukacji. EVA przeprowadza również akredytację kształcenia w sektorze prywatnym w ramach procedury Ministerstwa Edukacji, która pozwala ocenić, czy studenci w prywatnych placówkach edukacyjnych powinni być uprawnieni do ubiegania się o duńskie stypendia państwowe na naukę.

Decyzje o tym, które uczelnie mogą prowadzić określone programy, podejmuje odpowiednie ministerstwo. Wszystkie decyzje opierają się na analizie aspektów dotyczących zdolności danej uczelni do realizacji programu, który spełnia określone wymogi jakościowe. Po otrzymaniu uprawnień do prowadzenia określonego programu dana uczelnia musi opracować program spełniający wymogi określone w ministerialnym rozporządzeniu.

EVA jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości

DANIA

Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Uczestniczy również w pracach Sieci Skandynawskiej i SICI (Stałej Międzynarodowej Konferencji Centralnych i Generalnych Inspektoratów ds. Edukacji (*Standing International Conference of Central and General Inspectorates of Education*)). Jest też pełnoprawnym członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
14 sierpnia 1996	Rozporządzenie ministerialne w sprawie duńskiego stopnia doktorskiego (dr.) (Rozporządzenie ministerialne nr 750)	Bekendtgørelse om doktorgrader (bkg. nr. 750)
31 maja 2000	Ustawa o pozauniwersyteckim kształceniu średniej długości (Ustawa nr 481)	Lov om mellemlange videregående uddannelser (Lovbekendtgørelse nr. 481)
12 września 2000	Ustawa o Duńskim Instytucie ds. Oceny (Ujednolicona ustawa nr 905)	Lov om Danmarks Evalueringsinstitut (lovbekendtgørelse nr. 905)
19 lutego 2001	Rozporządzenie ministerialne w sprawie zawodowych studiów licencjackich/inżynierskich (Rozporządzenie ministerialne nr 113)	Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor (bkg. nr. 113)
8 marca 2002	Rozporządzenie ministerialne nr 114 w sprawie studiów doktoranckich i stopnia doktorskiego (Ph.D)	Bekendtgørelse om ph.d.-uddannelsen og ph.d.-graden (bkg. nr. 114)
28 maja 2003	Ustawa o uniwersytetach (Ustawa nr 403)	Lov om universiteter (lov nr. 403)
6 maja 2004	Rozporządzenie Ministerstwa Nauki, Techniki i Innowacji w sprawie uniwersyteckich studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich (Rozporządzenie ministerialne nr 338)	Bekendtgørelse om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne (bkg. nr. 338)
8 czerwca 2004	Rozporządzenie Ministra Kultury w sprawie kształcenia w akademiach muzycznych i Akademii Opery (Rozporządzenie ministerialne nr 511)	Bekendtgørelse om uddannelserne ved musikkonservatorierne og Operaakademiet (bkg. nr. 511)
19 sierpnia 2004	Rozporządzenie ministerialne w sprawie egzaminów na studiach uniwersyteckich (Rozporządzenie ministerialne nr 827)	Bekendtgørelse om eksamen ved universitetsuddannelser (eksamensbekendtgørelsen) (bkg. nr. 827)
10 sierpnia 2005	Rozporządzenie ministerialne w sprawie Duńskiego Instytutu ds. Oceny (Rozporządzenie ministerialne nr 775)	Bekendtgørelse af lov om Danmarks Evalueringsinstitut (bkg nr. 775)
21 marca 2006	Rozporządzenie ministerialne w sprawie uniwersytetów (Rozporządzenie ministerialne nr 280)	Bekendtgørelse af lov om universiteter (Universitetsloven) (bkg. Nr. 280)

Strony internetowe

Ocena EVA dotycząca wprowadzania trzystopniowej struktury studiów i ECTS w ramach wszystkich programów na kierunku chemia w Danii:

http://www.eva.dk/Projekter_2005/International_evaluering_af_kemi/EVALuering_december_2006.aspx

ESTONIA

Ogólne założenia legislacji dotyczącej szkolnictwa wyższego są zawarte w ustawie o uniwersytetach z 1995 r. (znowelizowanej w 2004 r.) i ustawie o uczelniach zawodowych (z 1998 r. i 2004 r.). Niektóre aspekty szkolnictwa wyższego są również uregulowane w ustawie o placówkach kształcenia zawodowego (z 1998 r. i 2004 r.), ustawie o szkołach prywatnych (z 1998 r. i 2004 r.) oraz ustawie o kształceniu dorosłych (z 1993 r. i 2004 r.).

Studia na uniwersytetach (*ülikool*) mają strukturę opartą na **trzech głównych cyklach** od roku akademickiego 2002/03. Tytuł magisterski (*magistrikraad*) wymaga uzyskania 40 punktów w krajowym systemie punktowym (60 punktów ECTS) w przypadku absolwentów studiów licencjackich/ inżynierskich odpowiadających 160 punktom, a 80 punktów w przypadku absolwentów studiów licencjackich/inżynierskich odpowiadających 120 punktom. Model 3+2 (3-letnie studia licencjackie/ inżynierskie, a następnie 2-letnie studia magisterskie) jest bardziej rozpowszechniony niż model 4+1.

Struktura dwustopniowa obowiązuje na większości kierunków studiów, z wyjątkiem medycyny, farmacji, stomatologii, weterynarii, architektury, inżynierii wodnej i lądowej oraz kształcenia nauczycieli (klas I-VI). Studia zawodowe są w większości przypadków nadal prowadzone jako studia jednolite. Jednak

od 1 stycznia 2004 r. uczelnie zawodowe (*rakenduskõrgkool*) mogą, podobnie jak uniwersytety, prowadzić studia na poziomie magisterskim na kierunkach teologia i obrona oraz – we współpracy z uniwersytetami – na innych kierunkach, zaleźnie od potrzeb społecznych.

Osoby, które ukończyły zawodowo ukierunkowane studia pierwszego stopnia w uczelni zawodowej lub na uniwersytecie, mogą kontynuować studia na poziomie magisterskim (ISCED 5A).

Istniejące obecnie studia, które kończą się **stopniem doktorskim** (*doktorikraad*), trwają od 3 do 4 lat, a dostęp do nich mają osoby posiadające tytuł magisterski (*magistikraad*) lub kwalifikacje równorzędne. Poszczególne uniwersytety mogą określić dodatkowe kryteria przyjęć. Uniwersytety przyznają stopnie doktorskie na podstawie indywidualnej pracy badawczej i uczestnictwa w teoretycznych zajęciach dydaktycznych o określonym wymiarze.

Zajęciom teoretycznym w ramach studiów doktoranckich przyporządkowuje się na ogół pewien minimalny nakład pracy, który może być zróżnicowany zaleźnie od uniwersytetu. Zajęcia te są obowiązkowe i można na nie uczęszczać równolegle z indywidualną pracą badawczą. Doktoranci mogą uzyskać status pracowników

naukowych i ubiegać się o dotacje na badania już w trakcie studiów.

Reforma studiów doktoranckich w ramach Procesu Bolońskiego została już rozpoczęta i powinna zakończyć się do roku 2007/08. Najważniejsza zmiana w nowych programach polega na zwróceniu większej uwagi na metodologię badań, filozofię nauki itp., które nie są już elementem studiów magisterskich.

Obecnie nie jest jeszcze możliwe przyznawanie **wspólnych tytułów/stopni** na żadnym poziomie (magisterskim lub doktorskim). Na uniwersytetach i na szczeblu krajowym przeznaczają się jednak fundusze na działania służące internacjonalizacji. W ramach współpracy zagranicznej wszystkie uczelnie koncentrują uwagę na krajach skandynawskich i bałtyckich, ale międzyuczelniane umowy o współpracy zostały zawarte z uczelniami na całym świecie.

Od 1997 r. funkcjonuje Estoński System Kwalifikacji Zawodowych (*Riiklik kutsekvalifikatsiooni süsteem*). Struktura kwalifikacji jest uregulowana w przepisach ustawy o zawodach. Stanowi ona podstawę określania wymogów dotyczących kwalifikacji zawodowych oraz warunków i procedury poświadczania i przyznawania kwalifikacji zawodowych. Kwalifikacje zawodowe zostały podzielone na pięć poziomów (poziom I – najniższy, poziom V – najwyższy). Kwalifikacje są

ESTONIA

przyznawane przez rady zawodowe powoływane przez rząd. W 2006 r. w Estonii działało 16 rad. Nadzór państwowy nad działalnością rad zawodowych, pod kątem zgodności z wymogami ustawy o zawodach, sprawuje Ministerstwo Edukacji i Nauki.

ECTS istnieje równoległe z krajowym systemem punktowym (1 krajowy punkt równa się 1,5 punktu ECTS), który opiera się na nakładzie pracy studenta i odpowiada 40 godzinom pracy tygodniowo oraz 40 tygodniom/punktom za rok akademicki. Od 1995 r. ECTS jest stosowany na zasadzie dobrowolnej przez większość uczelni uczestniczących w programie Socrates (Erasmus). Projektowane przepisy przewidują obowiązkowe wprowadzenie ECTS we wszystkich uczelniach od roku akademickiego 2008/09. Ostateczna decyzja w sprawie wszystkich aspektów ECTS nie została jeszcze podjęta, ale punkty stosuje się już zarówno do celów transferu, jak i akumulacji.

Suplement do dyplomu został wprowadzony i jest obowiązkowy dla wszystkich uczelni od 1 stycznia 2004 r. Jest on wydawany bezpłatnie i automatycznie w języku estońskim i angielskim wszystkim studentom, którzy ukończyli studia specjalistyczne (np. studia zawodowe, studia magisterskie, studia jednolite, tj. zintegrowane studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie, czy studia doktoranckie). Suplement wydaje się natomiast na życzenie w przypadku studentów,

którzy ukończyli jedynie studia licencjackie/inżynierskie, ponieważ zwykle kontynuują oni studia na poziomie magisterskim.

Wprowadzenie trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu zostało uregulowane w przepisach. Nie istnieją dodatkowe mechanizmy finansowe wspierające wprowadzenie tych rozwiązań.

Uniwersytety publiczne zawarły w czerwcu 2003 r. Porozumienie w sprawie **zapewnienia jakości**, które określa wymogi dotyczące programów nauczania, stanowisk akademickich oraz tytułów/stopni. Zgodnie z tym porozumieniem uniwersytety rozpoczęły prace nad ujednoczeniem wymogów jakościowych w trzech wyżej wymienionych dziedzinach i zobowiązały się do wprowadzenia tych wymogów najpóźniej na początku roku akademickiego 2004/05. Porozumienie zawiera zobowiązanie do przeprowadzania we wrześniu każdego roku oceny efektywności działań w poprzednim roku akademickim. Do porozumienia przystąpiły również dwie uczelnie prywatne.

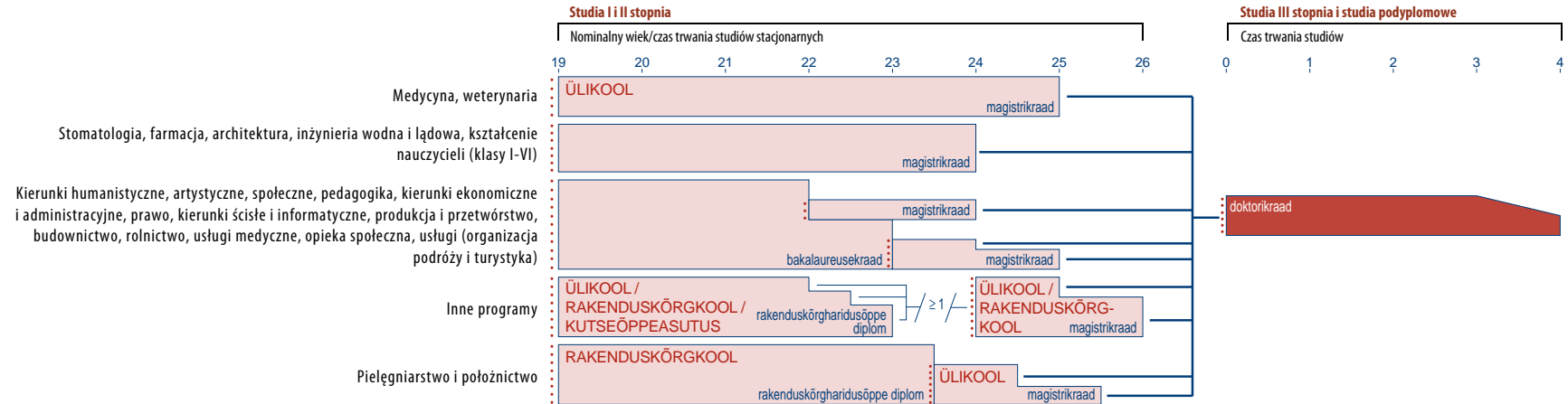
Jedynie w kilku uczelniach funkcjonuje już w pełni rozwinięty **wewnętrzny** system zarządzania **jakością**, ale wiele uczelni opracowuje obecnie taki system.

Ocena zewnętrzna jest prowadzona głównie w formie akredytacji, ale także przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Ministerstwo jest uprawnione do

regularnego monitorowania procesu kształcenia i interweniowania w przypadku, gdy działalność uczelni nie jest zgodna z przepisami.

Konferencja Rektorów zainicjowała prace nad podręcznikiem dotyczącym jakości i kryteriami jakości kształcenia uniwersyteckiego. Pierwsze wyniki tej inicjatywy, która jest obecnie realizowana w ramach Porozumienia uniwersytetów w sprawie jakości, opublikowano w 2005 r. Określono 15 kryteriów jakościowych, które były przedmiotem pierwszej rundy oceny w roku 2005/06. Dyskusje dotyczyły m.in. takich kwestii, jak przepisy w sprawie tworzenia programów nauczania, struktura programów nauczania oraz procedury obrony rozpraw doktorskich czy obejmowania stanowisk akademickich.

W dziedzinie **akredytacji** Rada ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Kõrghariduse Hindamise Nõukogu*), utworzona w 1995 r., koordynuje całościowo działania związane z akredytacją oraz udziela wskazówek uniwersytetom i innym uczelniom przy przygotowywaniu dokumentów dotyczących samooceny. Do jej najważniejszych zadań należy akredytacja programów nauczania, ustalanie standardów kształcenia w uczelniach, publikowanie decyzji akredytacyjnych i wydawanie zaleceń. W skład Rady wchodzi 12 członków, którzy są przedstawicielami uczelni, organizacji badawczo-rozwojowych,

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	/ n / Wymagane doświadczenie zawodowe + jego długość
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

Od stycznia 2004 r. *rakenduskõrgkool* mogą prowadzić studia kończące się tytułem *magistriõpe*. Uczelnie uzyskały uprawnienia do przyznawania tytułu *magistriõpe* na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów.

Po uzyskaniu *rakendusõrgharidusõppe diplom* absolwenci "innych programów" mogą przejść bezpośrednio do *ülikool*. Absolwenci, którzy chcieliby przejść do *rakenduskõrgkool*, muszą posiadać co najmniej roczne doświadczenie zawodowe.

ESTONIA

stowarzyszeń zawodowych, stowarzyszeń pracodawców i organizacji studenckich. W pracach Rady musi uczestniczyć co najmniej jeden przedstawiciel organizacji studenckich na zasadzie pełnoprawnego członka.

Zadaniem Centrum Akredytacji Szkolnictwa Wyższego (*Kõrghariduse Akrediteerimise Keskus*), utworzonego w 1997 r., jest wykonywanie wszystkich praktycznych prac związanych z akredytacją. Pierwsza runda akredytacji odbyła się w latach 1997-2000. Centrum jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2002 r. Centrum nie poddało się jeszcze ocenie środowiskowej (*peer review*) przeprowadzanej przez inną agencję ds. zapewniania jakości.

Metody i procesy zapewniania jakości zostały generalnie wprowadzone zgodnie ze wskazówkami ENQA. Pewne aspekty wymagają jednak udoskonalenia, przede wszystkim jeśli chodzi o organizację procesu akredytacji, który jest skomplikowany z uwagi na zmiany w systemie. Po wizytacji zespół ekspertów opracowuje raport. Na podstawie samooceny uczelni i raportu ekspertów zagranicznych Rada ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym podejmuje decyzję o akredytacji. Pełną akredytację przyznaje się na 7 lat, a warunkową akredytację na 3 lata. W przypadku negatywnej decyzji cofa się uprawnienia do realizacji danego programu nauczania. Wyniki akredytacji są publikowane i dostępne w Internecie.

Do 2003 r. Rada ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym miała pełne uprawnienia do podejmowania decyzji w sprawie akredytacji.

Obecnie Minister Edukacji i Nauki może – na zasadzie wyjątku – odrzucić jednorazowo proponowaną przez Radę decyzję i wystąpić z wnioskiem o ponowną ocenę przed ostateczną weryfikacją. Akredytację przyznano większości programów uniwersyteckich i mniejszej części programów studiów w uczelniach zawodowych. Trzy uniwersytety poddały się procedurze akredytacji uczelni. Od 2003 r. przedstawiciele studentów, którzy są członkami Rady, mają prawo uczestniczyć w procesie akredytacji na tym etapie i opracowywaniu wewnętrznego raportu z oceny.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Uchwalona 10 listopada 1993 (znowelizowana 5 lipca 2004)	Ustawa o kształceniu dorosłych	Täiskasvanute koolituse seadus
Uchwalona 12 stycznia 1995 (znowelizowana 1 września 2004)	Ustawa o uniwersytetach	Ülikooliseadus
Uchwalona 3 czerwca 1998 (znowelizowana 19 listopada 2004)	Ustawa o szkołach prywatnych	Erakooliseadus

ESTONIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Uchwalona 10 czerwca 1998 (znowelizowana 13 maja 2004)	Ustawa o uczelniach zawodowych	Rakenduskõrgkooli seadus
Uchwalona 17 czerwca 1998 (znowelizowana 19 listopada 2004)	Ustawa o placówkach kształcenia zawodowego	Kutseõppeasutuse seadus
Przyjęte 13 czerwca 2000 (znowelizowane 5 września 2003)	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie standardów kształcenia w uczelniach	Kõrgharidusstandard. Vabariigi Valitsuse määrus
23 października 2003	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie procedury akredytacji uniwersytetów, uczelni zawodowych i ich programów nauczania oraz warunków akredytacji	Ülikooli ja rakenduskõrgkooli ning nende õppekavade akrediteerimise kord ja akrediteerimisel esitatavad nõuded. Vabariigi Valitsuse määrus
1 września 2004	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie nazw tytułów/stopni	Õppeasutuste antavate akadeemiliste kraadide nimetuste loetelu. Vabariigi Valitsuse määrus.
29 października 2004	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie ogólnych wymogów dotyczących zawodów regulowanych	Arstiõppe, loomaarstiõppe, proviisoriõppe, hambaarstiõppe, ämmaemandaõppe, õeõppe, arhitektiõppe ja ehitusinseneriõppe raamnõuded. Vabariigi Valitsuse määrus.
12 czerwca 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie równoważności kwalifikacji przyznanych w Republice Estonii i b. Związku Radzieckim przed 20 sierpnia 1991 r.	Eesti Vabariigi kvalifikatsioonide ja enne 20. augustit 1991. a antud endise NSV Liidu kvalifikatsioonide vastavus. Vabariigi Valitsuse määrus.
16 kwietnia 2006	Rozporządzenie Rady Ministrów Republiki w sprawie procedur i kryteriów oceny kwalifikacji zagranicznych i okresów studiów za granicą	Välisriigi haridust tõendavate dokumentide hindamise ja akadeemilise tunnustamise ning välisriigi haridussüsteemis antud kvalifikatsiooni nimetuse kasutamise tingimused ja kord. Vabariigi Valitsuse määrus.

GRECJA

Od marca 2004 r. system edukacji znajduje się w fazie przejściowej. W związku z tym Ministerstwo Edukacji zainicjowało dyskusję na szczeblu krajowym w ramach Krajowej Rady Edukacji (*Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας* – ESYF) i Stałej Komisji ds. Kultury i Edukacji w greckim Parlamencie. Za najważniejsze zadanie uznano modernizację greckiego systemu szkolnictwa wyższego zgodnie z kierunkami rozwoju EOSW.

Pod patronatem Ministerstwa Edukacji i z udziałem uczelni oraz innych zainteresowanych środowisk podjęto szereg reform legislacyjnych w celu wspierania realizacji Procesu Bolońskiego.

Ministerstwo Edukacji przygotowuje nowe akty prawne dotyczące struktury i funkcjonowania uczelni. Ponadto rząd zobowiązał się do zmiany art. 16 Konstytucji, co umożliwi funkcjonowanie uczelni prywatnych na określonych warunkach.

Struktura studiów opiera się na **trzech głównych cyklach** od początku lat 80. Studia pierwszego stopnia kończą się pierwszym tytułem (*ptychio* lub *diploma*) w obydwu sektorach uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A, tj. sektorze uniwersytetów i sektorze technicznym. Studia drugiego stopnia kończą się drugim tytułem (równoważnym z tytułem magisterskim), który określa się

jako dyplom specjalności podyplomowej, tj. uzyskiwanej po otrzymaniu pierwszego tytułu, i trzecim stopniem (doktoratem). Studia drugiego stopnia są prowadzone wyłącznie w sektorze uniwersyteckim. Studia na kierunkach przygotowujących do tzw. zawodów regulowanych (medycyna i chirurgia, rolnictwo, kierunki artystyczne, stomatologia, farmacja, weterynaria i kierunki inżynierskie) trwają od pięciu do sześciu lat.

Przepisy zezwalają jednak Instytutom Kształcenia Technicznego (TEI) na tworzenie konsorcjów z uniwersytetami w celu opracowywania programów magisterskich. W związku z tym, że Instytuty Kształcenia Technicznego podlegają ocenie dokonywanej przez Grecką Agencję ds. Zapewniania Jakości (*Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας, ADIP*), będą one mogły prowadzić studia magisterskie wspólnie z uniwersytetami.

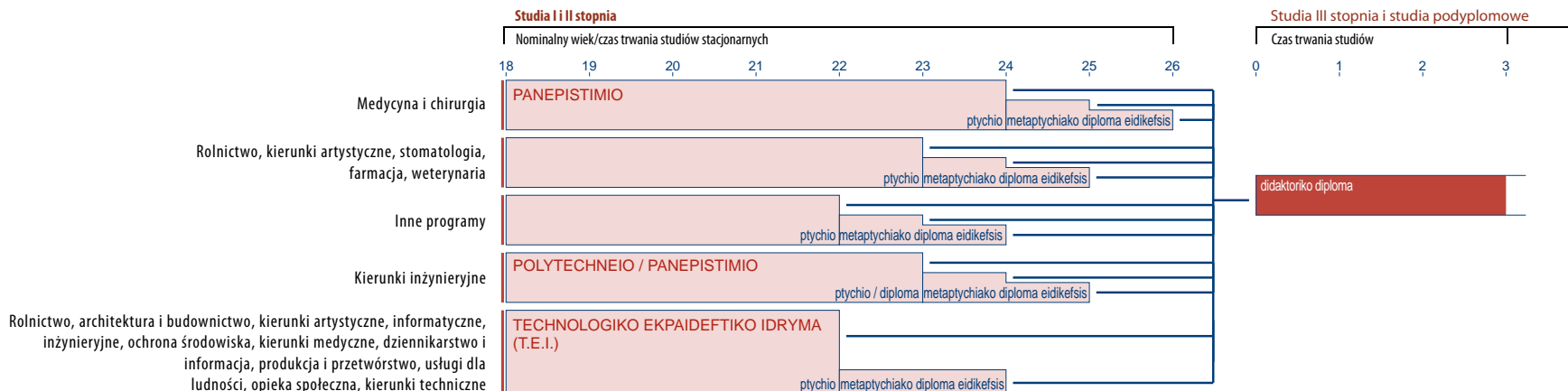
W Grecji nie prowadzi się kształcenia na poziomie ISCED 5B.

Doktorat uzyskuje się po co najmniej trzech latach indywidualnej pracy badawczej, obejmującej przygotowanie i napisanie rozprawy. W ramach niektórych programów doktoranckich teoretyczne zajęcia dydaktyczne są obowiązkowe i odbywają się przed indywidualną pracą

badawczą. W przeszłości przepisy umożliwiały dostęp do studiów doktoranckich absolwentom z pierwszym tytułem (*ptychio*), ale obecnie nie ma już takiej możliwości. Większość wydziałów prowadzi studia magisterskie, a studenci, którzy chcieliby podjąć następnie studia doktoranckie, muszą legitymować się drugim tytułem (magisterskim). Jedynie wydziały, które nie prowadzą studiów drugiego stopnia (wyłącznie ze względów praktycznych), przyjmują na studia doktoranckie studentów nieposiadających tytułu magistra.

Doktoranci, którzy aktywnie uczestniczą w programie badań, mogą zostać zatrudnieni na uniwersytecie i pracować jako asystenci profesorów i pracowników naukowych lub asystenci w programach badawczych. Doktoranci, którzy nie są zatrudnieni przez uczelnię, nie mają specjalnego statusu/ specjalnych przywilejów.

Na podstawie ustawy z 2004 r. uruchomiono nowy międzynarodowy program dotyczący **wspólnych tytułów magisterskich**. Program umożliwia współpracę między uczelniami w celu opracowania szczegółowych rozwiązań związanych z organizacją i funkcjonowaniem studiów II stopnia (tj. odbywanych po uzyskaniu pierwszego tytułu), które prowadzą do wspólnych kwalifikacji. Art. 23 ustawy 3404 z 2005 r.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

GRECJA

wprowadził szereg nowych regulacji dotyczących statusu współpracy międzyuczelnianej w dziedzinie studiów II stopnia.

Ustawa przewiduje również uruchamianie wspólnych studiów doktoranckich we współpracy między dwiema uczelniami. Rozprawę pisze się pod kierunkiem dwóch opiekunów naukowych, po jednym z każdej uczelni. W przypadku takich wspólnych studiów uniwersytety podpisują specjalny protokół o współpracy, określający treści, sposób prowadzenia i status wspólnych studiów. Dotychczas uruchomiono cztery wspólne programy studiów magisterskich z udziałem uniwersytetów greckich i francuskich, a trzy kolejne są obecnie przygotowywane. Uruchomiony zostanie również program współpracy między uniwersytetem greckim i brytyjskim. Możliwość podobnej współpracy z uniwersytetami niemieckimi rozważają także konferencje rektorów greckich i niemieckich.

Po podjęciu przez ministerstwo odpowiedniej decyzji utworzono komisję ds. **Krajowej Struktury Kwalifikacji**, składającą się z przedstawicieli Ministerstwa Edukacji, studentów, konferencji rektorów, sektora technicznego, partnerów społecznych, Greckiej Organizacji ds. Uznawania Tytułów i Stopni Akademickich i Informacji (DOATAP, która należy do sieci ENIC/

NARIC), oraz Greckiej Agencji ds. Zapewniania Jakości (ADIP). Komisja przedstawi raport do grudnia 2006 r.

Krajowy system punktowy funkcjonuje w obydwu sektorach szkolnictwa wyższego od początku lat 80. W sektorze uniwersyteckim jest to w istocie system akumulacji, w którym punkty odzwierciedlają bezpośrednio tygodniowy wymiar zajęć (tj. zajęcia trwające cztery godziny tygodniowo odpowiadają czterem punktami). Jednak uczelnie w obydwu sektorach stosują **ECTS** jako system transferu w ramach europejskich programów mobilności. Nowa ustawa o zapewnianiu jakości w szkolnictwie wyższym z 2005 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do stosowania ECTS do celów transferu i akumulacji na studiach dwustopniowych. Obecnie ECTS jest powszechnie wprowadzany, a uczelnie stosują obydwa systemy.

Suplement do dyplomu został wprowadzony do systemu edukacji na podstawie ustawy z 2005 r., a zgodnie z decyzją ministerialną z 2006 r. jest wydawany obowiązkowo. Absolwenci otrzymują go automatycznie i bezpłatnie w języku greckim i angielskim. Uniwersytety stosują wzór opracowany przez Unię Europejską, Radę Europy i UNESCO.

Władze publiczne nie wprowadziły żadnych **rozwiązań motywujących** (takich jak wsparcie finansowe czy administracyjne bądź doradztwo) ani **mechanizmów kontrolnych** w celu zachęcenia uczelni do pełnego wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu.

Na podstawie ustawy o zapewnianiu jakości w szkolnictwie wyższym z 2005 r. utworzona została Grecka Agencja ds. Zapewniania Jakości (ADIP). Agencja działa na dwóch płaszczyznach, tj. **oceny wewnętrznej**, jak i **zewnętrznej**.

Celem ADIP jest podnoszenie jakości w uczelniach poprzez ocenę zewnętrzną. Zadania agencji zostały określone w przepisach i obejmują głównie ocenę programów studiów i uczelni oraz audyty organizacyjne. Autonomia i niezależność tego organu ds. zapewniania jakości, jeśli chodzi o procedury, metody i skład osobowy, została zagwarantowana prawnie, aby zapewnić efektywność i prawomocność tego procesu oraz rzetelność, przejrzystość i akceptację wyników.

W skład organu zarządzającego agencji wchodzi: jeden naukowiec o uznanej pozycji międzynarodowej i znaczącym dorobku naukowym, profesorowie aktualnie pracujący w uniwersyteckim i technicznym

GRECJA

sektorze szkolnictwa wyższego, dwóch przedstawicieli studentów, wybitny naukowiec z pozaakademickiej placówki badawczej oraz jeden przedstawiciel Centralnego Związku Izb Handlowych i Przemysłowych. Agencja podlega również ocenie środowiskowej (*peer review*); w zarządzaniu agencją i zewnętrznej ocenie agencji uczestniczą eksperci zagraniczni. Równocześnie zaleca się i zachęca do tego, aby co najmniej jeden zagraniczny ekspert lub specjalista (tj. wysokiej rangi wykładowca) uczestniczył jako członek lub obserwator w pracach każdego zespołu przeprowadzającego zewnętrzną ocenę uczelni.

Przy tworzeniu strategii Agencja działa w ścisłej współpracy ze środowiskiem akademickim i uwzględnia potrzeby społeczeństwa – zwłaszcza zainteresowanych środowisk z sektora publicznego i prywatnego, m.in. studentów, i rynku pracy.

Jedno z najważniejszych zadań agencji polega na opracowywaniu zestawu standardów, procedur i wskazówek dotyczących zapewniania jakości. Pod tym względem standardy oceny ustanowione przez ADIP są w pełni zharmonizowane z kryteriami i metodami przedstawionymi przez Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie

Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Jeśli chodzi o sam proces oceny, standardowym elementem są wizyty oraz spotkania, wywiady podczas wizytowania bazy uczelni oraz analiza dokumentacji.

Wyniki oceny zewnętrznej podsumowuje się w raporcie niezależnych ekspertów z przeprowadzonej oceny. Komisja ds. oceny zewnętrznej opracowuje wstępną wersję raportu z oceny zewnętrznej i przesyła ją ocenianej jednostce organizacyjnej uczelni, która przedstawia swe uwagi w ciągu piętnastu dni. Ostateczny raport z oceny zewnętrznej przekazuje się jednostce ds. zapewniania jakości w danej uczelni, która przesyła go następnie do odpowiedniej jednostki organizacyjnej. Publikowanie ostatecznego raportu z oceny zewnętrznej jest obowiązkowe i należy do obowiązków ADIP. Wyniki są również przekazywane przewodniczącemu greckiego parlamentu i ministrowi edukacji.

Uczelnie zachęca się do tworzenia wewnętrznych mechanizmów zapewniania jakości, które mają stanowić solidną podstawę oceny zewnętrznej. Chodzi tu o efektywne połączenie autonomii i odpowiedzialności uczelni w ramach krajowych

regulacji prawnych dotyczących jakości. Każda uczelnia ma prawo samodzielnie podejmować decyzje, a w związku z tym sama odpowiada za zaprojektowanie własnego systemu zapewniania jakości, który ma służyć do oceny działalności dydaktycznej, administracyjnej i badawczej, choć ogólne przepisy są zawarte w legislacji. Ponadto oczekuje się, że głównymi uczestnikami i współtwórcami tego procesu będą pracownicy dydaktyczni i administracyjni oraz studenci.

ADIP zamierza wystąpić o pełne członkostwo w ENQA, ale nie określono jeszcze terminu złożenia wniosku. Do czasu zaakceptowania wniosku będzie ona miała status obserwatora. Przewodniczący ADIP uczestniczy w działaniach ENQA.

Krajowa agencja nie należy do innych międzynarodowych sieci zajmujących się zapewnianiem jakości.

GRECJA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1992	Ustawa (2083/92) o dostępie do studiów doktoranckich	Συστηματοποίηση της δια βίου μάθησης και άλλες διατάξεις
1982 (nowelizacja: 1992)	Art. 15 ust. 5 ustawy 1268/82 znowelizowany na mocy art. 6 ust. 13 ustawy 2083/92 o semestralnej ocenie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich przez studentów uczęszczających na prowadzone przez nich zajęcia	Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων- Παράρτημα διπλώματος
22 lipca 2004	Ustawa 3255/22.7.04 o nowym programie dotyczącym wspólnych studiów i tytułów magisterskich	Diethneis-Diakratikes synergasies gia metaptychiakes spoudes (Διεθνείς – Διακρατικές συνεργασίες για μεταπτυχιακές σπουδές)
6 lipca 2005	Ustawa 3369/05: uczenie się przez całe życie i inne przepisy	«Συστηματοποίηση της δια βίου μάθησης και άλλες διατάξεις»
2 sierpnia 2005	Ustawa 3374/05: zapewnianie jakości w szkolnictwie wyższym, ECTS i suplement do dyplomu	«Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων- Παράρτημα διπλώματος»
17 października 2005	Ustawa 3404/05: uregulowania dotyczące różnych kwestii w sektorze studiów uniwersyteckich i technicznych oraz inne przepisy	«Ρύθμιση θεμάτων του Πανεπιστημιακού και Τεχνολογικού Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις»
18 lipca 2006	Decyzja ministerialna F5/72535/B3 w sprawie obowiązkowego wydawania suplementu do dyplomu	Υπουργική Απόφαση Φ5/72535/B3 – Το Παράρτημα Διπλώματος εκδίδεται υποχρεωτικά

HISZPANIA

Najważniejsze przepisy związane z Procesem Bolońskim są zawarte w ustawie o uniwersytetach *Ley Orgánica de Universidades, LOU*. Rząd zaproponował ostatnio pewne zmiany w tej ustawie, które są obecnie przedmiotem dyskusji, a uchwalenie nowej ustawy przez parlament jest planowane w 2007 r. Wyższe szkolnictwo zawodowe podlega przepisom ustawy o edukacji (*Ley Orgánica de Educación, LOE*), uchwalonej w 2006 r. Najnowszymi oficjalnymi regulacjami, zgodnymi z założeniami Procesu Bolońskiego, są rozporządzenia królewskie określające warunki wprowadzania ECTS (2003), suplementu do dyplomu (2004) oraz trzystopniowej struktury studiów, zgodnie z ogólnymi założeniami Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (rozporządzenia królewskie ze stycznia 2005 r.). Ministerstwo Edukacji zaproponowało również zmiany w tych rozporządzeniach, które są przedmiotem dyskusji i mają zostać zatwierdzone w ciągu roku 2007.

Trzystopniowa struktura studiów (*Diplomado/Licenciado/Doctor*) istnieje od czasu uchwalenia ustawy o reformie uniwersytetów (1983), różni się ona jednak znacznie od struktury trzystopniowej przyjętej w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego.

Podstawę nowej **trzystopniowej struktury studiów** (opartej na rozporządzeniach z 2005 r.) stanowią studia pierwszego stopnia – pierwszy cykl kształcenia, ogólnego i zawodowego – trwające cztery lata (240 punktów ECTS) i kończące się tytułem *graduado*, które zostaną po raz pierwszy uruchomione w roku 2008/09. Są to studia na poziomie ISCED 5A. W roku 2006/07 zaczęto wprowadzać nowe programy kończące się tytułem magisterskim (*Master*) i stopniem doktorskim. Tymczasowo tytuł magisterski uznaje się za tytuł uzyskiwany po studiach trzeciego stopnia, ale stanie się on drugim tytułem po wprowadzeniu nowych programów na poziomie *graduado*.

Obecnie dostęp do tych nowych studiów magisterskich i doktoranckich mają osoby posiadające tytuł *Licenciado*.

Przewiduje się, że nowa struktura zostanie w pełni wprowadzona do 2012 r.

Uniwersytecka Rada Koordynacyjna, w której skład wchodzi rektorzy wszystkich uniwersytetów i urzędnicy wysokiego szczebla odpowiedzialni za szkolnictwo wyższe w rządach Wspólnot Autonomicznych oraz inni eksperci wskazani przez rząd centralny i parlament, przeanalizuje wraz z Ministerstwem Edukacji i

Nauki proponowany wykaz wszystkich nowych programów studiów związanych z zawodami regulowanymi. Pozostałe programy studiów (niezwiązane z zawodami regulowanymi) będą proponowane bezpośrednio przez uniwersytety w uzgodnieniu z rządami Wspólnot Autonomicznych. Ministerstwo podejmie ostateczną decyzję i wyda specjalne wytyczne dotyczące każdego z umieszczonych w wykazie tytułów zawodowych (wyłącznie w odniesieniu do zawodów regulowanych).

Nadal prowadzone będą studia jednolite, których nie obejmie nowa struktura. Dotyczy to kierunków medycyna, architektura, odontologia, weterynaria i farmacja.

Studia drugiego stopnia (od 60 do 120 punktów ECTS) stanowią kształcenie na zaawansowanym poziomie, przygotowujące do specjalizacji akademickiej lub zawodowej w zakresie pracy i technik badawczych. Po ukończeniu studiów studenci będą otrzymywać tytuł magisterski (*Master*). Uniwersyteckie studia trzeciego stopnia będą kończyć się stopniem doktorskim, najwyższym ze wszystkich tytułów/stopni, nadającym uprawnienia do pracy dydaktycznej lub naukowej.

HISZPANIA

Obecnie pewne możliwości przechodzenia z zawodowo ukierunkowanych studiów na poziomie ISCED 5B na studia na poziomie ISCED 5A stwarzają zajęcia „pomostowe” i uznawanie punktów/zaliczeń. Ministerstwo zaproponowało rozszerzenie tych możliwości poprzez ułatwienie i zwiększenie drożności pomiędzy programami w nowej strukturze.

Programy studiów zarówno drugiego, jak i trzeciego stopnia będą samodzielnie przygotowywane i organizowane przez poszczególne uniwersytety. Wstępne propozycje będą przedstawiane przez odpowiednią jednostkę organizacyjną i ostatecznie zatwierdzane przez komisję w każdym uniwersytecie. W przepisach stwierdza się wyraźnie, że na danym uniwersytecie może funkcjonować tylko jeden program o określonych celach i treściach.

Studia doktoranckie funkcjonują na podstawie rozporządzeń królewskich z lat 1998 i 2005. Czas trwania tych studiów jest efektem reform w ramach Procesu Bolońskiego.

W nowym systemie warunkiem ubiegania się o przyjęcie na studia doktoranckie jest posiadanie tytułu magisterskiego lub co najmniej 60 punktów (zaliczenie jednego przedmiotu/

cyklu zajęć) z programu studiów II stopnia) pod warunkiem, że student zgromadził łącznie 300 punktów. Dostęp do studiów doktoranckich będą również mieli dotychczasowi *Licenciados*. Studia doktoranckie obejmują dwa lata kształcenia i dwa lata pracy badawczej. Kształcenie przygotowujące do badań odbywa się przed indywidualną pracą badawczą. Kryteria i procedury przyjęć będą określone przez poszczególne uniwersytety. Po przyjęciu na studia doktoranci będą wpisywani na listę studentów danego uniwersytetu. Wpisanie na listę uprawnia studenta do korzystania z opieki naukowej i pomocy naukowych niezbędnych do prowadzenia pracy oraz pełnego uczestnictwa w życiu danej uczelni. W odniesieniu do doktorantów będą miały zastosowanie wszystkie przepisy dotyczące ubezpieczenia zdrowotnego studentów uniwersytetów, jak również przepisy regulujące kwestie związane z ubezpieczeniem społecznym osób otrzymujących stypendia doktoranckie.

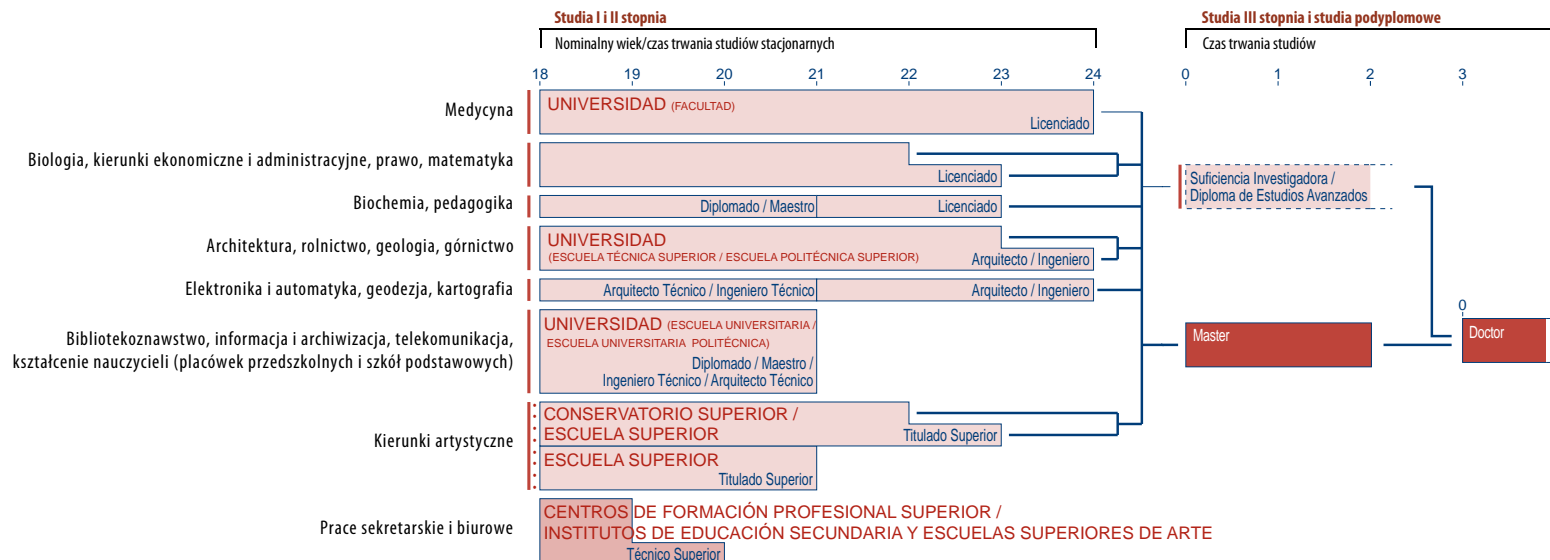
Doktoranci mogą otrzymać dwuletnie stypendia (włącznie z ubezpieczeniem społecznym) i dwuletnie umowy o pracę. W obydwu przypadkach są zwolnieni z podatków akademickich.

Nowowprowadzane programy muszą zostać zweryfikowane przez Wspólnoty Autonomiczne oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki. Następnie przeprowadzana będzie obowiązkowa ocena i akredytacja każdego programu studiów.

Po wprowadzeniu nowego systemu uniwersytety będą miały prawo uruchamiania **wspólnych**, międzynarodowych i krajowych, **studiów II i III stopnia** na podstawie umów o współpracy. Umowy te będą określać, kto odpowiada za prowadzenie dokumentacji przebiegu studiów oraz rejestrowanie i wydawanie oficjalnych wspólnych dyplomów, bądź przewidywać wydawanie odrębnych dyplomów. Ministerstwo Edukacji i Nauki ureguluje wszystkie odpowiednie kwestie szczegółowe, aby ułatwić uruchamianie takich studiów.

Krajowa Struktura Kwalifikacji nie została jeszcze przyjęta. Rozpoczęto już jednak prace, a wstępna propozycja zostanie przedstawiona w 2007 r.

W rozporządzeniu z 2003 r. w sprawie wprowadzenia **ECTS** i ogólnokrajowego systemu ocen na studiach kończących się oficjalnymi tytułami uniwersyteckimi stwierdza się, że punkty muszą być zgodne z zatwierdzonymi przez rząd wytycznymi. Studia kończące się uznawanymi

Źródło: Eurydice

□ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	■	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Istnieją również studia określane jako "studia drugiego stopnia", które kończą się tytułem *Licenciado* lub *Ingeniero*. Tego rodzaju studia mogą podejmować studenci, którzy ukończyli pierwszy etap studiów jednolitych, studenci, którzy już posiadają kwalifikacje *Diplomado*, *Maestro*, *Ingeniero Técnico* lub *Arquitecto Técnico*, oraz studenci, którzy ukończyli studia jednolite i posiadają kwalifikacje *Licenciado*, *Ingeniero* lub *Arquitecto*.

Na niektórych kierunkach (biochemia, pedagogika, automatyka, elektronika) dostęp do studiów na poziomie *Licenciado* nie jest bezpośredni, ponieważ studenci muszą najpierw uzyskać tytuł *Diplomado* lub *Maestro*.

Kształcenie zawodowe na zaawansowanym poziomie (np. w zakresie prac sekretarskich i biurowych) składa się z *ciclos formativos* (cykli kształcenia) podzielonych na moduły o zróżnicowanym czasie trwania, które są związane z różnymi dziedzinami zawodowymi.

HISZPANIA

kwalfikacjami nadal opisuje się za pomocą hiszpańskich punktów. W Hiszpanii dostosowuje się obecnie ten system w taki sposób, aby ECTS był stosowany w ramach wszystkich przedmiotów/zajęć we wszystkich programach studiów. Zostanie on w pełni wdrożony po wprowadzeniu nowego systemu studiów. Od roku 2006/07 ECTS stosuje się na studiach magisterskich prowadzonych na uniwersytetach. Obecnie na studiach uniwersyteckich wprowadza się kilka eksperymentalnych rozwiązań pilotażowych.

Dotychczasowy system punktowy (1 punkt = 10 godzin zajęć) nie jest kompatybilny z ECTS.

Rozporządzenie królewskie z 2003 r. w sprawie procedury wydawania **suplementu do dyplomu** (*Suplemento Europeo al Título*) ma zastosowanie do wszystkich obowiązujących w całym kraju, oficjalnych tytułów uniwersyteckich. Suplement jest wydawany na życzenie absolwenta i odpłatnie, zgodnie z przepisami Wspólnot Autonomicznych, w języku hiszpańskim i innym urzędowym języku UE określonym przez dany uniwersytet. Uniwersytety we Wspólnotach Autonomicznych, które mają własny wspólny język urzędowy, mogą wydawać suplement w tym języku.

W ostatnich latach Ministerstwo Edukacji i Nauki przygotowało i sfinansowało programy motywujące i projekty pilotażowe służące dostosowaniu się uniwersytetów do założeń Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, przeznaczając na ten cel 6,6 mln euro w 2005 r. i 13,2 mln euro w 2006 r. Ponadto Wspólnoty Autonomiczne sfinansowały inne programy służące temu samemu celowi.

Nie zaplanowano żadnych działań kontrolnych związanych z ECTS i suplementem do dyplomu.

Zgodnie z ustawą LOU z 2001 r. **promowanie i zapewnianie jakości** kształcenia uniwersyteckiego na poziomie krajowym i międzynarodowym (hiszpańskie uniwersytety za granicą) stanowi jeden z głównych celów polityki dotyczącej uniwersytetów. Zgodnie z tą ustawą Ministerstwo Edukacji i Nauki utworzyło w 2002 r. Krajową Agencję ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji (*Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación, ANECA*).

Głównym zadaniem ANECA jest uczestnictwo – poprzez raporty z oceny i inne raporty stanowiące podstawę certyfikacji i akredytacji – w mierzeniu efektywności szkolnictwa wyższego jako obszaru usług publicznych. Agencja stara się również zwiększać przejrzystość i

porównywalność kształcenia, co ma przyczyniać się do podnoszenia i zapewniania jakości w uniwersytetach, a tym samym do ich integracji w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Jej zadaniem jest także określanie kryteriów odpowiedzialności uczelni.

ANECA prowadzi swoje działania poprzez cztery główne programy.

Najważniejszym z nich jest Program Akredytacji. Agencja kontroluje zgodność z określonymi kryteriami i przyjętymi standardami, dbając równocześnie o to, aby wyniki kształcenia były odpowiednie, a umiejętności zdobywane przez studentów odpowiadały potrzebom rynku pracy i całego społeczeństwa. Program obejmuje trzy etapy, tj. ocenę wewnętrzną, ocenę zewnętrzną i raport końcowy. W celu uprawomocnienia tego procesu ANECA utworzyła Krajową Komisję Akredytacyjną (*Comité Nacional de Acreditación*), w której skład wchodzi osoby o uznanym w kraju i za granicą dorobku dydaktycznym i naukowym oraz cenione w środowisku gospodarczym i zawodowym.

W ramach Programu Oceny Uczelni ocenia się studia uniwersyteckie kończące się oficjalnie uznawanymi kwalifikacjami, co umożliwia monitorowanie planów poprawy jakości. W

HISZPANIA

tym procesie stosuje się takie same kryteria i wskaźniki jak w procesie akredytacji, a sam proces również składa się z trzech etapów.

Program Certyfikacji to proces oceny zewnętrznej, który służy weryfikowaniu zgodności z szeregiem wcześniej ustalonych wymogów. Jego głównym celem jest sprawdzanie jakości i wprowadzanie metod sprzyjających ciągłemu ulepszaniu uniwersyteckich programów i usług.

Program Harmonizacji Europejskiej ma na celu promowanie działań, które ułatwiają integrację hiszpańskiego szkolnictwa wyższego w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego.

ANECA rozwija instytucjonalne relacje z zagranicznymi, publicznymi i prywatnymi, agencjami i organizacjami, jak również jest wyróżniającym się członkiem dwóch najważniejszych stowarzyszeń zajmujących się akredytacją i oceną w szkolnictwie wyższym: RIACES, iberoamerykańskiej sieci na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym,

i ALCUE – Wspólnego Obszaru Szkolnictwa Wyższego Ameryki Łacińskiej, Karaibów i UE.

ANECA jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), a od stycznia 2003 r. ma swego przedstawiciela w jego Komitecie Kierującym. W 2003 r. agencja przystąpiła również do Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) oraz Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation, ECA*).

W planie działań na 2007 r. ANECA przewidziała uczestnictwo studentów w swych programach i procesach zapewniania jakości, np. poprzez udział w radzie konsultacyjnej agencji.

Agencja publikuje wszystkie swoje dokumenty, wnioski oraz dane dotyczące składu komisji

i istotnych aspektów swych programów na stronie internetowej, w agencyjnym biuletynie *AneQualitas* i innych mediach, dzięki czemu władze publiczne i uniwersytety dysponują informacjami niezbędnymi do podejmowania odpowiednich decyzji leżących w ich kompetencjach.

Oprócz ANECA, w niektórych Wspólnotach Autonomicznych istnieją regionalne agencje ds. zapewniania jakości. ANECA i *Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya* (Katalońska Agencja ds. Zapewniania Jakości) poddadzą się przeprowadzanej przez ENQA ocenie środowiskowej (*peer review*) w 2007 r.

Ocena wewnętrzna odbywa się zgodnie z planami oceny poszczególnych uczelni i II Planem na rzecz Jakości w Uniwersytetach (II *Plan de la Calidad de las Universidades*), którego cele są obecnie dopracowywane i promowane przez ANECA.

HISZPANIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
30 kwietnia 1998	Rozporządzenie królewskie nr 778 w sprawie warunków prowadzenia uniwersyteckich studiów trzeciego stopnia, przyznawania stopnia doktorskiego oraz prowadzenia innych studiów na równorzędnym poziomie	Real Decreto 778/1998 por el que se regula el tercer ciclo de estudios universitarios, la obtención y expedición del título de doctor y otros estudios de posgrado
Grudzień 2001	Ustawa nr 6 o uniwersytetach	Ley Orgánica 6/2001 de Universidades
Czerwiec 2002	Ustawa nr 5 o kwalifikacjach i kształceniu zawodowym	Ley Orgánica 5/2002 de las Cualificaciones y de la Formación Profesional
1 sierpnia 2003 (obowiązuje od 12 września 2003)	Rozporządzenie królewskie nr 1044 w sprawie procedury wydawania suplementu do dyplomu przez uniwersytety	Real Decreto 1044/2003 por el que se establece el procedimiento para la expedición por las universidades del Suplemento Europeo al Título
5 września 2003 (obowiązuje od 19 września 2003)	Rozporządzenie królewskie nr 1125 w sprawie wprowadzenia europejskiego systemu punktów i systemu ocen	Real Decreto 1125/2003 por el que se establece el sistema europeo de créditos y el sistema de cualificaciones
21 stycznia 2005	Rozporządzenie królewskie nr 55 w sprawie struktury studiów uniwersyteckich i warunków prowadzenia oficjalnie uznawanych studiów uniwersyteckich kończących się pierwszym tytułem (na poziomie studiów I stopnia)	Real Decreto 55/2005 por el que se establece la estructura de las enseñanzas universitarias y se regulan los estudios universitarios oficiales de Grado
21 stycznia 2005	Rozporządzenie królewskie nr 56 w sprawie warunków prowadzenia oficjalnie uznawanych uniwersyteckich studiów II i III stopnia	Real Decreto 56/2005 por el que se regulan los estudios universitarios oficiales de Posgrado
	Porozumienia umożliwiające wprowadzenie oficjalnie uznawanych studiów II i III stopnia kończących się tytułem <i>Master</i> i stopniem <i>Doctor</i> w roku akademickim 2006/07 w następujących uniwersytetach/ uniwersytetach następujących Wspólnot:	Acuerdos por los que se autoriza, para el curso 2006/2007, la implantación de programas Oficiales de Posgrado, integrados por las enseñanzas universitarias conducentes a la obtención de los correspondientes títulos de Master y Doctor, en las Universidades de:

HISZPANIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
9 lutego 2006	Autonomiczne Wspólnoty Kantabrii i Castilla León	Comunidades Autónomas de Cantabria y Castilla León
14 lutego 2006	Autonomiczne Wspólnoty Madrytu i Uniwersytety w Deusto, Nawarze, Pontificia de Comillas, UNED i Internacional Menéndez Pelayo	Comunidades Autónomas de Madrid y Universidades de Deusto, Navarra, Pontificia de Comillas, UNED and Internacional Menéndez Pelayo
15 lutego 2006	Uniwersytet w Mondragón	Universidad de Mondragón
22 lutego 2006	Uniwersytet Kraju Basków	Universidad del País Vasco
3 marca 2006	Uniwersytet Balearów	Univearsidad de las Islas Baleares
21 marca 2006	Uniwersytet w Extremadura	Universidad de Extremadura
23 marca 2006	Autonomiczna Wspólnota Galicji	Comunidad Autónoma de Galicia
24 marca 2006	Autonomiczna Wspólnota Murcji	Comunidad Autónoma de Murcia
29 marca 2006	Publiczny Uniwersytet w Nawarze	Universidad Pública de Navarra
6 kwietnia 2006	Uniwersytet w Saragossie i Autonomiczna Wspólnota Walencji	Universidad de Zaragoza y Comunidad Autónoma de Valencia
18 kwietnia 2006	Autonomiczna Wspólnota Katalonii	Comunidad Autónoma de Cataluña
19 kwietnia 2006	Uniwersytet w Oviedo	Universidad de Oviedo
21 kwietnia 2006	Uniwersytet w Castilla-La Mancha	Universidad de Castila-La Mancha
25 kwietnia 2006	Autonomiczna Wspólnota Andaluzji	Comunidad Autónoma de Andalucía
22 czerwca 2006	Uniwersytecka Rada Koordynacyjna	Consejo de Coordinación Universitaria

Strony internetowe

Uniwersytecka Rada Koordynacyjna: <http://www.mec.es/educa/ccuniv/>

Krajowa Agencja ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji: <http://www.aneca.es/>

FINLANDIA

Najważniejsze uregulowania związane z Procesem Bolońskim są zawarte w pięcioletnim rządowym planie rozwoju edukacji i nauki. Aktualny plan rozwoju, obejmujący lata 2003-2008, został przyjęty przez rząd w grudniu 2003 r.

Najnowsze akty prawne regulujące funkcjonowanie szkolnictwa wyższego to: ustawa o politechnikach i rozporządzenie w sprawie politechnik z 2003 r. (obydwa akty dotyczące poziomu ISCED 5A) oraz ustawa o uniwersytetach z 1997 r. i rozporządzenie w sprawie uniwersytetów z 1998 r. (obydwa akty dotyczące poziomów ISCED 5A i 6).

Nowe rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie tytułów/stopni uniwersyteckich, wydane w 2004 r. wraz ze zmianami w ustawie o uniwersytetach z 1997 r., weszło w życie 1 sierpnia 2005 r. W ramach tej reformy przyjęto nową strukturę studiów, która zakłada obowiązkowe uzyskanie tytułu licencjackiego/inżynierskiego. Uczelnie są obecnie prawnie zobowiązane do wprowadzenia **trzystopniowej struktury studiów** (studia licencjackie/inżynierskie, magisterskie i doktoranckie). Została ona przyjęta na wszystkich kierunkach studiów z wyjątkiem medycyny i stomatologii. Na tych dwóch kierunkach reforma wprowadza głównie zmiany w treściach

kształcenia, natomiast struktura studiów pozostanie na razie w dotychczasowym kształcie (struktura dwustopniowa).

Studenci, którzy rozpoczęli studia na uniwersytecie przed jesienią 2005 r., mogą je kontynuować w dotychczasowej strukturze do jesieni 2008 r. Studenci medycyny, stomatologii, weterynarii, kierunków inżynierskich i architektury mogą kontynuować studia w dotychczasowej strukturze do jesieni 2010 r.

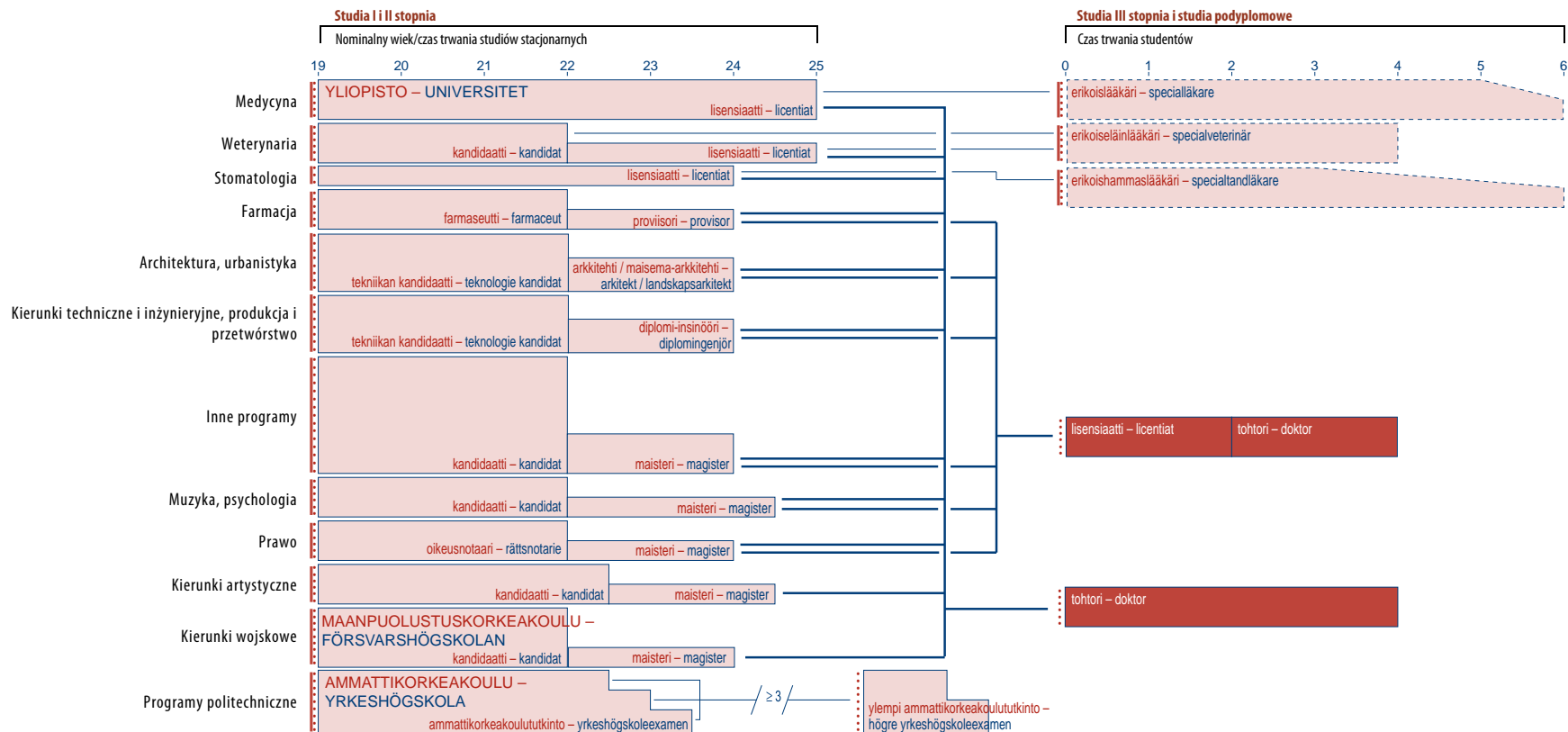
Struktura trzystopniowa została wprowadzona w ramach Procesu Bolońskiego. Jednak **studia doktoranckie** nie zostały zrestrukturyzowane w ramach Procesu Bolońskiego, ale aktywnie udoskonalano je od połowy lat 90. O przyjęcie na studia trzeciego stopnia, które kończą się stopniem przed-doktorskim (*licentiate*) i doktoratem, mogą ubiegać się studenci z tytułem magisterskim lub równorzędnym tytułem zagranicznym. Przepisy nie wymagają uzyskania *licentiate* i stopień ten nie jest przyznawany we wszystkich dziedzinach.

Warunkiem przyjęcia na studia doktoranckie jest na ogół „dobra” ocena z kierunkowego przedmiotu. Uniwersytety i ich wydziały samodzielnie decydują o swych regulaminach przyznawania stopni i programach nauczania

w ramach krajowych przepisów w sprawie przyznawania stopni. Zgodnie z przepisami uzyskanie doktoratu wymaga nie tylko przygotowania rozprawy doktorskiej, ale także ukończenia studiów na poziomie doktoranckim. Zajęcia dydaktyczne dla doktorantów odpowiadają 4 latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych). Na ogół zajęcia odbywają się równoległe z indywidualną pracą badawczą.

W przypadku studiów trzeciego stopnia w dziedzinach artystycznych doktoranci mogą – zamiast napisania rozprawy – wykazać się publicznie wiedzą i umiejętnościami, jakich wymaga się na danym uniwersytecie. Jeśli chodzi o zajęcia dydaktyczne, sytuacja jest zróżnicowana na poszczególnych uniwersytetach czy wydziałach, a nawet w obrębie wydziałów istnieją różne rozwiązania, zależnie od indywidualnych planów studiów doktorantów.

Studia doktoranckie są także prowadzone przez szkoły doktoranckie (*tutkijakoulu*), które tworzy się od 1995 r. w ramach współpracy między kilkoma uniwersytetami i instytutami badawczymi. Są one powiązane z badawczymi centrami doskonałości, wysokiej jakości projektami badawczymi czy ogólnokrajowymi sieciami szerokiej współpracy akademickiej.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	Wymagane doświadczenie zawodowe + jego długość
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

Politechniczne studia drugiego stopnia na poziomie ISCED 5A odpowiadają 60-90 punktom ECTS (ok. 1-1,5 roku studiów), ale trwają na ogół 2-3 lata, ponieważ są zorganizowane w sposób umożliwiający ich ukończenie studentom pracującym.

FINLANDIA

W prowadzeniu studiów uczestniczą, oprócz uniwersytetów, instytuty badawcze i przedsiębiorstwa. Istotnym elementem kształcenia, które organizuje się wspólnie, są krajowe i międzynarodowe kursy intensywne. Szkoły doktoranckie obejmują swą działalnością wszystkie najważniejsze dziedziny badań. Akademia Fińska wspiera szkoły doktoranckie wskazane przez Ministerstwo Edukacji, finansując kształcenie przygotowujące do badań oraz krajowe i zagraniczne wyjazdy doktorantów.

Kwestie związane ze studiami doktoranckimi są uregulowane w ustawie o uniwersytetach (1997), rozporządzeniu w sprawie uniwersytetów (1998) i rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie tytułów/stopni uniwersyteckich (2005). Studia doktoranckie mogą stanowić „pracę w pełnym wymiarze” lub polegać na prowadzeniu badań równoległe z normalną pracą. Doktoranci korzystają ze świadczeń studenckich w ograniczonym zakresie; nie są oni uprawnieni do takich samych świadczeń jak pozostali studenci. Szkoły doktoranckie zawierają z nimi umowę o pracę. W praktyce najbardziej aktywni studenci studiów trzeciego stopnia korzystają z pewnych form finansowania ze strony uczelni lub z innych źródeł.

Tytułem politechnicznym jest tytuł inżynierski; tytuły politechniczne przyznawane po studiach drugiego stopnia zostały wprowadzone na okres próbny na początku 2002 r. Są one przewidziane dla osób, które posiadają tytuł politechniczny uzyskany po studiach pierwszego stopnia lub równorzędny tytuł oraz co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe. Politechniczne tytuły magisterskie wprowadzono na stałe w ramach zmian, które zaczęły obowiązywać w sierpniu 2005 r. na podstawie rozporządzenia w sprawie politechnik z 2003 r. i jego nowelizacji z 2005 r. Nadają one takie same uprawnienia zawodowe do ubiegania się o stanowiska w sektorze publicznym jak uniwersyteckie tytuły magisterskie.

W strukturze edukacji w Finlandii zlikwidowano poziom ISCED 5B (odnoszący się do kształcenia zawodowego na poziomie policealnym).

W 2004 r., zgodnie z koncepcją tworzenia wspólnych tytułów/stopni w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Edukacji wydało zalecenie dotyczące **wspólnych i podwójnych tytułów/ stopni międzynarodowych**. Zalecenie dotyczy wszystkich tytułów/stopni i może mieć również zastosowanie do wspólnych przedsięwzięć realizowanych przez fińskie uczelnie. Zgodnie z

zaleceniem ministerstwa wspólny tytuł/stopień powinien być przyznawany w taki sposób, aby należał do oficjalnego systemu tytułów/stopni co najmniej jednego kraju, co ma zapewnić studentom ochronę prawną. Takie rozwiązanie uznano za konieczne z uwagi na nadal nieco niejasny międzynarodowy status wspólnych tytułów/stopni.

W Finlandii nie przyjęto jeszcze **Krajowej Struktury Kwalifikacji**. W 2004 r. grupa robocza przedstawiła Ministerstwu Edukacji projekt struktury kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, ale ministerstwo postanowiło poczekać na projekt ramowej Europejskiej Struktury Kwalifikacji, który miał zostać wkrótce przedstawiony przez Komisję Europejską, przed podjęciem ostatecznej decyzji.

W sierpniu 2005 r., na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie politechnik z 2003 r. i rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie tytułów/stopni uniwersyteckich z 2004 r., krajowy system punktowy został całkowicie zastąpiony systemem opartym bezpośrednio na **ECTS**, który stosuje się zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów. Reforma systemu punktowego dotyczy zarówno uniwersytetów, jak i politechnik. W poprzednim systemie jeden punkt przyznawano za ok.

FINLANDIA

40 godzin pracy (włącznie z wykładami i innymi formami nauczania, ćwiczeniami i seminariami oraz samodzielną pracą w domu lub bibliotece). W nowym systemie szacuje się, że ukończenie jednego roku akademickiego wymaga od studenta średnio 1 600 godzin pracy, co odpowiada 60 punktom ECTS. Studiów doktoranckich nie 'mierzy się' w punktach ECTS w krajowych przepisach, ale wiele uniwersytetów przyjęło ten sam system punktowy na studiach trzeciego stopnia.

Od połowy lat 90. uniwersytety i politechniki mają ustawy obowiązek wydawania **suplementu do dyplomu** na życzenie studentów. Od sierpnia 2005 r. wszystkie uczelnie są ustawowo zobowiązane do automatycznego wydawania suplementu w języku angielskim wszystkim studentom po ukończeniu studiów. Zostało to określone w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie politechnik z 2003 r. i rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie tytułów/stopni uniwersyteckich z 2004 r. W 2004 r. Ministerstwo Edukacji przypomniało uczelniom, że suplement powinien być zawsze wydawany bezpłatnie.

W takich sprawach, jak suplement do dyplomu, uniwersytety i politechniki współpracują z Krajową Radą Edukacji, która stanowi fiński punkt kontaktowy takich międzynarodowych sieci

informatycznych, jak ENIC/NARIC (Europejska Sieć Krajowych Ośrodków Informacji o uznawalności akademickiej i mobilności środowisk akademickich/Sieć Krajowych Ośrodków ds. Uznawalności Akademickiej i Informacji). W razie potrzeby udzielają one uczelniom wsparcia w postaci informacji o suplementach. Uczelnie uzyskują wsparcie także w pracach przygotowawczych i udoskonalaniu suplementu.

Istnieją **rozwiązania motywujące** do wprowadzania trzystopniowej struktury studiów i suplementu do dyplomu. Uczelnie otrzymały dodatkowe środki na wprowadzenie struktury trzystopniowej i tworzenie systemu tytułów/stopni. Fińskie Ministerstwo Edukacji przyznało środki na finansowanie projektów we wszystkich uniwersytetach w latach 2004-2007, które są przeznaczone na wdrażanie reformy tytułów/stopni. Łączna kwota środków wynosi ok. 5 milionów euro rocznie. Jeden z tych projektów pod nazwą W2W („pięć lat, dwa tytuły”) ma umożliwić studentom ukończenie studiów dwustopniowych w ciągu pięciu lat, np. poprzez indywidualne plany studiów.

Podejmuje się działania służące **monitorowaniu** reformy struktury studiów zarówno w uniwersytetach, jak i politechnikach. Ministerstwo finansuje ciągłą, opartą na badaniach ocenę

wdrożeniowej fazy reformy studiów. Ponadto Fińska Rada ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym zgodziła się na przeprowadzenie pełnej zewnętrznej oceny całego procesu w 2009 r. Wprowadzanie ECTS i suplementu do dyplomu jest nadzorowane głównie na poziomie europejskim, na przykład w ramach prac Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego.

Zapewnianie jakości w szkolnictwie wyższym obejmuje trzy elementy: politykę państwa w dziedzinie szkolnictwa wyższego, ocenę na poziomie krajowym i zapewnianie jakości w poszczególnych uczelniach. Przepisy zobowiązują wszystkie fińskie uniwersytety i politechniki do dokonywania samooceny (**oceny wewnętrznej**), uczestnictwa w **ocenach zewnętrznych** i publikowania wyników. Chcąc podkreślić wagę pro jakościowych działań uczelni, Ministerstwo Edukacji przyznaje część funduszy dla uczelni na podstawie efektywności w dydaktyce i badaniach oraz kształceniu dorosłych, jak również na podstawie ich regionalnego oddziaływania.

Fińska Rada ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym (FINHEEC, *Korkeakoulujen arviointineuvosto/Rådet för utvärdering av högskolorna*) jest niezależnym organem eksperckim, który utworzono w 1995 r., aby wesprzeć działania uniwersytetów i politechnik w zakresie oceny. Jej działalność jest

FINLANDIA

finansowana przez Ministerstwo Edukacji. Rada pełni również funkcję organu doradczego wobec Ministerstwa Edukacji w sprawach związanych z oceną i zapewnianiem jakości. Wszystkie fińskie uniwersytety i politechniki zostały poddane ocenie na poziomie ogólnouczelnianym, a Rada przeprowadziła także ocenę kilku programów i kilka ocen tematycznych.

Zadania i polityka FINHEEC są uregulowane w rozporządzeniu w sprawie Rady ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym z 1995 r. i jego nowelizacji z 1998 r., w których wymienia się zadania Rady. Rada wspomaga uczelnie i Ministerstwo Edukacji w przeprowadzaniu ocen i organizuje ocenę działalności uczelni oraz ocenę związaną z polityką w dziedzinie szkolnictwa wyższego. FINHEEC ma również angażować się we współpracę międzynarodową w dziedzinie edukacji i badań. Ocenie i rejestracji podlegają także kursy zawodowe prowadzone przez uczelnie. Ponadto FINHEEC prowadzi działalność doradczą w zakresie przeprowadzania ocen, opracowuje metodologię oceny oraz przekazuje uczelniom i Ministerstwu Edukacji informacje o dobrych fińskich i międzynarodowych praktykach.

Podstawową metodą oceny stosowaną przez FINHEEC jest metoda powszechnie stosowana

w międzynarodowych ocenach w szkolnictwie wyższym. Metody i standardy zostały opracowane w taki sposób, aby spełnić wymogi określone w Komunikacie Bergeńskim.

Wprowadzie schemat oceny stosowany przez FINHEEC nie jest z góry ściśle określony, poniżej przedstawiono podstawowy schemat stosowany w większości przedsięwzięć w zakresie oceny. Na początku Rada podejmuje decyzję o przeprowadzeniu oceny i powołuje komisję koordynującą, która następnie przedstawia proponowany skład zespołu mającego przeprowadzić ocenę zewnętrzną i przygotowuje zarówno ocenę, jak i plan przedsięwzięcia. Następnie FINHEEC powołuje zespół i zatwierdza plan przedsięwzięcia. Oceniana uczelnia sporządza raport z samooceny dla zespołu wizytującego. Następnie zespół opracowuje raport z oceny, który publikuje się w celu przeprowadzenia szerokich konsultacji, często w języku angielskim.

Udział studentów stanowi integralny element oceny, na którą składa się głównie samoocena i ocena środowiskowa (*peer review*) z udziałem ekspertów zagranicznych. Przedstawiciele studentów są pełnoprawnymi członkami zespołów zajmujących się koordynacją oceny, zespołów oceniających i rady FINHEEC. Studenci są na ogół reprezentowani za pośrednictwem

organizacji studenckich. Chociaż studenci wypowiadają się w trakcie przeprowadzania oceny, ich opinię można również uzyskać poprzez ankiety, wywiady i seminaria.

Różne fazy modyfikuje się i precyzuje w trakcie oceny, która może mieć bardzo różny przebieg, na przykład jeśli chodzi o to, jak sztywne są wyznaczone przez FINHEEC ramy samooceny. Ma to jednak wpływ zarówno na zakres swobody uczelni w procesie samooceny, jak i na zakres swobody zespołu przeprowadzającego ocenę zewnętrzną.

Na początku każdej kadencji FINHEEC określa swą strategię działania. Plan działań, który opracowuje się na okres czterech lat, weryfikuje się corocznie, a dodatkowo przygotowuje się roczne plany pracy. FINHEEC wybiera „przedmiot” oceny na podstawie tego, czy dany program lub dana tematyka ma istotne znaczenie dla polityki edukacyjnej i społecznej. Na przykład w obecnej kadencji FINHEEC koncentruje się na kontrolowaniu systemów zapewniania jakości w uczelniach oraz akredytacji kursów zawodowych prowadzonych przez uczelnie. Ponadto FINHEEC może zawrzeć z Ministerstwem Edukacji umowę o przeprowadzaniu ocen na zlecenie. Uczelnie, organizacje studenckie i inne zainteresowane

FINLANDIA

grupy mogą proponować inne aspekty, które mają być przedmiotem oceny FINHEEC.

Co roku FINHEEC przeprowadza od 4 do 8 audytów, co oznacza sprawdzenie całego systemu zapewniania jakości danej uczelni. Ma to zagwarantować przestrzeganie przez wszystkie fińskie uczelnie wytycznych, standardów i kryteriów określonych przez Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym i inne organizacje.

Ocena może być również przeprowadzana pod kątem rozwoju lub **akredytacji**. Akredytacja dotyczy głównie programów kształcenia ustawicznego w uniwersytetach i politechnikach. Są to studia typu MBA, kursy doskonalenia zawodowego i studia specjalistyczne w różnych dziedzinach. FINHEEC prowadzi rejestr akredytowanych programów.

Oprócz podstawowej metody oceny uczelni FINHEEC stosuje takie techniki oceny, jak analiza tzw. *portfolio*, ocena środowiskowa (*peer review*) i ocena porównawcza według kryteriów odniesienia (*benchmarking*).

FINHEEC monitoruje efektywność swych ocen poprzez kolejne oceny, ankiety i seminaria „kontrolne”. W skład zespołów oceniających wchodzi przedstawiciele uczelni, studentów i zainteresowanych grup ze środowiska zewnętrznego. Stosowane przez FINHEEC procedury i procesy zapewniania jakości zostały ocenione w 2002 r. w ramach skandynawskiego projektu na temat wzajemnego uznawania agencji ds. zapewniania jakości. Następną oceną środowiskową działalności FINHEEC została zaplanowana na rok 2008.

FINHEEC uczestniczy w kilku międzynarodowych projektach w regionie skandynawskim oraz na poziomie europejskim i światowym. Od 2000 r. jest ona pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). FINHEEC jest także członkiem i współzałożycielem Skandynawskiej sieci na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, NOQA*), która stanowi forum dyskusji o tej problematyce i realizuje wspólne projekty, w

tym m.in. przygotowuje raporty na temat udziału studentów i na temat standardów europejskich.

Oprócz reform związanych z Procesem Bolońskim, na poziomie krajowym udoskonala się procedury przyjęć na studia uniwersyteckie. Rząd zamierza zreformować system rekrutacji w taki sposób, aby ułatwić szybkie przechodzenie ze szkolnictwa średniego do wyższego i usprawnić aktualne procedury. Wymaga to m.in. rozszerzenia wspólnego systemu składania podań o przyjęcie na studia. System ten, który funkcjonuje już w odniesieniu do politechnik i szkół średnich, umożliwi uczniom/studentom składanie podań o przyjęcie na wszystkie kierunki/poziomy studiów we wszystkich uniwersytetach w ramach jednej procedury (najlepiej elektronicznej) zamiast składania w każdym przypadku odrębnego podania. Planuje się wprowadzenie tego systemu dla studiów rozpoczynających się w 2009 r. Ponadto tworzone będą szersze możliwości podejmowania studiów przez dorosłych studentów.

FINLANDIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1995 (nowelizacja: 1998)	Rozporządzenie w sprawie Rady ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym (1320/1995) i jego nowelizacja (465/1998)	Asetus korkeakoulujen arviointineuvostosta
1997	Ustawa o uniwersytetach (645/1997) (z późn. zmianami)	Yliopistolaki
1998	Rozporządzenie w sprawie uniwersytetów (115/1998) (z późn. zmianami)	Yliopistoasetus
9 maja 2003	Ustawa o politechnikach (351/2003) (z późn. zmianami)	Ammattikorkeakoululaki
15 maja 2003	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie politechnik (352/2003) (z późn. zmianami)	Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista
Grudzień 2003	Plan rozwoju edukacji i nauki na lata 2003-2008	Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008
11 maja 2004	Zalecenie Ministerstwa Edukacji w sprawie wspólnych i podwójnych tytułów/stopni międzynarodowych	Opetusministeriön suositus yhteistutkintojen järjestämisestä
19 sierpnia 2004 (weszło w życie 1 sierpnia 2005)	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie tytułów/stopni uniwersyteckich (794/2004) wydane wraz z nowelizacją ustawy o uniwersytetach z 1997 r.	Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista
2005	Kontrola systemów zapewniania jakości w fińskich uczelniach. Podręcznik na lata 2005-2007	Korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointi. Auditointikäsi kirja vuosille 2005-2007

Strony internetowe

Ministerstwo Edukacji, studia i tytuły/stopnie uniwersyteckie: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=en

Ministerstwo Edukacji, studia i tytuły/stopnie politechniczne: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=en

Fińska Rada ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym (FINHEEC): <http://www.finheec.fi>

Fiński Ośrodek ENIC/NARIC: <http://www.oph.fi/info/recognition>

Skandynawska sieć na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (NOQA): <http://www.noqa.net>

FRANCJA

Zmiany w szkolnictwie wyższym zainicjowane w 1999 r. zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego były połączone z szeregiem regulacji wydawanych od kwietnia 2002 r. Jednym z najbardziej godnych uwagi jest rozporządzenie z 8 kwietnia 2002 r., którego celem było dostosowanie francuskiego systemu szkolnictwa wyższego do wymogów tworzenia EOSW (Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego) poprzez wdrożenie reformy *licence-master-doctorat* (LMD, licencjat-magisterium-doktorat). Oprócz określenia systemu studiów rozporządzenie to promuje szerokie stosowanie ECTS i suplementu do dyplomu.

Poprzedni system studiów opierał się na **trzech głównych cyklach** (z krótszym cyklem w ramach studiów pierwszego stopnia, trwającym dwa lata i kończącym się pośrednim dyplomem), ale nie odpowiadał strukturze określonej w Procesie Bolońskim. Nowa struktura, która jest zgodna z założeniami Procesu Bolońskiego, opiera się na trzech głównych cyklach zorganizowanych w formie modułowej z określoną liczbą punktów na poziomie licencjackim/ inżynierskim (180 punktów ECTS) i magisterskim (120 punktów ECTS, tj. 300 punktów po uzyskaniu *baccalauréat* – świadectwa ukończenia szkoły średniej). Każda uczelnia mogła sama zaproponować program, jaki uznała za najbardziej odpowiedni. Studia

magisterskie i ukierunkowane na rynek pracy studia licencjackie/inżynierskie – zgodnie z przyjętą dla EOSW zasadą zatrudnialności, szczególnie w przypadku studiów pierwszego stopnia – zostały wprowadzone w 1999 r. Warunki przyznawania tytułu magisterskiego zostały określone w rozporządzeniu z 25 kwietnia 2002 r. Tytuł magisterski (ukierunkowany na rynek pracy lub pracę naukową) został wprowadzony w roku akademickim 2002/03, a jego uzyskanie wymaga 120 punktów ECTS po uzyskaniu tytułu licencjackiego/inżynierskiego, tj. 300 punktów po *baccalauréat*, co oznacza poziom studiów 'Bac + 5'.

Po raz pierwszy, po wprowadzeniu tego tytułu magisterskiego, nowa struktura studiów ma zastosowanie zarówno do uniwersytetów, jak i *grandes écoles*.

Reforma LMD obejmuje wszystkie uczelnie. We wszystkich uniwersytetach reforma jest wdrażana od początku roku akademickiego 2006, po negocjacjach dotyczących czteroletnich kontraktów między uniwersytetami i państwem. Restrukturyzacja studiów na kierunku architektura, które były wcześniej prowadzone jako studia jednolite, rozpoczęła się po wydaniu rozporządzeń z 30 czerwca i 20 lipca 2005 r. Do 2010 r. reforma LMD obejmie wszystkie uczelnie i większość ich programów (niektóre kierunki,

głównie medyczne i inżynierskie, są nadal prowadzone jako studia jednolite).

W niektórych uczelniach prowadzi się także studia na poziomie ISCED 5B. Są to zwykle studia jednolite trwające dwa lata (lub do czterech lat w przypadku kierunków paramedycznych). Na kierunkach technicznych prowadzi się studia drugiego stopnia, trwające rok (kończące się ukierunkowanym na rynek pracy tytułem inżynierskim). Na poziomie ISCED 5B nie istnieje jednak struktura obejmująca studia licencjackie/ inżynierskie i magisterskie.

Tytuły na tym poziomie mogą zapewniać dostęp do studiów na poziomie ISCED 5A poprzez zajęcia „pomostowe” i uznawanie dotychczasowego kształcenia (studiów i/lub doświadczenia zawodowego), co umożliwia uwzględnienie punktów ECTS i zwolnienie z całości lub części zajęć na poziomie ISCED 5A (w ramach studiów licencjackich/ inżynierskich i/lub magisterskich).

Również **studia doktoranckie** zostały zrestrukturyzowane w kwietniu 2002 r. i sierpniu 2006 r. Studia te są prowadzone w szkołach doktoranckich, a dostęp do nich uzyskuje się po ukończeniu studiów magisterskich lub na podstawie specjalnego zezwolenia wydawanego studentom, którzy ukończyli studia na równorzędnym poziomie za granicą

FRANCJA

lub którym uznano dotychczasowe kształcenie. Szkoły doktoranckie prowadzą dla doktorantów zajęcia, które są przydatne w ich projektach badawczych, jak również zajęcia niezbędne dla pogłębienia ich wiedzy naukowej. Stopień doktorski uzyskuje się na ogół po trzech latach takich studiów doktoranckich i obronie rozprawy doktorskiej. Stopnie doktorskie są przyznawane przez uniwersytety, *Écoles Normales Supérieures* (*grandes écoles* w przypadku nauk ścisłych i humanistycznych) i uczelnie publiczne, które zostały akredytowane (*habilités*) jako uprawnione do samodzielnego lub wspólnego ich przyznawania, na podstawie rozporządzenia ministra ds. szkolnictwa wyższego i nauki.

Ok. 40% studentów, którzy rozpoczynają studia doktoranckie, zawiera umowy o pracę (jako beneficjenci stypendiów naukowych, zatrudniani tymczasowo asystenci dydaktyczni i naukowci lub beneficjenci kontraktu CIFRE).

Od czasu wydania rozporządzenia z 6 stycznia 2005 r. rozszerzono możliwości przygotowywania się do doktoratu w ramach „pracy nad rozprawą pod wspólną międzynarodową opieką naukową”.

Równocześnie, po uzgodnieniu zasad między *Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche* (MENESR, Ministerstwem Edukacji Narodowej,

Szkolnictwa Wyższego i Nauki) a trzema zainteresowanymi konferencjami uczelni, możliwości przyznawania **wspólnych** lub **podwójnych tytułów/stopni** w ramach międzynarodowych przedsięwzięć partnerskich zostały rozszerzone na wszystkie poziomy studiów na podstawie rozporządzenia z 11 maja 2005 r.

Répertoire national des certifications professionnelles (RNCP, Krajowy Katalog Kwalifikacji), stanowiący **Krajową Strukturę Kwalifikacji** (dyplomy, tytuły/stopnie i świadectwa), został wprowadzony na mocy ustawy z 17 stycznia 2002 r.

Po wydaniu rozporządzenia z 8 kwietnia 2002 r. uczelnie rozpoczęły przegląd programów opartych na punktach **ECTS** i organizacji programów modułowych, umożliwiających większą elastyczność i lepsze stopniowe ukierunkowywanie studentów w nauce. ECTS stosuje się już do celów transferu i akumulacji, a do roku 2007/08 zostanie on w pełni wprowadzony we wszystkich programach związanych z systemem LMD.

W ramach reformy LMD wszystkie uczelnie sukcesywnie wprowadzają **suplement do dyplomu**. Do 2008 r. będzie on wydawany automatycznie i bezpłatnie przez wszystkie

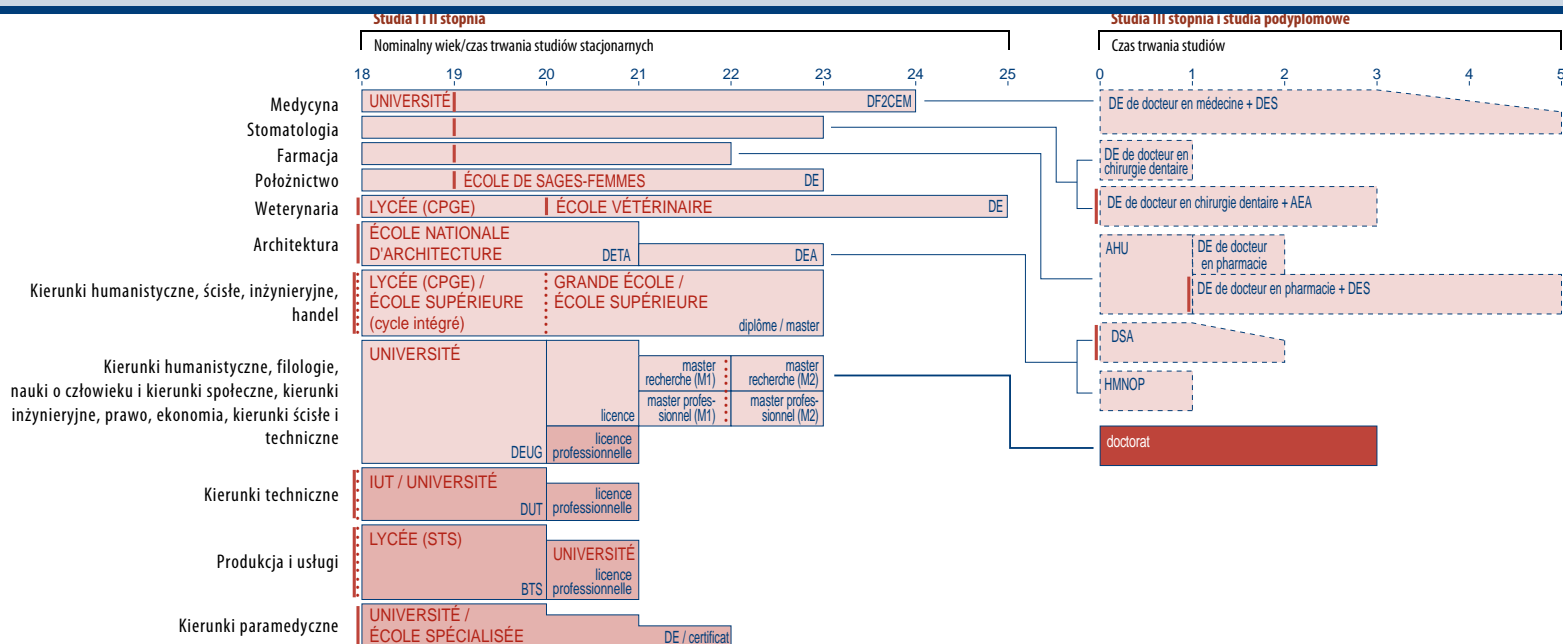
uczelnie, w języku francuskim i innym języku wybranym przez daną uczelnię.

Władze publiczne wprowadziły **rozwiązania motywujące** do powszechnego wprowadzania trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu. W ramach umowy zainicjowanej przez MENESR uczelnie mogą korzystać z pomocy i wskazówek doradców uczelnianych i doradców edukacyjnych, współpracujących z zespołem Promotorów Bolońskich.

Na płaszczyźnie finansowej, jeśli nie istnieją takie rozwiązania motywujące, w trakcie negocjowania czteroletnich kontraktów można uwzględnić wsparcie na określone elementy związane z wprowadzaniem LMD i – rzadziej – na wprowadzanie ECTS i suplementu do dyplomu.

Dzięki procesowi „ocena/negocjacje/kontrakt” uzgodnienia kontraktowe stanowią **mechanizm kontrolny** stosowany przez MENESR, aby zagwarantować powszechne wprowadzenie struktury trzystopniowej, ECTS i suplementu do dyplomu.

Jeśli chodzi o **ocenę jakości**, ogólne zasady określone w regulacjach z 2002 r. przewidują regularną wewnętrzną i zewnętrzną ocenę uczelni i programów oraz mechanizmów przyznawania kwalifikacji. Podstawę stanowi ocena okresowa,

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	●●● Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	■ Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

AEA	Attestation d'Études Approfondies	DEA	Diplôme d'État d'Architecte (conférant le grade de master)	DSA	Diplôme de Spécialisation et d'Approfondissement
AHU	Année Hospitalo-Universitaire	DES	Diplôme d'Études Spécialisées	DUT	Diplôme Universitaire de Technologie
BTS	Brevet de Technicien Supérieur	DETA	Diplôme d'Études en Architecture (conférant le grade de licence)	HMNOP	Habilitation de l'architecte diplômé d'État à l'exercice de la maîtrise d'œuvre en son nom propre
CPGE	Classe Préparatoire aux Grandes Écoles	DEUG	Diplôme d'Études Universitaires Générales	IUT	Institut Universitaire de Technologie
DE	Diplôme d'État	DF2CEM	Diplôme de fin de deuxième cycle des études médicales	STS	Section de Techniciens Supérieurs

Classes préparatoires aux grandes écoles (CPGE), dostępne tylko dla kandydatów spełniających wysokie wymagania selekcyjne, mają profil humanistyczny, handlowy lub ścisły. Głównym celem tych zajęć jest przygotowanie studentów do konkursowych egzaminów wstępnych do grandes écoles. W przypadku studentów, którzy nie zdali egzaminów, zajęcia te są na ogół uznawane przez uniwersytety, dzięki czemu osoby, które ukończyły CPGE, mogą zostać przyjęte na studia na poziomie licence. Najbardziej prestiżowymi grandes écoles są écoles normales supérieures (ENS), écoles d'ingénieurs, écoles de commerce et de gestion i instituts d'études politiques (w których prowadzi się jedynie roczne zajęcia przygotowawcze w ramach w pełni zintegrowanego kursu; 'w pełni zintegrowany kurs' może obejmować dowolną formę przygotowania prowadzoną w danej placówce). Na diagramie nie uwzględniono écoles i institutes, które prowadzą kształcenie zawodowe (dostępne dla kandydatów, którzy uzyskali diplôme national d'enseignement supérieur po trzech latach nauki lub mają status wynagradzanych przez państwo stażystów w sektorze publicznym i którzy zdali konkursowy egzamin wstępny). Dotyczy to w szczególności następujących placówek prowadzących kształcenie zawodowe: École Nationale d'Administration (ENA), Instituts Régionaux d'Administration (IRA), École Nationale de la Magistrature (ENM), École Nationale de la Santé Publique (ENSP) i Instituts Universitaires de Formation des Maîtres (IUFM), które zostaną wkrótce włączone do uniwersytetów.

FRANCJA

a państwo nie podejmuje żadnych działań (w zakresie uznawania, przyznawania uprawnień, finansowania) bez takiej oceny zewnętrznej.

W związku z utworzeniem *Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur* (AERES, Agencji ds. Oceny Badań i Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym), która rozpocznie działalność w 2007 r., system **oceny zewnętrznej** jest obecnie całkowicie przebudowywany. Do roku 2006/07 ogólnokrajową okresową ocenę zewnętrzną badań oraz programów studiów i tytułów/stopni, w ramach umowy dotyczącej uczelni, przeprowadzają różne organy władz. Wyniki zewnętrznej oceny wszystkich obszarów działalności – badań, dydaktyki i zarządzania – są uwzględniane podczas negocjowania czteroletniego kontraktu pomiędzy danym uniwersytetem lub inną uczelnią a państwem. Są one również brane pod uwagę przy podejmowaniu przez państwo, które gwarantuje odpowiednią jakość tytułów/ stopni, decyzji w sprawie *habilitation* (rodzaju akredytacji) uprawniającej do ich przyznawania. Programy na kierunkach inżynierskich i ekonomicznych muszą zostać ocenione przez specjalne krajowe komisje, aby uczelnie otrzymały *habilitation* do przyznawania państwowych tytułów/stopni.

AERES będzie w szczególności wykonywała zadania realizowane od 1984 r. przez *Comité*

national d'évaluation (CNE, Krajową Komisję ds. Oceny), niezależny organ administracyjny zajmujący się oceną uczelni publicznych. Jej celem jest całościowa ocena uczelni, która ma ułatwić im korzystanie ze swej autonomii i podnoszenie jakości. Ocena uczelni przeprowadzana przez CNE, która obejmuje opracowywanie raportów z oceny i publikowanie informacji o ocenie w Internecie (www.cne-evaluation.fr), opiera się na raporcie z oceny wewnętrznej (samooceny) przedstawianym przez daną uczelnię. W celu ułatwienia uczelniom oceny wewnętrznej grupa robocza z CNE i *Inspection générale de l'administration de l'éducation nationale et de la recherche* (Generalny Inspektorat ds. Edukacji Narodowej i Badań), we współpracy z *Conférence des présidents d'université* (CPU, Konferencją Rektorów Francuskich), opracowały *Livre de Références* (Podręcznik nt. standardów jakości), który został opublikowany w listopadzie 2003 r. W skład CNE wchodzi zagraniczni nauczyciele akademicy. Do udziału w ocenach zaprasza się akademickich i pozaakademickich ekspertów z Francji i z zagranicy. Studenci uczestniczą w pracach rad uczelni poprzez wybranych przedstawicieli.

Aktualnie CNE, w zakresie dotyczącym oceny uczelni, i *Commission des titres d'ingénieur* (CTI, Komisja ds. Tytułu Inżynierskiego), w

zakresie dotyczącym akredytacji programów inżynierskich, przygotowują się do zewnętrznej oceny swej działalności.

Jeśli chodzi o **oceny wewnętrzne**, metody oceny kształcenia w uniwersytetach określa rada administracyjna na podstawie propozycji rady ds. programów nauczania i życia studentckiego – rad, w których zasiadają wybrani przedstawiciele studentów. Systematyczny udział przedstawicieli studentów w pracach różnych wewnętrznych rad w uniwersytetach i ich jednostkach organizacyjnych umożliwia studentom współdecydowanie o głównych kierunkach polityki i życia uczelni. Zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, w umowie z uniwersytetami i innymi uczelniami położono nacisk na wzmocnienie systemów oceny wewnętrznej jako zadania priorytetowego.

Od 2007 r. wszystkie działania związane z oceną zewnętrzną będzie wykonywać **nowa agencja**, AERES, utworzona na podstawie ustawy o programie działań w dziedzinie badań z 18 kwietnia 2006 r. Przejmie ona aktualne zadania CNE (ocena uczelni i placówek badawczych), *Comité national d'évaluation de la recherche* (CNER, Krajowej Komisji ds. Oceny Badań – ocena państwowych placówek naukowych) i *Mission scientifique, technique et pédagogique* (MSTP, Przedstawicielstwa ds. Nauki, Techniki i Edukacji

FRANCJA

– ocena zespołów badawczych, programów studiów i tytułów/stopni). AERES, niezależny organ administracyjny, będzie zatem prowadzić działania związane z oceną studiów i/lub badań w uczelniach oraz państwowych placówkach naukowych.

Skład i zadania rady tej agencji oraz jej tryb działania zostały określone w rozporządzeniu z 3 listopada 2006 r.

CNE i CTI są członkami Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance for Higher Education, ENQA*) od, odpowiednio, 2000 i 2005 r. CNE należy również do Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance in Higher Education, INQAAHE*). AERES,

która przejmuje obecnie zadania CNE, będzie musiała złożyć wniosek o członkostwo w ENQA.

Agencje i organy odpowiedzialne za zapewnianie jakości na poziomie krajowym nie podlegają ocenie środowiskowej (*peer review*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
8 kwietnia 2002	Rozporządzenie nr 2002-481 w sprawie dyplomów i tytułów/stopni uniwersyteckich oraz tytułów/stopni państwowych	Décret n° 2002-481 relatif aux grades et titres universitaires et aux diplômes nationaux
	Rozporządzenie nr 2002-482 w sprawie zmian we francuskim systemie szkolnictwa wyższego pod kątem tworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego	Décret n° 2002-482 portant application au système français d'enseignement supérieur de la construction de l'Espace européen de l'enseignement supérieur
16 kwietnia 2002	Rozporządzenie nr 2002-529 w sprawie uznawania studiów wyższych ukończonych we Francji lub za granicą	Décret n° 2002-529 relatif à la validation d'études supérieures accomplies en France ou à l'étranger
23 kwietnia 2002	Rozporządzenie w sprawie studiów uniwersyteckich kończących się tytułem licencjackim	Arrêté relatif aux études universitaires conduisant au grade de licence
24 kwietnia 2002	Rozporządzenie nr 2002-590 w sprawie uznawania dotychczasowego kształcenia przez uczelnie	Décret n° 2002-590 relatif à la validation des acquis de l'expérience par les établissements d'enseignement supérieur
25 kwietnia 2002	Rozporządzenie w sprawie państwowego tytułu magisterskiego	Arrêté relatif au diplôme national de <i>master</i>
	Rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich	Arrêté relatif aux études doctorales
6 stycznia 2005	Rozporządzenie w sprawie wspólnej międzynarodowej opieki naukowej nad rozprawą doktorską	Arrêté relatif à la cotutelle internationale de thèse

FRANCJA

11 maja 2005	Rozporządzenie nr 2005-450 w sprawie przyznawania tytułów/stopni w ramach międzynarodowych przedsięwzięć partnerskich	Décret n° 2005-450 relatif à la délivrance de diplômes en partenariat international
30 czerwca 2005	Rozporządzenie nr 2005-734 w sprawie studiów na kierunku architektura	Décret n° 2005-734 du 30 juin 2005 relatif aux études d'architecture
20 lipca 2005	Rozporządzenie w sprawie studiów na kierunku architektura, kończących się tytułem licencjackim/inżynierskim i magisterskim w dziedzinie architektury Rozporządzenie w sprawie struktury i metod walidacji studiów na kierunku architektura	Arrêté relatif aux cycles de formation des études d'architecture conduisant au diplôme d'études en architecture conférant le grade de licence et au diplôme d'Etat d'architecte conférant le grade de Master Arrêté relatif à la structuration et aux modalités de validation des enseignements dans les études d'architecture
3 sierpnia 2005	Rozporządzenie w sprawie tytułu uniwersyteckiego w dziedzinie techniki w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego	Arrêté relatif au diplôme universitaire de technologie dans l'Espace européen d'enseignement supérieur
18 kwietnia 2006	Ustawa nr 2006-450 o programie działań w dziedzinie badań (w szczególności art. 8-11 dotyczące Agencji ds. Oceny Badań i Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym)	Loi de programme n° 2006-450 pour la recherche (notamment articles 8 à 11 relatifs à l'agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur)
7 sierpnia 2006	Rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich	Arrêté relatif à la formation doctorale
3 listopada 2006	Rozporządzenie nr 2006-1334 w sprawie organizacji i funkcjonowania Agencji ds. Oceny Badań i Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym	Décret n° 2006-1334 relatif à l'organisation et au fonctionnement de l'Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur
11 kwietnia 2007	Rozporządzenie nr 2007-540 w sprawie ogólnych wytycznych dotyczących <i>brevet de technicien supérieur</i>	Décret n°2007-540 relatif au règlement général du brevet de technicien supérieur.

GRUZJA

System studiów dwustopniowych został wprowadzony w uczelniach gruzińskich w 1992 r. 21 grudnia 2004 r. parlament Gruzji uchwalił ustawę o szkolnictwie wyższym (*sakartvelos kanoni 'umaghlesi ganatlebis shesakheb'*), która zobowiązuje wszystkie uczelnie w Gruzji do przejścia na **system studiów trzystopniowych** (studia licencjackie/ inżynierskie, magisterskie i doktoranckie). W przepisach przejściowych ustawy stwierdza się, że wszystkie uczelnie muszą zakończyć wprowadzanie struktury trzystopniowej do roku akademickiego 2007/08 (Rozdz. XV, art. 87).

Zgodnie z przepisami studia licencjackie/ inżynierskie (*bakalavriati*) obejmują co najmniej 240 punktów ECTS, a studia magisterskie (*magistratura*) co najmniej 120 punktów ECTS. Studia doktoranckie (*doktorantura*) obejmują co najmniej 180 punktów ECTS (Rozdz. VII, art. 4; nowelizacja nr 2795, 17.03.2006).

Studia na poziomie licencjackim/inżynierskim mogą podejmować osoby z wykształceniem średnim lub równorzędnym. Studia licencjackie/ inżynierskie stanowią pierwszy etap kształcenia uniwersyteckiego i obejmują rozszerzone kształcenie teoretyczne w zakresie przedmiotów niezbędnych do przejścia na studia magisterskie

lub kształcenie ukierunkowane na potrzeby rynku pracy (ISCED 5A) (Rozdz. VII, art. 48).

Studia magisterskie mogą podejmować osoby posiadające tytuł licencjacki/inżynierski lub tytuł równorzędny. Celem studiów magisterskich jest podniesienie kwalifikacji, przygotowanie do zmiany zawodu lub specjalistyczne przygotowanie do pracy badawczej bądź dydaktycznej. Studia magisterskie powinny kończyć się przygotowaniem projektów badawczych, które znacznie rozszerzają aktualną wiedzę i zapewniają kwalifikacje do pracy zawodowej.

Oprócz systemu studiów trzystopniowych istnieją studia przygotowujące dyplomowanych specjalistów, trwające od 3 do 5 lat (lub od 5 do 6 lat w przypadku kierunków medycznych). Są to studia jednolite, które przygotowują studentów do wykonywania określonego zawodu (ISCED 5A) (Rozdz. VII, art. 47). Zgodnie z ustawą z 2004 r. (Rozdz. VII, art. 48) tytuł dyplomowanego specjalisty przyznawany po sześcioletnich studiach na kierunku medycznym (włącznie z weterynarią) jest równoważny z tytułem magisterskim.

Zgodnie z ustawą z 2004 r. (art. 88) gruzińskie Ministerstwo Edukacji i Nauki powinno określić

w 2007 r. nowe zasady i warunki finansowania studiów magisterskich i doktoranckich.

Po wejściu w życie zmian w ustawie o szkolnictwie wyższym (co ma nastąpić w roku 2007/08) studia na poziomie ISCED 5B zostaną prawnie wyodrębnione ze studiów na poziomie ISCED 5A. Przepisy wprowadzające tę zmianę są zawarte w ustawie o kształceniu zawodowym, która ma zostać uchwalona przez parlament 28 marca 2007 r.

Na **studia doktoranckie** można przyjmować wyłącznie osoby z tytułem magisterskim lub tytułem równorzędnym (Rozdz. VII, art. 49). Z dniem 31 grudnia 2006 r. zlikwidowano „stopień naukowy” doktora. Po ukończeniu studiów doktoranckich i pomyślnej obronie rozprawy doktorant otrzymuje „stopień akademicki” doktora. Stopień akademicki doktora przyznaje Komisja ds. Rozpraw Doktorskich. Komisje tworzy się w ramach wydziałów uniwersytetów zgodnie z przepisami zawartymi w odpowiednim Statucie Komisji ds. Rozpraw Doktorskich i zatwierdzanymi przez Radę Akademicką danej uczelni. Nie istnieją odrębne przepisy dotyczące studiów doktoranckich; doktorantów przyjmuje się na uniwersytet zgodnie z kryteriami przyjętymi danej uczelni. Oprócz indywidualnej pracy badawczej, obowiązkowym elementem studiów

GRUZJA

doktoranckich jest kształcenie teoretyczne prowadzone zgodnie ze specyficznymi wymogami danego uniwersytetu.

Doktoranci w Gruzji mają status studentów w organach decyzyjnych, ale mogą być również zatrudniani na tym samym uniwersytecie jako asystenci.

W ustawie o szkolnictwie wyższym z 2004 r. stwierdza się również, że jeżeli stopień naukowy kandydata nauk został przyznany przed uchwaleniem ustawy, uznaje się go za równorzędny z doktorem. Dotyczy to osób, które zostały „aspirantami” (*aspiranti*) i otrzymały stopień kandydata nauk przed utworzeniem przewidzianej w tej ustawie Komisji ds. Rozpraw Doktorskich, ale nie później niż 31 grudnia 2006 r. (Rozdz. XV, art. 89).

Zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym nr 407, 3 maja 2006 r. powołano Krajowy Zespół Promotorów Bolońskich. Członkowie zespołu zostali nominowani przez jedenaście wiodących uczelni państwowych i prywatnych, Ligę Organizacji Studenckich w Gruzji oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki. Zespół opracował trzyletni program pracy na lata 2007-2010. Zespół Boloński ma przede wszystkim zapewnić sprawną realizację priorytetów bolońskich. Zespół koncentruje się na trzech głównych

celach: zapewnianie jakości (zewnętrzne i wewnętrzne), system studiów trzystopniowych (reforma programów nauczania, krajowa struktura kwalifikacji itp.) i uznawanie kwalifikacji (ECTS, Konwencja Lizbońska, suplement do dyplomu). Członkowie zespołu spotykają się raz w miesiącu i wskazują problemy związane z realizacją priorytetów bolońskich w Gruzji. Organizują też seminaria na temat wszystkich powyższych kwestii i upowszechniają informacje w zainteresowanych środowiskach.

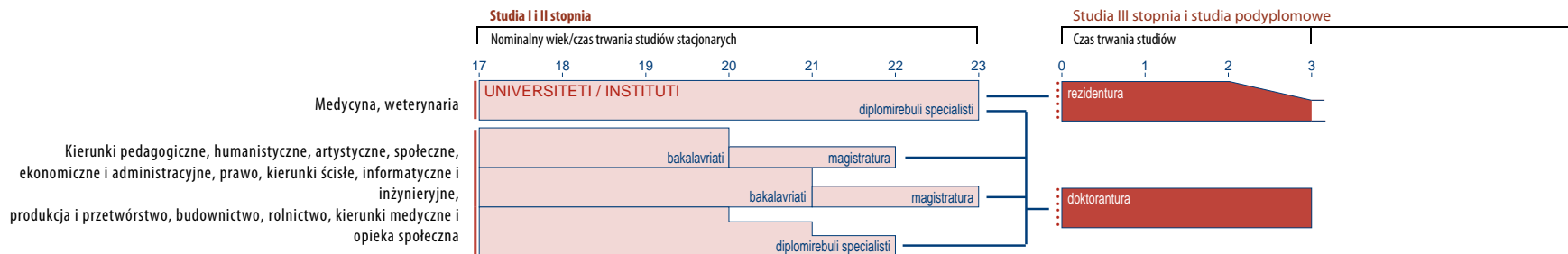
Publiczna debata na temat **Krajowej Struktury Kwalifikacji** rozpoczęła się w listopadzie 2005 r. podczas wspólnej konferencji gruzińskiego Ministerstwa Edukacji i Nauki i Rady Europy pt. „*Realizacja Procesu Bolońskiego w gruzińskim systemie szkolnictwa wyższego*”. Ostateczne przyjęcie Krajowej Struktury Kwalifikacji zaplanowano do końca 2008 r.

Ustawa z 2004 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do wprowadzenia ECTS we wszystkich trzech cyklach studiów przed rozpoczęciem roku akademickiego 2009/10 (Rozdz. XV, art. 87). W trzeciej fazie instytucjonalnej akredytacji uczelnie wprowadzenie ECTS stanowiło jedno z kryteriów akredytacji. W związku z tym wszystkie uczelnie, które zostały akredytowane w trzeciej fazie, wprowadziły już ECTS; w 2006 r. akredytację

instytucjonalną uzyskały 43 spośród ponad 100 uczelni.

Zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym nr 149 z 5 kwietnia 2005 r. wszystkie uczelnie powinny wydawać **suplement do dyplomu** opracowany przez Komisję Europejską, Radę Europy i UNESCO/CEPES. Suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie, w języku gruzińskim i angielskim, na wszystkich poziomach studiów.

Do prowadzenia działań wspierających i kontrolnych związanych z pełnym wprowadzeniem ECTS i suplementu do dyplomu jest upoważnione gruzińskie Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz gruzińskie Krajowe Centrum Akredytacji Kształcenia. Dla wszystkich zainteresowanych środowisk zorganizowano kilka seminariów i konferencji. Działania wspierające i kontrolne związane z suplementem do dyplomu może także prowadzić Wydział ds. Uznawalności Akademickiej i Mobilności. W celu ułatwienia uczelniom wprowadzania ECTS przetłumaczono na język gruziński oficjalny przewodnik ECTS. Obecnie trwają prace nad projektem rozporządzenia w sprawie ECTS, który został przesłany uczelniom w celu zebrania dalszych uwag. Za działania wspierające i kontrolne odpowiadają także Promotorzy Bolońscy.

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	┃	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

GRUZJA

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2004 r. (Rozdz. III, art. 8) zobowiązuje wszystkie uczelnie do stworzenia wewnętrznych mechanizmów **zapewniania jakości**; wszystkie akredytowane uczelnie zastosowały się do tego wymogu. W art. 25 dotyczącym zapewniania jakości w uczelniach stwierdza się, że „działalność dydaktyczna i badawcza uczelni oraz proces podnoszenia kwalifikacji pracowników podlegają systematycznej ocenie, w której uczestniczą również studenci, a jej wyniki są podawane do publicznej wiadomości i dostępne dla wszystkich zainteresowanych osób”. Gruzińskie Ministerstwo Edukacji i Nauki opracowało projekt krajowego planu działań z ogólnymi wytycznymi i zaleceniami w sprawie zapewniania jakości w uczelniach. Krajowy plan działań będzie przedmiotem dyskusji publicznych przed ostatecznym zatwierdzeniem.

27 marca 2006 r., na podstawie rozporządzenia ministerialnego nr 222, utworzono niezależną Państwową Agencję Akredytacyjną Placówek Edukacyjnych (*saganmanatleblo datsesebulebebis sakhelmtsipo akreditaciis samsakhuri*). Jej nazwa została następnie zmieniona na Krajowe Centrum Akredytacji Kształcenia w Gruzji (*ganatlebis akreditaciis erovnuli centri*). Wszystkie procedury i mechanizmy akredytacji uczelni i programów zostały określone w rozdziale X ustawy o szkolnictwie wyższym. Akredytacja w Gruzji obejmuje ocenę wewnętrzną, ocenę zewnętrzną, udział studentów i publikowanie wyników (Rozdz. X-Xi i rozporządzenie nr 3 z 10 maja 2006 r. Dyrektora Państwowej Agencji Akredytacyjnej Placówek Edukacyjnych).

Zgodnie z ustawą z 2004 r. dyplomy wydawane przez akredytowane uczelnie są automatycznie uznawane przez państwo. Jedynie

akredytowane uczelnie mają prawo otrzymywać państwowe dotacje na kształcenie ⁽¹⁾. Uczelnie nieposiadające akredytacji nie mogą przyjmować studentów na podstawie ujednoczonych państwowych egzaminów wstępnych. Akredytacja jest obowiązkowa dla wszystkich uczelni państwowych i opcjonalna dla uczelni prywatnych. Zgodnie z ustawą akredytację należy przedłużać co pięć lat. Uczelnie, które otrzymały warunkową akredytację, muszą poddać się ocenie po dwóch latach.

Krajowe Centrum Akredytacji Kształcenia nie należy jeszcze do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), ale przygotowuje się do złożenia wniosku o członkostwo. Jest to nowoutworzona agencja, oficjalnie uznawana przez państwo. Agencja nie podlega jeszcze ocenie środowiskowej (*peer review*).

(1) Państwowa dotacja na kształcenie: środki z budżetu państwa przyznawane na studenta, na podstawie wyników ujednoczonego egzaminu państwowego, i przeznaczone na finansowanie studiów pierwszego stopnia w akredytowanej uczelni.

GRUZJA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
21 grudnia 2004	Gruzińska ustawa o szkolnictwie wyższym	Sakartvelos kanoni 'umaghlesi ganatlebis shesakheb'
5 kwietnia 2005	Rozporządzenie nr 149 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji zatwierdzające państwowy dokument o ukończeniu studiów – suplement do dyplomu	Sakartvelos ganatlebis da mecnierabis ministris 2005 tslis 5 aprilis #149 brdzaneba umaghlesi ganatlebis damadasturebeli sakhelmtsipo dokumentis – diplomis danartis formis damtkicebis shesakheb
26 lipca 2005	Rozporządzenie nr 374 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji w sprawie wprowadzenia specjalnego programu zachęcającego cudzoziemców do studiowania w akredytowanych uczelniach gruzińskich oraz w sprawie zasad przyznawania im stypendiów państwowych	Sakartvelos ganatlebis da mecnierabis ministris 2005 tslis 26 ivlisis #374 brzaneba uckho qveknis mokalaketa sakartvelos akreditebul umaghles saganmanatleblo datsesebulebebshi stsavlis khelsheckobis specialuri programis damtkicebis da uckho kveknis mokalakeebze sakhelmtsifo sastsavlo grantis ganatsilebis tsesis shesakheb
18 listopada 2005	Rozporządzenie nr 633 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji zatwierdzające specjalizacje na studiach licencjackich/ inżynierskich w Gruzji	Sakartvelos ganatlebis da mecnierabis ministris 2005 tslis 18 noembris #633 brdzaneba sakartvelos umaghlesi saganmanatleblo datsesebulebebis bakalavriatis specialobata chamonatvalis damtkicebis shesakheb
26 grudnia 2005	Rozporządzenie nr 721 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji zatwierdzające regulamin pierwszych wyborów w podmiotach prawa publicznego – organów władz w uczelniach	Sakartvelos ganatlebis da mecnierabis ministris 2005 tslis 26 dekembris #721 brdzaneba sajaro samartlis iuridiuli piris –umaghlesi saganmanatleblo datsesebulebis martvis organoebis pirveli archevnebis chatarebis debulebis damtkicebis shesakheb
17 stycznia 2006	Rozporządzenie nr 33 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji w sprawie wydawania zezwoleń na działalność edukacyjną	Sakartvelos ganatlebis da mecnierabis ministris 2006 tslis 17 ianvris #33 brdzaneba saganmanatleblo datsesebulebata saqmianobaze licenziis gacemis shesakheb

GRUZJA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
27 marca 2006	Rozporządzenie nr 222 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji w sprawie utworzenia podmiotu prawa publicznego – Państwowej Agencji Akredytacyjnej Placówek Edukacyjnych – i zatwierdzenia jej statutu (nazwa zmieniona następnie na Krajowe Centrum Akredytacji Kształcenia w Gruzji)	Sakartvelos ganatlebisa da mecnierebis ministris 2006 tslis 27 martis #222 brdzaneba sajaro samartlis iuridiuli piris – saqartvelos saganmanatleblo datsesebulebebis saxelmtsifo saakreditacio samsaxuris dafudznebisa da misi debulebis damtkicebis shesakheb
3 maja 2006	Rozporządzenie nr 407 Ministra Edukacji i Nauki Gruzji w sprawie utworzenia Krajowego Zespołu Promotorów Bolońskich	Sakartvelos ganatlebisa da mecnierebis ministris 2006 tslis 3 maisis #407 brdzaneba boloniis procesis mkhardamcheri erovnulli gundis shekmnis shesakheb.
10 maja 2006	Rozporządzenie nr 3 Dyrektora Państwowej Agencji Akredytacyjnej Placówek Edukacyjnych zatwierdzające procedurę naboru ekspertów do akredytacji i przeprowadzania konkursów	Sakartvelos saganmanatleblo datsesebulebebis sakhelmtsifo saakreditacio samsakhuris direqtoris 2006 tslis 10 maisis N 3 brdzaneba akreditaciis ekspertta sherchevis tsesis damtkicebisa da konkursis gamockhadebis shesakheb
28 marca 2007	Gruzińska ustawa o kształceniu zawodowym	Sakartvelos kanoni profesiuli ganatlebis shesakheb

CHORWACJA

Podstawy do realizacji Procesu Bolońskiego w chorwackim systemie szkolnictwa wyższego stworzyła uchwalona w lipcu 2003 r. ustawa o działalności naukowej i szkolnictwie wyższym i jej nowelizacja z lipca 2004 r. W ustawie uwzględniono założenia Procesu Bolońskiego i określono, że struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** zostanie wprowadzona w roku akademickim 2005/06.

Wraz z przyjęciem tej ustawy wszystkie uczelnie zostały prawnie zobowiązane do zrestrukturyzowania programów studiów zgodnie z założeniami **Procesu Bolońskiego** i wystąpienia o akredytację do Ministerstwa Nauki, Edukacji i Sportu. Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego przeprowadziła ocenę programów; ocena wszystkich programów studiów pierwszego i drugiego stopnia rozpoczęła się na początku 2005 r., a do czasu rozpoczęcia roku akademickiego 2005/06 oceniono już ponad 800 programów studiów. Programy studiów oceniono pod kątem ich ogólnej jakości na tle standardów międzynarodowych, ale szczególnie skoncentrowano się na tym, czy proponowane programy są zgodne z założeniami Procesu Bolońskiego i spełniają standardy dotyczące kadry nauczycielskiej i bazy materialnej.

Uniwersyteckie **studia pierwszego stopnia** (ISCED 5A) trwają na ogół trzy lub cztery lata i kończą się tytułami *prvostupnik/prvostupnica* (tytułem licencjackim/inżynierskim). **Studia drugiego stopnia** trwają na ogół rok lub dwa lata i kończą się tytułami *magistar/magistra struke* (tytułami magisterskimi na kierunkach humanistycznych/ścisłych). Większość uczelni przyjęła model 3+2, a jedynie niewielka część przyjęła model 4+1. Studia jednolite, tj. zintegrowane studia pierwszego i drugiego stopnia, są nadal prowadzone na takich kierunkach jak prawo (5+0) i medycyna (6+0). Jednolite studia „przedbolońskie” istnieją równoległe z trzystopniową strukturą studiów. Są one prowadzone dla studentów, którzy zostali przyjęci w roku akademickim 2004/05, przed restrukturyzacją programów zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, i będą prowadzone do czasu ukończenia studiów przez tych studentów. Na studia te nie przyjmuje się natomiast nowych studentów.

Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie ma również zastosowanie do studiów zawodowych (ISCED 5B). Studia pierwszego stopnia trwają na ogół dwa lub trzy lata, a po ukończeniu trzeciego roku studenci otrzymują tytuł *stručni prvostupnik/*

prvostupnica (zawodowy tytuł licencjacki/inżynierski). Studia drugiego stopnia trwają na ogół rok lub dwa lata i kończą się tytułem *specijalist struke* (specjalisty). Absolwenci studiów zawodowych mogą kontynuować studia na poziomie uniwersyteckim (ISCED 5A), ale kryteria przyjęć ustalają poszczególne uczelnie. Nowa, przygotowywana obecnie ustawa o tytułach akademickich i zawodowych wprowadzi przepisy dotyczące tytułów dla każdego zawodu i specjalizacji, które będą przyznawane studentom kończącym studia w strukturze bolońskiej, jak również tytułu zawodowego przyznawanego po ukończeniu studiów zawodowych trwających krócej niż trzy lata.

Zgodnie z ustawą z lipca 2003 r. nowe **studia doktoranckie** trwają co najmniej trzy lata i kończą się stopniem *doktor znanosti* lub *doktor umjetnosti* (doktora nauk ścisłych lub doktora nauk humanistycznych). W przypadku studentów, którzy rozpoczęli studia „przedbolońskie” przed 2005 r., studia doktoranckie w tej samej dziedzinie, w której otrzymali tytuł magisterski, trwają jedynie rok, natomiast studia doktoranckie w dziedzinach nauk humanistycznych trwają dwa lata. Studia te będą prowadzone jedynie do czasu ich ukończenia przez obecnych studentów; na studia te nie przyjmuje się nowych studentów.

CHORWACJA

Na ogół podjęcie studiów doktoranckich nie wymaga ukończenia obowiązkowych zajęć przygotowawczych. Warunkiem przyjęcia jest zwykle określona średnia ocen na studiach magisterskich wraz z rekomendacjami. W niektórych przypadkach (np. w szkołach medycznych) wymaga się opublikowanych artykułów i/lub ukończenia określonych zajęć przed przyjęciem na studia.

W poprzednim systemie zajęcia dydaktyczne były obowiązkowe w określonych przypadkach, ale istniała również możliwość uzyskania doktoratu bez uczęszczania na takie zajęcia. Natomiast nowy stopień doktorski będzie przyznawany wyłącznie po ukończeniu programu studiów doktoranckich, który obejmuje zarówno zajęcia dydaktyczne (20-30%), jak i indywidualną pracę badawczą (70-80%). Ocena studiów trzeciego stopnia rozpoczęła się pod koniec 2005 r. i zostanie zakończona w 2007 r. Oceny przeprowadza Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego na podobnych zasadach jak w przypadku oceny studiów pierwszego i drugiego stopnia.

Ustawa z lipca 2003 r. stworzyła po raz pierwszy możliwość organizowania wspólnych studiów. Z myślą o uruchamianiu wspólnych studiów i przyznawaniu wspólnych tytułów/ stopni

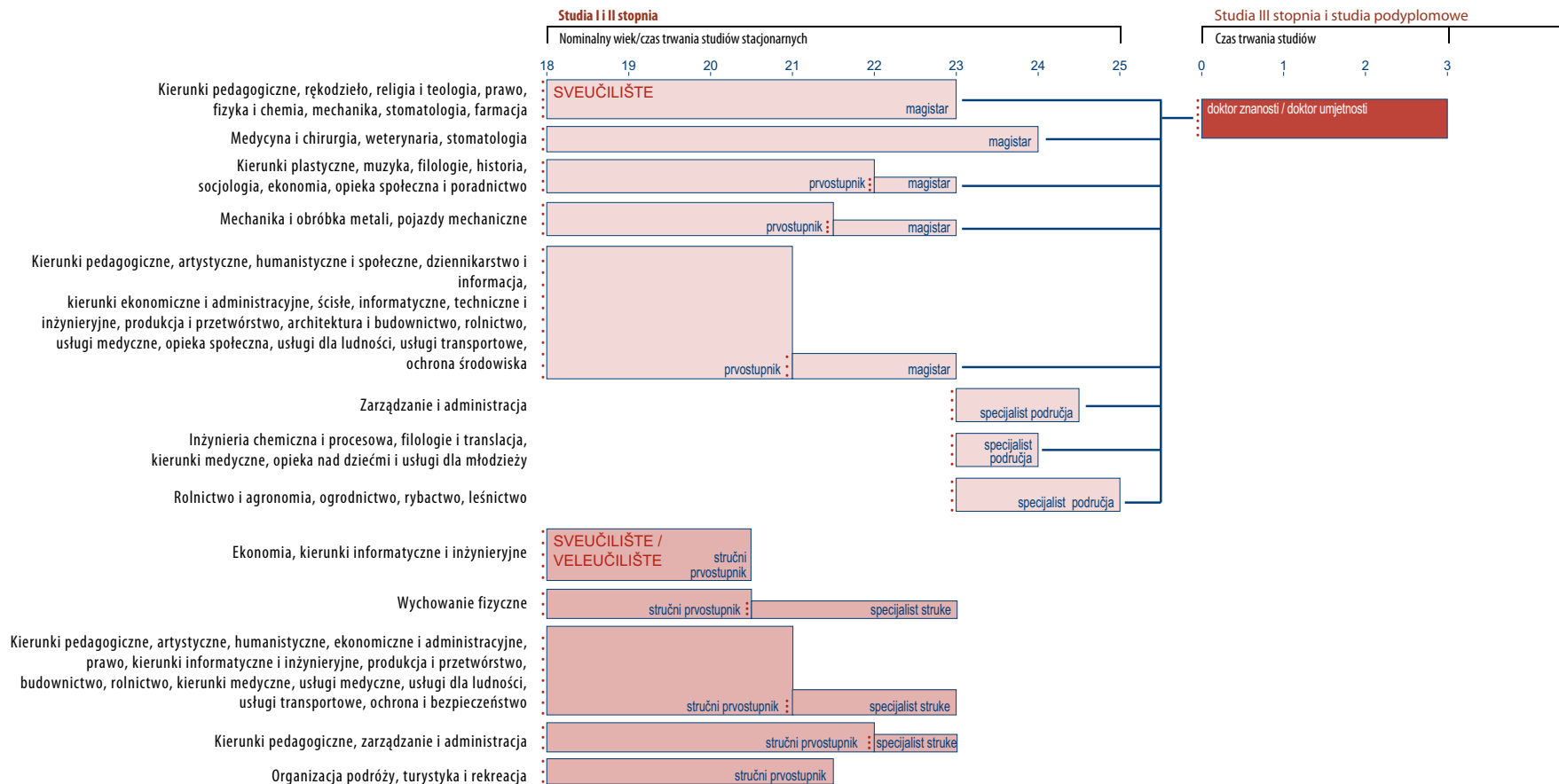
Państwowa Fundacja Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Postępu Technicznego Republiki Chorwacji uruchomiła w 2005 r. „*Program tworzenia wspólnych studiów*”. Dotychczas zaakceptowano do finansowania cztery projekty dotyczące wspólnych studiów.

Na podstawie ustawy z lipca 2003 r. uczelnie zostały również prawnie zobowiązane do wprowadzenia **ECTS**. Od roku akademickiego 2005/06 ECTS wprowadzono w ramach wszystkich programów studiów i jest on stosowany zarówno do celów transferu, jak i akumulacji. W trakcie uniwersyteckich i zawodowych studiów pierwszego stopnia studenci uzyskują od 180 do 240 punktów ECTS, a w trakcie uniwersyteckich i zawodowych studiów drugiego stopnia – od 60 do 120 punktów ECTS. Po ukończeniu studiów pierwszego i drugiego stopnia należy zebrać łącznie co najmniej 300 punktów ECTS. Punkty ECTS są również przyporządkowane studiom trzeciego stopnia; uczelnie są zobowiązane do stosowania ECTS, ale samodzielnie ustalają liczbę punktów niezbędną do ukończenia studiów trzeciego stopnia.

W ustawie z lipca 2003 r. przewidziano również wydawanie **suplementu do dyplomu** (*odatak diplomi* lub *dopunska isprava*) przez wszystkie uczelnie. W rozporządzeniu w sprawie treści

dyplomów i dodatkowych dokumentów dotyczących studiów z grudnia 2004 r. określono treść suplementu do dyplomu i stwierdzono, że będzie on wydawany po ukończeniu studiów tym studentom, którzy rozpoczęli studia w roku akademickim 2005/06 lub później. Oznacza to, że suplement otrzymują wyłącznie studenci studiów prowadzonych w nowej strukturze bolońskiej; w przypadku studiów trzyletnich suplementy zostaną wydane po raz pierwszy w 2008 r. Zgodnie z dalszymi zmianami w tym rozporządzeniu, które zostaną przyjęte na początku 2007 r., suplement będzie wydawany tym studentom automatycznie i bezpłatnie, w języku angielskim i chorwackim. Od kilku lat niektóre wydziały wydają suplement studentom, którzy ukończyli studia w strukturze „przedbolońskiej”. Jest on wydawany w języku angielskim, na życzenie studentów i odpłatnie.

Na początku 2006 r. Ministerstwo Nauki, Edukacji i Sportu utworzyło grupę roboczą, która rozpoczęła prace nad **Chorwacką Strukturą Kwalifikacji**. Projekt struktury został opracowany, przedstawiony i przedyskutowany ze wszystkimi zainteresowanymi środowiskami. Dotychczas osiem poziomów struktury zostało opisanych jedynie pod kątem minimalnej i maksymalnej liczby punktów i kwalifikacji uzyskiwanych

Źródło: Eurydice

□ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	•	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	■	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Na diagramie przedstawiono wyłącznie nowy system wprowadzony w roku 2004/05. Szkolnictwo wyższe znajduje się obecnie w fazie przejściowej, w której do roku 2009 będą współistniały dwa systemy.

CHORWACJA

po ukończeniu studiów na danym poziomie. W 2007 r. grupa robocza opracuje wspólne standardy i opisy dla wszystkich poziomów; będą one stanowić podstawę przygotowania szczegółowych opisów wszystkich kwalifikacji, opartych na mierzalnych efektach kształcenia i kompetencjach.

W styczniu 2006 r. wprowadzono pierwszy etap nowego modelu ryczałtowego finansowania uczelni. W tym modelu łączną kwotę środków (na wynagrodzenia, koszty materialne, stypendia, działalność studencką itp.) przekazuje się z budżetu państwa bezpośrednio uczelniom, które rozdzielają następnie te środki między swoje jednostki organizacyjne. W ten sposób model finansowania ryczałtowego wprowadza ujednoliconą politykę finansową wobec każdej uczelni i stanowi finansowy aspekt prawnej integracji uczelni.

Krajowym organem odpowiedzialnym za zewnętrzne **zapewnianie jakości** jest Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego (*Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje*), organ ekspercki i doradczy, który zajmuje się rozwojem i jakością systemu szkolnictwa wyższego w Chorwacji. Rada została utworzona na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym z 1993 r. jako niezależny organ powoływany przez chorwacki parlament,

co umożliwi i gwarantuje bezstronną kontrolę jakości w uczelniach. Zgodnie z ustawą o działalności naukowej i szkolnictwie wyższym, nową Krajową Radę utworzono pod koniec grudnia 2004 r. ze zmienionym zakresem zadań. Przedstawia ona propozycje działań służących rozwojowi szkolnictwa wyższego i planów rozwoju sieci uczelni, doradza ministrowi w sprawie regulacji dotyczących standardów i kryteriów tworzenia i oceny uczelni i programów studiów, oraz powołuje osoby do przeprowadzenia oceny i przeprowadza ocenę uczelni i programów.

Wykonując swe zadania, Krajowa Rada korzysta z fachowego wsparcia Agencji ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego (*Agencija za znanost i visoko obrazovanje*). Rozporządzenie w sprawie utworzenia Agencji ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego zostało wydane w lipcu 2004 r., a Agencja działa od stycznia 2005 r. Poprzez swój Wydział ds. Zapewniania Jakości Agencja zapewnia wsparcie ekspertów w procesie oceny uczelni i programów studiów oraz systemów zapewniania jakości w uczelniach. Zbiera również i analizuje dane dotyczące krajowego systemu nauki i szkolnictwa wyższego.

W 2001 r. Krajowa Rada została członkiem Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie

wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEE Network*). Agencja ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego uczestniczy we współpracy międzynarodowej w dziedzinie szkolnictwa wyższego, a 2 stycznia 2007 r. formalnie złożyła wniosek o członkostwo w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Zewnętrzna ocena uczelni i programów jest przeprowadzana przez Krajową Radę w celu akredytowania uczelni i programów przez Ministerstwo Nauki, Edukacji i Sportu, oraz jako jedno z kryteriów przyznawania uczelniom środków z budżetu państwa. Uczelnie ocenia się zgodnie z harmonogramem opracowanym przez Krajową Radę. Na początku 2007 r. Krajowa Rada przyjmie czteroletni plan przeprowadzania ocen. Do przeprowadzenia oceny Krajowa Rada powołuje komisję ekspertów, której członkowie przedstawiają raport Krajowej Radzie za pośrednictwem Agencji. Jednym z kryteriów oceny uczelni jest jej samoocena. Ocena obejmuje także wizytację. Na podstawie oceny Krajowa Rada występuje do ministra z

CHORWACJA

wnioskiem o przyznanie lub odmowę przyznania akredytacji. Krajowa Rada informuje opinię publiczną o wynikach oceny uczelni i programów studiów.

Jeśli chodzi o wewnętrzne zapewnianie jakości, w czterech z siedmiu chorwackich uniwersytetów

powstały już, a w pozostałych trzech właśnie powstają biura ds. zapewniania jakości. Biura te utworzą Krajową Sieć Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym, która będzie koordynowana i nadzorowana przez Agencję. W kilku uczelniach studenci uczestniczyli w ocenie

wewnętrznej poprzez komisje ds. ECTS, komisje ds. oceny jakości i studenckie projekty dotyczące oceny oraz jako członkowie rad wydziałów i senatów uczelni.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
23 lipca 2003	Ustawa o działalności naukowej i szkolnictwie wyższym	Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju
25 września 2003	Ustawa o uznawaniu zagranicznych dokumentów o wykształceniu	Zakon o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija
15 lipca 2004	Rozporządzenie w sprawie utworzenia Agencji ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Uredba o osnivanju Agencije za znanost i visoko obrazovanje
21 lipca 2004	Ustawa o zmianie i uzupełnieniu ustawy o działalności naukowej i szkolnictwie wyższym	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju
29 grudnia 2004	Rozporządzenie w sprawie treści dyplomów i dodatkowych dokumentów dotyczących studiów	Pravilnik o sadržaju diploma i dopunskih isprava o studiju
29 grudnia 2004	Rozporządzenie w sprawie działań i kryteriów dotyczących oceny jakości i efektywności uczelni oraz programów studiów	Pravilnik o mjerilima i kriterijima za vrednovanje kvalitete i učinkovitosti visokih učilišta i studijskih programa

WĘGRY

Organizację sektora szkolnictwa wyższego określa ustawa nr CXXXIX z 2005 r. o szkolnictwie wyższym.

Nowa struktura studiów oparta na **trzech cyklach** została przyjęta w grudniu 2004 r. Studia w nowej strukturze są prowadzone na niemal wszystkich najważniejszych kierunkach studiów. Wyjątek stanowią medycyna, farmacja, stomatologia i weterynaria, architektura, prawo oraz niektóre kierunki związane z rękodzielnictwem/sztukami pięknymi/projektowaniem, na których zachowano strukturę studiów jednolitych, trwających 5-6 lat.

W okresie przejściowym studia trwające 5-6 lat będą prowadzone równolegle ze studiami licencjackimi/inżynierskimi i magisterskimi w nowej strukturze. Przepisy zobowiązują uczelnie do uruchomienia studiów trzystopniowych od roku akademickiego 2006/07.

Studia pierwszego stopnia oznaczają studia na poziomie ISCED 5A, trwające 6-8 semestrów (3-4 lata; 180-240 punktów) i kończące się tytułem licencjackim/inżynierskim (*alapfokozat*). Studia drugiego stopnia będą kończyć się tytułem magisterskim (*mesterfokozat*) na poziomie ISCED 5A i będą trwać 2-4 semestry (od roku do 2 lat; 60-120 punktów).

Przed studiami pierwszego stopnia można opcjonalnie odbyć dwuletnie zaawansowane

kształcenie zawodowe (*felsőfokú szakképzés* na poziomie ISCED 5B), kończące się kwalifikacjami zawodowymi na zaawansowanym poziomie. Ten cykl kształcenia może zostać zaliczony na poczet studiów na poziomie ISCED 5A, jako odpowiednik maksymalnie 60 punktów.

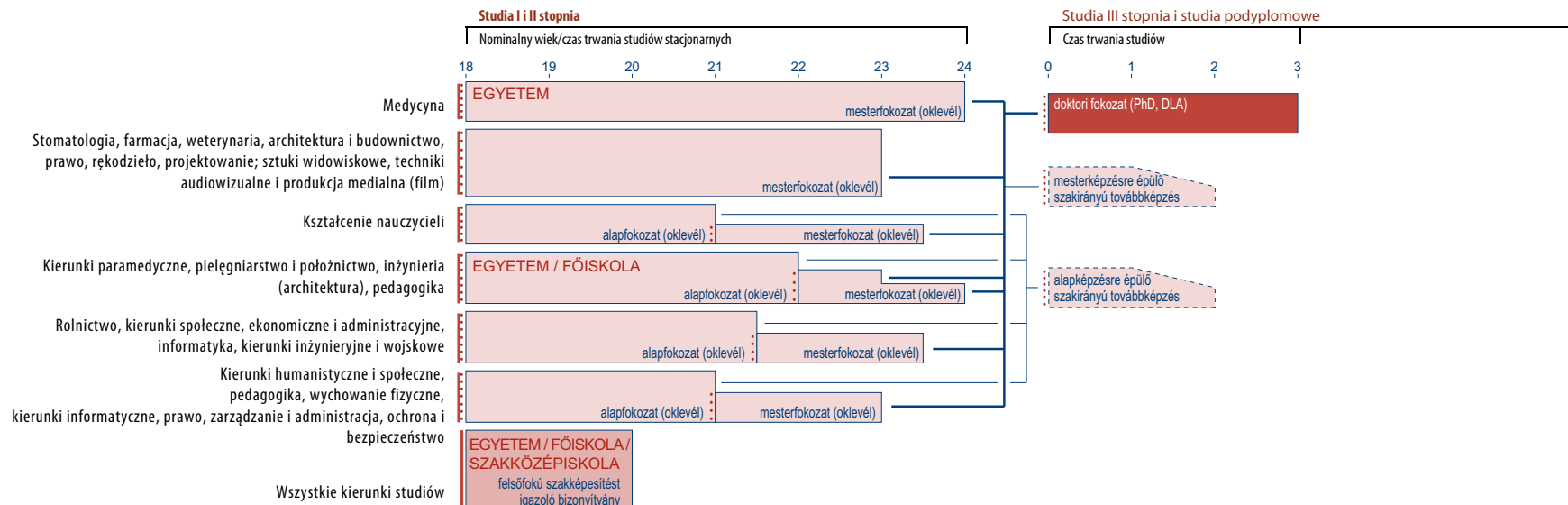
Studia specjalistyczne (*szakirányú továbbképzés* na poziomie ISCED 5A) mogą podejmować osoby posiadające dowolny tytuł (licencjacki/inżynierski lub magisterski). Polegają one na zdobywaniu specjalistycznej wiedzy w danej dziedzinie (potwierdzonej świadectwem po ukończeniu tych studiów), ale nie prowadzą do kolejnego tytułu.

Prowadzone już obecnie trzyletnie studia **doktoranckie** (*doktori képzés*) mogą podejmować osoby posiadające dowolny dyplom magisterski lub równorzędny. Oprócz tego każdy kandydat musi posiadać świadectwo znajomości języka obcego (umiejętności pisania i mówienia) na średnim poziomie typu „C” oraz poddać się procedurze przyjęć, która obejmuje przedstawienie pisemnego planu rozprawy i rozmowę kwalifikacyjną. Poszczególne uczelnie mogą określić dodatkowe warunki przyjęć. Istnieją cztery podstawowe formy kształcenia doktorantów:

- (1) studia w pełnym wymiarze (stacjonarne) z państwowym stypendium (studia finansowane przez państwo),
- (2) studia w pełnym wymiarze (stacjonarne) bez państwowego stypendium,
- (3) studia w niepełnym wymiarze (niestacjonarne),
- (4) samodzielne przygotowanie się do uzyskania stopnia doktorskiego.

Istnieją dwa prawnie wyodrębnione elementy procedury prowadzącej do stopnia doktorskiego. Po pierwsze, istnieje program kształcenia, który trwa 6 semestrów i odpowiada łącznie 180 punktom. Zajęcia dydaktyczne stanowią integralną część fazy przygotowania do doktoratu. Po drugie, oprócz ukończenia kształcenia, procedura przyznawania stopnia doktorskiego wymaga opanowania dwóch języków obcych na średnim poziomie oraz przedstawienia pisemnej rozprawy wspartej publikacjami naukowymi. Kandydaci muszą zdać dwa ustne egzaminy doktorskie i publicznie obronić rozprawę. Oprócz indywidualnej pracy badawczej studia doktoranckie obejmują kształcenie przygotowujące do badań na poziomie ISCED 6.

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2005 r. przewiduje przyznawanie **wspólnych lub**

Źródło: Eurydice

□ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	⋮	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	┆	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Studia magisterskie akredytuje się w sposób ciągły. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2005 r. studia magisterskie mogą trwać 2-4 semestry.

Zaawansowane kształcenie zawodowe na poziomie ISCED 5B (*felsőfokú szakképzés*) kończy się *bizonyítvány*, tj. świadectwem, a nie takim tytułem jak *oklevél*. Zaawansowane kształcenie zawodowe prowadzi do kwalifikacji końcowych, które zapewniają dostęp do rynku pracy lub umożliwiają zwolnienie z części dowolnego programu studiów pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5A, odpowiadającej maksymalnie 60 punktom.

Kwalifikacje *alapképzésre épülő szakirányú továbbképzés* nie stanowią wyższych kwalifikacji i nie umożliwiają dostępu do *doktori fokozat*.

Kształcenie nauczycieli (*tanárképzés*) odnosi się do nauczycieli szkół średnich I i II stopnia. Zgodnie z nowymi zasadami i przepisami, warunkiem podjęcia pracy w zawodzie nauczycielskim (*tanár*) jest posiadanie *mesterfokozat* (tytułu magisterskiego); w tym przypadku studia magisterskie trwają pół roku dłużej niż na innych kierunkach, ponieważ integralną częścią studiów jest praktyka pedagogiczna, odpowiadająca 30 punktom. Nauczyciele szkół podstawowych (*tanítók*) na Węgrzech muszą ukończyć specjalny cykl kształcenia (zarówno teoretycznego, jak i praktycznego w zakresie metodyki i pedagogiki) na poziomie *alapfokozat*.

WĘGRY

podwójnych tytułów/stopni międzynarodowych przez dwie lub większą liczbę uczelni. Z uwagi na to, że przyznawanie wspólnych tytułów/stopni jest możliwe dopiero od marca 2006 r., doświadczenia w tym zakresie są ograniczone.

Sieć ekspertów przygotowała dokument koncepcyjny dotyczący tworzenia **Krajowej Struktury Kwalifikacji**. Ma to być „kompleksowa” struktura, która określa wspólne ramy dla systemów kwalifikacji różnych podsektorów edukacji (edukacji publicznej, kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego, kształcenia dorosłych), z wykorzystaniem podejścia opartego na efektach. Komisja międzywydziałowa/resortowa opracuje szczegóły struktury, zanim projekt zostanie przedłożony rządowi jesienią 2007 r. Wprowadzanie struktury ma być finansowane w ramach Nowego Planu Rozwoju Węgier na lata 2007-2013 (Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia dla Węgier).

ECTS jest jedynym istniejącym systemem punktowym. Odpowiednie przepisy obowiązują od listopada 2000 r., a system został powszechnie wprowadzony w praktyce w roku akademickim 2003/04. ECTS jest obowiązkowy i stosowany zarówno do celów transferu, jak i akumulacji.

Suplement do dyplomu jest wydawany przez uczelnie od lipca 2003 r. Od marca 2006 r.,

zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2005 r., wszystkie uczelnie wydają ten dokument automatycznie i bezpłatnie w języku węgierskim i angielskim i/lub (na życzenie studenta) w języku mniejszości etnicznej, jeżeli studia były prowadzone w tym języku. Na wszystkich poziomach studiów bezpłatnie wydaje się pierwszy egzemplarz suplementu.

Rozwiązania motywujące i kontrolne stosuje się w odniesieniu do większości aspektów Procesu Bolońskiego. W celu zachęcenia uczelni do pełnego wprowadzenia struktury trzystopniowej, władze publiczne wprowadziły na poziomie krajowym rozwiązania finansowe i administracyjne oraz zorganizowały doradztwo (np. opracowywanie efektów kształcenia dla nowej struktury studiów, dyskusje na temat propozycji z odpowiednimi przedstawicielami rynku pracy oraz dotacje na opracowywanie nowych programów nauczania w ramach Narodowego Planu Rozwoju). Wnioskodawcy mogą występować o dotacje w ramach konkursów. Wysokość zachęt finansowych jest uzależniona od rodzaju i treści wniosku (np. nowy program nauczania, zapewnianie jakości itp.). Wykorzystanie dotacji jest monitorowane.

Jeśli chodzi o ECTS, Krajowa Rada ds. Punktów, która prowadzi również takie działania wspomagające, jak ogólne monitorowanie

stosowania punktów, zapewniła wsparcie w postaci fachowej pomocy, punktów informacyjnych oraz innych usług administracyjnych i doradczych.

Krajowy Ośrodek Europass zapewnia obsługę administracyjną i doradztwo, aby zachęcić uczelnie do pełnego wprowadzenia suplementu do dyplomu. Ośrodek ten odpowiada również za działania kontrolne.

Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (Węgierska Komisja Akredytacyjna) została utworzona w 1993 r. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2005 r. Komisja odpowiada za **zapewnianie jakości** w odniesieniu do uczelni i programów studiów (akredytacje) oraz wspiera uczelnie w opracowywaniu wewnętrznych mechanizmów zapewniania jakości. Akredytacje podlegają obowiązkowo wszystkie rodzaje uczelni i programów studiów.

Węgierska Komisja Akredytacyjna jest niezależnym organem eksperckim, złożonym z 29 członków pracujących w uczelniach i placówkach badawczych. W posiedzeniach plenarnych tego organu biorą udział dwaj członkowie-studenci bez prawa głosu, reprezentujący Konferencję Organizacji Studenckich (*Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája*) i Krajowe Zrzeszenie Doktorantów

WĘGRY

(*Doktoranduszok Országos Szövetsége*). Udział studentów jest formalnie uregulowany i obowiązkowy. Komisja może zapraszać na swe posiedzenia doradców z dziedzin, które nie są reprezentowane przez pełnoprawnych członków (obecnie pięciu), i stałych uczestników (obecnie sześciu). Doradcy i stali uczestnicy biorą udział w dyskusji, ale nie mają prawa głosu. Okazjonalnie zaprasza się również ekspertów zagranicznych.

Komisja ma dziewięcioosobową Międzynarodową Radę Konsultacyjną (*Nemzetközi Tanácsadó Testület*). Zadaniem Rady jest monitorowanie i ocena zasad działania, procedur oraz wymogów i praktyk akredytacyjnych Komisji. Zadania te należy wykonywać ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowych wymogów i zasad harmonizacji.

Jeśli chodzi o **ocenę wewnętrzną**, uczelnie obowiązkowo przygotowują roczne uczelniane raporty z oceny, które przedkłada się pod dyskusję i głosowanie radzie uczelni. W ramach procedury akredytacji i procedury kontroli okresowej uczelnie są również zobowiązane do przygotowywania dokumentacji dotyczącej samooceny zgodnie ze szczegółowymi wskazówkami Komisji Akredytacyjnej. Studenci uczestniczą w ocenie na poziomie uczelni. Roczny uczelniany raport z oceny zatwierdza Senat, w którego skład wchodzi przedstawiciele

studentów. W dokumentach dotyczących samooceny studenci mają możliwość wyrażenia swych opinii.

Ocena zewnętrzna jest długotrwałym i wielopłaszczyznowym procesem. Uczelnia przygotowuje dokumentację i raport z samooceny na podstawie wskazówek Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej. Komisja Akredytacyjna powołuje Akredytacyjną Komisję Wizytującą (*Látogató Bizottság*), której skład jest zróżnicowany, zależnie od rodzaju uczelni, liczby wydziałów i liczby programów studiów. Na podstawie raportu z samooceny, doświadczeń, udokumentowanych rozmów i spotkań w trakcie wizytacji Akredytacyjna Komisja Wizytująca przygotowuje własny raport dla Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej. Raport, uwagi i ocenę przekazuje się uczelni, która ma możliwość przedstawienia dalszych uwag. Uzupełniony w ten sposób raport trafia na zgromadzenie plenarne Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej, podczas którego jest finalizowany.

W trakcie oceny zewnętrznej Akredytacyjna Komisja Wizytująca spotyka się ze studentami oraz ich przedstawicielami i przeprowadza rozmowy zgodnie z ustalonymi wskazówkami. Na poziomie krajowym deleguje się jednego przedstawiciela Konferencji Organizacji Studenckich (*Hallgatói Önkormányzatok*

Országos Konferenciája) i jednego przedstawiciela Krajowego Zrzeszenia Doktorantów (*Doktoranduszok Országos Szövetsége*), którzy regularnie uczestniczą w posiedzeniach Węgierskiej Rady Akredytacyjnej.

Akredytacja jest obowiązkowa i obejmuje dwie odrębne procedury. Z jednej strony obejmuje ocenę uczelni (działalności dydaktycznej i jej warunków, działalności badawczej i bazy naukowej, kadry, struktury organizacyjnej i infrastruktury), a z drugiej strony ocenę samych programów studiów (treści programu nauczania, proporcji kształcenia praktycznego i teoretycznego, kwalifikacji kadry i infrastruktury).

Każda uczelnia obowiązkowo poddaje się akredytacji co 8 lat i okresowej kontroli po 4 latach. Podsumowanie wyników akredytacji publikuje się w Biuletynie Akredytacyjnym (*Akkreditációs Értesítő*) i na stronie internetowej Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej. Uprawnienia do badania działalności finansowej uczelni posiada Państwowy Urząd Kontroli (*Állami Számvevőszék*).

Węgierska Komisja Akredytacyjna jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2000 r. Komisja należy

WĘGRY

także do Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) i Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku polskim
4 czerwca 1999 (okres obowiązywania: 12 czerwca 1999 – 1 marca 2006)	Ustawa nr LII z 1999 r. w sprawie integracji uczelni (pierwszy krok w kierunku linearnego systemu studiów)	A felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX törvény módosításáról szóló 1999. LII. Törvény
29 listopada 2000 (okres obowiązywania: 7 grudnia 2000 – 13 kwietnia 2006)	Rozporządzenie Rady Ministrów 200/2000 (XI. 29.) w sprawie wprowadzania systemu punktowego i centralnej rejestracji uczelnianych systemów punktowych	A felsőoktatási tanulmányi pontrendszer (kreditrendszer) bevezetéséről és az intézményi kreditrendszerek egységes nyilvántartásáról szóló 200/2000 (XI. 29.) Korm. rendelet
24 grudnia 2001 (weszła w życie 1 stycznia 2002)	Ustawa nr XCIX z 2001 r. w sprawie wprowadzania ECTS	A felsőoktatási képesítéseknek az európai régióban történő elismeréséről szóló, 1997. április 11-én, Lisszabonban aláírt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2001. évi XCIX. törvény
3 czerwca 2003 (okres obowiązywania: 1 lipca 2003 – 1 marca 2006)	Ustawa nr XXXVIII z 2003 r. w sprawie wprowadzania suplementu do dyplomu	A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 2003. évi XXXVIII. Törvény
29 listopada 2005 (weszła w życie 1 marca 2006)	Ustawa nr CXXXIX z 2005 r. o szkolnictwie wyższym	A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. Törvény
22 grudnia 2005 (weszło w życie 30 grudnia 2005)	Rozporządzenie Rady Ministrów 289/2005 (22.XII) określające nową strukturę studiów	A felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. Rendelet
28 marca 2006 (weszło w życie 1 lipca 2006)	Rozporządzenie Rady Ministrów 69/2006 w sprawie Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej Szkolnictwa Wyższego	A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottságról szóló 69/2006 (III. 28.) Korm. rendelet

Strony internetowe

Strona internetowa Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej – bardziej szczegółowe informacje o wynikach akredytacji: <http://www.mab.hu>

Zalecenia z posiedzenia Międzynarodowej Rady Konsultacyjnej Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej w 2006 r.: <http://www.mab.hu/doc/recomFinal0606.doc>

Ocena zewnętrzna Węgierskiej Komisji Akredytacyjnej: <http://www.mab.hu/english/doc/extevalhac.pdf>

IRLANDIA

Większość uregulowań związanych z Procesem Bolońskim w uczelniach jest zawarta w ustawie o uniwersytetach i ustawie o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) uchwalonych, odpowiednio, w 1997 i 1999 r.

Trzystopniowa struktura studiów istniała już przed Procesem Bolońskim. Wszyscy studenci odbywają studia w tej strukturze, która obejmuje wszystkie programy na poziomie ISCED 5A we wszystkich uczelniach. Kwalifikacje przyznaje się zgodnie z przepisami ww. ustaw.

Tytuły licencjackie/inżynierskie (*Bachelor*) przyznaje się na ogół po 3-4 latach, ale na określonych kierunkach, np. medycynie i architekturze, studia te mogą trwać dłużej. Studia kończące się tytułem magisterskim (*Master*) lub innymi kwalifikacjami na poziomie studiów II stopnia trwają od roku do 3 lat.

Niektóre uczelnie prowadzą również studia na poziomie ISCED 5B, które składają się jednak tylko z jednego cyklu. Studenci mogą przechodzić na studia licencjackie/ inżynierskie typu *Honours Bachelor* zależnie od osiągnięć wymaganych na tych studiach, a następnie na studia drugiego i trzeciego stopnia.

Studia doktoranckie odpowiadają co najmniej 3 latom studiów w pełnym wymiarze

(stacjonarnych). Studenci przyjmowani na te studia legitymują się na ogół tytułem *Master*, ale w nielicznych przypadkach mogą je również podjąć studenci bez tytułu magisterskiego, posiadający na przykład tytuł licencjacki/ inżynierski z wyróżnieniem (*first class Bachelors degree with Honours*). Studia **doktoranckie** polegają zwykle na prowadzeniu badań pod kierunkiem opiekuna, których wynikiem jest rozprawa. Istnieje niewielka liczba programów (specjalistyczne kształcenie rozwijające umiejętności prowadzenia badań, pogłębiające wiedzę o środowisku naukowym itp.), których znaczną część – oprócz przygotowywania rozprawy – stanowią zajęcia dydaktyczne. Takie zajęcia odbywają się równoległe z badaniami.

Studenci przygotowujący się do doktoratu mogą otrzymywać stypendia.

Na podstawie ustawy o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) z 1999 r., Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (*Higher Education and Training Awards Council, HETAC*) może zawierać umowy z innymi organami zajmującymi się przyznawaniem kwalifikacji w celu prowadzenia wspólnych studiów i przyznawania **wspólnych tytułów/stopni**. Miało to już miejsce kilkakrotnie, a obecnie rozważa się szereg dodatkowych propozycji. W 2005 r. HETAC opublikowała

swą politykę i kryteria dotyczące prowadzenia wspólnych studiów i przyznawania wspólnych tytułów/stopni, wspólnej akredytacji oraz akredytacji wspólnie prowadzonych studiów.

W kilku przypadkach Dubliński Instytut Techniki (*Dublin Institute of Technology, DIT*) uzgodnił wspólne kwalifikacje przyznawane po ukończeniu studiów. Wspólnych kwalifikacji nie przyznaje się jeszcze w sektorze uniwersytetów. Istnieje jednak wiele przykładów wspólnych programów z innymi irlandzkimi, europejskimi i zagranicznymi uczelniami partnerskimi. Niektóre wspólne programy kończą się podwójnymi kwalifikacjami lub jednym tytułem/stopniem z dodatkowym świadectwem przedstawiającym wspólny charakter studiów. Szereg irlandzkich uniwersytetów należy do konsorcjów w ramach programu Erasmus Mundus oraz innych programów i przygotowuje się do przyznawania takich kwalifikacji od kilku lat.

Krajowa Struktura Kwalifikacji, która funkcjonuje od 2003 r., obejmuje wszystkie poziomy kształcenia, od kształcenia elementarnego do poziomu doktoranckiego. Po spotkaniu ministrów Bergen Irlandia zgodziła się przeprowadzić w ramach projektu pilotażowego auto-certyfikację zgodności Irlandzkiej Krajowej Struktury Kwalifikacji z ramową strukturą

IRLANDIA

bolońską. Ten proces weryfikacji został pomyślnie zakończony w listopadzie 2006 r.

ECTS jest włączony do krajowego systemu kwalifikacji Rady ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (*HETAC*) od 1989 r. i jest wprowadzany na studiach prowadzonych w uczelniach akredytowanych przez *HETAC*. ECTS nie jest wprawdzie obowiązkowy, ale jest stosowany (zarówno do celów transferu, jak i akumulacji) w praktyce przez te uczelnie.

Wszyscy studenci w uczelniach, które realizują programy akredytowane przez *HETAC*, są objęci systemem punktowym niezależnie od kategorii danego studenta i trybu studiów (tj. na studiach pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia, kończących się kolejnymi tytułami/stopniami). Opracowując koncepcję programów, uczelnie akredytowane przez *HETAC* obowiązkowo podają liczbę punktów za każdy moduł.

W Dublińskim Instytucie Techniki ECTS funkcjonuje od połowy lat 90. We wszystkich programach należy podać liczbę punktów przypadających na każdy moduł/ przedmiot.

Wszystkie uniwersytety stosują obecnie ECTS w ramach wszystkich programów kończących się tytułem *Bachelor* i ECTS stanowi podstawę przyznawania tych kwalifikacji.

Nie wprowadzono jeszcze szczegółowych zasad stosowania ECTS w ramach wszystkich uniwersyteckich programów studiów II i III stopnia. Opracowano już jednak ogólną koncepcję studiów kończących się tytułem *Master* pod kątem punktów ECTS. Również studia doktoranckie zaczyna się opisywać w tych ogólnie zarysowanych kategoriach, aby określić nakład pracy studenta, ale podział tego nakładu pracy na moduły i inne jednostki na tych poziomach jest obecnie mniej szczegółowy niż na poziomie studiów pierwszego stopnia.

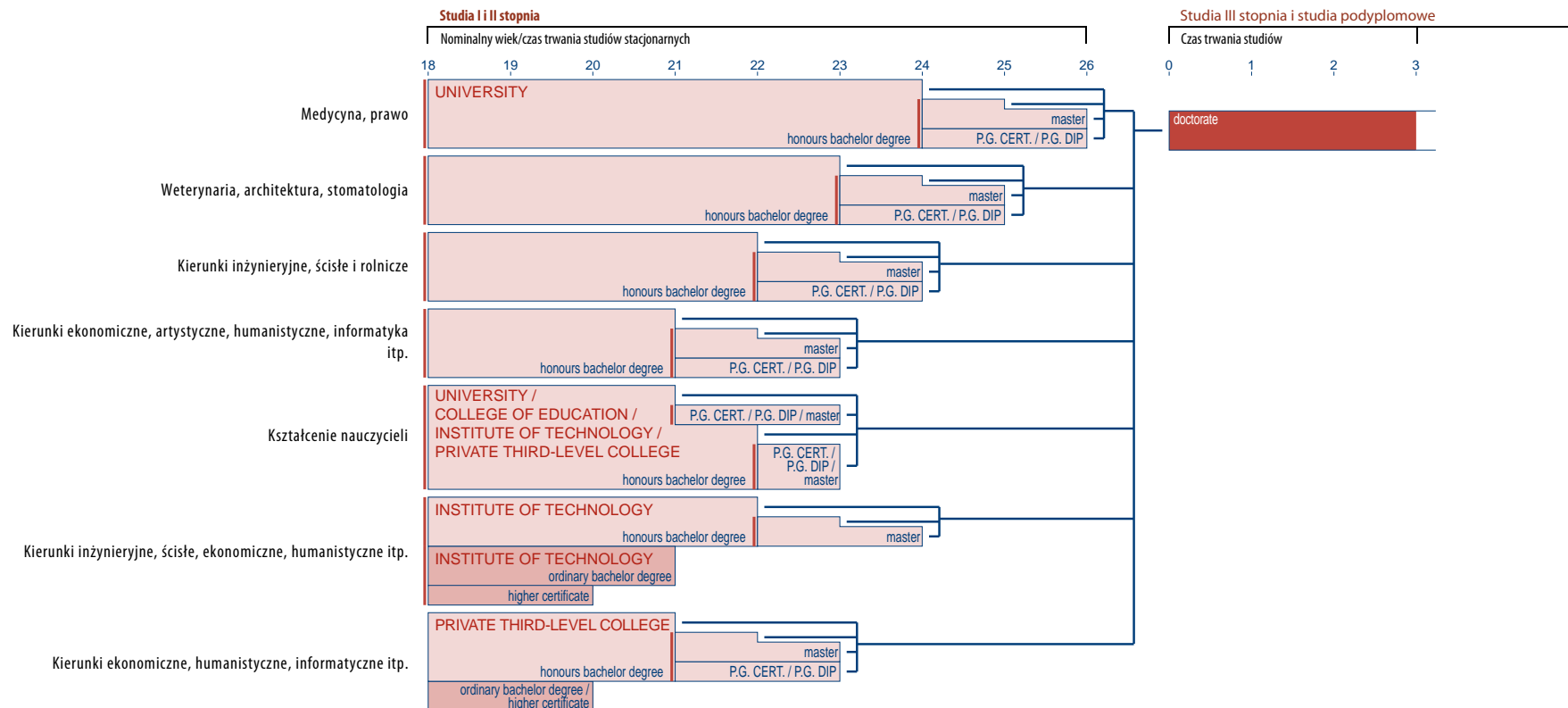
Suplement do dyplomu (zgodny ze wzorem UE/Rady Europy/UNESCO) został wprowadzony na poziomie krajowym w 2005 r. W uczelniach nienależących do sektora uniwersyteckiego suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie w języku angielskim wszystkim absolwentom. Pięć uniwersytetów wydaje suplementy do dyplomu automatycznie w języku angielskim wszystkim absolwentom. Dwa inne uniwersytety nie rozpoczęły jeszcze wydawania suplementu. Suplement jest jednak wydawany na życzenie absolwenta. Uruchomiono projekt, którego celem jest wydawanie go wszystkim studentom automatycznie i bezpłatnie od 2007 r.

W związku z tym, że trzystopniowa struktura studiów funkcjonuje powszechnie już od dawna,

nie istnieją **rozwiązania motywujące**. Jeśli chodzi o powszechne wprowadzanie ECTS, w jednej uczelni wprowadza się stopniowo w roku akademickim 2006/07 nowy system informatyczny, który można uznać za ułatwienie. Nadzór nad wydawaniem suplementu sprawuje Krajowa Grupa Koordynacyjna (*National Steering Group*), złożona z przedstawicieli wszystkich środowisk związanych ze szkolnictwem wyższym. Niezwykle istotną rolę w promowaniu suplementu odgrywa również krajowy ośrodek EUROPASS.

Zapewnianiem jakości zajmuje się **5 krajowych agencji**, tj. Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego (*Higher Education Authority, HEA*), Krajowy Urząd ds. Kwalifikacji w Irlandii (*National Qualifications Authority of Ireland, NQAI*), Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (*Higher Education and Training Awards Council, HETAC*), Dubliński Instytut Techniki (*Dublin Institute of Technology*) oraz Komisja Uniwersytetów Irlandzkich ds. Jakości (*Irish Universities Quality Board, IUQB*).

Ustawa o uniwersytetach (1997) zobowiązuje uniwersytety do wprowadzenia i stosowania procedur zapewniania jakości oraz organizowania oceny efektywności tych procedur. Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego (*HEA*), który powstał w 1972 r., ma wspierać rozwój i koordynację

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

P.G. CERT. Postgraduate Certificate | P.G. DIP. Postgraduate Diploma

IRLANDIA

państwowych inwestycji w szkolnictwie wyższym. Do jego ustawowych zadań należy: wspomaganie uniwersytetów w realizacji ich celów w zakresie zapewniania jakości, ocena opracowywanych przez uniwersytety procedur zapewniania jakości i przygotowywanie raportów na ten temat, oraz doradztwo na rzecz uniwersytetów w sprawach związanych z oceną efektywności procedur zapewniania jakości.

Krajowy Urząd ds. Kwalifikacji w Irlandii (NQAI), utworzony na podstawie ustawy o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) z 1999 r., odpowiada za funkcjonowanie Krajowej Struktury Kwalifikacji oraz promowanie standardów w tzw. *further education* i szkolnictwie wyższym. Cele te są realizowane poprzez procedury zapewniania jakości Rad ds. Kwalifikacji (*Awards Councils*) i działania NQAI w zakresie zapewniania jakości w odniesieniu do Dublińskiego Instytutu Techniki.

Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (HETAC) została utworzona na podstawie ustawy o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) z 1999 r. W skład jej organów zarządzających wchodzi osoby z międzynarodowym doświadczeniem w zakresie szkolnictwa wyższego i systemów zapewniania jakości z Europy i Ameryki Północnej. Ustawa przewiduje również udział przedstawiciela studentów. HETAC jest organem

odpowiedzialnym za przyznawanie kwalifikacji w instytutach techniki i innych uczelniach zawodowych. Rada przekazała swe uprawnienia do przyznawania kwalifikacji instytutom techniki. W ramach swych ustawowych zadań musi ona uzgadniać procedury zapewniania jakości z podległymi uczelniami i wspólnie oceniać z nimi efektywność tych procedur. Wszystkie uczelnie w pierwszej kolejności same odpowiadają za tworzenie procedur zapewniania jakości zgodnie ze wskazówkami i kryteriami HETAC. HETAC odpowiada zarówno za akredytację, jak i za ocenę zewnętrzną. W ramach tych ocen każda uczelnia jest zobowiązana do przeprowadzania samooceny, której wyniki udostępnia się zespołowi oceniającemu. Zespół złożony z ekspertów zagranicznych i krajowych przeprowadza akredytację programów, akredytację działań realizowanych na zasadzie przekazania uprawnień (akredytację uczelni), akredytację badań oraz ocenę działań w zakresie zapewniania jakości. W trakcie tego procesu odbywa się rozmowy ze studentami i absolwentami, a ich opinie mogą mieć znaczny wpływ na postanowienia tych zespołów. HETAC podjęła decyzję o publikowaniu wszystkich raportów od czerwca 2006 r. Współpracuje ona również aktywnie z uczelniami, aby

zagwarantować, że zalecenia będą wdrażane, a uwagi uwzględniane.

Ustawa o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) z 1999 r. przewiduje ocenę HETAC co pięć lat (dokonywaną przez międzynarodowy zespół ekspertów). Taką ocenę przeprowadzono w 2006 r., uwzględniając również „Europejskie standardy i wskazówki dotyczące zapewniania jakości”. W raporcie stwierdza się, że HETAC wypełnia swoje ustawowe zadania i spełnia wszystkie standardy zawarte w „Europejskich standardach i wskazówkach dotyczących zapewniania jakości”. Dubliński Instytut Techniki (DIT) został utworzony w 1992 r. w wyniku połączenia sześciu kolegiów uprawnionych do przyznawania kwalifikacji. Ich uprawnienia w zakresie przyznawania kwalifikacji zostały przekazane nowemu Dublińskiemu Instytutowi Techniki na podstawie ustawy o DIT z 1992 r.; po przeprowadzeniu oceny międzynarodowej w 1996 r. uprawnienia w tym zakresie rozszerzono o przyznawanie tytułów/stopni (*Bachelor, Master* i *PhD*).

O ile Dubliński Instytut Techniki (DIT) odpowiada przede wszystkim za realizację procedur, zadaniem Krajowego Urzędu ds. Kwalifikacji w Irlandii jest ocena tych procedur. DIT poddał się ostatnio ocenie zewnętrznej, przeprowadzonej przez Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie

IRLANDIA

(*European Universities Association, EUA*) na zlecenie Krajowego Urzędu ds. Kwalifikacji w Irlandii (NQAI). Raport zespołu oceniającego i odpowiedź Instytutu na raport są dostępne zarówno na stronie internetowej NQAI, jak i na stronie DIT (<http://www.dit.ie>).

Komisja Uniwersytetów Irlandzkich ds. Jakości (IUQB), organ międzyuniwersytecki, którego zadaniem jest współpraca w zakresie doskonalenia procedur zapewniania jakości, i Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego (HEA) zleciły EUA przeprowadzenie szerokiej, niezależnej i obiektywnej oceny sytuacji w dziedzinie zapewniania jakości w irlandzkich uniwersytetach, przy pomocy ekspertów z Europy, Ameryki i Kanady. Ocena ta miała wesprzeć irlandzkie uniwersytety w dalszym doskonaleniu procedur zapewniania jakości, aby mogły one spełnić najwyższe światowe standardy i stosować najlepsze światowe praktyki.

Wyniki oceny procedur zapewniania jakości wskazują na to, że uniwersytety osiągnęły w tym zakresie znacznie więcej niż przewidują prawne wymogi określone w ustawie o uniwersytetach z 1997 r., wprowadzając solidne, funkcjonalne procedury zapewniania jakości, które działają efektywnie.

Studenci mają swych przedstawicieli m.in. w statutowych organach władz uczelni, Urzędzie ds. Szkolnictwa Wyższego (HEA), Krajowym Urzędzie ds. Kwalifikacji w Irlandii (NQAI), Radzie ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (HETAC) i Radzie ds. Kwalifikacji w *Further Education (Further Education and Training Awards Council, FETAC)*. Kwestia udziału studentów została jeszcze wyraźniej uwypuklona dzięki inicjatywom politycznym w dziedzinie zapewniania jakości, przedstawiającym propozycję systemu, w którym dostrzega się znaczenie studentów w tym procesie, a w szczególności w ocenie wydziałów prowadzących zajęcia dydaktyczne i jednostek bezpośrednio obsługujących studentów. To podejście jest wsparte przepisami, m.in. ustawą o uniwersytetach z 1997 r. i ustawą o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach) z 1999 r.

W październiku 2003 r. powstała Irlandzka sieć na rzecz jakości w szkolnictwie wyższym (*Irish Higher Education Quality Network*), mająca charakter sformalizowanej sieci. Sieć obejmuje najważniejsze organizacje zajmujące się lub wyraźnie zainteresowane zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym w Irlandii. Należą do niej uniwersytety, instytuty techniki, stowarzyszenie kolegiów prowadzących studia wyższe (*Higher Education Colleges Association*), HEA, HETAC,

IUQB, DIT, NQAI, przedstawiciele studentów oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki (*Department of Education and Science*).

Sieć stanowi forum do dyskusji na temat problematyki zapewniania jakości wśród najważniejszych krajowych środowisk zajmujących się zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym w Irlandii i umożliwia upowszechnianie najlepszych praktyk w zakresie zapewniania jakości wśród praktyków i decydentów działających w irlandzkim sektorze szkolnictwa wyższego.

Zarówno HEA, jak i HETAC są członkami Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), a NQAI ma status członka-kandydata.

HETAC zapewnia również obsługę sekretarską Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance in Higher Education, INQAAHE*).

IRLANDIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1992	Ustawa o Dublińskim Instytucie Techniki i ustawa o instytucie techniki	Dublin Institute of Technology Act & Institute of Technology Act
1997	Ustawa o uniwersytetach	Universities Act
1999	Ustawa o kwalifikacjach (edukacji i szkoleniach)	Qualifications (Education and Training) Act
2006	Ustawa o instytutach techniki	Institutes of Technology Act

Strony internetowe

Ministerstwo Edukacji i Nauki (*Department of Education and Science*): <http://www.education.ie>

Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego (*Higher Education Authority, HEA*): <http://www.heai.ie>

Krajowy Urząd ds. Kwalifikacji w Irlandii (*National Qualifications Authority of Ireland, NQAI*): <http://www.nqai.ie>

Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (*Higher Education and Training Awards Council, HETAC*): <http://www.hetac.ie>

Dubliński Instytut Techniki (*Dublin Institute of Technology, DIT*): <http://www.dit.ie>

ISLANDIA

Nowe ramowe przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego zostały przyjęte 1 lipca 2006 r. Wcześniej szkolnictwo wyższe podlegało przepisom ustawy o uniwersytetach uchwalonej w 1997 r.

W 2003 r. Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury utworzyło krajową grupę roboczą ds. Procesu Bolońskiego, której zadaniem jest koordynowanie i realizacja Procesu Bolońskiego oraz przedstawianie propozycji i wniosków dotyczących ewentualnych reform legislacyjnych i uregulowań prawnych. Grupa składa się z przedstawicieli ministerstwa, wszystkich uczelni i organizacji studenckich.

Islandzki system szkolnictwa wyższego opiera się na **trzystopniowej strukturze studiów**. Struktura studiów oparta na dwóch głównych cyklach (studiach licencjackich/inżynierskich i magisterskich) istnieje od dawna, równoległe ze studiami jednolitymi, kończącymi się tytułem *candidatus*, które trwają od czterech do sześciu lat. Studia licencjackie/ inżynierskie, kończące się tytułem *Bachelor*, zostały wprowadzone w latach 40., a studia magisterskie, kończące się tytułem *Master*, w latach 50. W ostatnich latach studia na poziomie *candidatus* na wielu kierunkach zostały przekształcone w system dwustopniowy. Pozostałością jednolitej struktury na poziomie *candidatus* są studia na kierunkach medycyna i stomatologia. Nowe przepisy z 2006

r. zobowiązują uczelnie do przyjęcia systemu trzystopniowego.

Istnieje możliwość przechodzenia z (zawodowo ukierunkowanych) studiów na poziomie ISCED 5B na studia (licencjackie/inżynierskie i/lub magisterskie) na poziomie ISCED 5A.

Studia doktoranckie są prowadzone przez dwie uczelnie w kilku dziedzinach. W niektórych dziedzinach studenci mogą podjąć studia doktoranckie nie ukończywszy studiów magisterskich, ale w tym przypadku studia doktoranckie trwają dłużej. Studia doktoranckie obejmują zajęcia dydaktyczne, które stanowią zwykle ok. 15% programu. Każda uczelnia, która posiada uprawnienia do przyznawania tytułów/ stopni po studiach drugiego i trzeciego stopnia, sama decyduje o czasie trwania i formie studiów. Kształcenie teoretyczne stanowi element studiów doktoranckich zależnie od charakteru badań i odbywa się równoległe z indywidualną pracą badawczą. Doktorantów uznaje się zarówno za studentów, jak i za młodych pracowników naukowych, co umożliwia aktywny udział w środowisku naukowym, a równocześnie korzystanie z dodatkowych świadczeń dla studentów.

ECTS jest stosowany w większości uczelni równoległe z krajowym systemem punktowym od 1990 r. Krajowy system punktowy, w którym jeden punkt odpowiada dwóm punktom ECTS,

opiera się na takich samych zasadach jak ECTS i jest stosowany przez wszystkie uczelnie. Punkty ECTS są przyporządkowane wszystkim przedmiotom w ramach wszystkich programów studiów i uwzględniają nakład pracy studenta, obecność na zajęciach, pracę w domu i egzaminy. ECTS stosuje się do celów transferu i akumulacji punktów.

Wszystkie uczelnie wprowadziły **suplement do dyplomu** dla absolwentów w 2004 r. Wszyscy studenci otrzymują suplement automatycznie i bezpłatnie. Jest on wydawany w języku angielskim, ale niektóre uczelnie wydają go również w języku islandzkim.

Przepisy nie przewidują specjalnych finansowych **rozwiązań motywujących**, które miałyby ułatwiać wprowadzanie struktury trzystopniowej, ECTS czy suplementu do dyplomu, ponieważ zostały już one w pełni wprowadzone. Nowe przepisy z 2006 r. są jednak bardzo precyzyjne w odniesieniu do struktury studiów, zobowiązując uczelnie do prowadzenia studiów w strukturze trzystopniowej oraz stosowania ECTS i suplementu jako standardowej procedury.

Podstawę prawną przyznawania **wspólnych tytułów/stopni** międzynarodowych stanowi nowa ustawa o szkolnictwie wyższym. Wspólne studia są prowadzone na niektórych kierunkach.

Na podstawie nowych przepisów w 2006 r. przyjęto **Krajową Strukturę Kwalifikacji**.

ISLANDIA

Koncentruje się ona na strukturze kwalifikacji przypisanych poszczególnym tytułom/ stopniom. Uczelnie są zobowiązane do określenia wiedzy, umiejętności i kompetencji, jakie studenci będą posiadać w momencie uzyskania tytułu/stopnia.

W 2004 r. Ministerstwo Edukacji utworzyło specjalną komisję ds. jakości w sektorze edukacji (*Gæðahópur*). Ma ona przedstawić sytuację dotyczącą kwestii jakości na wszystkich poziomach edukacji. W pracach dotyczących szkolnictwa wyższego znaczenie pierwszoplanowe miał Proces Boloński.

Ogólne przepisy dotyczące **zapewniania jakości** w szkolnictwie wyższym są zawarte w ustawie o szkolnictwie wyższym z 2006 r. i rozporządzeniach z tego samego roku.

W 2006 r. w Ministerstwie Edukacji, Nauki i Kultury utworzono Biuro Ocen i Analiz (*Mats-og greiningarsvið*), które działa na poziomie krajowym. Jego zadaniem jest nadzorowanie procesów zewnętrznego zapewniania jakości,

określonych w ustawie o szkolnictwie wyższym z 2006 r.

Zgodnie z przepisami, każda uczelnia samodzielnie tworzy formalny **system wewnętrznej kontroli jakości**. Procedura oceny programów na poziomie szkolnictwa wyższego obejmuje samoocenę dokonywaną przez daną uczelnię i publikację końcowego raportu.

W rozporządzeniu dotyczącym zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym stwierdza się, że w skład zespołu przeprowadzającego samoocenę w uczelni muszą wchodzić studenci. Powinni oni uczestniczyć na przykład w ocenie zajęć dydaktycznych.

W przepisach stwierdza się również, że **zewnętrzna ocena** określonych jednostek uczelni lub całej uczelni może być przeprowadzona z inicjatywy Ministerstwa Edukacji. Do przeprowadzenia takiej oceny powołuje się zespół zewnętrznych, niezależnych specjalistów. Zespół przeprowadzający ocenę

środowiskową (*peer review*) składa się z 3-6 osób. W skład zespołu muszą wchodzić osoby, które posiadają kwalifikacje w danej dziedzinie studiów lub szerokie doświadczenie zawodowe w zakresie szkolnictwa wyższego, kontroli jakości i zatrudnienia absolwentów. Żaden z członków zespołu przeprowadzającego ocenę środowiskową nie może być w jakikolwiek sposób związany z ocenianą uczelnią. Co najmniej jeden członek zespołu musi być zatrudniony poza granicami Islandii. W wizytacjach uczestniczą studenci. W trakcie każdej wizytacji zespół dokonujący oceny środowiskowej przeprowadza rozmowy z 8-12 studentami, a podczas przygotowywania programu wizytacji Ministerstwo Edukacji i osoba kontaktowa w danej uczelni konsultuje się z przedstawicielami studentów, aby zapewnić możliwość kontaktu.

Zgodnie z rozporządzeniami z 2006 r. termin i zakres oceny zewnętrznej ustala Minister Edukacji. Oceny zewnętrzne przeprowadzone w ostatnich latach koncentrowały się głównie na

BA
B. Ed.
BFA
B. Mus.
BS
Cand. med.
Cand. obst.
Cand. odont.

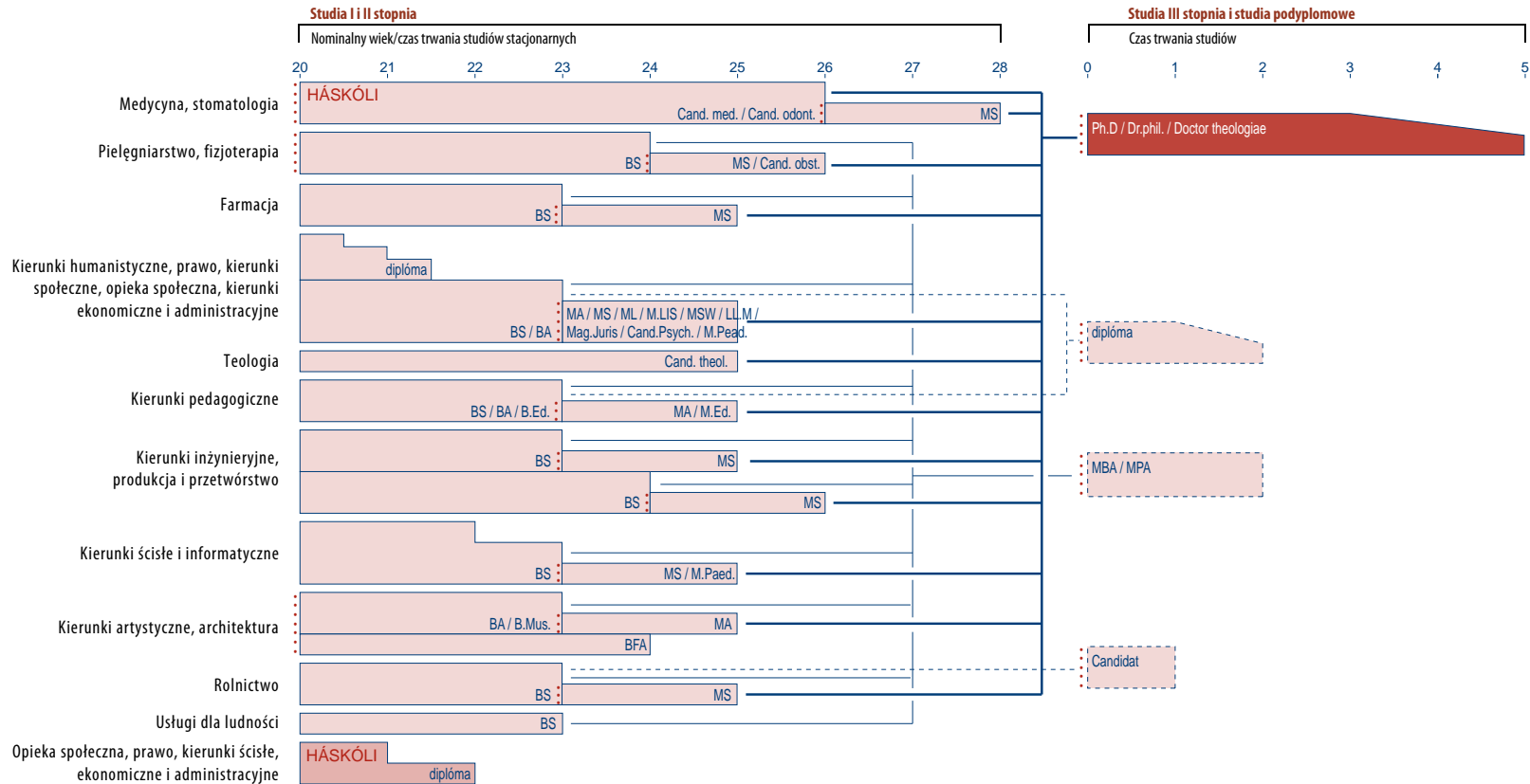
BA-gráða/Bachelor of Arts
B. Ed. - gráða/Bachelor of Education
BFA-gráða/Bachelor of Fine Arts
B. Mus.-gráða/Bachelor of Music
BS-gráða/Bachelor of Science
Candidatus medicinae
Candidatus obstetriciorum
Candidatus odontologiae

Cand. Psych.
Cand. theol.
Dr. phil.
LL.M
ML
MA
Mag. Juris
MBA

Candidatus psychologiae
Candidatus theologiae
Doctor philosophiae
Master of Law's
Master of Law
Master of Arts/Magister artium
Magister juris
Master of Business Administration

M. Ed.
M.LIS
MPA
M. Paed.
MS
MSW
Ph.D.

Master of Education
Master of Library and Information Science
Master of Public Administration
Magister Paedagogiae
Master of Science/Magister Scientiarum
Master of Social Work
Philosophiae Doctor/Doctor philosophiae

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Procedura selekcji na poziomie uczelnianym dotyczy wyłącznie studiów na następujących kierunkach: medycyna, fizjoterapia, kierunki artystyczne i architektura. Na kierunkach „stomatologia” i „pielęgniarstwo” po pierwszym semestrze stosuje się zasadę *numerus clausus*.

Studia prowadzące do kwalifikacji *Cand. theol.* zostaną przekształcone w 2007 r. w system obejmujący studia licencjackie (kończące się tytułem *BA*, 3 lata) i studia magisterskie (kończące się tytułem *MA*, 2 lata).

ISLANDIA

określonych programach w jednej uczelni lub wszystkich uczelniach. Przeprowadzono jednak również oceny koncentrujące się na administracji i zarządzaniu uczelniami prywatnymi. Za działania wynikające z oceny odpowiada Departament Kształcenia (*Menntaskrifstofa*) w Ministerstwie Edukacji.

Biuro Ocen i Analiz zleca zadania związane z zewnętrznym zapewnieniem jakości agencjom zajmującym się oceną. W związku z tym jego program działań nie przewiduje (międzynarodowej) oceny środowiskowej.

Zgodnie z nowymi przepisami z 2006 r. wszystkie uczelnie będą musiały wystąpić do Ministerstwa Edukacji o **akredytację** wszystkich swych programów. Ministerstwo zadecyduje wówczas, czy kierunki studiów spełniają standardy określone w nowych przepisach. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym 63/2006, Ministerstwo Edukacji przeprowadzi akredytację

wszystkich kierunków studiów w islandzkich uczelniach do 1 lipca 2008 r.

Ministerstwo Edukacji zawiera umowy o działalności ze wszystkimi uczelniami. Do każdej umowy załącza się wykaz tytułów/stopni, jakie dana uczelnia ma prawo przyznawać. Jeżeli uczelnia zamierza uruchomić nowy program lub przyznawać nowy tytuł/stopień, musi on zostać uznany przez Ministerstwo Edukacji i dopisany do wykazu. Ministerstwo Edukacji regularnie publikuje wykaz wszystkich tytułów/stopni, które są uznawane przez władze krajowe.

Uzgodniono trzyletni plan działań (2005-2007) dotyczący oceny uczelni. W planie określono rodzaje ocen, jakie będą przeprowadzane w tym okresie. Obejmuje on zarówno ocenę programów, jak i ocenę uczelni. Ocenę przeprowadzają na ogół niezależni eksperci spoza ministerstwa.

Ministerstwo Edukacji (czy Biuro Ocen i Analiz w ministerstwie) nie jest formalnie członkiem

Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), ale uczestniczy w jego pracach poprzez udział w posiedzeniach ENQA. W związku z tym, że ministerstwo nie jest niezależną agencją ds. zapewniania jakości, nie przewiduje się złożenia wniosku o pełnoprawne członkostwo w ENQA.

Ministerstwo Edukacji uczestniczy w działaniach Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) i Skandynawskiej sieci na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, NOQA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
2006	Ustawa o szkolnictwie wyższym nr 63/2006	Lög um háskóla nr. 63 /2006
2006	Rozporządzenie w sprawie akredytacji uczelni nr 1067/2006	Reglur um viðurkenningu háskóla nr. 1067/2006
2006	Rozporządzenie w sprawie wewnętrznego i zewnętrznego zapewniania jakości dydaktyki i badań nr x/2007	Reglur um innra og ytra gæðaeftirlit með kennslu og rannsóknnum nr. x/2007

WŁOCHY

Sektor uniwersytetów (ISCED 5A i ISCED 6) podlega przepisom rozporządzeń ministerialnych z 1999 i 2004 r. określających autonomię uniwersytetów i nową strukturę studiów.

Sektor uczelni zawodowych (ISECD 5B) podlega przepisom ustawy reformującej z 1999 r. o instytutach kształcenia na wysokim poziomie w dziedzinie sztuk pięknych i muzyki (*Alta Formazione Artistica e musicale*, AFAM).

Zgodnie z rozporządzeniem z 1999 r., które weszło w życie w 2001 r., i ustawą reformującą o AFAM z 1999 r., struktura studiów opiera się na **trzech głównych cyklach**.

Powyższe akty prawne uruchomiły zatem proces reformowania systemu szkolnictwa wyższego zgodnie z europejskim modelem nakreślonym w Procesie Bolońskim.

Na ich podstawie wszystkie uczelnie są zobowiązane do prowadzenia studiów w strukturze wyodrębniającej cykle.

Dodatkowo dla osób z tytułem przyznawanym po studiach pierwszego stopnia (*Laurea*, L) prowadzi się alternatywne studia odpowiadające co najmniej 60 punktom w krajowym systemie punktowym, które kończą się pośrednim tytułem na poziomie studiów drugiego stopnia (*Master universitario di I livello*). Ten drugi tytuł nie umożliwia dostępu do studiów doktoranckich. Studia kończące się tytułem *Master universitario*

di I livello umożliwiają zdobycie specjalizacji akademickiej lub zawodowej w określonych dziedzinach.

Osoby posiadające tytuł *Laurea* (L) mogą także kontynuować studia i uzyskać dyplom specjalizacji pierwszego stopnia (*Diploma di specializzazione di I livello*).

Studia kończące się tytułem *Laurea* (L) umożliwiają studentom zdobycie podstaw wiedzy naukowej i określonych umiejętności zawodowych. Studia drugiego stopnia (kończące się tytułem *Laurea specialistica*, określanym jako *Laurea magistrale*, LM, od 2005 r.) zapewniają absolwentom wykształcenie na zaawansowanym poziomie, przygotowując do pracy w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji.

Struktura obejmująca studia pierwszego i drugiego stopnia ma również zastosowanie do wszystkich programów na poziomie ISCED 5B.

Studenci studiów na poziomie ISCED 5B w uczelniach zawodowych mogą kontynuować studia na poziomie ISCED 5A w uniwersytetach. Aktualne przepisy przewidują uznawanie przez uniwersytety dotychczas zdobytej wiedzy i/lub umiejętności zawodowych w formie zaliczeń na poczet studiów uniwersyteckich.

Reforma obejmuje również studia trzeciego stopnia. Studia doktoranckie o profilu badawczym (*Dottorato di ricerca*) przygotowują

do prowadzenia specjalistycznych badań. Studia trwają co najmniej trzy lata. Warunkiem przyjęcia jest posiadanie tytułu *Laurea magistrale* (przyznawanego po studiach drugiego stopnia) i zdanie egzaminu konkursowego. Program studiów jest określony w regulaminach poszczególnych uczelni. Przepisy nie przewidują obowiązkowych zajęć przygotowawczych. Studia doktoranckie mogą obejmować okres pracy badawczej za granicą oraz okres kształcenia w publicznych lub prywatnych placówkach badawczych i laboratoriach przemysłowych. Studium tym nie przyporządkowuje się punktów, ponieważ opierają się one na indywidualnej pracy badawczej i grupowym uczestnictwie w seminariach.

Osoby, które zdały wstępny egzamin konkursowy, otrzymują stypendium od swego uniwersytetu. Uniwersytety mogą jednak ogłosić nabór na stanowiska *Dottorato di ricerca*, na których nie przysługuje stypendium. W tym przypadku studenci uczęszczający na zajęcia *dottorato* muszą płacić roczne wpisowe, którego wysokość ustalają poszczególne uniwersytety.

Jeśli kandydaci mają takie same osiągnięcia, podczas przyjęć na studia typu *Dottorato di ricerca* każdy uniwersytet uwzględnia sytuację materialną studentów oraz przyznane stypendia. Doktorantów nie uznaje się za młodych pracowników naukowych, lecz za studentów.

WŁOCHY

Studia specjalistyczne pierwszego i drugiego stopnia (*Corsi di specializzazione di primo i secondo livello*; w tym drugim przypadku dostęp wymaga posiadania *Laurea magistrale*) są prowadzone wyłącznie zgodnie z dyrektywami UE lub przepisami krajowymi. Umożliwiają one studentom zdobycie zaawansowanej wiedzy i umiejętności związanej z określonymi zawodami.

Studia uniwersyteckie drugiego stopnia, kończące się tytułem magisterskim (*Master universitario di II livello*), które odpowiadają co najmniej 60 punktom w krajowym systemie punktowym, umożliwiają zdobycie specjalizacji akademickiej lub zawodowej na wyższym poziomie. Warunkiem przyjęcia jest posiadanie tytułu *Laurea magistrale*. Od czasu reformy z 1999 r. wszystkie programy prowadzące do ww. tytułów/stopni mogą być przygotowywane i realizowane we współpracy z uczelniami zagranicznymi, a w związku z tym mogą kończyć się wspólnym tytułem/stopniem. W szczególności w rozporządzeniu ministerialnym nr 509/99 stwierdza się, że „na podstawie specjalnych umów” uniwersytety mogą także przyznawać tytuły „wraz z innymi włoskimi lub zagranicznymi uczelniami”.

Krajowa Struktura Kwalifikacji nie została jeszcze przyjęta i jest obecnie opracowywana. Struktura ta jest aktualnie przedmiotem dyskusji. Przewiduje się, że zostanie ona

przyjęta w terminie określonym w Komunikacie Bergeńskim.

W ramach reformy z 1999 r. wprowadzono krajowy system punktowy, który od 2001 r. opiera się na zasadach **ECTS**. W sektorze uniwersyteckim (ISCED 5A) i instytutach AFAM (ISCED 5B) chodziło przede wszystkim o wyraźniejsze ukierunkowanie tego systemu na studenta i zmniejszenie rozbieżności pomiędzy określonym w przepisach a faktycznym czasem trwania studiów. Punkty odzwierciedlają całkowity nakład pracy studenta (wymiar zajęć, samodzielną pracę, przygotowanie do egzaminu końcowego, praktyki itp.) i są stosowane zarówno do celów transferu, jak i akumulacji. Jeden punkt w krajowym systemie odpowiada 25 godzinom, a nakład pracy studenta studiów stacjonarnych w ciągu roku akademickiego odpowiada 60 punktom (1500 godzinom). Student może zebrać liczbę punktów wymaganą do uzyskania tytułu/stopnia bądź „przenieść” je na inne studia. Uniwersytety mogą również uznawać punkty uzyskane za doświadczenie zawodowe (akredytacja dotychczasowego kształcenia). ECTS jest obowiązkowy w ramach wszystkich programów studiów.

Na podstawie rozporządzeń reformujących z 1999 i 2004 r. wprowadzono również **suplement do dyplomu**, który od stycznia 2005 r. wydaje się wraz z wszystkimi tytułami/ stopniami

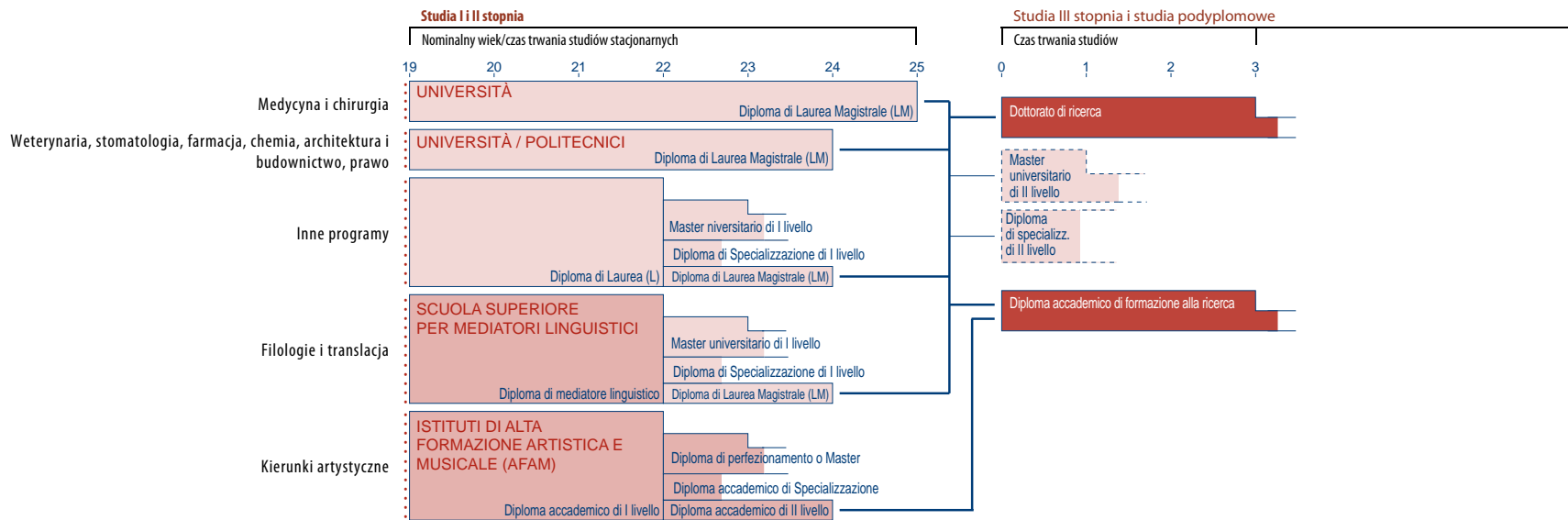
przyznawanymi zgodnie z nowymi przepisami. Rozporządzenie wydane w kwietniu 2004 r. na podstawie Komunikatu Berlińskiego potwierdza, że uniwersytety muszą wydawać suplement wszystkim absolwentom automatycznie i bezpłatnie w wersji dwujęzycznej (w języku włoskim i angielskim).

Zgodnie z rozporządzeniem prezydenckim z 2005 r. suplement muszą także wydawać instytuty AFAM.

W związku z tym, że pełne wdrożenie struktury trzystopniowej i suplementu do dyplomu zostało przewidziane w przepisach, rozwiązania motywujące i kontrolne nie były konieczne.

Zewnętrzną ocenę systemu szkolnictwa wyższego powierzono dwóm organom: Krajowej Komisji ds. Oceny Systemu Uniwersyteckiego (*Comitato nazionale per la valutazione del sistema universitario*, CNVSU) i Komisji ds. Oceny Badań (*Comitato di indirizzo per la valutazione della ricerca*, CIVR).

CNVSU, utworzona w 1999 r., jest organem odpowiedzialnym za **zapewnianie jakości**. Komisja ta ustala ogólne kryteria oceny wszystkich uniwersytetów i instytutów AFAM oraz opracowuje roczne raporty na temat oceny systemu szkolnictwa wyższego. Zachęca również do wprowadzania procedur, metod i praktyk służących zapewnianiu jakości oraz eksperymentowania w tym zakresie.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)			Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

WŁOCHY

Co trzy lata CNVSU ustala rodzaj informacji i danych, jakie powinny co roku przekazywać uniwersyteckie jednostki ds. oceny.

Na podstawie raportów uniwersyteckich jednostek ds. oceny i innych informacji, CNVSU opracowuje i realizuje roczne plany zewnętrznej oceny poszczególnych uczelni lub ich jednostek prowadzących zajęcia dydaktyczne. Przeprowadza się również fachową ocenę wniosków o utworzenie państwowych lub niepaństwowych uniwersytetów w celu nadania im uprawnień do przyznawania oficjalnie uznawanych tytułów/stopni.

CNVSU, której członkowie są powoływani na podstawie ministerialnego rozporządzenia, posiada status prawny niezależnego organu, samodzielnie współpracującego z poszczególnymi uniwersytetami oraz Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego i Nauki.

Nie istnieją uregulowania, które umożliwiałyby studentom udział w zarządzaniu CNVSU.

Poprzez CNVSU Włochy są pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia (*European Association for Quality Assurance, ENQA*) od 1998 r.

CNVSU nie należy do innych międzynarodowych sieci zajmujących się zapewnianiem jakości i nie podlega ocenie środowiskowej (*peer review*).

CIVR opracowała wskazówki dotyczące oceny badań; okresowe raporty z realizacji działań i roczny raport z oceny badań przesyła się do Ministerstwa Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Nauki, innych zaangażowanych ministerstw oraz Międzyresortowej Komisji ds. Planowania Gospodarczego. Głównym celem CIVR jest promowanie kultury oceny badań na poziomie krajowym i europejskim.

CIVR jest organem powoływanym przez rząd, którego kadencja trwa cztery lata. W skład tej komisji wchodzi siedmiu ekspertów naukowych, zarówno włoskich, jak i zagranicznych.

W najbliższej przyszłości planuje się połączenie CNVSU i CIVR w jedną agencję ds. oceny jakości.

W 2001 r. wprowadzono system **akredytacji** uniwersyteckich programów studiów. Uniwersytety opracowały właśnie nowe programy studiów i występowały do władz z wnioskami o fundusze, a Ministerstwo Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Nauki zwróciło się do CNVSU z prośbą o współpracę w celu efektywnego rozdzielania funduszy. Należało opracować system akredytacji programów studiów, który byłby ukierunkowany tylko na te programy, finalizując pomyślnie cały proces.

W rezultacie wprowadzono równocześnie dwie odrębne, ale powiązane ze sobą procedury. Pierwsza dotyczy formalnego zatwierdzania nowych programów nauczania, natomiast

druga jest związana z akredytacją samych studiów. W ramach tych procedur przestrzega się minimalnych standardów jakości i publikuje wyniki oceny.

Ponadto rozporządzenie prezydenckie z 1998 r. przewiduje obowiązkową **ocenę zewnętrzną** przy akredytacji nowych państwowych i niepaństwowych uniwersytetów, a rozporządzenie ministerialne z 2003 r. przedstawia plany dotyczące obowiązkowej oceny zewnętrznej przy akredytacji tzw. wirtualnych kampusów (uniwersytetów otwartych – *università telematiche*).

Uniwersytety stworzyły system **wewnętrznej oceny** zarządzania uczelnią, jej działalności dydaktycznej i badawczej oraz świadczeń socjalnych dla studentów. Ocenę powierzono uniwersyteckim jednostkom ds. oceny (*Nucleo di valutazione di ateneo*) utworzonym w 1999 r., których skład, cele i funkcje określa statut danego uniwersytetu. W ich skład wchodzi od pięciu do dziewięciu osób, z których co najmniej dwie są wybierane spośród studentów i naukowców mających doświadczenie w dziedzinie oceny jakości. Uniwersyteckim jednostkom ds. oceny przyznano uprawnienia, które obejmują autonomię w działaniu oraz dostęp do niezbędnych danych i informacji. Mogą one publikować wyniki swych prac w

WŁOCHY

granicach wyznaczonych przepisami o ochronie danych.

Studenci wypełniają ankiety dotyczące zajęć dydaktycznych i infrastruktury zgodnie z przepisami dotyczącymi oceny wewnętrznej. Wyniki tych ankiet, przy poszanowaniu zasady anonimowości studentów, przedstawia się co roku Ministerstwu Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Nauki oraz CNVSU.

Jesli chodzi o instytuty AFAM (ISCED 5B), w rozporządzeniu ministerialnym przewidziano utworzenie jednostki ds. oceny wewnętrznej (*Nucleo di valutazione interna*) w każdym instytucie. Taki organ jest niezbędny do zarządzania instytutem.

Podobnie jak w uniwersytetach, organ ten odpowiada za ocenę wyników działalności dydaktycznej i badawczej w instytutach, jak

również ich bieżącej działalności. Instytuty zapewniają jednostce ds. oceny niezbędną autonomię w działaniu i dbają o to, aby opracowywane przez nią dokumenty były publikowane.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
11 października 1986	Ustawa nr 697/86 o akredytacji wyższych szkół tłumaczy	Legge n. 697/86 – Disciplina del riconoscimento dei diplomi rilasciati dalle Scuole superiori per interpreti e traduttori
15 maja 1997	Ustawa nr 127/97 – Pilne działania dotyczące usprawnienia administracji oraz procedur decyzyjnych i kontrolnych	Legge n. 127/97 – Misure urgenti per lo snellimento dell'attività amministrativa e dei procedimenti di decisione e di controllo
27 stycznia 1998	Rozporządzenie prezydenckie nr 25/98 – Przepisy dotyczące rozwoju i planowania systemu uniwersyteckiego oraz regionalnych komisji koordynacyjnych	DPR (Decreto del Presidente della Repubblica) n. 25/98 – Regolamento recante disciplina dei procedimenti relativi allo sviluppo ed alla programmazione del sistema universitario, nonché ai comitati regionali di coordinamento
5 czerwca 1998	Rozporządzenie nr 204/98 – Przepisy w sprawie koordynacji, planowania i oceny polityki państwa dotyczącej badań naukowo-technicznych	Decreto Legislativo n. 204/98 – Disposizioni per il coordinamento, la programmazione e la valutazione della politica nazionale relativa alla ricerca scientifica e tecnologica
3 lipca 1998	Ustawa nr 210/98 – Przepisy dotyczące rekrutacji zatrudnianych na etacie pracowników naukowych i wykładowców uniwersyteckich	Legge n. 210/98 – Norme per il reclutamento dei ricercatori e dei professori universitari di ruolo

WŁOCHY

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
30 kwietnia 1999	Rozporządzenie ministerialne nr 224/99 – Przepisy dotyczące studiów doktoranckich o profilu badawczym	Decreto Ministeriale (MURST), n. 224/99 – Regolamento in materia di dottorato di ricerca
19 października 1999	Ustawa nr 370/99 – Przepisy dotyczące sektora uniwersyteckiego i badań naukowo-technicznych	Legge, n. 370/99 – Disposizioni in materia di università e di ricerca scientifica e tecnologica
3 listopada 1999 (znowelizowane 22 października 2004)	Rozporządzenie ministerialne nr 509/99 – Przepisy dotyczące autonomii uczelni w zakresie dydaktyki	Decreto Ministeriale (MURST), n. 509/99 – Regolamento recante norme concernenti l'autonomia didattica degli atenei
21 grudnia 1999	Ustawa nr 508/99 – Reforma akademii sztuk pięknych, państwowej akademii tańca, państwowej akademii teatralnej, wyższych instytutów sztuk stosowanych, konserwatoriów muzycznych i uznawanych instytutów muzyki	Legge, n. 508/99 – Riforma delle Accademie di belle arti, dell'Accademia nazionale di danza, dell'Accademia nazionale di arte drammatica, degli Istituti superiori per le industrie artistiche, dei Conservatori di musica e degli Istituti musicali pareggiati
30 maja 2001	Rozporządzenie ministerialne w sprawie podstawowych danych o przebiegu studiów i wydawaniu suplementu do dyplomu	Decreto Ministeriale (MURST), di individuazione dei dati essenziali sulle carriere degli studenti e per il rilascio del certificato di supplemento al diploma
17 kwietnia 2003	Rozporządzenie ministerialne – Kryteria i procedury akredytacji kształcenia na odległość prowadzonego przez państwowe i niepaństwowe uniwersytety i uczelnie akademickie uprawnione do przyznawania tytułów akademickich	Decreto Ministeriale (MURST) – Criteri e procedure di accreditamento dei corsi di studio a distanza delle università statali e non statali e delle istituzioni universitarie abilitate a rilasciare titoli accademici
28 lutego 2003	Rozporządzenie prezydenckie nr 132/2003 dotyczące kryteriów autonomii instytutów AFAM w sprawach związanych ze statutem, funkcjami regulacyjnymi i organizacją	DPR n. 132/2003, concernente il Regolamento relativo ai criteri per l'autonomia statutaria, regolamentare e organizzativa degli Istituti AFAM
23 października 2003	Rozporządzenie ministerialne – Fundusz pomocy dla młodzieży i promowanie mobilności studentów	Decreto Ministeriale – Fondo per il sostegno dei giovani e per favorire la mobilità degli studenti

WŁOCHY

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
16 grudnia 2003	Rozporządzenie ministerialne nr 2206/03 – Rozporządzenie w sprawie organizacji procesu oceny badań uwzględnionego w wytycznych CIVR (z rozszerzeniem oceny na uniwersytety)	Decreto Ministeriale n.2206/03 MIUR – Decreto di organizzazione del processo di valutazione della ricerca indicato nelle linee-guida del CIVR (con estensione della valutazione alle Università)
26 kwietnia 2004	Rozporządzenie ministerialne nr 214 w sprawie akredytacji włoskich filii uczelni zagranicznych	Decreto Ministeriale (MURST), n. 214/2004 Regolamento recante criteri e procedure per gli istituti stranieri di istruzione superiore che operano in Italia ai fini del riconoscimento del titolo di studio da essi rilasciato
30 kwietnia 2004	Rozporządzenie ministerialne – Krajowy rejestr studentów i absolwentów	Decreto Ministeriale – Anagrafe Nazionale degli Studenti e dei Laureati
22 października 2004	Rozporządzenie ministerialne nr 270/2004 – Nowelizacja przepisów dotyczących autonomii uniwersytetów w zakresie dydaktyki	Decreto Ministeriale n. 270/2004, Modifiche al regolamento recante norme concernenti l'autonomia didattica degli atenei
8 lipca 2005	Rozporządzenie prezydenckie nr 212/05 – Przepisy w sprawie organizacji kształcenia w instytucjach sztuk pięknych, muzyki i choreografii na wysokim poziomie – na podstawie art. 2 ustawy z 21 grudnia 1999 r. nr 508	Decreto del Presidente della Repubblica n. 212/05 – regolamento recante disciplina per la definizione degli ordinamenti didattici delle istituzioni di alta formazione artistica, musicale e coreutica, a norma dell'articolo 2 della legge 21 dicembre 1999, n. 508.
17 października 2005	Rozporządzenie nr 227/05 – Ogólne przepisy w sprawie kształcenia nauczycieli uprawniającego do podjęcia pracy dydaktycznej	Decreto legislativo n.227/05 – Definizione delle norme generali in materia di formazione degli insegnanti ai fini dell'accesso all'insegnamento
4 listopada 2005	Ustawa nr 230/2005 – Nowe przepisy dotyczące wykładowców uniwersyteckich i pracowników naukowych oraz przekazania Radzie Ministrów uprawnień do zmiany zasad rekrutacji wykładowców uniwersyteckich	Legge n. 230/05 – Nuove disposizioni concernenti i professori e i ricercatori universitari e delega al Governo per il riordino del reclutamento dei professori universitari

WŁOCHY

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
8 listopada 2005	Okólnik nr 4/05 Prezesa Rady Ministrów – Art. 28, ust. 3 rozporządzenia z 30 marca 2001 r., nr 165, wraz z późn. zmianami, w sprawie uznawania tytułów akademickich uprawniających do uzyskania stanowisk kierowniczych w organach administracji państwowej, również podlegających samodzielnie wydanym regulacjom, w pozagospodarczych instytucjach publicznych poprzez kursy/egzaminy konkursowe w Krajowej Szkole Administracji Publicznej oraz w sprawie uznawania ostatnio uzyskanych tytułów pod kątem dostępu do administracji publicznej	Circolare n. 4/05 della presidenza del Consiglio dei Ministri - Articolo 28, comma 3, del decreto legislativo 30 marzo 2001, n. 165, come successivamente integrato e modificato, concernente il riconoscimento del titolo di studio ai fini dell'accesso alla qualifica di dirigente nelle amministrazioni dello Stato, anche ad ordinamento autonomo, e negli enti pubblici non economici mediante la procedura del corso-concorso selettivo presso la Scuola superiore della pubblica amministrazione e indicazioni in materia di riconoscimento dei titoli di recente previsione in relazione all'accesso nelle pubbliche amministrazioni
25 listopada 2005	Rozporządzenie nr 293/05 – Klasyfikacja studiów na kierunku prawo kończących się tytułem <i>Laurea magistrale</i>	Decreto n. 293/05 – Definizione della classe del corso di laurea magistrale in giurisprudenza
5 grudnia 2005	Rozporządzenie z mocą ustawy nr 250/05, skoordynowane z ustawą przejściową z 3 lutego 2006 r., No. 27 – Pilne działania dotyczące dydaktyki, uniwersytetów, dóbr kultury itp.; zob.: art.1 „Promowanie badań w uniwersytetach”	Decreto-legge, n. 250/05 coordinato con la legge di conversione 3 febbraio 2006, n. 27 – Misure urgenti in materia di scuola, università, beni culturali..., v. art. 1 “Incentivazione della ricerca nelle università”
16 stycznia 2006	Ustawa nr 18/06 – Reorganizacja Krajowej Rady Uniwersyteckiej	Legge n. 18/06 – Riordino del Consiglio Universitario Nazionale
25 stycznia 2006	Okólnik nr 2/06 Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w sprawie kształcenia na wysokim poziomie kończącego się dyplomem	Circolare n. 2/06 del Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali in materia di apprendistato per l'acquisizione di un diploma o per percorsi di alta formazione
6 kwietnia 2006	Rozporządzenie nr 164/06 – Zmiana zasad rekrutacji wykładowców uniwersyteckich, na podstawie art. 1, ust. 5 ustawy z 4 listopada 2005 r., nr 230	Decreto legislativo, n. 164/06 – Riordino della disciplina del reclutamento dei professori universitari, a norma dell'articolo 1, comma 5 della legge 4 novembre 2005, n. 230

LIECHTENSTEIN

W 2005 r. opublikowano ustawę dotyczącą szkolnictwa wyższego, która zastąpiła poprzednią ustawę z 1992 r. Z uwagi na niewielkie terytorium kraju, system szkolnictwa wyższego tworzą jedynie trzy uznawane przez państwo uczelnie: *Hochschule Liechtenstein* (Uniwersytet Nauk Stosowanych w Liechtensteinie), *Universität für Humanwissenschaften* (Uniwersytet Nauk Humanistycznych) i *Internationale Akademie für Philosophie* (Międzynarodowa Akademia Filozofii).

Struktura studiów oparta na **trzech cyklach** została wprowadzona w 2005 r., zgodnie z nową ustawą, w ramach wszystkich programów na poziomie ISCED 5A.

W *Hochschule Liechtenstein* prowadzi się od roku 2003/04 studia licencjackie/inżynierskie, kończące się tytułem *Bachelor*, i studia magisterskie, kończące się tytułem *Master*, na kierunkach ekonomicznych i kierunku architektura. Studia kończące się tytułem *Bachelor* trwają 3 lata (180 punktów ECTS), a studia kończące się tytułem *Master* trwają dwa lata (120 punktów ECTS). Doktorat (stopnie PhD, DBA, DSc) można uzyskać po studiach trzeciego stopnia prowadzonych we współpracy z uczelnią partnerską. Studia doktoranckie odbywają się w uczelni zagranicznej, natomiast rozprawę naukową można przygotowywać we współpracy

z *Hochschule Liechtenstein*. Stopień naukowy przyznaje uczelnia partnerska.

Studia doktoranckie w dziedzinie filozofii są prowadzone w *Internationale Akademie für Philosophie*, która nie prowadzi studiów pierwszego i drugiego stopnia. Studia trwają co najmniej 2 lata (120 punktów ECTS) i kończą się stopniem naukowym *Doctor of Philosophy (Dr. phil.)*.

Od 2005 r. **studia doktoranckie** w dziedzinie medycyny naukowej są prowadzone w *Universität für Humanwissenschaften*. Trwają one co najmniej 2 lata (120 punktów ECTS) i kończą się stopniem naukowym *Dr. scient. med.*

Studia doktoranckie obejmują zajęcia dydaktyczne. Warunkiem przyjęcia na studia jest posiadanie tytułu magisterskiego lub ukończenie równorzędnego programu i uzyskanie odpowiedniego tytułu za granicą.

Nie przyznaje się **wspólnych ani podwójnych tytułów/stopni**.

W Liechtensteinie istnieje **Krajowa Struktura Kwalifikacji**. Jest ona przedstawiona w ustawie o szkolnictwie wyższym i określa tytuły i stopnie (*Bachelor, Master*, stopnie doktorskie i tytuły profesorskie), które są uznawane w skali międzynarodowej. Bardziej szczegółowe nazwy tytułów i stopni ustalają same uczelnie.

ECTS został wprowadzony w *Hochschule Liechtenstein* na zasadzie dobrowolnej w 1996 r. wyłącznie do celów transferu, a w *Internationale Akademie für Philosophie* i *Universität für Humanwissenschaften* w 2000 r. Po uchwaleniu ustawy o szkolnictwie wyższym z 2005 r. wszystkie uczelnie rozpoczęły wprowadzanie ECTS w styczniu 2005 r. ECTS jest stosowany do celów transferu i akumulacji.

Suplement do dyplomu jest wydawany przez *Hochschule Liechtenstein* i *Internationale Akademie für Philosophie* od 1999 r., a w styczniu 2005 r. wprowadzono go na podstawie przepisów w ramach wszystkich programów w każdej uczelni. Jest on wydawany wszystkim studentom automatycznie i bezpłatnie, w języku niemieckim i angielskim.

W związku z tym, że trzystopniowa struktura studiów, ECTS i suplement do dyplomu zostały już w pełni wprowadzone, nie istnieją już **rozwiązania motywujące** do ich wprowadzania. **Nadzór i kontrolę** sprawuje rząd oraz *Schulamt* (Urząd ds. Edukacji). Na przykład uczelnie są zobowiązane do przedstawiania rocznych sprawozdań finansowych.

Zasady **zapewniania jakości** zostały określone w ustawie o szkolnictwie wyższym z 2005 r. oraz w ustawie o Uniwersytecie Nauk Stosowanych w Liechtensteinie. Nie istnieje krajowy organ ds.

LIECHTENSTEIN

zapewniania jakości. Uczelnie są nadzorowane przez rząd i *Schulamt*.

Jeśli chodzi o **ocenę wewnętrzną**, uczelnie same gwarantują jakość badań i dydaktyki, na ogół wprowadzając różne udoskonalenia w sposób ciągły. W szczególności są one zobowiązane do opracowywania rocznych raportów dotyczących zarządzania jakością. Jeżeli rząd lub *Schulamt* stwierdzi uchybienia w zarządzaniu uczelnią, muszą one zostać usunięte przez uczelnię w ustalonym przez rząd terminie.

W ocenie uczestniczą studenci i wykładowcy (obydwie grupy na zasadzie obowiązkowej), władze uczelni oraz przedstawiciele biznesu i przemysłu. Zgodnie z wymogami prawnymi i międzynarodowymi standardami, *Hochschule Liechtenstein* opracował ukierunkowany na procesy system podnoszenia i zapewniania jakości wszystkich produktów i usług. System zarządzania jakością obejmuje sześć najważniejszych procesów. W systemie tym

wszystkie osoby pełniące funkcje kierownicze i wykładowcy oraz pracownicy administracyjni i techniczni muszą realizować określone procesy i aktywnie uczestniczyć w całościowym procesie podnoszenia jakości. Do udziału zaprasza się także studentów oraz inne grupy i indywidualne osoby zainteresowane działalnością uniwersytetu.

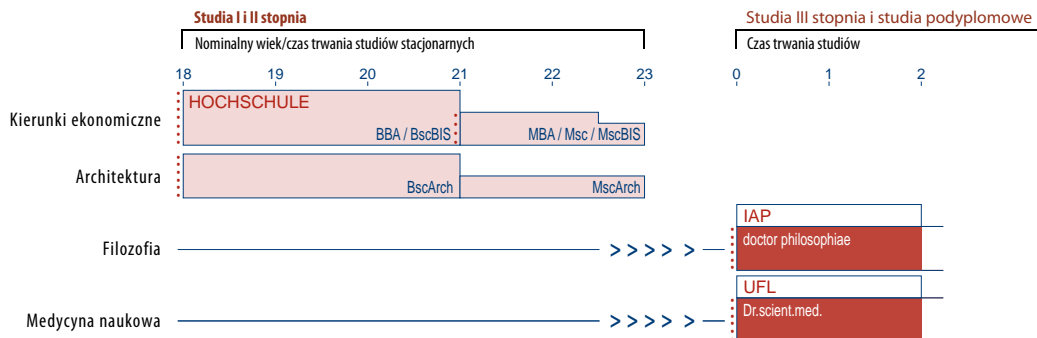
Z uwagi na wielkość kraju, **akredytacja** istnieje wprawdzie, ale jest włączona do oceny zewnętrznej. Ocena zewnętrzna jest uregulowana w przepisach, odbywa się przynajmniej co 6 lat i obecnie opiera się na ocenie środowiskowej (*peer review*). W związku z tym, że nie istnieje krajowa agencja zajmująca się tymi sprawami, ocenę zewnętrzną przeprowadzają eksperci europejscy. W skład takich zespołów wizytatorów wchodzi zasadniczo eksperci szwajcarscy i austriaccy. Ich głównym zadaniem jest udział w działaniach służących zapewnianiu i podnoszeniu jakości (obejmujących przyznawanie certyfikatów,

wewnętrzną ocenę zajęć dydaktycznych, samoocenę, rozmowy i wizytacje ekspertów, na podstawie których przedstawia się zalecenia i przyznaje certyfikaty UE). Planuje się również włączenie w proces akredytacji prywatnych zagranicznych agencji akredytacyjnych zajmujących się zapewnianiem jakości. Uczelnie płacą za te kontrole.

Liechtenstein nie jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
25 listopada 2004 (wydana 21 stycznia 2005)	Ustawa o szkolnictwie wyższym	Gesetz über das Hochschulwesen (Hochschulgesetz; HSG)
25 listopada 2004 (wydana 21 stycznia 2005)	Ustawa o Uniwersytecie Nauk Stosowanych w Liechtensteinie	Gesetz über die Hochschule Liechtenstein

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	⋮ Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	>>> Studia za granicą
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	■ Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

- BBA *Bachelor of Business Administration*
- MBA *Master of Business Administration*
- BscBIS *Bachelor of Science in Business Information Systems*
- MscBIS *Master of Science in Business Information Systems*
- Msc *Master of Science in Banking and Financial Management*

- BscArch *Bachelor of Science in Architecture*
- MscArch *Master of Science in Architecture*
- IAP *Internationale Akademie für Philosophie*
- UFL *Universität für Humanwissenschaften*

LITWA

Najważniejsze reformy związane z Procesem Bolońskim zostały włączone do nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, uchwalonej w 2000 r. Ustawa ta zmieniła również status uczelni, wprowadzając system dwustopniowy na studiach akademickich i zawodowych. Wyższe szkolnictwo zawodowe jest najdynamiczniej rozwijającym się sektorem w litewskim systemie edukacji, częściowo dzięki reformie *aukštesnioji mokykla* (kolegiów zawodowych), z których wiele przekształcono w pierwsze uczelnie zawodowe (*kolegija*). Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2000 r. i przepisy wykonawcze ułatwiły również rozwój uczelni prywatnych, określając warunki ich tworzenia.

W systemie szkolnictwa wyższego rozpoczyna się obecnie nowy etap reform. Reformy te zostały

przewidziane w Planie rozwoju litewskiego szkolnictwa wyższego na lata 2006-2010. Głównym celem Planu rozwoju jest usprawnienie zarządzania szkolnictwem wyższym, podniesienie jakości, wprowadzenie nowych mechanizmów finansowania i zagwarantowanie efektywnego wykorzystania środków.

Struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** istnieje od 1993 r., ale odpowiednie przepisy zostały zawarte w ustawie o szkolnictwie wyższym z 2000 r. Studia pierwszego stopnia na uniwersytetach trwają na ogół 4 lata (średnio 160 punktów w krajowym systemie punktowym) i kończą się tytułem licencjackim/inżynierskim (*bakalauras*) i/lub dodatkowymi kwalifikacjami zawodowymi (*profesinė kvalifikacija*). Studia pierwszego stopnia w *kolegija* trwają 3-4 lata, a

absolwenci otrzymują kwalifikacje zawodowe (*profesinė kvalifikacija*). Ostatnie zmiany w ustawie o szkolnictwie wyższym, przyjęte w 2006 r., umożliwią kolegiom przyznawanie zawodowo ukierunkowanych tytułów licencjackich/inżynierskich (*profesinis bakalauras*) od 2007 r.

Studia drugiego stopnia trwają na ogół od 1,5 roku do 2 lat (60-80 punktów w krajowym systemie) i kończą się tytułem magisterskim (*magistras*) i/lub dodatkowymi kwalifikacjami zawodowymi (*profesinė kvalifikacija*).

Na niektórych kierunkach, m.in. medycynie, odontologii, farmacji, weterynarii i prawie, nadal prowadzi się studia jednolite (*vientisosios*), obejmujące studia pierwszego i drugiego stopnia. Po ukończeniu studiów jednolitych

Dodatkowe uwagi do diagramu:

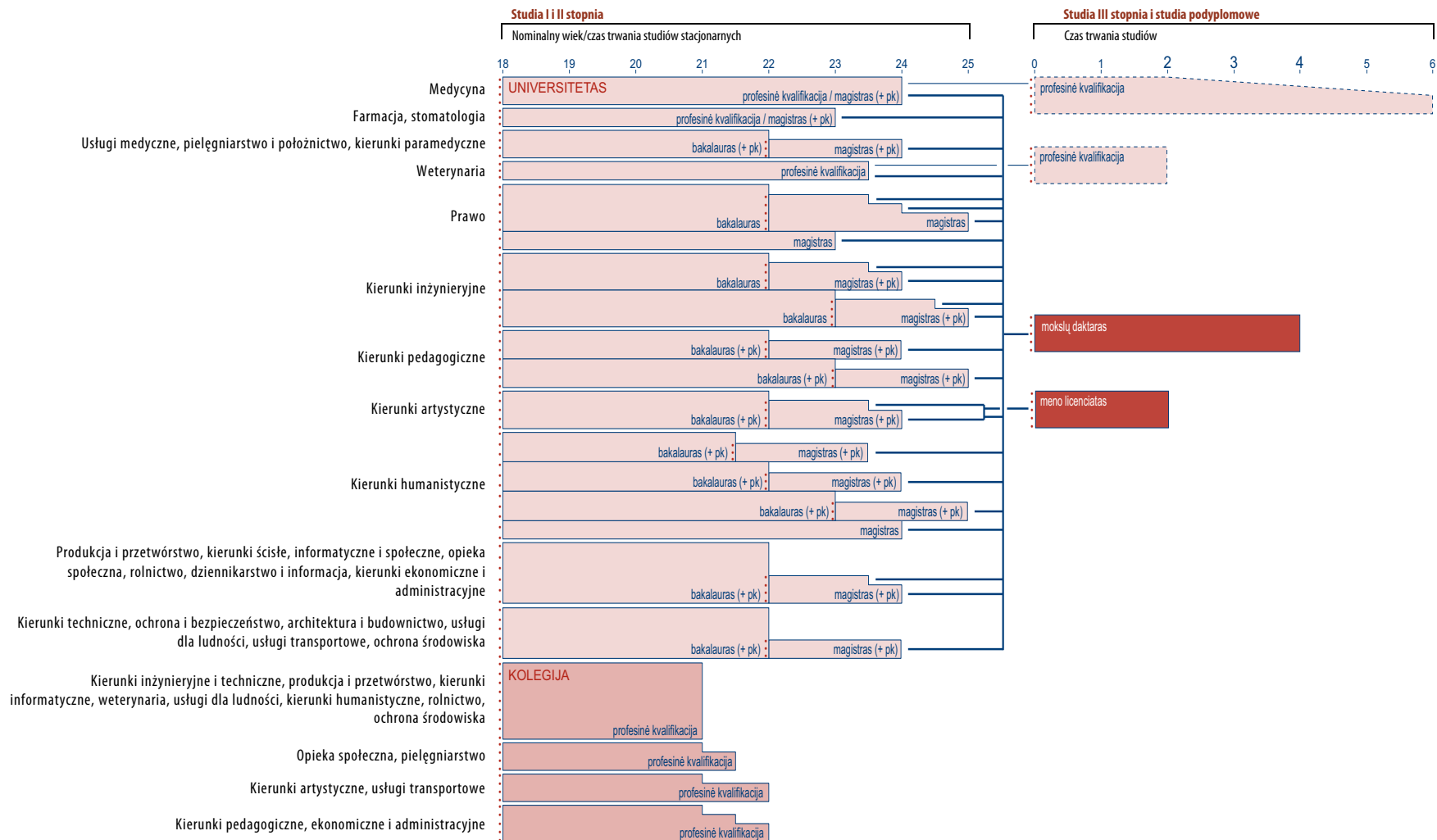
W przypadku kwalifikacji oznaczonych symbolem (+pk) absolwenci otrzymują tytuł *bakalauras/magistras* lub *bakalauras/magistras* plus *profesinė kvalifikacija*. W niektórych przypadkach (np. na kierunku pedagogika, kierunkach humanistycznych czy kierunkach ekonomicznych i administracyjnych) po studiach drugiego stopnia trwających krócej niż studia, które kończą się tytułem *magistras* (od roku do 1,5 roku), przyznaje się tylko *profesinė kvalifikacija*.

Kierunki „Usługi medyczne, pielęgniarstwo (itd.)” – *profesinė kvalifikacija* nie przyznaje się na kierunku usługi medyczne.

Kierunki „Produkcja i przetwórstwo (itd.)” – *profesinė kvalifikacija* nie przyznaje się na kierunku dziennikarstwo i informacja (*bakalauras*) ani na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych (*bakalauras* i *magistras*).

„Kierunki techniczne (itd.)” – *profesinė kvalifikacija* przyznaje się wyłącznie na kierunkach architektura i budownictwo (*bakalauras* i *magistras*), usługi dla ludności (*bakalauras* i *magistras*), usługi transportowe (*magistras*) i ochrona środowiska (*bakalauras*).

Na podstawie przyjętej w sierpniu 2006 r. nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym wprowadzono tytuł *profesinis bakalauras* (zawodowo ukierunkowany tytuł licencjacki/inżynierski) przyznawany po studiach na poziomie ISCED 5B, które prowadzi się głównie w kolegiach. Zmiany te będą obowiązywać od 2007 r. Po ukończeniu studiów przyznawany będzie wówczas tytuł *profesinis bakalauras*, *profesinė kvalifikacija* bądź obydwa te tytuły.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

absolwenci otrzymują tytuł *magistras* i/lub kwalifikacje zawodowe (*profesinē kvalifikacija*), które umożliwiają dostęp do studiów trzeciego stopnia. Warunkiem ukończenia tych studiów jest uzyskanie od 180 do 240 punktów w krajowym systemie (od 200 do 240 w celu otrzymania tytułu *magistras*), a na kierunku medycyna – 280 punktów.

Istnieją trzy różne rodzaje studiów trzeciego stopnia. **Studia doktoranckie** (*doktorantūra*) trwają na ogół 4 lata. Studia stacjonarne (*rezidentūra*) dla studentów medycyny, odontologii i weterynarii trwają od 2 do 6 lat (od 80 do 240 punktów w krajowym systemie punktowym), a studia w dziedzinie sztuki (*meno aspirantūra*) trwają 2 lata (80 krajowych punktów).

Studia doktoranckie można podjąć po ukończeniu studiów drugiego stopnia lub studiów jednolitych i uzyskaniu tytułu magisterskiego bądź innych odpowiednich kwalifikacji, lub po uzyskaniu równorzędnych kwalifikacji. *Doktorantūra* obejmuje zajęcia dydaktyczne dla doktorantów, określone prace badawcze i przygotowanie rozprawy doktorskiej. Warunkiem kwalifikującym kandydata do doktoratu jest przygotowanie i publiczna obrona rozprawy doktorskiej po ukończeniu

zajęć dydaktycznych. Studia doktoranckie mogą być prowadzone wspólnie przez uniwersytet i instytut badawczy lub wyłącznie przez uniwersytet. Doktoranci mają status studentów, dzięki czemu mogą korzystać z ulg podatkowych i są objęci ubezpieczeniem społecznym.

Ustawa o szkolnictwie wyższym i przepisy wykonawcze tworzą podstawę prawną do prowadzenia w uczelniach studiów kończących się **wspólnymi tytułami** międzynarodowymi (ale nie na poziomie doktoranckim).

Krajowa Struktura Kwalifikacji jest przedmiotem dyskusji z udziałem władz publicznych i środowiska akademickiego. W 2005 r. uruchomiono projekt pilotażowy finansowany z Europejskiego Funduszu Strukturalnego. Przewiduje się, że wzór Krajowej Struktury Kwalifikacji zostanie opracowany do 2008 r.

Na podstawie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym z 2000 r. skonsolidowano i wprowadzono powszechnie krajowy system punktowy, który został stworzony w 1993 r. i jest kompatybilny z **ECTS**. Nakład pracy w ramach każdego programu studiów mierzy się za pomocą punktów. Jeden punkt w krajowym systemie odpowiada 40 „relatywnym” godzinom (lub jednemu tygodniowi) pracy studenta

(zajęciom, pracy w laboratorium, samodzielnej pracy itp.). Przeciętny wymiar pracy na studiach stacjonarnych w ciągu roku akademickiego wynosi 40 punktów krajowych. Jeden punkt w systemie krajowym odpowiada ok. 1,5 punktu ECTS. Krajowy system transferu punktów stosuje się do celów akumulacji i transferu punktów. ECTS jest stosowany od 1998 r., ale wyłącznie do celów transferu (wymiany studentów). W ostatnich latach uniwersytety opowiadały się za zastąpieniem krajowego systemu punktowego systemem ECTS. Konferencja Rektorów Uniwersytetów Litewskich przygotowuje obecnie projekt odpowiednich zmian w ustawie o szkolnictwie wyższym z 2000 r.

Suplement do dyplomu został prawnie wprowadzony na poziomie krajowym w 2004 r. Wszystkie uczelnie wydają go bezpłatnie w języku angielskim i litewskim absolwentom wszystkich programów prowadzonych w strukturze trzystopniowej. Do końca 2005 r. suplement był wydawany na życzenie absolwentów, natomiast od 2006 r. wszyscy absolwenci otrzymują go automatycznie.

Istnieją **rozwiązania motywujące i kontrolne** związane z wprowadzaniem ECTS i suplementu do dyplomu; nie dotyczą one natomiast trzystopniowej struktury studiów, ponieważ

LITWA

została ona już w pełni wprowadzona w szkolnictwie wyższym. Po wprowadzeniu suplementu do dyplomu Ministerstwo Edukacji i Nauki przyznało uczelniom dodatkowe środki na zakup drukarek do drukowania suplementu.

Uregulowania administracyjne w dziedzinie **zapewniania jakości** istnieją od 1995 r. W 1995 r. utworzono Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Studijų kokybės vertinimo centras*). Jest to instytucja administracji publicznej, a większość jej pracowników stanowią urzędnicy służby cywilnej. Do zadań centrum należy koordynowanie procesu regularnej samooceny placówek badawczych i uczelni, organizowanie zewnętrznej oceny uczelni, publikowanie wyników i propozycji ulepszeń, ocena nowych programów studiów oraz ocena wniosków o utworzenie nowych uczelni i placówek badawczych.

Udział studentów w obydwu organach doradczych Centrum Oceny Jakości, tj. Radzie Ekspertów ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Studijų kokybės ekspertų taryba*) i Radzie Ekspertów ds. Oceny Placówek Badawczych i Uczelni (*Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taryba*), jest oficjalnie uregulowany i obowiązkowy. Obydwie rady liczą od dziewięciu do piętnastu członków. W skład każdej z tych

rad wchodzi obowiązkowo jeden przedstawiciel studentów, delegowany przez oficjalnie istniejącą organizację litewskich studentów. Studenci mają taki sam status jak pozostali członkowie tych rad.

W skład Rady ds. Jakości wchodzi również: co najmniej jeden nauczyciel z uniwersytetu lub kolegium, jeden przedstawiciel partnerów społecznych, uznani naukowcy oraz przedstawiciele organizacji zawodowych itp. W skład Rady ds. Oceny wchodzi także naukowcy, wybitni nauczyciele z doświadczeniem w zakresie oceny środowiskowej (*peer review*), specjaliści, administratorzy i urzędnicy służby cywilnej.

W 2002 r. wprowadzono praktykę oceny programów studiów z udziałem ekspertów zagranicznych, którzy wchodzi w skład zespołów eksperckich powoływanych do oceny programów na określonym kierunku. Eksperci zagraniczni wzięli już udział w ocenie programów na kierunkach prawo, medycyna, odontologia, socjologia, pedagogika, zarządzanie i administracja publiczna. W przyszłości przewidziano do oceny inne kierunki studiów.

W każdej uczelni funkcjonuje **wewnętrzny system zapewniania jakości**. Raport z samooceny stanowi podstawę oceny zewnętrznej i akredytacji. Ocena wewnętrzna odbywa się

zwykle co osiem lat, zgodnie z częstotliwością oceny zewnętrznej. Studenci uczestniczą w zapewnianiu jakości poprzez procedury wewnętrzne i ankietyzację. Jeden student jest również członkiem zespołu odpowiedzialnego za raport z samooceny.

Akredytacja dotyczy wyłącznie programów studiów. Procedury akredytacji, określone w rozporządzeniu ministra z sierpnia 2001 r., zostały zaktualizowane w grudniu 2004 r. Formalną decyzję o akredytacji podejmuje Minister Edukacji i Nauki na wniosek Centrum Oceny Jakości. Podstawę propozycji Centrum stanowią wnioski ekspertów z oceny.

Akredytacja jest ważna do czasu kolejnej zewnętrznej oceny programu studiów, która powinna mieć zwykle miejsce co osiem lat. Centrum Oceny Jakości rozpoczęło pierwszy cykl zewnętrznych ocen programów według kierunków studiów pod kątem akredytacji w 1999 r. Możliwe jest również przyznanie akredytacji na czas ograniczony, tj. 2-3 lata.

W roku akademickim 2004/05 wprowadzono instytucjonalną ocenę uczelni, która dotyczy obecnie uczelni zawodowych (*kolegija*). Przewiduje się, że od 2008 r. proces ten zostanie rozszerzony na uniwersytety i placówki

LITWA

badawcze. Ocena uczelni i działalności badawczej ma również odbywać się co osiem lat. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2000 r. ocenę nowopowstałych uczelni prywatnych i publicznych należy przeprowadzać po 4 latach od czasu ich utworzenia.

Na ogół konkretne uchybienia stwierdzone w trakcie oceny uczelni należy usunąć w ustalonym terminie. Wyniki oceny zewnętrznej uwzględnia się przy rozdziale środków finansowych. Publikowanie wyników ma na celu informowanie społeczeństwa o jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym i efektywności wykorzystania publicznych środków budżetowych. Pozytywna ocena jest warunkiem otrzymania zezwolenia na prowadzenie studiów.

Niezależnie od uregulowań związanych z Procesem Bolońskim, w 1999 r. uproszczono procedurę przyjęć na studia, wprowadzając egzaminy państwowe na zakończenie nauki w szkole. Obecnie ocena z tego egzaminu stanowi na ogół podstawę przyjęcia na studia we wszystkich litewskich uczelniach. Od 2003 r. większość uniwersytetów należy do Stowarzyszenia Uczelni Litewskich na rzecz Wspólnej Rekrutacji, które organizuje i koordynuje rekrutację we wszystkich uczelniach członkowskich. Pierwsze *kolegija* zostało objęte tą wspólną procedurą przyjęć w roku 2006.

Centrum Oceny Jakości przygotowuje się obecnie do wystąpienia o członkostwo w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości

Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Centrum należy już do Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) oraz Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*). Centrum nie podlega ocenie środowiskowej.

LITWA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
12 stycznia 1991 (znowelizowana 30 lipca 2005)	Ustawa o nauce i studiach	Mokslo ir studijų įstatymas
21 marca 2000 (znowelizowana 18 lipca 2006)	Ustawa o szkolnictwie wyższym	Aukštojo mokslo įstatymas
11 lipca 2001	Rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich	Doktorantūros nuostatai
28 lipca 2001	Rozporządzenie ministra w sprawie zasad oceny placówek badawczych i uczelni	Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės
4 marca 2004	Rozporządzenie ministra w sprawie oceny jakości w uczelniach zawodowych (<i>kolegija</i>)	Dėl kolegijų, įsteigtų reorganizuojant aukštesniąsias mokyklas, veiklos kokybės vertinimo tvarkos aprašo tvirtinimo
2 grudnia 2004	Rozporządzenie ministra w sprawie zasad akredytacji programów studiów	Studijų programų akreditavimo tvarkos aprašas
22 lipca 2005	Rozporządzenie ministra w sprawie ogólnych wymogów dotyczących programów studiów	Bendrieji studijų programų reikalavimai
5 kwietnia 2006	Plan rozwoju litewskiego szkolnictwa wyższego na lata 2006-2010	Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006-2010 metų planas
17 grudnia 2006	Rozporządzenie ministra w sprawie ogólnych wymogów dotyczących wspólnych programów studiów	Jungtinių studijų programų bendrieji reikalavimai

Strony internetowe

Ogólny opis systemu szkolnictwa wyższego: <http://www.smm.lt> i <http://www.mokslas.lt>

Strona internetowa Parlamentu Republiki Litewskiej – bardziej szczegółowe informacje o aktach prawnych: <http://www3.lrs.lt/n/eng/DPaieska.html>

Bardziej szczegółowe informacje o wspólnej rekrutacji na studia w uczelniach: <http://www.lamabpo.lt>

LUKSEMBURG

Na podstawie ustawy z 12 sierpnia 2003 r. (która reguluje najważniejsze kwestie związane z Procesem Bolońskim) utworzono Uniwersytet w Luksemburgu. Miała to być niewielka międzynarodowa placówka wielojęzyczna o wyraźnych zainteresowaniach badawczych. Uniwersytet przejął i zrestrukturyzował część studiów prowadzonych przez wcześniej istniejące uczelnie (*Centre universitaire, Institut supérieur de technologie, Institut supérieur d'études et de recherches pédagogiques* i *Institut d'études éducatives et sociales pour la formation d'éducateur gradué*). Uniwersytet rozpoczął działalność na początku roku akademickiego 2003/04, a w roku 2005/06 uruchomił nowe programy zgodne z modelem zaproponowanym w Procesie Bolońskim.

W związku z tym, że Uniwersytet w Luksemburgu nie prowadzi studiów na wszystkich kierunkach i poziomach, niektórzy studenci odbywają całość lub część studiów za granicą.

Struktura studiów uwzględnia założenia Procesu Bolońskiego i jest w związku z tym oparta na **trzech głównych cyklach** (studiach licencjackich/inżynierskich kończących się tytułem *Bachelor*, studiach magisterskich kończących się tytułem *Master* i studiach doktoranckich). Ustawa wprowadza wymóg mobilności na poziomie

licencjackim/inżynierskim, co oznacza, że studenci kształcący się na Uniwersytecie w Luksemburgu mogą uzyskać tytuł *Bachelor* jedynie w przypadku, gdy odbyli okres studiów na uniwersytecie lub innej uczelni za granicą. Studia doktoranckie (podobnie jak licencjackie/inżynierskie i magisterskie) podlegają przepisom rozporządzenia Wielkiego Księcia z 22 maja 2006 r. Uruchomienie studiów doktoranckich zaplanowano na rok 2007.

Studia na poziomie ISCED 5B są stopniowo przekształcane w studia na poziomie ISCED 5A od roku 2005/06.

Od początku roku akademickiego 2005/06 trzy wspomniane wyżej rodzaje programów zostały „przeliczone” na punkty **ECTS**. ECTS jest stosowany do celów transferu i akumulacji punktów.

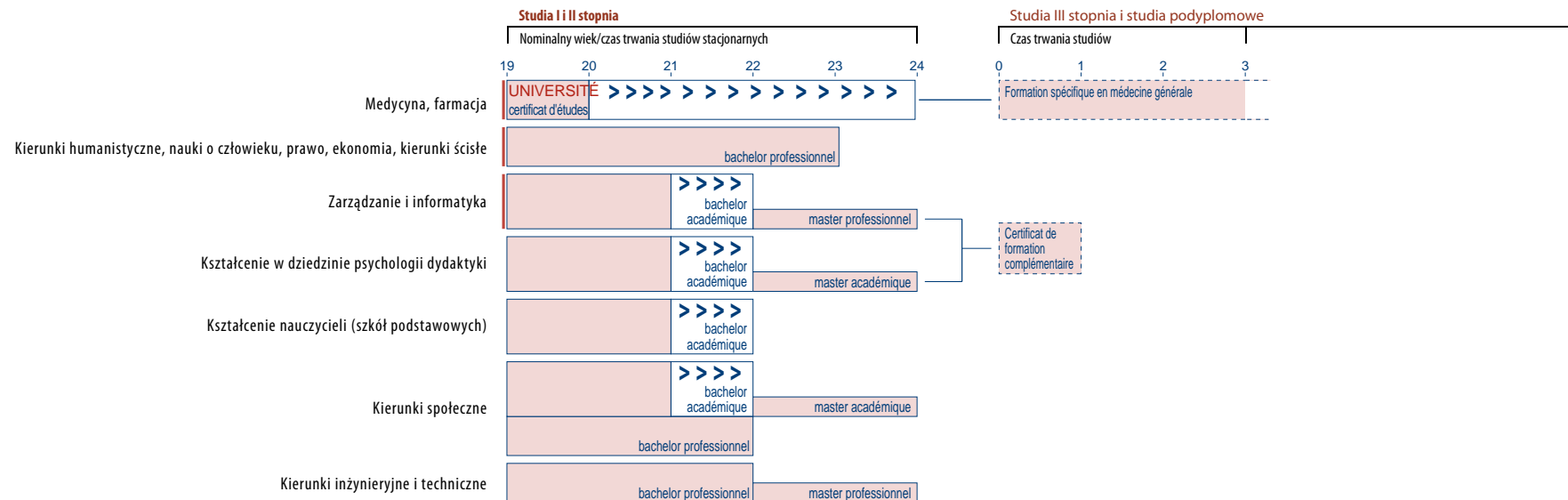
Wprowadzenie **suplementu do dyplomu** zaplanowano na rok 2007. Obowiązujące przepisy nie określają metody wydawania ani języków suplementu.

W Luksemburgu nie przyjęto **Krajowej Struktury Kwalifikacji** i nie planuje się działań w tym zakresie.

Aktualne przepisy nie przewidują przyznawania **wspólnych/podwójnych tytułów/stopni** na poziomie krajowym czy międzynarodowym.

Nie istnieją **rozwiązania motywujące** ani **kontrolne** związane z wprowadzaniem trzystopniowej struktury studiów, ECTS czy suplementu do dyplomu.

Zgodnie z ustawą z 12 sierpnia 2003 r., która przewiduje **wewnętrzną i zewnętrzną ocenę** działalności dydaktycznej i badawczej oraz funkcjonowania administracji uniwersytetu, zespół ekspertów odpowiedzialny za ocenę jakości rozpoczął prace w 2006 r. Ocenę przeprowadzają osoby o uznanym dorobku lub uznane agencje, co umożliwia międzynarodowe porównania dotyczące jakości dydaktyki i badań oraz działalności administracyjnej uniwersytetu. W Luksemburgu nie istnieje agencja należąca do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Źródło: Eurydice

■ ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	■ Studia na poziomie ISCED 6	⋮ Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	>>> Studia za granicą
■ ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	□ Studia podyplomowe	■ Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

Na kierunkach „prawo krajowe” i „zarządzanie przedsiębiorstwem” (*réviseurs d'entreprise*) wydaje się dodatkowe świadectwo (*Certificat de formation complémentaire*).

LUKSEMBURG

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
12 sierpnia 2003	Ustawa o utworzeniu Uniwersytetu w Luksemburgu	Loi portant création de l'Université du Luxembourg
22 maja 2006	Rozporządzenie Wielkiego Księcia w sprawie uzyskiwania stopnia doktorskiego na Uniwersytecie w Luksemburgu	Règlement grand-ducal relatif à l'obtention du grade de doctorat de l'Université du Luxembourg
22 maja 2006	Rozporządzenie Wielkiego Księcia w sprawie uzyskiwania tytułów <i>Bachelor</i> i <i>Master</i> na Uniwersytecie w Luksemburgu	Règlement grand-ducal relatif à l'obtention du grade de <i>bachelor</i> et du grade de <i>master</i> de l'Université de Luxembourg

ŁOTWA

Wstępne działania zmierzające do zreformowania łotewskiego systemu szkolnictwa wyższego zostały podjęte na długo przed podpisaniem Deklaracji Bolońskiej. Pierwszym istotnym krokiem była ustawa o edukacji z 1991 r. Zgodnie z tą ustawą struktura studiów oparta na dwóch głównych cyklach (studiach licencjackich/inżynierskich i magisterskich) została wprowadzona na większości kierunków, ale wyłącznie na studiach akademickich. Ustawa o uczelniach z 1995 r. doprowadziła do dalszego wzmocnienia tej struktury, ale także uwypukliła podział na studia akademickie i zawodowe. Na podstawie nowelizacji tej ustawy z 2000 r. utworzono zawodowe studia licencjackie/inżynierskie i studia magisterskie, które zastąpiły dotychczasowe studia pięcioletnie, wprowadzając strukturę dwustopniową w całym systemie i ułatwiając w ten sposób drożność między różnymi rodzajami studiów. Uzyskanie tytułu magisterskiego wymaga łącznie co najmniej pięciu lat studiów.

Struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** została w pełni ustanowiona w roku 2000, gdy na podstawie nowelizacji ustawy o uczelniach wprowadzono studia doktoranckie jako część edukacji akademickiej. Wcześniej doktoranci byli uznawani za pracowników

naukowych, którzy nie odbywają kształcenia. Obecnie uczelnie (z wyjątkiem kolegiów prowadzących wyłącznie krótkie studia) muszą prowadzić studia w strukturze trzystopniowej. Jednak na niektórych kierunkach – np. medycynie, farmacji, stomatologii i weterynarii – nadal prowadzi się studia jednolite. Rozpoczęły się dyskusje na temat ich ewentualnego zastąpienia strukturą trzystopniową, ale dotychczas nie przyniosły one konkretnych rezultatów.

Na Łotwie za kształcenie na poziomie ISCED 5B uznaje się jedynie krótkie studia. W związku z tym kwestia struktury obejmującej studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie nie dotyczy studiów na poziomie ISCED 5B. Studenci studiów na poziomie ISCED 5B mają możliwość przejścia na studia licencjackie/inżynierskie na poziomie ISCED 5A i przeniesienia wszystkich lub części uzyskanych zaliczeń/punktów. W tym przypadku uczelnia porównuje treści obydwu programów i wskazuje, które przedmioty zostaną zaliczone, a z których należy zdać egzamin.

Wstępnym warunkiem podjęcia **studiów doktoranckich** jest posiadanie tytułu magisterskiego. Procedura i kryteria przyznawania stopnia doktorskiego zgodnie z ustawą o działalności naukowej z 2005 r.

zostały uszczegółowione w rozporządzeniach Rady Ministrów. Studia doktoranckie w pełnym wymiarze (stacjonarne) trwają 3-4 lata (czas trwania ustalony jeszcze przed reformami bolońskimi). Odpowiada to ok. 180-240 punktom ECTS (120-160 punktom w łotewskim systemie punktowym), z czego 60-90 punktów ECTS (40-60 łotewskich punktów) przyznaje się za zajęcia dydaktyczne odbywane równoległe z indywidualną pracą badawczą. Programy studiów doktoranckich opracowują same uczelnie. W programie podaje się wykaz przedmiotów obowiązkowych i fakultatywnych wraz z odpowiednią liczbą punktów, treść badań i poziom wykształcenia wymagany do podjęcia takich studiów oraz inne uregulowania dotyczące realizacji programu. Doktorat uzyskuje się po spełnieniu wymogów programu studiów doktoranckich i publicznej obronie rozprawy doktorskiej. W niektórych przypadkach część programu studiów doktoranckich można zastąpić zajęciami dydaktycznymi. Doktoranci nie mają specjalnego statusu (studenta czy młodego pracownika naukowego), choć mogą być zatrudnieni w uczelni, w której studiują.

Uczelnie starają się często stworzyć doktorantom możliwość przygotowania części rozprawy za granicą, we współpracy z zagranicznym

nauczycielem akademickim, pełniącym rolę drugiego opiekuna naukowego. Jednak z prawnego punktu widzenia nadal trudno jest formalnie przyznawać wspólny stopień doktorski z innymi uniwersytetami. Projekt nowej ustawy o szkolnictwie wyższym (która ma zostać uchwalona w 2007 r.) przewiduje **wspólne lub podwójne tytuły/stopnie** międzynarodowe. Zawiera on także niezbędne przepisy dotyczące stworzenia **Krajowej Struktury Kwalifikacji**.

Po 1998 r. większość uczelni wprowadziła łotewski system punktowy, kompatybilny z **ECTS**, który od początku służy zarówno do akumulacji, jak i do transferu punktów (między uczelniami łotewskimi). Łotewski punkt został zdefiniowany jako jednostka studiów odpowiadająca nakładowi pracy studenta w wymiarze 40 godzin akademickich (tygodnia nauki). W związku z tym, że rok akademicki trwa 40 tygodni, odpowiada to 40 łotewskim punktom rocznie, a zatem jeden punkt łotewski równa się 1,5 punktu ECTS. Obecnie skalę ocen ECTS stosuje się wyłącznie w przypadku międzynarodowego transferu punktów (od 1999 r., gdy na Łotwie uruchomiono program Erasmus). Projekt nowej ustawy o szkolnictwie wyższym przewiduje pełne wprowadzenie ECTS.

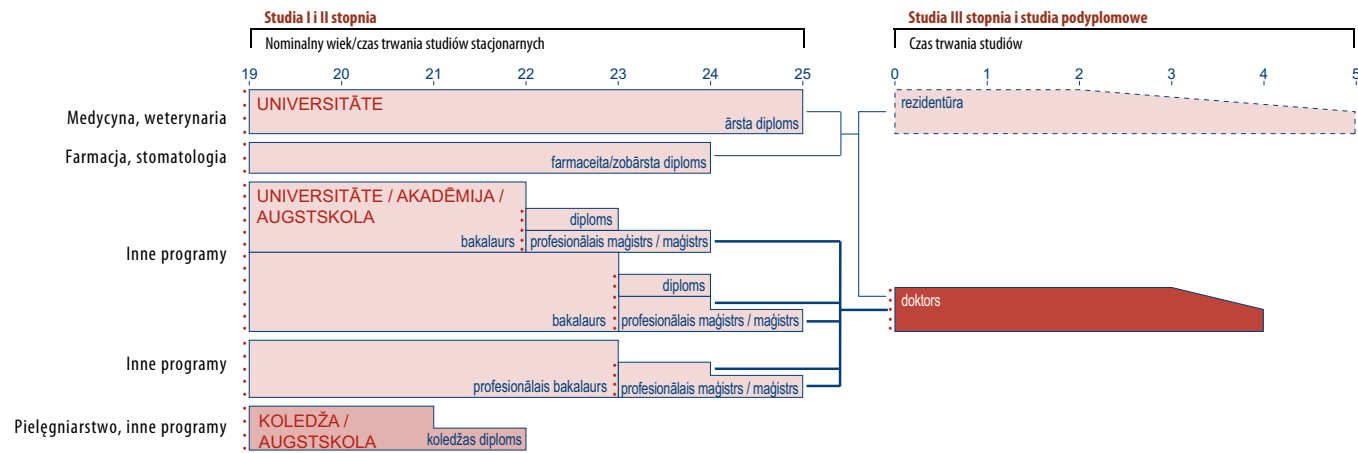
W 2001 r. rozpoczęto wydawanie **suplementu do dyplomu** na zasadzie dobrowolnej, a od stycznia 2004 r. suplement jest obowiązkowy. Wszyscy absolwenci studiów pierwszego i drugiego stopnia otrzymują suplement automatycznie i bezpłatnie, zgodnie z rozporządzeniem nr 531 Rady Ministrów z 2003 r. W 2005 r. wydano nowe rozporządzenia. Suplement wydaje się w języku łotewskim i angielskim.

Władze publiczne nie wprowadziły żadnych **rozwiązań motywujących** do wprowadzania trzystopniowej struktury studiów, ECTS czy suplementu do dyplomu. Mechanizmem **kontrolnym** związanym z wprowadzaniem struktury trzystopniowej jest akredytacja i licencjonowanie (wydawanie zezwoleń). Wydawanie suplementu do dyplomu jest kontrolowane przez Państwowy Inspektorat ds. Edukacji, który sprawdza zgodność procesu kształcenia z przepisami na wszystkich poziomach edukacji, oraz w trakcie akredytacji uczelni i programów. Ponadto grupa robocza Rady Rektorów opracowała zalecenia dotyczące wypełniania suplementu, a także istnieje możliwość skonsultowania się z zespołem krajowych Promotorów Bolońskich.

W grudniu 1994 r. utworzono krajowe Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie

Wyższym (*Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centrs*). Jego głównym zadaniem jest organizowanie fachowej i **jakościowej oceny** uczelni i programów. Samo centrum nie uczestniczy w ocenie uczelni ani programów studiów, ale pomaga uczelniom przygotować raporty z oceny wewnętrznej i rekomenduje zespoły ekspertów (*novērošanas komisija*). W skład zespołu muszą wchodzić co najmniej trzy osoby, w tym jeden ekspert zagraniczny (z wyjątkiem oceny uczelni prowadzących studia zawodowe pierwszego stopnia, tj. kolegiów, w przypadku których wszyscy eksperci mogą pochodzić z Łotwy). Wprawdzie najważniejsze przepisy w sprawie procedur akredytacji i zapewniania jakości przyjmuje się na poziomie krajowym, agencja opracowuje metody i różne zalecenia dotyczące oceny. Studenci uczestniczą w ocenie i podejmowaniu decyzji związanych z akredytacją, ale nie biorą udziału w zarządzaniu Centrum Oceny Jakości.

Ciągły proces zapewniania jakości obejmuje samoocenę i ocenę dokonywaną przez ekspertów zewnętrznych, a kończy się akredytacją. Uznawane przez państwo dyplomy ukończenia studiów można wydawać dopiero wtedy, gdy akredytację uzyska zarówno cała uczelnia, jak i dany program. Pierwszym etapem

Źródło: Eurydice

	ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)		Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
	ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)		Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Po otrzymaniu *koledžas diploms* studenci mogą kontynuować studia na poziomie *profesionālais bakalaurs*, przenosząc uzyskane punkty ECTS.

Diagram przedstawia sytuację istniejącą latem 2006 r. W projekcie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, która jest obecnie przedmiotem dyskusji, wspomina się o likwidacji studiów zawodowych pierwszego i drugiego stopnia kończących się tytułem *profesionālais maģistrs* (w środkowym wierszu przy „Innych programach”) oraz *profesionālais bakalaurs*, *profesionālais maģistrs* i *maģistrs* (cały wiersz „Inne programy” niżej).

ŁOTWA

w tym procesie jest przygotowanie raportu z samooceny przez przedstawicieli administracji, kadry akademickiej i studentów. Eksperti oceniają raport oraz inne dokumenty i wizytują uczelnię, przedstawiając wspólne stanowisko, jak również indywidualne pisemne opinie. Uczelnie akredytuje Rada ds. Szkolnictwa Wyższego (*Augstākās izglītības padome*), natomiast programy studiów są akredytowane przez Komisję Akredytacyjną (*Akreditācijas komisija*), utworzoną przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Studenci mają swych przedstawicieli w obydwu tych organach.

Proces akredytacji rozpoczął się w 1996 r., a pierwsza runda akredytacji zakończyła się w 2002 r. Akredytację przeprowadza się zgodnie z rozporządzeniami zatwierdzonymi w październiku 2006 r.

Programy studiów akredytuje się co sześć lat. W wyjątkowych przypadkach Komisja Akredytacyjna przyznaje jedynie tymczasową akredytację, co pociąga za sobą ponowną

ocenę po dwóch latach. Uczelnia lub kolegium może uzyskać akredytację, jeśli akredytowane zostało ponad 50% programów studiów. Na ogół uczelnia otrzymuje bezterminową akredytację. W wyjątkowych przypadkach przyznaje się tymczasową akredytację, co pociąga za sobą ponowną ocenę po dwóch latach.

Uczelnia może rozpocząć kształcenie studentów dopiero po uzyskaniu zezwolenia z Ministerstwa Edukacji i Nauki na funkcjonowanie samej uczelni oraz prowadzenie każdego programu studiów. Licencjonowanie stanowi formę wstępnego zapewniania jakości w tym sensie, że w ciągu dwóch lat od otrzymania zezwolenia uczelnia musi wystąpić o akredytację danego programu studiów.

Raporty z samooceny i raporty zespołów eksperckich są publikowane w Internecie i gazecie edukacyjnej *Izglītība un Kultūra* (Edukacja i Kultura).

System zapewniania jakości służy również podnoszeniu jakości oraz reformowaniu szkolnictwa wyższego.

Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2003 r. i Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) od 1997 r. Ocenę środowiskową (*peer review*) tej agencji przewidziano w projekcie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym.

ŁOTWA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
2 listopada 1995	Ustawa o uczelniach	<i>Augstskolu likums</i>
29 października 1998 (obowiązuje od 1 czerwca 1999, uchylila poprzednią ustawą o edukacji z 19 czerwca 1991)	Ustawa o edukacji	<i>Izglitibas likums</i>
19 maja 2005	Ustawa o działalności naukowej	<i>Zinātniskās darbības likums</i>
21 czerwca 2005 (obowiązuje od 2 lipca 2005, uchylilo poprzednie rozporządzenie nr 531 z września 2003)	Rozporządzenie Rady Ministrów nr 450 w sprawie wydawania uznawanych przez państwo dokumentów potwierdzających ukończenie studiów wyższych i uzyskanie stopnia naukowego	<i>MK Noteikumi Nr. 450 "Kārtība, kādā izsniedzami valsts atzīti augstāko izglītību un zinātnisko grādu apliecinoši izglītības dokumenti"</i>
27 grudnia 2005	Rozporządzenie Rady Ministrów nr 1001 w sprawie procedury i kryteriów przyznawania stopnia naukowego doktora (promocji)	<i>MK Noteikumi Nr.1001 "Doktora zinātniskā grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji"</i>
3 października 2006 (obowiązuje od 7 października 2006, uchylilo poprzednie rozporządzenie nr 442 z października 2001)	Rozporządzenie Rady Ministrów nr 821 w sprawie procedury akredytacji uczelni, kolegiów i programów studiów	<i>MK noteikumi Nr. 821 "Augstskolu, koledžu un augstākās izglītības programmu akreditācijas kārtība"</i>
(Wejdzie w życie/planowany termin: 2007)	Projekt ustawy o szkolnictwie wyższym	<i>Augstākās izglītības likuma projekts</i>

Strony internetowe

Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym: <http://www.aiknc.lv/en>

MOŁDOWA

Szkolnictwo wyższe w Republice Mołdowy podlega przepisom ustawy o edukacji z 1995 r. Od tego czasu przyjęto kilka nowelizacji, wytycznych i decyzji rządowych dotyczących sektora szkolnictwa wyższego. Obecnie trwają prace nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym, która powinna zostać wkrótce uchwalona. **System studiów trzystopniowych** został wprowadzony we wszystkich uczelniach od roku akademickiego 2005/06.

Zgodnie z przyjętą w 2005 r. nowelizacją ustawy o edukacji, uczelnie prowadzą studia pierwszego stopnia – *licentiate* (trwające od 3 do 4 lat) i studia drugiego stopnia, które kończą się tytułem *master* (trwające od roku do 2 lat). System ten obejmuje studentów, którzy podjęli studia 1 września 2005 r. lub później. Studenci, którzy zostali przyjęci na studia przed 2005 r., kontynuują naukę na istniejących dotychczas studiach jednolitych.

Warunkiem podjęcia studiów doktoranckich jest ukończenie studiów kończących się tytułem *master*. W przypadku studentów, którzy podjęli studia przed 2005 r. i kształcą się na studiach jednolitych, dostęp do studiów doktoranckich wymaga posiadania tytułu *licenta*, tytułu *magistru* lub *diplome de arhitect*.

Studia doktoranckie nie zostały zmienione w kontekście Procesu Bolońskiego. Studia doktoranckie podlegają przepisom Kodeksu Nauki i Innowacyjności oraz ustawy o edukacji. Obejmują one obowiązkowe zajęcia teoretyczne i praktyczne, prowadzone zgodnie z podziałem na główne dziedziny nauki. Zajęcia teoretyczne stanowią ok. 20% programu (języki obce, informatyka i dyscyplina podstawowa związana z dziedziną badań), a pozostałe 80% jest przeznaczone na indywidualne badania naukowe.

Wprowadzanie Europejskiego Systemu Transferu Punktów (**ECTS**) rozpoczęto w Republice Mołdowy w 2000 r. w ramach kilku projektów pilotażowych.

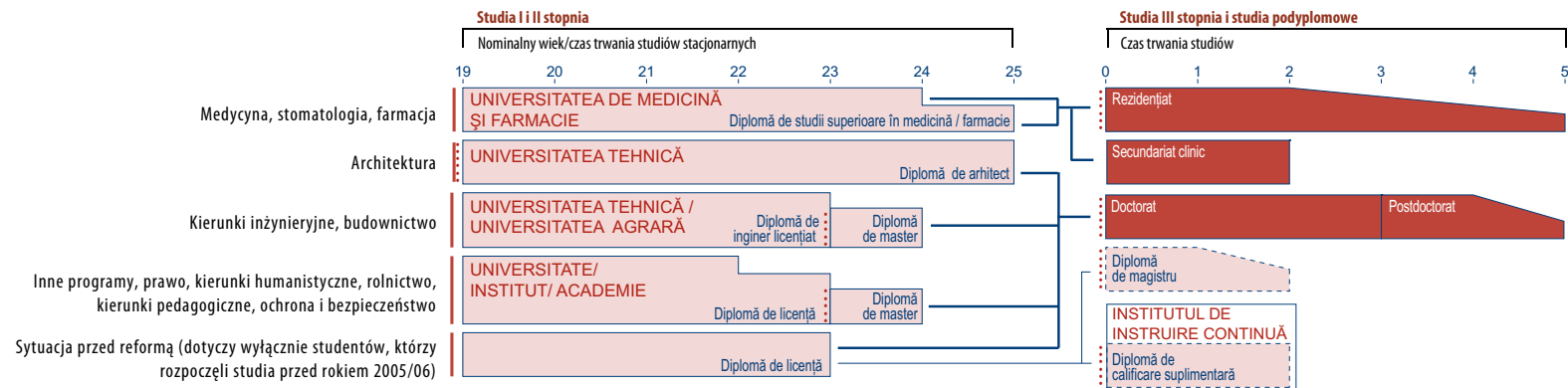
Oficjalne wprowadzenie ECTS we wszystkich uczelniach przewidziano w przyjętej w 2005 r. nowelizacji ustawy o edukacji. W 2006 r. opracowano przewodnik dotyczący wprowadzania ECTS. Przewodnik przedstawia metodologię wprowadzania ECTS i zapewnia większą przejrzystość i kompatybilność programów studiów oraz kwalifikacji przyznawanych przez uczelnie Republiki Mołdowy.

W metodologii obliczania punktów przyjęto, że każdy rok akademicki odpowiada 60 punktom. ECTS służy zarówno do transferu, jak i do akumulacji punktów.

W lipcu 2005 r. rząd Republiki Mołdowy zatwierdził nowy System Klasyfikacji Dziedzin Kształcenia i Programów Studiów. System ten został opracowany zgodnie z klasyfikacją UNESCO ISCED 97 i zasadami Eurostatu, a jego podstawę stanowią efekty kształcenia określone zgodnie z potrzebami rynku pracy. W związku z tym w 2005 r. uczelnie zorganizowały rekrutację na studia zgodnie z nowym systemem klasyfikacji. Zatwierdzono wstępną ramową koncepcję studiów pierwszego stopnia, która służy jako wytyczne przy opracowywaniu nowych programów nauczania.

Od 2005 r. **suplement do dyplomu** wydaje się automatycznie i bezpłatnie absolwentom studiów *licentiate* oraz absolwentom studiów kończących się tytułem *master*. Suplement wydaje się w języku mołdawskim i angielskim.

Krajowy suplement do dyplomu jest zgodny ze wszystkimi europejskimi wymogami. Został on zatwierdzony przez ekspertów UNESCO-CEPES i Rady Europy w grudniu 2005 r. podczas międzynarodowej konferencji nt. Procesu

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	⋮	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Studia *Rezidentiat* i *Secundariat* są specjalnymi studiami podyplomowymi dla studentów medycyny i obejmują kształcenie praktyczne w tej dziedzinie. Studia doktoranckie w dziedzinie medycyny można podjąć wyłącznie po ukończeniu studiów *Rezidentiat*. Absolwenci tych studiów otrzymują *Diploma de Licentiat* i mogą samodzielnie podjąć pracę w zawodzie lekarskim, kontynuować studia w *Secundariat Clinic* lub podjąć studia doktoranckie.

Przed reformą w 2005 r. *Diploma de Magistr* i inne kwalifikacje w istniejącej strukturze były uznawane za kwalifikacje na poziomie studiów II stopnia. Studia kończące się dodatkowymi kwalifikacjami mogli podejmować jedynie posiadacze *Diploma de Licentiat*.

MOŁDOWA

Bolońskiego w Kiszyniowie, w Republice Mołdowy.

W całym kraju stosuje się **rozwiązania motywujące** i kontrole związane z wprowadzaniem trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu.

Aktualnie trwają przygotowania do utworzenia niezależnej **Agencji ds. Zapewniania Jakości**; Agencja powinna rozpocząć działalność w 2007 r. Obecny krajowy system zapewniania jakości, który jest obowiązkowy dla wszystkich uczelni, obejmuje następujące procedury: ocena wewnętrzna, ocena zewnętrzna oraz akredytacja uczelni i programów.

Akademicką ocenę uczelni przeprowadza się na podstawie szeregu ogólnych kryteriów i obowiązkowych standardów, opracowanych przez Ministerstwo Edukacji i Spraw Młodzieży. W procesie oceny uwzględnia się zestaw wskaźników dotyczących kadry dydaktycznej, treści programów kształcenia, efektów kształcenia, studentów, badań naukowych, zarządzania procesem kształcenia, materiałów dydaktycznych oraz działalności gospodarczo-finansowej.

Zgodnie z decyzją Ministerstwa Edukacji i Spraw Młodzieży z lutego 2006 r., uczelnie muszą

utworzyć uczelniane organy odpowiedzialne za zapewnianie i podnoszenie jakości procesów wewnętrznych. Część uczelni opracowała w tym celu „Podręcznik jakości”. Ponadto na poziomie krajowym prowadzi się badania na temat „Etyki w szkolnictwie wyższym”.

Studenci uczestniczą w procesie oceny wewnętrznej. Organizacje studenckie z różnych wydziałów opracowały ankiety do oceny kadry dydaktycznej i programów nauczania. Krajowa Międzyuniwersytecka Rada Studentów omawia sprawy związane z sytuacją socjalną studentów, zapewnianiem jakości kształcenia, realizacją Procesu Bolońskiego, jakością programów studiów itp.

Obecnie rewiduje się i doskonalą standardy i wymogi dotyczące kształcenia. W procesie oceny akademickiej i akredytacji uczelni wprowadzono szereg modyfikacji, które mają zapewnić większą przejrzystość i obiektywizm w trakcie całego procesu. Do składu komisji przeprowadzających ocenę i akredytację włączono przedstawicieli odpowiednich ministerstw i organizacji studenckich.

Proces akredytacji rozpoczął się w 2000 r. Akredytacja oznacza oficjalne uznanie uczelni. Za akredytację uczelni odpowiada Ministerstwo

Edukacji i Spraw Młodzieży. Akredytacji podlegają obowiązkowo zarówno publiczne, jak i prywatne uczelnie oraz ich programy studiów.

Procedura akredytacji obejmuje samoocenę dokonywaną przez ocenianą jednostkę oraz wizytację zespołu krajowych ekspertów. Podstawę decyzji o przyznaniu lub nie przyznaniu akredytacji stanowią wyniki oceny akademickiej przeprowadzanej przez specjalną komisję akredytacyjną. Działalność akredytowanych uczelni ocenia się następnie co pięć lat.

Dane o każdej akredytowanej uczelni są publikowane w urzędowych biuletynach oraz udostępniane ogółowi społeczeństwa w Internecie.

Akredytacją studiów doktoranckich zajmuje się Krajowa Rada ds. Akredytacji i Certyfikacji.

MOŁDOWA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Lipiec 1995	Ustawa o edukacji nr 547-XIII	Legea Învățământului nr. 547-XIII
Lipiec 1997	Ustawa nr 1275-XIII o ocenie i akredytacji placówek edukacyjnych w Republice Mołdowy	Legea nr.1275-XIII cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova
Czerwiec 1999	Ustawa nr 423-XIV zatwierdzająca rozporządzenie w sprawie oceny i akredytacji placówek edukacyjnych	Legea nr.423-XIV privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ
Czerwiec 2004	Ustawa nr 259-XV o Kodeksie Nauki i Innowacyjności	Legea nr. 259-XV Codul cu privire la știință și inovare
Maj 2005	Ustawa nr 71-XIV o zmianach i uzupełnieniach w ustawie o edukacji (zmiany w strukturze szkolnictwa wyższego, wprowadzenie dwustopniowej struktury studiów)	Legea nr.71-XVI privind modificarea și completarea Legii învățământului (introducerea structurii învățământului superior pe cicluri)
Lipiec 2005	Ustawa nr 142-XVI zatwierdzająca Klasyfikację dziedzin kształcenia i specjalności w ramach kształcenia poprzedzającego wejście na rynek pracy w uczelniach – studiów pierwszego stopnia.	Legea nr.142-XVI aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I
Decyzje i wytyczne:		
Luty 2005	Strategiczne wytyczne dotyczące modernizacji systemu edukacji, zatwierdzone przez Prezydenta Republiki Mołdowy	Dirjeciile strategice de modernizare a sistemului educațional, aprobate de Președintele Republicii Moldova
Maj 2005	Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji i Spraw Młodzieży nr 15 zatwierdzające suplement do dyplomu	Ordinul M.E.T. nr.15 cu privire la aprobarea modelului Suplimentului la Diplomă
Maj 2005	Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji i Spraw Młodzieży zatwierdzające program działań dotyczących realizacji celów Procesu Bolońskiego	Ordinul M.E.T. privind aprobarea Programului de acțiuni pentru implementarea obiectivelor Procesului de la Bologna

MOŁDOWA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Maj 2005	Decyzja Rady Ministrów o utworzeniu Krajowej Rady Koordynacyjnej ds. realizacji celów Procesu Bolońskiego	Decizia Guvernului privind constituirea Consiliului Național de coordonare a acțiunilor de implementare a obiectivelor Procesului de la Bologna
Lipiec 2005	Rozporządzenie MEiSM w sprawie studiów równoległych na dwóch różnych kierunkach	Dispoziția M.E.T. privind instruirea concomitentă în două domenii diferite
Lipiec 2005	Rozporządzenie MEiSM nr 202 zatwierdzające ramową koncepcję studiów pierwszego stopnia (<i>licentiate</i>)	Ordinul M.E.T. nr.202 cu privire la aprobarea Planului-cadru pentru ciclul I (studii superioare de licență)
Sierpień 2005	Rozporządzenie MEiSM w sprawie modułu doskonalenia zawodowego nauczycieli	Dispoziția M.E.T. privind modulul de formare a profesorilor
Sierpień 2005	Decyzja Rady Ministrów zatwierdzająca program modernizacji systemu edukacji	Hotărîrea Guvernului privind aprobarea Programului de modernizare a sistemului educațional
Sierpień 2005	Decyzja Rady Ministrów zatwierdzająca rozporządzenie w sprawie organizacji studiów doktoranckich i post-doktoranckich	Hotărîrea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului
Luty 2006	Rozporządzenie MEiSM nr 97 z lutego 2006 r. w sprawie tworzenia wewnętrznych struktur służących zapewnianiu jakości	Ordinul nr. 97 al M.E.T. privind crearea structurilor interne de asigurare a calitatii
Luty 2006	Rozporządzenie MEiSM zatwierdzające „Przewodnik dotyczący wprowadzania krajowego systemu transferu punktów”	Ordinul M.E.T. privind aprobarea Ghidului de implementare a Sistemului Național de Credite de Studiu
Kwiecień 2006	Klasyfikacja programów kształcenia w Republice Mołdowy (MoldCED), zatwierdzona wspólną decyzją MEiSM i Krajowego Urzędu Statystycznego	Clasificația Programelor Educaționale din Republica Moldova (MoldCED), aprobat prin decizia comună a M.E.T. și Biroului Național de Statistică
Maj 2006	Rozporządzenie MEiSM zatwierdzające rozporządzenie w sprawie organizacji i prowadzenia rekrutacji na studia w uczelniach	Ordinul M.E.T. privind aprobarea Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii în instituțiile de învățămînt superior

MOŁDOWA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Czerwiec 2006	Decyzja Rady Ministrów w sprawie podniesienia stypendiów dla studentów uczelni	Hotărîre de Guvern privind majorarea cuantumului burselor pentru studenții din instituțiile de învățământ superior
Lipiec 2006	Decyzja Rady Ministrów zatwierdzająca rozporządzenie w sprawie organizacji praktyk w ramach kształcenia nauczycieli w uczelniach	Hotărîre de Guvern pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea stagiilor de practică în cadrul formării inițiale în învățământul superior
Lipiec 2006	Decyzja Rady Ministrów zatwierdzająca rozporządzenie w sprawie warunków przyznawania stypendiów studentom uczelni, słuchaczom kolegiów oraz uczniom szkół zawodowych i osobom kształcącym się w ramach edukacji post-universyteckiej	Hotărîre de Guvern pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul și condițiile de acordare a burselor pentru studenții din instituțiile de învățământ superior, elevii din instituțiile de învățământ mediu de specialitate și secundar profesional și persoanele care studiază în învățământul postuniversitar

MEiSM: Ministerstwo Edukacji i Spraw Młodzieży

CZARNOGÓRA

W Czarnogórze istnieje jedna uczelnia publiczna, tj. Uniwersytet Czarnogóry. Uniwersytet składa się z 17 wydziałów/ akademii i czterech instytutów, które łącznie prowadzą 73 programy studiów (55 akademickich i 18 praktycznie ukierunkowanych).

We wrześniu 2006 r. w Czarnogórze otwarto pierwszą uczelnię prywatną, która ma cztery wydziały. W kraju istnieją także trzy inne samodzielne prywatne wydziały.

W roku 2006/07 na pierwszy rok studiów przyjęto 4 443 nowych studentów. Na Uniwersytecie Czarnogóry kształci się łącznie 16 236 studentów, na prywatnym Uniwersytecie Mediteran ok. 1 000 studentów, a na trzech samodzielnych wydziałach prywatnych łącznie ok. 800 studentów.

W październiku 2003 r. Zgromadzenie Czarnogóry uchwaliło nową ustawę o szkolnictwie wyższym. Zgodnie z tą ustawą, która została przygotowana zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, struktura studiów opiera się na **trzech głównych cyklach**. W szkolnictwie wyższym prowadzi się następujące rodzaje studiów:

a) studia pierwszego stopnia (studia akademickie lub ukierunkowane praktycznie, kończące się tytułem *bachelor*);

b) studia drugiego stopnia (studia akademickie lub ukierunkowane praktycznie, kończące się specjalistycznym tytułem; studia kończące się tytułem *master*; studia kończące się tytułem *master of science*);

c) studia doktoranckie kończące się stopniem naukowym *doctor of philosophy*.

Studia specjalistyczne można podjąć po ukończeniu (trzyletnich) ukierunkowanych praktycznie/akademickich studiów pierwszego stopnia. Tytuł specjalistyczny przyznaje się po ukończeniu odpowiednich studiów trwających maksymalnie rok.

O tytuł magistra nauk stosowanych (praktycznie ukierunkowanych) mogą ubiegać się studenci, którzy ukończyli praktycznie ukierunkowane studia pierwszego stopnia oraz dwa lata studiów drugiego stopnia (rok studiów specjalistycznych i rok studiów na poziomie *Master*).

Studia kończące się tytułem *master of science* można podjąć po uzyskaniu dyplomu ukończenia akademickich studiów pierwszego stopnia. Studia te trwają dwa lata (w tym rok studiów specjalistycznych).

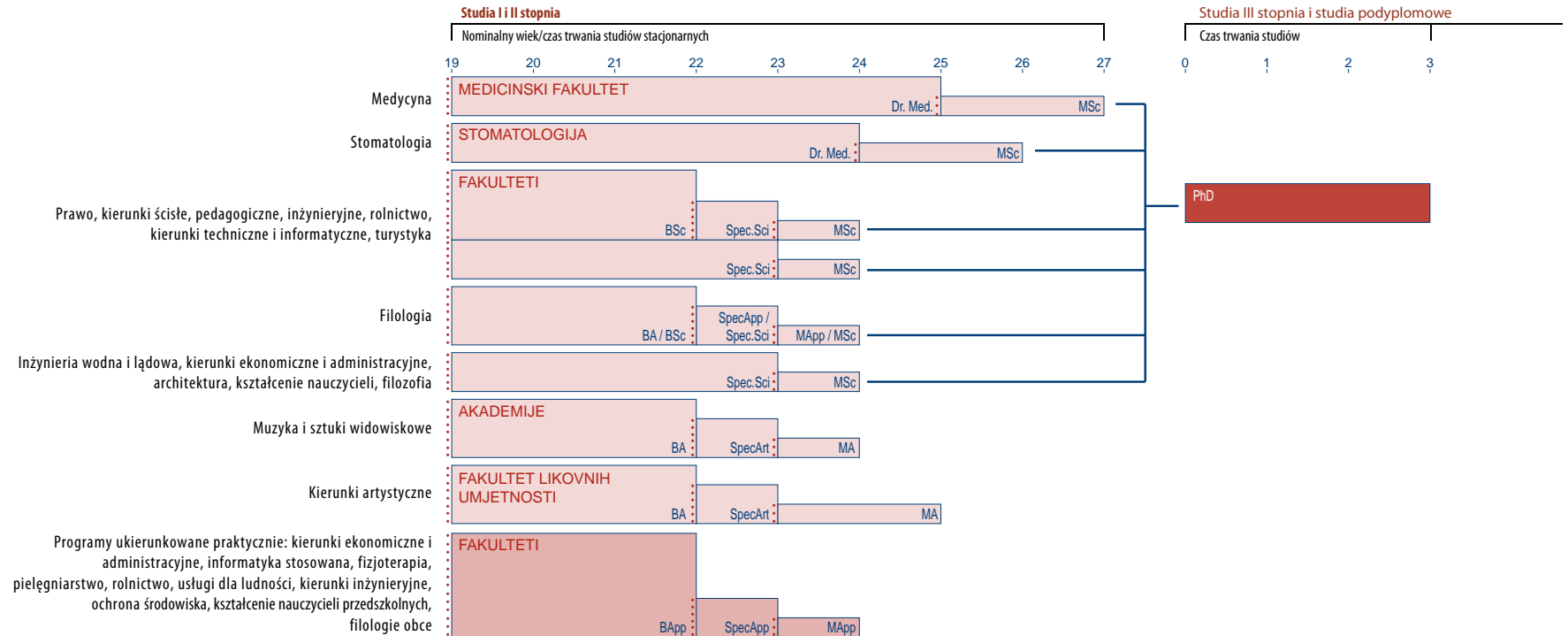
Studia na **poziomie doktoranckim** mogą podejmować absolwenci z tytułem *master of*

science. Stopień naukowy *doctor of philosophy* uzyskuje się po co najmniej trzech latach studiów. Studia te obejmują zajęcia dydaktyczne (wykłady), pracę badawczą oraz przygotowanie i obronę rozprawy doktorskiej.

Absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mają dostęp do studiów kończących się tytułem *master*. Studenci studiów na poziomie ISCED 5A mogą przejść na studia na poziomie ISCED 5B po spełnieniu wymogów określonych przez senat uniwersytetu; studenci studiów na poziomie ISCED 5B nie mogą przechodzić na studia na poziomie ISCED 5A.

Zgodnie z ustawą uniwersytety mogą prowadzić studia we współpracy z krajową lub zagraniczną uczelnią lub organizacją międzynarodową. Uniwersytet ma prawo przyznawać studentom **podwójne lub wspólne tytuły/stopnie** po ukończeniu wymaganych studiów. Treści programu ustala się w umowie o współpracy między uczestniczącymi instytucjami.

W roku 2003/04 zrealizowano projekt pilotażowy, którego celem było próbne wprowadzenie wymogów Procesu Bolońskiego w ramach niektórych programów studiów. W następnym roku na studia przyjęto pierwszy rocznik studentów zgodnie z nową ustawą z 2003 r.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

BA	<i>Diploma of Academic Undergraduate Studies</i>
BApp	<i>Diploma of Applied Undergraduate Studies</i>
BSc	<i>Diploma of Academic Undergraduate Studies</i>
Dr. Med	<i>Diploma of Undergraduate Studies of Medicine/Stomatology</i>
Spec.Sci	<i>Diploma of Postgraduate Specialized Academic Studies</i>
SpecArt	<i>Diploma of Postgraduate Specialized Academic Studies</i>

SpecApp	<i>Diploma of Postgraduate Specialized Applied Studies</i>
MSc	<i>Diploma of Postgraduate Master Academic Studies</i>
MA	<i>Diploma of Postgraduate Master Academic Studies</i>
MApp	<i>Diploma of Postgraduate Master Applied Studies</i>
PhD	<i>Diploma of Doctoral Study</i>

CZARNOGÓRA

Większość uczelni prowadziła roczne studia kończące się tytułem *master*, które miały stanowić pomost między dotychczasowym a nowym systemem. Dzięki temu liczba studentów na studiach pierwszego stopnia i studiach podyplomowych podwoiła się w roku 2005/06. Odsetek studentów zdających egzaminy na studiach w strukturze przyjętej w Procesie Bolońskiej wynosi 65%; jest on znacznie wyższy niż analogiczny odsetek studentów w okresie poprzedzającym wprowadzenie nowej ustawy.

Zasady **ECTS** jako systemu akumulacji i transferu punktów na studiach pierwszego stopnia, studiach drugiego stopnia (specjalistycznych i magisterskich) oraz doktoranckich są obowiązkowe dla wszystkich uniwersytetów i pozostałych uczelni w Czarnogórze od września 2004 r. Poszczególne przedmioty/cykle zajęć są prowadzone maksymalnie przez jeden semestr i każdemu przedmiotowi przyporządkowano odpowiednią liczbę punktów ECTS.

Ustawa o szkolnictwie wyższym zobowiązuje do wydawania **suplementu do dyplomu** opartego na oficjalnym wzorze europejskim; od roku akademickiego 2006/07 suplement wydaje się obowiązkowo absolwentom wszystkich programów, automatycznie wraz z dyplomem i bezpłatnie, zarówno w języku czarnogórskim, jak

i angielskim. Przed wprowadzeniem suplementu wydawano świadectwa przedstawiające zaliczone przedmioty i uzyskane oceny.

Wprowadzanie reform w ramach Procesu Bolońskiego jest finansowane na poziomie uczelnianym. Reformy są wdrażane i monitorowane przez kadrę administracyjną i kierowniczą lub eksperckie komisje doradcze. W kwietniu 2004 r. utworzono Krajową Grupę Wdrożeniową Procesu Bolońskiego, która monitoruje wszystkie aspekty realizacji reform w ramach Procesu Bolońskiego.

Od samego początku reformy szkolnictwa wyższego w Czarnogórze Ministerstwo Edukacji i Nauki promowało i wspierało realizację Deklaracji Bolońskiej; ministerstwo nie jest jednak w stanie przeznaczyć na ten cel dodatkowych środków finansowych z budżetu państwa. Od 2004 r. wszystkie uczelnie prowadzą działalność dydaktyczną zgodnie z Deklaracją Bolońską, jak zostało to przewidziane w ustawie o szkolnictwie wyższym.

Zgodnie z ustawą z 2003 r. funkcję organu **akredytacyjnego** pełni Rada ds. Szkolnictwa Wyższego (*Savjet za visoko obrazovanje*), której komisje przeprowadzają również ocenę zewnętrzną. Rząd Czarnogóry utworzył Radę w

2004 r.; wszystkie jej wnioski, zalecenia i decyzje muszą być udostępniane ogółowi społeczeństwa. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 2003 r. rząd Czarnogóry utworzył jesienią 2006 r. Radę ds. Działalności Naukowej; jest ona obecnie wiodącym organem, który zarządza całą działalnością badawczą i naukową, również prowadzoną przez uczelnie.

Proces akredytacji rozpoczyna się od oceny zewnętrznej. Jeżeli ocena uczelni zakończy się pozytywnym wynikiem, uczelnia uzyskuje certyfikat uprawniający do przyznawania tytułów/stopni. Członkami komisji przeprowadzających ocenę zewnętrzną mogą być eksperci zagraniczni.

Uprawnienia do wydawania zezwoleń na działalność uczelni oraz ich unieważnianie posiada Ministerstwo Edukacji i Nauki.

Zezwolenie na działalność jest oficjalnym dokumentem, który uprawnia uczelnię do rozpoczęcia działalności. Uczelnia może otrzymać zezwolenie po przyznaniu certyfikatu wstępnej akredytacji przez Radę ds. Szkolnictwa Wyższego. Certyfikat przyznaje się na podstawie zaleceń komisji przeprowadzającej ocenę.

Zezwolenie na działalność musi posiadać każda uczelnia w Czarnogórze, zarówno nowopowstała,

CZARNOGÓRA

jak i już funkcjonująca. Zezwolenie określa rodzaj uczelni, akredytowane programy studiów, maksymalną liczbę studentów, jaką może przyjąć dana uczelnia, oraz tytuły/stopnie i dyplomy, jakie może ona przyznawać.

Uczelnia musi wystąpić z wnioskiem do Rady o wstępną akredytację na co najmniej rok przed datą rozpoczęcia działalności dydaktycznej.

Wstępną akredytację wydaje się maksymalnie na trzy lata. Ponowną akredytację (ważną przez okres do pięciu lat) przyznaje się na podstawie raportu z oceny zewnętrznej uczelni i jej programów studiów, zgodnie ze standardami i procedurą określoną przez Radę. Jeżeli uczelnia nie spełnia standardów ponownej akredytacji, może kontynuować działalność maksymalnie przez rok, ale nie może w tym okresie przyjmować nowych studentów. Jeżeli uczelnia nie jest w stanie spełnić standardów ponownej akredytacji po okresie próbnym, cofa się jej zezwolenie. Po cofnięciu zezwolenia, nie można go ponownie przyznać.

Rok 2007 jest trzecim rokiem od czasu wprowadzenia nowej ustawy, a także rokiem, w którym odbywa się pierwsza runda akredytacji zarówno uniwersytetów, jak i wszystkich wydziałów prywatnych. Akredytacja ta powinna

zakończyć się do 1 marca 2007 r., a następnie wszystkie materiały zostaną przesłane do Rady ds. Szkolnictwa Wyższego. Ponowna akredytacja uczelni i programów studiów rozpocznie się na początku roku akademickiego 2007/08.

Uczelnie, które otrzymały akredytację innego państwa lub agencji, są zobowiązane do przedstawienia Radzie certyfikatu potwierdzającego taką akredytację. Rada ocenia akredytację niepaństwową zgodnie ze swym statutem.

Uczelnie prywatne są zobowiązane do przedłożenia gwarancji finansowej na okres co najmniej trzech lat.

Zezwolenie na działalność uczelni prywatnej zawiera również klauzulę na wypadek niedopełnienia zobowiązań przez uczelnię: jeżeli uczelnia przerywa działalność, musi ona zapewnić pomoc finansową wszystkim kształcącym się w niej studentom, aby mogli kontynuować studia w innej akredytowanej uczelni.

Jeśli chodzi o **zapewnianie jakości**, uczelnie obowiązkowo przeprowadzają samoocenę, tj. oceniają jakość swych programów studiów i warunki działalności. Samoocena odbywa się w sposób ciągły, zgodnie ze statutem uczelni, i

muszą w niej uczestniczyć przedstawiciele władz uczelni, jej kadry akademickiej i studentów, jak również zewnętrzni eksperci.

Metody samooceny są uzależnione od programu nauczania, sprzętu dydaktycznego, kwalifikacji kadry akademickiej, metod nauczania, odsetka studentów, którzy zdają egzaminy, odsetka absolwentów oraz innych niezbędnych wskaźników działalności uczelni. W krajowych wytycznych zaleca się stosowanie procedur służących ciągłemu podnoszeniu jakości. Raport z oceny wewnętrznej stanowi obowiązkowy element procesu akredytacji i ponownej akredytacji. W samoocenie uczestniczą studenci (na poziomie wydziału wszyscy studenci, a na poziomie uczelnianym przedstawiciele studentów). Narzędziem oceny są ankiety.

Samoocena jest nadal stosunkowo nowym procesem. W obecnej ustawie o szkolnictwie wyższym określono działania, jakie należy podejmować na danym poziomie procedury oceny. Wkrótce wprowadzone zostaną dodatkowe uregulowania; istniejące dokumenty zostaną zrewidowane i uszczegółowione. Jednym z problemów Czarnogóry w tej dziedzinie, które należy rozwiązać, jest aktualnie brak wykwalifikowanych specjalistów w zakresie zapewniania jakości.

CZARNOGÓRA

Zgodnie z ustawą z 2003 r. studenci mają swych przedstawicieli w organie zarządzającym uczelnią, senacie i organach wydziałowych; przedstawiciele studentów stanowią co najmniej 15% składu każdego organu decyzyjnego. Obecnie organem akredytacyjnym dla uczelni w Czarnogórze jest krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego (*Savjet za visoko obrazovanje*). Zgodnie z zaleceniem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) Czarnogóra zmierza do utworzenia niezależnej agencji akredytacyjnej na poziomie regionalnym, wraz z sąsiadującymi krajami o zbliżonym systemie edukacji i systemie gospodarczym. W 2003 r. w Czarnogórze utworzono ośrodek ENIC. Obecnie ośrodek ENIC rozwija swą działalność

i trwają prace zmierzające do pełnego wprowadzenia standardów uzgodnionych w Konwencji Lizbońskiej.

Krajowa Struktura Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego w Czarnogórze definiuje poziomy odniesienia 6, 7 i 8; priorytetowym zadaniem jest określenie wiedzy, umiejętności i kompetencji w szerszym kontekście (indywidualnym i zawodowym).

Głównym punktem odniesienia dla Krajowej Struktury Kwalifikacji jest ramowa Europejska Struktura Kwalifikacji; przy tworzeniu Krajowej Struktury wykorzystuje się przydatne eksperymentalne rozwiązania z Niemiec i Łotwy oraz doświadczenia partnerów Czarnogóry w programie TEMPUS, chodzi bowiem o to, aby zagwarantować jakość, walidację kształcenia nieformalnego i pozaformalnego, zapewnić

dostęp do uczenia się przez całe życie oraz ułatwić uznawanie wykształcenia i zwiększyć szanse na zatrudnienie.

Równoległe z projektem TEMPUS Ministerstwo Edukacji i Nauki utworzyło grupę roboczą ds. opracowania Krajowej Struktury Kwalifikacji. W skład tej grupy roboczej wchodzi przedstawiciele wszystkich odpowiednich instytucji, w tym m.in. Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, uniwersytetów, ośrodków ENIC, biur zatrudnienia, Agencji ds. Szkół itp. Pod koniec grudnia 2006 r. grupa robocza przedłożyła ministerstwu projekt Krajowej Struktury Kwalifikacji; jest on obecnie przedmiotem debaty publicznej i korekt. Zgodnie z programem pracy rządu ostateczna wersja Krajowej Struktury Kwalifikacji powinna być gotowa do grudnia 2007 r.

CZARNOGÓRA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
22 października 2003	Ustawa o szkolnictwie wyższym	Zakon o visokom obrazovanju
6 lutego 2004, nowelizacja z 6 lutego 2006	Statut Uniwersytetu Czarnogóry	Statut Univerziteta Crne Gore
20 kwietnia 2004	Zasady ECTS	Pravila ECTS
20 lipca 2004 nowelizacja z 10 lutego 2006	Regulamin wstępnej akredytacji programów studiów w uczelniach w Republice Czarnogóry	Pravilnik o početnoj akreditaciji studijskih programa na ustanovama visokog obrazovanja u RCG
27 sierpnia 2004	Kryteria i standardy wstępnej akredytacji programów studiów w uczelniach w Republice Czarnogóry	Kriterijumi i standardi za početnu akreditaciju studijskih programa na ustanovama visokog obrazovanja u RCG
Wrzesień 2006	Zasady dotyczące rejestracji studentów oraz prowadzenia dokumentacji dotyczącej treści kształcenia i wyników w nauce	Pravilnik o vođenju matične knjige, evidencije i sadržaja javnih isprava

Strony internetowe

Uniwersytet Czarnogóry: <http://www.ucg.cg.ac.yu>

Ministerstwo Edukacji i Nauki Czarnogóry: <http://www.mpin.cg.yu>

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

We wszystkich krajach byłej Jugosławii, włącznie z Republiką Macedonii, **trzystopniowa struktura studiów** istnieje na większości kierunków studiów od 30 lat. Prawną podstawę systemu studiów opartego na strukturze bolońskiej stworzyła ustawa o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym (z lipca 2003 r.). Inicjatywy zmierzające do zmiany struktury studiów, a zwłaszcza zmian dotyczących czasu trwania studiów pierwszego stopnia, tj. kończących się pierwszym tytułem, i studiów drugiego stopnia, tj. odbywanych po uzyskaniu pierwszego tytułu, wywołały ożywione dyskusje i reakcje na uniwersytetach w Macedonii.

Przed zmianami legislacyjnymi z 2003 r. studia kończące się pierwszym tytułem trwały na większości wydziałów 8 semestrów (4 lata). Na określonych wydziałach studia te trwały 10 semestrów (np. na kierunkach technicznych) lub 12 semestrów (np. na kierunkach medycznych). Absolwenci tych studiów mogli kontynuować studia na danym kierunku na wyższym poziomie (magisterskim/ doktoranckim).

Jeśli chodzi o system studiów, poszczególne wydziały, a głównie wydziały techniczne, wprowadziły w latach 2004-2005 istotne zmiany w programie studiów oraz strukturę przyjętą w Procesie Bolońskim (model 5+3 na studiach

akademickich i 3+2+3 na studiach akademickich i zawodowych). Ponadto wprowadziły one studia trwające krócej niż trzy lata – tzw. studia „krótkiego cyklu” w ramach studiów pierwszego stopnia.

Doświadczenia wskazują na to, że wprowadzanie modelu 3+2+3 czy trzyletnich studiów kończących się pierwszym tytułem nie jest dla wydziałów łatwym zadaniem. Na niektórych wydziałach studia kończące się pierwszym tytułem nadal trwają cztery lata, a nawet pięć lat.

Restrukturyzując studia drugiego stopnia (na poziomie magisterskim), niektóre wydziały stosują się do zaleceń Procesu Bolońskiego, zgodnie z którymi studia te mają trwać od 1,5 roku do 2 lat (niezależnie od czasu trwania studiów kończących się pierwszym tytułem). Wydziały medycyny, stomatologii, farmacji i weterynarii nadal prowadzą studia jednolite (trwające 6 lat na medycynie, a 5 lat na pozostałych kierunkach), które kończą się pierwszym tytułem.

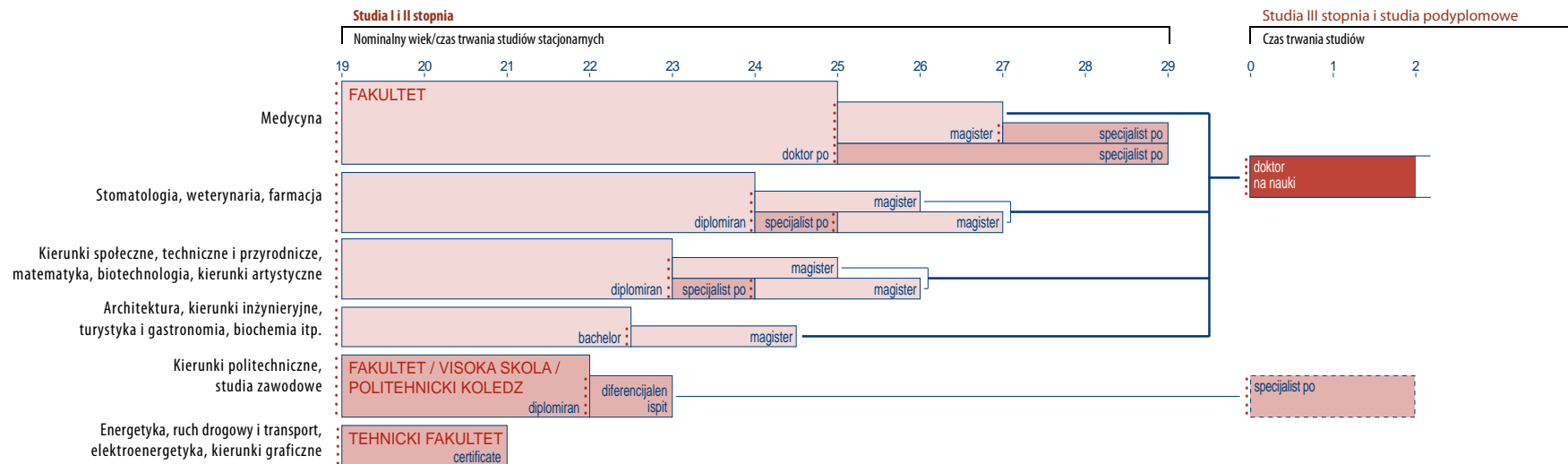
W Macedonii **studia trzeciego stopnia** przygotowują studentów na zaawansowanym poziomie do pracy zawodowej i przyszłej pracy naukowej. Elastyczność studiów doktoranckich umożliwia doktorantom realizację ich

indywidualnych celów związanych z karierą na polu zawodowym lub naukowym.

Zgodnie z aktualnym modelem studiów **doktoranckich** w Macedonii za koordynację indywidualnych programów odpowiadają opiekuni naukowci. Studia doktoranckie opierają się głównie na indywidualnej pracy badawczej pod kierunkiem opiekuna naukowego. Obecnie istnieje jeden program doktorancki, który obejmuje zajęcia dydaktyczne, natomiast w większości przypadków nie przewidziano takich zajęć na studiach doktoranckich. W ramach jednego programu studiów doktoranckich w dziedzinie inżynierii na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego w Skopje prowadzi się zajęcia dydaktyczne i kształcenie teoretyczne.

Studia doktoranckie trwają co najmniej dwa lata; rozprawę doktorską należy obronić w ciągu 3-5 lat od czasu ukończenia studiów, zależnie od programu. Na studia doktoranckie przyjmuje się osoby, które posiadają tytuł magisterski lub specjalizację w dziedzinie nauk medycznych i obroniły pracę magisterską.

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2000 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do organizowania studiów kończących się pierwszym tytułem (art. 96) i studiów drugiego stopnia (art. 111) w

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	•••	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	┆	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

systemie punktowym. Uczelnie same decydują o wprowadzeniu **ECTS** lub innego systemu. Senaty Uniwersytetu Św. Cyryla i Metodego w Skopje i Uniwersytetu Św. Klimenta Ohridskiego w Bitoli przyjęły zasady ECTS jako systemu akumulacji i transferu punktów na studiach kończących się pierwszym tytułem, studiach drugiego stopnia (specjalistycznych i magisterskich) i doktoranckich. Na ECTS opierają się także programy studiów w stosunkowo niedawno utworzonych uczelniach (Uniwersytecie Europy Południowo-Wschodniej w Tetowie, Wydziale Nauk Społecznych w Skopje i Państwowym Uniwersytecie w Tetowie). W Republice Macedonii prace nad restrukturyzacją programów nauczania i wprowadzaniem ECTS będą kontynuowane, zmierzając do ustanowienia systemu akumulacji i transferu punktów w całym kraju. Z myślą o tym, aby zagwarantować sprawne wprowadzanie ECTS, wzmocniono potencjał administracji uczelnianej, a w szczególności biur zajmujących się obsługą studentów i biur współpracy zagranicznej (doskonalenie kadry i rozwój systemów informacyjnych).

Aktualnie nie istnieją przepisy, które zobowiązywałyby uczelnie do wydawania **suplementu do dyplomu**; przewidywane zmiany legislacyjne mają jednak wprowadzić taki wymóg

w nadchodzących latach. Dotychczas kilka uczelni dobrowolnie zobowiązało się do wprowadzenia suplementu. W 2002 r. decyzję o wprowadzeniu suplementu podjęła Rada Rektora Uniwersytetu Św. Cyryla i Metodego w Skopje; suplement będzie wydawany w języku macedońskim i angielskim, odpłatnie i na życzenie studentów. Opłatę ustala Rada Rektora i ma ona tę samą wysokość we wszystkich wydziałach i instytutach uniwersytetu. Suplement wydawany na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego jest zgodny ze wzorem UE/Rady Europy/ UNESCO; zostanie on po raz pierwszy wydany absolwentom w roku 2008/09 (wyjątek stanowią niektórzy absolwenci Wydziału Elektrotechniki i Technologii Informacyjnych, którzy otrzymają suplement w 2007 r., oraz absolwenci Wydziału Techniki i Metalurgii, którzy otrzymują suplement od roku 2004/05). Uniwersytet Europy Południowo-Wschodniej w Tetowie wydaje suplement automatycznie i bezpłatnie w języku angielskim, albańskim i macedońskim.

W 2001 r. rząd Republiki Macedonii rozpoczął prace nad **Krajową Strukturą Kwalifikacji**, definiując kwalifikacje uzyskiwane w ramach kształcenia zawodowego na wszystkich poziomach. Na podstawie Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Zawodów (ISCO/88)

opracowano krajową klasyfikację zawodów wraz z ujednoliconymi tytułami i kodami. Prace nad Krajową Klasyfikacją Zawodów zakończono w 2002 r., uwzględniając zmiany, jakie miały miejsce w strukturze siły roboczej i nowej gospodarce rynkowej. Wiele uwagi poświęcono dostosowaniu klasyfikacji do międzynarodowych norm i standardów, aby zapewnić porównywalność z krajami UE. Macedońska (krajowa) struktura kwalifikacji ma ułatwić międzynarodowe porównania i uznawalność wykształcenia oraz przyczynić się do upowszechnienia mechanizmów zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym.

Ustawa o szkolnictwie wyższym wyznacza bardzo ogólne ramy prowadzenia studiów międzynarodowych, nie zawiera jednak konkretnych zapisów o **wspólnych tytułach/stopniach**. Zgodnie z Narodową Strategią Rozwoju Edukacji w Republice Macedonii na lata 2005-2015, opracowanie przepisów wykonawczych dotyczących programów studiów, które kończą się wspólnym tytułem/stopniem, należy do zadań Ministerstwa Edukacji i Nauki. W przewidywanym projekcie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym znajdują się konkretne odniesienia do wspólnych tytułów/stopni i uznawania wspólnych tytułów/stopni. Nowa

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

ustawa ma zostać uchwalona przed końcem 2007 r. Tymczasem Uniwersytet Św. Cyryla i Metodego realizuje własną strategię rozwoju, która zmierza do wprowadzenia zintegrowanych programów studiów i wspólnych tytułów/stopni w ramach wszystkich trzech cykli studiów, zachęcając w ten sposób do tworzenia programów studiów kończących się wspólnym tytułem/stopniem.

Podstawę prawną do wprowadzenia **systemu zapewniania jakości** stworzyła ustawa o szkolnictwie wyższym (z 2000 r.), a następnie ustawa o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym (z 2003 r.). Zgodnie z tymi przepisami system zapewniania jakości obejmuje zatwierdzanie, formalne potwierdzanie i uznawanie efektów działalności uczelni, umożliwiające im prowadzenie działalności zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym, poprzez proces akredytacji. W trakcie oceny stanowiącej podstawę akredytacji ocenia się jakość działań związanych z prowadzeniem studiów, tj. funkcjonowanie administracji, finansowanie, działalność dydaktyczno-naukową oraz inne aspekty działalności, jak również priorytety danej uczelni. System zapewniania jakości obejmuje również inne działania i mechanizmy służące podnoszeniu i utrzymywaniu jakości w szkolnictwie wyższym, które określono w

ustawach i innych aktach prawnych przyjętych przez organy odpowiedzialne za zapewnianie jakości.

Krajowy organ odpowiedzialny za akredytację – Komisja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego (*Odbor za Akreditacija vo Visokoto obrazovanie*) – został utworzony 12 listopada 2001 r. Komisja jest niezależnym organem złożonym z piętnastu członków. Dziewięciu członków wybiera Konferencja Międzyuniwersytecka, dwóch deleguje Macedońska Akademia Nauk i Sztuk Pięknych, a czterech (którymi są osoby z tytułami naukowymi) mianuje Rada Ministrów Republiki Macedonii. Członkowie Komisji są powoływani na czteroletnią kadencję i wykonują swą pracę w sposób niezależny. Posiedzenie konstytuujące Komisji zwołuje minister ds. szkolnictwa wyższego. Komisja wybiera przewodniczącego spośród swych członków. Jest ona niezależna w swych działaniach i podejmuje decyzje w ramach swych uprawnień na podstawie fachowej wiedzy i kompetencji.

Po przyjęciu odpowiedniej dokumentacji z wnioskiem o utworzenie uczelni, Komisja Akredytacyjna ustala – w ramach swych uprawnień i obowiązków – czy spełnione zostały wymogi dotyczące prowadzenia określonego rodzaju studiów. Decyduje ona również o tym,

czy placówka naukowa otrzyma zezwolenie na prowadzenie studiów podyplomowych i/lub doktoranckich, stwierdza, czy dana uczelnia spełnia warunki dotyczące prowadzenia nowych programów studiów, oraz ocenia, czy dana uczelnia jest przygotowana do prowadzenia takich studiów. Komisja prowadzi dokumentację związaną z akredytacją uczelni i wydawaniem innych zezwoleń, oraz wykonuje inne przewidziane w ustawie zadania.

Komisja informuje ministra ds. szkolnictwa wyższego o swych działaniach w zakresie akredytacji i, w razie potrzeby, innych sprawach. Komisja Akredytacyjna może powoływać komisje eksperckie, których kompetencje są określone w procedurze akredytacji. Regulamin określa w szczególności metody i procedury pracy, zasady podejmowania decyzji, akredytacji i oceny oraz inne sprawy. Środki na funkcjonowanie Komisji Akredytacyjnej są przewidziane w specjalnym dziale budżetu państwa. Sposób wykonywania zadań eksperckich, administracyjnych i finansowych został określony w umowie pomiędzy Komisją Akredytacyjną a ministerstwem odpowiedzialnym za szkolnictwo wyższe. Akredytację przeprowadza się zgodnie z przyjętymi w sierpniu 2002 r. przepisami

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

w sprawie norm i standardów dotyczących tworzenia uczelni i prowadzenia studiów.

Ocenę zewnętrzną i wspólną ocenę jakości kadry akademickiej w uniwersytetach i innych uczelniach przeprowadza Agencja ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym (*Agencija za evaluacija na visokoto obrazovanie*), prawnie niezależny organ utworzony 13 grudnia 2001 r. przez Komisję Akredytacyjną Szkolnictwa Wyższego. Agencję ds. Oceny tworzy dziewięciu członków wybieranych przez Komisję Akredytacyjną. Członkami Agencji są profesorowie uczelni powoływani na czteroletnią kadencję. Członkowie Agencji wykonują swą pracę w sposób niezależny i nie mogą zostać odwołani przed upływem kadencji. Sesję konstytuującą Agencję ds. Oceny zwołuje przewodniczący Komisji Akredytacyjnej.

Do zadań Agencji ds. Oceny należy monitorowanie akredytowanych uczelni na podstawie raportów z oceny oraz ocenianie funkcjonowania akredytowanych uczelni co pięć lat, przed wystąpieniem do Komisji Akredytacyjnej z wnioskiem o przedłużenie lub cofnięcie zezwoleń. Agencja wydaje niezbędne zalecenia w sprawie udoskonalenia norm i standardów dotyczących tworzenia uczelni i prowadzenia studiów. Proponuje także działania służące ulepszeniu sieci uczelni oraz ocenia

jakość kadry akademickiej w uniwersytetach i innych uczelniach, proponując na tej podstawie odpowiednie ulepszenia. Inne zadania są wykonywane zgodnie z wytycznymi, a raporty z wynikami oceny są publikowane. Raporty te przedkłada się parlamentowi, rządowi i ministerstwu odpowiedzialnemu za szkolnictwo wyższe oraz Komisji Akredytacyjnej.

Agencja ds. Oceny przeprowadza ocenę zewnętrzną na warunkach określonych w wytycznych dotyczących zapewniania jakości oraz oceny uczelni i kadry akademickiej, które przyjęła w 2002 r.

Ocena zewnętrzna na poziomie wydziałów/instytutów i na poziomie uczelni rozpoczęła się w 2003 r. W skład każdego zespołu ekspertów przeprowadzającego ocenę zewnętrzną zawsze wchodzi co najmniej jeden ekspert zagraniczny. Raporty z oceny zewnętrznej przedkłada się Agencji ds. Oceny i Komisji Akredytacyjnej. Agencja przeprowadza ocenę zewnętrzną każdej uczelni co pięć lat. Przy ustalaniu najważniejszych celów, zakresu i pytań wyznaczających ramy oceny zewnętrznej, wykorzystuje się wyniki oceny wewnętrznej i raport z samooceny.

Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym ocena wewnętrzna jest obowiązkowa. Uczelnie

przeprowadzają ją na poziomie jednostek organizacyjnych uczelni (wydziału, kolegium, wyższej szkoły zawodowej lub instytutu badawczego) i na poziomie całego uniwersytetu. Każda jednostka organizacyjna tworzy komisję ds. samooceny, powoływaną przez radę danej uczelni. W skład komisji ds. samooceny wchodzi pięć osób (trzech nauczycieli akademickich, jeden pracownik administracyjny i jeden student). Wszystkie jednostki organizacyjne tworzące Uniwersytet Św. Cyryla i Metodego i Uniwersytet Św. Klimenta Ohridskiego utworzyły komisje ds. samooceny w lutym i marcu 2002 r. Senat uniwersytetu mianuje członków uniwersyteckiej komisji ds. oceny, która składa się z dziewięciu osób (siedmiu nauczycieli akademickich i dwóch studentów).

Komisja ds. oceny na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego została powołana w grudniu 2001 r. Senat Uniwersytetu Św. Klimenta Ohridskiego powołał komisję ds. samooceny w kwietniu 2002 r., a Uniwersytet Europy Południowo-Wschodniej utworzył komisję ds. samooceny w 2003 r.

Po przyjęciu wspomnianych wyżej narzędzi oceny i utworzeniu komisji ds. oceny na poziomie jednostek organizacyjnych i całego uniwersytetu, samoocena we wszystkich wydziałach, instytutach i uniwersytetach została

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

po raz pierwszy przeprowadzona w 2002 r. W samoocenie uczestniczyli studenci (wszyscy studenci na poziomie wydziału/instytutu i grupy przedstawiciele studentów na poziomie całego uniwersytetu). Narzędziem oceny były ankiety.

W lutym 2003 r. państwowe uniwersytety w Skopje i Bitoli, a następnie prywatny Uniwersytet Europy Południowo-Wschodniej w Tetowie zwróciły się do Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego (*European University Association, EUA*) z prośbą o przeprowadzenie oceny instytucjonalnej każdego uniwersytetu w formie europejskiej oceny środowiskowej (*peer review*). Ocena miała ułatwić uniwersytetom ustalenie postępów w reformowaniu struktur i systemu administracji i zarządzania, wskazać dalsze konieczne kroki oraz przyczynić się

do opracowania polityk i strategii, które zagwarantowałyby odpowiednią jakość działań realizowanych przez uniwersytety, a w ten sposób umożliwić uniwersytetom macedońskim pełną integrację w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego do 2010 r. Zespoły eksperckie EUA przygotowały w 2003 i 2004 r. trzy raporty o uczelniach, które są powszechnie dostępne w Internecie.

System zapewniania jakości okazał się zbyt skomplikowany od początku swego funkcjonowania. Obecnie planuje się połączenie Komisji Akredytacyjnej i Agencji ds. Oceny w jeden organ zajmujący się zapewnianiem jakości na poziomie krajowym. Podstawę prawną do tej zmiany stworzy nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, która ma zostać uchwalona w 2007 r.

Komisja Akredytacyjna i Agencja ds. Oceny są członkami Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEE Network*) od czasu jej powstania w 2001 r. Wniosek o członkostwo w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) ma zostać złożony dopiero po znowelizowaniu ustawy o szkolnictwie wyższym i przeprowadzeniu międzynarodowej oceny środowiskowej organów zajmujących się zapewnianiem jakości.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
25 lipca 2000	Ustawa o szkolnictwie wyższym; Dziennik Urzędowy Republiki Macedonii nr 64, sierpień 2000	Zakon za visokoto obrazovanie; Sluzben vesnik na Republika Makedonija br. 64, avgust 2000
24 września 2001	Przepisy w sprawie ujednoczonej organizacji studiów podyplomowych i doktoranckich na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego w Skopje; Biuletyn Uniwersytecki nr 7, 25 września 2001	Pravilnik za edinstvenite osnovi za organiziranje na poslediplomski i doktorski studii na Univerzitetot 'Sv. Kiril i Metodij' vo Skopje; Univerzitetiski glasnik br. 7, 25 septemvri 2001
29 listopada 2001	Przewodnik dot. ujednoczonych regulaminów studiów na Uniwersytecie Św. Cyryla i Metodego w Skopje; Biuletyn Uniwersytecki nr 20, 30 listopada 2001	Pravilnik za edinstvenite pravila za studiranje na Univerzitetot 'Sv. Kiril i Metodij' vo Skopje; Univerzitetiski glasnik br. 20, 30 noemvri 2001

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
29 listopada 2001	Przepisy w sprawie ujednoczonego systemu punktowego, umożliwiającego przejście z jednego programu studiów na drugi oraz przejście z jednej jednostki organizacyjnej uczelni do innej jednostki Uniwersytetu Św. Cyryla i Metodego w Skopje; Biuletyn Uniwersytecki nr 20, 30 listopada 2001	Pravilnik za edinstvenite osnovi za kredit sistemot, preminot od edna na druga studiska programa i preminot od edna visokoobrazovna ustanova vo sostav na Univerzitetot 'Sv. Kiril i Metodij' vo Skopje; Univerzitetski glasnik br. 20, 30 noemvri 2001
11 czerwca 2002	Decyzja w sprawie wprowadzenia suplementu do dyplomu, określająca wzór, treść i sposób jego wydawania; Biuletyn Uniwersytecki nr 27, 16 czerwca 2002	Odluka za voveduvanje Prilog kon diplomata (Diploma Supplement), kako i za formata, soдрzinata i za nacinot na negovoto izdavanje; Univerzitetski glasnik br. 27, 18 juni 2002
13 sierpnia 2002	Przepisy w sprawie norm i standardów dotyczących tworzenia uczelni i prowadzenia studiów; Dziennik Urzędowy Republiki Macedonii nr 68, sierpień 2002	Pravilnik za normativite i standardite za osnovanje visokoobrazovni ustanovi i za vrsenje visokoobrazovna dejnost; Sluzben vesnik na Republika Makedonija br. 68, avgust 2002
1 października 2002	Wytyczne w sprawie zapewniania jakości i oceny uczelni oraz kadry akademickiej w Republice Macedonii; Dziennik Urzędowy Republiki Macedonii nr 75, październik 2002	Vodic za obezbeduvawe kvalitet i ocenuvanje na instituciite za visoko obrazovanie i na akademskite kadri vo Republika Makedonija; Sluzben vesnik na Republika Makedonija br. 75, oktomvri 2002
19 marca 2003	Przepisy Uniwersytetu Św. Klimenta Ohridskiego w sprawie ujednoczonego systemu punktowego, umożliwiającego przejście z jednego programu studiów na drugi oraz przejście do innej uczelni; Biuletyn Uniwersytecki, marzec 2003	Pravilnik na Univerzitetot 'Sv. Kliment Ohridski' – Bitola za edinstvenite osnovi na kredit transfer sistemot (sistemot za prenos na bodovi, CTS-Credit Transfer System) za premin na druga studiska programa i premin od edna na druga visokoobrazovna ustanova; Univerzitetski glasnik, mart 2003
17 lipca 2003	Ustawa o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym; Dziennik Urzędowy Republiki Macedonii nr 49, lipiec 2003	Zakon za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonot za visokoto obrazovanie; Sluzben vesnik na Republika Makedonija br. 49, juli 2003
21 stycznia 2004	Ustawa o utworzeniu uniwersytetu państwowego w Tetowie; Dziennik Urzędowy Republiki Macedonii nr 8, luty 2004	Zakon za osnovanje drzaven univerzitet vo Tetovo; Sluzben vesnik na Republika Makedonija br.8, fevuari 2004

Strony internetowe

Uniwersytet Św. Cyryla i Metodego – Skopje: <http://www.ukim.edu.mk>

Uniwersytet Św. Klimenta Ohridskiego – Bitola: <http://www.uklo.edu.mk>

Uniwersytet Europy Południowo-Wschodniej – Tetowo: <http://www.see-university.com>

Sieć agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej: http://www.ceenetwork.hu/r_macedonia.html

MALTA

Szkolnictwo wyższe podlega przepisom ustawy o edukacji z 1988 r. z późniejszymi zmianami. Przepisy tej ustawy regulują także funkcjonowanie Uniwersytetu Maltańskiego. W 2006 r. przedłożono Parlamentowi projekt nowelizacji ustawy o edukacji, która została przyjęta w sierpniu 2006 r. Różne artykuły tej ustawy, m.in. dotyczące Krajowej Komisji ds. Szkolnictwa Wyższego, weszły w życie we wrześniu 2006 r. Ustawa o edukacji obejmuje wszystkie poziomy edukacji na Malcie – od ISCED 0 do ISCED 6. Obecnie jedyną uczelnią prowadzącą studia na poziomie ISCED 5 i ISCED 6 jest Uniwersytet Maltański.

Struktura studiów na Uniwersytecie Maltańskim opiera się tradycyjnie na **trzech cyklach**. Tytuły licencjackie/inżynierskie (*Bachelor*) i magisterskie (*Master*) przyznaje się od początku lat 60., natomiast pierwszy stopień doktorski (*Ph.D.*) przyznano w 1974 r. Ustawa o edukacji nie zobowiązuje do prowadzenia studiów w systemie trzystopniowym, ale nadaje uniwersytetowi uprawnienia do samodzielnego uchwalania przepisów dotyczących studiów, które są publikowane jako akty wykonawcze w odpowiednich obwieszczeniach. Minister Edukacji wykorzystał jednak swe możliwości wpływu, przekonując uniwersytet do przyjęcia zasad bolońskich. Stacjonarne studia kończące się tytułami *Bachelor* i *Master* trwają, odpowiednio, od 3 do 4 lat i od roku do 2 lat. Regulamin

uniwersytetu zobowiązuje do prowadzenia studiów w systemie trzystopniowym.

Studia na poziomie ISCED 5B kończą się dyplomem i stanowią krótki cykl w ramach studiów pierwszego stopnia. Większość tego rodzaju cykli kształcenia umieszczono na poziomie ISCED 5B wyłącznie dlatego, że nie obejmują one trzech lat studiów w pełnym wymiarze. Większość z nich nie jest ukierunkowana zawodowo. Część z nich umożliwia dostęp do studiów na poziomie ISCED 5A. W tym przypadku istnieje możliwość przeniesienia uzyskanych zaliczeń/ punktów na studia kończące się tytułem *Bachelor* bądź przyjęcia na II lub III rok tych studiów. Osoby posiadające kwalifikacje na poziomie ISCED 5B nie mogą zostać przyjęte na studia magisterskie, jeśli nie uzyskają wcześniej tytułu *Bachelor*.

Stacjonarne **studia doktoranckie** trwają od 3 do 5 lat i polegają głównie na pracy badawczej. Studia doktoranckie są również prowadzone jako studia niestacjonarne, ale w tym przypadku trwają co najmniej cztery lata, a maksymalnie osiem lat. Aktualny regulamin studiów doktoranckich na Uniwersytecie Maltańskim umożliwia kandydatom posiadającym tytuł *Bachelor*, sklasyfikowany w kategorii *Second Class Upper Division*, zapisanie się na studia kończące się tytułem *Master of Philosophy*. Po co najmniej 15 miesiącach badań prowadzonych

w pełnym wymiarze praca studentów jest oceniana, a jeśli będzie ona spełniać standardy poziomu magisterskiego, studenci będą mogli przenieść się na studia prowadzące do stopnia doktorskiego, *Doctor of Philosophy*. Ten piętnastomiesięczny okres zalicza się do studiów doktoranckich. Studenci posiadający tytuł *Master* mogą zapisać się bezpośrednio na studia doktoranckie.

Uniwersytet rewiduje aktualnie swe przepisy dotyczące stopnia doktorskiego i przewiduje się, że nowe przepisy zostaną zatwierdzone w trakcie roku akademickiego 2006/07.

Doktoranci nie mają na ogół specjalnego statusu, który pozwoliłby traktować ich zarówno jako studentów, jak i jako młodych pracowników naukowych, z wyjątkiem sytuacji gdy dziedzina ich badań mieści się w zakresie uniwersyteckich programów badawczych; są oni zatrudniani w projekcie badawczym jako asystenci naukowci. Inni doktoranci mogą zostać czasowo zatrudnieni do prowadzenia wykładów lub ćwiczeń na studiach pierwszego stopnia. Studenci niestacjonarnych studiów doktoranckich mają na ogół pełnoetatowe zatrudnienie, ale niekoniecznie na uniwersytecie.

20 stycznia 2005 r. Uniwersytet Maltański zatwierdził przepisy dotyczące przyznawania **wspólnych tytułów/stopni** we współpracy z uczelniami zagranicznymi. W takich przypadkach

MALTA

z każdą partnerską uczelnią zawierane będą umowy na prowadzenie studiów częściowo na Uniwersytecie Maltańskim, a częściowo w innej uczelni/ innych uczelniach lub w całości w jednej z uczestniczących uczelni. Studenci, którzy ukończą takie studia, otrzymają wspólny tytuł/ stopień zgodnie z postanowieniami umowy.

ECTS wprowadza się na Uniwersytecie Maltańskim od października 2003 r. na podstawie „Ogólnych zasad dotyczących kwalifikacji przyznawanych po studiach uniwersyteckich kończących się pierwszym tytułem”. Jest on stosowany obowiązkowo w ramach wszystkich programów studiów pierwszego i drugiego stopnia (z wyjątkiem studiów kończących się pierwszym tytułem na kierunkach medycyna i chirurgia dentystyczna). ECTS jest jedynym systemem punktowym na Uniwersytecie Maltańskim i służy zarówno do celów akumulacji, jak i transferu. W związku z tym, że studia doktoranckie polegają głównie na pracy badawczej, uniwersytet nie przewiduje przyznawania punktów ECTS studentom tych studiów.

Uniwersytet Maltański rozpoczął wydawanie **suplementu do dyplomu** w grudniu 2006 r. W 2006 r. uniwersytet utworzył podkomisję złożoną z nauczycieli akademickich z różnych wydziałów, pracowników administracyjnych i przedstawiciela studentów, która ma nadzorować wprowadzanie

suplementu. Na niektórych kierunkach studiów pierwszego stopnia, kończących się tytułem *Bachelor*, uruchomiono projekt pilotażowy. Suplement do dyplomu jest wydawany w języku angielskim. Studenci otrzymują go bezpłatnie i automatycznie wraz z oryginałem dyplomu podczas uroczystości wręczenia dyplomów. Przepisy na Malcie nie zobowiązują do wydawania suplementu. Do czasu jego wprowadzenia na wszystkich kierunkach i poziomach studiów, studenci otrzymują szczegółowy wykaz osiągnięć w nauce. W takim wykazie przedstawia się dane osobowe studenta, przebieg, czas trwania i formę studiów, dziedziny studiów/przedmioty, nazwy modułów, na które uczęszczał student, uzyskane wyniki, informacje o odbyciu okresu studiów za granicą oraz nazwę kwalifikacji.

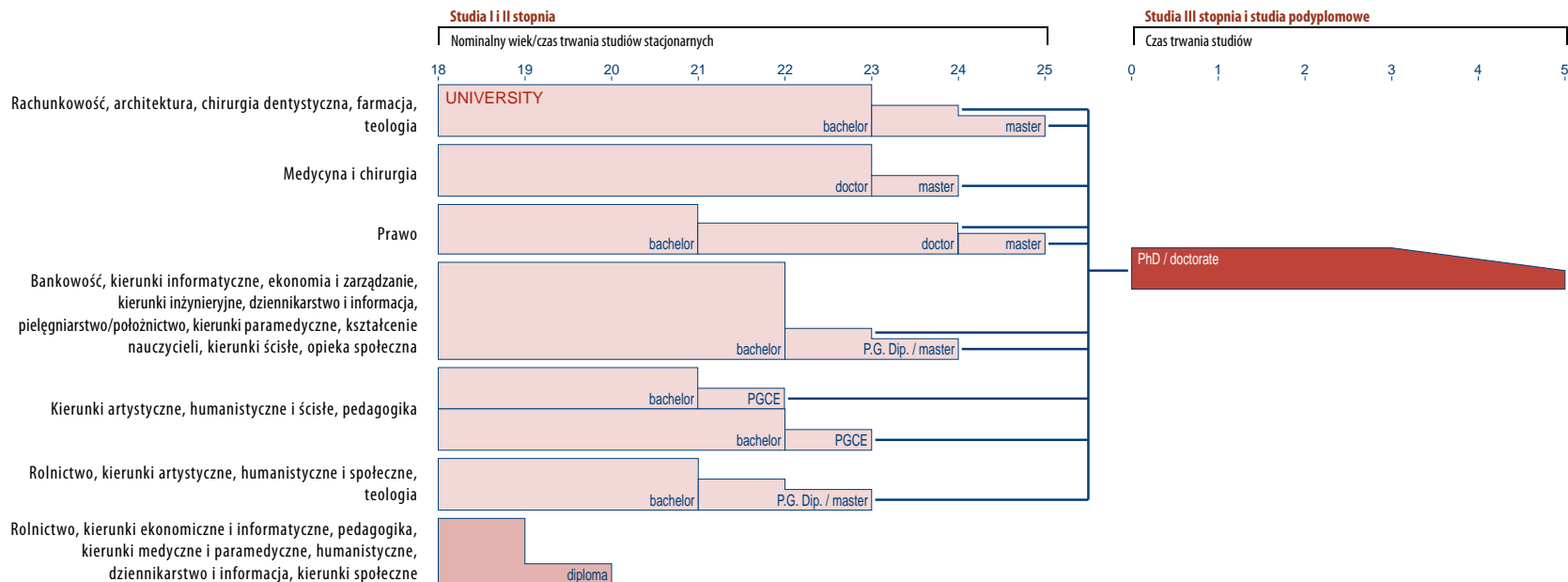
W związku z tym, że trzystopniowa struktura studiów funkcjonuje od wielu lat i nie jest nowym rozwiązaniem, **działania wspierające i monitorujące** nie są konieczne.

Uniwersytet Maltański podjął decyzję o wprowadzeniu ECTS w dużej mierze z własnej inicjatywy i nie otrzymał specjalnego wsparcia w celu jego wprowadzenia. Uniwersytet wykorzystał własną kadre, wspierając udział swej kadry akademickiej i administracyjnej w lokalnych i zagranicznych seminariach i warsztatach na temat ECTS. Wsparcie finansowe

zapewnił zarówno sam uniwersytet, jak i Komisja Europejska.

Początkowo wprowadzanie suplementu do dyplomu utrudniał brak środków. Ponadto wprowadzenie suplementu nie tylko pociągnie za sobą dodatkowe koszty, ale może także oznaczać utratę dotychczasowych przychodów z opłat za wydawanie studentom wykazów osiągnięć w nauce.

W październiku 2005 r. Parlament zatwierdził obwieszczenie o utworzeniu Maltańskiej Rady ds. Kwalifikacji. Najważniejszym zadaniem Rady jest ukierunkowywanie prac nad **Krajową Strukturą Kwalifikacji** dla uczenia się przez całe życie. Rada opracuje również i będzie aktualizować strukturę kwalifikacji służącą tworzeniu, akredytacji i przyznawaniu innych kwalifikacji zawodowych niż tytuły/stopnie, opartych na standardach uzyskiwanej przez studentów wiedzy, umiejętności, kompetencji i postaw. Na początku listopada 2006 r. rozpoczęto na Malcie konsultacje na temat Krajowej Struktury Kwalifikacji, które zakończą się w kwietniu 2007 r. Na początku 2007 r. Rada ds. Kwalifikacji opublikuje trzy dokumenty strategiczne dotyczące projektu Krajowej Struktury Kwalifikacji. Przewiduje się, że do jesieni 2007 r. Malta oficjalnie wprowadzi Krajową Strukturę Kwalifikacji, dostosowaną do ramowej Europejskiej Struktury Kwalifikacji.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	⋮	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe		Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

P.G. DIP. *Postgraduate Diploma* | PGCE *Postgraduate Certificate of Education* | PhD *Doctor of philosophy*

MALTA

Mechanizmem służącym zapewnianiu jakości w odniesieniu do programów studiów na Uniwersytecie Maltańskim jest coroczny udział **egzaminatorów zewnętrznych** (zarówno wizytujących, jak i miejscowych) w przygotowywaniu egzaminów i sprawdzaniu prac egzaminacyjnych oraz prac dyplomowych studentów ostatniego roku. Do ich zadań należy także przedstawianie ogólnych opinii o prowadzonych studiach. Egzaminatorzy zewnętrzni z uczelni zagranicznych są zawsze członkami komisji egzaminacyjnych zajmujących się doktoratami i uczestniczą w ustnym egzaminowaniu studentów.

Oceną wewnętrzną zajmuje się Komisja ds. Zapewniania Jakości, utworzona na Uniwersytecie Maltańskim w 1996 r. W skład Komisji wchodzi przedstawiciele każdego wydziału i kadry administracyjnej oraz Rady Przedstawicielskiej Studentów. Od roku 2004/05 jednym z mechanizmów wprowadzonych przez Komisję i zatwierdzonych przez Senat są wydziałowe audyty wewnętrzne. Na tym etapie w skład zespołu przeprowadzającego audyt wchodzi członek Komisji ds. Zapewniania Jakości, dziekan (lub przedstawiciel) wydziału i zewnętrzny audytor, którym na ogół jest nauczyciel akademicki pracujący w zagranicznej uczelni i dobrze znający maltańską „scenę” akademicką.

Uniwersytet Maltański posiada ustawowe uprawnienia do wydawania dyplomów i przyznawania tytułów/stopni i **akredytacja** innych organów nie jest wymagana.

Nie podjęto jeszcze oficjalnej decyzji w sprawie utworzenia niezależnej **agencji ds. zapewniania jakości**. W październiku 2006 r. utworzono jednak Krajową Komisję ds. Szkolnictwa Wyższego, a jednym z jej najważniejszych zadań jest „ocena, zatwierdzanie, akredytowanie, autoryzowanie i uznawanie systemów i strategii, które zapewniają jakość uczelni i ich programów”. Tymczasem uniwersytet wprowadził własne wewnętrzne procedury zapewniania jakości.

Malta uczestniczy w pracach Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) poprzez Komisję ds. Zapewniania Jakości Uniwersytetu Maltańskiego i Biuro ds. Audytów Akademickich. Uniwersytet Maltański wyraził zainteresowanie przystąpieniem do ENQA.

Od marca 2007 r. Malta będzie także uczestniczyć w pracach Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości w Kształceniu Zawodowym (*European Association for Quality Assurance in Vocational Education and Training, ENQA-VET*) poprzez Maltańską Radę ds. Kwalifikacji. W 2006 r. Ministerstwo Edukacji,

Spraw Młodzieży i Zatrudnienia wyznaczyło Radę jako przedstawiciela Malty w działaniach ENQA-VET.

Parlament uchwalił przepisy (Ustawę nr XIII z 2006 r.), na podstawie których – oprócz Uniwersytetu Maltańskiego – status uczelni będzie również posiadać Maltańskie Kolegium Sztuk Pięknych, Nauki i Techniki (*Malta College of Arts, Science and Technology, MCAST*), które powstało po połączeniu różnych kolegiów prowadzących kształcenie zawodowe. Obecnie MCAST prowadzi kształcenie na poziomach ISCED 3 i ISCED 4. Plan rozwoju kolegium przewiduje jednak prowadzenie studiów na poziomie ISCED 5. Nie określono jeszcze ostatecznie rodzaju programów ani terminu ich wprowadzenia.

MALTA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
16 sierpnia 1988	Ustawa o edukacji (część 327)	Att dwar l-Edukazzjoni (Kap. 327)
16 marca 2004	Ustawa o edukacji (część 327) – Ogólne zasady dotyczące kwalifikacji przyznawanych po studiach uniwersyteckich kończących się pierwszym tytułem – Obwieszczenie 127 z 2004 r.	Att dwar l-Edukazzjoni (Kap. 327) – Ir-Regolamenti Ġenerali għar-Rikonoxximenti Universitarji sa l-Ewwel Grad – Avviż Legali 127 ta' l-2004
28 października 2005	Ustawa o usługach w zakresie zatrudnienia i szkolenia (część 343) – Przepisy Maltańskiej Rady ds. Kwalifikacji, 2005 – Obwieszczenie 347 z 2005 r.	Att dwar is-Servizzi ta' l-Impieg u Tahriġ (Kap. 343) – Regolamenti ta' l-2005 dwar il-Kunsill Malti għall-Kwalifiki – Avviż Legali 347 ta' l-2005
4 sierpnia 2006	Ustawa nr XIII z 2006 r. – Ustawa nowelizująca część 327 ustawy o edukacji	Att Nru XIII ta' 2006 – Att biex jemenda l-Att dwar l-Edukazzjoni, Kap. 327

HOLANDIA

Szkolnictwo wyższe obejmuje studia zawodowe (HBO) prowadzone w wyższych szkołach zawodowych i studia akademickie (WO) prowadzone przez uniwersytety, które podlegają ustawie o szkolnictwie wyższym i nauce od 1993 r. Ustawa została znowelizowana w latach 2002, 2003 i 2004. Dotyczy ona wszystkich najważniejszych aspektów Procesu Bolońskiego (struktury studiów, ECTS, suplementu do dyplomu i zapewniania jakości).

Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie, kończące się tytułem *bachelor*, i magisterskie kończące się tytułem *master*, została ustanowiona po znowelizowaniu ustawy o szkolnictwie wyższym w 2002 r., co doprowadziło do powstania systemu opartego na **trzech głównych cyklach**. Uniwersytety przekształciły tradycyjne studia jednolite na większości kierunków w studia kończące się tytułem *bachelor* i *master* w roku akademickim 2002/03, a studia na pozostałych kierunkach w roku 2003/04. Studia na niektórych kierunkach (medycyna, farmacja i weterynaria) są nadal prowadzone w poprzedniej strukturze, ale będą stopniowo likwidowane do roku 2008. Dotychczasowe studia (na poziomie ISCED 5A, 240 punktów ECTS) w wyższych szkołach zawodowych (*Hogeschole*n) zostały zlikwidowane lub przekształcone w studia kończące się tytułem *bachelor* w 2002 r.. W razie potrzeby Minister Edukacji może ułatwić prowadzenie studiów

kończących się tytułem *master* w tych uczelniach, co miało niedawno miejsce w dziedzinie opieki zdrowotnej.

Ze studiów na poziomie ISCED 5B można przenieść się na studia na poziomie ISCED 5A po uzyskaniu kwalifikacji pośrednich określanych jako *associate degree* (AD), które zostały wprowadzone w *Hogeschole*n w ramach projektów pilotażowych w roku 2006/07. Dwuletni program kończący się tym pośrednim tytułem może stanowić odrębny cykl kształcenia na poziomie ISCED 5B, a równocześnie stanowi integralną część pełnych studiów na poziomie ISCED 5A kończących się tytułem *bachelor*, co umożliwi studentom krótkich studiów przejście ze studiów na poziomie ISCED 5B (120 punktów ECTS) na studia na poziomie ISCED 5A kończące się tytułem *bachelor* (łącznie 240 punktów ECTS).

Dotychczasowe studia na poziomie ISCED 5B (trwające od roku do trzech lat w *Hogeschole*n), które są obecnie likwidowane, nie umożliwiają przejścia na studia na poziomie ISCED 5A.

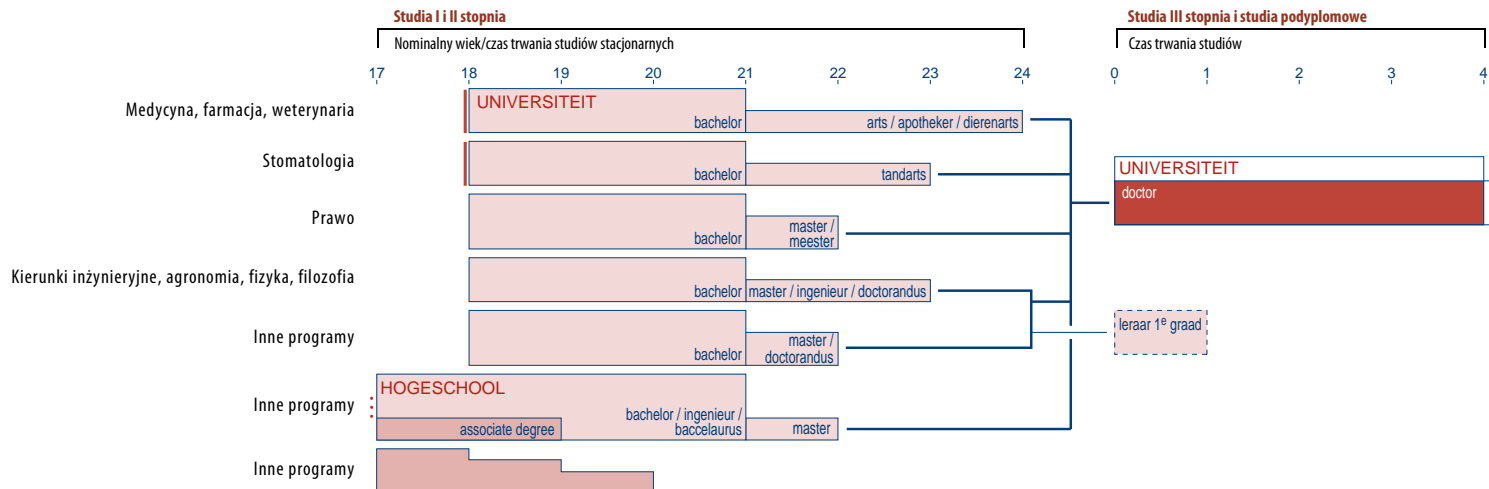
Studia doktoranckie można podjąć po uzyskaniu tytułu *master* lub równorzędnego tytułu. Chociaż wymaga się tytułu *master*, każdy student może zostać przyjęty na studia doktoranckie za zgodą profesora. Studenci mogą zostać przyjęci na studia doktoranckie po uzyskaniu tytułu *bachelor*, ale to zdarza się bardzo rzadko. Doktoranci prowadzą badania naukowe kończące

się przygotowaniem rozprawy (*dissertatie*). Kształcenie przygotowujące do badań odbywa się równoległe z indywidualną pracą badawczą. Studia doktoranckie trwają co najmniej cztery lata. Doktorat można uzyskać na uniwersytecie bądź *Open Universiteit* (Uniwersytecie Otwartym). W ramach uniwersytetów funkcjonują szkoły badawcze – są to krajowe i międzynarodowe ośrodki prowadzące wysokiej jakości badania w określonej dziedzinie lub wielodyscyplinarne. Oferują one stanowiska naukowe uzdolnionym asystentom naukowym i zapewniają odpowiedni poziom opieki naukowej w trakcie studiów doktoranckich. Po zakończeniu kształcenia kandydaci powinni uzyskać doktorat.

Na ogół osoby przygotowujące się do doktoratu uznaje się za młodych pracowników naukowych; dotyczy to zwłaszcza osób zatrudnionych w szkole badawczej.

Aktualne przepisy nie przewidują przyznawania **wspólnych** lub **podwójnych tytułów/stopni** międzynarodowych. Zostały one natomiast przewidziane w projekcie nowej ustawy (przesłanym do parlamentu w czerwcu 2006 r.).

Krajowa Struktura Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego (*Nederlands Kwalificatie Raamwerk Hoger Onderwijs*) jest obecnie opracowywana. Prace przygotowawcze rozpoczęły się w 2006 r. i zakończą się prawdopodobnie w 2007 r.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Oprócz uczelni podanych w diagramie istnieje szereg uczelni prywatnych niefinansowanych przez państwo (*aangewezen instellingen*), które przyznają kwalifikacje równorzędne z kwalifikacjami przyznawanymi przez uczelnie finansowane przez państwo.

Studenci, którzy uzyskali tytuł *bachelor* w *Hogeschool*, mogą podjąć studia o charakterze badawczym na poziomie *master* bezpośrednio lub poprzez „program pomostowy”, zależnie od umowy pomiędzy daną *Hogeschool* a uniwersytetem prowadzącym badania.

Od roku 2006/07 dwuletni cykl kształcenia (kończący się „wstępnym tytułem”) stanowi część studiów na poziomie ISCED 5B kończących się tytułem *bachelor*, które prowadzi się w *Hogeschool*.

Studia na poziomie ISCED 5B prowadzone w *Hogeschool* będą stopniowo likwidowane do 31 grudnia 2007 r.

HOLANDIA

Na podstawie przyjętej w 2002 r. nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym wprowadzono zbliżony do **ECTS** holenderski system punktowy (60 punktów rocznie), który zastąpił poprzedni 42-punktowy system. ECTS wprowadza się obowiązkowo jako system akumulacji i transferu punktów od roku akademickiego 2002/03 w ramach wszystkich programów studiów i dla wszystkich studentów na poziomie *bachelor* i *master*. W nowelizacji z 2002 r. określono, że 60 punktów odpowiada nakładowi pracy w wymiarze 1 680 godzin.

Stosowanie **suplementu do dyplomu** jest obowiązkowe od 1 marca 2005 r. Wiele uczelni już go wprowadziło lub wprowadza go obecnie. W uczelniach, które już wprowadziły suplement, jest on wydawany wszystkim studentom automatycznie i bezpłatnie, w języku holenderskim lub angielskim. Uczelnie zachęca się do stosowania wzoru UE/Rady Europy/ UNESCO, ale obecnie stosują one powszechnie odpowiednio dostosowaną, często uproszczoną wersję tego wzoru. Przewiduje się, że w 2009 r. 100% studentów (na poziomie *bachelor* i *master*) otrzyma suplement do dyplomu automatycznie i bezpłatnie, w języku angielskim i w formie zgodnym ze wzorem UE/Rady Europy/ UNESCO.

W związku z tym, że trzystopniowy system studiów funkcjonuje już niemal powszechnie, a system punktowy kompatybilny z ECTS został

już w pełni wprowadzony, nie są konieczne ani **rozwiązania motywujące**, ani **mechanizmy kontrolne**. Szerokie działania zachęcające do stosowania suplementu do dyplomu prowadzą Promotorzy Bolońscy, organizacje studenckie, rząd i NUFFIC (holenderski ośrodek ENIC/NARIC), ale nie istnieją **specjalne rozwiązania motywujące** ani **mechanizmy kontrolne**, które miałyby skłonić uczelnie do powszechnego wprowadzenia suplementu.

W celu **zapewnienia jakości** kształcenia na studiach kończących się tytułem *bachelor* i *master*, Netherlands Accreditation Organisation (NAO, Holenderska Organizacja Akredytacyjna), utworzona na podstawie odpowiednich przepisów w 2002 r., ocenia jakość kształcenia w kolegiach i uniwersytetach. W 2003 r., na podstawie porozumienia między Holandią a Flamandzką Wspólnotą Belgii, NAO została przekształcona w ponadnarodową organizację działającą w obydwu tych krajach. Porozumienie ratyfikowano przed końcem 2004 r. i od tego czasu organizacja ta funkcjonuje pod nazwą *Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie* (NVAO, Holendersko-Flamandzka Organizacja Akredytacyjna).

Zgodnie z przepisami uczelnie udostępniają wszystkim studentom, zwykle na stronie internetowej, regulamin egzaminów (*Onderwijs-Examenregeling*) dotyczący każdego programu

studiów lub grupy programów. W praktyce od początku lat 90. publikuje się nie tylko regulamin, ale także informacje o programach i kwalifikacjach oraz kryteria oceny studentów.

W 2003 r. nadzór nad **zewnętrzną oceną** programów studiów został przekazany z Inspektoratu (odpowiedzialnego za cały system edukacji) do nowoutworzonej NVAO. Członków zarządu tej organizacji powołują rządy Holandii i Flamandzkiej Wspólnoty Belgii. W skład zarządu wchodzi jeden student. Studenci mają także swych przedstawicieli w radzie konsultacyjnej NVAO.

Dobrą praktyką jest konsultowanie się ze środowiskiem akademickim przed powołaniem przez rząd członków zarządu. NVAO akredytuje programy, jeżeli ocena zewnętrzna została przeprowadzona zgodnie z przyjętym protokołem i zakończyła się pozytywnym wynikiem. Ocena ta jest niezależna.

Akredytacja dotyczy zarówno istniejących, jak i nowych programów.

Programy kończące się tytułami *bachelor* i *master*, które mają być wpisane do CROHO (*Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs* – Centralnego Rejestru Programów w Szkolnictwie Wyższym), są poddawane procedurze weryfikacji. NVAO potwierdza wraz z CROHO, że program jest faktycznie nowy oraz że nie został jeszcze

HOLANDIA

zarejestrowany i wcześniej nie odmówiono jego rejestracji.

Do ustawowych zadań NVAO należy akredytowanie wszystkich istniejących programów kończących się tytułami *bachelor* i *master* oraz walidacja nowych programów studiów, jakie prowadzą uczelnie dotowane przez państwo i uczelnie uznawane (ale nie dotowane) przez władze holenderskie. Uczelnie, które nie są dotowane lub uznawane przez władze, mogą wystąpić o akredytację podyplomowych studiów magisterskich dla osób już posiadających ten tytuł (*post-initial Master's degree programmes*). O akredytację takich programów mogą także wystąpić uczelnie dotowane i uznawane przez władze.

Kryteria i procedury są powszechnie dostępne pod adresem www.nvao.net.

Podstawą decyzji NVAO jest walidacja zewnętrzna, przeprowadzana przez takie organizacje zajmujące się walidacją/oceną jak QANU (*Quality Assurance Netherlands Universities* – Organizacja ds. Zapewniania Jakości w Uniwersytetach Holenderskich), NQA (*Netherlands Quality Agency* – Holenderska Agencja ds. Jakości) i *Hobéon Certificering bv*.

Zewnętrznym zapewnianiem jakości, stanowiącym uzupełnienie wewnętrznych działań w zakresie zapewniania jakości, zajmują się *Visiterende en Beoordelende Instanties* (VBI,

Instytucje Wizytujące i Oceniające). Każdą zewnętrzną ocenę środowiskową (*peer review*) poprzedzają oceny wewnętrzne.

Visitatiecommissies (komisje przeprowadzające zewnętrzną ocenę środowiskową) analizują wszystkie programy studiów i programy badawcze we wszystkich holenderskich uniwersytetach, a następnie przedstawiają publicznie swe wnioski i wydają zalecenia. Wszystkie programy studiów podlegają ocenie co sześć lat, a programy badawcze co pięć lat. Komisje składają się z kilku ekspertów z danej dziedziny, którzy oceniają treści kierunku studiów i aspekty związane z procesem kształcenia; w skład każdej komisji wchodzi także student. Udział ekspertów zagranicznych jest obowiązkowy lub zalecany, zależnie od rodzaju programu. W przypadku programów badawczych uniwersytety same decydują o tym, jakie podejmą działania w związku z wynikiem zewnętrznych ocen środowiskowych. W przypadku programów studiów wynik oceny środowiskowej stanowi dla NVAO podstawę decyzji w sprawie akredytacji.

Od 2003 r. NVAO sprawdza, czy przeprowadzane przez VBI oceny zewnętrzne spełniają określone wymogi jakościowe. NVAO sporządza co roku wykaz organizacji, które spełniają kryteria przeprowadzania ocen.

Zgodnie z przepisami obowiązkowo publikuje się zarówno raporty *Visitatiecommissies*, jak i raporty akredytacyjne. Wyniki zewnętrznych ocen środowiskowych są publikowane i dostępne na stronach internetowych. NVAO publikuje i udostępnia na swej stronie internetowej pozytywne decyzje akredytacyjne.

Uniwersytety i wyższe szkoły zawodowe mają znaczną swobodę w tworzeniu własnych systemów zapewniania jakości. Wszystkie uniwersytety indywidualnie uczestniczą w działaniach (obejmujących ocenę zewnętrzną i wewnętrzną), które służą zapewnianiu odpowiedniej jakości kształcenia i badań.

Studenci obowiązkowo wchodzi w skład komisji ds. kształcenia dla każdego programu. O ich udziale w ocenie wewnętrznej decydują samodzielnie poszczególne uczelnie.

QANU i NQA oraz Inspektorat są pełnoprawnymi członkami Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2000 r. NVAO jest jego pełnoprawnym członkiem od 2003 r. Organizacje będące poprzednikami QANU i NQA, VSNU i HBO-raad, były, podobnie jak Inspektorat, członkami ENQA od czasu jego utworzenia.

NVAO należy także do Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym

HOLANDIA

(*European Consortium for Accreditation, ECA*).

Wszystkie ww. organizacje są także członkami

Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania

jakości w szkolnictwie wyższym (*International*

Network for Quality Assurance Agencies in Higher

Education, INQAHEE).

NVAO podda się ocenie środowiskowej, która

została zaplanowana na 2007 r.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Ustawa uchwalona 8 października 1992 Obowiązuje od 1 września 1993 (znowelizowana w 2002, 2003 i 2004 r.)	Ustawa o szkolnictwie wyższym i nauce	<i>Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek WHW</i>
Nowy projekt legislacyjny przesłany do parlamentu 8 czerwca 2006	(Nowa) ustawa o szkolnictwie wyższym i nauce	<i>Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek WHOO</i>

NORWEGIA

Większość zapisów Deklaracji Bolońskiej (dotyczących wprowadzania trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu oraz mechanizmów służących zapewnianiu jakości w szkolnictwie wyższym) została uwzględniona w generalnej reformie szkolnictwa wyższego, określanej jako Reforma Jakościowa (*Kvalitetsreformen*), która została w pełni wdrożona od jesienno-semesteru 2003 r.. Najnowszym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie szkolnictwa wyższego jest znowelizowana ustawa o szkolnictwie wyższym, uchwalona w kwietniu 2005 r.

Trzystopniowa struktura studiów istniała już przed Procesem Bolońskim, ale struktura trzystopniowa obejmująca studia licencjackie/inżynierskie, kończące się tytułem *bachelor*, studia magisterskie, kończące się tytułem *master*, i studia doktoranckie została wprowadzona po wdrożeniu Reformy Jakościowej, od roku akademickiego 2003/04. Od tego czasu wszystkie uczelnie są zobowiązane do prowadzenia studiów w tej strukturze.

W okresie przejściowym, do roku 2007, dotychczasowa struktura będzie współistnieć z nową strukturą. Kilka kierunków (medycyna, psychologia i weterynaria) jest prowadzonych jako studia jednolite i zostało w związku z tym wyłączonych z modelu bolońskiego.

Uczelnie nie prowadzą studiów na poziomie ISCED 5B.

Wraz z wdrożeniem Reformy Jakościowej stopień doktorski *Ph.D.* zastąpił 15 dotychczasowych stopni doktorskich, przyznawanych po studiach prowadzonych w formie zorganizowanej. **Studia doktoranckie** odpowiadają trzem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych). Dostęp do nich jest możliwy jedynie po ukończeniu studiów drugiego stopnia. Zajęcia dydaktyczne stanowią część fazy doktoranckiej. Mają one zróżnicowany wymiar zależnie od uczelni, ale na ogół trwają jeden semestr.

Istnieje również możliwość uzyskania odrębnego stopnia doktorskiego, *doctor philosophiae*, na podstawie indywidualnej pracy badawczej.

Doktorantów nie uznaje się za studentów, lecz za „młodych pracowników naukowych”. Są oni pracownikami, zatrudnionymi zwykle na podstawie umowy czteroletniej, przy czym trzy z tych czterech lat są przeznaczone na badania stanowiące podstawę przyznania stopnia doktorskiego. W czwartym roku doktoranci pracują dla uczelni, w której są zatrudnieni (prowadząc wykłady itp.).

Wspomniana wyżej ustawa z kwietnia 2005 r. i rozporządzenia z września 2005 r. przewidują przyznawanie **wspólnych tytułów/stopni międzynarodowych**.

Krajowa Struktura Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego nie została jeszcze przyjęta. Jednak grupa robocza powołana przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w 2005 r. przedłożyła projekt, który zostanie przekazany do zaopiniowania wielu różnym zainteresowanym środowiskom.

ECTS został po raz pierwszy wprowadzony w 2001 r., a wdrożony w pełni w wyniku Reformy Jakościowej w 2003 r. Jest on stosowany do transferu i akumulacji punktów.

Suplement do dyplomu został wprowadzony w ramach Reformy Jakościowej i w pełni wdrożony w 2002 r. Wszystkie uczelnie są zobowiązane do automatycznego wydawania suplementu absolwentom wszystkich programów. Wydaje się go bezpłatnie i wyłącznie w języku angielskim.

Rząd stosował finansowe **rozwiązania motywujące**, aby wesprzeć wdrażanie Reformy Jakościowej, włącznie z nową trzystopniową strukturą studiów, punktami ECTS i suplementem do dyplomu. Łączną wysokość środków na szkolnictwo wyższe zwiększono na stałe o przeznaczoną specjalnie na ten cel kwotę 1 144 mld koron norweskich (ok. 143 mld euro).

W imieniu Ministerstwa Edukacji i Nauki Norweska Rada ds. Nauki zleciła **ocenę** Reformy Jakościowej. Z opublikowanego w styczniu 2007 r. raportu końcowego wynika, że reforma przyczyniła się generalnie do poprawy warunków

NORWEGIA

kształcenia studentów, ale cele dotyczące większej internacjonalizacji nie zostały jeszcze osiągnięte.

Ministerstwo otrzymuje informacje o zmianach w sektorze szkolnictwa wyższego poprzez coroczne raporty finansowe z uczelni oraz coroczne spotkania z uczelniami poświęcone zarządzaniu.

W 2002 r., na podstawie odpowiednich przepisów, utworzono **Norweską Agencję ds. Zapewniania Jakości Kształcenia** (*Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen, NOKUT*). Jest to niezależny organ państwowy, który rozpoczął działalność w styczniu 2003 r. Jego zadaniem jest nadzorowanie i podnoszenie **jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym** na poziomie krajowym poprzez ocenę, akredytację i uznawanie uczelni oraz prowadzonych studiów. Organem kierującym NOKUT jest zarząd, który odpowiada całościowo za działalność i decyzje Agencji. Zarząd jest powoływany na cztery lata i składa się z ośmiu członków, w tym jednego studenta. Studentów powołuje się na dwa lata. Obecnie jeden z członków zarządu NOKUT pochodzi z Danii, Norwegia stara się bowiem zawsze włączać do zarządu co najmniej jednego zagranicznego członka. Studenci mają swych przedstawicieli we wszystkich zespołach przeprowadzających ocenę. Co najmniej jeden z ekspertów w zespołach przeprowadzających

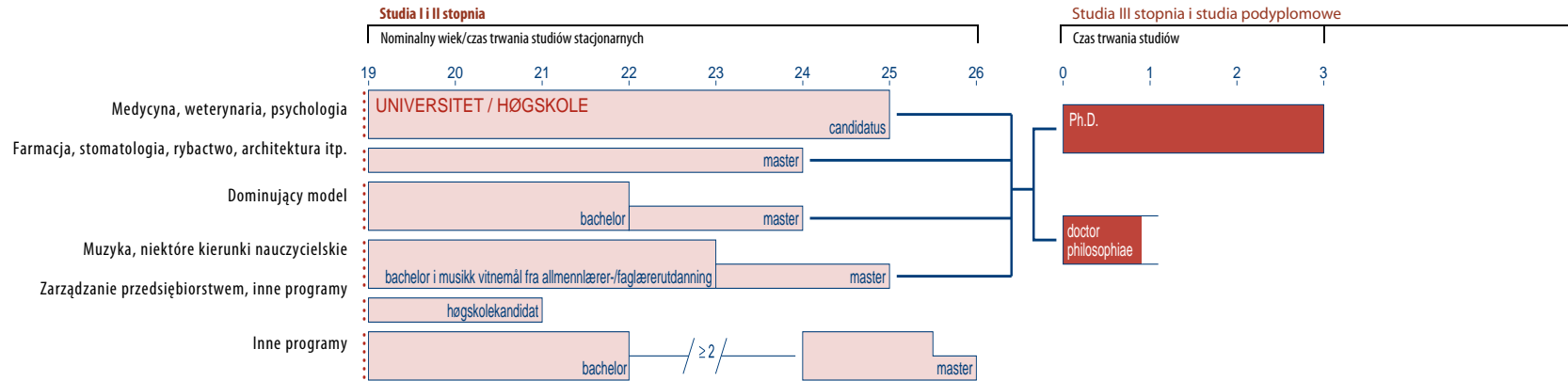
ocenę pochodzi z innego kraju, którym ze względu na język jest zwykle jeden z pozostałych krajów skandynawskich. Agencja ocenia wewnętrzne systemy zapewniania jakości w uczelniach na podstawie audytów jakościowych, przeprowadzanych w regularnych odstępach czasu we wszystkich akredytowanych uczelniach. Oprócz funkcji kontrolnej audyty powinny być ukierunkowane na podnoszenie jakości. Kolejnym zadaniem jest podejmowanie wszelkich decyzji akredytacyjnych dotyczących szkolnictwa wyższego, które wykraczają poza uprawnienia autoakredytacyjne uczelni. Decyzje te nie mogą zostać zmienione przez żaden inny organ władz. Agencja przeprowadza również oceny w celu zrewidowania określonych decyzji akredytacyjnych. Jeżeli taka ocena zakończy się negatywnym wynikiem, akredytacja – dotycząca całej uczelni lub poszczególnych programów – może zostać cofnięta lub zawieszona. Ocenę i akredytację przeprowadzają eksperci powołani przez NOKUT. Ponadto Agencja przeprowadza innego rodzaju oceny, których ogólnym celem jest analizowanie, ocena i podnoszenie jakości kształcenia w norweskim szkolnictwie wyższym. Takie oceny może zlecić Agencji NOKUT Ministerstwo Edukacji i Nauki.

Publikowane są wszystkie materiały związane z ocenami i akredytacjami, np. dokumenty

dotyczące powołania ekspertów, wnioski uczelni, raporty ekspertów i decyzje NOKUT.

W systemie norweskim **akredytacja** oznacza fachową ocenę, podczas której sprawdza się, czy uczelnia i jej programy spełniają określony zestaw standardów. Od stycznia 2003 r. akredytacja jest obowiązkowa i dotyczy wszystkich formalnie uznawanych programów. Akredytacja nie jest przyznawana na czas ograniczony, ale uznaje się, że obowiązuje do czasu jej jednoznacznego cofnięcia w wyniku oceny, której celem jest zrewidowanie dotychczasowej akredytacji. Istniejący system stanowi połączenie instytucjonalnej akredytacji uczelni i akredytacji programów. Standardy dotyczące instytucjonalnej akredytacji uczelni zostały określone w rozporządzeniach Ministerstwa Edukacji i Nauki. Dodatkowe kryteria dla uczelni oraz standardy i kryteria dotyczące programów określa NOKUT.

Uczelnie otrzymują akredytację w trzech różnych kategoriach: „uniwersytet”, „specjalistyczna uczelnia akademicka” i „kolegium uniwersyteckie”. Uprawnienia uczelni do prowadzenia studiów bez akredytacji dotyczącej określonego programu zależą od jej kategorii. Uniwersytety mają pełną autonomię i mogą akredytować każdego rodzaju program bez występowania z wnioskiem do Ministerstwa lub NOKUT. Specjalistyczne

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym	/ n / Wymagane doświadczenie zawodowe + jego długość
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym	

Ph.D. Doktor *philosophiae/Philosophiae* Doktor

Na diagramie przedstawiono wyłącznie nowy system. Szkolnictwo wyższe znajduje się obecnie w fazie przejściowej, w której do roku 2007 będą współistnieć dwa systemy.

NORWEGIA

uczelnie akademickie posiadają zasadniczo takie same prawa jak uniwersytety w tych dziedzinach, w których są uprawnione do przyznawania stopni doktorskich. Jeżeli natomiast zamierzają prowadzić studia powyżej poziomu *bachelor* na nowych kierunkach, muszą przedstawić nową ofertę do akredytacji. Kolegia uniwersyteckie są uprawnione do prowadzenia studiów na poziomie *bachelor* na dowolnym kierunku bez dodatkowej akredytacji. Bez dodatkowej akredytacji NOKUT mogą one także uruchamiać nowe programy na poziomie *master* w tych dziedzinach, w których uzyskały akredytację do prowadzenia studiów doktoranckich. Wszystkie pozostałe nowe programy wymagają akredytacji NOKUT.

Uczelnie prywatne nie były jako takie uznawane za uczelnie akredytowane w momencie utworzenia NOKUT ze względu na specyfikę poprzedniego systemu akredytowania programów w uczelniach prywatnych. W związku z tym uczelnie te muszą występować o akredytację instytucjonalną w jednej z trzech wspomnianych wyżej kategorii, jeżeli chciałyby uzyskać takie same uprawnienia jak uczelnie państwowe. Wstępnym warunkiem akredytacji jest funkcjonowanie odpowiedniego wewnętrznego systemu zapewniania jakości. Jeżeli w uczelni, która występuje o akredytację instytucjonalną, nie istnieje zatwierdzony system,

NOKUT rozpoczyna proces akredytacji od jego oceny. W takich przypadkach angażuje się dwa zespoły eksperckie, z czterema lub pięcioma ekspertami w każdym zespole, a cały proces trwa od dziesięciu do dwunastu miesięcy.

Akredytacja programów może dotyczyć określonych kursów/cykli zajęć lub programów, których nie obejmuje akredytacja instytucjonalna danej uczelni. Dla wszystkich trzech głównych poziomów – *bachelor*, *master* i *Ph.D.* – i krótkiego (dwuletniego) cyklu studiów istnieją odpowiednie standardy i kryteria. Część programów studiów zawodowych należy tworzyć zgodnie z ogólnokrajowymi regulacjami dotyczącymi programów nauczania, które stanowią dodatkowe standardy. Uczelnie prywatne nieposiadające akredytacji instytucjonalnej muszą wystąpić odrębnie o akredytację dla poszczególnych cykli zajęć lub programów, które przewidziały w swojej ofercie, również na poziomie *bachelor*.

W momencie utworzenia NOKUT wszystkie uczelnie państwowe uznano za akredytowane. NOKUT będzie cyklicznie oceniać wszystkie akredytowane uczelnie co sześć lat, aby sprawdzić, czy funkcjonują w nich odpowiednie wewnętrzne systemy zapewniania jakości.

Od 1 sierpnia 2005 r. we wszystkich uczelniach prowadzących akredytowane studia musi

istnieć wewnętrzny system zapewniania jakości. Uczelnie muszą dokumentować swe działania w zakresie zapewniania jakości i wykazać, że ich systemy umożliwiają wykrywanie słabych jakościowo aspektów. W systemach należy uwzględnić procedury oceny zajęć dydaktycznych przez studentów, samooceny uczelni i podejmowania działań wynikających z oceny oraz dokumentowanie działań służących ulepszaniu warunków kształcenia, jak również procedury gwarantujące ciągłe doskonalenie mechanizmów zapewniania jakości. Ocenę zewnętrzną poprzedza ocena wewnętrzna (samoocena).

NOKUT jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2003 r. Należy również do Skandynawskiej sieci na rzecz zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, NOQA*) od 2003 r., Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation, ECA*) od 2003 r. i Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAHE*) od roku 2003/04. Ponadto agencja podpisała

NORWEGIA

umowy dwustronne z Hiszpańską Agencją ds. Zapewniania Jakości (ANECA) w 2003 r. i południowo-afrykańską agencją ds. zapewniania jakości, działającą pod nazwą Komisji ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Higher Education Quality Committee, HEQC*), w 2005 r.

NOKUT podda się ocenie zewnętrznej w 2007 r. zgodnie z „Europejskimi standardami i wskazówkami dotyczącymi zapewniania jakości”, przyjętymi podczas konferencji ministrów w Bergen.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1 kwietnia 2005	Ustawa nr 15 o uniwersytetach i kolegiach uniwersyteckich	LOV 2005-04-01 nr 15: Lov om universiteter og høyskoler
8 września 2005	Rozporządzenie nr 1040 w sprawie akredytacji, oceny i uznawania wykształcenia na podstawie ustawy o uniwersytetach i kolegiach uniwersyteckich	FOR 2005-09-08 nr 1040: Forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning etter lov om universiteter og høyskoler
16 grudnia 2005	Rozporządzenie nr 1574 w sprawie tytułów/stopni oraz kształcenia zawodowego, tytułu chronionego i nominalnego czasu trwania studiów na uniwersytetach i w kolegiach uniwersyteckich	FOR 2005-12-16 nr 1574: Forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler

Szkolnictwo wyższe podlega przepisom ustawy z 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, która ma zastosowanie do publicznych i niepublicznych uczelni akademickich i zawodowych, oraz rozporządzeniom wydanym na jej podstawie. Rozporządzenia wydane na podstawie uchylonych ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego obowiązują do czasu wydania rozporządzeń na podstawie ustawy z 2005 r. Ustawa z 2005 r. stanowi podstawę prowadzenia studiów pierwszego stopnia, kończących się tytułem zawodowym licencjata lub inżyniera (ISCED 5A), zarówno studiów jednolitych, jak i studiów drugiego stopnia, kończących się tytułem zawodowym magistra lub równorzędnym tytułem (ISCED 5A), oraz studiów doktoranckich (ISCED 6) w uczelniach. Studia doktoranckie prowadzone w placówkach naukowych niebędących uczelniami podlegają przepisom ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 2003 r. Bardziej szczegółowe przepisy dotyczące studiów doktoranckich zarówno w uczelniach, jak i w placówkach naukowych są zawarte w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 2005 r. w sprawie warunków i trybu organizowania studiów doktoranckich oraz przyznawania stypendiów doktoranckich.

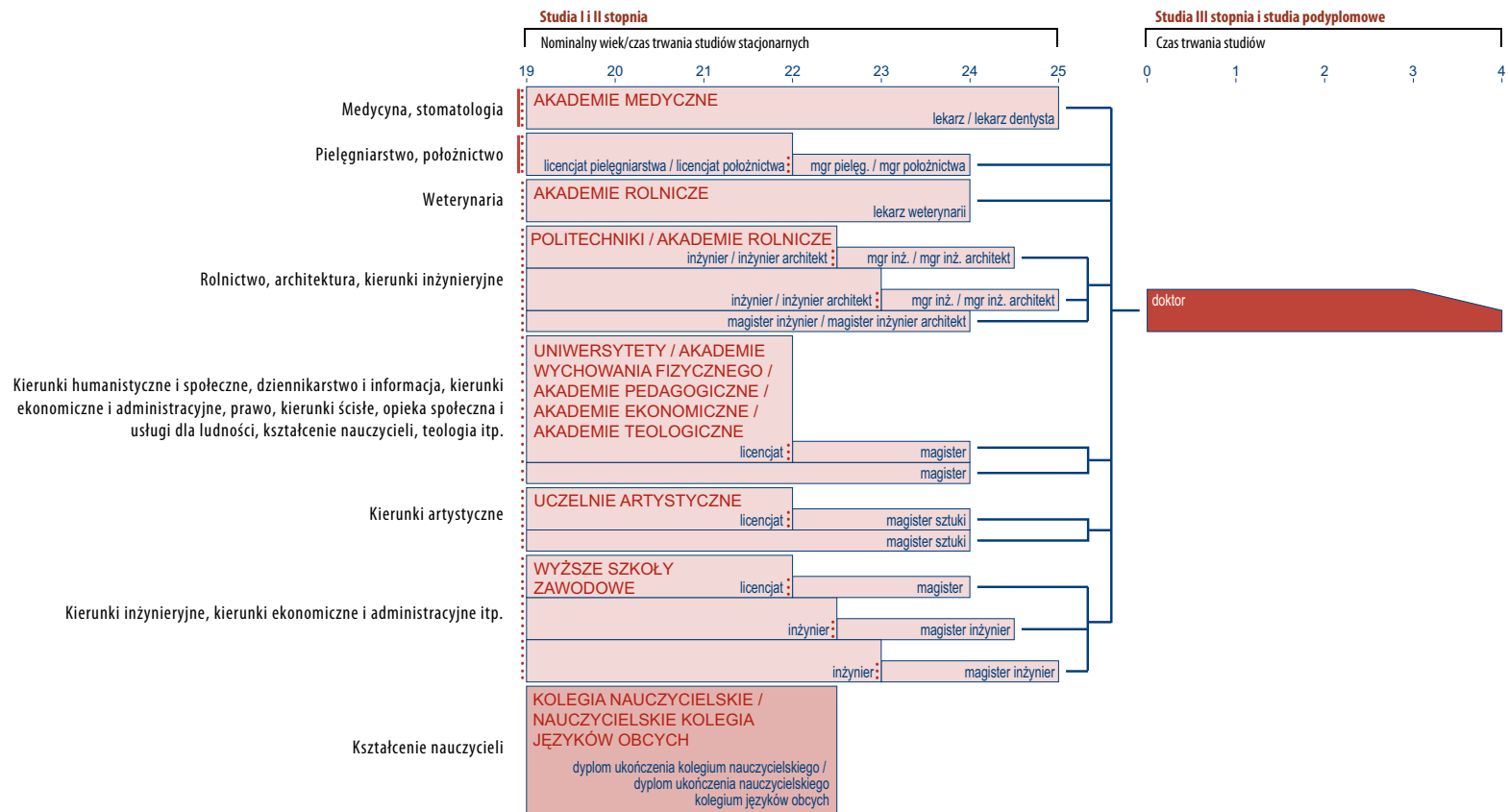
Ponadto, na podstawie ustawy o systemie oświaty z 1991 r. i rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli z 1997 r., w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych prowadzi się trzyletnie kształcenie kończące się dyplomem, klasyfikowane jako kształcenie na trzecim poziomie (ISCED 5B) dla celów porównań międzynarodowych, ale nie zaliczane do szkolnictwa wyższego w polskiej legislacji.

Studia licencjackie/inżynierskie i studia drugiego stopnia, kończące się tytułem magisterskim, są prowadzone równoległe z jednolitymi studiami magisterskimi przez szereg uczelni, z ich własnej inicjatywy, od początku lat 90.

Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. stanowi podstawę prawną do tworzenia **trzystopniowej struktury studiów** w uczelniach prowadzących studia na odpowiednich poziomach, ale nie wprowadza takiego wymogu. Wszystkie uczelnie prowadzące studia na odpowiednim poziomie będą jednak zobowiązane do wprowadzenia struktury dwustopniowej na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie nazw kierunków studiów, które weszło w życie 1 października 2006 r. Zgodnie z tym rozporządzeniem studia wyższe na 101 ze 118 istniejących kierunków studiów będą prowadzone

wyłącznie jako studia dwustopniowe, zastępując tym samym prowadzone dotychczas jednolite studia magisterskie. Studia na czterech z 17 pozostałych kierunków (kosmetologia, praca socjalna, ratownictwo medyczne, techniki dentystyczne) będą prowadzone wyłącznie jako studia pierwszego stopnia. Studia na 11 kierunkach (aktorstwo, analityka medyczna, farmacja, lekarski, lekarsko-dentystyczny, konserwacja i restauracja dzieł sztuki, prawo, prawo kanoniczne, psychologia, realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia oraz weterynaria) będą prowadzone wyłącznie jako jednolite studia magisterskie. Natomiast studia na dwóch kierunkach, teologia i reżyseria, będą mogły być prowadzone jako studia dwustopniowe lub jednolite studia magisterskie. Te przepisy mają zastosowanie do studiów rozpoczynających się od roku akademickiego 2007/08.

Obecnie studia dwustopniowe współistnieją z jednolitymi studiami magisterskimi. Proces Boloński przyspieszył wprowadzanie studiów dwustopniowych. W związku z tym znaczna część uczelni prowadzi już studia dwustopniowe na co najmniej kilku kierunkach studiów. Postęp w tym zakresie jest zróżnicowany zarówno w poszczególnych rodzajach uczelni, jak i na poszczególnych kierunkach studiów.

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Mgr inż. Magister inżynier Mgr pielęgn. Magister pielęgniarstwa Mgr inż. architekt Magister inżynier architekt Mgr położnictwa Magister położnictwa

Studia na poziomie ISCED 6 (doktoranckie) są prowadzone w następujących 73 uczelniach: uczelnie publiczne (uniwersytety, politechniki, akademie rolnicze, akademie ekonomiczne, akademie pedagogiczne, akademie wychowania fizycznego, akademie medyczne, uczelnie wojskowe, Katolicki Uniwersytet Lubelski i Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie) i 5 uczelni niepublicznych (Wyższa Szkoła Humanistyczna im. prof. A. Gięsztor, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Papieski Wydział Teologiczny im. Św. J. Chrzyciela w Warszawie i Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu).

Słuchacze kolegów (ISCED 5B) mogą uzupełnić swój program studiów i – po zdaniu odpowiedniego egzaminu – uzyskać tytuł licencjata w uczelni sprawującej opiekę naukową nad danym kolegium.

Studia doktoranckie są prowadzone jako studia stacjonarne i niestacjonarne przez jednostki uczelni, które są uprawnione do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego lub stopnia naukowego doktora w co najmniej dwóch dyscyplinach danej dziedziny nauki, oraz placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk i inne placówki naukowo-badawcze, które są uprawnione do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Takie uprawnienia przyznaje Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów Naukowych na podstawie jakości badań naukowych i liczby pracowników posiadających tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego.

O przyjęcie na studia doktoranckie mogą ubiegać się wyłącznie osoby posiadające tytuł zawodowy magistra lub tytuł równorzędny. Studia doktoranckie trwają od trzech do czterech lat, zgodnie z przyjętym ostatnio zaleceniem bolońskim, przy czym dominuje model studiów czteroletnich. Maksymalny czteroletni czas trwania studiów może zostać przedłużony w określonych przypadkach (np. urlop

macierzyński, długotrwała choroba). Programy studiów, które obejmują zajęcia dydaktyczne odbywane przez studentów równoległe z pracą badawczą, są ustalane przez rady jednostek prowadzących studia i zatwierdzane przez władze uczelni/placówki. Zarówno w uczelniach, jak i w placówkach badawczych programy muszą określać wymiar obowiązkowych zajęć dydaktycznych oraz liczbę egzaminów i zaliczeń na poszczególnych latach studiów. Ponadto studenci studiów doktoranckich w uczelniach są zobowiązani do samodzielnego prowadzenia zajęć (w wymiarze do 90 godzin) w ramach praktyk zawodowych.

Doktoranci są uprawnieni do ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego oraz pomocy materialnej w takich samych formach jak studenci studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich. Uczestnicy studiów stacjonarnych mogą otrzymywać zwolnione z opodatkowania stypendium doktoranckie. Uczestnicy niestacjonarnych studiów doktoranckich mogą być zatrudniani w trakcie studiów na podstawie umowy o pracę. Absolwentom ze stopniem doktorskim, którzy podejmują pracę, zalicza się okres studiów doktoranckich, nie dłuższy jednak niż cztery lata, do stażu pracy, który decyduje

o różnych uprawnieniach pracowniczych (np. wysokości wynagrodzenia czy długości urlopu).

Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. stwarza podstawę prawną do wydawania **wspólnych dyplomów** absolwentom studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich (zarówno studiów jednolitych, jak i studiów drugiego stopnia) prowadzonych wspólnie przez różne, w tym zagraniczne, uczelnie i inne placówki naukowe. Nie istnieją analogiczne przepisy dotyczące studiów doktoranckich.

Krajowa Struktura Kwalifikacji jest obecnie opracowywana przez specjalny zespół utworzony przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

ECTS jest wprowadzany przez uczelnie na zasadzie dobrowolnej od połowy lat 90. Działania w tym zakresie koncentrowały się dotychczas na studiach licencjackich/ inżynierskich i magisterskich. Najbardziej zaawansowane we wprowadzaniu ECTS są publiczne uczelnie akademickie, wśród których zdecydowana większość stosuje ECTS na wszystkich lub ponad połowie kierunków studiów. Wprawdzie postęp w tym zakresie był jeszcze kilka lat temu bardziej ograniczony w publicznych uczelniach zawodowych i uczelniach niepublicznych, liczba

POLSKA

tych uczelni, które wprowadzają ECTS, wzrasta z każdym rokiem. Obecnie wiele uczelni stosuje ECTS do celów transferu punktów, a najbardziej doświadczone uczelnie stosują go również jako system akumulacji punktów. W październiku 2006 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydał rozporządzenie w sprawie warunków i trybu przenoszenia osiągnięć studenta, zgodnie z którym wszystkie uczelnie będą zobowiązane do stosowania ECTS zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów na studiach licencjackich/inżynierskich i magisterskich. Rozporządzenie wejdzie w życie w styczniu 2007 r.

Od 1 stycznia 2005 r. wszystkie uczelnie wydają **suplement do dyplomu** wszystkim absolwentom studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich (zarówno studiów jednolitych, jak i studiów drugiego stopnia) na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 2004 r. w sprawie rodzajów dyplomów i tytułów zawodowych oraz wzorów dyplomów wydawanych przez uczelnie. Suplement wydaje się bezpłatnie, automatycznie w języku polskim i na życzenie absolwenta w języku angielskim (do stycznia 2007 r. również w języku francuskim, niemieckim, hiszpańskim lub rosyjskim). Nie istnieje podstawa prawna do wydawania suplementu absolwentom studiów

doktoranckich i studia doktoranckie nie były dotychczas objęte specjalnymi działaniami promocyjnymi w tym zakresie.

W celu monitorowania i wspierania działań związanych z wprowadzaniem trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu Ministerstwo Edukacji utworzyło w 2004 r. Zespół Promotorów Bolońskich. Wspomagani przez Ministerstwo i Krajową Agencję Programu Socrates, Promotorzy Bolońscy służą pomocą i wskazówkami w trakcie seminariów szkoleniowych i spotkań promocyjnych organizowanych w całym kraju oraz w odpowiedzi na indywidualne zapytania. Przestrzeganie przepisów rozporządzenia dotyczącego suplementu do dyplomu sprawdza Państwowa Komisja Akredytacyjna w ramach zewnętrznej oceny jakości podczas wizytacji w uczelniach. Ta sama procedura administracyjna będzie stosowana w przypadku ostatnio wydanych rozporządzeń w sprawie struktury dwustopniowej i ECTS. Władze krajowe nie wprowadziły specjalnych zachęt finansowych dla uczelni.

Organem odpowiedzialnym za **zewnętrzną ocenę jakości** jest Państwowa Komisja Akredytacyjna (PKA) – niezależna agencja krajowa utworzona w styczniu 2002 r. na

podstawie znowelizowanej ustawy o szkolnictwie wyższym z 1990 r., a obecnie działająca na podstawie Prawa o szkolnictwie wyższym z 2005 r. Jej członkowie są powoływani przez ministra ds. szkolnictwa wyższego spośród kandydatów zgłaszanych przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego, konferencje rektorów uczelni akademickich i zawodowych, Parlament Student Rzeczypospolitej Polskiej, senaty uczelni oraz krajowe stowarzyszenia naukowe i organizacje pracodawców. Członkiem PKA i jej Prezydium, tj. organu decyzyjnego, posiadającym prawo głosu jest z mocy prawa Przewodniczący Parlamentu Studentów RP. Zadania PKA zostały zdefiniowane w Prawie o szkolnictwie wyższym z 2005 r., a zasady organizacji i działania oraz procedury dokonywania oceny jakości kształcenia zostały określone w przyjętym przez PKA statucie i uchwałach, opublikowanych na jej stronie internetowej.

Do podstawowych zadań PKA należy: 1) ocena jakości kształcenia na kierunkach studiów, włącznie ze zgodnością z warunkami prowadzenia studiów, 2) ocena wniosków o zezwolenie na utworzenie uczelni oraz 3) ocena wniosków dotyczących przyznania uczelniom uprawnień do prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie. PKA przekazuje

POLSKA

swe opinie i oceny ministrowi ds. szkolnictwa wyższego. W ramach zadań w zakresie **oceny jakości** PKA przyjęła i opublikowała kryteria i procedury oceny, włącznie z wytycznymi dotyczącymi opracowywania przez uczelnie raportów z samooceny i zasadami przeprowadzania wizytacji w uczelniach. Kierunki studiów podlegające ocenie w poszczególnych uczelniach są określane przez Komisję w cyklu rocznym. Na przykład oceny w 2005 r. objęły studia na kierunku ekonomia w 27 uczelniach, mechanika i budowa maszyn w 24 uczelniach, socjologia w 9 uczelniach, projektowanie w 7 uczelniach itd. W uzasadnionych przypadkach minister ds. szkolnictwa wyższego może także zwrócić się do PKA z wnioskiem o dokonanie oceny jakości kształcenia w określonej uczelni.

Ocenę przeprowadza zespół złożony z członków PKA i powołanych przez PKA ekspertów. W skład zespołu mogą także wchodzić przedstawiciele studentów, wskazani przez Przewodniczącego Parlamentu Studentów RP, i organizacji pracodawców oraz nauczyciele akademicy z uczelni zagranicznych. Procedura oceny obejmuje: 1) opracowanie sumarycznego raportu z samooceny przez uczelnię, 2) wizytację w uczelni, 3) ocenę wstępną: opracowanie raportu przez zespół i przekazanie go uczelni,

która przedstawia swoje uwagi, oraz 4) podjęcie ostatecznej decyzji przez PKA. Oceny przyznane przez PKA (wyróżniająca, pozytywna, warunkowa lub negatywna) są publikowane na jej stronie internetowej. Kierunek, który uzyskał ocenę wyróżniającą lub pozytywną, ocenia się ponownie po pięciu latach, chyba że zaistnieją okoliczności uzasadniające kolejną ocenę we wcześniejszym terminie. W przypadku oceny warunkowej dana uczelnia musi zastosować się do zaleceń PKA w określonym terminie i możliwe jest przeprowadzenie kolejnej wizytacji. W przypadku oceny negatywnej minister ds. szkolnictwa wyższego cofa lub zawiesza uprawnienia danej uczelni do prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie.

Państwowa Komisja Akredytacyjna współpracuje z krajowymi i zagranicznymi organizacjami zajmującymi się oceną jakości kształcenia i akredytacją. Uzgodnienia w zakresie współpracy nie obejmują jeszcze oceny środowiskowej (*peer review*) przeprowadzanej przez inne agencje ds. zapewniania jakości. W 2003 r. PKA uzyskała tymczasowo status członka Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), ale z uwagi na późniejszą

zmianę procedur w ENQA wystąpi ponownie o członkostwo w tym stowarzyszeniu na początku 2007 r. PKA należy do Europejskiego Konsorcjum na rzecz Akredytacji w Szkolnictwie Wyższym (*European Consortium for Accreditation in Higher Education, ECA*) i Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEE Network*).

POLSKA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim
7 września 1991	Ustawa o systemie oświaty
12 sierpnia 1997	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli
14 marca 2003	Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki
23 lipca 2004	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie rodzajów dyplomów i tytułów zawodowych oraz wzorów dyplomów wydawanych przez uczelnie
25 maja 2005	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie warunków i trybu organizowania, prowadzenia i odbywania studiów doktoranckich oraz przyznawania i zwrotu stypendiów doktoranckich
27 lipca 2005	Ustawa z dnia 27 lipca 2005 – Prawo o szkolnictwie wyższym
13 czerwca 2006	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie nazw kierunków studiów
3 października 2006	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków i trybu przenoszenia osiągnięć studenta
2 listopada 2006	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie dokumentacji przebiegu studiów

PORTUGALIA

Najważniejsze zmiany związane z Procesem Bolońskim zostały określone w aktach prawnych przyjętych i wydanych w latach 2005 i 2006. Nowelizacja kompleksowej ustawy o systemie edukacji z sierpnia 2005 r., a następnie wydanie rozporządzenia z mocą ustawy w marcu 2006 r. miały na celu dostosowanie systemu do założeń bolońskich poprzez następujące zmiany: zatwierdzenie prawnej klasyfikacji tytułów/stopni i dyplomów w szkolnictwie wyższym, organizacja studiów w strukturze trzystopniowej, zróżnicowanie celów podsystemu politechnicznego i uniwersyteckiego oraz przyjęcie ECTS i krajowego systemu akredytacji, obejmującego wszystkie uczelnie i cykle studiów, który służy weryfikowaniu zgodności z wymogami dotyczącymi tworzenia i funkcjonowania uczelni oraz prowadzonych przez nie cykli studiów.

Po przyjęciu wspomnianego wyżej rozporządzenia z mocą ustawy, na poziomie krajowym podjęto szeroko zakrojone działania w celu zweryfikowania zgodności **programów studiów** z założeniami Procesu Bolońskiego.

W roku 2006/07 uruchomiono ponad 900 programów studiów zgodnych z założeniami bolońskimi. Rekrutacja na studia w nowej strukturze rozpoczęła się w roku akademickim

2006/07. W okresie przejściowym nadal istnieje dotychczasowa struktura, a studenci mogą ukończyć studia w dotychczasowej strukturze najpóźniej do roku akademickiego 2008/09.

Cały proces powinien zostać zakończony do 2009 r. Na niektórych kierunkach nadal prowadzi się studia jednolite; dotyczy to takich kierunków, które podlegają wspólnotowym standardom harmonizacji kształcenia, jak medycyna, architektura, stomatologia, weterynaria, teologia i farmacja.

Studia doktoranckie podlegają przepisom rozporządzenia z mocą ustawy z 2006 r. Istnieją programy doktoranckie zgodne z zaleceniami Komunikatu Bergeńskiego i przewiduje się, że ich liczba wzrośnie w najbliższej przyszłości. Studia te trwają co najmniej trzy lata.

Istnieje możliwość podejmowania studiów doktoranckich po ukończeniu studiów pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5A i uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji (*licenciado*); decyzje podejmuje się jednak na zasadzie indywidualnej, na podstawie analizy programu nauczania.

Nowe programy studiów doktoranckich obejmują na ogół zajęcia dydaktyczne oprócz indywidualnej pracy badawczej, ale w niektórych

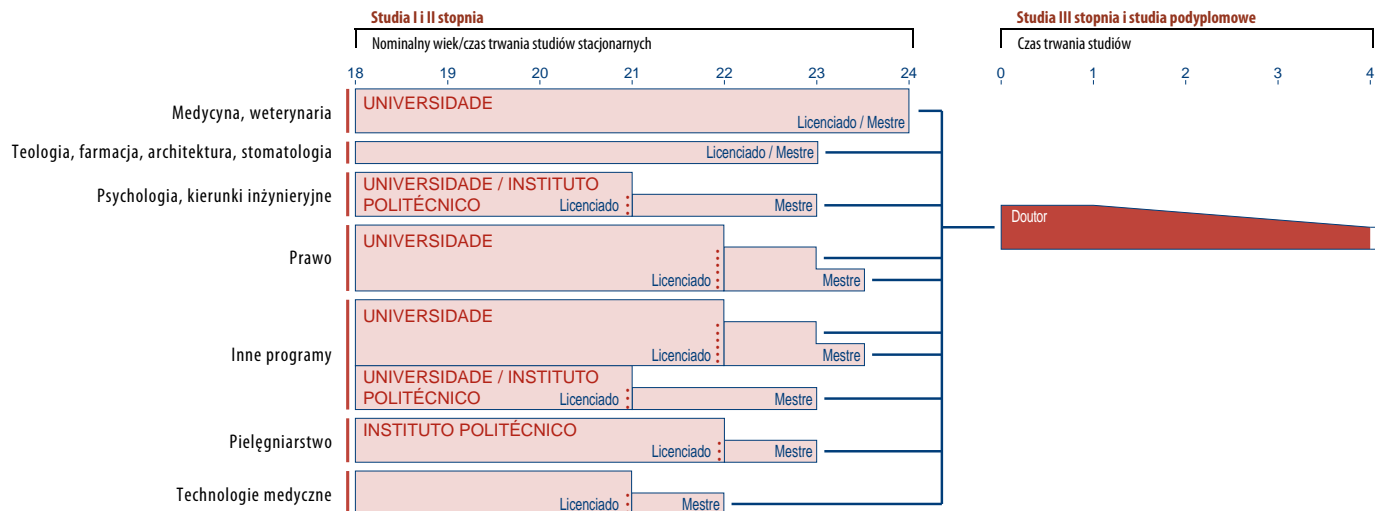
przypadkach studia mogą polegać jedynie na indywidualnej pracy badawczej. Kształcenie przygotowujące do badań odbywa się przed indywidualną pracą badawczą.

Doktoranci mogą pracować jako wykładowcy-asystenci na uniwersytecie, na podstawie umowy z daną uczelnią, która obejmuje ubezpieczenie społeczne, ulgi podatkowe itp.

W innym przypadku uznaje się ich za studentów, a wówczas otrzymują oni środki w formie stypendiów lub w ramach kontraktów badawczych obejmujących ubezpieczenie społeczne.

Po wejściu w życie rozporządzenia z mocą ustawy z 2006 r. zlikwidowano wszystkie kwalifikacje przyznawane na poziomie ISCED 5B. Studia o profilu zawodowym (politechniczne) umożliwiają obecnie dostęp do studiów o bardziej teoretycznym profilu (uniwersyteckich).

Rozporządzenie z mocą ustawy z 2006 r. umożliwi uczelniom prowadzenie wraz z innymi uczelniami krajowymi lub zagranicznymi studiów, które kończą się **wspólnymi tytułami/stopniami** i dyplomami. Dotychczas nie przyznano takich wspólnych tytułów/stopni. Warto również dodać, że – w ramach zmian wprowadzonych przepisami w 2005 r. i w celu promowania

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym regionalnym

PORTUGALIA

równego dostępu do studiów – rozporządzenie z mocą ustawy z 2006 r. ma także przyczynić się do poprawy frekwencji na zajęciach i zwiększenia odsetka studentów kończących studia, oraz umożliwić dotarcie do nowych grup odbiorców w kontekście uczenia się przez całe życie.

Przyjęto **Krajową Strukturę Kwalifikacji** obejmującą tytuły/stopnie na poziomie licencjackim/inżynierskim, magisterskim i doktorskim (*licenciado, mestre i doutor*). Jest ona dostosowana do ramowej struktury kwalifikacji dla EOSW. Do roku akademickiego 2009/10 krajowa struktura powinna zostać wprowadzona na wszystkich poziomach studiów, do których odnoszą się powyższe prawnie uznawane dyplomy.

Jeśli chodzi o wprowadzanie **ECTS**, w lutym 2005 r. zatwierdzono rozporządzenie z mocą ustawy, zgodnie z którym ten system punktowy należy wprowadzać w ramach wszystkich programów studiów od roku 2006/07, ale kilka uczelni wprowadziło go już wcześniej. Po pełnym wprowadzeniu ECTS będzie on stosowany na wszystkich trzech poziomach studiów do celów transferu i akumulacji. Na poziomie krajowym nie istnieje inny system punktowy równoległy z ECTS.

Wspomniane wyżej rozporządzenie z mocą ustawy wprowadziło również **suplement do dyplomu**, który jest zgodny ze wzorem europejskim. Suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie wszystkim studentom na wszystkich trzech poziomach studiów, w języku portugalskim i angielskim, od 2007 r.

Nie stosowano żadnych finansowych **rozwiązań motywujących** do pełnego wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu. Wprowadzone rozwiązania obejmują głównie doradztwo i działania monitorujące.

Proces **oceny** uczelni został wprowadzony na podstawie odpowiednich przepisów w 1994 r. Obejmuje on wszystkie uczelnie i odbywa się w dwóch fazach: **oceny wewnętrznej** i **zewnętrznej**. W 1998 r., na podstawie odpowiednich przepisów, utworzono Krajową Radę ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym (CNAVES), która jest niezależnym organem odpowiedzialnym za ocenę uczelni. Rada została pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), ale nie poddała się ocenie środowiskowej (*peer review*).

CNAVES została zlikwidowana po zatwierdzeniu w październiku 2006 r. ustawy o funkcjonowaniu Ministerstwa Nauki, Techniki i Szkolnictwa Wyższego. Nowa agencja akredytacyjna jest obecnie przedmiotem debaty publicznej i powinna powstać w 2007 r. Agencja będzie miała autonomię w sprawach merytorycznych i technicznych, i będzie współpracować z uczelniami, stowarzyszeniami zawodowymi oraz innymi odpowiednimi podmiotami.

W raporcie z przeglądu sytuacji z 2006 r. ENQA zaleciła, aby w skład rady konsultacyjnej wchodził przedstawiciel organizacji studenckich, a nowa agencja opracowała procedury zapewniające udział studentów w zespołach przeprowadzających ocenę zewnętrzną.

Akredytacja będzie przeprowadzana zgodnie z założeniami europejskiego systemu zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym i będzie uwzględniać autonomię uczelni w zakresie badań naukowych i dydaktyki. W okresie przejściowym, do czasu utworzenia agencji akredytacyjnej, istniejące programy studiów muszą zostać przekształcone zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, aby cały proces zakończył się do 2009 r.

PORTUGALIA

Akty prawne i/kub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
14 października 1986 (nowelizacja: 19 września 1997) (nowelizacja: 30 sierpnia 2005)	Ustawa o systemie edukacji (Ustawa nr 46/86 z 14 października, znowelizowana ustawą nr 115/97 i ustawą nr 49/2005)	Lei de Bases do Sistema Educativo (Lei n.º 46/86, de 14 de Outubro alterada pela Lei n.º 115/97, de 19 de Setembro e pela Lei n.º 49/2005, de 30 de Agosto)
21 listopada 1994	Ustawa nr 38/94, z 21 listopada, wprowadzająca procedurę oceny w szkolnictwie wyższym	Lei n.º 38/94, 21 de Novembro – Avaliação do ensino superior
11 lipca 1998	Rozporządzenie z mocą ustawy nr 205/98 w sprawie utworzenia Krajowej Rady ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym	Decreto-Lei n.º 205/98 cria o Conselho Nacional de Avaliação do Ensino Superior
6 stycznia 2003	Ustawa nr 1/2003 o rozwoju szkolnictwa wyższego i jakości kształcenia w uczelniach	Lei n.º 1/2003 do Desenvolvimento e da Qualidade do Ensino Superior
22 lutego 2005	Rozporządzenie z mocą ustawy nr 42/2005 w sprawie zasad i instrumentów służących tworzeniu Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego	Decreto-Lei n.º 42/2005 – Princípios reguladores de instrumentos para a criação do espaço europeu de ensino superior.
21 marca 2006	Rozporządzenie z mocą ustawy nr 64/2006 w sprawie specjalnych warunków dostępu oraz warunków przyjęć na studia dla osób dorosłych w wieku powyżej 23 lat	Decreto-Lei n.º 64/2006 regulamenta as provas especialmente adequadas a avaliar a capacidade para frequência do ensino superior dos maiores 23 anos
24 marca 2006	Rozporządzenie z mocą ustawy nr 74/2006 w sprawie zmian wprowadzonych na mocy ustawy o systemie edukacji, dotyczących nowego modelu organizacji studiów w formie cykli	Decreto – Lei n.º 74/2006- procede à regulamentação das alterações introduzidas pela Lei de Bases do Sistema Educativo relativas ao novo modelo de organização do ensino superior no que respeita aos ciclos de estudos

RUMUNIA

Od 1998 r. uruchomiono kilka reform związanych z Procesem Bolońskim. Zostały one określone w rozporządzeniach ministerialnych z lat 1998–2005, decyzjach Rady Ministrów z lat 2001 i 2006, zarządzeniach Rady Ministrów z 2005 r. oraz ustawach o organizacji studiów uniwersyteckich i zapewnianiu jakości kształcenia, zatwierdzonych przez parlament w latach 2004–2006 (bardziej szczegółowe informacje w tabeli z aktami prawnymi).

Ustawa z 2004 r. zobowiązała wszystkie uczelnie prywatne i publiczne do wprowadzenia od roku akademickiego 2005/06 **nowej trzystopniowej struktury studiów**. Studenci przyjęci na pierwszy rok w roku 2005/06 rozpoczęli studia w strukturze trzystopniowej.

Przepisy dotyczące nowej struktury mają zastosowanie do wszystkich rodzajów uczelni (akredytowanych i posiadających zezwolenie tymczasowe) oraz wszystkich dziedzin i kierunków studiów, z wyjątkiem studiów związanych z zawodami regulowanymi na poziomie Unii Europejskiej. Na każdym poziomie studiów obowiązują odrębne procedury przyjęć na studia i uzyskiwania dyplomów. Czas trwania studiów na poszczególnych poziomach, odpowiednio dla danego kierunku i specjalności, został określony przez Ministra Edukacji i

Nauki na podstawie propozycji Krajowej Rady Rektorów i zatwierdzony decyzją Rady Ministrów. W rumuńskim systemie szkolnictwa wyższego wprowadzono również przyjęte na poziomie europejskim specjalne normy dotyczące warunków studiów na kierunkach, które są związane z zawodami regulowanymi. Studia pierwszego stopnia (licencjackie/inżynierskie) obejmują od 180 do 240 punktów równoważnych z punktami ECTS i trwają od 3 do 4 lat, zależnie od kierunku studiów i specjalności. Studia drugiego stopnia (magisterskie) obejmują od 90 do 120 punktów (w wyjątkowych przypadkach i zależnie od czasu trwania studiów pierwszego stopnia dolną granicą może być 60 punktów) i trwają od roku do 2 lat. Obydwa cykle studiów powinny umożliwić uzyskanie co najmniej 300 punktów. W przypadku zawodów regulowanych normami europejskimi lub zasadami dobrej praktyki te dwa cykle mogą być połączone w studia jednolite, trwające od pięciu do sześciu lat i kończące się kwalifikacjami równorzędnymi z tytułem magisterskim.

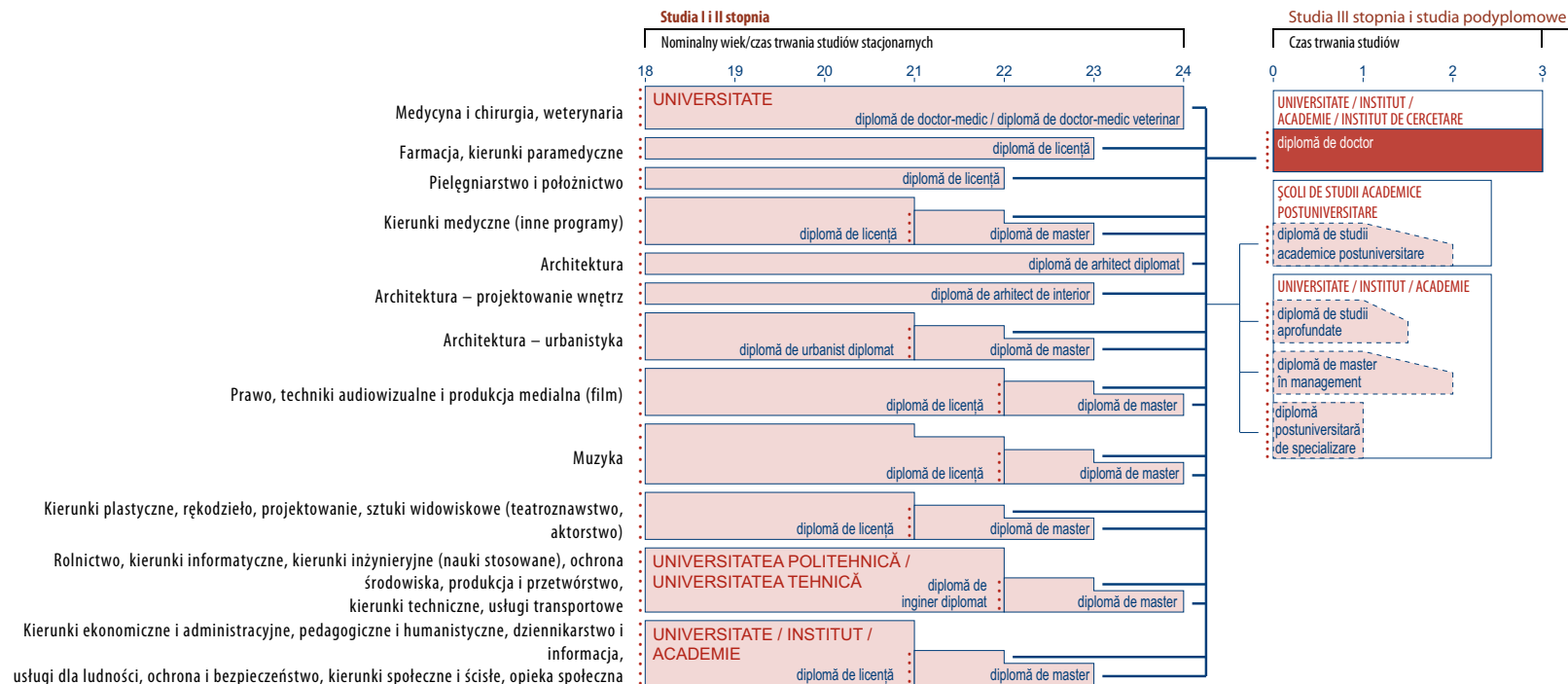
Równolegle ze studiami trzystopniowymi nadal prowadzi się studia jednolite dla tych studentów, którzy zostali przyjęci na studia przed rokiem 2005/06.

Nowa struktura nie ma zastosowania do studiów na poziomie ISCED 5B. Zgodnie z ustawą z 2004 r. kolegia uniwersyteckie, które są w Rumunii jedynymi uczelniami kształcącymi na poziomie ISCED 5B, rozpoczęły w roku akademickim 2005/06 przekształcanie tych studiów w studia na poziomie ISCED 5A na obecnie prowadzonych lub pokrewnych kierunkach. W związku z tym studia na poziomie ISCED 5B zostaną zlikwidowane do roku 2007/08.

Absolwenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą kontynuować studia na poziomie ISCED 5A. Uczelnie ustalają liczbę punktów ECTS za studia na poziomie ISCED 5B, jaką studenci zebrali do czasu rozpoczęcia studiów licencjackich/inżynierskich, co umożliwia im kontynuowanie studiów na poziomie ISCED 5A bez konieczności podejmowania ich od początku.

Studia doktoranckie, które są uregulowane dwiema decyzjami Rady Ministrów z 2005 r., mogą być prowadzone jako studia stacjonarne i niestacjonarne przez uczelnie i placówki badawcze, pod warunkiem zatwierdzenia przez Ministerstwo Edukacji i Nauki wniosku Krajowej Rady ds. Zatwierdzania Uniwersyteckich Tytułów, Dyplomów i Świadectw.

W wyniku Procesu Bolońskiego czas trwania studiów doktoranckich odpowiada trzem latom

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Na diagramie przedstawiono wyłącznie nowy system wprowadzony w roku 2005/06.

W przejściowym okresie:

- studia na poziomie ISCED 5B będą prowadzone do roku 2007/08 (a od tego czasu zostaną przekształcone w studia na poziomie ISCED 5A);
- studia trwające cztery lata będą prowadzone w dotychczasowej strukturze do roku 2008/09 (w nowej strukturze są one skrócone o rok);
- studia na kierunkach inżynierskich i rolnictwa będą prowadzone jako studia jednolite do roku 2009/10 (w nowej strukturze studia te są skrócone o rok).

RUMUNIA

studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych). Za zgodą senatu danego uniwersytetu czas trwania studiów doktoranckich można w wyjątkowych przypadkach wydłużyć o rok lub dwa lata ze względu na specyfikę tematyki lub konieczność prowadzenia dalszych prac eksperymentalnych. Absolwenci studiów na poziomie ISCED 5A, którzy uzyskali tytuł licencjacki/inżynierski przed wprowadzeniem struktury trzystopniowej, mogą zostać przyjęci na studia doktoranckie po zdaniu odpowiedniego egzaminu wstępnego. W nowej strukturze trzystopniowej studenci z tytułem licencjackim/inżynierskim nie mogą bezpośrednio podejmować studiów doktoranckich.

Program studiów doktoranckich przewiduje zajęcia teoretyczne i praktyczne, zdanie co najmniej trzech egzaminów oraz obronę co najmniej trzech prac naukowych bądź trzech prac artystycznych, zależnie od dziedziny (nauka lub sztuka). Ponadto program stacjonarnych studiów doktoranckich obejmuje co najmniej cztery cykle zajęć dydaktycznych, włącznie z seminariami i egzaminami z danego przedmiotu, rozłożone na dwa lub trzy semestry. Indywidualna praca badawcza może być prowadzona przez trzy lub cztery semestry i zgodnie z ilościowymi i jakościowymi metodami, które zostały uzgodnione przez środowisko naukowe związane z daną dziedziną.

Osoby przygotowujące się do doktoratu mają status studentów i młodych pracowników naukowych, pracujących jako asystenci naukowcy w trakcie kształcenia na zaawansowanym poziomie i jako naukowcy w trakcie indywidualnej pracy badawczej. Zależnie od wyników uzyskanych w konkursie o stypendia doktoranckie, uczestnicy stacjonarnych studiów doktoranckich mogą otrzymywać stypendium w wysokości pensji asystenta naukowego lub pracownika naukowego, odpowiednio do ich statusu, mogą uczestniczyć w prowadzeniu zajęć i korzystają ze świadczeń w ramach składek ubezpieczenia społecznego płaconych przez uczelnie/placówki prowadzące studia, a ponadto cały ten okres zalicza się im do stażu pracy. Doktoranci pracujący w instytucjach publicznych i odbywający niestacjonarne studia doktoranckie mogą otrzymać bezpłatny urlop na kształcenie.

Jeśli chodzi o zintegrowane studia prowadzone przez dwie lub większą liczbę uczelni i kończące się przyznaniem **wspólnych tytułów/stopni** międzynarodowych i wydaniem wspólnego dyplomu, Ministerstwo Edukacji i Nauki opracowało odpowiednią ramową koncepcję opartą na aktualnych przepisach i przedstawiło ją rządowi do zatwierdzenia w roku akademickim 2005/06. Projekt decyzji Rady Ministrów został przyjęty w październiku 2006 r.

W Decyzji Rady Ministrów z 2005 r. stwierdza się, że studia doktoranckie mogą być prowadzone wspólnie przez dwie uczelnie/ placówki, jedną w Rumunii i drugą za granicą (w Europie lub gdzie indziej), na podstawie pisemnej umowy między nimi, określającej rolę każdej z nich, i pod warunkiem uznawania stopnia „doktora” przez odpowiednie władze w obydwu krajach.

Zgodnie z decyzją Rady Ministrów z 2005 r. w sprawie utworzenia, organizacji i funkcjonowania Krajowej Agencji ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym i Partnerstwa ze Środowiskiem Gospodarczym i Społecznym (ACPART), **Krajowa Struktura Kwalifikacji** dla szkolnictwa wyższego zostanie opracowana i wprowadzona, a następnie będzie regularnie aktualizowana przez ACPART, począwszy od roku 2006/07.

ECTS został wprowadzony na poziomie magisterskim i doktoranckim pod koniec 1998 r. na podstawie rozporządzenia ministerialnego wydanego w październiku tego roku. Zgodnie ze Strategią dotyczącą rumuńskiego szkolnictwa wyższego na lata 2002-2010 Ministerstwo Edukacji i Nauki zachęca zarówno państwowe, jak i prywatne uczelnie do wprowadzania ECTS i wskazywania mechanizmów gwarantujących kompatybilność na poziomie krajowym. Na podstawie nowych przepisów w sprawie

RUMUNIA

organizacji studiów uniwersyteckich wprowadzono wymóg stosowania ECTS we wszystkich uniwersytetach i w ramach wszystkich programów studiów od roku akademickiego 2005/06. Jako jedyny system punktowy w szkolnictwie wyższym, jest on stosowany zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów w ramach wszystkich programów studiów (włącznie ze studiami doktoranckimi).

Suplement do dyplomu został wprowadzony na podstawie zarządzenia ministerialnego z kwietnia 2000 r. Obecnie jest on wydawany automatycznie i bezpłatnie przez wszystkie uczelnie, na wszystkich kierunkach studiów licencjackich/ inżynierskich i magisterskich, w języku rumuńskim i angielskim. Absolwenci, którzy życzą sobie otrzymać suplement w innym języku, muszą pokryć koszty tłumaczenia.

Zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym z 2005 r. w sprawie organizacji studiów uniwersytety muszą tworzyć ośrodki doradztwa i poradnictwa zawodowego, których zadaniem jest udzielanie pomocy studentom i zachęcanie do powszechnego wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu.

W związku z tym, że nowa struktura została wprowadzona w roku 2005/06, nie podjęto

specjalnych **działań wspierających czy monitorujących** pod kątem jej pełnego wdrożenia. Pod koniec 2005 r. utworzono jednak nową instytucję zajmującą się zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym (ARACIS: *Agenția Română de Asigura a Calității în Învățământul Superior* – Rumuńską Agencję ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym), która ma zadbać o pełne wprowadzenie nowej struktury. Do jej zadań należy także monitorowanie działań służących pełnemu wprowadzeniu ECTS i procesu wydawania suplementu do dyplomu w uczelniach.

Do października 2005 r. oficjalnym organem odpowiedzialnym za **zapewnianie jakości** była *Consiliul Național pentru Evaluare Academică și Acredita* (Krajowa Rada ds. Oceny Akademickiej i Akredytacji). Rada powstała w 1993 r. i funkcjonowała na poziomie krajowym jako niezależny organ nadzorowany przez parlament. W jej skład wchodziło dziewięć specjalistycznych komisji, które oceniały wszystkie istniejące wydziały i kolegia co pięć lat, zgodnie z takimi kryteriami, jak treści kształcenia, działalność badawcza i stosunek liczby nauczycieli do liczby studentów.

W 2005 r. przyjęto nowe przepisy dotyczące zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym.

Ich podstawą jest specjalne zarządzenie Rady Ministrów z 2005 r. w sprawie zapewniania jakości w edukacji, ustawa z 2006 r. zatwierdzająca powyższe zarządzenie, decyzja Rady Ministrów z 2005 r. w sprawie organizacji i funkcjonowania ARACIS oraz rozporządzenie ministerialne z 2005 r. w sprawie zapewniania jakości usług edukacyjnych w uczelniach.

Na podstawie nowych przepisów ARACIS została utworzona jako niezależna instytucja publiczna, której zadania dotyczą głównie dwóch dziedzin działalności: akredytacji i zapewniania jakości. Ta nowa agencja jest obecnie w fazie organizacji.

Jej najważniejsze zadania w dziedzinie akredytacji polegają na opracowywaniu i okresowej rewizji metod i standardów akredytacji różnych programów studiów i uczelni/placówek prowadzących studia oraz ocenie tych uczelni/placówek i ich programów w celu przyznania im tymczasowego zezwolenia lub akredytacji.

Najważniejsze zadania ARACIS w dziedzinie zapewniania jakości dotyczą opracowywania i okresowej rewizji krajowych standardów i wskaźników efektywności, opracowywania i wdrażania polityk i strategii służących podnoszeniu jakości kształcenia, we współpracy z Rumuńską Agencją ds. Zapewniania Jakości w Edukacji Przed-universyteckiej (ARACIP), oraz

RUMUNIA

opracowywania procedur oceny zewnętrznej i określania priorytetów w zakresie zapewniania jakości w porozumieniu z uczelniami. Do jej zadań należy również rozpowszechnianie podręczników, przewodników i dobrych praktyk dotyczących wewnętrznego i zewnętrznego zapewniania jakości oraz publikowanie opracowań i analiz na temat jakości w szkolnictwie wyższym.

Struktura ARACIS wygląda następująco: zarząd złożony z 15 członków będących nauczycielami akademickimi, biuro wykonawcze złożone z przewodniczącego, wice-przewodniczącego i sekretarza generalnego, dyrektorzy wydziałów ds. zapewniania jakości i akredytacji oraz pracownicy techniczni. Nie przewidziano udziału studentów w zarządzaniu nową agencją.

ARACIS podda się ocenie środowiskowej (*peer review*) i będzie okresowo oceniana przez podobne agencje, które są członkami ENQA.

ARACIS przeprowadza zewnętrzną ocenę jakości w szkolnictwie wyższym, uwzględniając następujące kryteria: potencjał instytucjonalny, efektywność kształcenia, zarządzanie jakością, jakość programów studiów, spójność oceny wewnętrznej z faktyczną sytuacją oraz ocenę porównawczą podobnych programów.

Wśród nowych zaproponowanych kryteriów oceny zewnętrznej są m.in.: struktury instytucjonalne, administracyjne i kierownicze, baza materialna, kadra, treści programu nauczania, efekty kształcenia, działalność badawcza i dydaktyczna, efektywność zarządzania finansami, strategie i procedury zapewniania jakości, procedury związane z monitorowaniem i okresową rewizją programów poszczególnych przedmiotów i zajęć dydaktycznych, procedury oceny efektów kształcenia, procedury oceny kadry dydaktycznej, dostępność odpowiednich pomocy naukowych, dostępność baz danych z aktualnymi informacjami o wewnętrznym procesie zapewniania jakości, przejrzystość informacji o programach studiów, dyplomach i kwalifikacjach oraz funkcjonalność mechanizmów zapewniania jakości. W ciągu sześciu miesięcy ARACIS musi wprowadzić nową metodologię oceny zewnętrznej oraz nowe standardy, kryteria odniesienia i wskaźniki efektywności. W roku akademickim 2005/06 agencja sprawdzała w praktyce nowe metody oceny zewnętrznej i zapewniania jakości. Nowe metody powinny obowiązywać na poziomie krajowym od roku 2006/07.

Ocenę wewnętrzną pod kątem zapewniania jakości przeprowadza nowa komisja ds. oceny i zapewniania jakości, którą obowiązkowo

tworzy każda placówka edukacyjna wraz z opracowaniem i wprowadzeniem strategii zapewniania jakości. Każda komisja liczy od trzech do dziewięciu członków, którzy reprezentują kadre nauczycielską, studentów, absolwentów i pracodawców. Do najważniejszych zadań komisji należy opracowywanie oraz wdrażanie procedur i działań służących ocenie i zapewnianiu jakości, składanie sprawozdań na temat wewnętrznej oceny jakości kształcenia, przedstawianie propozycji dotyczących podniesienia jakości itp. Komisję wspierają w realizacji zadań pracownicy techniczni.

Zgodnie z nowymi przepisami w sprawie zapewniania jakości przyjętymi w latach 2005 i 2006 wszystkie publiczne i prywatne uczelnie obowiązkowo poddają się akredytacji przeprowadzanej przez Rumuńską Agencję ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym.

Akredytacja jest procesem dwuetapowym. Pierwszy etap dotyczy wydania zezwolenia, które uprawnia uczelnie do przeprowadzenia egzaminów wstępnych. Drugi etap to akredytacja, która uprawnia je do przeprowadzania egzaminów dyplomowych i wydawania dyplomów uznawanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki.

RUMUNIA

Studenci uczestniczą wyłącznie w wewnętrznych procesach oceny/zapewniania jakości jako członkowie komisji ds. oceny i zapewniania jakości oraz rady wydziału/institutu, które odgrywają istotną rolę w przygotowaniu raportu z samooceny, wymaganego do oceny akademickiej i akredytacji danego wydziału/institutu lub specjalności. W statutach uniwersytetów znajduje się na ogół zapis o tym, że opinie studentów, wyrażane indywidualnie lub przez ich przedstawicieli, należy uwzględniać w procesie oceny i podnoszenia jakości kształcenia.

Krajowa Rada ds. Oceny Akademickiej i Akredytacji była członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) od 1996 r., a Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEEN*) od 2002 r. ARACIS, która powstała w miejsce Krajowej Rady ds. Oceny Akademickiej i Akredytacji, przejęła wszystkie jej uprawnienia i zadania, w

tym m.in. członkostwo we wspomnianych wyżej sieciach. Zgodnie z regulaminami organizacji i działania Agencji, musi ona wystąpić o członkostwo w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) w pierwszym roku swej działalności. Obecnie trwają przygotowania do złożenia wniosku do ENQA.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Grudzień 1993	Ustawa nr 88/1993 o akredytacji uczelni i uznawaniu dyplomów	Legea Nr. 88/1993 privind Acreditarea Instituțiilor de Învățământ Superior și Recunoașterea Diplomelor
Październik 1998	Rozporządzenie ministerialne nr 4822/1998 w sprawie rozszerzenia systemu punktowego w edukacji	Ordinul Ministrului Nr. 4822/1998 cu privire la extinderea sistemului de credite transferabile în învățământ
Kwiecień 2000	Rozporządzenie ministerialne nr 3659 wprowadzające suplement do dyplomu	Ordinul Ministrului Nr. 3659 privind introducerea Suplimentului la Diplomă
Październik 2001	Decyzja Rady Ministrów nr 1011	Hotărârea de Guvern Nr. 1011
Czerwiec 2002	Rozporządzenie ministerialne nr 3997/2002 w sprawie specjalnych metod monitorowania uczelni	Ordinul Ministrului Nr. 3997/2002 privind metodologia de monitorizare specială a instituțiilor de învățământ superior
Czerwiec 2004	Ustawa o organizacji studiów uniwersyteckich (nr 288/2004)	Legea privind organizarea studiilor universitare (Nr. 288/2004)

RUMUNIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Luty 2005	Rozporządzenie ministerialne nr 3235/2005 w sprawie organizacji studiów licencjackich/inżynierskich	Ordinul Ministrului Nr. 3235/2005 privind organizarea ciclului de licență
Luty 2005	Decyzja Rady Ministrów nr 88/2005 w sprawie organizacji studiów licencjackich/inżynierskich na uniwersytetach	Hotărârea de Guvern Nr.88/2005 privind organizarea studiilor universitare de licență
Marzec 2005	Rozporządzenie ministerialne nr 3617/2005 w sprawie pełnego wprowadzenia ECTS	Ordinul Ministrului Nr. 3617/2005 privind aplicarea generalizată a Sistemului European de Credite Transferabile
Kwiecień 2005	Rozporządzenie ministerialne nr 3928/2005 w sprawie zapewniania jakości usług edukacyjnych w szkolnictwie wyższym	Ordinul Ministrului Nr. 3928/2005 privind asigurarea serviciilor educaționale în învățământul superior
Kwiecień 2005	Rozporządzenie ministerialne nr 3861/2005 w sprawie tworzenia programów badań post-doktoranckich	Ordinul Ministrului Nr. 2861/2005 privind înființarea programelor de cercetare postdoctorală
Czerwiec 2005	Decyzja Rady Ministrów nr 567/2005 w sprawie organizacji studiów doktoranckich	Hotărârea de Guvern Nr. 567/2005 privind organizarea studiilor de doctorat
Lipiec 2005	Specjalne zarządzenie Rady Ministrów nr 75/2005 w sprawie zapewniania jakości kształcenia	Ordonanța de Urgență Guvernamentală Nr. 75/2005 privind asigurarea calității educației
Lipiec 2005	Rozporządzenie ministerialne nr 4491 w sprawie uniwersyteckich studiów doktoranckich rozpoczynających się w roku akademickim 2005/06	Ordinul Ministrului Nr. 4491 privind organizarea studiilor universitare de doctorat începând cu anul universitar 2005/2006
Lipiec 2005	Specjalne zarządzenie Rady Ministrów nr 78/2005 w sprawie zmiany i uzupełnienia ustawy nr 288/2004 o organizacji studiów uniwersyteckich	Ordonanța de Urgență Guvernamentală Nr. 78/2005 pentru modificarea și completarea Legii 288/2004 privind organizarea studiilor universitare
Wrzesień 2005	Decyzja Rady Ministrów nr 1169/2005 zmieniająca decyzję Rady Ministrów nr 567/2005 w sprawie organizacji studiów doktoranckich	Hotărârea de Guvern Nr. 1169/2005 pentru modificarea Hotărârii de Guvern Nr. 567/2005 privind organizarea studiilor de doctorat

RUMUNIA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Październik 2005	Decyzja Rady Ministrów nr 1257/2005 zatwierdzająca regulamin organizacji i funkcjonowania ARACIS	Hotărârea de Guvern Nr. 1257/2005 privind aprobarea regulamentului de organizare și funcționare al ARACIS
Listopad 2005	Ustawa nr 346/2005 zatwierdzająca specjalne zarządzenie Rady Ministrów nr 78/2005 w sprawie zmiany i uzupełnienia ustawy nr 288/2004 o organizacji studiów uniwersyteckich	Legea Nr. 346/2005 privind aprobarea Ordonanței de Urgență Guvernamentale Nr. 78/2005 pentru modificarea și completarea Legii 288/2004 privind organizarea studiilor universitare
Listopad 2005	Decyzja Rady Ministrów nr 1357/2005 w sprawie utworzenia, organizacji i funkcjonowania Krajowej Agencji ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym i Partnerstwa ze Środowiskiem Gospodarczym i Społecznym – ACPART	Hotărârea de Guvern 1357/2005 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Calificări din Învățământul Superior și Parteneriat cu Mediul Economic și Social – ACPART
Kwiecień 2006	Ustawa nr 87/2006 zatwierdzająca specjalne zarządzenie Rady Ministrów nr 75/2005 w sprawie zapewniania jakości kształcenia	Legea Nr. 87/2005 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență Guvernamentale Nr. 75/2005 privind asigurarea calității educației
Październik 2006	Decyzja Rady Ministrów nr 1424/2006 zatwierdzająca ramową koncepcję organizacji zintegrowanych studiów, prowadzonych przez dwa lub większą liczbę uniwersytetów, które kończą się wspólnymi dyplomami	Hotărârea de Guvern Nr. 1424/2006 privind aprobarea metodologiei cadru de organizare a programelor de studii integrate, oferite de două sau mai multe universități, care conduc către diplome comune

SERBIA

Przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego w Serbii zmieniły się gruntownie w ciągu ostatnich piętnastu lat. W latach 1998-2002 zlikwidowano autonomię uczelni. Ustawa ta została uchylona w 2002 r. i na okres przejściowy przywrócono ustawę z 1992 r. Zgodnie z ustawą obowiązującą w latach 2002-2005 Ministerstwo Edukacji i Sportu nie miało możliwości monitorowania stanu zawansowania reform, m.in. w zakresie wprowadzania trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu.

We wrześniu 2005 r. ustawa o uniwersytetach z 2002 r. została zastąpiona nową ustawą o szkolnictwie wyższym. Nowa ustawa obowiązuje od roku akademickiego 2006/07. Obejmuje ona wszystkie poziomy studiów (ISCED 5A, 5B i 6).

Studenci mogą podejmować studia w **strukturze trzystopniowej** od roku akademickiego 2006/07. Struktura trzystopniowa została wprowadzona w ramach Procesu Bolońskiego. Wszystkie uczelnie w Serbii są zobowiązane do wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów do czerwca 2009 r. W okresie przejściowym (zgodnie z przepisami – trwającym 3 lata, do czerwca 2009 r.) nadal prowadzi się studia jednolite (w strukturze przedbolońskiej).

Struktura obejmująca studia licencjackie/inżynierskie i magisterskie nie ma zastosowania na poziomie ISCED 5B (na poziomie 5B nie prowadzi się studiów magisterskich). Studenci studiów na poziomie ISCED 5B mogą przechodzić na studia licencjackie/inżynierskie na poziomie ISCED 5A, zależnie od decyzji uczelni przyjmującej.

Warunkiem przyjęcia na **studia na poziomie doktoranckim** jest zebranie co najmniej 300 punktów ECTS na większości kierunków, a co najmniej 360 punktów na kierunkach medycznych. W trakcie studiów doktoranckich studenci muszą uzyskać co najmniej 180 punktów, aby uzyskać stopień doktorski.

Programy studiów doktoranckich obejmują obowiązkowe zajęcia dydaktyczne oraz indywidualną pracę badawczą i przygotowanie rozprawy (w przypadku doktoratów w dziedzinach sztuki – projekt artystyczny zamiast rozprawy).

Wszystkie programy studiów doktoranckich w Serbii muszą być strukturalnie zgodne z pozostałymi programami w danej uczelni i co najmniej trzema akredytowanymi programami zagranicznymi, z których co najmniej dwa są realizowane w Europejskim Obszarze Szkolnictwa

Wyższego. Standardy akredytacyjne dotyczące poszczególnych kierunków gwarantują porównywalność programów studiów w skali całego kraju i odpowiednią jakość. Serbskie szkolnictwo wyższe spełnia standardy europejskie pod względem warunków przyjęć, czasu trwania studiów, warunków przechodzenia na kolejny rok studiów i uzyskiwania dyplomów.

Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym umożliwia prowadzenie wspólnych studiów przez więcej niż jedną licencjonowaną uczelnię. **Wspólny tytuł/stopień** można przyznawać za zgodą wszystkich uczestniczących uczelni. Obecnie wiele serbskich uczelni prowadzi wspólne studia z partnerami lokalnymi i zagranicznymi.

Do systemu szkolnictwa wyższego włącza się aktualnie Akademię Wojskową, która również uczestniczy w kilku programach kończących się wspólnym tytułem/stopniem.

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2005 r. wprowadziła **ECTS** jako obowiązkowy system punktowy, który wszystkie uczelnie mają stosować w ramach wszystkich programów zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów. W Serbii nie istnieją inne systemy punktowe.

SERBIA

Ustawa z 2005 r. wprowadziła również **suplement do dyplomu** jako dokument obowiązkowo wydawany przez wszystkie uczelnie absolwentom wszystkich programów. Suplement wydaje się automatycznie i bezpłatnie w języku serbskim i angielskim oraz w języku, w którym prowadzone były studia (jeśli nie jest to serbski lub angielski).

Minister Edukacji i Sportu Republiki Serbii utworzył komisję, której zadaniem jest opracowanie **Krajowej Struktury Kwalifikacji** do końca 2007 r. W skład komisji wchodzi przedstawiciele wszystkich poziomów edukacji (podstawowego, średniego i wyższego) oraz przedstawiciele służb zatrudnienia, związków zawodowych, Izby Handlu oraz Ministerstwa Pracy i Zatrudnienia. Krajowa Struktura Kwalifikacji ma opierać się na ramowej europejskiej strukturze przyjętej w Bergen; przyszła serbska struktura będzie zharmonizowana z elementami i wymogami tej ramowej struktury.

Władze publiczne nie stosują jeszcze rozwiązań motywujących do pełnego wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów, ECTS czy suplementu do dyplomu. Ministerstwo Edukacji i Sportu sprawuje nadzór administracyjny nad wszystkimi uczelniami, kontrolując w ten sposób

zgodność z ustawą z 2005 r., a tym samym monitorując wprowadzanie trzystopniowej struktury studiów, ECTS i suplementu do dyplomu. Działania Ministerstwa wspiera Komisja ds. Akredytacji i Oceny Jakości oraz Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego.

Organem odpowiedzialnym za **zapewnianie jakości** w szkolnictwie wyższym w Serbii jest Komisja ds. Akredytacji i Oceny Jakości (*Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta*), utworzona na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym z 2005 r. Komisja podlega krajowej i międzynarodowej ocenie środowiskowej (*peer review*); wewnętrzne procedury zapewniania jakości Komisji są publikowane na jej stronie internetowej wraz z misją oraz planami dotyczącymi zarządzania i działań. Komisja jest finansowana z opłat za przeprowadzenie akredytacji.

Komisja przedstawia Krajowej Radzie zalecenia dotyczące zezwoleń na działalność, standardów i procedur akredytacji uczelni i programów studiów, standardów oceny wewnętrznej, oceny jakości i zewnętrznego zapewniania jakości dla uczelni.

Komisja przeprowadza akredytację uczelni i ich programów studiów; ocenia ona, w jakim stopniu dana uczelnia i jej jednostki organizacyjne

przeznaczają wymogów jakościowych i zapisów w rocznym planie działań. Musi także zadbać o to, aby standardy akredytacji były zgodne ze standardami Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Akredytację przeprowadza się na wniosek uczelni lub Ministerstwa Edukacji i Sportu.

Przepisy umożliwiają Komisji korzystanie z usług międzynarodowych organizacji i stowarzyszeń zajmujących się zapewnianiem jakości w szkolnictwie wyższym. Ocenę w ramach akredytacji mogą także przeprowadzać eksperci zagraniczni (spoza Serbii) z odpowiednimi kwalifikacjami. Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym oraz standardy i harmonogram akredytacji zostały opublikowane na stronie internetowej ministerstwa i w wersji drukowanej.

Komisja przedstawia raport na temat zgodności z wymogami zapewniania jakości Krajowej Radzie, Ministrowi oraz ocenianej uczelni. Uczelnia może zakwestionować przedstawione w raporcie wnioski w ciągu piętnastu dni od jego otrzymania. Krajowa Rada przekazuje raport końcowy Konferencji Uniwersytetów (lub Konferencji Akademii Studiów Zawodowych) i Konferencji Studentów Uniwersytetów (lub Konferencji Studentów Akademii Studiów Zawodowych). Na podstawie raportu Komisji

SERBIA

Krajowa Rada zatwierdza ocenę uczelni i jej jednostek organizacyjnych i przedstawia swą decyzję ocenianej uczelni oraz ministrowi ds. szkolnictwa wyższego. Wyniki oceny i decyzje akredytacyjne publikuje się na stronie internetowej ministerstwa i w wersji drukowanej.

Każda niezależna uczelnia lub jednostka organizacyjna określa w swoim statucie organy zajmujące się wewnętrznym zapewnianiem jakości i procedury w tym zakresie. Ocenę wewnętrzną przeprowadza się zgodnie z zasadami określonymi przez Krajową Radę (Regulaminem oceny przestrzegania wymogów jakościowych przez uczelnie i ich jednostki organizacyjne). Nadzór nad przestrzeganiem standardów jakości w uczelniach sprawuje minister ds. szkolnictwa wyższego. W ocenie jakości uwzględnia się opinie studentów na temat programu nauczania, ale uczelnie same określają zasady oceny programu nauczania i dydaktyki.

Raporty dotyczące wewnętrznego zapewniania jakości/samooceny są wykorzystywane przez Komisję do celów zewnętrznej oceny jakości i akredytacji.

System zapewniania jakości obowiązuje w całym systemie szkolnictwa wyższego w Serbii. Procedura akredytacji obejmuje wszystkie trzy elementy (wewnętrzne zapewnianie jakości, zewnętrzne zapewnianie jakości i publikowanie wyników).

W grudniu 2006 r. Komisja ds. Akredytacji i Oceny Jakości została pełnoprawnym członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*INQAAHE*). Spełniła również warunki pełnoprawnego członkostwa w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), a

wniosek o członkostwo w ENQA złożyła formalnie 22 lutego 2007.

W nowej ustawie o szkolnictwie wyższym stwierdza się, że parlamenty studenckie obowiązkowo delegują przedstawicieli studentów do wszystkich organów władz uczelni i ich jednostek organizacyjnych. Studenci są również członkami wszystkich wyspecjalizowanych organów i ich odpowiednich jednostek, które mają uprawnienia decyzyjne w sprawach dotyczących zapewniania jakości, reformy programów nauczania, samooceny uczelni i ECTS. Przedstawiciele studentów muszą stanowić 20% składu tych organów i dwie trzecie rady każdej uczelni.

SERBIA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1992-1998	Ustawa o szkolnictwie wyższym	<i>Zakon o visokom obrazovanju</i>
1998-2002	Ustawa o uniwersytetach (likwidująca autonomię uniwersytetów)	<i>Zakon o univerzitetu</i>
2002-2005	Ustawa o uniwersytetach (przywrócenie ustawy z 1992)	<i>Zakon o univerzitetu</i>
Wrzesień 2005	Ustawa o szkolnictwie wyższym	<i>Zakon o visokom obrazovanju</i>
20 października 2006	Regulamin oceny przestrzegania wymogów jakościowych przez uczelnie i ich jednostki organizacyjne	<i>Pravilnik o proveru ispunjenja obaveza samostalne visokoškolske ustanove i visokoškolske jedinice u njenom sastavu u pogledu kvaliteta</i>

Strony internetowe

Ministerstwo Edukacji i Sportu: <http://www.mps.sr.gov.yu>

ROSJA

Organizacja kształcenia w szkolnictwie wyższym podlega od 1996 r. przepisom ustawy federalnej o szkolnictwie wyższym i wyższym szkolnictwie zawodowym. Studia doktoranckie prowadzi się zgodnie z tą samą ustawą oraz rozporządzeniem ministerialnym z 1998 r. w sprawie pracowników naukowych i dydaktycznych w szkolnictwie wyższym w Federacji Rosyjskiej. W Rosji nie istnieje podział na studia akademickie i studia zawodowe.

Model oparty zasadniczo na **dwóch głównych cyklach** funkcjonował już przed Procesem Bolońskim. Został on pierwotnie wprowadzony w ograniczonym zakresie na podstawie rozporządzenia Państwowej Komisji ds. Edukacji w ZSRR w 1989 r. W rozporządzeniu przewidziano prowadzenie studiów kończących się kwalifikacjami licencjackimi/inżynierskimi (4 lata) i magisterskimi (5,5 roku, włącznie ze studiami licencjackimi/inżynierskimi). Model ten wprowadzono na znacznie szerszą skalę w 1992 r. decyzją Państwowej Komisji ds. Szkolnictwa Wyższego w sprawie wprowadzenia wielopoziomowej struktury studiów w Federacji Rosyjskiej. W wyniku tej decyzji studia na poziomie licencjackim/inżynierskim stały się podstawą przyjmowania na studia specjalistyczne i studia magisterskie. W rozporządzeniu Rady Ministrów z 1994 r. w

sprawie przyjęcia państwowych standardów w szkolnictwie wyższym określono następujące rodzaje studiów wraz z czasem ich trwania: studia licencjackie/inżynierskie – 4 lata, studia kończące się specjalistycznym dyplomem – 5 lat i studia magisterskie – 6 lat (włącznie ze studiami licencjackimi/inżynierskimi). Dwustopniowa struktura studiów nie jest obowiązkowa. Ze względu na swą autonomię uczelnie samodzielnie decydują o wprowadzeniu studiów licencjackich/ inżynierskich i magisterskich. Obecnie większość studentów kształci się na studiach jednolitych kończących się tytułem specjalisty.

Tradycyjna organizacja **studiów doktoranckich** nie została zmieniona w związku z Procesem Bolońskim. Studia doktoranckie w Rosji mają nadal strukturę dwupoziomą. Pierwszy poziom to studia podyplomowe, które umożliwiają uzyskanie stopnia kandydata nauk (*kandidat nauk*) (zbliżonego do stopnia doktorskiego), a drugim poziomem jest doktorat, który przygotowuje do uzyskania stopnia doktora nauk (*doktor nauk*). Studia na poziomie *kandidat nauk* obejmują obowiązkowe zajęcia teoretyczne odbywające się zgodnie z indywidualnym planem kształcenia. Zajęcia te stanowią ok. 20% programu i obejmują lektoraty językowe (język rosyjski dla studentów zagranicznych), filozofię i

dyscypliny specjalne. Zajęcia z każdej dyscypliny kończą się egzaminem państwowym. Pozostałe 80% programu (prowadzącego do stopnia *kandidat nauk*) jest przeznaczone wyłącznie na indywidualną pracę badawczą. Studia (stacjonarne) trwają na ogół 3 lata.

Przyjęcie na studia na poziomie *kandidat nauk* wymaga posiadania tytułu magistra lub specjalisty; ustawa o szkolnictwie wyższym i wyższym szkolnictwie zawodowym z 1996 r. nie zabrania jednak podejmowania studiów na poziomie *kandidat nauk* osobom posiadającym jedynie tytuł licencjacki/inżynierski.

Studenci przyjmowani na studia na poziomie *kandidat nauk* nie muszą ukończyć wcześniej kształcenia przygotowującego do badań, ponieważ tego rodzaju kształcenie organizuje się dla studentów na tym poziomie.

Na poziomie *doktor nauk* nie prowadzi się w ogóle zajęć teoretycznych i nie ma ograniczeń dotyczących czasu trwania studiów. Na ogół przed przejściem na poziom *doktor nauk* uzyskuje się stopień *kandidat nauk*.

W 2002 r., zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji w sprawie zasad stosowania systemu punktowego w państwowym szkolnictwie wyższym, utworzono

ROSJA

grupę roboczą ds. wprowadzania **systemu punktowego opartego na ECTS**. Ministerstwo opracowało i przekazało wszystkim rosyjskim uczelniom wytyczne dotyczące obliczania nakładu pracy w postaci punktów w ramach najważniejszych programów.

W systemie wyższego szkolnictwa zawodowego w Rosji stosuje się krajowy system jednostek (punktów) analogiczny do Europejskiego Systemu Transferu Punktów. Podobnie jak ECTS system krajowy opiera się na zasadzie 60 jednostek za rok akademicki i 30 jednostek za semestr studiów w przypadku studentów studiów stacjonarnych. Nakład pracy studenta w ciągu jednego roku akademickiego w rosyjskim systemie szkolnictwa wyższego wynosi 1 800-2 000 godzin zajęć, co oznacza, że jednemu punktowi odpowiada 30-36 godzin.

Dotychczas 52 rosyjskie uniwersytety przyjęły krajowy system punktowy na studiach pierwszego i drugiego stopnia (kończących się tytułem licencjata/inżyniera, magistra i specjalisty). W 2004 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki rozszerzyło i przekazało uczelniom zalecenia w sprawie stosowania tego systemu. Uczelniom zalecono stosowanie systemu punktowego zarówno do celów transferu, jak i akumulacji punktów. Oparty na ECTS krajowy

system punktowy jest wprowadzany na zasadzie dobrowolnej i nie jest stosowany na studiach doktoranckich.

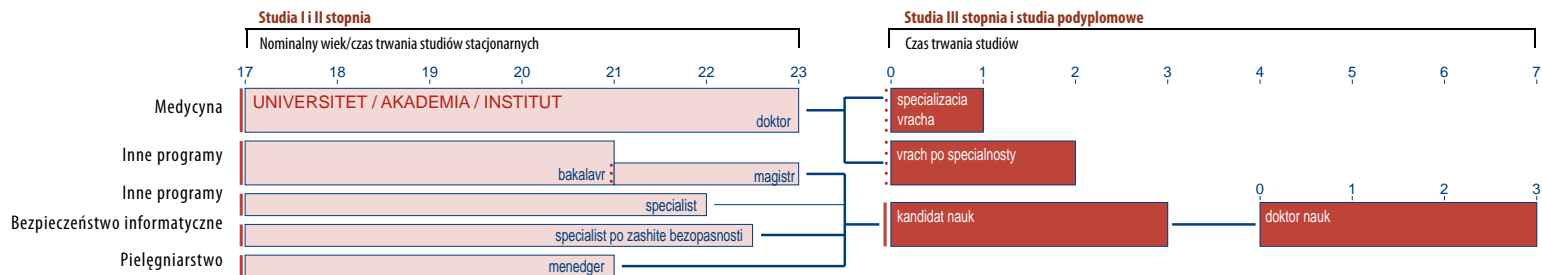
Tradycyjny krajowy **suplement do dyplomu**, wydawany automatycznie w większości uczelni, nie spełnia wymogów europejskich. 15 lutego 2005 r. rosyjskie Ministerstwo Edukacji i Nauki wydało rozporządzenie nr 40 w sprawie realizacji działań służących powszechnemu wprowadzaniu europejskich suplementów do rosyjskich dyplomów ukończenia studiów. Obecnie 68 uczelni (58 państwowych i 10 prywatnych uczelni, tj. ok. 4,8% łącznej liczby uczelni w Rosji) wydaje europejski suplement do dyplomu absolwentom 246 różnych programów kształcenia. W 2005 r. takie suplementy otrzymało 24 533 absolwentów rosyjskich uczelni, co stanowi jedynie 2% łącznej liczby absolwentów. Obecnie te suplementy do dyplomu wydaje się wyłącznie na życzenie studentów i odpłatnie. Zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym nr 40 każda akredytowana uczelnia będzie musiała wydawać od 2008 r. europejskie suplementy do dyplomu automatycznie i bezpłatnie w języku angielskim i rosyjskim tym absolwentom, którzy ukończyli akredytowane programy.

Prawne podstawy **zapewniania/oceny jakości** zostały stworzone niezależnie od

Procesu Bolońskiego w ciągu ostatnich 10 lat. Odpowiednie przepisy są zawarte w ustawach federalnych o edukacji z 1992 r., ustawie federalnej o szkolnictwie wyższym i wyższym szkolnictwie zawodowym z 1996 r., zarządzeniu w sprawie państwowej akredytacji uczelni z 1999 r. i zarządzeniu w sprawie licencjonowania działalności edukacyjnej z 2000 r.

Od kwietnia 1997 r. decyzje o przyznaniu akredytacji państwowej podejmuje Komisja Akredytacyjna (utworzona przez Ministerstwo Edukacji), w której skład wchodzi przedstawiciele Krajowej Konferencji Rektorów, stowarzyszeń uczelni niepaństwowych i politechnik, federalnych ministerstw i organizacji publicznych. Działalność informacyjna dotycząca akredytacji i określanie procedur akredytacji należą do zadań Krajowego Centrum Akredytacji Ministerstwa Edukacji i Nauki, które na podstawie dyrektywy Rady Ministrów przekształcono w 2005 r. w Krajową Agencję Akredytacyjną Federacji Rosyjskiej.

Procedury akredytacji poprzedza opublikowanie raportu z oceny na 10 dni przed posiedzeniem Komisji Akredytacyjnej. Dane każdej akredytowanej uczelni udostępnia się ogółowi społeczeństwa w Internecie. Uczelnię wpisuje się do Rejestru, a informacje o niej są zawsze

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

ROSJA

publikowane w katalogu akredytowanych uczelni.

Procedura państwowej akredytacji obejmuje trzy następujące elementy:

- licencjonowanie, które polega na sprawdzeniu, czy baza dydaktyczna, sprzęt laboratoryjny i pozostałe wyposażenie spełnia wymogi państwowe;
- atestacja, w trakcie której ocenia się treści, poziom i jakość kształcenia zgodnie z państwowymi standardami kształcenia;
- akredytacja, która stanowi oficjalne potwierdzenie, że uczelnia została akredytowana przez państwo na nadchodzący okres, z uwzględnieniem jej kategorii i kwalifikacji spełniających standardy państwowe, jakie ma ona prawo przyznawać.

W celu zmniejszenia kosztów oceny dla uczelni Ministerstwo Edukacji wydało zarządzenie, które weszło w życie 1 stycznia 2000 r., łączące trzy powyższe elementy w jeden proces określany jako „kompleksowa ocena”. Informacje o akredytowanych uczelniach i ich programach są publikowane w Rejestrze i corocznym katalogu oraz na stronie internetowej Krajowej Agencji Akredytacyjnej (www.nica.ru). Proces i wyniki akredytacji omawia się szczegółowo

w czasopiśmie „Akredytacja w edukacji”, wydawanym 8 razy w roku. Obecnie w całym kraju istnieje szeroka sieć agencji działających w systemie zapewniania jakości:

- Federalne Służby Nadzoru nad Edukacją i Nauką;
- Stowarzyszenie Ekspertów (utworzone w czerwcu 2006 r.);
- Komisja Akredytacyjna: publiczny i państwowy organ, którego członkami są osoby kierujące placówkami edukacyjnymi oraz przedstawiciele organizacji publicznych i federalnych agencji wykonawczych;
- Krajowa Agencja Akredytacyjna. Ocenę treści i jakości kształcenia studentów przeprowadza się również przy pomocy Centrum Informacji i Procedur Atestowania Uczelni. System zapewniania jakości obejmuje także internetowe techniki badań i ankietyzacji studentów, opracowane i stosowane od 2005 r. do celów samooceny i oceny zewnętrznej.

W procedurze państwowej akredytacji stosuje się kryteria i poziomy odniesienia, które służą ocenie warunków, organizacji i poziomu wyników działalności dydaktycznej. Poziomy odniesienia ustala się na podstawie danych statystycznych zbieranych corocznie ze wszystkich rosyjskich

uczelni w Centralnej Bazie Danych o Akredytacji Państwowej. Kryteria i poziomy odniesienia rewiduje się mniej więcej co pięć lat.

System akredytowania uczelni został wprowadzony w 1997 r. Procedurze akredytacji poddało się już 98% uczelni państwowych i 63% uczelni prywatnych. Wiele z nich poddało się już także ponownej akredytacji.

Udział ekspertów zagranicznych w zewnętrznej ocenie jakości kształcenia w rosyjskich uczelniach jest jednym z elementów procesu zapewniania równoważności poszczególnych programów kształcenia przez zagraniczne agencje akredytacyjne. W ocenie jakości programów kształcenia w rosyjskich uczelniach uczestniczyło dotychczas czterdzieści siedem zagranicznych agencji i organizacji akredytacyjnych. Krajowa Agencja Akredytacyjna jest przedstawicielem rosyjskiego systemu edukacji w następujących stowarzyszeniach i sieciach międzynarodowych:

- Międzynarodowa sieć agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*): pełnoprawne członkostwo od 2001 r.;
- Sieć agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy

ROSJA

Środkowej i Wschodniej (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEENET*): pełnoprawne członkostwo od 2002 r. Rosja ma swego przedstawiciela w Komitecie Koordynacyjnym od maja 2006 r. przez cztery kolejne lata;

- Sieć krajów Azji i Pacyfiku na rzecz jakości (*Asia-Pacific Quality Network, APQN*): pełnoprawne członkostwo od kwietnia 2006 r.;
- Euroazjatycka sieć na rzecz zapewniania jakości (*Eurasian Quality Assurance Network,*

EAQAN): pełnoprawne członkostwo od października 2004 r.; EAQAN tworzą przedstawiciele 7 krajów byłego Związku Radzieckiego. Rosja była jednym z inicjatorów sieci, a jej przedstawiciel jest członkiem Komitetu Koordynującego sieci już przez drugą kadencję.

Przedstawicielem Rosji w Europejskim Stowarzyszeniu na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) jest Krajowa Agencja Akredytacyjna, która ma obecnie status członka-kandydata.

Studenci uczestniczą w tworzeniu wewnętrznych systemów zapewniania jakości i procedur samooceny – na ogół jako ankietowani, a w niektórych przypadkach także jako eksperci w zespole przeprowadzającym samoocenę. W roku akademickim 2005/06 przedstawiciele organizacji studenckiej brali bezpośredni udział w pracach zespołów eksperckich. Najbardziej efektywną praktyką okazało się uczestnictwo przedstawiciela organizacji studenckiej w pracach Komisji Akredytacyjnej.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
19 kwietnia 1989	Rozporządzenie Państwowej Komisji ds. Edukacji ZSRR, nr 351	Prikaz Gosudarstvennogo Komiteta po Obrazovaniyu SSSR, № 351
13 marca 1992	Decyzja Państwowej Komisji ds. Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Nauki w sprawie wprowadzenia wielopoziomowej struktury studiów, nr 13	Postanovlenie Gosudarstvennogo Komiteta po Vysshemu obrazovaniyu o vvedenii mnogourovnevoj struktury visshego obrazovaniya, № 13
10 lipca 1992	Federalna ustawa o edukacji, nr 3266-1	Federalalnyi Zakon Ob obrazovanii, № 3266-1
12 sierpnia 1994	Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie przyjęcia państwowych standardów kształcenia zawodowego w szkolnictwie wyższym, nr 940	Postanovlenie Pravitelstva Ob utverzdenii gosudarstvennogo obrazovatel'nogo standarta viisshego professionalnogo obrazovaniya, № 940
18 kwietnia 1995	Rozporządzenie Państwowej Komisji ds. Szkolnictwa Wyższego, nr 570	Prikaz Gosudarstvennogo Komiteta po Vysshemu Obrazovaniyu, № 570
22 sierpnia 1996	Ustawa o szkolnictwie wyższym i wyższym szkolnictwie zawodowym, nr 125-FZ	Zakon o visshem i poslevuzovskom professionalnom obrazovanii, № 125-FZ
27 marca 1998	Zarządzenie w sprawie pracowników naukowych i dydaktycznych w wyższym szkolnictwie zawodowym (I, II i III cykl kształcenia), nr 581	Polozenie o podgotovke nauchno-pedagogicheskikh i nauchnyh kadrov v sisteme poslevuzovskogo obrazovania, № 581

ROSJA

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
2 grudnia 1999	Zarządzenie w sprawie państwowej akredytacji uczelni, nr 1323	Polozhenie o gosudarstvenoj akkreditacii visshogo uchebnogo zavedeniya, № 1323
29 czerwca 2000	Zarządzenie Ministerstwa Edukacji, nr 1965	Rasporyazhenie Ministerstva Obrazovaniya, №1965
18 października 2000	Zarządzenie w sprawie licencjonowania działalności edukacyjnej, nr 796	Polozhenie o licenzirovanii obrazovatel'noj deyatel'nosti, № 796
19 lipca 2002	Decyzja w sprawie zasad stosowania systemu punktowego w państwowym szkolnictwie wyższym, nr 2822	Postanovlenie ob organizacii rabot po sozdaniu procedury zacheta osvoeniya studentami vuzov sodержaniya gosudarstvennyx standartov visshogo professionalnogo obrazovaniya, № 2822
2 lipca 2003 / 7 października 2003	Decyzje Ministerstwa o uruchomieniu projektów pilotażowych dotyczących stosowania systemu punktowego, nr 3800	Resheniya Ministersnva o provedenii eksperimeta po ispolzovanii zachetnyh edinic v uchebnom processe, № 3800)
6 kwietnia 2004	Rozporządzenie Rady Ministrów, nr 159	Pochtanovlenie Pravitelstva, № 159
5 lipca 2004	Pismo Federalnych Służb Nadzoru nad Edukacją i Nauką w sprawie licencjonowania, atestowania i akredytacji państwowej, nr 02-24in/l	Pismo Federalnoy Sluzhby po nadzoru v sfere obrazovaniya I nauki "O icenzrovanii, attestacii I obshestvennoy akkreditacii", ", No. 02-24in/l
25 kwietnia 2005	Rozporządzenie Ministerstwa w sprawie instytucji-koordynatorów ds. realizacji poszczególnych celów Procesu Bolońskiego w Federacji Rosyjskiej, nr 126	Prikaz Ministerstva o vuzah-koordinatorah po poziciaym Bolonskogo processa dv Rossiyskoy Federacii, № 126
29 czerwca 2005	Rozporządzenie Ministerstwa w sprawie innowacyjnych działań instytucji związanych z przejściem na system punktowy, nr 215	Prikaz Ministerstva ob innovacionnoy deyatel'nosti vuzov po perehodu na sistem zachetnih edinic (kreditov), № 215
16 grudnia 2005	Decyzja Ministerstwa w sprawie realizacji poszczególnych celów Procesu Bolońskiego w systemie wyższego szkolnictwa zawodowego Federacji Rosyjskiej, nr 46	Reshenie Ministerstva o realizacii polozhenij Blonscoq Deklaracii v sisteme visshogo professionalnogo obrazovaniya Roosiyskoy Federacii, №46
15 lutego 2006	Rozporządzenie Ministerstwa w sprawie planu działań na rzecz realizacji poszczególnych celów Procesu Bolońskiego w systemie wyższego szkolnictwa zawodowego Federacji Rosyjskiej w latach 2005-2007, nr 40	Prikaz Ministerstva o Plane realizacii polozhenij Blonscoq Deklaracii v sisteme visshogo professionalnogo obrazovaniya Rossiyskoy Federacii na 2005-2007 gody, № 40

Uwaga: Materiał krajowy i diagram dotyczący Rosji nie zostały zweryfikowane na poziomie krajowym.

SZWECJA

Przepisy dotyczące **trzystopniowej struktury studiów** zostały przyjęte głównie w wyniku Procesu Bolońskiego i będą obowiązywać od 1 lipca 2007 r. Nowa struktura zastąpi obecny system i będzie jedyną strukturą we wszystkich uczelniach. Przed podjęciem decyzji o wprowadzeniu struktury trzystopniowej nie realizowano projektów pilotażowych z inicjatywy władz. Struktura oparta na trzech głównych cyklach istniała jednak na niektórych kierunkach, m.in. pielęgniarstwie.

Obecny system studiów i tytułów/stopni został zreformowany i przekształcony zgodnie z wymogami nowego systemu trzystopniowego. Kwalifikacje uzyskiwane po studiach pierwszego stopnia będą umożliwiały dostęp do studiów drugiego stopnia, a kwalifikacje uzyskiwane po studiach drugiego stopnia będą umożliwiały dostęp do studiów trzeciego stopnia. W ramach studiów drugiego stopnia zostanie również wprowadzony nowy tytuł magisterski (*masterexamen*), uzyskiwany po dwóch latach studiów. Rząd podjął także decyzję o przygotowaniu nowych opisów tytułów/stopni zgodnie z ramową Strukturą Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW), które opierają się na przewidywanych efektach kształcenia.

Studia kończące się tytułami zawodowymi na kierunkach medycyna, farmacja, psychologia, stomatologia, architektura, inżynieria wodna i lądowa oraz prawo będą nadal prowadzone jako studia jednolite, trwające 4-6 lat. Zostały one jednak umieszczone w obrębie jednego z trzech cykli, zależnie od czasu trwania studiów i przewidywanych efektów kształcenia.

Na poziomie ISCED 5B prowadzi się studia kończące się odpowiednimi tytułami, które trwają na ogół krócej niż 3 lata i wymagają mniej niż 180 punktów ECTS. Są to na przykład studia przygotowujące higienistów dentystrycznych i nauczycieli kształcenia zawodowego oraz szereg krótszych cykli kształcenia ogólnego, zawodowego lub artystycznego. Punkty ze studiów na poziomie ISCED 5B można przenosić na studia pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5A (jako zaliczenie poszczególnych przedmiotów lub alternatywna część programu na poziomie ISCED 5A). Ta kwestia nie jest uregulowana centralnie i leży w gestii poszczególnych uczelni.

Studia **doktoranckie** będą nadal trwały 4 lata, natomiast wprowadzone zostaną nowe warunki przyjęć. Podstawowym wymogiem kwalifikującym na studia doktoranckie będzie ukończenie studiów drugiego stopnia, zaliczenie zajęć odpowiadających co najmniej

czterem latom studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych), (w tym jednego roku na studiach drugiego stopnia) lub zdobycie równorzędnej wiedzy w inny sposób w Szwecji lub za granicą. Poszczególne uczelnie mogą określać dodatkowe warunki.

Studia doktoranckie obejmują zajęcia dydaktyczne. W przepisach stwierdza się, że rozprawa naukowa powinna odpowiadać co najmniej 120 z 240 punktów ECTS niezbędnych do uzyskania doktoratu. Pozostały czas można przeznaczyć na zajęcia dydaktyczne. Zajęcia te mają zróżnicowany zakres, zależnie od przedmiotu, i odpowiadają zwykle 60-90 punktom ECTS, a maksymalnie 120 punktom ECTS.

Zgodnie z przepisami dotyczącymi finansowania studiów, przyjęcie na studia o charakterze badawczym powinno być w pierwszej kolejności powiązane z zatrudnieniem danej osoby jako doktoranta lub zatwierdzeniem stypendium naukowego. Na studia o charakterze badawczym można jednak również przyjmować studentów posiadających inne źródła finansowania, jeżeli rada wydziału uzna, że dany student ma zagwarantowane środki na utrzymanie przez cały okres studiów. Najczęstszym rozwiązaniem jest zatrudnienie danej osoby jako doktoranta.

SZWECJA

Inne formy finansowania to stypendia naukowe, zatrudnienie w uczelni, praca wykonywana odpłatnie w firmie, a równocześnie umożliwiająca prowadzenie badań, gwarantowana przez państwo pomoc na naukę, stypendia lub inne formy zewnętrznego finansowania. Uczelnia może zatrudnić doktoranta jako asystenta, asystenta naukowego, asystenta klinicznego lub wykładowcę.

Obecnie nie istnieje możliwość przyznawania **wspólnych tytułów/stopni** (tj. tytułów/stopni przyznawanych wspólnie przez co najmniej dwie uczelnie w formie jednego wspólnego dyplomu ukończenia studiów). Uczelnie mogą jednak prowadzić wspólne studia z innymi uczelniami w kraju lub za granicą. Istnieje możliwość przyznawania podwójnych tytułów/ stopni, a ich przyznawanie w ramach współpracy z uczelnią krajową lub zagraniczną odbywa się na takich samych zasadach.

Krajowa Struktura Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego zostanie przyjęta w 2007 r. Jej najważniejsze elementy zostały już opracowane.

Szwedzkie uczelnie obowiązkowo stosują krajowy system punktowy od 1969 r. W istniejącym obecnie krajowym systemie punktowym, który jest kompatybilny z **ECTS**, jeden punkt

odpowiada jednemu tygodniowi nauki (40 punktów za pełny rok studiów). Nowy system punktowy oparty na ECTS został już przyjęty i będzie stosowany od 1 lipca 2007 r. Będzie on obowiązywał we wszystkich uczelniach oraz w ramach wszystkich programów i na wszystkich kierunkach studiów. Pełny rok studiów będzie odpowiadał 60 punktom. Stosowanie nowego systemu punktowego będzie podlegać ocenie równocześnie z ogólną oceną danej uczelni.

ECTS będzie służył zarówno do transferu, jak i akumulacji punktów (podobnie jak obecny system) i zastąpi aktualnie istniejący system punktowy.

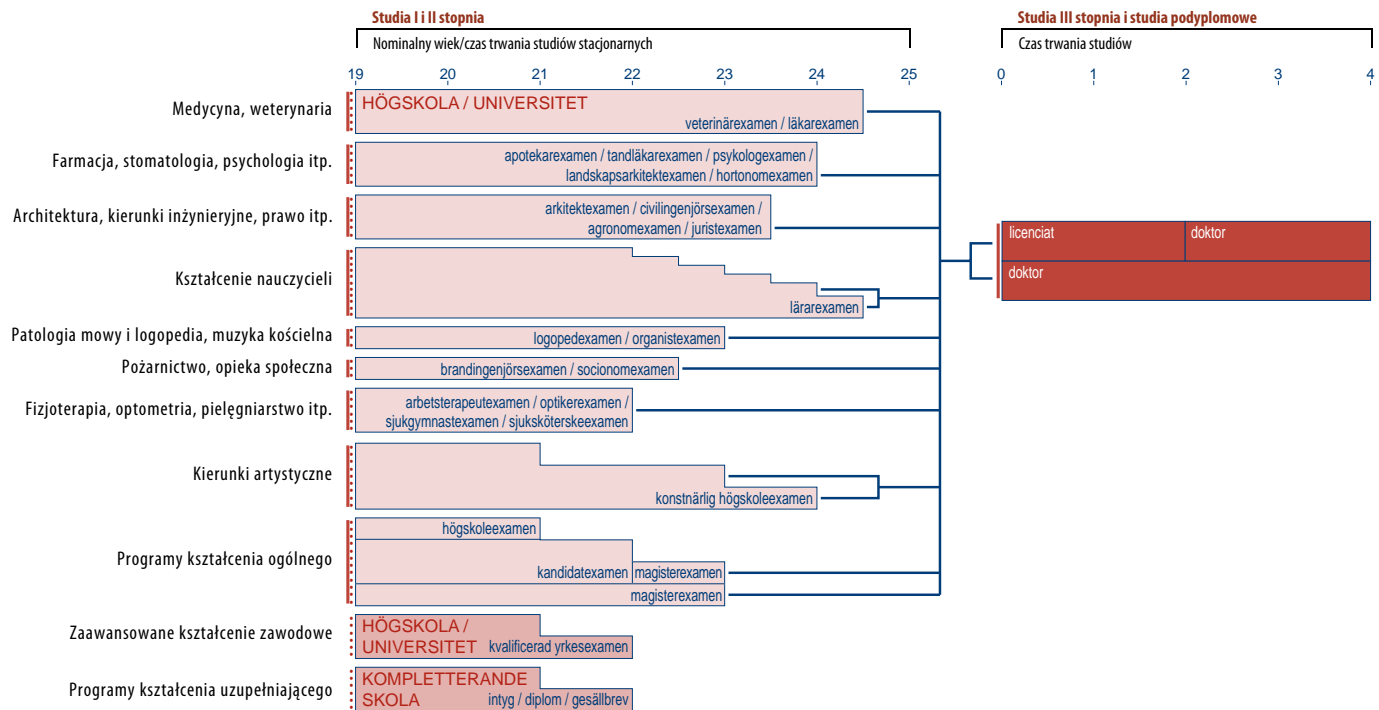
Od 2003 r. wszystkie uczelnie obowiązkowo wydają **suplement do dyplomu**, wyłącznie w języku angielskim, automatycznie i bezpłatnie absolwentom wszystkich programów studiów pierwszego i drugiego stopnia. Suplement będzie również obowiązkowo wydawany absolwentom studiów trzeciego stopnia.

W ramach **rozwiązań motywujących** do pełnego wprowadzenia trzystopniowej struktury studiów, rząd przyznał środki, zarówno bezpośrednio uczelniom, jak i za pośrednictwem Szwedzkiej Agencji ds. Sieci i Współpracy w Szkolnictwie Wyższym, które mają ułatwić prace nad nową

strukturą i zachęcić uczelnie do współpracy przy jej wprowadzaniu.

Jakość kształcenia w nowej strukturze będzie oceniana w ramach istniejącego systemu zewnętrznej oceny jakości. Za zewnętrzne **zapewnianie jakości** odpowiada Szwedzka Krajowa Agencja ds. Szkolnictwa Wyższego (*Högskoleverket*, HSV, utworzona na podstawie rozporządzenia w 1995 r.), która jest niezależną agencją na poziomie krajowym.

HSV jest centralną agencją odpowiedzialną za sprawy dotyczące uczelni. Sprawuje ona nadzór nad uczelniami, tj. dba o to, aby przestrzegały one przepisów ustaw i rozporządzeń, które mają zastosowanie do szkolnictwa wyższego. Ponadto Agencja ocenia uczelnie poprzez ocenę przedmiotów/kierunków studiów i programów. Ocenę powtarza się cyklicznie – przedmioty/kierunki studiów i programy podlegają ocenie co sześć lat. W ramach oceny sprawdza się również, czy programy spełniają minimalne standardy uprawniające do przyznawania tytułów/stopni. Wszystkie oceny przeprowadza się zgodnie ze „Standardami i wskazówkami dotyczącymi zapewniania jakości” ENQA. Od 2001 r. HSV ocenia wszystkie przedmioty/kierunki studiów prowadzone w szwedzkich uczelniach, również na poziomie podyplomowym. Ocenie podlegają

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Przedstawione tytuły zawodowe stanowią jedynie wybrane reprezentatywne przykłady; łącznie przyznaje się ok. 50 tytułów. Na niektórych kierunkach kształcenie zaawansowane i uzupełniające, kończące się tytułami zawodowymi, można podjąć dopiero po uzyskaniu pierwszego tytułu zawodowego. Zaawansowane kształcenie zawodowe może być prowadzone nie tylko w ramach formalnego systemu szkolnictwa wyższego, ale także w różnego rodzaju placówkach i organizacjach, np. *universitet/högskolor*, placówkach gminnych czy przedsiębiorstwach.

Placówki określane jako *kompletterande skolor* obejmują różne prywatne placówki edukacyjne, zależnie od programu kształcenia, i nie zaliczają się do systemu szkolnictwa wyższego.

Intyg/diplom/gesällbrev oznaczają rodzaje świadectw.

Na diagramie przedstawiono strukturę istniejącą w roku 2006/07. W materiale krajowym omówiono nową strukturę trzystopniową, która zostanie wprowadzona 1 lipca 2007.

SZWECJA

także programy kończące się kwalifikacjami zawodowymi. HSV ocenia też działania podejmowane w uczelniach w celu podnoszenia jakości.

HSV ocenia wnioski kolegów uniwersyteckich o nadanie uprawnień do przyznawania ogólnych tytułów oraz wnioski wszystkich państwowych uczelni o nadanie uprawnień do przyznawania tytułów zawodowych i artystycznych. Agencja sprawdza także, czy dana uczelnia ma prawo uruchamiać badania w określonych dziedzinach i, w uzasadnionych przypadkach, uzyskać status uniwersytetu, choć decyzje w tym zakresie podejmuje rząd.

Ponadto HSV ocenia funkcjonowanie uczelni i przedstawia szwedzkiemu Parlamentowi (*Riksdag*) i rządowi materiały, które mają stanowić podstawę decyzji w istotnych sprawach. Odpowiada również za wszystkie centralnie opracowywane statystyki dotyczące uczelni.

HSV ocenia kwalifikacje przyznane po ukończeniu studiów poza granicami Szwecji. W trakcie tej oceny ustala się, któremu szwedzkiego programowi odpowiada dany program zagraniczny. I wreszcie, HSV zajmuje się kwestią zagwarantowanych w przepisach praw studentów.

Zgodnie z rozporządzeniem zawierającym instrukcje dla HSV z 2003 r. studenci mają prawo delegować dwóch przedstawicieli (jednego ze studiów kończących się pierwszym tytułem, a drugiego ze studiów drugiego stopnia) do zarządu Agencji. Studenci są pełnoprawnymi członkami zarządu z prawem głosu.

HSV jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od marca 2000 r. Należy również do Skandynawskiej sieci na rzecz

zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education, NOQA*).

HSV dwukrotnie poddała się ocenie zewnętrznej. Zespół oceniający składał się z eksperta Szwedzkiego Krajowego Urzędu ds. Zarządzania Finansami, profesora z Kolegium Uniwersyteckiego w Malmö i starszego doradcy z *Statskonsult* – norweskiej firmy specjalizującej się w zarządzaniu instytucjami publicznymi. Ocena stanowiąca kontynuację pierwszej oceny odbyła się w 2006 r.

SZWECJA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
17 grudnia 1992	Ustawa o szkolnictwie wyższym 1992: 1434	Högskolelagen 1992: 1434
4 lutego 1993	Rozporządzenie w sprawie szkolnictwa wyższego 1993: 100	Högskoleförordningen 1993: 100
8 czerwca 1995	Rozporządzenie z instrukcjami dla Szwedzkiej Krajowej Agencji ds. Szkolnictwa Wyższego 1995:945	Förordning med instruktion för Högskoleverket 1995:945
19 grudnia 2002	Rozporządzenie z instrukcjami dla Szwedzkiej Krajowej Agencji ds. Szkolnictwa Wyższego 2003:7	Förordning med instruktion för Högskoleverket 2003:7
2 czerwca 2005	Nowy Świat – Nowy Uniwersytet, projekt rządowy 2004/05: 162	Ny värld – ny högskola, regeringens proposition 2004/05: 162

Strony internetowe

Krajowa Agencja ds. Szkolnictwa Wyższego: www.hsv.se

Szwedzka Agencja ds. Sieci i Współpracy w Szkolnictwie Wyższym: www.nshu.se

Informacje o szwedzkim szkolnictwie wyższym dla potencjalnych studentów zagranicznych: www.studyinsweden.se

SŁOWENIA

Prawne podstawy systemu szkolnictwa wyższego zostały określone w Konstytucji, która uznaje prawo uniwersytetów i innych uczelni do autonomicznego działania w granicach wyznaczonych następującymi aktami prawnymi: ustawą o szkolnictwie wyższym z 1993 r. (wraz ze zmianami z lat 1999, 2001 i 2003), ustawami o zmianach i uzupełnieniach w ustawie o szkolnictwie wyższym (w skrócie – ustawami o zmianach i uzupełnieniach) z lat 2004 i 2006 oraz ustawą o wyższym szkolnictwie zawodowym z 2004 r. Zmiany wprowadzone na podstawie przepisów z 2006 r. będą obowiązywać od roku akademickiego 2007/08. Nowe programy będą wprowadzane stopniowo.

W 2002 r. Zgromadzenie Narodowe przyjęło Kompleksowy plan dotyczący szkolnictwa wyższego. Jego celem jest wprowadzenie rozwiązań, które ułatwią spełnienie kryteriów Deklaracji Bolońskiej (powszechne wprowadzenie ECTS, mechanizmy zapewniania jakości i przygotowanie projektów zmian legislacyjnych) i zastosowanie ich w praktyce.

System studiów oparty na **dwóch głównych cyklach** istnieje w słoweńskim systemie szkolnictwa wyższego od lat 60. Na podstawie odpowiednich przepisów wprowadzono dwuletnie studia magisterskie oparte na pracy badawczej (*Magisterij znanosti*), które

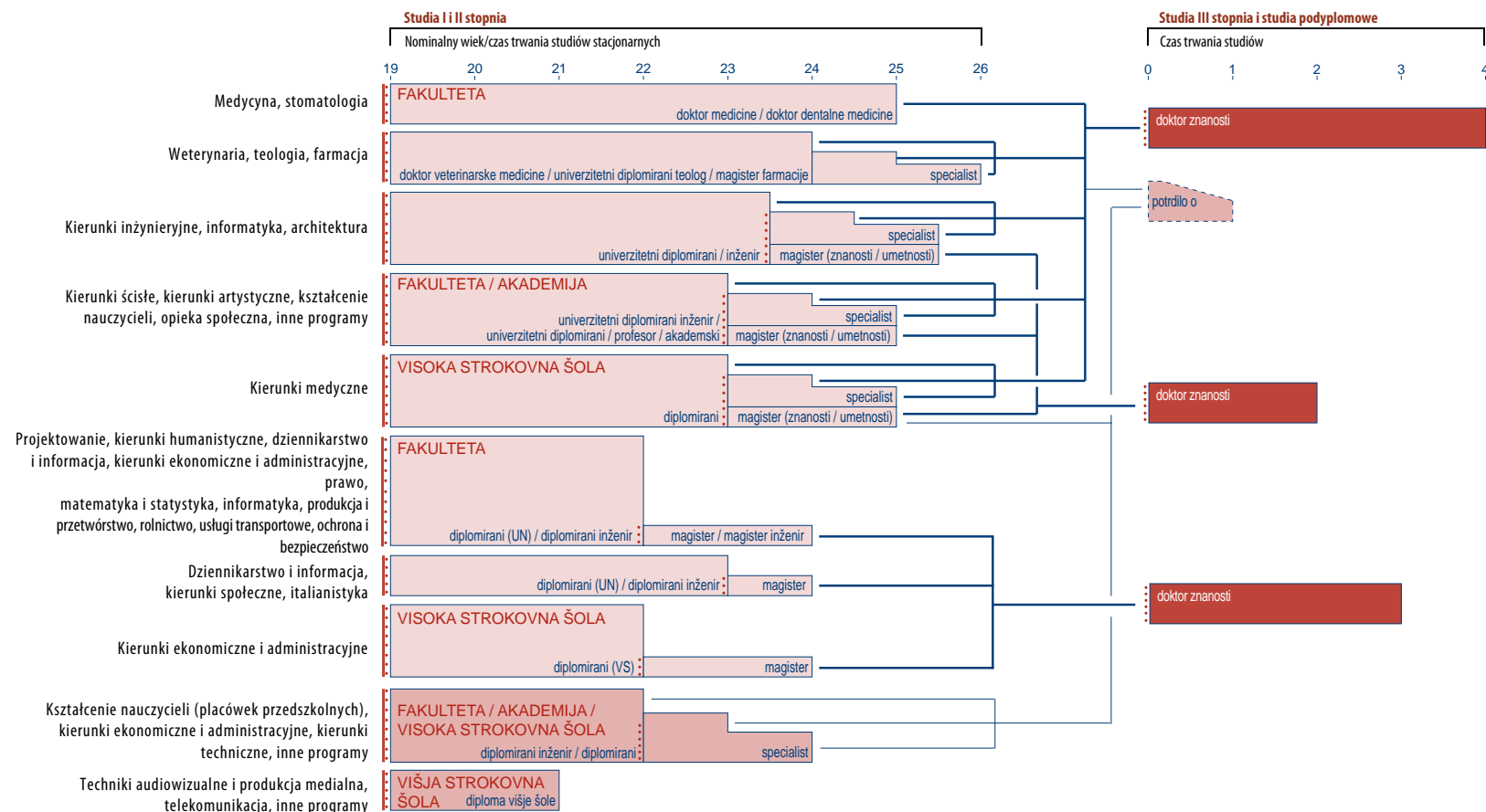
są prowadzone przez wydziały i akademie na wszystkich kierunkach studiów. Poprzedzają je studia trwające na ogół cztery lata, ale w niektórych przypadkach także cztery i pół roku, bądź pięć czy sześć lat.

Zgodnie z przepisami dotyczącymi szkolnictwa wyższego (ustawa o zmianach i uzupełnieniach z 2004 r.) nowa struktura zgodna z proponowanym modelem bolońskim ma być wprowadzana stopniowo na wszystkich kierunkach studiów i we wszystkich rodzajach uczelni. Jednak pojedyncze wyższe kolegia zawodowe, które są uprawnione do prowadzenia badań, mogą prowadzić studia na poziomie doktoranckim jedynie w przypadku, gdy spełniają odpowiednie wymogi lub gdy studia te są prowadzone we współpracy z uniwersytetami. Uczelnie są zobowiązane do ustanowienia trzystopniowej struktury studiów. Rekrutacja na studia w nowej strukturze rozpoczęła się w roku akademickim 2005/06. Uczelnie mogą jednak nadal przyjmować na studia w dotychczasowej strukturze. Ostatecznym terminem jest rok akademicki 2009/10. Po wprowadzeniu nowego programu nie będzie już możliwe prowadzenie poprzedniego. Rok akademicki 2008/09 będzie zatem ostatnim rokiem, w którym nadal będzie można przyjmować na studia w obecnej strukturze.

Studia pierwszego stopnia (równoważne ze studiami na poziomie licencjackim/ inżynierskim) to studia trwające od trzech do czterech lat, ukierunkowane teoretycznie lub zawodowo. Zarówno studia o profilu teoretycznym, jak i studia o profilu zawodowym mają formę zorganizowaną i kończą się kwalifikacjami umożliwiającymi podjęcie studiów magisterskich, które z kolei umożliwiają bezpośredni dostęp do studiów na poziomie ISCED 6.

Istnieje możliwość kontynuowania studiów i uzyskania drugiego tytułu (równorzędnego z tytułem magisterskim) po dodatkowym roku (4+1) lub dodatkowych dwóch latach (3+2). Na ogół wszystkie tytuły na poziomie studiów drugiego stopnia umożliwiają dostęp do trzyletnich studiów doktoranckich (lub wejście na rynek pracy). W tej strukturze, która powstała w wyniku reformy, kwalifikacje magisterskie są równorzędne z tytułem *Master* (w terminologii bolońskiej).

Również ukończenie dotychczasowych studiów magisterskich (na kierunkach ścisłych i humanistycznych) uznaje się za pierwszy krok i wstępny warunek podjęcia **studiów doktoranckich**. Od czasu uchwalenia ustawy o szkolnictwie wyższym z 1993 r. istnieją dwie drogi prowadzące do doktoratu: ukończenie czteroletnich studiów po uzyskaniu pierwszego

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

W znowelizowanej ustawie o szkolnictwie wyższym z 2006 r. (artykuł 15) stwierdza się, że kwalifikacje *magisterij znanosti* i *specjalizacija* (uzyskane przed 2006 r.) są równoważne ze stopniem uzyskiwanym po studiach trzeciego stopnia w strukturze bolońskiej.

SŁOWENIA

tytułu, obejmujących zajęcia teoretyczne i indywidualną pracę badawczą, oraz ukończenie dwuletnich studiów magisterskich, a następnie dwóch kolejnych lat studiów doktoranckich. Zajęcia dydaktyczne nie muszą być częścią dwuletnich studiów doktoranckich, które opierają się na indywidualnej pracy badawczej i konsultacjach z opiekunami naukowymi.

Zgodnie z przyjętą w 2004 r. ustawą o zmianach i uzupełnieniach w ustawie o szkolnictwie wyższym, studia doktoranckie trwają trzy lata (180 punktów ECTS). Czas trwania studiów doktoranckich jest efektem reformy w ramach Procesu Bolońskiego. Na studia doktoranckie można przyjmować absolwentów z dowolnym tytułem na poziomie studiów drugiego stopnia.

Studia doktoranckie obejmują zajęcia dydaktyczne. Odpowiadają one co najmniej 60 punktom i odbywają się zwykle przed indywidualną pracą badawczą. Doktoranci mają status studentów lub młodych pracowników naukowych. Młodzi pracownicy naukowcy biorą udział w specjalnym programie dla młodych naukowców, który istnieje od 1985 r. Młodzi naukowcy uczestniczą w trakcie swych studiów podyplomowych w pracy badawczej i są zatrudniani na podstawie normalnych umów o pracę na czas określony. Ich wynagrodzenia i składki na ubezpieczenie społeczne oraz koszty

materialne i niematerialne związane z badaniami i studiami podyplomowymi finansuje Słoweńska Agencja ds. Badań.

Istnieje możliwość uzyskania doktoratu, który jest **wspólnym stopniem** dwóch lub większej liczby uniwersytetów, w tym również uniwersytetów z innych krajów europejskich i krajów trzecich. Przyznawanie wspólnych tytułów/stopni zostało przewidziane w ustawie o zmianach i uzupełnieniach z 2004 r. Kryteria przygotowywania i zatwierdzania wspólnych programów studiów ustala Rada ds. Szkolnictwa Wyższego. Wszystkie uczelnie, które opracowują i realizują takie programy, są zobowiązane do zawarcia specjalnej umowy, dokładnie określającej wspólne dyplomy i suplementy do dyplomów.

Od 2002 r. (zgodnie z kryteriami Rady ds. Szkolnictwa Wyższego) stosowanie systemu punktowego opartego na **ECTS** jest obowiązkowe w ramach wszystkich programów. System ten służy zarówno do transferu, jak i do akumulacji punktów. W ustawie o zmianach i uzupełnieniach z 2004 r. stwierdza się, że ECTS należy stosować w ramach wszystkich programów studiów pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia oraz że punkty ECTS muszą być przyporządkowane wszystkim komponentom edukacyjnym programu studiów i odzwierciedlać

nakład pracy studenta. W listopadzie 2004 r. Rada ds. Szkolnictwa Wyższego wprowadziła kryteria wdrażania systemu punktowego na podstawie ustawy o zmianach i uzupełnieniach z 2004 r.

Suplement do dyplomu wydaje się w Słowenii od roku akademickiego 2000/01. W ustawie o zmianach i uzupełnieniach z 2004 r. stwierdza się, że od roku 2005/06 suplement należy wydawać wraz z każdym dyplomem ukończenia studiów pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia, automatycznie i bezpłatnie, w języku słoweńskim i w jednym z urzędowych języków Unii Europejskiej. Treść suplementu określiło Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego na podstawie projektu Rady ds. Szkolnictwa Wyższego. Ministerstwo zorganizowało seminaria/warsztaty i zapewniło specjalne zachęty finansowe oraz pokryło koszty materiałów, tłumaczeń i wynagrodzeń za dodatkową pracę we wszystkich uczelniach w związku z wprowadzaniem suplementu po raz pierwszy.

Wprowadzanie trzystopniowej struktury studiów i ECTS wspiera się poprzez następujące działania: prace Zespołu Promotorów Bolońskich, specjalne seminaria organizowane przez ministerstwo we współpracy z Centrum Republiki Słowenii ds. Mobilności i Europejskich Programów Edukacyjnych i Szkoleniowych,

SŁOWENIA

coroczne konkursy wniosków o dofinansowanie współpracy zagranicznej uczelni, coroczne konkursy wniosków dotyczących opracowania nowych programów studiów zgodnie z bolońską strukturą studiów w ramach Europejskiego Funduszu Socjalnego oraz udział w programie Socrates/Erasmus.

W 2005 r. trzy ministerstwa (Ministerstwo Edukacji i Sportu, Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki oraz Ministerstwo Pracy, Spraw Rodzinnych i Społecznych) zorganizowały ogólnokrajowe konsultacje społeczne na temat Europejskiej Struktury Kwalifikacji i przygotowały raport. Do przeprowadzenia ogólnokrajowych konsultacji utworzono grupę roboczą, złożoną z przedstawicieli trzech ww. ministerstw oraz innych zainteresowanych instytucji i środowisk. Grupa ta przygotowała już projekt prac nad **Krajową Strukturą Kwalifikacji**, ale w obecnej chwili niemożliwe jest podanie terminu jej przyjęcia.

System **zapewniania jakości** obejmuje obecnie akredytację oraz zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną ocenę uczelni i programów.

Akredytacja należy do zadań Rady ds. Szkolnictwa Wyższego Republiki Słowenii (*Svet za visoko šolstvo Republike Slovenije*), utworzonej przez rząd Republiki Słowenii w 1994 r. Rząd mianuje jej przewodniczącego

i piętnastu członków. Wśród członków jest trzech przedstawicieli studentów, zgłoszonych przez Stowarzyszenie Studentów Słowenii w porozumieniu z radami studenckimi uniwersytetów i niezależnych uczelni. Eksperti zagraniczni nie wchodzi w skład Rady, ale okazjonalnie uczestniczą w pracach zespołów eksperckich zajmujących się akredytacją.

Rada ds. Szkolnictwa Wyższego ustala kryteria akredytacji i ponownej akredytacji uczelni i programów studiów. Określa także kryteria opracowywania i akredytowania wspólnych programów studiów, stosując zasady dotyczące budowania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego oraz inne międzynarodowe zasady i zalecenia dotyczące opracowywania takich programów. Ponadto Rada ustala kryteria oceny programów studiów pod kątem punktów ECTS i minimalny procentowy udział przedmiotów fakultatywnych w programach studiów, jak również kryteria przechodzenia na inny kierunek, poziom lub rodzaj studiów oraz kryteria uznawania wiedzy i umiejętności uzyskanych przed przyjęciem na określone studia. Rada przedstawia także fachowe opinie na temat zgodności z warunkami tworzenia lub przekształcania uczelni, wydaje zezwolenia na prowadzenie studiów, wydaje opinie o kryteriach uczelni dotyczących zatrudniania nauczycieli akademickich i pracowników naukowych oraz

współpracuje z zagranicznymi instytucjami akredytacyjnymi i ich ekspertami.

Zgodnie z art. 2 obowiązującego regulaminu Rada wykonuje swe zadania w sposób niezależny.

Za **ocenę wewnętrzną** odpowiadają uczelnie, a ich komisje ds. oceny jakości przygotowują roczne raporty z samooceny. W realizacji tego zadania wspiera je Krajowa Komisja ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva*), w której skład wchodzi przedstawiciele uczelni i studentów. System i metody samooceny zostały opracowane wspólnie przez uczelnie i Krajową Komisję. Krajowa Komisja zbiera raporty uczelni i publikuje roczny raport ogólnokrajowy. Komisja wykonuje swe zadania zgodnie z zasadami ustalonymi w porozumieniu z senatami uczelni i kryteriami określonymi przez Radę ds. Szkolnictwa Wyższego. Dotychczas **ocena zewnętrzna** była przeprowadzana losowo i zgodnie z decyzjami samych uczelni. W październiku 2004 r. Krajowa Komisja wydała dokument pt. „Kryteria oceny zewnętrznej”, zmierzając do stworzenia ogólnokrajowego systemu regularnych ocen zewnętrznych. Jak przewidziano w nowej ustawie o zmianach i uzupełnieniach z 2006 r., w przyszłości obowiązki Rady ds. Szkolnictwa Wyższego zostaną również

SŁOWENIA

rozszerzone o zadania związane z oceną zewnętrzną. Rada utworzy senat ds. oceny, który będzie określać i ukierunkowywać procedury oceny zewnętrznej. Wsparcie techniczne zapewni Radzie specjalna niezależna jednostka w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego.

Działalność Rady ds. Szkolnictwa Wyższego Republiki Słowenii i Krajowej Komisji ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym nie jest przedmiotem oceny środowiskowej (*peer review*)

dokonywanej przez inną krajową lub zagraniczną agencję ds. zapewniania jakości. Komisja obowiązkowo składa co roku raporty ze swej działalności Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki oraz Radzie ds. Szkolnictwa Wyższego i w razie potrzeby przedstawia odpowiednie wyjaśnienia.

Krajowa Komisja jest członkiem Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej i Wschodniej (*Central*

and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEE Network) i uczestniczy w posiedzeniach Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
17 października 2003	Ustawa o szkolnictwie wyższym (Monitor Urzędowy RS 67/1993, 39/1995 Odl.US: U-I-22/94-15, 18/1998 Odl.US: U-I-34/98, 35/1998 Odl.US: U-I-243/95-13, 99/1999, 64/2001, 100/2003)	Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS RS 67/1993, 39/1995 Odl.US: U-I-22/94-15, 18/1998 Odl.US: U-I-34/98, 35/1998 Odl.US: U-I-243/95-13, 99/1999, 64/2001, 100/2003)
10 czerwca 2004	Ustawa o zmianie i uzupełnieniach w ustawie o szkolnictwie wyższym, Monitor Urzędowy RS, nr 63/2004	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu, Uradni list RS, št. 63/2004
15 lipca 2004	Ustawa o wyższym szkolnictwie zawodowym, Monitor Urzędowy RS, nr 86/2004	Zakon o višjem strokovnem izobraževanju, Uradni list RS, št. 86/2004
11 czerwca 2006	Ustawa o tytułach zawodowych i naukowych, Monitor Urzędowy RS, nr 61/06	Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih, Uradni list RS, št. 61/06
Czerwiec 2006	Ustawa o zmianach i uzupełnieniach w ustawie o szkolnictwie wyższym, Monitor Urzędowy RS, nr 94/2006	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu, Uradni list RS, št. 94/2006

SŁOWACJA

Uregulowania związane z Procesem Bolońskim są zawarte w nowej ustawie o szkolnictwie wyższym uchwalonej w kwietniu 2002 r. i znowelizowanej w listopadzie 2003 r.

Strukturę studiów opartą na **trzech głównych cyklach** wprowadza się od 1996 r. Nowa ustawa wyraźnie wyodrębnia studia na poziomie licencjackim/inżynierskim, magisterskim i doktoranckim. Tytuły licencjackie/inżynierskie przyznaje się na ogół po studiach trwających od trzech do czterech lat, natomiast studia magisterskie trwają od roku do trzech lat.

Dotychczasowe studia jednolite są stopniowo likwidowane od roku akademickiego 2005/06 i włączane do studiów magisterskich. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym, w szczególnych przypadkach i na podstawie opinii Komisji Akredytacyjnej dotyczącej specyfiki danego kierunku, Ministerstwo Edukacji może zezwolić na połączenie studiów pierwszego i drugiego stopnia w jeden cykl. Jedynymi wyjątkami są studia na kierunkach teologia katolicka, medycyna, weterynaria i farmacja, które będą nadal prowadzone jako długie studia jednolite.

Stacjonarne **studia doktoranckie** trwają od trzech do czterech lat (w odpowiednim rozporządzeniu zaleca się, aby standardowa liczba punktów za rok akademicki wynosiła 60). Studia doktoranckie kończą się obroną rozprawy i przyznaniem stopnia naukowego

doktor (w ogólnych dziedzinach nauki) lub *doktor umenia* (w dziedzinach sztuki). W dziedzinie teologii katolickiej warunkiem dostępu do rocznych studiów kończących się stopniami *doktor* i *doktor teologii* jest posiadanie stopnia *licenciát teológie* (uzyskiwanego po dwóch latach studiów). Teoretyczne zajęcia dydaktyczne są obowiązkowe i odbywają się równoległe z indywidualną pracą badawczą. Stopień doktorski może zostać przyznany przez dwie lub większą liczbę krajowych lub zagranicznych uniwersytetów europejskich. Osoby przygotowujące się do doktoratu mają status studentów-doktorantów i otrzymują stypendium w wysokości wynagrodzenia młodego nauczyciela akademickiego.

Krajowa Struktura Kwalifikacji nie została jeszcze wprowadzona. Ministerstwo Edukacji przedstawiło wszystkim zainteresowanym środowiskom przewidziany do konsultacji materiał na temat Europejskiej Struktury Kwalifikacji i opracowuje wspólne stanowisko. Wprowadzenie Krajowej Struktury Kwalifikacji zaplanowano na 2009 r.

Istnieje tylko jeden **wspólny tytuł/stopień**, który jest przyznawany wraz z uczelnią niemiecką.

ECTS funkcjonuje powszechnie od roku 2005/06 na poziomie licencjackim/ inżynierskim, magisterskim i doktoranckim. Po raz pierwszy system ten został wprowadzony w 1998 r. w

ramach europejskich programów mobilności. Od 2002 r. przepisy zobowiązują wszystkie uczelnie do wprowadzenia systemu punktowego opartego na ECTS (zarówno do celów transferu, jak i akumulacji) i opublikowania pakietu informacyjnego ECTS najpóźniej do roku akademickiego 2005/06. Od początku programu Erasmus/Socrates pakiety informacyjne stanowiły w sektorze uniwersyteckim narzędzie ułatwiające przyjeżdżającym/wyjeżdżającym studentom i nauczycielom akademickim zapoznanie się z ofertą studiów.

Suplement do dyplomu został po raz pierwszy wprowadzony na Politechnice pod koniec roku akademickiego 2002/03. Zgodnie z aktualnymi przepisami ma on być w pełni wprowadzony we wszystkich uczelniach dla studentów, którzy rozpoczęli studia w roku akademickim 2005/06. Treść suplementu została określona w specjalnych przepisach Ministerstwa Edukacji. Następnie będzie on wydawany wszystkim studentom automatycznie i bezpłatnie w języku słowackim. Angielską wersję suplementu można wydawać odpłatnie, zależnie od kosztów ponoszonych przez uczelnie w związku z jej przygotowaniem. Po wprowadzeniu suplementu, będzie on wydawany na wszystkich trzech poziomach studiów (tj. licencjackim/inżynierskim, magisterskim i doktoranckim). Zasada ta dotyczy absolwentów uczelni prowadzących studia, które

SŁOWACJA

zostały ponownie akredytowane zgodnie z nową ustawą o szkolnictwie wyższym.

W celu optymalnej realizacji reform bolońskich, w czerwcu 2004 r. przygotowano projekt pt. „Krajowy Zespół Promotorów Bolońskich” (*Národný tím bolonských promótorov*).

Ministerstwo Edukacji, we współpracy z Konferencją Rektorów, Radą Uczelni i Krajową Agencją Programu Socrates, wybrało krajowy zespół składający się z siedmiu Promotorów Bolońskich ze wszystkich regionów. Projekt był przewidziany na okres od 1 lipca 2000 r. do końca czerwca 2005 r. Termin zakończenia projektu przesunięto z 1 lipca 2005 r. na grudzień 2006 r., a w skład zespołu weszli również przedstawiciele Studenckiej Rady ds. Szkolnictwa Wyższego.

Nadzór sprawuje się poprzez cały system działań w zakresie kontroli i zarządzania w sektorze edukacji, włącznie z działaniami Komisji Akredytacyjnej.

Zewnętrzna ocena uczelni stanowi integralną część **akredytacji**. Jest ona przewidziana w przepisach od marca 2003 r., a przeprowadza ją Komisja Akredytacyjna (*Akreditačná komisia*). Oceniając poziom kształcenia w dziedzinach nauki, techniki i sztuki, Komisja Akredytacyjna wykorzystuje wyniki przeprowadzonej przez uczelnie wewnętrznej oceny jakości (przedstawione w raporcie, ale niepublikowane), przygotowuje ocenę środowiskową (*peer review*),

a następnie – po dokonaniu oceny całości działań – przedkłada wnioski Ministerstwu Edukacji. Opinie Komisji stanowią podstawę decyzji podejmowanych przez ministerstwo (np. o nadaniu uprawnień do przyznawania absolwentom określonego tytułu/stopnia na danym kierunku) i rząd (np. zezwolenie państwowe na funkcjonowanie uczelni prywatnej).

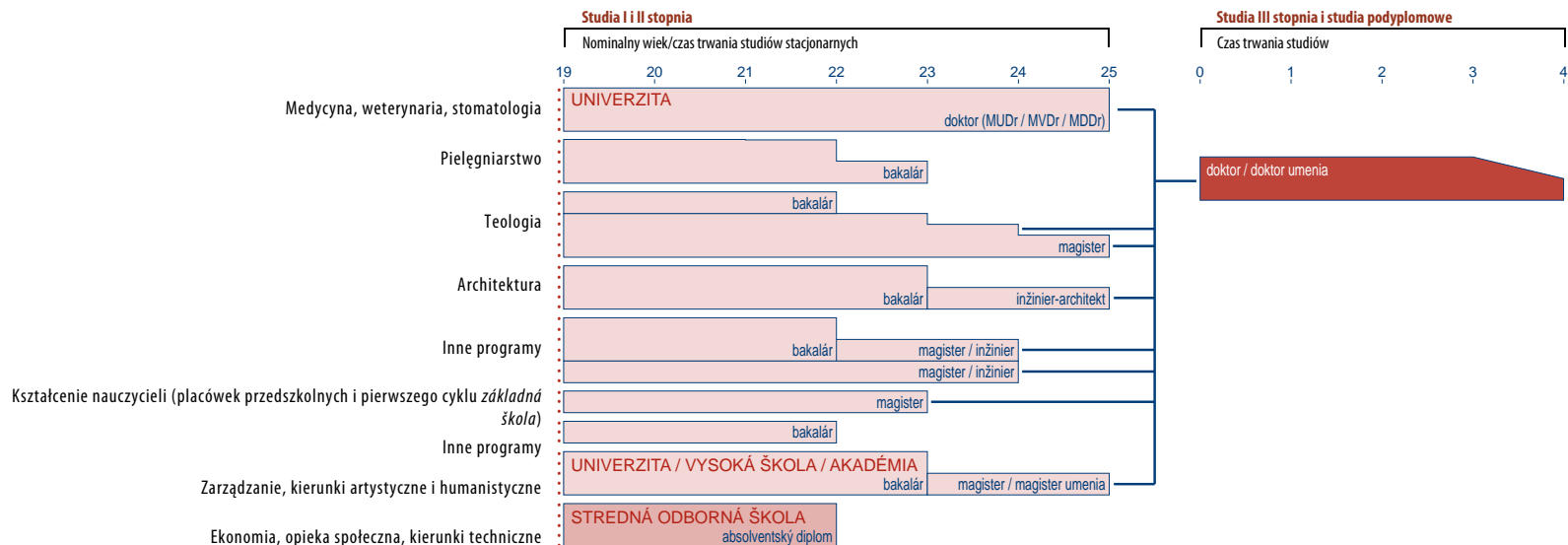
W skład Komisji Akredytacyjnej, która została utworzona przez rząd w 1990 r. jako jego organ doradczy, wchodzi 21 członków, włącznie z ekspertami zagranicznymi. Są oni powoływani na okres sześciu lat (z możliwością przedłużenia o jedną dodatkową kadencję). Komisja monitoruje i ocenia w sposób niezależny jakość działalności dydaktycznej, badawczej, rozwojowej, artystycznej i innej twórczej działalności uczelni, oraz włącza się w prace na rzecz poprawy ich jakości. Ocenia ona ogólnie warunki, w jakich poszczególne uczelnie prowadzą te działania i przygotowuje zalecenia dotyczące ich ulepszenia. Komisja może informować ogół społeczeństwa o swych wnioskach.

Komisja Akredytacyjna akredytuje działalność uczelni w poszczególnych obszarach. Wydaje opinie o tym, czy uczelnie są przygotowane do prowadzenia określonego programu studiów i przyznawania absolwentom odpowiedniego tytułu/stopnia oraz prowadzenia postępowania

w celu przyznania habilitacji i tytułów profesorskich, a także opiniuje wnioski o utworzenie, połączenie, rozdzielenie, likwidację uczelni itp. Komisja przeprowadza także cykliczną kompleksową akredytację wszystkich uczelni co sześć lat. Komisja może zwrócić się do uczelni z prośbą o informacje dotyczące akredytowanych działań w okresie objętym akredytacją.

W załączniku do nowej ustawy o szkolnictwie wyższym wymieniono materiały źródłowe, które uczelnie powinny przedłożyć Komisji Akredytacyjnej w związku z akredytacją ich poszczególnych działań lub przeprowadzaniem kompleksowej akredytacji. W marcu 2003 r. ministerstwo opublikowało kryteria i tryb oceny przeprowadzanej w celu akredytacji poszczególnych działań i kompleksowej akredytacji.

Komisja Akredytacyjna (*Akreditacna komisia*) jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Należy także do Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) i jej regionalnej podsieci – Sieci agencji ds. jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym krajów Europy Środkowej

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

MUDr Doktor všeobecného lekárstva | MDDr Doktor zubného lekárstva | MVDr Doktor veterinárskeho lekárstva

Studia doktoranckie w dziedzinie teologii katolickiej obejmują etap dwuletni, po którym uzyskuje się stopień *licenciát teológie* (ThLic), a następnie etap roczny, po którym otrzymuje się stopień *doktor* (doktora) i *doktor teológie* (doktora teologii).

SŁOWACJA

i Wschodniej (*Central and Eastern Europe Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEENQAAHE*).

Jeśli chodzi o udział studentów, przedstawiciele Studenckiej Rady ds. Szkolnictwa Wyższego regularnie uczestniczą w posiedzeniach Komisji Akredytacyjnej, ale nie wchodzi w skład jej zarządu. Komisja Akredytacyjna nie poddała się dotychczas ocenie środowiskowej. W październiku 2004 r. została również utworzona i zarejestrowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych organizacja społeczna ARRA (*Academic Ranking and Rating Agency* – Agencja ds. Rankingów i Oceny Akademickiej). W tym samym roku przygotowano pierwszy roczny raport. W 2005 r. agencja przedstawiła ranking uniwersytetów publicznych, opracowany na

podstawie kilku wybranych wskaźników do mierzenia i porównywania jakości dydaktyki i badań. W 2005 r. Ministerstwo Edukacji, w ścisłej współpracy z Konferencją Rektorów Słowackich, zwróciło się do Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego (EUA) z prośbą o przeprowadzenie oceny instytucjonalnej wszystkich uniwersytetów.

W ramach **wewnętrznej oceny jakości**, rady naukowe uczelni regularnie (co najmniej raz w roku) oceniają standardy uczelni dotyczące działalności dydaktycznej w dziedzinie nauki, techniki i sztuki. Wyniki oceny przedstawia się w raporcie. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym wszystkie uczelnie same odpowiadają za stworzenie wewnętrznego systemu zapewniania jakości. W ramach tworzenia

wewnętrznych programów oceny niektóre uniwersytety opracowują praktyki oparte na krajowych i międzynarodowych projektach. W niektórych uniwersytetach przygotowuje się także wskazówki dotyczące zapewniania jakości.

W procedurach oceny wewnętrznej uczestniczą studenci. Studenci stanowią co najmniej jedną trzecią składu senatu uczelni lub rady wydziału, co umożliwia im bezpośredni udział w podejmowaniu decyzji w istotnych sprawach dotyczących zadań danej uczelni lub wydziału. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym każdy student ma prawo wyrażać swe opinie o jakości kształcenia i nauczycielach w anonimowych ankietach co najmniej raz w roku.

SŁOWACJA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
21 lutego 2002 (weszła w życie 1 kwietnia 2002)	Ustawa nr 131/2002 zbioru przepisów o szkolnictwie wyższym oraz o zmianach i uzupełnieniach w niektórych ustawach	Zákon č.131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov
27 września 2002 (weszła w życie 1 listopada 2002)	Rozporządzenie nr 614/2002 zbioru przepisów Ministerstwa Edukacji Republiki Słowackiej o punktowym systemie studiów	Vyhláška č.614/2002 Z.z. Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 27. septembra 2002 o kreditovom systéme štúdia
6 listopada 2003 (weszła w życie 1 stycznia 2004)	Ustawa nr 528/2003 zbioru przepisów zmieniająca ustawę nr 131/2002	Zákon č. 528/2003 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.131/2002 z.z.
30 czerwca 2004 (weszła w życie 1 września 2004)	Ustawa nr 455/2004 zbioru przepisów o utworzeniu Akademii Wojskowej im. Gen. Milana Rastislava Štefánika, połączeniu Akademii Sił Powietrznych im. Gen. Milana Rastislava Štefánika w Koszycach z Politechniką w Koszycach, utworzeniu Akademii Obrony Narodowej im. Marszałka Andreja Hadika oraz o zmianie niektórych ustaw.	Zákon č. 455/2004 Z.z. o zriadení Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, o zlúčení Vojenskej leteckej akadémie generála Milana Rastislava Štefánika v Košiciach s Technickou univerzitou v Košiciach, o zriadení Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika a o zmene a doplnení niektorých zákonov

TURCJA

Cały system szkolnictwa wyższego w Turcji, włącznie z krótkimi studiami w wyższych szkołach zawodowych (*Meslek yüksek okulları*) funkcjonuje na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym z października 1981 r.

Uniwersytety tworzy się na podstawie ustawy, natomiast ich wydziały, instytuty i czteroletnie wyższe szkoły zawodowe na podstawie decyzji parlamentu. Nowe dwuletnie wyższe szkoły zawodowe i ich wydziały tworzy się po zatwierdzeniu wniosku danego uniwersytetu przez Radę ds. Szkolnictwa Wyższego (*Yükseköğretim Kurulu, YÖK*). YÖK jest konstytucyjnym, apolitycznym organem państwowym zajmującym się organizacją i planowaniem oraz uznawaniem i nadzorowaniem wszystkich uczelni.

Od 1981 r. turecki system szkolnictwa wyższego opiera się na **trzech głównych cyklach**: studiach licencjackich/inżynierskich, magisterskich i doktoranckich. Na kierunkach medycyna, stomatologia, farmacja, weterynaria i prawo prowadzi się studia jednolite, odpowiadające studiom licencjackim/ inżynierskim i magisterskim łącznie.

Studenci, którzy ukończyli studia na poziomie ISCED 5B, mogą uzyskać dostęp do studiów na poziomie ISCED 5A po przystąpieniu do centralnie przeprowadzanego egzaminu.

Studenci, którzy zdali ten egzamin, mogą kontynuować studia na trzecim roku studiów na poziomie ISCED 5A po ukończeniu zajęć „pomostowych” trwających maksymalnie rok.

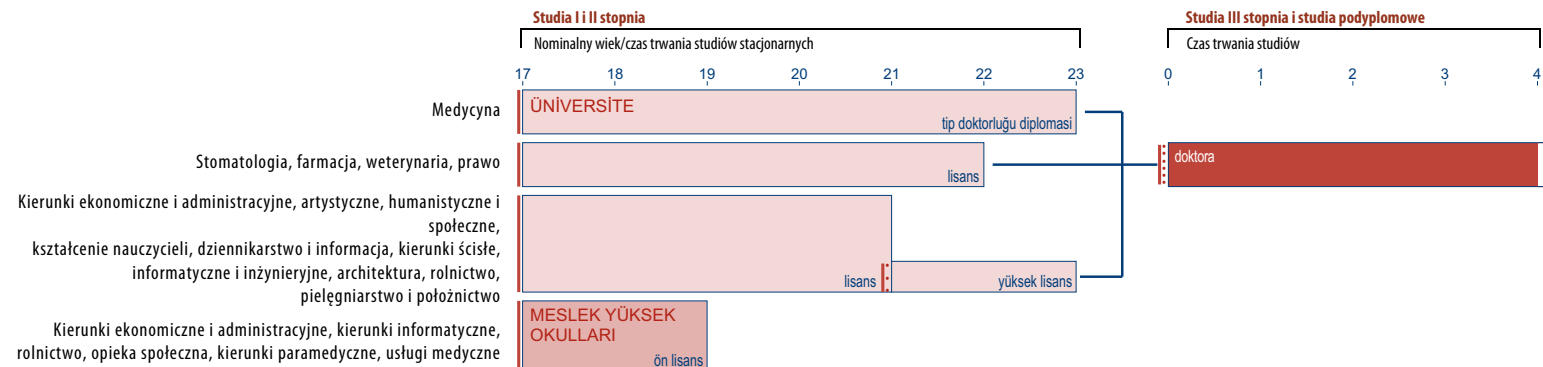
Teoretyczna część studiów **doktoranckich** (*Doktora Diploması*) obejmuje zajęcia z co najmniej siedmiu przedmiotów (21 punktów w krajowym systemie punktowym). Zajęcia te należy ukończyć przed indywidualną pracą badawczą. Doktorat wymaga co najmniej 4 lat studiów w pełnym wymiarze.

Od 2003 r. znowelizowane zarządzenie w sprawie kształcenia na poziomie magisterskim/ doktoranckim umożliwia osobom z tytułem licencjackim/inżynierskim bezpośredni dostęp do studiów doktoranckich, jeżeli uzyskały one wyjątkowo dobre wyniki na studiach licencjackich/inżynierskich, a ich podanie zostało przyjęte. W przypadku tych studentów teoretyczna część studiów doktoranckich obejmuje zajęcia z co najmniej 14 przedmiotów, odpowiadających co najmniej 42 punktom w krajowym systemie punktowym.

Większość doktorantów jest zatrudniona jako asystenci naukowcy w swych uniwersytetach. Mają oni status pracowników państwowych objętych ubezpieczeniem społecznym i zdrowotnym do czasu uzyskania stopnia doktorskiego.

Rozporządzenie z grudnia 2006 r. w sprawie tworzenia z uczelniami zagranicznymi programów kończących się wspólnym lub podwójnym tytułem/stopniem zachęca do uruchamiania i prowadzenia międzynarodowych studiów kończących się **wspólnym lub podwójnym tytułem/stopniem** w Turcji. Uniwersytety mogą przygotowywać i prowadzić wspólne studia w ramach międzynarodowych porozumień partnerskich za zgodą YÖK. Osiem uniwersytetów tureckich prowadzi wraz z Uniwersytetem Stanowym Nowego Jorku wspólne studia kończące się podwójnym tytułem licencjackim/inżynierskim (*Bachelor*) na różnych kierunkach studiów. Ponadto jeden uniwersytet turecki prowadzi wspólne studia licencjackie/inżynierskie, kończące się podwójnym tytułem, z *Fachhochschule Bochum* w Niemczech. Istnieją również wspólne studia magisterskie, ale nie wymagają one zgody YÖK.

Prace organizacyjne związane z **Krajową Strukturą Kwalifikacji** będą scentralizowane. Organem władz odpowiedzialnym za opracowanie struktury jest YÖK. W pracach organizacyjnych będzie również uczestniczyć Komisja Międzyuniwersytecka (*Üniversitelerarası Kurul, ÜAK*), akademicki organ doradczy składający się z rektorów wszystkich uniwersytetów i jednego przedstawiciela wybieranego przez senat każdego uniwersytetu, Konferencja Rektorów

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

TURCJA

Uniwersytetów Tureckich (*Türk Rektörler Komitesi*, TURC) i Krajowa Komisja ds. Oceny Akademickiej i Podnoszenia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu*, YÖDEK). Utworzono również nowy organ do spraw organizacyjnych – Krajową Komisję ds. Krajowej Struktury Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym (*Ulusal Yükseköğretim Nitelikleri Çerçevesi Komisyonu*). W skład tej komisji wchodzi główny czteroosobowy zespół złożony z jednego członka z Rady ds. Szkolnictwa Wyższego, jednego rektora uniwersytetu, Przewodniczącego YÖDEK i Prezesa Zarządu Tureckiej Fundacji Wolontariuszy-Edukatorów (*Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı*, TEGV). W razie potrzeby zespół będzie zapraszać do współpracy przedstawicieli świata biznesu (pracodawców i pracowników) oraz studentów. Przedstawiciele innych zainteresowanych grup, np. związków zawodowych, stowarzyszeń lekarskich itp., będą zapraszani na posiedzenia komisji dotyczące tworzenia krajowej struktury kwalifikacji. Utworzone zostaną podkomitety do prowadzenia badań oraz przygotowywania przeglądów i raportów, które będą następnie omawiane przez odpowiednie zainteresowane środowiska. Przewiduje się, że prace organizacyjne związane z przygotowaniem krajowej struktury kwalifikacji zostaną

zakończone przed spotkaniem ministrów na temat Procesu Bolońskiego w 2007 r.

ECTS został po raz pierwszy wprowadzony w uczelniach w 2001 r., a na podstawie decyzji YÖK jest stosowany obowiązkowo od końca roku akademickiego 2005/06. ECTS służy wyłącznie do transferu punktów w ramach programów UE obejmujących mobilność studentów. Uczelnie stosują także odrębny krajowy system punktowy, który nie jest w pełni kompatybilny z ECTS. Istniejący system punktowy opiera się na godzinowym wymiarze zajęć (tj. tygodniowym wymiarze zajęć teoretycznych lub praktycznych).

Suplement do dyplomu został po raz pierwszy wprowadzony w uczelniach w 2001 r. Podobnie jak ECTS, suplement zostanie w pełni wprowadzony od końca roku 2005/06. Krajowy wzór suplementu przygotowano zgodnie ze standardami Europejskiego Centrum Szkolnictwa Wyższego (CEPES) UNESCO, a prace te koordynowała YÖK. Uniwersytety wydają standardowy turecki suplement wraz z dyplomem na życzenie studentów. Suplement wydaje się w języku tureckim i jednym z trzech głównych języków UE (angielskim, niemieckim lub francuskim). Pierwszy egzemplarz suplementu jest bezpłatny, a kolejne egzemplarze wydaje się odpłatnie. Od maja

2006 r. 20 uniwersytetów tureckich wydało już 4 711 suplementów.

Istnieją **mechanizmy kontrolne i wspierające** związane z wprowadzaniem ECTS i suplementu do dyplomu. Jeśli chodzi o ten drugi aspekt, utworzono specjalne biuro konsultacyjne przy YÖK, które sprawdziło wzory suplementów przygotowane przez uniwersytety i udzielało ogólnych fachowych wskazówek.

Jeśli chodzi o **zapewnianie jakości**, 20 września 2005 r. przyjęto rozporządzenie w sprawie oceny akademickiej i podnoszenia jakości w uczelniach. Rozporządzenie to jest zgodne z zaleceniami i kryteriami Komunikatu Berlińskiego oraz opracowanymi przez ENQA standardami i wskazówkami dotyczącymi zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Rozporządzenie określa zasady oceny i podnoszenia jakości dydaktyki, badań i obsługi administracyjnej w uczelniach. Przedstawia również procedurę zatwierdzania i uznawania poziomu jakości działań w tych obszarach poprzez niezależną ocenę zewnętrzną.

Rozporządzenie w sprawie oceny akademickiej i podnoszenia jakości uwzględnia pięć kluczowych elementów systemu oceny wymienionych w Komunikacie Berlińskim (ocenę wewnętrzną, ocenę zewnętrzną, udział studentów, publikowanie wyników i udział

TURCJA

ekspertów zagranicznych). Zobowiązuje ono do przeprowadzania corocznej **wewnętrznej oceny akademickiej** uczelni na wszystkich poziomach studiów oraz oceny obsługi administracyjnej od początku roku 2006. Przewiduje ono także przeprowadzanie co pięć lat, na podstawie własnej decyzji uczelni, cyklicznej **oceny zewnętrznej**, której wyniki będą powszechnie dostępne.

Pierwsza ocena wewnętrzna wszystkich uniwersytetów i ocena zewnętrzna niektórych uniwersytetów zostanie zakończona w terminie umożliwiającym opublikowanie wyników przed spotkaniem na temat Procesu Bolońskiego w 2007 r.

Rozporządzenie w sprawie oceny akademickiej i podnoszenia jakości ma również doprowadzić do powstania niezależnych krajowych stowarzyszeń i rad, które będą przygotowane do prowadzenia działań w zakresie oceny akademickiej i podnoszenia jakości w uczelniach, zgodnie z europejskimi standardami dotyczącymi zapewniania jakości.

Wspomniana wyżej Komisja YÖDEK jest niezależnym organem ds. zapewniania jakości, który opracowuje zasady, standardy i wskazówki dotyczące wewnętrznego i zewnętrznego zapewniania jakości w uczelniach oraz certyfikowania niezależnych

krajowych stowarzyszeń, placówek i rad, które są przygotowane do przeprowadzania oceny zewnętrznej na poziomie uczelni, ich jednostek organizacyjnych lub programów na podstawie opublikowanych standardów i wskazówek.

Na przykład YÖDEK analizuje roczne raporty z samooceny opracowywane przez różne uczelnie i przygotowuje ogólny roczny raport na temat oceny akademickiej i podnoszenia jakości w szkolnictwie wyższym, który należy przedłożyć przewodniczącym YÖK i ÜAK jako wkład w strategię w dziedzinie szkolnictwa wyższego opracowywane na poziomie krajowym.

YÖDEK, który liczy dziewięciu członków, została utworzona przez ÜAK we wrześniu 2005 r. na podstawie rozporządzenia w sprawie oceny akademickiej i podnoszenia jakości w uczelniach. Zgodnie z nowelizacją tego rozporządzenia z grudnia 2006 r., dodatkowym pełnoprawnym członkiem YÖDEK jest student delegowany przez Krajową Radę Studencką Uczelni (*Yükseköğretim Kurumları Ulusal Öğrenci Konseyi*).

Obecnie w tureckim systemie szkolnictwa wyższego istnieje możliwość przeprowadzania oceny z udziałem ekspertów z zagranicy, tj. międzynarodowej oceny środowiskowej (*peer review*), i jest to praktyka powszechnie stosowana przez wiele uniwersytetów. Na przykład większość programów na

kierunkach inżynierskich w czterech tureckich uniwersytetach została oceniona przez ABET (*Accreditation Board for Engineering and Technology* – Komisję Akredytacyjną Kierunków Inżynierskich i Technicznych, która jest jedyną amerykańską agencją zajmującą się akredytacją poza granicami Stanów Zjednoczonych) i uznana za „w znacznej mierze równorzędne” z akredytowanymi przez ABET programami w Stanach Zjednoczonych.

Międzynarodową ocenę jakości tureckich uczelni przeprowadziło także Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (*European University Association, EUA*). Dotychczas dwanaście tureckich uniwersytetów zostało pozytywnie ocenionych przez EUA w ramach programu oceny uczelni (*Institutional Review Programme, IRP*), a pięć innych występuje aktualnie z wnioskiem o udział w tym programie, aby wzmocnić swój potencjał strategiczny i wewnętrzną kulturę jakości.

Ponadto trzy tureckie uniwersytety uczestniczyły w pierwszej fazie (2002/03) realizowanego przez EUA projektu na temat kultury jakości (*Quality Culture Project*). Jeden uniwersytet turecki brał udział w drugiej fazie projektu (2003/04), a dwa uniwersytety zostały wybrane do jego trzeciej fazy w 2005 r.

20 września 2005 r. YÖK wydała nowe rozporządzenie w sprawie Studenckich Rad

TURCJA

Uczelni i Krajowej Rady Studenckiej Uczelni. Krajowa Rada Studencka, która została utworzona w grudniu 2005 r., zamierza złożyć wnioski o przyjęcie do Krajowych Związków Studentów Europy (*National Unions of Students in Europe, ESIB*). Nowe rozporządzenie przyznaje

studentom pełną samodzielność w sprawach organizacyjnych – od poziomu wydziału/institutu, programu i kierunku studiów do poziomu ogólnouczelnianego i krajowego. Głównym celem jest zwiększenie udziału, zaangażowania i wkładu studentów.

YÖDEK zamierza wystąpić w przyszłości z wnioskiem o przyjęcie do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku krajowym
4 października 1981 (zmiany w późniejszych latach)	Ustawa o szkolnictwie wyższym nr 2547	2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu
1 lipca 1996 (zmiana w sierpniu 2003)	Zarządzenie w sprawie kształcenia na poziomie magisterskim/doktoranckim	Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği
20 września 2005	Rozporządzenie w sprawie oceny akademickiej i podnoszenia jakości w uczelniach	Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği
20 września 2005 i nowelizacja z 28 grudnia 2006	Rozporządzenie w sprawie Studenckich Rad Uczelni i Krajowej Rady Studenckiej Uczelni	Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Konseyleri ve Yükseköğretim Kurumları Ulusal Öğrenci Konseyi Yönetmeliği
28 grudnia 2006	Rozporządzenie w sprawie tworzenia z uczelniami zagranicznymi programów studiów kończących się wspólnymi i podwójnymi tytułami/stopniami	Yükseköğretim Kurumlarının Yurtdışındaki Kapsama Dahil Yükseköğretim Kurumlarıyla Ortak Eğitim ve Öğretim Programları Tesisi Hakkında Yönetmelik

Strony internetowe

Rada ds. Szkolnictwa Wyższego (YÖK): <http://www.yok.gov.tr>

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

Uczelnie w Anglii, Walii i Irlandii Północnej są niezależnymi, samorządnymi instytucjami, którym na mocy edyktu królewskiego lub ustawy parlamentu nadano uprawnienia do tworzenia własnych programów i przyznawania własnych tytułów/stopni. Wprawdzie uprawnienia do przyznawania tytułów/stopni i używania prawnej nazwy „uniwersytet” są prawnie chronione, tytuły/stopnie i inne kwalifikacje na poziomie szkolnictwa wyższego stanowią własność prawną przyznającej je uczelni. Autonomia uczelni oznacza, że nie istnieją istotne przeszkody prawne we wprowadzaniu reform bolońskich, a sektor szkolnictwa wyższego zareagował pozytywnie na zmiany wynikające z Procesu Bolońskiego.

Wprawdzie przepisy nie regulują kwestii organizacji studiów, tradycyjna struktura oparta na **trzech głównych cyklach** spełnia podstawowy wymóg boloński, ponieważ stacjonarne studia pierwszego stopnia trwają na ogół 3 lub 4 lata. Studia kończące się niektórymi tytułami zawodowymi, na przykład na kierunkach medycyna i stomatologia, trwają dłużej. Studia pierwszego stopnia obejmują również różnego rodzaju krótkie studia kończące się kwalifikacjami na różnych poziomach, np. *Foundation Degrees* i *Diplomas of Higher Education*. Osoby posiadające takie kwalifikacje mogą bezpośrednio rozpocząć pracę zawodową, ale jeśli kontynuują studia, mogą przenieść się na drugi lub trzeci rok studiów na poziomie licencjackim/inżynierskim, kończących się tytułem *Bachelor*. Studia drugiego

stopnia obejmują nie tylko studia magisterskie kończące się tytułem *Master* (trwające od roku do dwóch lat i obejmujące zarówno studia oparte na zajęciach dydaktycznych, jak i studia oparte na pracy badawczej), ale także krótkie studia kończące się różnymi kwalifikacjami na poziomie *Master* i poniżej tego poziomu.

Studenci przyjmowani na **studia doktoranckie** posiadają na ogół tytuł *Master*, ale w niektórych przypadkach studia te mogą także podjąć, za zgodą opiekuna naukowego/ opiekunów naukowych, studenci bez tytułu *Master*, którzy uzyskali dobre wyniki na studiach kończących się tytułem *Bachelors degree with Honours* w odpowiedniej dyscyplinie. Istnieje wiele różnych programów na poziomie doktoranckim, w tym m.in. programy przygotowujące studentów do pracy zawodowej i programy przygotowujące studentów do pracy naukowej. Programy z tej drugiej kategorii mogą obejmować kształcenie w zakresie pracy dydaktycznej w szkolnictwie wyższym. Nie istnieją ogólne wymogi dotyczące kształcenia przygotowującego do badań, ale Rady ds. Badań (*Research Councils*) (które finansują studia podyplomowe) mogą wymagać ukończenia rocznego cyklu kształcenia w zakresie metod prowadzenia badań przed doktoratem. Uzyskanie doktoratu wymaga na ogół od trzech do czterech lat studiów w pełnym wymiarze (w formie studiów stacjonarnych), choć wielu doktorantów odbywa studia w niepełnym wymiarze (niestacjonarne). Wymagany termin rejestracji określają przepisy poszczególnych

uczelni, ale studenci finansowani przez Rady ds. Badań otrzymują środki przez okres do czterech lat. Wszyscy doktoranci mają status studentów.

Niektórzy studenci studiów magisterskich i doktoranckich mogą pracować jako asystenci dydaktyczni lub naukowci. W tym systemie studenci otrzymują wynagrodzenie lub są zwolnieni z opłat (bądź korzystają z obydwu tych rozwiązań) w zamian za prowadzenie zajęć dydaktycznych lub pracy badawczej. Obowiązki dydaktyczne ograniczają się na ogół do prowadzenia ćwiczeń i seminariów i/lub pomocy w prowadzeniu zajęć praktycznych na studiach kończących się tytułem *Bachelor*. Studentom tym stwarza się często możliwości rozwoju zawodowego. Wskazówki dotyczące tworzenia studentom odpowiednich możliwości przedstawiono w części 1 „Kodeksu praktyk służących zapewnieniu jakości i standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym” (*Code of Practice for the Assurance of Academic Quality and Standards in Higher Education*) Agencji ds. Zapewniania Jakości (*Quality Assurance Agency, QAA*), opublikowanego w 2004 r. Grupa robocza brytyjskiego szkolnictwa wyższego przeanalizowała „Europejską Kartę Naukowca” i „Kodeks postępowania przy rekrutacji pracowników naukowych” pod kątem przepisów, wskazówek i dobrych praktyk istniejących w Zjednoczonym Królestwie. Z analizy tej wynika, że w większości przypadków Zjednoczone Królestwo już obecnie spełnia wymogi Europejskiej Karty i Kodeksu oraz że nie istnieją

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

istotne bariery, z powodu których uczelnie brytyjskie nie byłyby gotowe do przyjęcia Karty i Kodeksu.

Uczelnie od dawna prowadzą studia i przyznają kwalifikacje we współpracy z innymi uczelniami w Zjednoczonym Królestwie i za granicą. Takie studia mogą kończyć się jednym **wspólnym tytułem/stopniem lub podwójnymi tytułami/stopniami**. Nie istnieją żadne bariery prawne uniemożliwiające przyznawanie wspólnych lub podwójnych tytułów/stopni z partnerami zagranicznymi, jeżeli dana uczelnia właściwie sformułowała zapisy w swoim statucie i regulaminach. Wspólne studia oraz wspólne i podwójne kwalifikacje zostały omówione w części 2 Kodeksu Praktyk Agencji ds. Zapewniania Jakości (QAA).

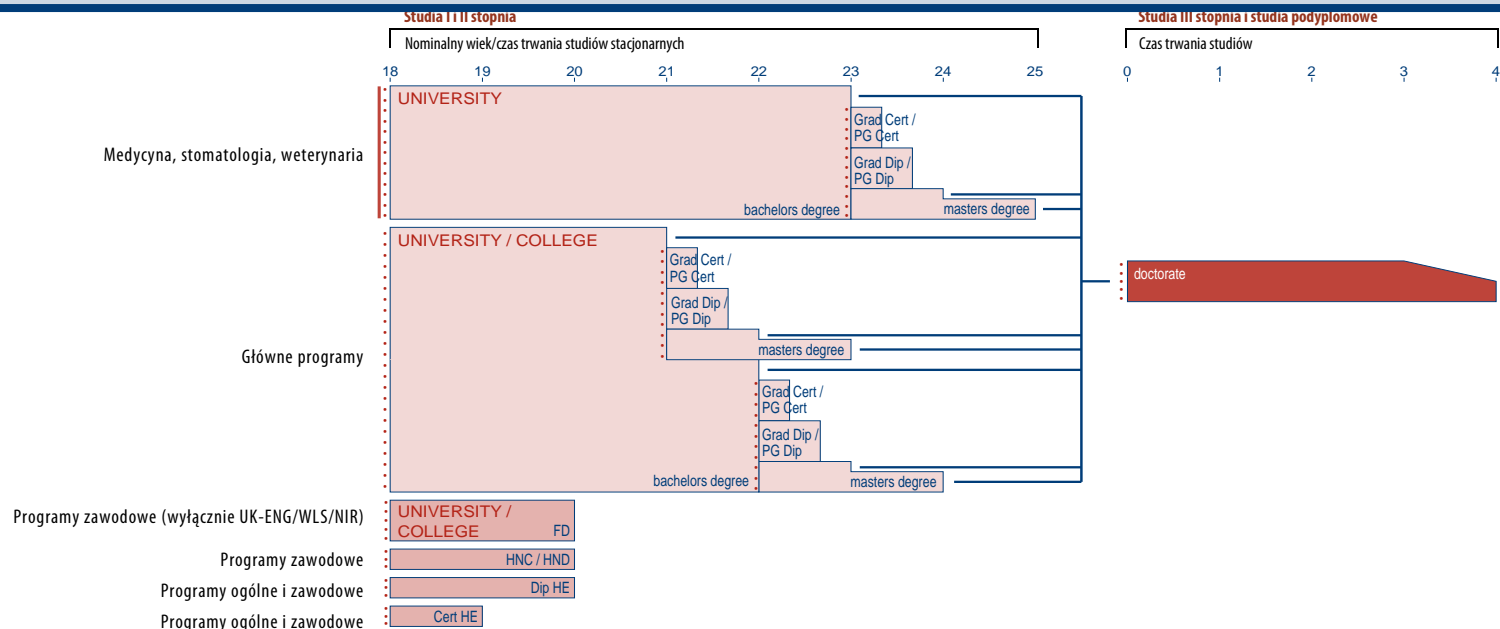
Nazwy tytułów/stopni nie są uregulowane prawnie, ale ogólne deskryptory wszystkich kwalifikacji w szkolnictwie wyższym i wskazówki dotyczące nazw kwalifikacji podano w **Strukturze Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym** (*Framework for Higher Education Qualifications*) (dla Anglii, Walii i Irlandii Północnej), która została przedstawiona przez QAA w styczniu 2001 r. w celu jej wprowadzenia od września 2003 r. Deskryptory te zawierają wskazówki dotyczące nazw kwalifikacji, które mają ułatwić uczelniom nadawanie kwalifikacji nazw przekazujących w sposób spójny informacje o poziomie, charakterze i przedmiotach studiów. Struktura kwalifikacji nie

określa obecnie minimalnego lub przeciętnego „wymiaru kształcenia” za pomocą punktów.

Systemy punktowe są szeroko stosowane w Anglii, Walii i Irlandii Północnej, ale decyzje w tym zakresie podejmują ostatecznie same uczelnie według własnego uznania. Większość uczelni uczestniczących w programie Socrates-Erasmus stosuje **ECTS** do celów transferu od czasu jego wprowadzenia w 1989 r. Z kolei inne systemy punktowe stosuje się w celu planowania i prowadzenia kształcenia, rejestrowania osiągnięć w nauce poszczególnych studentów oraz ułatwienia progresji studentów zarówno w celu przyjęcia na studia w uczelni, jak i w obrębie szkolnictwa wyższego. Wprawdzie systemy te są zróżnicowane, wszystkie opierają się na efektach kształcenia uwzględniających nominalny nakład pracy studenta. Najczęściej 120 punktów brytyjskich stanowi odpowiednik roku stacjonarnych akademickich studiów kończących się pierwszym tytułem (studiów pierwszego stopnia), a 180 punktów – odpowiednik roku kalendarzowego studiów drugiego stopnia, z uwzględnieniem dodatkowych tygodni w ciągu roku studiów drugiego stopnia. Te wartości punktowe równają się, odpowiednio, 60 i 90 punktom ECTS, a w związku z tym są zgodne z zaleceniami i propozycjami w ramowej Strukturze Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW). W Walii wprowadzono „krajowy” system akumulacji i transferu punktów. Od 2003 r. wszystkie kwalifikacje uzyskiwane po 16 roku życia uwzględniono stopniowo w

Systemie Punktów i Kwalifikacji dla Walii (*Credit and Qualifications Framework for Wales, CQFW*) i większość walijskich uczelni kontynuuje współpracę w celu jego wprowadzenia. W Anglii szereg konsorcjów zajmujących się systemem punktowym (dobrowolnie tworzonych grup uczelni) wspólnie pracuje od lat nad tworzeniem i stosowaniem systemów punktowych. Niedawno wyłoniły się bardziej zbieżne koncepcje dotyczące podstawy przyznawania punktów i taryfy punktowej. W 2005 r. Grupa koordynacyjna ds. mierzenia i rejestrowania osiągnięć studentów (pod przewodnictwem prof. R. Burgess’a), reprezentująca cały sektor szkolnictwa wyższego, przeprowadziła konsultacje z zainteresowanymi środowiskami w sprawie opracowania „krajowych” zasad przyznawania punktów w Anglii, z których wynikało wyraźnie, że środowisko zgadza się na opracowanie takich „krajowych” zasad w formie elastycznych wskazówek. W listopadzie 2006 r. Grupa opublikowała zasady przyznawania punktów dla Anglii, które są kompatybilne z ECTS.

Zgodnie z zaleceniami Raportu Dearing’a z 1997 r. (opracowanego przez Krajową komisję ds. analizy sytuacji w szkolnictwie wyższym – *National Committee of Inquiry into Higher Education*) Anglia, Walia i Irlandia Północna zobowiązały się do opracowania dokumentacji postępów studenta (*Student Progress File*) z dwoma elementami – jednym odpowiadającym w dużej mierze wymogom **suplementu do dyplomu**, a drugim przedstawiającym informacje o indywidualnym

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Cert HE	<i>Certificate of Higher Education</i>	Grad Cert	<i>Graduate Certificate</i>	HND	<i>Higher National Diploma</i>
Dip HE	<i>Diploma of Higher Education</i>	Grad Dip	<i>Graduate Diploma</i>	PG Cert	<i>Postgraduate Certificate</i>
FD	<i>Foundation Degree (UK-ENG/WLS/NIR)</i>	HNC	<i>Higher National Certificate</i>	PG Dip	<i>Postgraduate Diploma</i>

Powyższy diagram nie odzwierciedla w pełni elastyczności ścieżek kształcenia, ponieważ nie uwzględnia możliwości przenoszenia się między różnymi programami i możliwości wyboru ścieżek pod koniec studiów kończących się pierwszym tytułem (studiów pierwszego stopnia na poziomie ISCED 5A).

Wszyscy studenci, niezależnie od wieku, mogą odbywać studia w pełnym wymiarze (stacjonarne), w niepełnym wymiarze (niestacjonarne) lub na zasadzie elastycznej. W Szkocji odpowiednio przygotowani kandydaci mogą rozpocząć studia w wieku 17 lat. Istnieje wiele różnych programów i nie wszystkie z nich można wyodrębnić na diagramie. Jeśli chodzi o tytuły licencjackie/inżynierskie (*bachelor*) w Szkocji, studia kończące się *ordinary bachelors degree* trwają na ogół trzy lata, natomiast studia kończące się *bachelors degree with honours* są zwykle czteroletnie. W pozostałych regionach Zjednoczonego Królestwa studia kończące się *honours degree* trwają częściej trzy lata, ale w wielu przypadkach prowadzi się także studia czteroletnie, zwłaszcza gdy program obejmuje praktyki w Zjednoczonym Królestwie lub za granicą. Tytuły magisterskie (*masters*) przyznaje się po ukończeniu cyklu zajęć dydaktycznych (trwających zwykle rok kalendarzowy), programu badawczego (zwykle dwuletniego) lub programu łączącego obydwie te elementy. Studia magisterskie o charakterze badawczym kończą się tytułem *MPhil (Master of Philosophy)* lub *MRes (Master of Research)*. W niektórych przypadkach, np. na takich kierunkach jak chemia, kierunki inżynieryjne, matematyka, farmacja i fizyka, studia magisterskie są połączone ze studiami pierwszego stopnia, trwającymi o rok dłużej niż studia kończące się *honours degree*. Doktorat wymaga na ogół prowadzenia oryginalnej pracy badawczej przez co najmniej trzy lata, które mogą obejmować okres przygotowywania się do uzyskania tytułu *MPhil*. Niektóre programy studiów doktoranckich obejmują również zajęcia dydaktyczne.

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

rozwoju studenta. Obecnie uczelnie stopniowo wprowadzają suplement do dyplomu, który część uczelni wydaje automatycznie wszystkim studentom. W uczelniach, w których można już otrzymać suplement, jest on wydawany w języku angielskim i bezpłatnie. Niektóre uczelnie walijskie wydają suplement do dyplomu w języku angielskim i walijskim.

W związku z tym, że tradycyjna struktura studiów jest zgodna z podstawowymi wymogami bolońskimi dotyczącymi struktury trzystopniowej, nie realizuje się **żadnych strategii** mających zachęcić lub zobowiązać uczelnie do przestrzegania tych wymogów. W kontekście ECTS wspomniano już wyżej o pracach Grupy ds. mierzenia i rejestrowania osiągnięć studentów. Grupa pracuje wspólnie z *UK HE Europe Unit* (jednostką powstałą z inicjatywy całego sektora szkolnictwa wyższego, której zadaniem jest przedstawianie stanowiska brytyjskiego sektora szkolnictwa wyższego na forach zajmujących się tworzeniem polityki UE i Procesem Bolońskim), aby zagwarantować, że rozwiązania wprowadzane w Zjednoczonym Królestwie będą zharmonizowane z ECTS i innymi międzynarodowymi instrumentami służącymi zwiększaniu przejrzystości, m.in. suplementem do dyplomu. Suplement do dyplomu jest obecnie wprowadzany przez uczelnie przy wsparciu rządu i *UK HE Europe Unit*. Działania związane z opracowaniem i wprowadzaniem suplementu do dyplomu były również wspierane przez Krajowy Ośrodek ds. Uznawalności

Akademickiej i Informacji w Zjednoczonym Królestwie – Brytyjski Ośrodek NARIC należący do europejskiej sieci ENIC/NARIC – oraz podczas konferencji i innych imprez organizowanych we współpracy z Brytyjską Radą Programu Socrates-Erasmus (*UK Socrates-Erasmus Council*) i *UK HE Europe Unit*. Promowaniem Procesu Bolońskiego w Zjednoczonym Królestwie zajmuje się także 14 Promotorów Bolońskich.

W uczelniach wprowadzono kompleksowy system zapewniania **jakości** i przestrzegania standardów, który jest zasadniczo zgodny z modelem zaproponowanym w Raporcie Dearing'a. Procesy zewnętrznego zapewniania jakości w Anglii, Walii i Irlandii Północnej koncentrują się obecnie na tym, jak same uczelnie zarządzają jakością i przestrzegają standardów. Opierają się one na założeniu, że w uczelniach funkcjonują solidne **wewnętrzne** mechanizmy zapewniania **jakości**, które umożliwiają przedstawianie ogółowi społeczeństwa weryfikowalnych informacji o jakości i standardach na poziomie programów.

Agencja ds. Zapewniania Jakości (*Quality Assurance Agency, QAA*) została utworzona w 1997 r. w celu świadczenia kompleksowych usług w dziedzinie zapewniania jakości na rzecz brytyjskiego sektora szkolnictwa wyższego. Agencja jest niezależnym organem finansowanym ze składek uczelni i kontraktów zawieranych z czterema radami zajmującymi się finansowaniem szkolnictwa wyższego w Zjednoczonym Królestwie. Zadaniem Agencji jest ochrona interesów społecznych, polegająca na

zapewnieniu solidnych standardów kwalifikacji w szkolnictwie wyższym, i zachęcanie uczelni do ciągłego usprawniania mechanizmów zarządzania jakością kształcenia w szkolnictwie wyższym. Agencja realizuje te zadania poprzez ocenę jakości i standardów oraz publikowanie zewnętrznych punktów odniesienia dotyczących jakości, które ułatwiają uczelniom określanie jasnych i jednoznacznych standardów. Tymi zewnętrznymi punktami odniesienia są m.in.: struktury kwalifikacji w szkolnictwie wyższym, kryteria odniesienia dla poszczególnych kierunków/przedmiotów oraz składający się z dziesięciu części „Kodeks praktyk dotyczących zapewniania jakości” (*Code of Practice for Quality Assurance*). Przeprowadzane przez QAA oceny i audyty opierają się na faktach i dowodach, z wykorzystaniem materiałów opracowywanych przez uczelnie, m.in. dokumencie dotyczącym samooceny. Uczciwość i spójność ocen QAA, które są formą oceny środowiskowej (*peer review*), zależy w dużej mierze od udziału odpowiednio wykwalifikowanych i przeszkolonych ekspertów dokonujących oceny. QAA publikuje wymagania dotyczące osób przeprowadzających ocenę, określając kwalifikacje i doświadczenie, jakie powinny posiadać, a w selekcji stara się zadbać o ogólną równowagę, jeśli chodzi o takie aspekty, jak płeć, reprezentowany obszar geograficzny, przedmiot/kierunek studiów i pochodzenie etniczne. Agencja nie poszukuje obecnie specjalnie ekspertów do oceny spoza Zjednoczonego Królestwa, ale angażowała zagranicznych ekspertów do oceny niektórych

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

elementów infrastruktury akademickiej i przeprowadziła szkolenia w zakresie audytu dla zagranicznych uczestników w lutym 2007 r.

Po przeprowadzeniu oceny QAA zawsze publikuje raport. Raporty te zawierają opinie o jakości i standardach i są dostępne w wersji drukowanej oraz na stronie internetowej Agencji – podobnie jak wszystkie dokumenty dotyczące standardów i procesów Agencji. Agencja nie może podejmować decyzji o likwidacji uczelni czy programów, bądź cofnięciu finansowania, ale w przypadku wydania opinii negatywnej („wotum nieufności”) uczelnia musi w ciągu roku usunąć niedociągnięcia, podnosząc poziom kształcenia lub zaprzestać jego prowadzenia. Jeżeli nie spełni tego warunku, odpowiednia Rada ds. Finansowania (*Funding Council*) podejmuje następnie odpowiednie działania. W skład zarządu QAA wchodzi student-observator, powoływany przez zarząd na podstawie rekomendacji swej komisji ds. nominacji. Studenci biorą aktywny udział w procesach oceny: przygotowują oni odrębny pisemny dokument dla zespołu przeprowadzającego audyt/ocenę, a spotkanie/spotkania ze studentami stanowią element każdego programu audytu i wizytacji. W podręczniku QAA na temat audytów z 2006 r. przedstawiono szczegółowo przebieg audytu w uczelni, włącznie z rolą audytorów i studentów, a ponadto dla studentów wydano dodatkowy, odrębny przewodnik.

W Agencji jest również specjalny pracownik zajmujący się sprawami studenckimi, w tym

m.in. współpracą z Krajową Komisją Studentów Studiów II Stopnia (*National Postgraduate Committee*) i Krajowym Stowarzyszeniem Studentów i Uniwersytetów Zjednoczonego Królestwa (*National Union of Students and Universities UK*) w projekcie „Jakość wymaga czasu” (*Quality Takes Time*), który dotyczy szkolenia jej członków w zakresie zapewniania jakości. Niezależnie od tych form bezpośredniego udziału w audytach/ocenach przeprowadzanych przez QAA, studenci uczestniczą także w krajowych badaniach wśród studentów (*National Student Survey, NSS*), stanowiących zasadniczy element zrewidowanego systemu zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym. Badania NSS zlecają organy zajmujące się finansowaniem szkolnictwa wyższego w celu zebrania bardziej szczegółowych, powszechnie udostępnianych informacji o jakości nauczania. Pierwsze szerokie badania zostały przeprowadzone w 2005 r. i objęły wszystkie uczelnie finansowane z środków publicznych w Anglii, Walii i Irlandii Północnej. Badania powtórzono w 2006 r., a po tej rundzie zrewidowana zostanie ich częstotliwość.

W uczelniach w Anglii, Walii i Irlandii Północnej wewnętrzne mechanizmy jakości i system egzaminatorów zewnętrznych funkcjonują już od wielu dziesięcioleci.

Nie istnieje system akredytowania uczelni, ale prawo do przyznawania tytułów/stopni i używania nazwy „uniwersytet” jest chronione przez rząd. Uczelnie nieposiadające uprawnień do nadania tytułów/stopni (np. kolegia typu

further education colleges i niektóre kolegia typu *higher education colleges*) mogą prowadzić studia kończące się tytułami/stopniami, które zostały zatwierdzone przez uczelnie posiadające uprawnienia do przyznawania tytułów/stopni (głównie uniwersytety i kolegia uniwersyteckie). Istnieje wiele organów o funkcjach normatywnych i nadzorczych związanych z określonymi zawodami, które akredytują programy studiów i/lub poszczególnych absolwentów zależnie od swych specyficznych wymogów.

Ministerstwo Edukacji i Umiejętności (*Department for Education and Skills*) w Anglii dba o ciągły rozwój szkolnictwa wyższego i zmierza obecnie do tego, aby połowa ludności podejmowała studia w uczelni do czasu osiągnięcia wieku 30 lat. Celem rządu Zgromadzenia Walijskiego (*Welsh Assembly Government*) jest zwiększenie odsetka studentów zamieszkałych w Walii, którzy będą odbywać studia w walijskich uczelniach. Oferta szkolnictwa wyższego będzie rozszerzana głównie o nowe rodzaje kwalifikacji, w szczególności tytuły *foundation degrees* – kwalifikacje uzyskiwane po ukończeniu krótkich studiów zawodowych pierwszego stopnia, które mają przede wszystkim stworzyć możliwości przejścia na studia kończące się tytułem *Bachelor*.

QAA jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality*

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

Assurance in Higher Education, **ENQA**) od czasu jego utworzenia w 2000 r. i przygotowuje się do oceny, która ma zostać przeprowadzona pod patronatem ENQA w roku akademickim 2008/09. Agencja uczestniczyła w szeregu projektów ENQA, m.in. Europejskich projektach dotyczących oceny międzynarodowej (*Transnational European Evaluation Projects, TEEP*) i Badaniach na temat zbieżności procedur zapewniania jakości (*Quality Convergence Studies, QCS*). QA jest również członkiem Międzynarodowej sieci agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym

(*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAAHE*) i ma status oficjalnego obserwatora w Sieci na rzecz jakości krajów Azji i Pacyfiku (*Asia Pacific Quality Network*). Utrzymuje także dwustronne kontakty z innymi agencjami w całej Europie i innych częściach świata. Agencja uczestniczy aktywnie w działaniach OECD i UNESCO dotyczących szkolnictwa wyższego. W części 2 „Kodeksu praktyk” QAA przedstawiono kształcenie międzynarodowe prowadzone zgodnie z rozwiązaniami brytyjskimi w innych krajach

za pośrednictwem uczelni partnerskich; QAA przeprowadza audyty takich przedsięwzięć partnerskich z zagranicznymi uczelniami i publikuje raporty na ten temat. QAA podlega ocenie zewnętrznej i wymogom określonym przez szereg krajowych instytucji, m.in. Grupę nadzorującą szkolnictwo wyższe (*Higher Education Regulatory Review Group, HERRG*).

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
Lipiec 1997	Raport Dearing'a. Krajowa komisja ds. analizy sytuacji w szkolnictwie wyższym: <i>Szkolnictwo wyższe w uczącym się społeczeństwie</i>	Dearing Report. National Committee of Inquiry into Higher Education. <i>Higher Education in the Learning Society.</i>
Wrzesień 2004	Agencja ds. Zapewniania Jakości. <i>Kodeks praktyk dotyczących zapewniania jakości i standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym: część 1 (Podyplomowe studia badawcze)</i>	Quality Assurance Agency (QAA). <i>Code of Practice for the Assurance of Academic Quality and Standards in Higher Education: Section 1 (Postgraduate Research Programmes)</i>
Wrzesień 2004	Agencja ds. Zapewniania Jakości. <i>Kodeks praktyk dotyczących zapewniania jakości i standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym: część 2 (Prowadzenie kształcenia w ramach współpracy oraz kształcenie elastyczne i „rozproszone” [forma kształcenia na odległość], włącznie z kształceniem za pomocą mediów elektronicznych)</i>	Quality Assurance Agency (QAA). <i>Code of Practice for the Assurance of Academic Quality and Standards in Higher Education: Section 2: Collaborative Provision, and Flexible and Distributed Learning (including e-learning)</i>

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – ANGLIA, WALIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

Strony internetowe

Sekretariat Procesu Bolońskiego (*Bologna Secretariat*): www.dfes.gov.uk/bologna/

Rada ds. Finansowania Szkolnictwa Wyższego w Anglii (*Higher Education Funding Council for England, HEFCE*): www.hefce.ac.uk/

Strony brytyjskiego ośrodka NARIC (*UK NARIC*) dotyczące suplementu do dyplomu: www.uknec.org.uk/index.asp?page=90

Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA*): www.qaa.ac.uk/

Rada ds. Finansowania Szkolnictwa Wyższego w Walii (*Higher Education Funding Council for Wales, HEFCW*): www.hefcw.ac.uk/

Strony Ministerstwa Zatrudnienia i Kształcenia w Irlandii Północnej (*Department for Employment and Learning in Northern Ireland*): www.delni.gov.uk/index/further-and-higher-education/higher-education.htm/

Brytyjskie Uniwersytety (*Universities UK*): www.universitiesuk.ac.uk/

Brytyjskie Biuro ds. Współpracy Europejskiej w dziedzinie Szkolnictwa Wyższego (*UK Higher Education Europe Unit*): www.europeunit.ac.uk/home/

Portal Ministerstwa Edukacji i Umiejętności (*Department for Education and Skills*) poświęcony szkolnictwu wyższemu: www.dfes.gov.uk/hegateway/

Strony Ministerstwa Edukacji i Umiejętności poświęcone brytyjskim tytułom/stopniom: <http://www.dfes.gov.uk/recognisedukdegrees/>

Strony Rządu Zgromadzenia Walijskiego (*Welsh Assembly Government*) poświęcone *further education* i szkolnictwu wyższemu: http://new.wales.gov.uk/topics/educationandskills/policy_strategy_and_planning/further_and_higher_education/?lang=en

UCAS [organizacja zajmująca się rozpatrywaniem podań o przyjęcie na studia]: www.ucas.com/

System Punktów i Kwalifikacji dla Walii (*Credit and Qualifications Framework for Wales, CQFW*): www.elwa.org.uk/ElwaWeb/elwa.aspx?pageid=1612

Strona z informacjami o jakości nauczania: www2.tqi.ac.uk/sites/tqi/home/index.cfm

Krajowe badania wśród studentów (*National Student Survey*): www.hefce.ac.uk/learning/nss/

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – SZKOCJA

Uregulowania związane z Procesem Bolońskim są zawarte głównie w „Ramach funkcjonowania szkockiego szkolnictwa wyższego” (*Scottish Higher Education Framework*), przyjętych w 2001 r. i sfinalizowanych w 2003 r., oraz Szkockim Systemie Punktów i Kwalifikacji (*Scottish Credit and Qualifications Framework, SCQF*), przyjętym w 2001 r. Są to uregulowania dotyczące m.in. struktury studiów, ECTS, suplementu do dyplomu i zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym.

Istniejąca struktura studiów opiera się tradycyjnie na **trzech głównych cyklach**. Ma ona zastosowanie do wszystkich uczelni, dziedzin lub kierunków studiów. Tradycyjne studia kończące się tytułem *Honours* (studia pierwszego stopnia) trwają cztery lata (480 punktów w krajowym systemie punktowym lub 240 punktów ECTS), a studia drugiego stopnia (tj. odbywane po uzyskaniu pierwszego tytułu) studia magisterskie, kończące się tytułem *Master*, można w większości przypadków ukończyć w ciągu jednego roku kalendarzowego (180 krajowych punktów – obecnie brak odpowiednika w punktach ECTS). Wyjątek stanowią studia kończące się niektórymi kwalifikacjami zawodowymi.

W przypadku przechodzenia ze studiów na poziomie ISCED 5B (trwających od roku do 2 lat) na studia na poziomie licencjackim/ inżynierskim, kończące się tytułem *Bachelor*, istnieje możliwość przeniesienia punktów za zajęcia z innych programów.

Studia doktoranckie prowadzi się zgodnie z wspomnianymi wyżej Ramami Funkcjonowania Szkockiego Szkolnictwa Wyższego i Szkockim Systemem Punktów i Kwalifikacji (SCQF) oraz

wskazówkami z „Kodeksu Praktyk Agencji ds. Zapewniania Jakości” (*QAA Code of Practice*), przyjętego w 2004 r. Studenci przyjmowani na studia doktoranckie posiadają na ogół tytuł *Master*, ale w niektórych przypadkach studia te mogą także podjąć, za zgodą opiekuna naukowego/ opiekunów naukowych, studenci bez tytułu *Master*, którzy uzyskali dobre wyniki na studiach kończących się tytułem *Bachelors degree with Honours* w odpowiedniej dyscyplinie. Wymogi dotyczące uzyskania doktoratu są zróżnicowane, zależnie od dziedziny, uczelni i rodzaju doktoratu. We wszystkich przypadkach kandydaci muszą udokumentować, że wnieśli oryginalny i znaczny wkład w rozwój wiedzy.

Struktura studiów doktoranckich jest zbliżona do struktury tych studiów w innych częściach Zjednoczonego Królestwa. Obejmuje ona cztery rodzaje studiów doktoranckich/ doktoratów: tradycyjne, oparte na badaniach studia kończące się stopniami doktorskimi (*PhD* lub *Dphil*), studia doktoranckie, których znaczną i zasadniczą część stanowią zajęcia dydaktyczne (obecnie prowadzone w niektórych zawodowo ukierunkowanych dziedzinach, m.in. inżynierskich, ekonomicznych i pedagogicznych), zawodowe studia doktoranckie (przewidziane dla osób, które chciałyby prowadzić badania związane ze swą praktyką zawodową), oraz doktoraty oparte na publikacjach (przyznawane na podstawie przedłożonego przez kandydata dotychczasowego dorobku w formie publikacji na wysokim poziomie, wspartego znaczącymi recenzjami tego dorobku). Studia doktoranckie mogą obejmować kształcenie teoretyczne i indywidualną pracę badawczą. Kształcenie

teoretyczne może odbywać się równolegle z indywidualną pracą badawczą lub ją poprzedzać. Studia stacjonarne trwają zwykle od 3 do 4 lat. Powszechną formą są studia niestacjonarne, które trwają od 4 do 6 lat.

Doktorantów uznaje się zarówno za studentów, jak i za młodych naukowców. Naukowcy kształcący się na poziomie podyplomowym nie mają jednak statusu pracowników.

Nie istnieje jeden model studiów kończących się **wspólnym lub podwójnym tytułem/ stopniem**. Zasady są negocjowane w poszczególnych przypadkach pomiędzy partnerskimi uczelniami.

W Szkocji przyjęto **Krajową Strukturę Kwalifikacji**, tj. Szkocki System Punktów i Kwalifikacji (*Scottish Credit and Qualifications Framework, SCQF*) w 2001 r.

Szkocki System Punktów i Kwalifikacji (SCQF), który określa programy i kwalifikacje za pomocą deskryptorów kwalifikacji, punktów zaliczeniowych i poziomu punktowanych zajęć, stosuje się we wszystkich uczelniach i w ramach wszystkich programów. SCQF jest kompatybilna z **ECTS** (2 punkty SCQF odpowiadają 1 punktowi ECTS) od 2001 r. ECTS stosuje się powszechnie do celów transferu punktów na poziomie europejskim, a do celów akumulacji zajęciom przyporządkowuje się zarówno punkty SCQF, jak i punkty ECTS.

Po przeprowadzeniu dyskusji i osiągnięciu porozumienia w sektorze szkolnictwa wyższego, niemal wszystkie uczelnie wprowadziły **suplement do dyplomu**, który obejmuje wszystkie wymagane pola z informacjami,

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – SZKOCJA

zgodnie z oficjalnym wzorem europejskim. Nie istnieje jednak wspólny wzór, ponieważ każda uczelnia wydaje własny suplement do dyplomu. Przewiduje się, że pozostałe uczelnie opracują własne suplementy do 2007 r. Suplement do dyplomu wydaje się automatycznie i bezpłatnie w języku angielskim. Zawiera on opis szkockiego systemu szkolnictwa wyższego opracowany przez Szkocką Agencję ds. Zapewniania Jakości (QAA Scotland) i szkocki sektor szkolnictwa wyższego.

W związku z tym, że system studiów trzystopniowych funkcjonuje już powszechnie, nie są konieczne **rozwiązania motywujące ani mechanizmy kontroli**. Jednak w ramach ukierunkowanej na ulepszenia oceny uczelni (*enhancement-led institutional review, ELIR*), stanowiącej element procesu zapewniania jakości, regularnie sprawdza się, czy programy/kwalifikacje są zgodne z systemem kwalifikacji w szkockim szkolnictwie wyższym.

Nie istnieją specjalne rozwiązania motywujące ani mechanizmy kontroli dotyczące pełnego wprowadzania ECTS i suplementu do dyplomu. Jednak w szerszym ujęciu zmiany związane z Procesem Bolońskim są monitorowane przez Szkocką grupę przedstawicieli zainteresowanych środowisk ds. Procesu Bolońskiego (*Scottish Bologna Stakeholder Group*). W skład tej grupy wchodzi członkowie Rządu Szkockiego (*Scottish Executive* – zdecentralizowanego rządu dla Szkocji), przedstawiciele organizacji Szkockich Uniwersytetów (*Universities Scotland*), Agencji ds. Zapewniania Jakości w Szkocji (*Quality Assurance Agency, QAA Scotland*), Krajowego Zrzeszenia

Studentów Szkockich (*National Union of Students Scotland, NUS Scotland*) oraz Szkockiej Rady ds. Finansowania *Further Education* i Szkolnictwa Wyższego (*Scottish Further and Higher Education Funding Council, SFC*) – organu utworzonego w miejsce Szkockiej Rady ds. Finansowania Szkolnictwa Wyższego (*Scottish Higher Education Funding Council*).

Jeśli chodzi o **ocenę zewnętrzną**, za ocenę jakości kształcenia w uczelniach finansowanych ze środków publicznych odpowiada ustawowo Szkocka Rada ds. Finansowania *Further Education* i Szkolnictwa Wyższego (SFC). SFC wykonuje te zadania za pośrednictwem Agencji ds. Zapewniania Jakości (QAA).

Agencja ds. Zapewniania Jakości (*Quality Assurance Agency, QAA*), jest organem działającym na terenie całego Zjednoczonego Królestwa i ma odrębne biuro w Szkocji; jest to niezależny organ utworzony w 1992 r., który ma gwarantować społeczeństwu odpowiednią jakość i standardy kształcenia w szkolnictwie wyższym oraz zachęcać uczelnie do ciągłego usprawniania mechanizmów zarządzania jakością. Szkocka QAA opracowała własne odrębne podejście do zapewniania i podnoszenia jakości we współpracy z SFC i szkockim sektorem szkolnictwa wyższego. To podejście, określane jako „Ramowa koncepcja podnoszenia jakości” (*Quality Enhancement Framework*), obejmuje następujące elementy:

- Uczelnie przeprowadzają wewnętrzne oceny na poziomie poszczególnych dziedzin/kierunków.

- QAA organizuje cykl czterech corocznych zewnętrznych ocen uczelni, przeprowadzanych przez specjalistów z danej dziedziny na podstawie samooceny w połączeniu z wizytacjami.
- Krajowe Zrzeszenie Studentów Szkockich (*NUS Scotland* – autonomiczny organ studencki, do którego mogą należeć wszystkie zrzeszenia studenckie, reprezentujący obecnie ok. 76% studentów za pośrednictwem wybieranych przedstawicieli) prowadzi ogólnokrajowy serwis pod nazwą *Sparqs*, finansowany przez SFC, który ma wspierać uczestnictwo studentów w podnoszeniu jakości w ich własnych uczelniach. Członkami NUS mogą zostać aktywnie działające organizacje studenckie ze wszystkich uczelni. Studenci mają również swych przedstawicieli w zarządzie Szkockiej QAA. W każdej ocenie zewnętrznej obowiązkowo uczestniczy student jako pełnoprawny członek zespołu oceniającego. W ramach *Sparqs* szkoli się studentów i wspiera ich udział w wewnętrznych procesach projakościowych w uczelni na wszystkich poziomach, włącznie z zarządzaniem procesami zapewniania jakości.
- QAA ułatwia realizację cyklu inicjatyw pod nazwą „Zagadnienia podnoszenia jakości” (*Enhancement Themes*), obejmujących cały sektor szkolnictwa wyższego. Ich celem jest umożliwienie całemu sektorowi wspólnej pracy nad podnoszeniem jakości i standardów kształcenia.
- Wszystkie uczelnie publikują informacje o

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – SZKOCJA

jakości i standardach kształcenia zgodnie ze wskazówkami wydanymi przez SFC i udostępniają je ogółowi społeczeństwa na stronie internetowej poświęconej możliwościom kształcenia w szkolnictwie wyższym i prowadzenia badań (*Higher Education and Research Opportunities*).

W regulacjach dotyczących zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym kładzie się szczególny nacisk na udział studentów w procesach oceny. Przedstawiciele studentów uczestniczyli w pełni w projektowaniu procesów, które koncentrują się na edukacyjnych doświadczeniach studentów.

Szczególną uwagę zwraca się na ocenę zdolności uczelni do zapewniania jakości własnych działań. Uczelnie, które są od niedawna uprawnione do otrzymywania środków publicznych lub których działalność wskazuje na pewne niedociągnięcia, są poddawane bardziej rygorystycznej ocenie zewnętrznej na poziomie programów do czasu stwierdzenia, że ich wewnętrzne systemy funkcjonują należycie. Projektując swe wewnętrzne procesy, uczelnie uwzględniają krajowy kodeks praktyk QAA dotyczących zapewniania jakości oraz krajowe „kryteria odniesienia” na poziomie dziedzin/kierunków.

Uczelnie przeprowadzają **ocenę wewnętrzną** na poziomie dziedzin/kierunków zgodnie ze wskazówkami wydanymi przez SFC. Uczelnie są instytucjami niezależnymi i samorządnymi. Tytuły/stopnie i inne kwalifikacje na poziomie szkolnictwa wyższego stanowią prawną własność przyznającej je uczelni, a nie państwa. Uczelnie określają tytuły/stopnie, jakie przyznają, a rząd prowadzi wykaz uczelni uprawnionych do przyznawania tytułów/stopni oraz innych uznawanych uczelni. Przed uzyskaniem uprawnień do nadawania tytułów/stopni uczelnie muszą spełnić rygorystyczne kryteria. Utrzymaniu odpowiednich standardów kwalifikacji i jakości kształcenia studentów służy szereg procesów, m.in. szerokie wykorzystywanie egzaminatorów zewnętrznych.

Niezależnie od powyższych uregulowań, wiele *further education colleges* prowadzi krótkie cykle kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego, których jakość zapewnia Inspektorat Jej Wysokości ds. Edukacji (*Her Majesty's Inspectorate of Education, HMIE*). Ich standardy są także monitorowane przez Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji (*Scottish Qualifications Authority*), organ zajmujący się przyznawaniem kwalifikacji

po krótkich studiach prowadzonych w szkockich *further education colleges*. Niewielka liczba kolegów prowadzi również studia kończące się tytułami/stopniami, które są akredytowane przez partnerską uczelnię.

QAA jest pełnoprawnym członkiem Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*) od 2000 r. Zgodnie z warunkami członkostwa w ENQA Agencja podda się ocenie zewnętrznej najpóźniej w 2010 r. Agencja nie należy do żadnej innej międzynarodowej sieci zajmującej się zapewnianiem jakości.

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – SZKOCJA

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
1966	Ustawy o uniwersytetach	Acts on Universities
1992	Ustawy o uczelniach	Acts on Higher Education Institutions
2001 I 2003	Ramy funkcjonowania szkockiego szkolnictwa wyższego	Scottish Higher Education Framework
2001	Szkocki System Punktów i Kwalifikacji	Scottish Credit and Qualifications Framework
Wrzesień 2004	Kodeks praktyk dotyczących zapewniania jakości i standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym (uregulowania stanowiące podstawę prowadzenia studiów na poziomie doktoranckim)	Code of practice for the assurance of academic quality and standards in higher education (regulations underpinning doctoral level study)
2005	Ustawa o <i>further education</i> i szkolnictwie wyższym (w Szkocji) (podstawa połączenia Szkockich Rad ds. Finansowania <i>Further Education</i> i Szkolnictwa Wyższego)	Further and Higher Education (Scotland) Act (merged the Scottish Further and Higher Education Funding Councils)

Strony internetowe

Odpowiednie akty prawne są dostępne pod adresem: <http://www.hmso.gov.uk/acts.htm>

Szkocka Rada ds. Finansowania *Further Education* i Szkolnictwa Wyższego (*Scottish Further and Higher Education Funding Council, SFC*): <http://www.sfc.ac.uk/>

Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA*): <http://www.qaa.ac.uk>

Szkocki System Punktów i Kwalifikacji (*Scottish Credit and Qualifications Framework*): <http://www.scqf.org.uk>

Szkockie Uniwersytety (*Universities Scotland, US*): <http://www.universities-scotland.ac.uk>

Informacje o uniwersytetach i kolegach: <http://www.hero.ac.uk/uk/home/index.cfm>

Bardziej szczegółowe informacje o ogólnokrajowym serwisie dla studentów w dziedzinie zapewniania jakości można znaleźć pod adresem: <http://www.sparqs.org.uk>

STOLICA APOSTOLSKA

Dla zrozumienia struktury szkolnictwa wyższego podlegającego Stolicy Apostolskiej konieczne jest uwzględnienie podstawowego podziału na uniwersytety katolickie i kościelne uczelnie Kościoła Katolickiego.

Wszelkiego rodzaju uczelnie, które działają w imieniu Kościoła Katolickiego i zostały oficjalnie uznane przez właściwe władze kościelne, są nazywane uniwersytetami katolickimi i funkcjonują na podstawie Konstytucji Apostolskiej *Ex corde Ecclesiae* (1990). W większości przypadków uczelnie te (ok. 1300 na całym świecie) są włączone do krajowych systemów szkolnictwa wyższego i podlegają odpowiednim przepisom prawnym.

Uczelnie kościelne stanowią „krajowy” system szkolnictwa wyższego Stolicy Apostolskiej. Te uczelnie zajmują się w szczególności chrześcijańskim objawieniem i związaną z nim problematyką. Ich głównym zadaniem jest przygotowywanie studentów do kapłaństwa i pełnienia innych funkcji, wymagających wyższych kwalifikacji, w Kościele i służbie dla społeczeństwa. Podstawowe przepisy prawne dotyczące tych uczelni są zawarte w Konstytucji Apostolskiej *Sapientia christiana* z 1979 r. Wszystkie uczelnie kościelne posiadają uprawnienia do przyznawania (na tych samych warunkach) równorzędnych tytułów/stopni w imieniu Stolicy Apostolskiej.

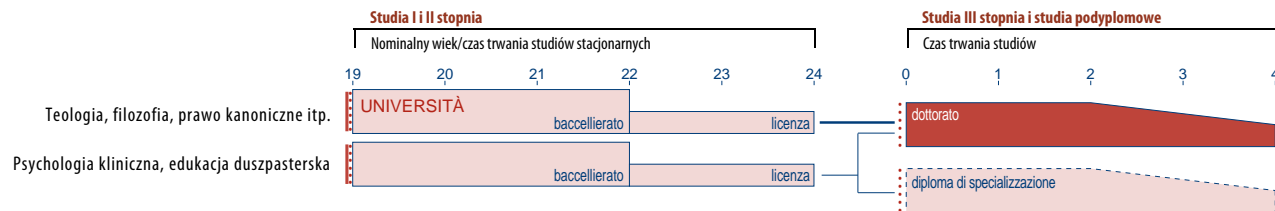
Większość spośród działających w Europie 181 autonomicznych uczelni kościelnych i 191 uczelni kościelnych, które są afiliowane, połączone z innymi uczelniami lub włączone do krajowych systemów, jest usytuowana poza terytorium Watykanu (jedynie dwie istnieją w jego granicach). W związku z tym Stolicę Apostolską można uznać za międzynarodowego organizatora kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego. W niektórych krajach (np. Austrii, Niemczech i Polsce) uczelnie kościelne są włączone do tamtejszych krajowych systemów bądź stanowią nawet część publicznych lub prywatnych uczelni w tych krajach. Niezbędna współpraca pomiędzy tymi dwoma „krajowymi” systemami szkolnictwa wyższego jest w większości przypadków uregulowana umowami prawa międzynarodowego (konkordatami). Z doświadczeń ostatnich lat wynika, że nie zawsze łatwo jest godzić dwa sposoby stosowania wspólnych zasad Procesu Bolońskiego. W związku z tym tę sytuację można potraktować jako „testowy przykład” funkcjonowania Procesu Bolońskiego w praktyce. Może on pozwolić uniknąć złudzeń na temat „idealnego Procesu Bolońskiego” i stanowić źródło cennych doświadczeń dotyczących sposobów rozwiązywania problemów „na samym dole”.

Struktura studiów oparta na **trzech głównych cyklach** została już wprowadzona w ramach wszystkich programów na podstawie aktu

prawnego – Konstytucji Apostolskiej *Sapientia christiana*. Struktura ta istniała już zatem przed Procesem Bolońskim. Od tego czasu studia w tej strukturze mogą podejmować studenci spełniający niezbędne warunki przyjęć. Warunkiem przyjęcia na studia na danym wydziale jest legitymowanie się tytułem/poziomem wykształcenia, który byłby wymagany w celu przyjęcia na studia w uczelni świeckiej w kraju kandydata lub w kraju, w którym usytuowany jest dany wydział. Na studia drugiego i trzeciego stopnia przyjmuje się wyłącznie osoby, który uzyskały wcześniej tytuł/stopień na niższym poziomie.

Przyznaje się następujące tytuły/stopnie: *Baccalaureate* (po studiach pierwszego stopnia), *Licentiate* (po studiach drugiego stopnia) i *Doctorate* (po studiach trzeciego stopnia). Poszczególne wydziały kościelne mogą nadawać tytułom/stopniom różne nazwy, zależnie od praktyk akademickich na danym obszarze. Równocześnie muszą one jednak jasno określić, którym spośród wymienionych wyżej „oficjalnych” tytułów/ stopni one odpowiadają, oraz zadbać o jednolite nazewnictwo wśród wydziałów kościelnych na danym obszarze geograficznym. Do tych nazw tytułów/stopni można dodać specjalne kwalifikacje.

W ciągu ostatnich trzech lat pojawiły się problemy wynikające z różnych sposobów

Źródło: Eurydice

ISCED 5A (Studia I lub II stopnia)	Studia na poziomie ISCED 6	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie uczelnianym
ISCED 5B (Studia I lub II stopnia)	Studia podyplomowe	Procedura selekcji/ograniczenie liczby miejsc na poziomie krajowym/regionalnym

Na diagramie nie przedstawiono zmian, które są planowane, ale nie zostały jeszcze wprowadzone w życie.

STOLICA APOSTOLSKA

stosowania trzystopniowej struktury studiów w odniesieniu do uczelni kościelnych w różnych krajach. Stolica Apostolska stara się jednak zachować zasadniczo jednolitą strukturę studiów we wszystkich tych krajach. W niektórych przypadkach Proces Boloński sprawił, że porównywalność tytułów/stopni jest obecnie trudniej osiągnąć niż poprzednio. Problemy te powinny zostać rozwiązane, gdy zarówno te kraje, jak i Stolica Apostolska opracują ostateczną wersję swych Krajowych Struktur Kwalifikacji.

Czas trwania trzech cykli studiów jest generalnie zgodny z modelem 3+2+3 lata. Wydziały Teologii Prawa Kanonicznego i Filozofii muszą przestrzegać specjalnych norm ustanowionych w Konstytucji Apostolskiej *Sapientia Christiana*, z uwagi na swój szczególny charakter i znaczenie dla Stolicy Apostolskiej. Czas trwania studiów na kierunku teologia wynosi 5+2+co najmniej rok, a na kierunku prawo kanoniczne, w przypadku którego wymaga się przeważnie wcześniejszych (akademickich) studiów na innych kierunkach – (co najmniej rok)+3+co najmniej rok. Podjęto kroki prawne w celu przedłużenia studiów pierwszego stopnia na kierunku filozofia z dwóch do trzech lat. Zgodnie z *Sapientia Christiana*, studia trzeciego stopnia pozwalają osiągnąć dojrzałość naukową, przede wszystkim dzięki przygotowaniu pracy pisemnej, która stanowi rzeczywisty wkład w rozwój nauki. Ta rozprawa doktorska jest przygotowywana pod kierunkiem

profesora, publicznie broniona i zatwierdzana przez wydział. Ponadto należy opublikować przynajmniej główną część rozprawy. Doktorat przyznawany po studiach trzeciego stopnia jest stopniem naukowym, który uprawnia do prowadzenia zajęć dydaktycznych na wydziałach kościelnych.

Program studiów trzeciego stopnia na Wydziale Teologii, mających odpowiednią długość, stanowi zwieńczenie przygotowania naukowego, głównie poprzez pracę nad rozprawą doktorską. Stosunkowo krótki okres (co najmniej rok), w którym można uzyskać doktorat w dziedzinie teologii, wynika zarówno z czasu trwania studiów pierwszego i drugiego stopnia (łącznie siedem lat), jak i struktury tych studiów, która obejmuje już pewne elementy kwalifikacji doktorskich. W niektórych krajowych systemach (np. w Austrii i Niemczech), w których na studiach pierwszego stopnia wymaga się już zaliczenia większej liczby elementów studiów drugiego stopnia, istnieje możliwość podjęcia studiów doktoranckich bezpośrednio po uzyskaniu tytułu *Baccalaureate*. Wszelkie kwalifikacje drugiego stopnia, których dana osoba nie zdobyła w tym przypadku, można uzyskać na początku studiów trzeciego stopnia.

Program studiów trzeciego stopnia (trwających co najmniej rok) na Wydziale Prawa Kanonicznego stanowi zwieńczenie kształcenia w

dziedzinie prawa kanonicznego niezbędnego do badań naukowych i przygotowuje do rozprawy doktorskiej.

Program studiów trzeciego stopnia na Wydziale Filozofii, mających odpowiednią długość (na ogół co najmniej dwa lata, zależnie od tematyki badań), jest ukierunkowany na osiągnięcie dojrzałości filozoficznej, również poprzez pracę nad rozprawą doktorską. Studia doktoranckie koncentrują się wprawdzie na indywidualnej pracy badawczej, ale mogą obejmować fakultatywne zajęcia teoretyczne, odbywane zarówno przed, jak i równoległe z badaniami.

W związku z tym, że wszystkie uczelnie Stolicy Apostolskiej przyznają te same tytuły/stopnie, wszystkie tytuły/stopnie można traktować jako wspólne tytuły/stopnie, a w niektórych przypadkach także jako podwójne tytuły/stopnie z dwóch krajowych systemów. Niektóre tytuły/stopnie w Stolicy Apostolskiej można uzyskać jedynie po odbyciu studiów kolejno w dwóch różnych miejscach lub uczelniach; obecnie rozważa się także inne możliwości.

W celu przyjęcia **Krajowej Struktury Kwalifikacji** Stolicy Apostolskiej, co ma mieć miejsce przed 2010 r., rozpoczęły się prace i szersze konsultacje z uczelniami, różnymi zainteresowanymi środowiskami i ekspertami.

Decyzję o przyjęciu **ECTS** podjęto wraz z decyzją o przystąpieniu do Procesu Bolońskiego.

STOLICA APOSTOLSKA

System ten został prawnie ustanowiony w 2004 r. i jest obecnie stopniowo wprowadzany. Stolica Apostolska, będąca międzynarodowym organizatorem studiów, wprowadziła ten system w swych placówkach akademickich na podstawie pisma okólnego. Przy wprowadzaniu systemu uwzględnia się najlepsze praktyki z innych krajowych systemów. Te pojedyncze przykłady zastosowania systemu mają służyć jako projekty pilotażowe w pracach nad dalszymi uregulowaniami prawnymi w sprawie ECTS. Obecnie ECTS funkcjonuje jako system transferu punktów, a aspekt akumulacji punktów jest przedmiotem dyskusji.

Decyzję o przyjęciu **suplementu do dyplomu** podjęto w 2004 r. w momencie przystąpienia do Procesu Bolońskiego. Został on prawnie zatwierdzony, a regulacje w tym zakresie mają zastosowanie do wszystkich uczelni i wszystkich programów. Powinien być wydawany zarówno w języku angielskim, jak i w języku danego programu studiów. Pismo Okólne III z 2005 r. wprowadziło wymóg wydawania suplementu bezpłatnie na życzenie studentów we wszystkich uczelniach Stolicy Apostolskiej.

Prawidłowe wprowadzanie ECTS i suplementu do dyplomu **monitoruje się** za pomocą kolejnych pism okólnych Kongregacji Edukacji Katolickiej do wszystkich uczelni.

Obecnie wszystkie zadania krajowej agencji odpowiedzialnej za **zewnętrzne zapewnianie** (ocenę) jakości w szkolnictwie wyższym wykonuje biuro Kongregacji Edukacji Katolickiej (*Congregatio de Institutione Catholica*). Biuro wykonuje swe zadania kompleksowo, zgodnie z Konstytucją Apostolską *Sapientia christiana* i Konstytucją Apostolską *Pastor Bonus* z 1988 r.

W 2005 r. rozpoczęły się prace przygotowawcze zmierzające do utworzenia niezależnej agencji Stolicy Apostolskiej ds. zewnętrznego zapewniania jakości, która będzie ukierunkowana na kryteria ENQA i będzie także współpracować z innymi krajowymi agencjami w Europie. Planuje się, że agencja rozpocznie działalność w 2007 r. Obecnie toczą się dyskusje na temat tego, jak przysła „krajowa” agencja będzie w stanie działać w różnych regionach Europy o odmiennej kulturze akademickiej i legislacji. W związku z tym w ciągu roku akademickiego 2006/07, w wybranych obszarach geograficznych Europy uruchomiono projekty pilotażowe niezależnych „regionalnych komisji”, koordynowanych przez radę ekspertów międzynarodowych i tworzonych przez Kongregację Edukacji Katolickiej. Na zasadzie eksperymentalnej otrzymały one własny statut. W skład tych regionalnych komisji będą wchodzić zagraniczni i lokalni eksperci akademicy, przedstawiciele zainteresowanych środowisk oraz przedstawiciele studentów i pracodawców.

Biuro Kongregacji już współpracuje z takimi podległymi organami władz ds. szkolnictwa wyższego jak krajowe komisje i lokalni przedstawiciele, oraz z zainteresowanymi środowiskami. Konkretne zadania i odpowiednie procedury biura dotyczą weryfikacji niezbędnych standardów w momencie tworzenia lub uznawania uczelni bądź na początku ich działalności akademickiej, analizowania wszystkich programów studiów w tych uczelniach i wszelkich zmian, badania kwalifikacji wszystkich pełnoetatowych pracowników naukowych i dydaktycznych, oraz oceny mechanizmów wewnętrznego zapewniania jakości.

Przed wstępnym uznaniem i utworzeniem uczelni przez Kongregację Edukacji Katolickiej, uczelnie poddają się gruntownym „badaniom” zgodnie ze standardami określonymi w podstawowych przepisach Konstytucji Apostolskiej *Sapientia christiana*.

Sytuację w uczelni ocenia się co trzy lata za pomocą szczegółowego raportu opracowywanego przez lokalny organ władz kościelnych (aktualnie rozważa się możliwość przeprowadzania takiej oceny co pięć lat). Raport uwzględnia następujące kluczowe kryteria: działalność dydaktyczną i naukową (władze, nauczyciele i ich publikacje naukowe, pracownicy odpowiedzialni za kwestie związane

STOLICA APOSTOLSKA

z kształceniem, najważniejsze imprezy, np. kongresy i sympozja), działalność dydaktyczną, studentów, bazę dydaktyczną, sytuację finansową, afiliowane organizacje lub instytucje, ogólne warunki oraz najważniejsze kwestie związane z przyszłością.

Model wspólnej procedury oceny wewnętrznej dla wszystkich uczelni Stolicy Apostolskiej został rozesłany w celu sprawdzenia go w praktyce wraz z Pismem Okólnym III z 2005 r.

Zgodnie z aktualnymi przepisami, udział studentów w ocenie wewnętrznej musi być

przewidziany w statutach uczelni. Jeśli chodzi o agencję, która ma powstać w przyszłości, studenci będą mieli swego przedstawiciela z prawem głosu wśród ekspertów rady konsultacyjnej.

Bezpośrednio po przystąpieniu do Procesu Bolońskiego Stolica Apostolska utworzyła komisję ekspertów międzynarodowych do nadzorowania realizacji tego procesu. Obecnie ta sama komisja oraz inny zespół specjalistów/konsultantów wspierają prace służące ocenie działań w zakresie zewnętrznego zapewniania jakości.

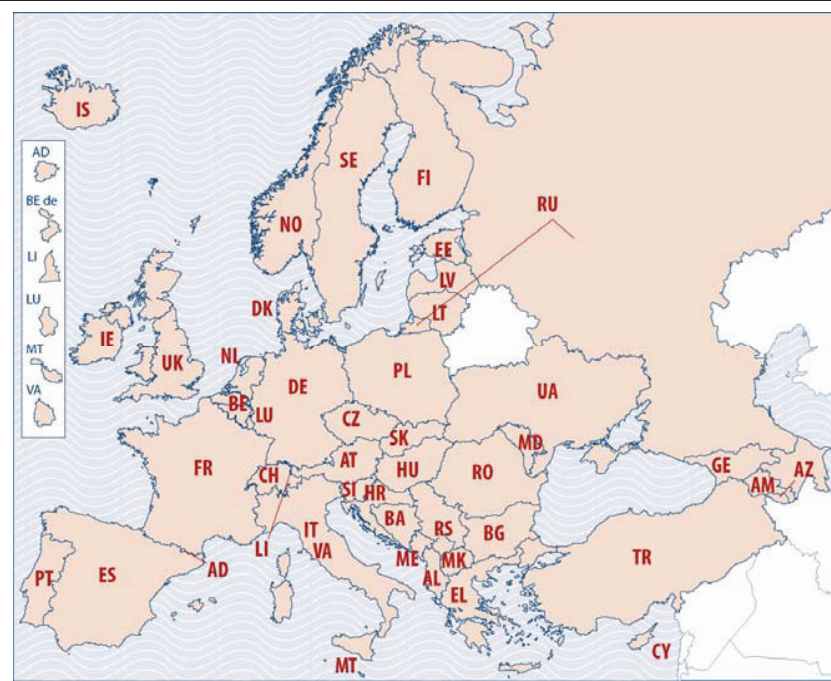
Watykan nie należy obecnie do Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (*European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*). Przewiduje się, że z wnioskiem o członkostwo wystąpi przyszła agencja. Współpraca z innymi agencjami czy sieciami agencji, nawet poza granicami Europy, będzie konieczna ze względu na międzynarodowy charakter Stolicy Apostolskiej i instytucjonalną (opartą na zasadach konkordatu) współpracę w niektórych krajach.

Akty prawne i/lub oficjalne dokumenty

Data	Nazwa w języku polskim	Nazwa w języku ojczystym
15 kwietnia 1979	Konstytucja Apostolska <i>Sapientia christiana</i>	Constitutio Apostolica <i>Sapientia christiana</i>
25 stycznia 1983	Kodeks Prawa Kanonicznego	Codex Iuris Canonici
28 czerwca 1988	Konstytucja Apostolska <i>Pastor Bonus</i>	Constitutio Apostolica <i>Pastor Bonus</i>
15 sierpnia 1990	Konstytucja Apostolska <i>Ex corde Ecclesiae</i>	Constitutio Apostolica <i>Ex corde Ecclesiae</i>
12 lipca 2005	Pismo Okólne III (nr 392/2005/3)	Lettera Circolare III (N. 392/2005/3)

GLOSARIUSZ

Kody krajów

AD	Andora	BA	Bośnia i Hercegowina
AL	Albania	BE de	Belgia – Wspólnota Niemieckojęzyczna
AM	Armenia	BE fr	Belgia – Wspólnota Francuska
AT	Austria	BE nl	Belgia – Wspólnota Flamandzka
AZ	Azerbejdżan	BG	Bułgaria

CH	Szwajcaria	ME	Czarnogóra
CY	Cypr	MK	Była Jugosłowiańska Republika Macedonii
CZ	Republika Czeska		
DE	Niemcy	MT	Malta
DK	Dania	NL	Holandia
EE	Estonia	NO	Norwegia
EL	Grecja	PL	Polska
ES	Hiszpania	PT	Portugalia
FI	Finlandia	RO	Rumunia
FR	Francja	RS	Serbia
GE	Gruzja	RU	Rosja
HR	Chorwacja	SE	Szwecja
HU	Węgry	SI	Słowenia
IE	Irlandia	SK	Słowacja
IS	Islandia	TR	Turcja
IT	Włochy	UA	Ukraina
LI	Lichtenstein	UK-ENG	Zjednoczone Królestwo – Anglia
LT	Litwa	UK-NIR	Zjednoczone Królestwo – Irlandia Północna
LU	Luksemburg	UK-SCT	Zjednoczone Królestwo – Szkocja
LV	Łotwa	UK-WLS	Zjednoczone Królestwo – Walia
MD	Mołdowa	VA	Stolica Apostolska

Definicje

Cykle/stopnie studiów

Trzy kolejne poziomy wskazane w Procesie Bolońskim (pierwszy cykl/studia pierwszego stopnia, drugi cykl/studia drugiego stopnia i trzeci cykl/studia trzeciego stopnia), na których przyznaje się trzy najważniejsze rodzaje kwalifikacji (tytuł licencjacki/inżynierski (ang. *bachelor*), tytuł magisterski (ang. *master*) i stopień doktorski/doktorat (ang. *doctorate*)).

Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS)

System ukierunkowany na studenta i oparty na nakładzie pracy, jakiego wymaga osiągnięcie celów programu – celów coraz częściej określanych pod kątem efektów kształcenia i kompetencji, jakie należy uzyskać. ECTS wprowadzono pierwotnie jako system transferu punktów, aby ułatwić uznawanie okresów studiów za granicą. Od niedawna staje się on systemem akumulacji punktów, który ma być stosowany w ramach wszystkich programów na poziomie uczelnianym, regionalnym, krajowym i europejskim. Kluczowe elementy ECTS przedstawiono poniżej.

- Przyjęto zasadę, że nakład pracy studenta studiów w pełnym wymiarze (stacjonarnych) w ciągu roku akademickiego odpowiada 60 punktom. Nakład pracy studenta studiów stacjonarnych w Europie rozkłada się zwykle na 36-40 tygodni w ciągu roku, a zatem w tym przypadku jeden punkt odpowiada 24-30 godzinom pracy. Nakład pracy odnosi się do nominalnego czasu, w ciągu którego przeciętny student powinien osiągnąć wymagane efekty kształcenia.
- System jest powiązany z efektami kształcenia, które oznaczają zbiór kompetencji określających, co student będzie wiedział, rozumiał lub potrafił zrobić po zakończeniu procesu kształcenia, niezależnie od czasu trwania tego procesu. W ECTS punkty można uzyskać wyłącznie po wykonaniu wymaganej pracy i odpowiedniej ocenie osiągniętych efektów kształcenia.

- Punkty ECTS przyporządkowuje się na podstawie oficjalnego czasu trwania danego cyklu studiów. Łączny nakład pracy, jakiego wymaga ukończenie studiów pierwszego stopnia, trwających oficjalnie 3 lub 4 lata, odpowiada 180 lub 240 punktom.
- Nakład pracy studenta w ECTS obejmuje czas przeznaczony na wykłady i seminaria, samodzielną naukę oraz przygotowanie się do egzaminów i zdawanie egzaminów itp.
- Punkty są przyporządkowywane wszystkim dydaktycznym komponentom programu studiów (np. modułom, zajęciom z poszczególnych przedmiotów, praktykom, pracy dyplomowej itp.) i odzwierciedlają ilość pracy, jakiej wymaga każdy komponent w odniesieniu do łącznego nakładu pracy niezbędnego do ukończenia pełnego roku studiów w ramach danego programu.

Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (ENQA)

ENQA (*European Association for Quality Assurance in Higher Education*) to europejska sieć utworzona w 1998 r. w celu upowszechniania informacji, doświadczeń, dobrych praktyk i nowych rozwiązań w dziedzinie oceny i zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym wśród zainteresowanych instytucji, m.in. władz publicznych, uczelni i agencji ds. zapewniania jakości. Bardziej szczegółowe informacje pod adresem: < <http://www.enqa.net> >

Grupa Wdrożeniowa Procesu Bolońskiego (BFUG)

W skład Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego (*BFUG – Bologna Follow-up Group*) wchodzi przedstawiciele ministerstw ze wszystkich 45 krajów-sygnatariuszy Deklaracji Bolońskiej oraz innych europejskich organizacji, m.in. Komisji Europejskiej, Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego (*European University Association, EUA*), Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (*European Association of Quality Assurance in Higher Education, ENQA*), Krajowych Związków Studentów Europy (*National Union of Students in Europe, ESIB*), Europejskiego

Stowarzyszenia Instytucji Szkolnictwa Wyższego (*European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE*), Europejskiego Centrum ds. Szkolnictwa Wyższego UNESCO, UNESCO-CEPES (*Unesco European Centre for Higher Education, Unesco-CEPES*), Business Europe (wcześniej *UNICE – Europejski Związek Konfederacji Przemysłu i Pracodawców*), Paneuropejskiej Struktury ds. Edukacji Międzynarodowej (*Education International*) i Rady Europy. Spotkania Grupy odbywają się co najmniej dwa razy w roku, przewodniczy im przedstawiciel kraju sprawującego Prezydencję w UE, a funkcję wiceprzewodniczącego pełni przedstawiciel kraju, który będzie gospodarzem kolejnej (organizowanej co dwa lata) konferencji ministrów edukacji. Zadaniem Grupy jest monitorowanie realizacji zaleceń z konferencji ministrów oraz całościowej realizacji działań we wszystkich obszarach ujętych w komunikatach ministrów. Grupa przygotowuje również program pracy, który obejmuje szereg konferencji i innych działań związanych z Procesem Bolońskim. Przygotowywaniem planów działań dla Grupy i monitorowaniem postępów pomiędzy spotkaniami Grupy zajmuje się Rada, w której przewodniczącym jest również przedstawiciel kraju sprawującego Prezydencję w UE, a wiceprzewodniczącym przedstawiciel kraju będącego gospodarzem następnej konferencji. Całość działań wdrożeniowych wspiera także Sekretariat, który tworzy kraj będący gospodarzem kolejnej konferencji ministrów.

Kompatybilne systemy punktowe

Krajowy system punktowy jest kompatybilny z ECTS, jeżeli opiera się na nakładzie pracy studenta i/lub efektach kształcenia i może służyć zarówno do transferu, jak i akumulacji punktów. Punkty przyznaje się dopiero po ukończeniu kształcenia i ocenie jego wyników. Systemy punktowe, które nie opierają się na nakładzie pracy studenta (a na przykład na wymiarze zajęć dydaktycznych), nie są kompatybilne z ECTS.

Końcowe kwalifikacje

Kwalifikacje uzyskiwane po ukończeniu pełnego cyklu kształcenia (po zdaniu lub bez zdawania końcowego egzaminu), które umożliwiają dostęp do rynku pracy.

Krajowa struktura kwalifikacji (szkolnictwo wyższe)

Jednolity opis, na poziomie krajowym lub określonym poziomie systemu edukacji, który przedstawia w sposób zrozumiały i wyjaśnia relacje pomiędzy kwalifikacjami uzyskiwanymi w szkolnictwie wyższym. Krajowe struktury kwalifikacji są zrozumiałe w skali międzynarodowej, przedstawiają w sposób jasny wszystkie kwalifikacje i inne osiągnięcia w nauce w szkolnictwie wyższym oraz określają w sposób spójny ich wzajemne powiązania.

Krajowe Centrum Europass

W 27 państwach członkowskich UE, trzech krajach EOG i Turcji Krajowe Centrum Europass koordynuje wszystkie działania związane z dokumentami Europass, w tym m.in. suplementem do dyplomu. Z fachowej pomocy na ogólnej stronie internetowej Europass mogą korzystać uczelnie, które mają pytania dotyczące suplementu do dyplomu. Krajowe Centra Europass są częściowo finansowane przez UE (wspólne finansowanie poprzez dotacje na działalność, pokrywające do 50% uprawnionych kosztów).

Bardziej szczegółowe informacje pod adresem:

< <http://europass.cedefop.europa.eu/europass/preview.action> >

Krajowe Ośrodki ds. Uznawalności Akademickiej i Informacji (NARIC)

Utworzona w 1984 r. przez Komisję Europejską sieć, której celem jest poprawa sytuacji w zakresie uznawania dyplomów i okresów studiów do celów akademickich w państwach członkowskich UE i krajach EOG. Wszystkie kraje należące do sieci NARIC wyznaczyły krajowe ośrodki, które mają

wspomagać działania na rzecz mobilności studentów, nauczycieli i naukowców poprzez udzielanie wskazówek i informacji dotyczących uznawania do celów akademickich zagranicznych dyplomów i okresów studiów odbytych w innych krajach. Komisja wspiera działalność sieci NARIC w ramach programu Socrates.

Bardziej szczegółowe informacje pod adresem: < <http://www.enic-naric.net> >

Krajowy zespół Promotorów Bolońskich

Krajowe zespoły Promotorów Bolońskich istnieją we wszystkich 45 krajach-sygnatariuszach Deklaracji Bolońskiej. Ich pracę wspierają Krajowe Agencje Programu Socrates-Erasmus, w ścisłej współpracy z władzami publicznymi, krajowym delegatem z Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego i sektorem szkolnictwa wyższego w danym kraju. Zespoły te są finansowane poprzez programy Socrates i Tempus. Andora, Stolica Apostolska i Szwajcaria uczestniczą na zasadzie samofinansowania.

Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Wykształcenia (ISCED 1997)

Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Wykształcenia (ISCED) zawiera szereg kryteriów do opracowywania międzynarodowych statystyk dotyczących edukacji. Bardziej szczegółowe informacje pod adresem: http://www.uis.unesco.org/ev_en.php?ID=5069_201&ID2=DO_TOPIC

Poziomy ISCED 97 uwzględnione w niniejszej publikacji:

- **ISCED 5: Szkolnictwo wyższe (pierwszy etap)**

Rozpoczęcie kształcenia na tym poziomie wymaga na ogół ukończenia kształcenia na poziomie ISCED 3 lub 4. Poziom ISCED 5 obejmuje studia o profilu akademickim, które mają głównie charakter teoretyczny (ISCED 5A), oraz studia o profilu zawodowym, które trwają zwykle krócej niż studia akademickie i przygotowują do wejścia na rynek pracy (ISCED 5B).

Jedynie studia na poziomie ISCED 5A umożliwiają dostęp do studiów doktoranckich na poziomie ISCED 6.

- **ISCED 6: Szkolnictwo wyższe (drugi etap)**

Poziom ten jest zarezerwowany dla studiów, które prowadzą bezpośrednio do kwalifikacji naukowych na zaawansowanym poziomie (np. doktoratu).

Ocena środowiskowa (peer review)

Procedura oceny przeprowadzanej przez ekspertów zewnętrznych reprezentujących dane środowisko/daną dziedzinę.

Promotorzy Bolońscy

Promotorami są specjaliści zajmujący się szkolnictwem wyższym, którzy na zasadzie pomocy koleżeńskiej udzielają wskazówek dotyczących realizacji reform bolońskich. Wśród promotorów są prorektorzy, dziekani, nauczyciele akademicy zajmujący wyższe stanowiska i kierownicy studiów, jak również pracownicy biur współpracy z zagranicą, eksperci ds. szkolnictwa wyższego i przedstawiciele studentów. Część z nich pełni również funkcję specjalnych doradców ds. ECTS/suplementu do dyplomu, których zadaniem jest wspieranie realizacji reform bolońskich.

Struktura Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego

„Kompleksowa” struktura dla całego Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, która przedstawia w sposób zrozumiały i wyjaśnia relacje pomiędzy krajowymi strukturami kwalifikacji w szkolnictwie wyższym, opracowywanymi obecnie w ramach Procesu Bolońskiego, oraz uwzględnionymi w nich kwalifikacjami.

Suplement do dyplomu

Dokument załączany do dyplomu ukończenia studiów, który ma zwiększyć przejrzystość w skali międzynarodowej oraz ułatwić uznawanie kwalifikacji (dyplomów, tytułów i stopni, świadectw itp.) do celów akademickich i zawodowych. Opracowany przez Komisję Europejską, Radę Europy i UNESCO/CEPES suplement do dyplomu składa się z ośmiu części ⁽¹⁾, przedstawiających w powszechnie używanym języku europejskim charakter, poziom, kontekst, treści i status studiów, które student odbywał i ukończył. Suplement zawiera dodatkowe informacje o systemie szkolnictwa wyższego w danym kraju, co pozwala umieścić dane kwalifikacje w ich własnym kontekście edukacyjnym.

Uczelnie

Uczelnia publiczna: uczelnia bezpośrednio lub pośrednio zarządzana przez organ publicznych władz edukacyjnych.

Dotowana przez państwo uczelnia prywatna: uczelnia mająca status uczelni prywatnej (która jest zarządzana bezpośrednio lub pośrednio przez organizację pozarządową (kościół, związek zawodowy, podmiot gospodarczy lub inny podmiot), bądź której zarząd składa się w większości z członków niewybieranych przez organ publiczny)), a równocześnie dotowana przez państwo (otrzymująca ponad 50% swych środków od władz publicznych).

Uznawana przez państwo uczelnia prywatna: uczelnia, która jest bezpośrednio lub pośrednio zarządzana przez organizację pozarządową (kościół, związek zawodowy, podmiot gospodarczy lub inny podmiot) i –

⁽¹⁾ W częściach tych znajdują się informacje dotyczące posiadacza kwalifikacji, samych kwalifikacji, ich poziomu, uprawnień, jakie nadają, treści studiów i uzyskanych wyników oraz dodatkowe informacje, opis systemu szkolnictwa wyższego w danym kraju i poświadczenie suplementu.

zgodnie z definicją w ankiecie UOE – która otrzymuje mniej niż 50% swych środków od władz publicznych.

Wspólny tytuł/stopień

Zgodnie z terminologią zalecenia Komitetu Konwencji Lizbońskiej w sprawie uznawania wspólnych tytułów/stopni z 9 czerwca 2004 r. wspólny tytuł/stopień ma być przyznawany wspólnie przez co najmniej dwie lub większą liczbę uczelni, lub wspólnie przez dwie lub większą liczbę uczelni i innych instytucji przyznających kwalifikacje, na podstawie programu studiów opracowanego i/lub realizowanego wspólnie przez te uczelnie (ewentualnie we współpracy z innymi instytucjami).

Wspólny tytuł/stopień może być przyznawany jako:

- wspólny dyplom oprócz jednego lub kilku dyplomów krajowych,
- wspólny dyplom wydawany przez uczelnie/instytucje prowadzące dany program studiów bez dodatkowego dyplomu krajowego,
- jeden lub kilka dyplomów krajowych wydawanych oficjalnie jako jedyne potwierdzenie uzyskania wspólnych kwalifikacji.

W niniejszej publikacji (część E) uwzględniono ścisłą definicję wspólnych tytułów/stopni (wspólny dokument poświadczający uzyskanie tytułu/stopnia, bez dodatkowego krajowego dyplomu).

Zapewnianie jakości

Termin o bardzo szerokim znaczeniu, oznaczający dokonywaną na bieżąco i w sposób ciągły ocenę jakości systemu szkolnictwa wyższego, uczelni lub programu (ocenie, monitorowanie, gwarantowanie odpowiedniego poziomu).

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1: Nazwy niezależnych krajowych (lub regionalnych) organów ds. zapewniania jakości i członkostwo w ENQA, 2006/07

	Nazwa organu w języku ojczystym	Nazwa organu w języku polskim	ENQA
AD	Agència de Qualitat de l'Ensenyament Superior d'Andorra	Andorska Agencja ds. Jakości w Szkolnictwie Wyższym	:
AL	1. Agjencia e Akreditimit të Arsimit të Lartë	1. Agencja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego	NI
	2. Këshilli i Akreditimit	2. Rada Akredytacyjna	NI
AM	Litsenzavorman ev havatarmagman gortsakalutyun	Krajowa Agencja ds. Akredytacji i Licencjonowania	NI
AT	1. Österreichische Qualitätssicherungsagentur	1. Austriacka Agencja ds. Zapewniania Jakości	○
	2. Fachhochschulrat	2. Rada ds. Fachhochschulen	●
	3. Akkreditierungsrat	3. Rada Akredytacyjna (dla uniwersytetów prywatnych)	●
AZ	1. (brak informacji)	1. Stała Komisja ds. Akredytacji	NI
	2. (brak informacji)	2. Komisja ds. Atestacji	NI
BA	(brak organu ds. zapewniania jakości)		
BE de	(brak organu ds. zapewniania jakości)		
BE fr	Agence pour l'Évaluation de la Qualité de l'Enseignement Supérieur (organisé ou subventionné par la Communauté française)	Agencja ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym (studia organizowane lub dotowane przez Wspólnotę Francuską)	○
BE nl	1. Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie	1. Holendersko-Flamandzka Organizacja Akredytacyjna	●
	2. Vlaamse Interuniversitaire Raad	2. Flamandzka Rada Międzyuniwersytecka	●
	3. Vlaamse hogescholenraad	3. Rada Flamandzkich Uczelni Zawodowych	●
BG	Националната агенция за оценяване и акредитация	Krajowa Agencja ds. Oceny i Akredytacji	○

● Pełnoprawny członek ○ Członek-kandydat ✕ Obecnie nie ma statusu członka NI Organ nie jest niezależny : Brak danych

Dodatkowa uwaga

Azerbejdżan: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

	Nazwa organu w języku ojczystym	Nazwa organu w języku polskim	ENQA
CH	Organ für Akkreditierung und Qualitätssicherung der Schweizerischen Hochschulen (Organe d'accréditation et d'assurance qualité des hautes écoles suisses; Organo di accreditamento e di garanzia della qualità delle istituzioni universitarie svizzere)	Centrum Akredytacji i Zapewniania Jakości Uniwersytetów Szwajcarskich	●
CY	Symvoulío Ekpaideytikís Axiologísis-Pistopoiís	Rada ds. Oceny-Akredytacji Kształcenia (zapewnianie jakości wyłącznie w placówkach prywatnych)	●
CZ	Akreditační komise	Komisja Akredytacyjna	●
DE	1. Akkreditierungsrat und sechs Akkreditierungsagenturen:	1. Rada Akredytacyjna i sześć agencji akredytacyjnych:	●
	• Agentur für Qualitätssicherung durch Akkreditierung von Studiengängen	• Agencja ds. zapewniania jakości poprzez akredytację programów studiów	○
	• Akkreditierungsagentur für Studiengänge der Ingenieurwissenschaften, der Informatik, der Naturwissenschaften und der Mathematik	• Agencja akredytacyjna ds. programów studiów na kierunkach inżynierskich, informatycznych, przyrodniczych i matematycznych	○
	• Akkreditierungsagentur für Studiengänge im Bereich Heilpädagogik, Pflege, Gesundheit und Soziale Arbeit e.V.	• Agencja akredytacyjna ds. programów studiów na kierunkach: pedagogika specjalna, opieka, nauki o zdrowiu i opieka społeczna	X
	• Akkreditierungs-, Zertifizierungs- und Qualitätssicherungs-Institut	• Instytut ds. Akredytacji, Certyfikacji i Zapewniania Jakości	●
	• Akkreditierungsagentur für wirtschaftswissenschaftlich orientierte Bachelor- und Masterstudiengänge	• Fundacja ds. Akredytacji Międzynarodowych Studiów Ekonomicznych	●
	• Zentrale Evaluations- und Akkreditierungsagentur Hannover	• Centralna Agencja ds. Oceny i Akredytacji w Hanowerze	●
	2. Stiftung Evaluationsagentur Baden-Württemberg	2. Fundacja ds. Oceny w Badenii-Wirtembergii	●
3. Hochschulrektorenkonferenz - Projekt Qualitätssicherung	3. Konferencja Rektorów Niemieckich – Projekt nt. zapewniania jakości	●	
DK	Danmarks Evalueringsinstitut	Duński Instytut ds. Oceny	●
EE	Kõrghariduse Hindamise Nõukogu	Rada ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym	●

● Pełnoprawny członek ○ Członek-kandydat X Obecnie nie ma statusu członka NI Organ nie jest niezależny : Brak danych

	Nazwa organu w języku ojczystym	Nazwa organu w języku polskim	ENQA
EL	Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας	Grecka Agencja ds. Zapewniania Jakości	X
ES	Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (<i>and the eleven regional quality assurance agencies which are organised in the Red Española de Agencias de Calidad Universitaria</i>)	Krajowa Agencja ds. Zapewniania Jakości i Akredytacji (i jedenaście regionalnych agencji ds. zapewniania jakości, które tworzą Hiszpańską Sieć Agencji ds. Zapewniania Jakości w Uniwersytetach)	●
FI	Korkeakoulujen arviointineuvosto, Rådet för utvärdering av högskolorna	Fińska Rada ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym	●
FR	1. Comité national d'évaluation des établissements publics à caractère scientifique, culturel et professionnel	1. Krajowa Komisja ds. Oceny Publicznych Placówek Badawczych, Kulturalnych i Zawodowych	●
	2. Commission des Titres d'Ingénieur	2. Komisja ds. Kwalifikacji Inżynierskich	●
	3. Agence d'Evaluation de la Recherche et de l'Enseignement Supérieur	3. Agencja ds. Oceny Badań i Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym	○
GE	Ganatilebis akreditaciis erovnuli centri	Krajowe Centrum Akredytacji Kształcenia	X
HR	1. Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje	1. Krajowa Rada ds. Szkolnictwa Wyższego	X
	2. Agencija za znanost i visoko obrazovanje	2. Agencja ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego	X
HU	Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság	Węgierska Komisja Akredytacyjna	●
IE	1. Higher Education Authority	1. Urząd ds. Szkolnictwa Wyższego	●
	2. National Qualifications Authority of Ireland	2. Krajowy Urząd ds. Kwalifikacji w Irlandii	○
	3. Higher Education and Training Awards Council	3. Rada ds. Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym	●
	4. Irish Universities Quality Board	4. Komisja Uniwersytetów Irlandzkich ds. Jakości	○
	5. Dublin Institute of Technology	5. Dubliński Instytut Techniki	X
IS	Mats- og greiningarsvið	Biuro Ocen i Analiz	NI

● Pełnoprawny członek ○ Członek-kandydat X Obecnie nie ma statusu członka NI Organ nie jest niezależny : Brak danych

	Nazwa organu w języku ojczystym	Nazwa organu w języku polskim	ENQA
IT	Comitato nazionale per la valutazione del sistema universitario	Krajowa Komisja ds. Oceny Systemu Uniwersyteckiego	●
LI	(brak organu ds. zapewniania jakości)		
LT	Studijų kokybės vertinimo centras	Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym	X
LU	(brak organu ds. zapewniania jakości)		
LV	Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centrs	Centrum Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym	●
MD	(brak informacji)	Ministerstwo Edukacji i Spraw Młodzieży	NI
ME	Savjet za visoko obrazovanje	Rada ds. Szkolnictwa Wyższego	NI
MK	1. Odbor za Akreditacija vo Visokoto obrazovanie	1. Komisja Akredytacyjna Szkolnictwa Wyższego	X
	2. Evaluaciona Agencija	2. Agencja ds. Oceny	X
MT	(brak organu ds. zapewniania jakości)		
NL	1. Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie	1. Holendersko-Flamandzka Organizacja Akredytacyjna	●
	2. Quality Assurance Netherlands Universities	2. Organizacja ds. Zapewniania Jakości w Uniwersytetach Holenderskich	●
	3. Netherlands Quality Agency	3. Holenderska Agencja ds. Jakości	●
	4. Inspectie van het Onderwijs	4. Inspektorat ds. Edukacji (wydział szkolnictwa wyższego)	●
NO	Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen	Krajowa Agencja ds. Zapewniania Jakości Kształcenia	●
PL	Państwowa Komisja Akredytacyjna	Państwowa Komisja Akredytacyjna	X
PT	Conselho Nacional de Avaliação do Ensino Superior	Krajowa Rada ds. Oceny w Szkolnictwie Wyższym	●
RO	Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior	Rumuńska Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym	X
RS	Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta	Komisja ds. Akredytacji i Oceny Jakości	X
RU	1. (brak informacji)	1. Krajowa Agencja Akredytacyjna Federacji Rosyjskiej	NI ○
	2. (brak informacji)	2. Komisja Akredytacyjna	NI

● Pełnoprawny członek ○ Członek-kandydat X Obecnie nie ma statusu członka NI Organ nie jest niezależny : Brak danych

	Nazwa organu w języku ojczystym	Nazwa organu w języku polskim	ENQA
SE	Högskoleverket	Krajowa Agencja ds. Szkolnictwa Wyższego	●
SI	1. Svet za visoko šolstvo Republike Slovenije	1. Rada ds. Szkolnictwa Wyższego Republiki Słowenii	ℵ
	2. Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva	2. Krajowa Komisja ds. Oceny Jakości w Szkolnictwie Wyższym	ℵ
SK	Akreditačná komisia	Komisja Akredytacyjna	●
TR	Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu	Krajowa Komisja ds. Oceny Akademickiej i Podnoszenia Jakości w Szkolnictwie Wyższym	ℵ
UA	Управління ліцензування, акредитації та нострифікації Міністерства освіти і науки України	Państwowa Komisja Akredytacyjna, Wydział Licencjonowania, Akredytacji i Nostryfikacji Ukraińskiego Ministerstwa Edukacji i Nauki	NI
UK-ENG/ WLS/NIR	Quality Assurance Agency for Higher Education	Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym	●
UK-SCT	Quality Assurance Agency for Higher Education Scotland Committee (QAA Scotland)	Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym – Komisja dla Szkocji (Agencja ds. Zapewniania Jakości w Szkocji)	●
VA	Congregatio de Institutione Catholica	Kongregacja Edukacji Katolickiej	NI

● Pełnoprawny członek ○ Członek-kandydat ℵ Obecnie nie ma statusu członka NI Organ nie jest niezależny : Brak danych

Źródło: Eurydice.

Dodatkowa uwaga

Ukraina: Dane pochodzą z krajowego raportu przedłożonego Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego jako wkład do Raportu nt. oceny postępu prac z 2007 r.

Objaśnienia

Niezależność organu ds. zapewniania jakości oznacza, że dany organ samodzielnie odpowiada za swe działania i metody. Inne instytucje, organizacje lub osoby (np. rząd, uczelnie czy inne zainteresowane instytucje, organizacje lub osoby) nie mogą mieć wpływu na raporty i wnioski tego organu. Niezależny status tego organu powinien być zagwarantowany w oficjalnych dokumentach (np. aktach prawnych lub dokumentach wykonawczych).

Załącznik 2: Statystyki krajowe

Liczba i procent uczelni, kierunków studiów/programów oraz studentów, których dotyczy trzystopniowa struktura studiów, ECTS i suplement do dyplomu.

W niniejszej części przedstawiono liczbę uczelni, programów/ kierunków studiów oraz studentów, których dotyczą trzy aspekty Procesu Bolońskiego: trzystopniowa struktura studiów, ECTS i suplement do dyplomu. Pod każdą tabelą podano w nawiasie rok, do którego odnoszą się dane.

W części tej uwzględniono jedynie te kraje, które były w stanie podać odpowiednie informacje. Jeżeli dane są dostępne, przedstawiono je także jako **procent uczelni, programów i studentów, których dotyczą ww. aspekty**, oraz **procent łącznej liczby** uczelni, programów i studentów. Informacje te pozwalają lepiej zilustrować zakres, w jakim każdy z tych aspektów został wprowadzony.

Do uczelni, programów i studentów „objętych” Procesem Bolońskim (w tabelach określanych w skrócie jako „objęci PB”) zalicza się wszystkie uczelnie i pogramy oraz wszystkich studentów, których dotyczą reformy bolońskie zgodnie z przepisami lub oficjalnymi uregulowaniami w danym kraju, włącznie z uczelniami, które w ramach swej autonomii mogą samodzielnie podejmować decyzje na poziomie uczelnianym. Ze zbioru tego wyłączono w niektórych przypadkach kierunki medyczne oraz niektóre inne kierunki, jeśli studia na tych kierunkach mają nadal być prowadzone jako długie studia jednolite (zob.: część A). W związku z tym uznaje się, że Proces Boloński nie obejmuje niektórych kierunków/programów i uczelni, a przynajmniej, że nie są one objęte tym procesem zgodnie z krajowymi przepisami.

Wiersz A dotyczy „Przyjęcia modelu opartego na trzech cyklach”.

Wiersz B dotyczy „Przyjęcia ECTS”.

Wiersz C dotyczy „Przyjęcia suplementu do dyplomu”.

Niektóre kraje nie zostały uwzględnione w niniejszej części z następujących powodów:

- Brak danych:
Azerbejdżan, Stolica Apostolska, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Mołdowa i Ukraina
- Żaden z wspomnianych wyżej aspektów Procesu Bolońskiego nie został wprowadzony do roku 2006/07:
Hiszpania
- Wspomniane wyżej aspekty Procesu Bolońskiego zostały wprowadzone we wszystkich uczelniach i programach oraz w odniesieniu do wszystkich studentów:
Islandia, Norwegia, Turcja i Zjednoczone Królestwo (Szkocja)

AD	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uniwersytet Andorski: projekt pilotażowy w ramach jednego programu		(:)
B			
C	Uniwersytet Andorski		Wszyscy studenci (32).

Źródło: Ministerstwo Budownictwa Mieszkaniowego, Szkolnictwa Wyższego i Nauki (2005/06)

AL	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	9 uczelni i 6 programów na poziomie ISCED 5A (100 % objętych PB i 82 % ogółu).	87 programów na poziomie ISCED 5A (100 % objętych PB i 92 % ogółu) oraz obydwa istniejące programy na poziomie ISCED 5B.	35 652 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich na poziomie ISCED 5A (100 % objętych PB i 52 % ogółu) oraz wszyscy studenci (150) na poziomie ISCED 5B.
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	8 uczelni i 6 programów na poziomie ISCED 5A (wszystkie objęte PB i 53 % ogółu).	34 programy na poziomie ISCED 5A (77 % objętych PB i 49 % ogółu) oraz jedyny istniejący kierunek na poziomie ISCED 5B.	1 361 studentów studiów licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A (wszyscy objęci PB i 27 % ogółu) oraz wszyscy studenci (32) na poziomie ISCED 5B.

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki (2005/06, z wyjątkiem kolumn dotyczących uczelni i studentów: 2006/07).

AM	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie 22 uczelnie i 12 instytutów badawczych Armeńskiej Akademii Nauk, które kształcą na poziomach ISCED 5A i 6, oraz wszystkie 19 instytutów prowadzących jedynie studia na poziomie ISCED 6.	Wszystkie 382 programy na poziomie ISCED 5A.	45 095 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 700 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (85 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	26 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (74 % objętych PB i ogółu).	86 programów na poziomie ISCED 5A (71 % objętych PB i ogółu).	(:)
B	Uczelnie publiczne		
	7 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (31 % objętych PB i ogółu).	65 programów (17 % ogółu).	
C	Nie podjęto oficjalnej decyzji w sprawie suplementu do dyplomu.		

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki, organ akredytacyjny i uczelnie (2006/07).

AT	Uczelnie	Kierunki studiów/ Programy	Studenci
A	Uniwersytety publiczne		
	17 uczelni (89 % objętych PB i 81 % ogółu).	441 programów studiów (71 % objętych PB i 68 % ogółu) na poziomie ISCED 5A.	50 030 studentów na poziomie ISCED 5A; 4 837 studentów na poziomie magisterskim (21 % objętych PB i 19 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	15 <i>Fachhochschulen</i> (83 % objętych PB i ogółu) i 6 prywatnych uniwersytetów (75 % ogółu) na poziomie ISCED 5A. Jeden prywatny uniwersytet prowadzący studia na poziomach ISCED 5A i 6 (33 % objętych PB i ogółu).	78 programów w <i>Fachhochschulen</i> (52 % objętych PB i ogółu) oraz 93 programy w prywatnych uniwersytetach (96 % objętych PB i ogółu) na poziomie ISCED 5A.	<i>Fachhochschulen</i> : 10 876 studentów na poziomie ISCED 5A (46 % objętych PB i ogółu), w tym 7 883 na poziomie magisterskim. 2 615 studentów studiów na poziomie ISCED 5A w prywatnych uniwersytetach (84 % objętych PB i ogółu), w tym 1 569 na poziomie licencjackim/inżynierskim i 1 046 na poziomie magisterskim.

AT	Uczelnie	Kierunki studiów/ Programy	Studenci
B	Uniwersytety publiczne		
	Wszystkie (21) na poziomach ISCED 5A i 6.	441 programów studiów (68 % objętych PB i ogółu).	
	Fachhochschulen		
	Wszystkie (18) na poziomie ISCED 5A.	78 programów studiów (52 % objętych PB i ogółu).	
C	Uniwersytety publiczne		
	Wszystkie (21).		(:)
	Fachhochschulen		
	Wszystkie (18) na poziomie ISCED 5A.		(:)

Źródło: Austriackie Federalne Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury (dane dotyczące uniwersytetów); *Fachhochschulrat* (dane dotyczące *Fachhochschulen*) (2005/06).

Uwaga:

Informacje o studentach odbywających studia w strukturze trzystopniowej dotyczą programów, a nie studentów; austriaccy studenci studiują często na więcej niż jednym kierunku.

BA	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A +B	Uczelnie publiczne		
	30 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (79 % objętych PB i 67 % ogółu), 6 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5B (67 % objętych PB i 55 % ogółu) oraz 15 prowadzących studia zarówno na poziomie ISCED 5A, jak i 5B (65 % objętych PB i 60 % ogółu).	317 programów na poziomach ISCED 5A i 5B (38 % objętych PB i ogółu).	24 356 studentów na poziomie licencjackim/ inżynierskim i magisterskim (33 % objętych PB i 31 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
C	1 uczelnia prowadząca wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (50 % objętych PB i 33 % ogółu), wszystkie 9 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5B i wszystkie 3 uczelnie prowadzące studia zarówno na poziomie ISCED 5A, jak i 5B.	35 programów na poziomach ISCED 5A i 5B (95 % objętych PB i 92 % ogółu).	2 290 studentów na poziomie licencjackim/ inżynierskim i magisterskim (94 % ogółu).
			B: Nie zbierano danych.
C	Niektóre uniwersytety i wydziały.		Niewielka liczba studentów.

Źródło: Uniwersytety Bośni i Hercegowiny i Ministerstwo Spraw Publicznych Bośni i Hercegowiny (2005/06).

Uwaga:

Nie uwzględniono: Uniwersytetu Wschodniego Sarajewa, kilku wydziałów Uniwersytetu w Banialuce i kilku uczelni prywatnych.

BE fr i BE nl			
	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie (uczelnie publiczne i dotowane przez państwo uczelnie prywatne).	Wszystkie programy studiów.	Wszyscy studenci przyjmowani od roku 2004/05.
B			
C		Wszyscy absolwenci.	

Źródło: Ministerstwo Wspólnoty Francuskiej. Dyrekcja Generalna ds. Kształcenia Ponadobowiązkowego i Badań Naukowych (BE fr) i Ustawa o szkolnictwie wyższym z 4 kwietnia 2003 (BE nl).

BE de	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	W roku 2005/06 <i>Hochschule</i> , która jest jedyną uczelnią, wprowadziła studia pierwszego stopnia (wyłącznie na poziomie ISCED 5B).	Dwa istniejące programy studiów od roku 2005/06 (studia pierwszego stopnia, wyłącznie poziom ISCED 5B).	76 studentów (44 % ogółu) w roku 2005/06 i 119 (69 %) w roku 2006/07.
B	Od roku 2005/06 w <i>Hochschule</i> .	Jeden program studiów (50 % objętych PB i ogółu).	
C	Od roku 2007/08.		Od roku 2007/08.

Źródło: Rocznik Statystyczny Niemieckojęzycznej Wspólnoty Belgii (2005/06).

SERIA FOCUS: STRUKTURY SYSTEMÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W EUROPIE – 2006/07

BG	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie (42), z wyjątkiem <i>Koleji</i> (9).	(:)	PB dotyczy wszystkich studentów (207 340), ale nadal prowadzi się studia jednolite.
B	Od roku 2004/05.	(:)	Wszyscy studenci przyjmowani na studia od roku 2004/05.
C	Wszystkie uczelnie (51).		

Źródło: Krajowy Instytut Statystyczny, *Szkoły wyższe według typów i rodzajów własności* (2004/05).

CH	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A + B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie.	Uniwersytety i federalne instytuty techniki, 455 programów (71 % objętych PB). Wszystkie programy studiów w uniwersytetach nauk stosowanych i uczelniach pedagogicznych (235). Programy te stanowią łącznie 79 % ogółu.	49 958 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim (60 % objętych PB), 7 475 na poziomie magisterskim (14 % objętych PB) i 17 234 doktorantów. Studenci studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich stanowią 42 % ogółu studiujących na poziomie ISCED 5A.

CH	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A + B	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie uczelnie.	Obydwa istniejące programy studiów.	73 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim (14 % objętych PB i ogółu) B: Nie zbierano danych.
C	Wszystkie uczelnie prowadzące studia wyłącznie na poziomie ISCED 5A (15 publicznych, 1 prywatna) oraz 8 prowadzących studia na poziomach ISCED 5A i 6 (67 % objętych PB i ogółu).		W uniwersytetach i federalnych instytutach techniki 1 740 studentów (59 % objętych PB) oraz wszyscy studenci (684) w uniwersytetach nauk stosowanych (34 % ogółu).

Źródło: Konferencja Rektorów Uniwersytetów Szwajcarskich, Konferencja Szwajcarskich Uniwersytetów Nauk Stosowanych, Federalny Urząd ds. Kształcenia Zawodowego i Techniki, Federalny Urząd Statystyczny (2005/06).

Uwaga:

W danych dotyczących wprowadzania suplementu do dyplomu nie uwzględniono uczelni pedagogicznych, ponieważ dane nie były dostępne.

CY	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie uczelnie (włącznie z Uniwersytetem Cypryjskim).	Wszystkie programy studiów (65 na Uniwersytecie Cypryjskim).	Uniwersytet Cypryjski: wszyscy studenci (3 726 na poziomie licencjackim/inżynierskim, 686 na poziomie magisterskim i 297 na poziomie doktoranckim).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie osiem.	Siedem uczelni prowadzi 48 programów na poziomie licencjackim/inżynierskim, a 3 uczelnie – 5 programów na poziomie magisterskim.	(:)
B	Uczelnie publiczne		
	Uniwersytet Cypryjski.	Wszystkie programy studiów (65).	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie 6 uczelni przyznających kwalifikacje na poziomach ISCED 5A i 5B.	(:)	
C	Wyłącznie Uniwersytet Cypryjski.		Wszyscy absolwenci (773 po studiach licencjackich/inżynierskich, 214 po studiach magisterskich i 29 po studiach doktoranckich).

Źródło: Uniwersytet Cypryjski i Departament Szkolnictwa Wyższego (2005/06).

CZ	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	23 (100 % objętych PB, 96 % ogółu).	906 programów na poziomie ISCED 5A (100 % objętych PB i 95 % ogółu).	144 538 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 23 182 na poziomie magisterskim (100 % objętych PB i 60 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie (38) na poziomie ISCED 5A.	Wszystkie (64) na poziomie ISCED 5A.	22 649 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 2 879 na poziomie magisterskim (100 % objętych PB i 98 % ogółu).
B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie (24).	(:)	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	(:)	(:)	
C	Wszystkie uczelnie.		Wszyscy absolwenci.

Źródło: Instytut Informacji o Edukacji (UIV) (2005/06).

Uwaga:

Uczelnie czeskie nie są prawnie zobowiązane do przyjęcia ECTS.

SERIA FOCUS: STRUKTURY SYSTEMÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W EUROPIE – 2006/07

DE	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	(:)	3 797 programów (2 138 na poziomie licencjackim/inżynierskim, 1 659 na poziomie magisterskim), tj. 33.9 % ogółu programów na poziomie ISCED 5A.	249 035 studentów (202 802 na studiach licencjackich/inżynierskich, 46 233 na studiach magisterskich), tj. 12,5 % ogółu studentów.

Źródło: *Hochschulkompass der Hochschulrektorenkonferenz* (Konferencja Rektorów Niemieckich) i *Studenci w uczelniach 2005/06*, Statistisches Bundesamt (2005/06).

DK	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
Uczelnie publiczne			
A + B	22 uczelnie prowadzące studia na poziomach ISCED 5A i 6 (92 % objętych PB i ogółu) i wszystkie uczelnie prowadzące wyłącznie studia licencjackie/inżynierskie na poziomie ISCED 5B (188).	(:)	(:)
		(:)	B: Nie zbierano danych.
C	Wszystkie uczelnie (24 prowadzące studia na poziomie ISCED 5A oraz 188 prowadzących studia na poziomie ISCED 5B).		Wszyscy absolwenci (10 106 po studiach licencjackich/inżynierskich i 10 935 po studiach magisterskich na poziomie ISCED 5A; 15 665 absolwentów studiów licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5B; 816 absolwentów studiów doktoranckich).

Źródło: Dane liczbowe i wskaźniki edukacyjne, Dania 2005; Ministerstwo Edukacji i UNI-C – Statystyki i Analizy, Duńskie Centrum Informatyczne ds. Edukacji i Nauki, 2006 (2003/04).

EE	Uczelnie	Kierunki studiów / programy	Studenci
A Uczelnie publiczne			
	Wszystkie.	490 programów (55 % ogółu) na poziomie ISCED 5A.	41 833 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 7 934 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A; (96 % ogółu), wszyscy doktoranci (1 925).
Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne			
	Wszystkie.	89 programów (67 % ogółu) na poziomie ISCED 5A.	12 309 studentów (87 % ogółu) na poziomie ISCED 5A; 46 doktorantów.
B	Wprowadzenie ECTS będzie obowiązkowe od roku 2009/10. Niektóre uczelnie już stosują ten system, ale brak dokładnych danych statystycznych.		
C Uczelnie publiczne			
	4 uczelnie prowadzące studia na poziomie ISCED 5A.		2 055 absolwentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 583 na poziomie magisterskim (27 % ogółu na poziomie ISCED 5A).
Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne			
	4 uczelnie prowadzące studia na poziomie ISCED 5A.		406 absolwentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 112 na poziomie magisterskim (27 % ogółu na poziomie ISCED 5A).

Źródło: Estoński Serwis Informacji o Edukacji (EHIS) (2005/06).

EL	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie prowadzące wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (22); 21 uczelni przyznających kwalifikacje na poziomach ISCED 5A i 6 (95 % objętych PB i ogółu).	702 programy na poziomie ISCED 5A (100 % objętych PB i 88 % ogółu).	388 413 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 45 872 na poziomie magisterskim (100 % objętych PB i 68 % ogółu).
B	24 uczelnie przyznające kwalifikacje na poziomie ISCED 5A (86 % objętych PB i 63 % ogółu). Cztery inne obecnie przygotowują się do wprowadzenia ECTS. Jedna uczelnia stosuje system kompatybilny z ECTS.	(:)	

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej i Spraw Religijnych (2005/06).

FI	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uniwersytety (20).	Uczelnie publiczne: wszystkie kierunki studiów z wyjątkiem medycyny i stomatologii: 100 % z 634 programów objętych PB (96 % ogółu).	Wszyscy studenci objęci PB.

FI	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
B	Wszystkie uniwersytety (20) i 29 instytutów	Wszystkie programy.	
C	politechnicznych (w tym 18 publicznych).		Wszyscy studenci.

Źródło: Ministerstwo Edukacji (2005/06).

Uwaga:

W statystykach nie uwzględniono uczelni, które nie są nadzorowane przez Ministerstwo Edukacji.

FR	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	(:)	(:)	1 668 802 (76 % ogółu).

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Szkolnictwa Wyższego i Nauki - Dyrekcja ds. Oceny, Prognoz i Efektywności oraz Dyrekcja Generalna ds. Szkolnictwa Wyższego (2005/06).

Uwaga:

Dwuletni cykl kształcenia w formie studiów CPGE i krótkie studia w IUT i lycées (STS) są „przeliczone” na punkty ECTS i uznawane w bolońskim systemie studiów trzystopniowych. W związku z tym studentów CPGE, IUT i STS zaliczono tu do studentów odbywających studia w strukturze trzystopniowej.

GE	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	10 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (59 % objętych PB i 56 % ogółu).	1 040 programów na poziomie ISCED 5A (88 % ogółu).	54 210 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 3 705 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (80 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	10 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (50 % objętych PB i 40 % ogółu).	213 programów na poziomie ISCED 5A (83 % ogółu).	4 429 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 506 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (75 % ogółu).
B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie (18).	Wszystkie (1 185).	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie (25).	Wszystkie (256).	
C	Uczelnie publiczne		
	17 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (62 % objętych PB i ogółu).		10 843 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim (51 % objętych PB).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	20 prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (80 % objętych PB i ogółu).		1 042 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim (71 % objętych PB).

Źródło: Uczelnie (2005/06).

HR	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	68 uczelni (77 % ogółu).	545 programów na poziomie ISCED 5A (95 % ogółu) oraz 140 programów na poziomie ISCED 5B (100 % ogółu).	Ok. 50 % studentów poniżej poziomu doktoranckiego w roku 2006/07.
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	15 uczelni prywatnych (100 % ogółu).	Wszystkie (27).	(:)
B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie.	Wszystkie (573 na poziomie ISCED 5A, 140 na poziomie ISCED 5B).	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie.	Wszystkie (27 na poziomie ISCED 5B).	

Źródło: Ministerstwo Nauki, Edukacji i Sportu (2005/06).

HU	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	21 uczelnie prowadzących studia na poziomach ISCED 5A i 5B (68 % objętych PB i ogółu). Wszystkie uczelnie prowadzące studia na poziomach ISCED 5A i 6 (18).	31 programów (7 % objętych PB i ogółu).	11 982 studentów studiów licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A (3 % ogółu). Zmiany w strukturze nie objęły jeszcze poziomu magisterskiego.
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie 4 uczelnie objęte PB prowadzą studia na poziomach ISCED 5A i 6 (57 % ogółu).	(:)	
B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie uczelnie.	Wszystkie uczelnie (444).	
C	Ustawa o szkolnictwie wyższym z 2005 r. zobowiązuje wszystkie uczelnie do automatycznego wydawania suplementu od marca 2006.		15 476.

Źródło: Krajowe Centrum Informacji o Szkolnictwie Wyższym, Rocznik Statystyczny Edukacji 2005/06, Ministerstwo Edukacji (2005/06).

IE	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie.	Wszystkie programy.	Wszyscy studenci.
B			
C	Prawie wszystkie.		Ok. 100 000.

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki (2005/06).

IT	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A + B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie uczelnie prowadzące studia na poziomach ISCED 5A i 6 (60), 68 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5B (68, tj. 82 % objętych PB i ogółu) oraz wszystkie programy na poziomie ISCED 6.	5 464 programy na poziomie ISCED 5A (72 % ogółu) i 772 na poziomie ISCED 5B (35 % ogółu).	1 031 890 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 83 627 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (66 % ogółu), 8 594 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 5 544 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5B (24 % ogółu) i 35 974 studentów na poziomie ISCED 6.
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie uczelnie prowadzące studia na poziomach ISCED 5A i 6 (16) i 26 prowadzących studia wyłącznie na poziomie ISCED 5B (tj. 55% objętych PB i ogółu).	Odpowiednio 449 (71 % ogółu) i 135 (29 % ogółu).	71 049 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 7 467 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (60 % ogółu), 1 577 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 783 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5B (25 % ogółu) i 1 546 studentów na poziomie ISCED 6.
			B: Nie zbierano danych.

Źródło: Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Nauki – Biuro Statystyczne (2004/05).

LI	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uniwersytet Nauk Stosowanych w Lichtensteinie (<i>Hochschule Liechtenstein</i>). Dwie prywatne uczelnie (Międzynarodowa Akademia Filozofii, Uniwersytet Nauk Humanistycznych) prowadzące wyłącznie studia doktoranckie (ISCED 6).	Wszystkie programy na poziomie ISCED 5A (3 na poziomie licencjackim/inżynierskim i 4 na poziomie magisterskim).	Wszyscy studenci (320 na poziomie licencjackim/inżynierskim i 179 na poziomie magisterskim w publicznym sektorze szkolnictwa wyższego oraz 30 doktorantów w prywatnym sektorze szkolnictwa wyższego).
B			
C			Wszyscy absolwenci (79 na poziomie licencjackim/inżynierskim, 37 na poziomie magisterskim i 3 na poziomie doktoranckim).

Źródło: Urząd ds. Edukacji Lichtensteinu, *Hochschule Liechtenstein*, Międzynarodowa Akademia Filozofii, Uniwersytet Nauk Humanistycznych, Dane statystyczne o edukacji 2005 (2005/06).

LT	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie z wyjątkiem <i>Kolegija</i> .	983 programy na poziomie ISCED 5A (99 % ogółu).	95 % ogółu studentów na poziomie ISCED 5A (101 938 na poziomie licencjackim/inżynierskim i 21 029 na poziomie magisterskim) i wszyscy doktoranci (2 498).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Wszystkie z wyjątkiem <i>Kolegija</i> .	15 programów na poziomie ISCED 5A (83 % ogółu).	89 % ogółu studentów na poziomie ISCED 5A (2 924 na poziomie licencjackim/inżynierskim i 879 na poziomie magisterskim) i wszyscy doktoranci (14).

LT	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
B	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie uczelnie prowadzące studia na poziomie ISCED 5A lub wyższym. 14 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5B (88 % ogółu).	(:)	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Dwie uczelnie prowadzące studia na poziomie ISCED 5A (29 % ogółu). Wszystkie uczelnie prowadzące wyłącznie studia na poziomie ISCED 5B, na poziomach ISCED 5A i 5B oraz na poziomach ISCED 5A i 6.	(:)	
	Wszystkie uczelnie: system kompatybilny z ECTS.	(:)	
C	Wszystkie uczelnie.		(:)

Źródło: Departament Statystyczny Rady Ministrów Republiki Litwy (Statystyki – Litwa), Ministerstwo Edukacji i Nauki (2005/06).

Uwaga:

ECTS stosuje się wyłącznie do celów transferu w europejskich programach mobilności.

LU	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uniwersytet Luksemburga.	Wszystkie programy (13 na poziomie ISCED 5A i 8 na poziomie ISCED 5B), które uruchomiono w roku 2005/06 lub później.	Studenci studiów licencjackich/inżynierskich, którzy rozpoczęli studia w roku 2005/06 lub później.
B			

Źródło: Ministerstwo Edukacji Narodowej i Kształcenia Zawodowego (2005/06).

LV	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie (20 publicznych i 14 prywatnych).	580 programów (99 % objętych PB i 81 % ogółu), w tym 111 na poziomie ISCED 6.	109 090 studentów (99 % objętych PB i 83 % ogółu), w tym 1 809 na poziomie ISCED 6.
B	Wszystkie uczelnie: system punktowy kompatybilny z ECTS (stosowanym jedynie do celów transferu).	Wszystkie programy (stosowany jedynie do celów transferu).	
C	Wszystkie uczelnie (56), w tym kolegia prowadzące wyłącznie krótkie studia na poziomie ISCED 5B (22).		Wszyscy absolwenci z roku 2005 objęci PB (26 007).

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki (2005/06).

ME	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
	Uczelnie publiczne		
A + B	Uniwersytet Czarnogóry.	Wszystkie programy na Uniwersytecie Czarnogóry (55 na poziomie ISCED 5A i 18 na poziomie ISCED 5B).	Wszyscy studenci Uniwersytetu Czarnogóry: 9 391 na studiach licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A, 3 100 na studiach licencjackich/ inżynierskich na poziomie ISCED 5B, 990 na studiach magisterskich i 120 na studiach doktoranckich.

ME	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
A + B	Wszystkie uczelnie: Uniwersytet <i>Mediterran</i> i 3 samodzielne wydziały prywatne.	Wszystkie (13 na poziomie ISCED 5A i 1 na poziomie ISCED 5B).	Wszyscy studenci: 1 450 na studiach licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5A, 70 na studiach magisterskich na poziomie ISCED 5A i 90 na studiach licencjackich/inżynierskich na poziomie ISCED 5B. B: Nie zbierano danych.
C	Suplement do dyplomu będzie wydawany od roku 2006/07.		

Źródło: Ministerstwo Edukacji i Nauki Czarnogóry (2005/06).

Uwaga:

Do studentów studiów magisterskich zaliczono studentów „studiów specjalistycznych”.

MT	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uniwersytet Maltański.	Wszystkie programy (164 na poziomie ISCED 5A, 17 na poziomie ISCED 5B i 68 na poziomie ISCED 6).	Wszyscy studenci (827 na studiach kończących się dyplomem, 5 721 na studiach licencjackich/inżynierskich i 1800 na studiach magisterskich, na poziomie ISCED 5A i ISCED 5B, oraz 148 doktorantów).
B		Wszystkie 181 programów na poziomach ISCED 5A i 5B.	
C			Pierwszy suplement wydano w grudniu 2006 r.

Źródło: Uniwersytet Maltański (2005/06).

NL	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie zawodowe prowadzące wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (licencjackie/inżynierskie i/lub magisterskie): 21 uczelni publicznych, 3 uczelnie, które nie są dotowane przez państwo, ale wydają oficjalnie uznawane dyplomy i tytuły (w prywatnym sektorze szkolnictwa wyższego istnieje wiele takich uczelni). Uniwersytety prowadzące wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (licencjackie/inżynierskie i/lub magisterskie): 13 uniwersytetów publicznych i 7 uniwersytetów, które nie są dotowane przez państwo, ale wydają oficjalnie uznawane dyplomy i tytuły.	Ok. 2500.	345 087 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 1 634 na poziomie magisterskim w uczelniach zawodowych (96 % ogółu). 137 092 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 28 741 na poziomie magisterskim w uniwersytetach (75 % ogółu).
C	(:)		Ok. 75 % absolwentów (zgodnie z oficjalnym wzorem europejskim) i 25 % na życzenie studentów (Źródło: Stowarzyszenie Uniwersytetów Holenderskich). Od 2008: wszyscy studenci (suplement zgodny z oficjalnym wzorem europejskim).

Źródło: Ministerstwo Edukacji, Kultury i Nauki (Centralna Agencja ds. Finansowania Uczelni), Stowarzyszenie Uniwersytetów Holenderskich i Informatie Beheer Groep (2005/06).

PL	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	30 uczelni.	Wszystkie kierunki w 6 uczelniach; co najmniej połowa kierunków w 31 uczelniach i co najmniej jeden kierunek w 23 uczelniach. Brak danych dla 3 % uczelni (*).	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	218 uczelni prowadzących wyłącznie studia pierwszego stopnia (licencjackie/inżynierskie).		(:)
B	Uczelnie publiczne		
	81 % (50 z 54) publicznych uczelni akademickich i 15 % (4 z 26) publicznych uczelni zawodowych (wyższych szkół zawodowych) wprowadziło ECTS na wszystkich lub co najmniej połowie kierunków studiów. 6 % (4) publicznych uczelni akademickich i 4% (1) publicznych uczelni zawodowych (wyższych szkół zawodowych) wprowadziło ECTS na mniej niż połowie kierunków studiów. 81 % (21) publicznych uczelni zawodowych (wyższych szkół zawodowych) nie wprowadziło ECTS na żadnym kierunku. Brak danych dla 13 % publicznych uczelni akademickich.		

PL	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
(B)	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	15 % (39 z 212) uczelni prywatnych wprowadziło ECTS na wszystkich lub co najmniej połowie kierunków studiów, a 5 % (12) uczelni prywatnych na mniej niż połowie kierunków. 61 % (161) uczelni prywatnych nie wprowadziło ECTS na żadnym kierunku. Brak danych dla 22 % uczelni prywatnych (*).		
C	Wszystkie uczelnie.		Wszyscy absolwenci studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich od stycznia 2005.

Źródło: Szkolnictwo wyższe – podstawowe dane 2004, Ministerstwo Edukacji, 2005 (2004/05).

(* Źródło: A. Kraśniewski, *Proces Boloński: Dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe*, Warszawa, 2006 (2003).

PT	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A + B	Uczelnie publiczne		
	14 uczelni prowadzących studia na poziomach ISCED 5A i 6 (30 % ogółu).	(:)	(:)
	Uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
C	4 uczelnie prowadzące studia na poziomach ISCED 5A i 6 (4 % ogółu).	(:)	(:) B: Nie zbierano danych.
	Wydawany obowiązkowo od roku 2006/07.		(:)

Źródło: Dyrekcja Generalna ds. Szkolnictwa Wyższego (2006/07).

RO	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	Wszystkie 48 uczelni objętych PB (87 % ogółu).	Wszystkie programy objęte PB na poziomie ISCED 5A (518, tj. 93 % ogółu).	Wyłącznie studenci przyjmowani od roku 2005/06 (143 625, tj. 100 % objętych PB, i 94 % ogółu studentów I roku od roku 2005/06).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
B	52 uczelnie przyznające wyłącznie kwalifikacje na poziomie ISCED 5A.	Wszystkie 211 programów objętych PB na poziomie ISCED 5A (98 % ogółu).	Wyłącznie studenci przyjmowani od roku 2005/06 (7 776, tj. 100 % objętych PB, i 98 % ogółu studentów I roku od roku 2005/06).
	Wszystkie uczelnie.	Wszystkie programy.	
C	Wydawany obowiązkowo od roku 2005/06.		Wydawany obowiązkowo od roku 2005/06.

Źródła: Krajowy Instytut Statystyczny – Szkolnictwo wyższe na początku roku akademickiego 2005/06. Ministerstwo Edukacji i Nauki, Departament Zarządzania Uniwersytetami (2005/06).

RU	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	425 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (76 % objętych PB i 65 % ogółu).	23 360 na poziomie ISCED 5A (49 % objętych PB i 39 % ogółu).	312 014 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 21 620 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (6 % ogółu).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	125 uczelni prowadzących wyłącznie studia na poziomie ISCED 5A (72 % objętych PB i ogółu).	2 140 na poziomie ISCED 5A.	180 013 studentów studiów licencjackich/inżynierskich i 11 350 studentów studiów magisterskich na poziomie ISCED 5A (22 % ogółu).
B	Uczelnie publiczne		
	52 uczelnie prowadzące studia na poziomie ISCED 5A (9 % objętych PB i 8 % ogółu) realizują projekt pilotażowy od 2004 r.	11 680 programów na poziomie ISCED 5A (25 % objętych PB i 19 % ogółu).	
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	15 uczelni prowadzących studia na poziomie ISCED 5A (4 % objętych PB i ogółu).	730 programów na poziomie ISCED 5A (3 % objętych PB i ogółu).	

RU	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
C	Uczelnie publiczne		
	Realizowany jest projekt pilotażowy z udziałem 21 uczelni na poziomie ISCED 5A.		91 320 studentów na poziomie ISCED 5A (11 % objętych PB i ogółu). Wszyscy studenci objęci PB (821 710) otrzymali suplement różniący się od wzoru bolońskiego.
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
	Realizowany jest projekt pilotażowy z udziałem 12 uczelni na poziomie ISCED 5A. 386 uczelni na poziomie ISCED 5A (wszystkie objęte PB oraz, odpowiednio, 85 % i 98 % ogółu) wydają suplement różniący się od wzoru bolońskiego.		18 340 studentów na poziomie ISCED 5A (16 % objętych PB i ogółu). Wszyscy studenci objęci PB (115 220) otrzymali suplement różniący się od wzoru bolońskiego.

Źródła:

Edukacja w Federacji Rosyjskiej. Roczne zestawienia statystyczne (Ministerstwo Edukacji i Nauki, Federalny Urząd ds. Statystyk Państwowych, Federalna Agencja ds. Edukacji). Wydawnictwo: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Moskwa, 2005.

Krajowy raport dla UNESCO nt. systemu edukacji w Federacji Rosyjskiej, Centrum Badań Porównawczych Polityki Edukacyjnej, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Moskwa, 2005.

Uwaga:

Studia doktoranckie nie są uznawane w przepisach za trzeci cykl studiów w szkolnictwie wyższym.

SE	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Trzystopniowa struktura studiów zostanie wprowadzona na wszystkich kierunkach studiów we wszystkich 36 uczelniach publicznych i nadzorowanych przez państwo uczelniach prywatnych w lipcu 2007 r. Obecnie taką strukturę mają tylko niektóre programy.		
B	Wyłącznie krajowy system kompatybilny z ECTS, ale ECTS stosuje się w wymianie międzynarodowej. Od lipca 2006 r. we wszystkich uczelniach będzie obowiązywał nowy system oparty na ECTS.		
C	Wszystkie 36 uczelni publicznych i wszystkie nadzorowane przez państwo uczelnie prywatne.		Wszyscy studenci.

Źródło: Dane statystyczne o Szwecji, rozporządzenia dotyczące szkolnictwa wyższego 1993:100 (2005/06).

SI	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Uczelnie publiczne		
	3 (10 % ogółu).	80 programów (22 % objętych PB i ogółu) na poziomie ISCED 5A.	6 679 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 933 na poziomie magisterskim (13 % objętych PB i ogółu studentów na poziomie ISCED 5A).
	Dotowane lub uznawane przez państwo uczelnie prywatne		
2.	7 programów na poziomie ISCED 5A (28 % objętych PB i ogółu).	239 studentów na poziomie licencjackim/inżynierskim i 175 na poziomie magisterskim (29 % objętych PB i ogółu studentów na poziomie ISCED 5A).	

Źródło: Urząd Statystyczny Republiki Słowenii; Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki (2005/06, z wyjątkiem danych dotyczących kierunków studiów: 2006/07).

SK	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie na poziomie ISCED A.	Wszystkie kierunki z wyjątkiem medycyny, teologii katolickiej i farmacji.	Wszyscy nowi studenci na poziomie ISCED 5A i wszyscy nowoprzyjęci na poziomie ISCED 6 (1 243, 12 % ogółu) w 2005 r.
B	Wszystkie uczelnie, system punktowy kompatybilny z ECTS.	Wszystkie programy.	
C	Wszystkie uczelnie.		Wszyscy studenci, którzy ukończą pierwszy etap studiów pod koniec roku 2007/08 lub później.

Źródło: Liczba doktorantów, Rocznik statystyczny edukacji (Instytut Informacji i Prognoz Edukacyjnych) (2005/06).

UK-ENG/ WLS/NIR	Uczelnie	Kierunki studiów / Programy	Studenci
A	Wszystkie uczelnie.	Wszystkie programy.	Wszyscy studenci.
B	Stosuje się systemy punktowe kompatybilne z ECTS.	(:)	
C	W trakcie wprowadzania.		(:)

Źródło: Krajowa Fundacja Badań Edukacyjnych (2005/06).

A. EUROPEJSKIE BIURO EURYDICE

Avenue Louise 240
 B-1050 Brussels
 (<http://www.eurydice.org>)

Redaktor

Arlette Delhaxhe

Autorzy

Stéphanie Oberheidt (koordynacja), Renata Kosinska,
 Marion Steinberger i Bernadette Forsthuber
 Współpraca: Jesús Alquézar Sabadie (dane statystyczne), Anna
 Glass (ekspert zewnętrzny)

Układ graficzny i rysunki

Patrice Brel

Koordynacja prac związanych z drukiem

Gisèle De Lel

Prace sekretarskie

Helga Stammherr

B. KRAJOWE BIURA EURYDICE

AUSTRIA

Eurydice-Informationsstelle
 Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur – Abt. I/6b
 Minoritenplatz 5
 1014 Wien

Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

BELGIA (Wspólnota Flamandzka)

Eurydice Vlaanderen / Internationale Projecten
 Ministerie Onderwijs en Vorming
 Hendrik Consciencegebouw 5C
 Koning Albert II – laan 15
 1210 Brussel

Opracowanie materiału krajowego: Noël Vercruysse, Erwin Malfroy, Marie-Anne
 Persoons

BELGIA (Wspólnota Francuska)

Unité francophone d'Eurydice
 Ministère de la Communauté française
 Direction des Relations internationales
 Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
 1080 Bruxelles

Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe; Chantal Kaufmann, Nadia Lahlou (Dyrekcja
 Generalna ds. Kształcenia Ponadobowiązkowego i Badań Naukowych)

BELGIA (Wspólnota Niemieckojęzyczna)

Agentur Eurydice
 Agentur für Europäische Bildungsprogramme
 Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft
 Gospertstraße 1
 4700 Eupen

Opracowanie materiału krajowego: Leonhard Schiffers

BULGARIA

Eurydice Unit
 European Integration and International Organizations Division
 European Integration and International Cooperation Department
 Ministry of Education and Science
 2A, Kniaz Dondukov Bld
 1000 Sofia

Opracowanie materiału krajowego: Krassimira Todorova

CYPR

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia

Opracowanie materiału krajowego: Koula Afrodisi, Christiana Haperi;
ekspert zewnętrzny: Polykarpos Hadjipolykarpou (b. starszy specjalista ds. edukacji,
Departament Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Edukacji i Kultury); eksperci
wewnętrzni: Efstathios Michael, Despina Martidou, Erato Ioannou (Departament
Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Edukacji i Kultury)

REPUBLIKA CZESKA

Eurydice Unit
Institute for Information on Education
Senovážné nám. 26
P.O. Box č.1
110 06 Praha 1

Opracowanie materiału krajowego: Helena Pavlíková, Stanislava Brožová; Věra Štátná
(Ministerstwo Edukacji, Spraw Młodzieży i Sportu)

DANIA

Eurydice Unit
CIRIUS
Fiolstræde 44
1171 København K
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

ESTONIA

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13A
10125 Tallinn
Opracowanie materiału krajowego: Kersti Kaldma; Annika Tina, Helen Põllo
(Departament Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Edukacji i Nauki)

FINLANDIA

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00520 Helsinki
Opracowanie materiału krajowego: Alice Stjernberg

FRANCJA

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance
Mission aux relations européennes et internationales
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Opracowanie materiału krajowego: Thierry Damour (Eurydice) – współpraca: Hélène
Lagier (DREIC) i Eric Froment (DGES)

NIEMCY

Eurydice Unit
FiF Kontaktstelle Frauen in die EU-Forschung
EU-Büro des BMBF
PT-DLR
Heinrich-Konen-Straße 1
53227 Bonn
Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der Kultusministerkonferenz
Lennéstrasse 6
53113 Bonn
Opracowanie materiału krajowego: Brigitte Lohmar – współpraca: Cornelia Hensel
(Sekretariat der KMK)

GRECJA

Eurydice Unit
Ministry of National Education and Religious Affairs
Direction CEE – Section C
Mitropoleos 15
10185 Athens
Opracowanie materiału krajowego: Evi Zigra, Katerina Flotsiou, Kallia Lianaki, Lina
Pantazi

WĘGRY

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Culture
 Szalay u. 10-14
 1055 Budapest
 Opracowanie materiału krajowego: Erika Cser (ekspert); Dóra Demeter

ISLANDIA

Eurydice Unit
 Ministry of Education, Science and Culture
 Office of Evaluation and Analysis
 Sölvhólgötu 4
 150 Reykjavík
 Opracowanie materiału krajowego: Rósa Gunnarsdóttir – współpraca: Margrét Harðardóttir

IRLANDIA

Eurydice Unit
 Department of Education and Science
 International Section
 Marlborough Street
 Dublin 1
 Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

WŁOCHY

Unità di Eurydice
 Ministero dell'Università e della Ricerca
 c/o INDIRE
 Via Buonarroti 10
 50122 Firenze
 Opracowanie materiału krajowego: Simona Baggiani; ekspert: Germana Verri (Ministero dell'Università e della Ricerca – MiUR)

ŁOTWA

Eurydice Unit
 Socrates National Agency – Academic Programmes Agency
 Blaumaņa iela 28
 1011 Rīga
 Opracowanie materiału krajowego: Zane Birzniece

LICHTENSTEIN

Informationsstelle Eurydice
 Schulamt
 Austrasse 79
 9490 Vaduz
 Opracowanie materiału krajowego: Marion Steffens, Helmut Konrad

LITWA

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Science
 A. Volano g. 2/7
 01516 Vilnius
 Opracowanie materiału krajowego: Jūratė Deviženė (starszy specjalista, Wydział Studiów Uniwersyteckich, Departament Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Edukacji i Nauki)

LUKSEMBURG

Unité d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation professionnelle (MENFP)
 29, Rue Aldringen
 2926 Luxembourg
 Opracowanie materiału krajowego: David Vallado, Jean-Claude Fandel

MALTA

Eurydice Unit
 Department of Planning and Development
 Education Division
 Floriana CMR 02
 Opracowanie materiału krajowego: Raymond Camilleri (koordynacja prac); ekspert: Veronica Grech (Z-ca Dyr. Adm., Uniwersytet Maltański)

HOLANDIA

Eurydice Nederland
 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 Directie Internationaal Beleid
 IPC 2300 / Kamer 10.086
 Postbus 16375
 2500 BJ Den Haag
 Opracowanie materiału krajowego: Marlies Leegwater, Bert Broerse, Raymond van der Ree, Chiara Wooning

NORWEGIA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Department for Policy Analysis, Lifelong Learning and International Affairs
Akersgaten 44
0032 Oslo
Opracowanie materiału krajowego: zbiorowe

POLSKA

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Socrates Agency
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Opracowanie materiału krajowego: Ewa Kolanowska

PORTUGALIA

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Informação e Avaliação do Sistema Educativo (GIASE)
Av. 24 de Julho 134-2º
1399-029 Lisboa
Opracowanie materiału krajowego: Isabel Almeida; ekspert: Manuela Paiva
(Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego)

RUMUNIA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest
Opracowanie materiału krajowego: Alexandru Modrescu

SŁOWACJA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Socrates National Agency
Staré grunty 52
842 44 Bratislava

Opracowanie materiału krajowego: Marta Ivanova; Daniela Drobna (ekspert zewnętrzny)

SŁOWENIA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Sport
Office for Development of Education (ODE)
Kotnikova 38
1000 Ljubljana
Opracowanie materiału krajowego: Tatjana Plevnik (Eurydice); Bozena Kenig, Darinka Vrecko (Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Sportu, Wydział Szkolnictwa Wyższego)

HISZPANIA

Unidad Española de Eurydice
CIDE – Centro de Investigación y Documentación Educativa (MECD)
c/General Oraá 55
28006 Madrid
Opracowanie materiału krajowego: Marisol González Iglesias (Uniwersytecka Rada Koordynacyjna), Javier M. Valle López (Universidad Autónoma de Madrid), Flora Gil Traver (Eurydice)

SZWECJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Drottninggatan 16
10333 Stockholm
Opracowanie materiału krajowego: Kerstin Lundmann

TURCJA

Eurydice Unit
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Birimi Merkez Bina Giriş
Kat B-Blok NO 1 Kizilay
06100 Ankara
Opracowanie materiału krajowego: Aybar Ertepinar (Wiceprzewodniczący Rady ds. Szkolnictwa Wyższego (YÖK), przedstawiciel Turcji w Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego)

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Opracowanie materiału krajowego: Sigrid Boyd

Eurydice Unit Scotland
International Team
New Educational Developments Divisions
The Scottish Executive Education Department (SEED)
Area 2B South / Mailpoint 28
Victoria Quay
Edinburgh EH6 6QQ
Opracowanie materiału krajowego: Jeff Maguire

C. POZOSTAŁE KRAJE

ALBANIA

Ministry of Education and Science
Rruga e Durrësit Nr 23
Tiranë
Opracowanie materiału krajowego: Anila Theodhori

ANDORA

Cap d'Àrea de Reconeixement de Titulacions
Ministeri d'Habitatge, Ensenyament Superior i Recerca
C/ Prada Casadet s/n, Baixos
500 Andorra la Vella
Opracowanie materiału krajowego: Enric Garcia

ARMENIA

The Ministry of Education and Science of Armenia
Main Avenue, Government House 3
0010 Yerevan
Opracowanie materiału krajowego: Ara Avetisyan (Wiceminister Edukacji i Nauki Armenii),
Gayane Harutyunyan (Dyrektor Wykonawczy, członek Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego),
Ruben Gasparyan, (Dyrektor Departamentu, MEiN), Sasun Melikyan (MEiN),
Ruben Aghgashyan (Prorektor, Państwowy Uniwersytet Techniczny w Erewaniu)

BOŚNIA I HERCEGOWINA

Ministry of Civil Affairs of Bosnia and Herzegovina
Education Sector
Vilsonovo setaliste 10
71000 Sarajevo
Opracowanie materiału krajowego: Zenan Sabanac (przedstawiciel Bośni i Hercegowiny w Grupie Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego)

CHORWACJA

Ministry of Science, Education and Sports
Trg hrvatskih velikana 6
10000 Zagreb
Opracowanie materiału krajowego: Luka Crnjaković

GRUZJA

Ministry of Education and Science of Georgia
52 D. Uznadze str.
0102 Tbilisi
Opracowanie materiału krajowego: Lela Maisuradze (Kierownik Wydziału Integracji Europejskiej),
Rusudan Chanturia (starszy specjalista w Wydziale Integracji Europejskiej)

STOLICA APOSTOLSKA

Congregation for Catholic Education
Palazzo della Congregazioni
Piazza Pio XII
300193 Roma
Opracowanie materiału krajowego: P. Friedrich Bechina FSO

BYŁA JUGOSŁOWIAŃSKA REPUBLIKA MACEDONII

Ministry of Education and Science
Ul. Dimitrie Cuposki br. 9
1000 Skopje
Opracowanie materiału krajowego: Nadezda Uzelac (Kierownik Wydziału ds. Uznawalności Akademickiej i Biura ENIC)

REPUBLIKA MOŁDOWY

Ministry of Education and Youth
Piața Marii Adunări Naționale nr. 1 ; MD-2033 Chișinău
Opracowanie materiału krajowego: Viorelia Moldovan-Batrinac, Galina Bulat, Ludmila Pavlov

CZARNOGÓRA

Ministry of Education and Science

Rimski trg b.b.

81000 Podgorica

Opracowanie materiału krajowego: Slobodanka Koprivica (Wiceminister Nauki i Szkolnictwa Wyższego)

ROSJA

Ministry of Education

M.-Maklya St., 6

117198 Moscow

Opracowanie materiału krajowego: Victor Chistokhvalov (Dyrektor Centrum Badań Porównawczych Polityki Edukacyjnej)

SERBIA

Ministry of Education and Sports

22-26 Nemanjina St.

11000 Beograd

Opracowanie materiału krajowego: Slobodan Vuksanovic (Minister)

SWITZERLAND

State Secretariat for Education and Research

Hallwylstrasse 4

3003 Bern

Opracowanie materiału krajowego: Silvia Studinger, Stephan Bucher

D. INNE OSOBY

Peter van der Hijden

Deputy Head of Unit (Z-ca Kierownika Wydziału)

European Commission – Directorate General for Education and Culture
(Komisja Europejska – Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury)

Directorate A – Unit A2 – School Education and Higher Education

(Dyrekcja A – Oświata i Szkolnictwo Wyższe)

Rue de la Loi 200

B-1049 Brussels

Ann Mc Vie

Secretariat of the Bologna Follow-up Group

(Sekretariat Grupy Wdrożeniowej Procesu Bolońskiego)

SE Enterprise Transport & Lifelong Learning Department

Europa Building

450 Argyle Street

Glasgow G2 8 LG

Seria Focus: Struktury systemów szkolnictwa wyższego w Europie – 2006/07:

Proces Boloński: kierunki rozwoju w poszczególnych krajach

Eurydice

Bruksela: Eurydice

2007 – 350 str.

ISBN 978-92-79-05372-6

Deskrytory: szkolnictwo wyższe, Proces Boloński, studia licencjackie/inżynierskie, studia magisterskie, studia doktoranckie, suplement do dyplomu, Europejski System Transferu Punktów, wspólny program studiów, uczelnia, dziedzina kształcenia, czas trwania studiów, procedura przyjęć, reforma kształcenia, ocena placówki edukacyjnej, jakość kształcenia, ENQA (Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewniania Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym), rozwiązania motywujące, analiza porównawcza, raport krajowy, Unia Europejska, Albania, Andora, Armenia, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Gruzja, Islandia, Lichtenstein, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Czarnogóra, Norwegia, Republika Mołdowy, Federacja Rosyjska, Serbia, Szwajcaria, Turcja, Ukraina, Stolica Apostolska.

